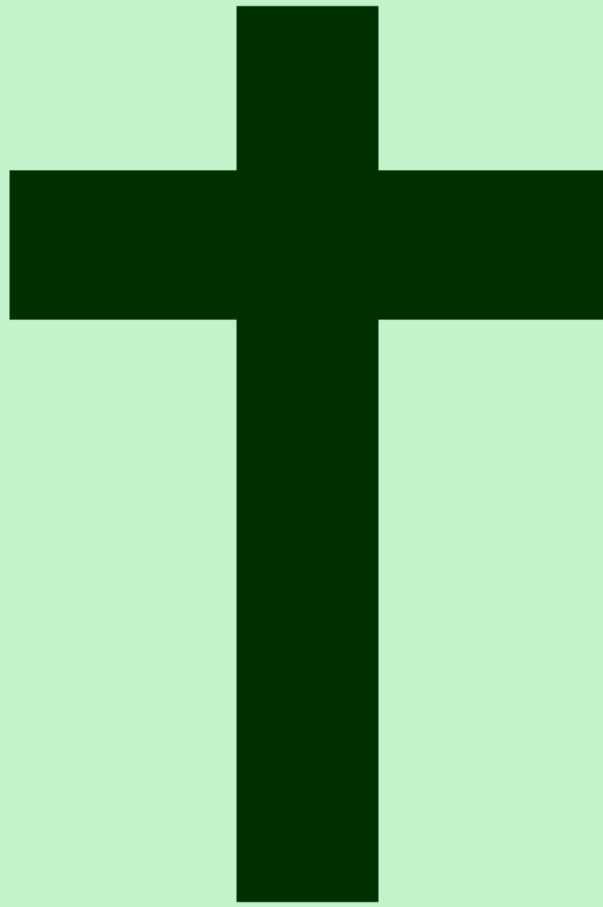

KILƏ-MİNDİ Kİ
SİGİ

New Testament in Bedjond (CD:bjv:Bedjond)

KHLƏ-MINDİ KI SİĞİ
New Testament in Bedjond (CD:bjv:Bedjond)

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Bedjond

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Bedjond

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-22

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 4 Mar 2019 from source files dated 29 Nov 2017
a4f34a03-c89e-55e0-bc3f-22f7829df823

Contents

Matiye	1
Marki	41
Luki	67
Ja	108
Knjk	137
Rom je	173
1 Korėti je	191
2 Korėti je	207
Galati je	218
Epəji je	225
Pilipi je	232
Kolosi je	237
1 Təsaloniki je	242
2 Təsaloniki je	246
1 Tımote	249
2 Tımote	255
Titi	259
Piləmø	262
Ebirə je	264
Jaki	280
1 Piyər	285
2 Piyər	290
1 Ja	294
2 Ja	299
3 Ja	300
Judi	301
Ntd	303

Poy Ta ki Maji la Jəju ki
Matiye
 ndangi

Ta ki do Poy ta ti ki Maji la Jəju ki Matiye ndangi

Poy Ta ki Maji la Jəju ki Matiye ndangi e ki kare dan Poy Ta je ti ki Maji ki so, adi e Matiye, Marki, Luki ki Ja. NGA ningə, ta je ngay ki Matiye əl, toi me Poy Ta ti ki Maji la Jəju ki Marki ndangi noo to. J-a j-ingə:

MBə la Ja Batisi ki ilə (3.1-12);

Batəm la Jəju ki na ki su na-e (3.13-4.11);

Kilə je ki Jəju ra-de dənangi Galile ti, adi e kilə mbə Poy Ta ki Maji, ndo kosi dije ne, ki kaji njé moy je (4.12-18.35);

Kosi do rəbi ti mba kaw ki Jorijaləm (19-20);

Jorijaləm ti, Jəju ra ndo ngay əl, ra ndo ki asi dimasi kare be par, ningə təl ta ndo je ləne ki ta ki gangi ki dije gangi dəe ti, toli-e-n, ba go ti, i taa lo koy, tēē adi dije ooi-e ki lo lo (21-28).

Ne kare ki to ta dangi, Matiye ilə ngirə makitibi ləne ki kər gin ka la Jəju nim, koji Jəju nim, taa dəkagilo ki Jəju e-n ngon bəy nim to. Ta ki ilə-n ngirə makitibi ləne kin əl adi goe ngal (1-2), ningə mee ti noo, toji dəw ki e Jəju ki n-aw tə n-ndangi Poy Ta ki Maji lie kin kadi dije gəri-e təkə e ə e NGar ki nje kaji dije ki Luwə ə nə n-a n-ilə sie, e to ə e Emanuwəl ki kər mee nə Luwə e səje, taa e to ə Luwə a un-e kadi təl-n ta koji ra ləne ki un mindine do ti kəte nu kin to.

Ne kare ki to ta dangi bəy to me makitibi ti la Matiye, e kəsi ki əsi do ne ndo je la Jəju ngay naa ti, asi gin mi, adi e:

Ne ndo ki do mbal ti (5-7) ki əl ta ki do pa njiyə ti ki dana ki Luwə isi nginə tae ki ro dije ti lie ki e ngar dode ti.

NDu je ki e ki kadi dije ki səbi kadi a iləi mbə ki kəbe ki e basi (10).

Kəbe la Luwə ki e ki kəl tae me kuji ta ti asi gin siri, e kəbe ki to lo bəy to ti basine, nə ndo ree a to ki taga pay (13).

Go rəbi kisi naa ti la ngakonaa je me beko ti ki sigi kin (18).

Go rəbi kisi do nja ti nginə-n ro ki tətə ki dəbəy ti ki kəbe ki sigi kin a re-n (24-25).

Makitibi la Matiye toji Jəju tə Bəbe ki a re kadi adi ndune do beko ti ləne ki sigi, tēē-n tae. Bəy to adi dije ki a uri me ti ne ndo ki awi ki ndooe kadi mai naji lie ki ro ndəgi dije ti to.

Gin ka la Jəju

(Lk 3.23-38)

¹ Gin ka la Jəju Kirisi ki ngon ka *Dabidi, ki ngon ka *Abirakam ə to kin: ² Abirakam oji *Isaki, Isaki oji *Jakobi, Jakobi oji Juda ki ngakəe je. ³ Juda əi ki Tamar oji Parəsi əi ki Jara, Parəsi oji Əsirom, Əsirom oji Aram, ⁴ Aram oji Aminadabi, Aminadabi oji Naso, Naso oji Salmo, ⁵ Salmo əi ki Rakabi oji Bowaji, Bowaji əi ki Rutə oji Obədi, Obədi oji Jəse, ⁶ Jəse oji ngar Dabidi.

Dabidi taa ne Uri oji-n Salomo, ⁷ *Salomo oji Robowam, Robowam oji Abiya, Abiya oji Aja, ⁸ Aja oji Jojapa, Jojapa oji Joram, Joram oji Ojiyasi, ⁹ Ojiyasi oji Jowatam, Jowatam oji Akaji, Akaji oji Ejəkiyasi, ¹⁰ Ejəkiyasi Oji Manasi, Manasi oji Amo, Amo oji Jojiyasi, ¹¹ Jojiyasi oji Jəkoniyasi ki ngakəe je. Dəkagiloe ti kin ə uwəi dije ki Jorijaləm awi səde bəə *Babilon ti[☆].

¹² Loki awi səde Babilon ti, Jəkoniyasi oji Salatiyəl, Salatiyəl oji Jorobabəl, ¹³ Jorobabəl oji Abiyudi, Abiyudi oji Eliyakim, Eliyakim oji Ajor, ¹⁴ Ajor oji Sadoki, Sadoki oji Akim,

☆ 1:11 2 NGar je 24.12-16

Akim oji Eliyudi, ¹⁵ Eliyudi oji Eliyajar, Eliyajar oji Mata, Mata oji Jakobi, ¹⁶ Jakobi oji Jisəpi ki ngaw mari. Ningə Mari oji Jəju ki bari-e Kirisi ki e dəw ki Luwə mbəte. ¹⁷ Hə ngire də Abirakam ti biti də Dabidi ti, gin koji e dəgi gide sə, ə i də Dabidi ti biti kaw bəə Babilon e gin koji dəgi gide sə, taa i də kaw bəə Babilon ti biti koji Kirisi ti, e gin koji dəgi gide sə tə.

*Koji Jəju
(Lk 2.1-7)*

¹⁸ Go rəbi koji Jəju Kirisi ə to kin. Kəe Mari e nje nongı lə Jisəpi ki uwə dəe. Ningə, loki ingəi-naa dənə ki dingəm al bəy ə, Mari i səm ki təgi lə NDil Luwə. ¹⁹ Lo kin ti noo be, Jisəpi ki nje nongı lə Mari, ki e dəw ki dana, ndigi kadi n-əl ta kin ki taga n-ilə-n rəsəl də Mari ti al, adi oji mene ti kadi n-iyəi-naa ki Mari gidi ngəy par. ²⁰ Loki oji ta kin be mene ti ningə, malayka lə Bəbe tēe həy me ni ti əl-e ə nə: «Jisəpi, ngon ka *Dabidi, ibəl al kadi itaa Mari nei ti, tadə ngon ki to mee ti kin, e ngon ki re ki go rəbi lə NDil Luwə. ²¹ Mari a oji ngon ki dingəm, ningə a ində təe nə Jəju, tadə e ə e dəw ki a aji dije ləne me majal je ti ləde.»

²² Nə je kin pəti a rai nē be mba kadi ta ki Bəbe əl ki ta nje kəl ta ki tae ti kəte nu kin təl tane:

²³ Bəbe əl ta ki ta nje kəl ta ki tae ti ə nə:

«Oi ngon ki mandı ki gər dingəm al bəy a i səm,
A oji ngon ki dingəm,
Ningə a bari-e nə Emanuwəl,
Ki kər gine nə: “Luwə e səje”✠.»

²⁴ Loki Jisəpi ndəl də bi ti, ra təki malayka əl-e-n, adi taa Mari nene ti, re sie kəy. ²⁵ Nə gər-e ki dənə ki dingəm ti al, bitı kadi Mari oji-n ngon Oji ngon ki dingəm, adi Jisəpi ində təe nə Jəju.

2

Ta ki də njé nē gər je ki də mee je ti ki koji Jəju

¹ Oji Jəju Bətiləhəm✠, dənangi ki Jude ti, dəkagilo kəbe ti lə ngar Erodi. Go koje ti, njé nē gər je ki də mee je ti, ii lo kibə kadi ti rəi Jorijaləm, ² ningə dəji əi nə: «NGar lə *Jipi je ki oji-e kin e ra be ə? J-o mee lie tēe lo kibə kadi ti ə ji re kadi j-əsi məkəsije nangı nōe ti.»

³ Loki NGar *Erodi oo ta kin, mee gangı man, naa ti ki dije ki Jorijaləm ti ba pəti. ⁴ Be ə, ngar kaw ki bo je lə njé kijə nē məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je lə Luwə, dəji-de se lo ki ra be ə a oji Kirisi ki e *Dəw ki Luwə mbəte titi wa? ⁵ Ə əli-e əi nə: «A oji-e Bətiləhəm, dənangi ki Jude ti, tadə ta ki nje kəl ta ki ta Luwə ti əl ə to kin:

⁶ “Səi dije ki Bətiləhəm ki dənangi ti ki Jude,

Kadi igəri təki rəjeti,

Be ləsi e ki ndae goto al jagı dan be bo je ti ki dənangi ki Jude ti, ki ndade to ti,

Tadə ngar ki nje kər nō dije ləm, je a tēe dansi ti.”✠

⁷ Lo kin ti, Erodi ba njé nē gər je ki də mee je ti gidi ngəy, dəji-de se dəkagilo ki ra wa bangı ə mee tēe-n wa? ⁸ Ba go ti, ilə-de Bətiləhəm ti ə nə: «Awi idəji ta ki rəjeti də ngon ti kin. Lo ki ingəi-e ba, irəi əli-mi adi mi ka m-aw m-əsi məkəsım nangı nōe ti tə.»

⁹ Go ta ti lə ngar kin ba, njé nē gər je osi də rəbi ti isi awi. Ə loki isi awi ningə yə ooi mee ka ki ooi-e lo kibə kadi ti ka kin ə a njiyə nōde ti. Njiyə re tēe də kəy ti ki ngon to ti ba, a lo ka ti. ¹⁰ Loki ooi mee kin, rəde nəl-de ngay. ¹¹ Ə uri me kəy ti ningə, ooi ngon əi ki kəe Mari, ba əsi məkəsıde nangı, piti-e. Go ti, tēe ta bəl je ləde, adi-e ər, ki nduji kagi ki əti majı, ki nom kagi. ¹² Go nē je ti kin, Luwə əl-de me ni ti kadi təli gogi ki rəbi ki də Erodi ti al. Be ə, təli awi be ləde ki rəbi ki rangı.

Ayi-naa ki Jəju awi sie Ejipi ti

¹³ Loki njé ne gər je awi ningə, malayka lə Babe tee me ni ti əl Jisəpi ə nə: «I taa un ngon əi ki kəe, ə ay aw səde Ejipi ti. Aw isi ti noo biti kadi mi wa m-adi ndum bəy taa itəl ire səde, tado *Erodi a sangi kadi n-təl ngon kin.»

¹⁴ Jisəpi i taa kondə noo, un ngon əi ki kəe, ba ay aw səde Ejipi ti. ¹⁵ İsi ti noo biti koy Erodi, adi ta ki Babe əl ki ndu nje kəl ta ki tae ti ə nə: «M-bar ngonm kadi tee me be ti ki Ejipi kə»[☆] kin təl tane.

Erodi təl ngan je ki kasi me be ti ki Bətiləhəm

¹⁶ Loki *Erodi oo kadi njé ne gər je ədi-e, wongi ra-e ngay. Wongi ra-e adi un ndune kadi təli ngan je ki kasi ki i də bal ki joo ti təl ki nangi ne pəti me be ti ki Bətiləhəm, ki ngan be je ki gidi ti. Bal kin e ki go dəkagilo ti ki njé ne gər je oji-e-n. ¹⁷ Be ə, ta lə nje kəl ta ki ta Luwə ti Jərəmi, ki əl təl-n tane. Jərəmi ə nə:

¹⁸ «NDu dəw ba me be ti ki Rama,
Nə je, ki ndingə rə ki əti bəl ngay je.

Adi e Rasəl ə nq ngane je,
NDigi kadi dəw səl mene al,

Tado gotoi.»[☆]

Jisəpi təl Ejipi ti aw Najarəti

¹⁹ Loki *Erodi oy ngata ba, go koye ti, malayka lə Babe tee ki rə Jisəpi ti, Ejipi ti me ni ti, əl-e ə nə: ²⁰ «I taa, un ngon ki kəe, ə itəli awi dənangi İsirayəl ti gogi, tado dije ki isi sangi kadi n-təli ngon ka oyi ngata.» ²¹ Jisəpi i taa, un ngon ki kəe, ə təli awi dənangi *İsirayəl ti gogi. ²² Nə loki oo kadi Arkəlosi o be də Jude ti to bawne Erodi ti, bəl ra-e kadi aw Jude ti. Be ə, Luwə əl-e me ni ti ade aw Galile ti yo. ²³ Aw isi me be bo ti ki bari-e nə Najarəti. Be kadi ta ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti əli əi nə: «A bari-e dəw ki Najarəti ti kin təl-n tane.»

3

Jə ki nje ra dije batəm

(Mk 1.2-6; Lk 3.1-6; Jə 1.19-23)

¹ Bal je də go ti, Jə Batisi tee, ilə mbə dilə lo ti ki Jude ə nə: ² «İyəi go rəbi njiyəsi je ki majal kə, tado kəbe lə Luwə e basi.» ³ Jə Batisi ə, e dəw ki nje kəl ta ki ta Luwə ti Ejay əl ta dəe ti ə nə: «NDu dəw madi ba dilə lo ti ə nə:
“İrai go rəbi lə Babe!

İrai go rəbi lie adi a njururu[☆]!”»

⁴ Jə ilə kibi ki ra ki bi jambal rəne ti, ningə də mene ki nda tə. Ne kusoe e gibiri je ki təji je. ⁵ Dije ki be bo Jorijaləm ti, ki dənangi Jude ti pəti, ki dənangi ki kadi ba Jurde ti pəti, rəi rə Jə ti, ⁶ rəi təri ndude də majal je ti ləde, adi Jə ra-de batəm me ba Jurde ti.

⁷ Loki Jə oo adi *Parisi je, ki *Sadusi je ngay rəi kadi ra-de batəm ba, əl-de ə nə: «Səi njé man majal tə li je be kam, nə ə əl səsi kadi ayi-naa wongi lə Luwə ki a re ə? ⁸ Maji kadi kilə rasi təji kadi səi dije ki iyəi pa njiyəsi je ki majal kə. ⁹ Ningə, kadi iyəi ta kəji mesi ti kə nə: “Je ngan ka *Abirakam.” MBata, Luwə asi kadi a təl gəji mbal je kam ngan ka Abirakam ti kare. ¹⁰ Ki ne kin, kingə e basi kadi tigə ngirə kagi je gangi ngata. Kagi ki ra ki andi maji al ə, a tigəi-e kadi iləi-e me por ti kə. ¹¹ Mi, m-ra səsi batəm me man ti, mba kadi təji təkə iyəi pa njiyəsi je ki majal kə, nə dəw ki a re gom ti, e nje təgi ki əti bəl, ki itə-m say. M-asi kadi sa ki njəe ti ka m-ər al. E a ra səi batəm, me NDil Luwə ti, ki me por ti. ¹² Uwə kee to ne jine ti kadi to-n kə ko ki maji, əy me dam ti, ba ilə tise por. E por ki a oy al ratata.»

Jəju ra batəm

(Mk 1.9-11; Lk 3.21-22; Jə 1.29-34)

¹³ Lo kin ti noo, Jəju i Galile ti, re ta ba Jurde ti rə Jə ti, kadi Jə ra-e batəm. ¹⁴ Nə Jə ge kədi al, adi əl Jəju ə nə: «E mi ə kadi i, ira-m batəm, ningə i taa itəl ire rəm ti kadi m-ra-i

☆ 2:15 Oje 11.1 ☆ 2:18 jərəmi 31.15 ☆ 3:3 Ejay 40.3

batəm bəy tə a?»¹⁵ Nə Jəju əl-e ə nə: «Ki basine kin, ira be, tadə e ki goe kin ə j-a ji təl-n ta ndigi lə Luwə.» Be ə, Jə ndigi də ti, ra-e-n batəm.¹⁶ Loki Jəju ra batəm taa par, ə tē me man ti ningə, loe ti nō, ta dərə tē, adi oo NDil Luwə risi tə də dum be re isi dəe ti.¹⁷ Ningə, ndu ta madi tē dərə ti, ə nə: «E kam e NGonm, nje ndigi ləm, ki rəm nəl-m dəe ti ngay[☆].»

4

*Su na Jəju**(Mk 1.12-13; Lk 4.1-13)*

¹ Go ti, NDil Luwə ər nō Jəju aw sie dilə lo ti, mba kadi su na-e.² Jəju ɔgi rone kuso nē, kondə ki kada, ndə kuti sə, ə go ti bo ra-e.³ Lo kin ti, su, nje na dije ɔti re rəe ti, əl-e ə nə: «Re j NGon lə Luwə ə, adi mbal je kin təli mapa adi m-o.»⁴ Ə Jəju ile ti ə nə: «NDangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: “Dəw a isi ki dəne taa ki takul nē kuso par al, nə ki takul ta je pəti ki tē ta Luwə ti tə”.»[☆]

⁵ Go ti, su aw ki Jəju me be ti ki Jorijaləm, ki e be bo lə Luwə, aw sie jam də kəy ti lə Luwə taa,⁶ ba əl-e ə nə: «Re j NGon lə Luwə ə, iyə jii taa osi adi m-o, tadə ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: “Luwə a adi ndune malayka je ləne kadi a lai-ni dajide ti, mba kadi njai tigə mbal al[☆].”»⁷ Jəju təl əl-e ə nə: «NDangi me makitibi ti lə Luwə tə əi nə: A na Babe Luwə ləi al.[☆]»

⁸ Su təl aw ki Jəju də mbal ti ki ngal taa ngay bəy, ɔje kəbe je ki dənangi ti ne pəti, ki nē kingə je ki me ti,⁹ ningə əl-e ə nə: «M-a m-adi nē je kin pəti, loki re ɔsi məkəsi nangi nōm ti, ə ilə təji dəm.»¹⁰ Jəju təl əl-e ə nə: «*l**Sata, ɔti kə say. Tadə ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: “A ɔsi məkəsi nangi nō Babe Luwə ti ləi, ningə e ki karne ba par ə a re nōe ti kadi igose.”[☆]»

¹¹ Be ə, su iyə Jəju ə ɔti aw. Ba malayka je rəi rə Jəju ti, rəi rai sie.

Jəju ilə mbə Poy Ta ki Maji Galile ti

(Mk 1.14-15; Lk 4.14-15)

¹² Dəkagilo madi uwəi Jə dangay ti, ə Jəju oo tae ba, təl ər rone aw Galile ti.¹³ Nə ke ə, iyə be bo ki Najarəti, ə aw isi Kapərnayim ti yo. Kapərnayim ki e be bo ki a kadi ba ti ki Galile, dənangi ti lə Jabilə je, ki Nəpitali je.¹⁴ Be kadi təl ta ta ki nje kəl ta ki ta Luwə ti Ejay əl ə nə:

¹⁵ «Səi dije ki Dənangi Jabilə ti ki dənangi Nəpitali ti,

Ki isi basi kadi ba ti,

Gidi ba Jurde ti,

Səi dije ki dənangi Galile ti,

Ki səi dije ki səi Jipi je al!

Uri mbisi oi:

¹⁶ Dije ki kəte isi lo ki ndul ti,

OOi kunji ki bo,

Ningə dije ki kəte isi be lə yo,

Ki e lo ki ndul kururu,

Lo kunji tē dəde ti.[☆]»

¹⁷ Də gangi loe ti kin, Jəju ilə ngirə kilə mbə ə nə: «*tyəi* go rəbi njiyəsi je ki majal kə, tadə kəbe lə Luwə e basi rəsi ti.»

Njé ndo je ki dəsəy ki Jəju bar-de

(Mk 1.16-20; Lk 5.1-11)

¹⁸ NDə kare, Jəju a njiyə kadi ba bo ti ki Galile, ningə oo ngakonaa je joo, adi e Simo ki bari-e Piyər əi ki ngokone Andire ki əi njé ndo kanji je, a iləi bandi me man ti.¹⁹ Jəju əl-de ə nə: «*trəi* gom ti adi m-ndo səsi, kadi səi njé ndo dije kadi ingəi kajj.[☆]»²⁰ Kalangi ba,

☆ 3:17 Pa je 2.7; Ejay 42.1 ☆ 4:4 Dətərənəm 8.3 ☆ 4:6 Pa je 91.11-12 ☆ 4:7 Dətərənəm 6.16

☆ 4:10 Dətərənəm 6.13 ☆ 4:16 Ejay 8.23; 9.1

iyəi bandi je ləde, ə awi uni go Jəju tə njé ndo je lie. ²¹ Jəju ətə ki kəte say ndəy ningə, oo ngakonaa je ki rangi joo: Jaki əi ki Ja ki əi ngan lə Jəbədə, isi me to ti ki bawde, isi rai go bandi je ləde, ɓa ɓar-de. ²² Loki Jəju ɓar-de ningə, kalangi ba, iyəi bawde Jəbədə ki to, ə awi uni go Jəju.

²³ Jəju njiyə dənangi Galile ti ba pəti, ndo ne dije me kəy kaw-naa je ti lə *Jipi je, ilə mbə Poy Ta ki Maji ki əji də kəbe lə Luwə, taa aji njé moy je ki njé rə to je ki dan dije ti tə. ²⁴ Təba lie sane dənangi ti ki Siri ba pəti, adi rəi ki dije pəti ki rəde ra-de, njé rə to je ki dangi dangi, njé ki ndil je ki majal rai-de je, njé damsil je, ki njé rə koy je, adi aji-de. ²⁵ Kosi dije ngay rəi go Jəju ti. Njé ki dənangi Galile ti je, dənangi ʼBe bo je ti ki Dəgi je, ɓe bo Jorijaləm je, ki dənangi Jude ti je, ki dənangi ki gidi ba Jurde ti je.

5

Jəju ndo ne njé ndo je ləne də mbal ti

- ¹ Loki Jəju oo kosi dije kin ɓa, ətə aw də mbal ti, isi nangi, ningə njé ndo je lie rəi rəe ti.
² Lo kin ti, Jəju ilə rəne ndo ne dije ə nə:

Maji ki rəjeti

(Lk 6.20-26)

- ³ «Maji-kur e lə njé ki ooi rəde kadi n-asi al ta kəm Luwə ti, tado kəbe lə Luwə e yaɗe.
⁴ Maji-kur e lə njé ki isi nqi ɓone, tado lo ti ə Luwə a səl mede.
⁵ Maji-kur e lə njé ki səlɪ ləm ləm, tado Luwə a adi-de dənangi kadi-kare ti.
⁶ Maji-kur e lə njé ki ɓo ra ne ki go ndu Luwə ti e mede ti, tado lo ti ə a ingəi təgi.
⁷ Maji-kur e lə njé ki isi ooi kəm-to-ndoo lə dije, tado Luwə a ra səde maji.
⁸ Maji-kur e lə njé ki mede e kare də Luwə ti, tado a ooi Luwə ki kəmde.
⁹ Maji-kur e lə njé ki isi sangi rəbi lapiya, tado a ɓari-de ngan lə Luwə.
¹⁰ Maji-kur e lə njé ki dije isi adi-de kə mbata ne ra ki dana, tado kəbe lə Luwə e yaɗe.
¹¹ Maji-kur e ləsi loki dije isi taji səsi je, isi adi səsi kə je, isi tətə ta dəsi ti je mbata ləm.
¹² ʼIrai rənəl, itiləi kole, tado ne kigə go jisi e ngay dərə ti. *Njé kəl ta je ki ta Luwə ti, ki rai kilə kəte nqsi ti, ingəi kə kin be tə.

Nje kun go Kirisi e kati ki kunji ki dənangi ti

- ¹³ «Səi ə səi kati ki dənangi ti. Ningə kin ə mbə kati goto ə, dəw a ra ban ə kadi a təl ade mbə gogi ɓəy ə? Maje goto ngata; a ɓuki-e kə gidi lo ti kadi dije njiyəi də ti par ngata.
¹⁴ «Səi ə səi kunji ki dənangi ti. Ningə ɓe bo ki indəi-e də mbal ti taa, asi kadi a ɓəyɔ rəne al. ¹⁵ Dəw a re ki lambi kəy ə dəbi ngo də ti al. A ində də ne ti taa mba kadi dije ki me kəy ti pəti ooi lo. ¹⁶ Be tə ə, səbi kadi adi dije pəti ooi kunjisi me ne ra ki maji ti. Loki ooi ne rasi ki maji ningə, a iləi təji də Bawsi Luwə ti ki isi dərə ti.

Ne ndo ki də ndu-kun ti lə Luwə

- ¹⁷ «Səbi kadi igai təkə m-re kadi m-buji ndu-kun je lə *Moji ə se ta lə njé kəl ta je ki ta Luwə ti al. M-re mba buji-de al, nə m-re mba təl tade yo. ¹⁸ Təkə rəjeti, m-əl səsi, kəte nq kadi dərə əi ki dənangi kin a gotoi kə, ngon ku ta ki ndəy be, ə se ngon ndaji madi ki me ndu-kun ti lə Luwə ki ndangi ki dəw a ɔr kə goto. A to be bitə kadi ne je pəti ki ndangi me ti rai ne. ¹⁹ Dəw ki al də ngon ndu-kun ki ndəy be dan made je ti, ə ndo dije kadi rai təkə e ra-n be tə ɓa, a e ki du ngay me ɓekə ti ki dərə ti tə. Nə dəw ki təl rəne go ti, ə ndo dije, a e ki bo me ɓekə ti ki dərə ti. ²⁰ Adi m-əl səsi: kin ə ne ra ki dana ləsi itə yə njé ndo ndu-kun je ki *Parisi je al ə, a uri me ɓekə ti ki dərə ti al.

Ne ndo ki də wongə ti

- ²¹ «Səi, igəri maji təkə ndu ta əl kaje je ə nə: “A itəl dəw al, [☆] dəw ki təl madine ɓa, səbi kadi awi sie nq njé gangi ta je ti.”» ²² Nə mi m-əl səsi: «Dəw ki ra wongə ki ngokone, səbi kadi awi sie lo gangi ta ti; dəw ki taji ngokone “mbə”, səbi kadi awi sie lo gangi ta ti ki bo lə Jipi je, ə dəw ki ɓa ngokone “ma”, səbi kadi iləi-e me por ti lə su. ²³ Kin ə aw ki kadi-kare

[☆] 5:21 Tee ki taga 20.13; Dətərənom 5.17

læi dingiri lo kilæ kadi-kare ti kadi Luwæ, æ mei ole dæ ti kadi ngokoi aw sæi ki ta madi ba, ²⁴ maji kadi iyæ kadi-kare kin noo, æ ire aw ilæ noji naa ti sie bæy taa itæl ire un kadi-kare læi adi Luwæ.

²⁵ «Kin æ isi awi lo gangi ta ti ki nje ta læi ba, loki sæi dæ ræbi ti bæy kin æ, isangi ræbi kadi ndusi osi go-naa ti sie kalangi, næ tæ aw sæi ilæi ji nje gangi ta ti, adi nje gangi ta uni ilæi ji asigar je ti, adi asigar je awi sæi ilæi-ni dangay ti. ²⁶ Tæki ræjeti, adi m-æli, a iteæ lo kin ti al biti kadi ugæ dæbæy sisi bæy taa a iyæi-ni taa.

Næ ndo ki dæ kuwæ marim ti

²⁷ «Igæri ndu ki æl æ næ: “A uwæ marim al, [✠]” kin maji. ²⁸ Næ mi m-æl sæsi: “Dæw ki go dæne ki kæm-nda ba, uwæ sie marim mene ti ngata.” ²⁹ Kin æ kæmi ki dæ ji kq ti rai adi osi me majal ti æ, ær-e ile kæ. Tado e soti kadi ngon ræi kare goto, itæ kadi ilæi daræi ba pu me por ti læ su. ³⁰ Kin æ ji koi rai adi osi me majal ti æ, igange ile kæ. Tado, e soti kadi ngon ræi kare goto, itæ kadi ilæi ræi ba pu me por ti læ su.

Ta ki dæ gangi-naa ti læ dæne ki dingæm

³¹ «Igæri kadi ndu-kun æl bæy tæ næ: “Re dæw tuwæ nene ba, kadi ade makitibi gangi-naa. [✠]” ³² Næ mi m-æl sæsi: “Dæw ki ra ki tuwæ nene mbata næ ki rangi, bi e ta læ kaya ki ra, al æ, dæwe kin sur-e ta kuwæ marim ti. A re dæw taa dæne ki ngawe tuwe ba, dæwe kin tæl nje kuwæ marim tæ.”

Ta ki dæ kibi ræ ti

³³ «NDU ta æl kaje je kæte bæy tæ næ: “Re ibi ræi dæ næ madi ti æ, a dæ ti, kadi ira næ ki ibi ræi dæ ti no Baæe ti”. [✠] ³⁴ Næ mi m-æl sæsi tæki a ibi ræi al tæ kibi al. A ibi ræi ki dæra al, tado dæra e kimbær kisi Luwæ; ³⁵ a ibi ræi ki dæangi al, tado dæangi e kimbær kindæ njæ; a ibi ræi ki Jorijalæm al, tado Jorijalæm e bæ bo læ NGar ki bo; ³⁶ a ibi ræi ki jam dæi al, tado i asi kadi itæl bi dæi kare be ki nda ti æ se ki ndul ti al. ³⁷ Re ta læsi e oyo bæ, ai dæ oyo ti, re ta læsi e jagi bæ, ai dæ jagi ti par tæ. NDægi ta je ki a re go ti kin i ræ su ti.

Ta ki dæ dal bæ ti

³⁸ «Igæri kadi ndu ta æl æ næ: “Re dæw tæ kæm madine bæ, to kadi e ki tæ kæme tæ, a re dæw tæti ngangi madine bæ, to kadi e tæti ngange tæ. [✠]” ³⁹ Næ mi m-æl sæsi kadi itæi ræ nje me ndul al. Re dæw indæ dam mbæi ki kq æ, iyæti dame ki gæl ade indæ bæy. ⁴⁰ Re dæw aw sæi no nje gangi ta ti kadi taa kibi ki goji læi æ, ade e ki ngal dæ ti. ⁴¹ Re dæw indæ gu dæi ti kadi injiyæ njai dibi æ, injiyæ sie njay dibi joo. ⁴² Dæw ki ra ki dæji næ æ ade, ningæ re dæw ndimæi næ æ oge al tæ.

Ta ki dæ ndigi njé bæ je ti

⁴³ «Igæri tæki ndu ta æl æ næ: “A indigi dæw madi, næ a æsi ta nje bæ læi”. [✠] ⁴⁴ Næ mi, m-æl sæsi kadi indigi njé bæ je læsi, æ æli ta ki Luwæ mbata læ njé ki isi adi sæsi kq. ⁴⁵ Irai be ningæ, a sæi ngan læ Luwæ ki e Bawsi ki isi dæra ti. Tado adi kadi æsi dæ njé me maji ti ki njé me majal. Adi ndi ædi dæ njé ra næ ti ki dana, ki njé ra næ ti ki dana al. ⁴⁶ Kin æ indigi njé ki ndigi sæsi tæ par æ, næ kigæ go ji ri æ Luwæ a adi sæsi æ? *NJé taa la-mbæ je ka rai be tæ. ⁴⁷ Kin æ irai lapiya ngakosi je par æ, ri ki to ta dangi æ irai æ? Tado njé gær Luwæ al ka rai be tæ. ⁴⁸ Ningæ sæi, sæbi kadi indigi dije adi osi taga pay tæki Bawsi Luwæ ki isi dæra ti ndigi-n dije adi osi taga pay kin be tæ.»

6

Ta ki dæ ra ki njé ndoo je ti

¹ «Kadi oi maji, kin æ re isi rai næ ki ndu Luwæ ndigi kadi irai bæ, kadi irai ta kæm dije ti ki kadi dije ooi sæsi al. Re irai be bæ, Bawsi ki isi dæra ti, a adi sæsi næ kigæ go ji læsi al. ² Kin æ ira ki nje ndoo æ, kadi indæ gængi dæ ti kadi dije ooi, al. Irai tæki nje kædi kæm dije

✠ 5:27 Tee ki taga 20.14; Dæterænom 5.18 ✠ 5:31 Dæterænom 24.1 ✠ 5:33 Læbæтики 19.12; Kær Isirayæl je 30.3 ✠ 5:38 Tee ki taga 21.24; Læbæтики 24.20; Dæterænom 19.21 ✠ 5:43 Læbæтики 19.18

isi rai gin kəy kaw-naa ti lə *Jipi je, ki go rəbi ti je kin al. Rai be mba kadi dije piti-de. Nə ki rəjeti, adi m-əl səsi, ingəi ne kigə go ji ləde ngata. ³ Nə i, loki ira maji ki njé ndoo je, maji kadi ji gəli gər ne ki ji kəi adi al. ⁴ Be ningə, ne ləi ki adi kin to lo bəyo ti, ba Luwə ki oo ne je ki to lo bəyo ti, a igəi kire.»

Ta ki də kəl ta ti ki Luwə

⁵ «Loki isi əli ta ki Luwə ba, kadi irai təkɪ njé kədi kəm dije isi rai kin be al. Njé kədi kəm dije ki nəl-de ngay kadi ai taa me kəy ti lə *Jipi je, ki sil rəbi je, taa əli ta ki Luwə kin. Əi je rai be mba kadi dije ooi-de. Nə ki rəjeti, adi m-əl səsi, ingəi ne kigə go ji ləde ngata. ⁶ Nə i, loki igə kəl ta ki Luwə ba, maji kadi ur kəy toi ti, uti ta kəy dəi ti, ba əl ta ki Luwə lo bəyo rə ti kin, ningə Bawi Luwə ki isi lo ki bəyo ti, a oo, ə a adi ne ki idə-je.

⁷ «Loki isi əli ta ki Luwə ba, əli ta ki də-naa ti, də-naa ti tə dije ki njé gər Luwə al be, al. Əi je ooi ə nə me ta ti ki kəl ngay kin ə Luwə a oo-n də ndude. ⁸ Maji kadi irai təkɪ əi je isi rai kin be al, tadə Bawsi Luwə gər ne je ki awi ki ndooe, kəte bəy taa kadi əli sie ta də ti.

Kuji kəl ta ki Luwə

⁹ «Səi ba, kadi əli ta ki Luwə əli əi nə:

“Bawje ki isi me dərə ti taa,

Kadi dəw ki ra gər təi təkɪ i Luwə,

¹⁰ Kadi kəbe ləi re.

Kadi dije rai ndigi ləi dənangi ti ne,

Təkɪ njé ki dərə ti isi rai kin be tə.

¹¹ Adi-je ne kusoje ki asi taje me ndə ti ki bone.

¹² Iyə go majal je ləje kə,

Təkɪ je wa ka j-iyə-n go majal je lə dije ki rai səje majal kə kin be tə.

¹³ Iyə-je adi j-osi me ne na ti al,

Nə kadi ər-je ji nje majal ti kə.

[MBata i ə, kəbe, ki təgi, ki təba e ləi biti ki nə ti.]”

¹⁴ Kin ə re iyəi go majal je lə dije kə ba, Bawsi ki isi dərə ti a iyə go majal je ləsi kə tə.

¹⁵ A kin ə re iyəi go majal je ki dije rai səsi kə al ba, Bawsi a iyə go majal je ləsi kə al tə.

Kəgi rə ne kuso

¹⁶ «Loki əgi rəsi ne kuso ba, maji kadi isikiti kəmsi sikiti sikiti tə yə njé kədi kəm dije be al. Əi, sikiti kəmdə mba kadi dije ooi-de təkɪ n-əgi rəde ne kuso. Nə ki rəjeti, adi m-əl səsi, ingəi ne kigə go ji ləde ngata. ¹⁷ Ningə i, loki əgi rəi ne kuso ba, maji kadi itogi ta kəmi suki, ə indu dəi. ¹⁸ MBa kadi dije gəri, təkɪ əgi rəi ne kuso, al. Ningə, Bawi ki isi lo ki bəyo ti par ə oo, e ki gər ne ki to lo bəyo ti a adi səsi ne ki idəji-e.

Ne kingə ki dərə ti

(Lk 12.33-34)

¹⁹ «Imbəi ne kingə je mbata ləsi dənangi ti ne al. Dənangi ki e lo ki ne ki titi a ndusi je, yə je a ɔi je, taa njé bogi je a mbuti bole bər kadi bogii je. ²⁰ Nə kadi imbəi ne kingə je ləsi dərə ti taa, ki e lo ki ne ki titi a ndusi al nim, yə je a ɔi al nim, taa njé bogi je a mbuti bole bər ba a bogii al nim tə. ²¹ Tadə lo ki ne kingə ləi e titi ə mei a e titi tə.»

Kəm e lambi lə darə

(Lk 11.34-36)

²² «Kəm dəw ə e lambi lə darə. Kin ə re kəmi oo lo maji ba, darəi pəti e me kunji ti. ²³ A kin ə re kəmi oo lo maji al tə ba, darəi pəti e me til ti tə. A kin ə re kunji ki to rəi ti kin təl til ningə, a e til ki dum kəl tae.

Me ka sururu

(Lk 16.13; 12.22-31)

²⁴ «Dəw ki a ra kilə bəə lə ngar je joo goto: re ɔsi ta ki kare ə, a ndigi ki nungi, re kidi ki kare ə, a uwə ki ki nungi tə. A asi kadi irai bəə lə Luwə nim, bəə lə la nim al.

²⁵ «E mbata kin ə, m-əl səsi kadi adi mesi a sururu dō ne kusosi ti, ki man kaysi ti, ki kadi isi ki dōsi taa al, taa dō kibi kōsi ti al nim tō. Tado kisi ki dō taa itə ne kuso, taa daro dōw itə kibi ki kō tō. ²⁶ Igōi yəl je ki a nali dan nəl ti kin oi, dibi ko al nim, tətī ko al nim, taa kawī ne me dam ti al nim tō, nə Bawsi ki isi dōrā ti taa, adi-de ne usoi maji. Ə se, səi je, itəi yəl je kin gidī bay bay al wa? ²⁷ Nā dansi ti ə asi kadi a ilə ngon kadi ki ndəy be dō ndəne ti ki takul me ka sururu ləne ə? ²⁸ Asi al, nga ra ban be ə mesi a sururu dō kibi kōsi ti ə? Igōi puti kam je ki ai me wale ti kin oi. Rai kilə madi al nim, oji kibi al nim tō, ²⁹ nə ngar *Salomō ki tōe ba ngay me ne kingə ti kin ka ə kibi ki ndole asi naa səde al[☆]. ³⁰ Ə kin ə Luwə ilə kibi rō ngan kagi je ti ki wale, ki j-o-de bone, ə lo ti par ə a oī por kin be ningə, səi dije taa a ilə kibi rōsi ti al a? Səi tō je me kadi-me ti. ³¹ Adi mesi a sururu kadi əli ə nə: “Ri ə j-a j-uso wa? Ri ə j-a j-ay wa? J-a j-ingə kibi ra ə j-a j-ə wa?” al. ³² Ne je kin pəti, e dije ki gəri Luwə al, ə isi sangi ki nō kəmde ti. Ningə Bawsi ki isi me dōrā ti gər maji kadi awi ki ndooe tō. ³³ Isangi kōbe lə Luwə ki ndigi lie kəte, ningə a adi səsi ndəgi ne je kin pəti dō ti. ³⁴ Adi mesi a sururu dō ndō ki lo ti ti al. Tado ndō ki lo ti ti aw ki me ka sururu ləne. NDō je pəti awi ki ne to rō ki sōbi dōde, bi awi ki made dō ti al.»

7

*Gangi ta dō-naa ti**(Lk 6.37-38, 41-42)*

¹ Igangi ta dō dōw ti al, kadi Luwə gangi ta dōsi ti al tō. ² Tado Luwə a gangi ta dōsi ti təkī igangii dō madisi je ti be tō. Ningə kadi igəri təkī go rəbi ki igangii ta dō dije kin ə Luwə a gangi-n ta dōsi ti tō. ³ Ra ban be ə, oo burim wale ki to kəm ngokōi ti yo, ə oo kagi ki boy ki to yai ti kin al ə? ⁴ Kagi ki boy ə to kəmi ti ne tō kin, nga ki go rəbi ki ban ə a əl ngokōi ə nə: «Adi m-un burim wale ki to kəmi ti kin,» ə? ⁵ I nje kədi kəm dije, un kagi ki boy ki kəmi ti kin ningə tə, a o lo ay njay kadi un-n burim wale ki kəm ngokōi ti.

⁶ «Oti kadi iləi ne ki ay njay adi bisī je, nə tə a iī təli ki dōsi ti tə tōi səsi. Taa ibuki madi-kōsi je ləsi nō kōsongi je ti al, nə tə a iī njiyəi dō ti, tibəi ki njade.»

*Dəji ne Luwə**(Lk 11.9-13)*

⁷ «Idəji, ə a adi səsi, isangi ə a ingəi, indəi ta kəy ə a tēēi adi səsi. ⁸ Tado dōw ki dəji ə a adi-e, dōw ki sangi ə a ingə, dōw ki ində ta kəy ə a tēēi adi-e tō. ⁹ Nā dansi ti ə ngone dəje mapa ningə a un mbal taa ade ə? ¹⁰ Ə se dəje kanji ningə a un li taa ade ə? ¹¹ A kin ə səi ki səi dije ki kilə rasi majal kin mindi ə igəri rəbi kadi ne ki maji ngansi je ningə, ra ban be ə, Bawsi ki isi me dōrā ti taa kin taa a adi ne ki maji dije ki dəji-e al ə?

¹² «Ne je pəti ki indigi kadi dije rai adi səsi kin ə irai adi-de tō. Tado e wa kin ə e ne ndo ki to me ndu-kun je ti lə *Moji nim, me ta je ti ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti ndangi nim tō.

*Ta rəbi je ki joo**(13.23-24)*

¹³ «Uri kəy ki ta rəbi ki mbəngirə, tado ta rəbi ki boy, tati pandangi, rəbi ki kun-e o al, e rəbi ki nje kaw ki dije tuji ti. NGata ningə, e rəbe kin ə dije ngay uni. ¹⁴ Ningə ta rəbi ki nje kaw ki dije kaji ti taa e mbəngirə ba, ibə dije. Ba rəbe kin, njé kun-e je əi ngay al tō.

*Njé bar rōde njé kəl ta ki ta Luwə ti ki əi njé ngom je**(Lk 6.43-44)*

¹⁵ «Indəi kəm-kədi dō rōsi ti ki rō njé bar rōde njé kəl ta ki ta Luwə ti ki əi njé ngom je. A rai rōsi ti, a oi gidide taga ne əi bati je, nə mede ti kəy, əi jagim je ki njé kuwə ne kul je. ¹⁶ A e ki go kilə ra njé ngom je ki njé kəl kə nə n-əi njé kəl ta ki ta Luwə ti ə a igəri-de. Dəw a ijə kandi nju dō kon pa ti al, taa dōw a ijə kandi mbay-kote dō kon ngā ti al tō. ¹⁷ Kagi ki maji, ba a andi kandi ki maji, ə kagi ki majal, a andi kandi ki majal tō. ¹⁸ Kagi ki maji a asi kadi a andi kandi ki majal al, taa kagi ki majal a asi kadi a andi kandi ki maji al tō. ¹⁹ Kagi

[☆] 6:29 1 NGar je 10

ki ra ki andi kandi ki majal, a tigəi-e kadi iləi-e me por ti kə. ²⁰ Adi, a e ki go kilə ra njé ngom je ki njé kəl kə nə n-əi njé kəl ta ki ta Luwə ti, ə a igəri-de.

Njé ndo je ki rəjeti
(Lk 6.46; 13.25-27)

²¹ «E njé ki isi bari-mi “Babe, Babe!” tade ti ne par kin ə a uri koḅe ti lə Luwə al, nə e njé ki isi rai go ndigi ti lə Bai ki isi me dərə ti taa. ²² NDə gangi ta ti ə, dije ngay a əi nə: “Babe, Babe! e me təi ti al ə j-əl-n ta ki ta Luwə ti a? E me təi ti al ə ji tuwə-n ndil je ki majal a? E me təi ti al ə ji ra-n ne kəji je ngay ki əti bəl bəl a?” ²³ Ba lo kin ti, m-a m-əl-de ki taga wangi m-ə nə: “Awi say nu, m-gər səsi ndə kare al, səi ki səi njé ra majal je[☆]!”

Kəy je joo
(Lk 6.47-49)

²⁴ «Be ə, dəw ki ra ki oo ta je ki m-əl kin, ə təl rəne go ti ningə, to tə dəw ki nje kəm-kədi, ki ra kəy ləne də dii ti be. ²⁵ Adi loki ndi ədi ningə, man kə lo re un kəy ka kin, nim taa nəl ka osi ki də ti tə, nə kəy budi nangi al, tadə ngire e də dii ti. ²⁶ Nə dəw ki ra ki oo ta je ki m-əl kin, ə təl rəne go ti al ningə, to tə dəw ki mbə, ki ra kəy ləne də yangira ti be. ²⁷ Adi loki ndi ədi ningə, man kə lo re un kəy ka kin, nim taa nəl ka osi ki də ti tə, bə kəy budi nangi mur mur, adi toe to dilə yiw.»

Təgi ne ndo lə Jəju
(Mk 1.22; Lk 4.32)

²⁸ Loki Jəju təl ta ta ləne, ne ndo lie əti kosi je bəl to ti ki dum. ²⁹ MBata ndo ne tə dəw ki aw ki təgi ki j rə Luwə ti, bi ndo ne tə njé ndo-de ndu-kun je lə Luwə al.

8

Jəju aji nje banji
(Mk 1.40-45; Lk 5.12-14)

¹ Loki Jəju j ki də mbal ti isi risi ki nangi, kosi dije ngay əi goe ti. ² Nje banji kare tē re rə Jəju ti, əsi məkəsi nangi ne ti, ningə əl-e ə nə: «Babe, re indigi ə, a adi banji ləm ur, kadi rəm ay njay.» ³ Jəju ilə jine, əde-n, ningə əl-e ə nə: «M-ndigi, ə kadi banji ləi ur, adi rəi ay njay.» Ba ta naa ti noḅ banji lie ur, adi rəe ay njay. ⁴ Go ti Jəju əl-e ə nə: «Onoi kadi əl tae dəw madi, ə aw əji rəi nje kijə ne məsi kadi-kare, ningə adi kadi-kare ki go ndu-kun ti lə *Moj. İra be mba kadi gəri təkə banji ləi ur adi ingə rə nga.»*

Jəju aji ngon nje kilə lə nje kun də buti asigar je ki bu
(Lk 7.1-10; Jə 4.43-54)

⁵ Loki Jəju isi ur ki me be ki Kapərnayim ti ningə, dəw ki Rom ti kare ki nje kun də buti asigar je ki bu, re rəe ti, nə ki dəe ti ə nə: ⁶ «Babe, ngon nje kilə ləm kare to moy be noḅ, njae oy ta gine ti, adi ingə kə ngay.» ⁷ Ə Jəju əl-e ə nə: «M-a m-aw kadi m-aje.» ⁸ Nə nje kun də buti asigar je ki bu əl-e ə nə: «Babe, mi m-asi kadi ində njai ta kəy ti ləm al, ə əl ta kare par ə ngon nje kilə ləm a ingə rə nga. ⁹ M-əl be tadə, mi ki dəm mi gin təgi ti lə njé ki dəm ti, ningə m-aw ki asigar je ki əi gin təgi ti ləm tə. Adi re m-əl asigar kare m-ə nə: “Aw!” bə aw; kin ə m-əl ki nungi m-ə nə: “İre!” bə re; kin ə m-əl ngon nje kilə ləm m-ə nə: “İra ne ki be!” bə ra nee kin tə.» ¹⁰ Loki Jəju oo ta kin tae ti, pite, ə əl njé ki ai sie ə nə: «Təkə rəjeti adi m-əl səsi, ko kadi-me ki be kin, m-ingə rə dəw madi ti dənangi ki *İsrayəl ti al bəy. ¹¹ NGa ningə, m-əl səsi bəy tə, dije ngay ki əi *Jipi je al, a jji ki lo kibə kadi ti je, lo kur kadi ti je, kadi rəi isi ta ne kuso ti ki *Abirakam je, ki *Isaki je, ki *Jakobi je me beko ti ki dərə ti. ¹² Nə njé ki kəte beko ki dərə ti səbi dəde, a tuwəi-de, buki-de kə taga, me tıl ti. Loki a nəi je, a ngəi ngangide je titi.» ¹³ Ba, Jəju təl əl nje kun də buti asigar je ki bu ka kin ə nə: «Maji, aw! Ningə kadi ngon nje kilə ləi aji ki go kadi-me ti ləi kin.» Ningə də kade ti noḅ, ngon nje kilə lə ingə rə ki nga tə.

☆ 7:23 Pa je 6.9 * 8:4 Ki go jibəl ra-e ti lə Jipi je, nje banji e dəw ki dije ooi-e kadi ay njay al, adi asi kadi aw lo ne ra je ti ki bə tə Luwə al, Ləbətiki 14.2-32.

Jəju aji njé moy je ngay
(Mk 1.29-34; Lk 4.38-41)

¹⁴ Go ti, Jəju aw me kəy ti lə Piyər ba, oo məme ki dəne to nangi, rəe ɔ por rigi rigi. ¹⁵ Ə Jəju ədi jie, ningə, rəe ki kəte tingə ngay ka kin, təl səl, adi ingə rə nga. Go ti, i taa ra ne kuso adi Jəju.

¹⁶ Loki lo səl, dije rəi ki njé moy je ngay ki ndil je ki majal rai-de, rə Jəju ti. Adi Jəju tuwə ndil je ki majal ka kin dəde ti kə ki ta ki tane ti, taa aji njé moy je pəti tə. ¹⁷ Be mba kadi ta ki nje kəl ta ki ta Luwə ti Ejay əl ka kin təl tane. Ejay ə nə:
«Ɔy tuji je,
Ki moy je ləje ki dəne ti[☆].»

Kun go Jəju
(Lk 9.57-60)

¹⁸ NDə kare, Jəju oo kosi dije ngay iləi-naa gəi gide, ningə əl njé ndo je ləne kadi n-gangi ba n-awi dame ti ki kare. ¹⁹ Lo kin ti, nje ndo ndu-kun lə Luwə kare re rə Jəju ti əl-e ə nə: «NJe ndo dije, m-a m-un goi lo je pəti ki a aw ti.» ²⁰ Ə Jəju əl-e ə nə: «NJa je ai ki be tode, ə yəl je ai ki kəyde tə, nə *mi NGon dəw m-aw ki lo ki kadi m-ilə dəm ti al.» ²¹ Dəw kare dan njé ndo je ti lə Jəju əl-e ə nə: «Babe, adi-m ta rəbi adi m-aw m-dibi bawm bəy taa.» ²² Ə Jəju əl-e ə nə: «Un gom, ə iyə njé koy je adi dibi njé koy je ləde.»

Jəju ndangi nəl ade a lo ka ti
(Mk 4.35-41; Lk 8.22-25)

²³ Jəju al me to ti, ba njé ndo je lie ali goe. ²⁴ Ningə yə, nəl ki bo ngay ibə səde busi do ba ti, adi to aw tə nduy man. Lo ti kin, Jəju isi to bi. ²⁵ NGa ə, njé ndo je lie rəi ki rəe ti, ndəli-e ki nɔ tade ti əi nə: «Babe, aji-je, nə j-isi j-oy.» ²⁶ Ə Jəju əl-de ə nə: «Ra ban ə ibəli be ə? Səi dije ki kadi-me ləsi e ndikiri ba.» Ningə, i taa, ndangi nəl əi ki man ba, adi lo təl to jijiji. ²⁷ Ne kin əti dije bəl ngay, adi əli əi nə: «Dəw ə wa kam e dəw ki ban ə, nəl je ki ba je ka oi ta lie be ə?[☆]»

Jəju tuwə ndil je ki majal də dingəm je ti joo
(Mk 5.1-20; Lk 8.26-39)

²⁸ Loki Jəju re tēe gidi ba ti, dənangi ti lə dije ki Gadara, dingəm je joo, ki ndil je ki majal rai-de tēe ki də badi je ti rəi ingəi-e. Dije kin rai ne majal ngay, adi dəw ki kadi un rəbi kin goto.

²⁹ Lo kin ti, iləi rəde uri kəl əi nə: «NGon lə Luwə, e ri ə ige rəje ti ə? Ire ne mba kadi adi-je kə kəte nɔ dəkagiloe ti a?» ³⁰ NGa ningə, kosi kəsongi je ngay a usoi ne kadi lo ti nɔɔ say ndəy. ³¹ Ə NDil je ki majal nɔi də Jəju ti əli-e əi nə: «Re ituwə-je ə, adi j-aw me kəsongi je ti kam.» ³² NGa ə, Jəju əl-de ə nə: «Awi!» Ba tēe, awi uri me kəsongi je ti, adi kosi kəsongi je bingəi-naa kadi mbal ti taa, tosi me ba ti, ayi-naa man oyi. ³³ NJé ngəm kəsongi je ayi-naa awi me be bo ti, ɔri poy ne ki ra ne, ki ne ki tēe də dingəm je ti ki joo ki ndil je ki majal rai-de ka kin, pəti adi dije ooi. ³⁴ Dije pəti ki me be bo ti tēe awi kadi ingəi Jəju, ə loki ooi-e ba, dəji-e kadi iyə dənangi ləde ə aw.

9

Jəju aji nje rə koy njururu
(Mk 2.1-12; Lk 5.17-25)

¹ Jəju al me to ti, ində ba gangi, aw me be bo ti ləne. ² Dije madi oti dəw ki rəe oy njururu, me ne koti njé moy je ti, rəi sie rə Jəju ti. Loki Jəju oo kadi-me ləde ningə, əl dəw ki rəe oy njururu ka kin ə nə: «NGonm, uwə təgi ba, majal je ləi e ki kiyə go kə.» ³ Lo kin ti, njé ndo ndu-kun je lə Luwə ki nə je əli ta mede ti əi nə: «Dəw kam əl ta ki mal də Luwə ti!» ⁴ Nə Jəju gər mər ta ləde, adi əl-de ə nə: «Ra ban ə isi iməri ta je ki majal mesi ti ə? ⁵ Kəl dəw kə nə: “Majal je ləi e ki kiyə go kə” ba ngə ngay al, ə se kəl-e kə nə: “I taa, ə injiyə” ə ngə ngay al ə? ⁶ Re e be ba, m-a m-ɔji səi təki mi NGon Dəw, m-aw ki təgi

☆ 8:17 Ejay 53.4 ☆ 8:27 Pa je 65.8; 89.10; 107.23-32

dɔnangi ti ne, mba kadi m-iyə-n go majal je lə dije kɔ.» Nɪngə, Jəju əl nje rɔ koy njururu ə nə: «I taa, un tuwə ləi, ə aw be.»⁷ Ba dɪngəm i taa, ə un rəbi, aw be.⁸ Loki kəm kosi je oo nɛ kin, ra-de bəl ki dum, adi iləi tɔji dɔ Luwə ti, ki adi dije tɔgi ki əti bəl be kin.

Jəju bər Matiye kadi un goe

(Mk 2.13-17; Lk 5.27-32)

⁹ Loki Jəju ɔti nɔɔ isi aw nɪngə, lo də ti ki isi də, oo dɪngəm ki bari-e nə Matiye, isi me kəy taa la-mbə ti. Ə Jəju əl-e ə nə: «Un gom.» Ba Matiye i taa, un go Jəju.¹⁰ Go ti, Jəju isi ta nɛ kuso ti me kəy ti lə Matiye. NGA nɪngə njé taa la-mbə je, ki ndəgi njé ra majal je, ngay, rəi isi naa ti ki Jəju, ki njé ndo je lie ta nɛ kuso ti.¹¹ Loki *Parisi je ooi Jəju isi uso nɛ ki dije kin nɪngə, əli njé ndo je lie əi nə: «Ra ban ə NJe ndo səsi nɛ isi uso nɛ ki njé taa la-mbə je, ki njé ra majal je ə?»¹² Ə Jəju oo ndude, adi əl-de ə nə: «E dije ki njé moy je ə a sangi dəw ki nje ra moy, bi e njé rɔ nga je ə a sangi dəw ki nje ra moy, al.¹³ Awi isangi kadi igəri me ta ki Luwə əl ə nə: “E ra maji ə m-ge, bi m-ge kijə məsi kadi-kare al[☆]. Tado, m-re mba bər njé ka dana je al, nə m-re mba njé ra majal je yo”.»

Jəju əl ta dɔ kiyə ta nɛ kuso

(Mk 2.18-22; Lk 5.33-39)

¹⁴ *NJé ndo je lə Jə Batisi rəi ingəi Jəju əli-e əi nə: «Ra ban ə je ki *Parisi je j-iyə ta nɛ kuso, ə njé ndo je ləi rai al ə?»¹⁵ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Oi kadi dije ki bari-de lo nɛ kuso taa-naa ti, a əi ki rɔnəl al, dəkagilo ti ki nje taa dəne isi-n səde naa ti a? NDɔ je a rəi nɔɔ kadi a uni-e tade ti nɪngə, dəkagiloe ti kin ə a iyəi ta nɛ kuso.¹⁶ Dəw a un ta kibi ki sigi kadi ilə-n kəm kibi ki kəke al. Re e be ə, ta kibi ki sigi ka kin a i ki ki kəke raki raki, kadi bole a to wororo itə ki kəte bəy.¹⁷ Taa, dəw a un kasi kandi nju ki i al bəy uti me mbu nda je ti ki kəke al tɔ. Re e be nɪngə, loki kasi a i bə, mbu nda je a ndui, kadi kasi kandi nju a lo kɔ nim, taa mbu nda je ka təli nɛ ki tuji kɔ nim tɔ. Be ə, re kasi kandi nju i al bəy bə, maji kadi mbu nda je əi ki sigi taa. Be bə, mbu a ndu al nim, kasi ki me ti ka a lo kɔ al nim tɔ.»

Jəju aji ngon ki dəne əi ki dəne ki nje moy məsi

(Mk 5.21-43; Lk 8.40-56)

¹⁸ Loki Jəju a əl-de ta kin nɪngə, nje kun dɔ *Jipi je kare, re ɔsi məkəsine nangi nɔe ti, əl-e ə nə: «NGonm ki dəne ki du oy taji naa ti ne bəy. Nə re ire ində jii dɔe ti ə, a təl tɔsi ndəl.»¹⁹ Jəju i taa, un goe əi ki njé ndo je ləne.

²⁰ Nɪngə, dəne kare ki moy məsi ade kɔ bəl dəgi gide e joo, re bəsi rɔ Jəju ti, ki rəbi ki gide ti, ɔdi ta kibi lie.²¹ MBata əl mene ti ə nə: «Kin ə re ta kibi lie wa par mindi ə m-ɔdi ka, rɔm a nga.»²² Jəju ilə rəti oo-e, bə əl-e ə nə: «Uwə tɔgi ba ngonm, kadi-me ləi aji.» Nɪngə dɔ kade ti wa kin par, dəne ingə rɔ nga.

²³ Loki Jəju re tɛɛ me kəy ti lə ki bo lə Jipi je ka kin nɪngə, oo njé kol nal je, ki kosi dije singəi sokito dɔ-naa ti, ə əl-de ə nə: ²⁴ «Ɔri rəsi gogi, ngon oy al, nə to bi kare.» Dije ibəi Jəju kogii.²⁵ Loki adi kosi dije tɛɛi taga nɪngə, Jəju ur kəy, uwə ji ngon, bə ngon ki dəne i taa.²⁶ Poy nɛ kin sane ki dɔnangi ki nɔɔ ba pəti.

Jəju adi njé kəm tɔ je joo oi lo

²⁷ Loki Jəju isi aw, njé kəm tɔ je joo uni goe, əli ta ki ndude ki boy əi nə: «NGon ka Dabidi*, o kəm-to-ndoo ləje.»

²⁸ Jəju re bə nɪngə, njé kəm tɔ je ki joo ka kin rəi rəe ti bəsi, ə Jəju əl-de ə nə: «Oi kadi m-asi kadi m-ra nɛ kin wa kare wa?» Ə njé kəm tɔ je iləi-e ti əi nə: «Oyo, j-o kadi asi, Bəbe.»²⁹ Lo kin ti, Jəju ɔdi kəmde, ə əl-de ə nə: «Maji, kadi nɛ je rai nɛ ki go kadi-me ti ləsi!»³⁰ Ba, kəmde oo lo. Nɪngə, go ti, Jəju ndəji-de ki tɔgine ə nə: «Oi maji, kadi dəw madi gər nɛ ki ra nɛ kin al.»³¹ Nə loki tɛɛi ki taga be par ə, iləi ngirə kəl ta ki dɔe ti ki go nangi ki nɔɔ pəti.

Jəju tuwə ndil ki majal dɔ dəw ti ki əl ta al

☆ 9:13 Oje 6.6 * 9:27 Igqi Mk 10.47 ki ta ki dɔ ti gin makitibi ti nangi.

³² Loki njé kəm tɔ je tɛɛi awi ningə, dije rəi ki dingəm kare ki ndil ki majal ra-e adi əl ta al. ³³ Jəju tuwə ndil ki majal ɓa, dingəm ki kəte əl ta al ka kin, təl əl ta. Ningə ne kin əti kosi dije ɓəl ngay, adi əli əi nə: «J-o ne ki be kin dənangi *Isirayəl ti nja kare al ɓəy!» ³⁴ Nə *Parisi je əli əi nə: «E ki tɔgi lə ngar lə ndil je ki majal, ə isi tuwə-n ndil je ki majal.»

Jəju oo kəm-to-ndoo lə kosi je

³⁵ Jəju aw ki ɓe bo je, ki ngan ɓe je, ndo ne me kəy kaw-naa ti lə *Jipi je, ilə mbe Poy Ta ki Maji əji dɔ kɔbe lə Luwə, taa əji njé moy je, ki njé rɔ to je pəti tɔ. ³⁶ Loki Jəju oo kosi je, oo kəm-to-ndoo ləde, tado kə rade, tɔgide goto, awi tə bati je ki nje kul-de goto be[☆]. ³⁷ Be ə, Jəju əl njé ndo je ləne ə nə: «Ko ki asi kijə, dile e ngay, nə njé kije je əi ngay al. ³⁸ Ə əli ta ki ɓa nje ko, adi ilə ki njé ra ko je me ko ti ləne.»

10

Njé ndo je lə Jəju ki dɔgi gide e joo

(Mk 3.16-19; Lk 6.14-16)

¹ Jəju ɓar njé ndo je ləne ki dɔgi gide e joo, adi-de tɔgi kadi tuwəi ndil je ki majal je, ajii njé moy je, ki njé rɔ to je, pəti. ² Tɔ njé kaw kilə je ki dɔgi gide e joo ə to kin: E ki dɔsəy e Simo, ki ɓari-e nə Piyər əi ki ngokone Andire; Jaki əi ki Jə ki ngan lə Jəbədə; ³ Pilipi əi ki Batiləmi, Tomasi əi ki Matiye ki nje taa la-mbə; Jaki ki ngon lə Alpe əi ki Tade; ⁴ Simo ki e mbɔ njé rɔ mbata kingə dɔ lə ɓe ləde ti əi ki Judasi Isikariyoti ki nje kun dɔ Jəju.

Jəju ilə njé kaw kilə je ləne ki dɔgi gide joo

(Mk 6.7-11; Lk 9.2-5; Lk 10.3-12)

⁵ Jəju ilə njé kaw kilə je ləne ki dɔgi gide joo ki ndu kin ə nə: «Awi rɔ dije ti ki əi *Jipi je al, al, taa awi me ɓe bo je ti ki *Samariti al tɔ. ⁶ Awi ki rɔ gin koji ti ki *Isirayəl, ki toi tə bati je ki ndəmi be kin yo. ⁷ Dɔ rəbi ti, iləi mbe təkɔbe lə Luwə e ɓasi. ⁸ Ə əji njé moy je, adi njé koy je ii lo koy ti, adi banji ur kɔ rɔ njé banji je ti adi rɔde ay, ə ituwəi ndil je ki majal dɔ dije ti tɔ. E ne ki ingəi kare, ə adi dije kare tɔ. ⁹ Uni ɔr al nim, la al nim, silə al nim, iləi dɔ nda ti ki ɓədisi ti al. ¹⁰ Taa, uni ɓəl kaw mba al nim, ɔyi kibi joo al nim, ɔyi sa al nim, uni kagi tɔsi al nim tɔ. Tado sɔbi kadi nje ra kilə ingə ne kusone ji dije ti ki ra kilə dande ti. ¹¹ Loki uri me ngon ɓe ti, ə se me ɓe bo ti ə, idəji ta, ə re ingəi dəw ki asi kadi uwə səsi rone ti ɓa, isi ɓe lie noo bitɔ kadi awii. ¹² Loki uri me kəy ti ningə, irai dije ki me ti lapiya. ¹³ Kin ə re uwəi səsi ki rɔde ti ɓa, kadi lapiya ləsi aw ki dɔde ti, a kin ə re uwəi səsi ki rɔde ti al tɔ ɓa, kadi itəli itaai lapiya ləsi gogi. ¹⁴ A kin ə re, me kəy ti, ə se me ɓe ti, dije mbati kuwəi səsi ki rɔde ti, ə se mbati koo dɔ ta ləsi ɓa, loki isi tɛɛi me ɓe ti kin ki taga ə, indəi bu ki njasi ti kɔ.* ¹⁵ M-əl səsi təkɔ rojeti, ndo gangi ta ti ə, ta ki gangi ki dɔ ɓee ti kin a itə yə Sodom ki Gomər ɓəy[☆].

Kɔ ki a ingə njé ndo je lə Jəju

(Mk 13.9-13; Lk 12.11-12; 21.12-19)

¹⁶ «Ki ne kin, mi, m-ilə səsi tə bati je dan jagim je ti. Maji kadi indəi kəm-kədi dɔ rəsi ti tə li je be, ə isəli ləm ləm tə də dum je be tɔ. ¹⁷ Adi kəmsi ədi dɔ rəsi ti ki rɔ dije ti, tado a awi səsi lo gangi ta je ti, a tindəi səsi ki ndəy kabilay gin kəy kaw-naa je ti. ¹⁸ A awi səsi nɔ njé kɔbe je ti, ki nɔ ngar je ti ki boy ki mbata ləm. Lo kin ti, əi je, ki dije ki əi *Jipi je al, a e ta rəbi ki kadi a ingəi naji ki ma ki dɔm ti rəsi ti. ¹⁹ Loki a uwəi səsi kadi a awi səsi lo gangi ta ti, onosi kadi mesi ɓəl, kə nə se ta ri ə a əli-de wa, ə se a əli-de ki kuje ki ban wa. Ta ki kadi a əli-de ɓa, Luwə a ində tasi ti loe ti noo. ²⁰ Tado e səi je wa ə a əli ta al, nə e NDil Bawsi Luwə ə a un səsi kadi əl-n ta.

²¹ «NGakona je a uni dɔ-naa awii lo təl-naa ti, baw ngon a aw ki ngon kadi tɔli-e kɔ, ningə ngan je, mede a majal ki njé koji-de je, ə a uni dɔde awi kadi tɔli-de tɔ. ²² Dije pəti

[☆] 9:36 Kɔr Isirayəl je 27.17; 1 NGar je 22.17 * 10:14 ki go kuji rae ti lə Jipi je, kində bu ki nja ti kɔ, tɔji təkɔ lo ki n-ii ti, ə se ɓe ki n-itɛɛi me ti ki taga kin, ne kare ki dɔde-de sie naa ti goto. [☆] 10:15 kilə ngirə ne je 18-19

mede a majal səsi ki mbata ləm, nə dəw ki uwə rəne ba bitı ta təl tae ti, ə a ingə kaji. ²³ Loki a adi səsi kə me be bo ti ki kare ə, ayi-naa awi ki nungi ti. Ningə təkı rəjeti, adi m-əl səsi, a ilai ta nja be bo je ki *Isirayəl ti naa ti al bəy ə mi *NGon dəw m-a m-re. ²⁴ Nje ndo itə nje ndo-e ne al, taa bəə itə bane al tə. ²⁵ Nje ndo, re asi ki nje ndo-e ne be ba, e ngay; ə bəə, re asi ki bane ba e ngay tə. Kin ə, ba nje kəy wa mindi ə, dije bari-e Bəljəbul ki e ngar lə ndil je ki majal ningə, njé ki me kəy ti lie yəde a to ban?

Luwə ki karne ba ə e dəw ki səbi bəl-e
(Mk 8.38; Lk 9.26; 12.2-9)

²⁶ «İbəli-de al, tadə ne ra ki gidi ngəy ti ki gine a tē al goto, taa ne ki to lo bəy ti, ki dəw a gər al ka goto tə. ²⁷ Ne ki m-əl səsi lo ki ndul ti, əli tae kada wangi, ə ne ki dije kəti mbisi ti ngun ngun ngun, ilai mbəe də kagi ti taa tə. ²⁸ İbəli dije ki a təli darəsi par, bi asi təl ndilsi al kin, al. Nə kadi ibəli Luwə ki asi kadi tuji ndilsi əi ki darəsi naa ti me por ti lə su kin. ²⁹ Dije isi gati ki ngan yəl je joo ə gusi kare adi oi ne, nə ki kare dande ti ki kadi osi nangi ki kanji kadi Bawsi Luwə ndigi goto. ³⁰ Ki əji dəsi, bi dəsi wa kin ka Luwə tidə kare kare gər kəre. ³¹ İbəli ne madi al, səi je, Luwə oo ndasi itəi ngan yəl je ki ngay.

³² «Dəw ki ra ki un ndune ta kəm dije ti wangi, təkı n-e dəw ləm, mi ka m-a m-un ndum nə Bai ti, ki isi dərə ti, təkı e dəw ləm tə. ³³ Nə dəw ki naji ta kəm dije təkı, n-gər-m al, mi ka m-a m-naji ta kəm Bai ti, ki isi dərə ti təkı m-gər-e al tə.»

Jəju ə nə n-re ki rə dan dije ti
(Lk 12.51-53; 14.26-27)

³⁴ «İgai mesi ti təkı m-re ki lapiya dənangi ti al; m-re ki lapiya al, nə m-re ki rə dan dije ti. ³⁵ M-re ki gangi-naa dan ngon ki dingəm ti əi ki bawne, m-re ki gangi-naa dan ngon ki dəne ti əi ki kone, m-re ki gangi-naa dan ngon ki dəne ti əi ki məmne ki dəne. ³⁶ Dəw madi, dije ki me kəy ti lie e wa, a təli njé bə je lie[☆].

³⁷ «Dəw ki ndigi kone, ə se bawne itə-m, dəwe kin asi kadi e dəw ləm al. Dəw ki ndigi ngonne ki dingəm, ə se ki dəne itə-m, dəwe kin asi ta kadi e dəw ləm al. ³⁸ Dəw ki un kagi-dəsi ləne dəne ti, ə un gom, al, dəwe kin asi ta kadi e dəw ləm al. ³⁹ Dəw ki ge ngəm rəne ne wa, a ti tae, nə dəw ki ilə rəne kə ki mbata ləm, ta rəe a ti al.

Ta ki də ne kigə go ji ti
(Mk 9.41)

⁴⁰ «Dəw ki uwə səsi ki rəne ti, e mi ə dəwe uwə-m ki rəne ti. Ningə dəw ki uwə-m ki rəne ti, e nje kilə-m ə uwe ki rəne ti tə. ⁴¹ Dəw ki uwə nje kəl ta ki ta Luwə ti ki rəne ti, mbata ke ki e nje kəl ta ki ta Luwə ti ba, a ingə ne kigə go ji ki asi naa ki yə nje kəl ta ki ta Luwə ti wa kin be tə. Dəw ki uwə dəw ki dana ki rəne ti, mbata ke ki e dəw ki dana ba, a ingə ne kigə go ji ki asi naa ki yə dəw ki dana wa kin be tə. ⁴² M-əl səsi təkı rəjeti, dəw ki adi man ki səl wa kin par me ngon kal man ti, ki kare dan njé ki du ti ki dan njé ndo je ti ləm kin, mbata ke ki e nje ndo ləm ba, dəwe kin, təkı rəjeti, adi m-əl səsi, a nal ne kigə go ji ləne al.»

11

Jə Batisi əi ki Jəju
(Lk 7.18-35)

¹ Loki Jəju adi ndu kin njé ndo je ləne ki dəgi gide e joo, gine gangi ba, əti noo, aw ndo ne je, ilə mbə Poy Ta ki Maji je me be bo je ti ki dənangi ti ki noo. ² Lo kin ti, Jə Batisi ki to kəy dangay ti, oo poy ne je ki Kirisi ra, adi ilə njé ndo je ləne, kadi dəji ta Jəju əi nə: ³ «İ ə i dəw ki Luwə mbəte, ki səbi kadi a re ka kin ə se, e nay noo bəy kadi tə ji ngəm tae ə?» ⁴ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Awi əli Jə ne je ki oi ki mbisi je, ki kəmsi je kin: ⁵ Njé kəm tə je ooi lo, njé məti je njiyəi maji, njé banji je ingəi rə nga, njé mbi bəy je ooi ta, njé koy je ii taa lo koy ti, taa njé ndoo je ka, e ki kilə-de mbə Poy Ta ki Maji tə. ⁶ Maji-kur e lə dəw ki m-təl gin kosi lie, al.»

☆ 10:36 Mıse 7.6

⁷ Loki ɔti awi, Jəju ilə ngirə kəl kosi je ta ki dɔ Jə ti ə nə: «E ri ə awi isi oi dilə lo ti ə? E gakira ki nəl isi aw sie ki yo je, ki ne je kin a? ⁸ A re e e al ə, e ri wa bangi awi isi oi ə? E dəw ki ɔ kibi ki ndole ngay ɓa awi oi-e ma? NGA njé ki ɔi kibi je ki ndole ngay ka, isi me kəy je ti ki ngar je isi ti. ⁹ Ə se e ri wa ə awi oi wa? E nje kəl ta ki ta Luwə ti ə awi oi-e ma? Re e e ə, m-əl səsi m-ə nə oyo, e nje kəl ta ki ta Luwə ti ki itə njé kəl ta je ki ta Luwə ti ɓəy. ¹⁰ E e ə makitibi lə Luwə əl ta ki dɔe ti kəte ə nə: “M-a m-ilə ki nje kaw kilə ləm kəte kadi ra go rəbi nɔi ti[☆].” ¹¹ Təki rəjeti, adi m-əl səsi, dan dije ti pəti ki dəne je oji-de kin, dəw ki bo itə Jə Batisi goto. Nə ki ɓasine kin, dəw ki e ki du ngay me ɓeɔ ti ki dɔrə ti, bo ite. ¹² Lo kilə ngire dəkagilo ti lə Jə Batisi, biti ɓone, kɔɓe lə Luwə e gin nɛ ra ki ki tɔgi ti, ningə njé tɔgi je sangi kadi n-taai-e gin tɔgide ti. ¹³ Makitibi je lə njé kəl ta je ki ta Luwə ti pəti, ki ndu-kun je lə *Moji, əli ta ki dɔ nɛ je ti ki a rai nɛ biti tɛɛi dɔ Jə Batisi ti. ¹⁴ Re indigi kadi igəri gine maji ɓa, Jə e nje kəl ta ki ta Luwə ti, Eli ki kadi a təl re. ¹⁵ Ə dəw ki aw ki mbine mba koo-n dɔ ta ɓa, kadi oo ta kin maji!

¹⁶ «M-o dəw ki kadi m-un-e m-ɔji-n dije ki dəkagilo ti ki ɓone kin al. M-a m-ə nə toi tə ngan je ki du ki isi ta mbalo je ti, ɓari-naa ki yo je ki ne je əi nə: ¹⁷ “Ji kəl nal kadi indamii, ə imbati ndam, j-osi pa yo kadi inɔi, ə imbati nɔ.” ¹⁸ E be ə, Jə re, uso nɛ al nim, ay man al nim ɓa, dije əli əi nə: “Dɔe majal”, ¹⁹ NGA ə, mi *NGon dəw m-re, ə m-uso nɛ je, m-ay man je ɓa, dije əli əi nə: “Mi nje kuso nɛ kədi, mi nje kəy nɛ, mi madi njé taa la-mbə je, ki njé ra majal je,” ɓəy tɔ! Nə njé ki ndigi gosi lə Luwə, gəri kadi gosi lə Luwə e gosi ki dana ki go kilə rae ti ki to ki taga.»

Be je ki mbati kiyə rəbi nɛ rade je ki majal kɔ

(Mt 10.15; Lk 10.12-15)

²⁰ Lo kin ti, Jəju ilə rəne, kəl ki dije ki me ɓe bo je ti, ki əi ə əi dije ki, ra nɛ kɔji je ngay dande ti, nə iyəi rəbi nɛ rade je ki majal kɔ al, ə nə: ²¹ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi dije ki Koraje! Kəm-to-ndoo e ləsi səi dije ki Bətisayda! Nɛ kɔji je ki ɔti ɓəl, ki Luwə ɔji dansi ti kin, re nɛ je kin rai nɛ me ɓe bo Tir ti, ki ɓe bo Sidɔ ti be ə, re dije ki me ti a iyəi rəbi nɛ rade je ki majal mari nu. Re a iyəi rəbi nɛ rade je ki majal kɔ, ki go rəbi kilə kibi kuwə ndoo rɔ ti, kəy-n bu por ki dɔ ti. ²² E be ə, m-əl səsi kadi igəri təki, ndɔ gangi ta ti ə, ta ki gangi ki dɔ Tir ti ki Sidɔ, yəsi a ngə ite. ²³ NGA ningə j Kapərnayim, o kadi a un dɔi taa biti kadi ɔdi rə, nə Luwə a təl səi biti kaw səi koo. Tado nɛ kɔji je ki rai nɛ Kapərnayim ti kin, re rai nɛ Sodom ti be ə, re ɓone kin ɓe bo ki Sodom a a ki dɔne taa ne ɓəy. ²⁴ E be ə, m-əl səsi kadi igəri təki, ndɔ gangi ta ti ə, ta ki gangi ki dɔ dije ti ki Sodom a ngə ngay tə yəsi be al.»

Jəju əi ki Bawne Luwə

(Lk 10.21-22)

²⁵ Dɔ gangi loe ti kin, Jəju un ta, əl ə nə: «Bai, ki j ɓa dɔrə ki dɔnangi, m-ilə tɔji dɔi ti, təki iɓɔyɔ nɛ je kin njé tər je, ki njé nɛ gər je, ə itɛɛ ki dɔe adi ngan je ki du gəri. ²⁶ Oyo, Bai, e ndigi ləi kadi nɛ kin ra nɛ be.»

²⁷ ɓa, Jəju əl dije ki ai nɔɔ ə nə: «Bai, adi-m nɛ je pəti, ningə dəw kare ki gər-m, mi NGon, goto, e Bai ki karne ba par, taa dəw kare ki gər Bai ka goto tɔ, e mi NGon ki karm ba par, ningə e dije ki mi wa ə m-ndigi kadi m-adi gəri-mi par tɔ.

²⁸ «trəi ki rəm ti, səi pəti ki ɔi rəgɔgɔ gin nɛ koti ti ki ɔy, ə m-a m-adi səsi ɔri kəɔ. ²⁹ Uni jugi ləm, ə itaai nɛ ndo ləm, tado mi dəw ki səl ləm ləm, taa mi nje kilə dəm nangi nim tɔ. Re irai be ə, a ingəi lo kər kəɔ lə ndilsɔ. ³⁰ Mi, jugi ləm ɔy al, taa nɛ ki madi səsi kadi oti ka ɔle pəl pəl tɔ.»

12

Ta lə Jəju dɔ ndo taa kəɔ ti

(Mk 2.23-28; Lk 6.1-5)

[☆] 11:10 Malasi 3.1

¹ NDō kare, Jəju ində də me ndər gəme je ti, ndō taa kəə ti lə *Jipi je. *NJé ndo je lie ki əi sie, bo ra-de adi gangi dō ko je, usoi. ² Ə loki *Parisi je ooi-de ningə, əli Jəju əi nə: «O njé ndo je ləi rai ne ki kadi dəw ra ndō taa kəə ti al.» ³ Ə Jəju təl əl-de ə nə: «Itidəi ne ki ngar *Dabidi ra loki bo ra-de ki dije ki goe ti kin al a? ⁴ Dabidi ur me kəy ti lə Luwə ki ra ki kibi, əi ki dije ki gone ti, usoi mapa ki dije adi Luwə kadi-kare ti. E mapa ki kuso-e səbi dəe al nim, səbi dō njé ki goe ti al nim, nə e njé kijə ne məsi kadi-kare par ə səbi dode kadi usoi[☆]. ⁵ Ə se ta ki ndu-kun lə *Moji ndangi əl ə nə: ndō taa kəə ti, njé kijə ne məsi kadi-kare je, rai kilə ki e ne ki kadi dəw ra ndō taa kəə ti al, gin kəy ti lə Luwə, nə dəw tidə dode ti kadi e majal al kin, itidəi al a? ⁶ NGA ningə kadi m-əl səsi, lo ki j-a ti ne kin, ne ki bo ngay itə kəy lə Luwə to ti ne. ⁷ Ningə kin ə re igəri me ta ki ə nə: “E koo kəm-to-ndoo ə m-ge, bi e kilə məsi kadi-kare par al[☆]” kin ə, re a igangi ta dō dije ti ki ta ləde goto kin al. ⁸ Tadō mi *NGon dəw, m-aw ki tōgi dō ndō taa kəə ti.»

Jəju adi rō nga dingəm ki jie oy njururu

(Mk 3.1-6; Lk 6.6-11)

⁹ Jəju i nōō, aw kəy kaw-naa ti lə *Jipi je. ¹⁰ Ningə dingəm kare ki jie oy njururu e me kəy kaw-naa ti nōō. Ba, dije sangi rəbi ki kadi n-indəi ta dō Jəju, adi daji-e ta əi nə: «NDu-kun adi ta rəbi kadi dəw aji madine ndō taa kəə ti ə se aje al ə?» ¹¹ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Nə dansi ti ə, aw ki bati kare ba, ə bati ka kin osi be ti ndō taa kəə ti, ə aw un-e tēē sie taga al ə? ¹² NGA ningə re e dəw ba, itə bati gidi bay bay! Ə ə m-əl səsi təki ndu-kun adi ta rəbi kadi dəw ra maji ndō taa kəə ti.» ¹³ Lo kin ti nōō, Jəju əl dingəm ka kin ə nə: «tsurə jii.» Ə dingəm surə jine ba, jie təl to maji asi-naa ki ki nungi. ¹⁴ Ə loki *Parisi je tēēi taga ba, awi əli-naa ta ki dō Jəju ti, kadi n-ooi se n-a n-rai ban ə n-a n-təli-e wa.

Jəju e bəə kilə lə Luwə

¹⁵ Loki Jəju oo poy ne ki gei ra sie, əti lo kin ti nōō kə. Dije ngay uni goe, ningə aji njé moy je pəti tō. ¹⁶ Ba, ndəji-de ki tōgine, kadi rai adi dəw gər-ne al. ¹⁷ Ningə ne kin ra ne be kadi ta ki Luwə əl ki ta nje kəl ta ki tae ti, Ejay kin[☆], təl tane. Luwə əl ə nə:

¹⁸ «Oi bəə kilə ləm ki m-kəte,
Nje ndigi ləm, ki rəm nəl-m ngay kadi m-ilə jim dəe ti.

M-a m-ində NDilm dəe ti,

Ningə a ilə mbə ne ra ki dana rō gin be je ti ki dangi dangi[☆].

¹⁹ A kəli-naa ki dəw al nim, a ində ndu al nim.

Dəw a oo ndue əl ta ta mbalo ti al[☆].

²⁰ A budi gakira ki to ki mbəne nangi al,

Taa, a təl lambi ki isi oy al nim tō.

A ra be biti kadi tə ne ra ki dana o be[☆].

²¹ Gin be je ki dangi dangi a indəi mede dəe ti.»

Dije əi nə Jəju e ngar lə ndil je ki majal

(Mk 3.22-30; Lk 11.14-23)

²² Dije rəi ki dingəm kare ki ndil ki majal ra-e adi kəme oo lo al nim, əl ta al nim, ə Jəju ade əl ta je, oo lo je. ²³ Ne kin əti kosi dije bəl ngay, adi daji-naa ta əli əi nə: «Dəw kam e *NGon ka Dabidi al ma?» ²⁴ Nə loki *Parisi je ooi ta kin ningə, əli əi nə: «E kam isi tuwə ndil je ki majal ki tōgi lə Bəljəbul, ki e ngar lə ndil je ki majal.» ²⁵ Jəju gər mər ta ləde adi əl-de ə nə: «Kin ə, dije ki me bekō ti ki kare ba, təli dō-naa ti rəi-naa ə, be kəe kin a tuji. Taa, be bo, ə se me kəy ki dije ki me ti təli dō-naa ti, rəi-naa, ki kadi a a taa ka goto tō. ²⁶ Kin ə re *Satə wa tuwə dije lə Satə, e wa adi dije lie təli dō-naa ti rəi-naa ə, lo kadi kəbe lie a aw ki kəte goto. ²⁷ Kin ə re e ki tōgi lə Bəljəbul ə m-tuwə-n ndil je ki majal ə, dije ki gosi ti tuwəi-de ki tōgi lə nə ə? Dije ki gosi ti wa a tōji kadi ta ləsi e ta ki go ti al. ²⁸ A re e ki tōgi lə NDil Luwə ə m-isi m-tuwə-n ndil je ki majal tō ningə, tōji kadi kəbe lə Luwə re tēē rəsi ti ngata.

☆ 12:4 1 Samiyəl 21.2-7; Ləbətiki 24.9 ☆ 12:7 Oje 6.6 ☆ 12:17 Ejay 42.1-4 ☆ 12:18 Ejay 42.1

☆ 12:19 Ejay 42.2 ☆ 12:20 Ejay 42.3

²⁹ «Ningə təkı rəjeti, re dəw uwə dəw ki nje təgi dəe kəte al ə, a asi kur me kəy ti lie, kadi ndur ne kingə lie al. Loki dəe ngata ningə, a ndur ne ki me kəy ti lie təkı mene ge. ³⁰ Ningə kadi igəri, dəw ki e səm al, e nje kəsi-m ta, taa dəw ki kaw səm ne ki naa ti al, e nje tində ti tə. ³¹ Be ə, m-əl səsi təkı, majal je pəti ki dije a rai-de, ə se ta je ki mal pəti ki dije a əli də Luwə ti, Luwə a iyə goe kə adi-de, nə ta ki mal ki kəl də NDil Luwə ti, Luwə a iyə go kə adi-de al ratata. ³² Kin ə re dəw əl ta ki majal əsi-n tam, mi *NGon dəw ə, Luwə a iyə go kə ade, nə re əl ta ki mal əsi-n ta NDil Luwə ə, Luwə a iyə go kə ade ki bone ti al nim, ki lo ti ti al nim, ratata.

Ta ki tēē ta dəw ti ki ngame dəw

(Mt 7.16-17; Lk 6.44-45)

³³ «Kin ə re kagi maji ba, kande maji tə, a re kagi majal ba, kande majal tə. Tado e ki kandi kagi ə dəw a gər-n kagi. ³⁴ Səi njé man majal tə li je be kam, a rai ban be ə ta ki maji a tēē tasi ti, səi ki səi dije ki majal ə? Tado e ne je ki rosi me dəw kin ə isi tēē tae ti. ³⁵ Dəw ki maji, kilə rae je tēē me ne ra ti ki maji ki uwə mee. Ningə dəw ki majal, kilə rae je tēē me ne ra ti ki majal ki uwə mee tə. ³⁶ M-əl səsi, ngan ta je ki galala pəti ki isi tēē ta dije ti kin, a əli gine ndə gangi ta ti. ³⁷ Tado e ki ta ki tai ti ə a əri ta dəi ti, ə e ki ta ki tai ti tə ə ta a uwəi.»

Parisi je dəji Jəju ne kəji

(Mt 16.1-4; Mk 8.11-12; Lk 11.16, 29-32)

³⁸ NJé ndo ndu-kun je ki *Parisi je uni ta əli Jəju əi nə: «NJe ndo dije, ji ndigi kadi ira ne kəji madi kare adi j-o.» ³⁹ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Dije ki dəkagilo ti ki bone, əi dije ki majal, ki njé kuwə marim, ndigi kadi n-ooi ne kəji, nə ne kəji madi ki rangi ki kadi a oi ore də ne kəji lə nje kəl ta ki ta Luwə ti Jonasi, goto ngata. ⁴⁰ Tado, tə ka ki Jonasi ra kondə mitə, kadi mitə me kanji ti ki boy ka kin ə, mi *NGon dəw m-a m-ra kondə mitə, kadi mitə gin nangi ti tə[☆]. ⁴¹ NDə gangi ta ti ə, dije ki Ninibi ti a i taa ta kəm dije ti ki dəkagilo ti ki bone kin kadi a iləi ta dəde ti. MBata, loki Jonasi ilə mbə Poy Ta ki Maji, dije ki Ninibi ti iyəi rəbi ne rade je ki majal kə[☆]. NGA ningə, ki basine kin, dəw ki itə Jonasi say e ne. ⁴² NDə gangi ta ti ə, ngar ki dəne ki i gin be ti, a i taa ta kəm dije ti ki dəkagilo ti ki bone kin kadi a ilə ta dəde ti. MBata, i soy dənangi ti nu ə ndə ki re kadi oo gosi ta lə Salomə[☆]. NGA ningə, ki basine kin, dəw ki itə Salomə say e ne.

NDil ki majal ki təl re tone ti gogi

(Lk 11.24-26)

⁴³ «Loki ndil ki majal tēē me dəw ti, aw ilə ki dilə lo ki tuti mba kadi n-ingə lo kisi ki rangi kadi n-ər kəə ti, nə ingə al ba, ⁴⁴ əl ə nə: “M-a m-təl kadi m-aw lo kisi-m ti ki kəte m-isi ti ə m-tēē ka kin gogi.” Loki təl aw gogi ningə, ingə me lo ka kin to kare, utəi, rai adi maji. ⁴⁵ NGA ə, təl aw, əy ndil je ki majal itəi-e e wa bəy siri, ba rəi uri me dəw ti ka kin isi. Lo kin ti, ji kisi dəw kin ki dəe taa a majal ngay itə e ki kəte bəy. Be ə, dije ki majal ki dəkagilo ti ki bone ka a toi be tə.»

Jəju əl ta lə kone je ki ngakone je ki rəjeti

(Mk 3.31-35; Lk 8.19-21)

⁴⁶ Jəju isi əl ta kosi je ba bəy ningə, kəe je ki ngakəe je rəi ai taga, sangi kadi n-əli sie ta. ⁴⁷ NGA ə dəw madi əl-e ə nə: «O kəi je ki ngakəi je ai taga nəə, a sangi kadi n-əli səi ta.» ⁴⁸ Ə Jəju təl əl dəw ka kin ə nə: «Nə je ə əi kom je, ki ngakom je ə?» ⁴⁹ Ba un jine təji-n njé ndo je ləne, ə ə nə: «Oi kom je, ki ngakom je ə isi kin. ⁵⁰ Tado dəw ki nje ra ndigi lə Bawm ki isi me dərə ti ə, e ngokom je, e konanm je, ki kom je.»

13

Kuji ta ki də nje dibi ne ti

(Mk 4.1-9; Lk 8.4-8)

☆ 12:40 Jonasi 2.1 ☆ 12:41 Jonasi 3.5 ☆ 12:42 1 NGar je 10.1-10

¹ NDæ ti kin, Jøju tēē me kəy ti, aw isi kadi ba bo ti. ² Kosi dije ngay kawi-naa gəi gide, adi aw al isi me to ti. Ba kosi dije pəti, ai ngangı ba ti ne. ³ Jøju əl-de ne je ngay me kuji ta je ti ə nə: «Nje ndər kare aw kadi dibi ne, ⁴ ningə dəkagilo ti ki a ilə ko ne, kə ko je madi tosi ngangı rəbi ti adi yəl je rəi ɔi maki. ⁵ Kə ko madi je, tosi dənangi njəkirə ti, adi lo kadi ingəi dənangi asi tam iləi ngirəde ti goto. Nə ke ə, təgi kalangi ba, tadə ngirəde to taa ne. ⁶ Loki kadi əsi ningə, ngan ko je ka kin ndoləi mbaw, ba go ti, tuti kurim, tadə ngirəde aw nangı boy al. ⁷ Kə ko je ki nungi, tosi dan kon je ti, adi kon je təgi ndəmi-de mbəl. ⁸ Nə kə ko je madi, tosi dənangi ti ki maji, adi andi. Ki nə je andi asi bu kare, njé ki nungi andi asi kuti mehe, taa njé ki nungi bəy andi asi kuti mitə tə.» ⁹ Jøju ilə də ti ə nə: «Dəw ki aw ki mbine mba koo-n də ta ba, kadi oo də ta kin maji!»

Gin ne ki Jøju ndo-n ne ki kuji ta je

(Mk 4.10-12; Lk 10.9-10)

¹⁰ *NJé ndo je lə Jøju rəi rəe ti dəji-e əi nə: «Mba ri ə əl-de ta ki kuji ta je ə?» ¹¹ Ə Jøju əl-de ə nə: «M-əl-de ta ki kuji ta tadə səi, Luwə tēē ki də ne ki to lo bəyɔ ti ki ɔji də kəbe lie adi igəri, nə əi je, Luwə tēē ki dəe adi-de al. ¹² Tadə dəw ki aw ki ne jine ti, a adi-e də ti bəy, kadi to mbar mbar jie ti, nə dəw ki ne lie goto, e ki ndikiri wa ki aw-n jine ti kin ka, a taai jie ti wa bəy. ¹³ E mbata kin ə, m-əl-n-de ta ki kuji ta, tadə gəi lo maji ka, ooi ne al nim, ooi ta maji ka, gəri me al nim. ¹⁴ E be kadi ta ki Luwə əl ki nje kəl ta ki tae ti Ejay kin təl tane. Ejay[☆] əl ə nə:

“A ooi də ta maji, nə a igəri me al nim,

A igəi lo maji, nə a ooi lo al nim,

¹⁵ Tadə me dije kin təl ngə ngororo.

Uti mbide,

NDəmi kənde,

NDigi kadi kənde oo lo al nim,

Kadi mbide oo ta al nim,

Taa kadi n-gəri ne madi kare al nim tə,

Nə təki ne n-ji n-rəi rəm ti,

Adi m-aji-de[☆].”

¹⁶ «Nə səi, səi njé maji-kur, tadə kəmsi oo ne je maji nim, mbisi oo ta maji nim. ¹⁷ Təki rəjeti, adi m-əl səsi, njé kəl ta je ki ta Luwə ti, ngay, ki njé ra ne je ki dana ngay, ndigi kadi kənde oo ne ki səi je, kəmsi oo kin, nə asi koo al, ndigi kadi mbide oo də ta ki səi je, mbisi oo kin, nə asi koo al tə.

Jøju ɔr me kuji ta ki ɔji də nje kilə ko

(Mk 4.13-20; Lk 8.11-15)

¹⁸ «Səi, maji kadi gəri me kuji ta lə nje kilə ko kin maji. ¹⁹ NĞangi rəbi ki kə ko je tosi ti, e dəw ki oo ta ki də kəbe ti lə Luwə, nə gər me al, ə su re ɔr ta ki dibi mee ti ka kin kə. ²⁰ Dənangi njəkirə ki kə ko je tosi ti, e dəw ki oo ta lə Luwə ningə, taa langisi ba ki rənəl, ²¹ nə ta kin, ilə ngirəne mee ti al. E dəw ki nje kuwə ki ta lə Luwə dəkagilo ki ndəy be par. Dəkagilo ki kə je, ə se kində kəm-ndoo ki mbata ta lə Luwə re ba, iyə kadi-me ləne kə kalangi ba. ²² Kə ko je ki tosi dan kon ti, e dəw ki oo ta lə Luwə, nə me ka sururu də ne je ti ki dənangi ti, ki ra ta ne maji je uti də ta ki oo, adi lo kadi andi goto. ²³ Ningə, dənangi ki maji ki kə ko je tosi ti, e dəw ki oo ta lə Luwə, gər mee, adi andi maji. Dəe ki madi je andi bu kare je, ki nungi andi kuti mehe je, kuti mitə je.»

Kuji ta ki də jəne ti

²⁴ Jøju ində kuji ta ki rangı nɔde ti bəy ə nə: «Kəbe lə Luwə, to tə dəw ki dibi kandi ne ki maji me ndər ti ləne, ²⁵ ə kondə, loki dije toi bi ba, nje bə lie re dibi jəne də ne ti ki maji ki dibi ka kin, ba ɔti aw. ²⁶ Loki kandi ne ki maji ka kin ibə təgi, ə kande je isi tēēi ba, jəne ka kande tēē tə. ²⁷ Lo kin ti, njé ra kilə je awi əli bade əi nə: “Baje, e kandi ne ki maji ə idibi me ndər ti ləi tə, nga jəne je kin tēēi ra ə?” ²⁸ Ə bade əl-de ə nə: “E nje bə ə ra ne

kin.” NGA ə njé ra kilə je dəji-e əi nə: “İndigi kadi ji rəy-de kə a?”²⁹ Nə ba nje ndər əl-de ə nə: “Jagi, lo rəy jəne je ti kin, a rəyi ki ko ki maji ba.³⁰ Ə iyəi-de adi təgi naa ti bitə kagi lo kijə ko ti, ningə ndə kije ti ba, m-a m-əl njé kije je m-ə nə: İrəyi jəne je kin idəi ki dəe dəe kadi tə iləi por bəy taa, ijəi wa ki me dam ti ləm.”»

Kuji ta də kə kagi ti ki bari-e mutadi
(Mk 4.30-32; Lk 13.18-19)

³¹ Jəju ində kuji ta ki rangi nədə ti bəy ə nə: «Kəbe lə Luwə to tə kə kagi madi ki bari-e nə mutadi ki dəw madi un dibi me ndər ti ləne kin be.³² Kə mutadi ə e kandi ne ki du itə ndəgi kandi ne je pəti, nə lo ki təgi ba, təl kagi təy ki bo itə kam təy je pəti ki me ndər ti. Təl kagi ki bo, adi yəl je rəi rai kəy tode bajie je ti.»

Kuji ta də əm ti
(Lk 13.20-21)

³³ Jəju əl-de kuji ta ki rangi bəy ə nə: «Kəbe ki dərə ti to titi-naa ki əm ki dəne madi un ləy-n nduji ki me kee joo, adi nduji ki ləy ba pəti i kin be.»

Jəju əl ta je pəti ki kuji ta
(Mk 4.33-34)

³⁴ Ta je kin pəti, Jəju əl kosi je ki kuji ta. Ta ki kadi əl-de ki kuji ta al, goto.³⁵ E be kadi ta je ki Luwə əl ki ta nje kəl ta ki tae ti kin təl tane. Nje kəl ta ki ta Luwə ti əl ə nə: «M-a m-təe tam kadi m-əl kuji ta je, m-a m-ilə mbə ne je ki toi lo bəy ti lo kilə ngirə dərə ti ki dənangi ti nu kin[☆].»

Kər gin kuji ta ki də jəne ti

³⁶ Jəju iyə kosi je ə aw bə. Loki rəi bə, njé ndo je lie rəi rəe ti, dəji-e əi nə: «Ər-je gin kuji ta ki də jəne ti ki a me ndər ti kin adi j-o.»³⁷ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Dəw ki nje dibi ko ne ki maji kin, e mi NGon dəw;³⁸ ningə ndər, e dənangi; ə kandi ko ki maji, e njé je ki ndigi kadi Luwə o bə dəde ti; jəne, e njé je ki uni go nje majal;³⁹ nje bə ki nje dibe, e su; kagi lo kijə ko e dəbəy ndə; ba njé kijə ko je əi malayka je tə.⁴⁰ Tə ka ki, e ki rəy-n jəne buki poro, dəbəy ndə a to be tə.⁴¹ *Mi NGon dəw m-a m-ilə ki malayka je ləm kadi tuji dije pəti ki njé kəsi madi je kadi osi me majal ti, ki dije ki njé ra majal.⁴² *Malayka je a buki-de me por ti ki dum kəl tae, ki e lo ki a nqi je a ngəi ngangide je titi.⁴³ Lo kin ti, njé ra ne ki dana a unji tə kadi be me bəkə ti lə Bawde Luwə. Dəw ki aw ki mbine kadi oo-n də ta ba, kadi oo də ta kin maji.

Kuji ta ki də ne kingə ti ki to lo bəy ti ki mədi-kəsi

⁴⁴ «Kəbe ki dərə ti to tə ne kingə ki bəyəi me ndər ti, ə dəw madi aw tēe də ti kin be. Dəw ka kin təl bəyə gogi, ba rəe nəl-e ngay, adi aw gati ki ne maji je ləne pəti, ə iyə lae re ndogi-n ndər ka kin.⁴⁵ Kəbe ki dərə ti to tə nje ra gati ki isi sangi mədi-kəsi ki ndole be.⁴⁶ Loki ingə e ki gate e ngay, təl aw gati ki ne kingə je ləne pəti, ə iyə lae re ndogi-n mədi-kəsi ka kin.

Kuji ta ki də bandi ti

⁴⁷ «Kəbe lə Luwə to tə bandi ki dəw a ilə me ba ti ə a əy də kə kanji je ki dangi dangi kam be.⁴⁸ Loki bandi ka kin rosi ba, nje ndo ndər re-n ngangı ba ti, isi nangı, ningə tər njé ki maji maji me sukim ti, ə iyə njé ki tēe ne al buki-de kə.⁴⁹ Kae ti ka kin ə, dəbəy ndə a e be tə. *Malayka je a rəi kadi əri kəm dije ki njé ra ne je ki dana ki njé ra ne je ki dana al, naa ti.⁵⁰ A buki dije ki njé ra ne je ki majal me por ti ki dum kəl tae, ki e lo ki a nqi je a ngəi ngangide je titi.»

⁵¹ Lo kin ti nqo, Jəju dəji njé ndo je ləne ə nə: «İgəri me ta je kin pəti a?» Ə iləi-e ti əi nə: «Oyo, ji gər.»⁵² Ningə Jəju əl-de ə nə: «E be ə, nje ndo dije ndu-kun ki təl nje taa ne ndo ki də kəbe ti lə Luwə, to tə ba nje kəy ki ingə ne je ki sigi ki ne je ki kəke lo ngəm ne ti ləne kin be.»

☆ 13:35 Paje 78.2

Dije ki Najarəti ti adi mede Jəju al
(Mk 6.1-6; Lk 4.16-30)

⁵³ Loki Jəju əl kuji ta je gine gangi ba, ətə lo ki a ti kin kə. ⁵⁴ Əti nōq, aw be bo ti ki təgi ti. Jəju ndo ne dije gin kəy kaw-naa ti lə *Jipi je. NDo-de ne ndo ki əti-de bəl, adi əli əi nə: «Gosi ta je ki ne kəji je kin i-i-n ra ə? ⁵⁵ Ma ngon lə nje rəgi kəgi də kəy ti wa ka am wa? Kəe al ə e Mari a? Ə Jaki je, ki Jisəpi je, ki Simo je ki Judi je tə al ə əi ngakəe je a? ⁵⁶ Taa, konane je ka isi səje ne tə al a? NGA ne je kin pəti ingə ra dana?» ⁵⁷ Ta ki dəji kin əgi-de kadi adi mede Jəju, ə Jəju əl-de ə nə: «Nje kəl ta ki ta Luwə ti ba, e me be koje ti, ki me kəy ti lie ə dije a kidi-e ti.» ⁵⁸ Lo kin ti, Jəju ra ne kəji je ngay al mbata mbati kadi-e mede.

14

Koy Jə Batisi

(Mk 6.14-19; Lk 9.7-9; 3.19-20)

¹ Dəkağiloe ti kin, *Erodi ki e nje kəbe dənangi ti ki Galile, oo ta təba lə Jəju. ² Ə əl njé ra kilə je ləne ə nə: «Dəw kin e Jə Batisi! E e ə i taa dan njé koy je ti. Gine kin ə, aw-n ki təgi mba ra-n ne je ki əti bəl bəl.» ³ Erodi əl be, tadə ndə ki adi uwəi Jə, dəi-e ki sən, iləi-e dangay ti, mbata lə Erodiyadi, ki ne ngokəe Pilipi, ⁴ ki Jə əl-e ta də ti ə nə: «E go ti al kadi itaa-e nei ti[☆].» ⁵ Me ta ti kin, Erodi ndigi təl Jə, nə bəl kosi je, tadə kosi je ooi Jə kadi e nje kəl ta ki ta Luwə ti. ⁶ NGA ə, ndə rənəl koji Erodi ti, ngon lə Erodiyadi ki dəne, tēē ndam nō dije ti ki bari-de lo ne kuso ti, ə nəl Erodi ngay, ⁷ adi Erodi un ndune ki kibi rə kadi n-ade ne je pəti ki dəji-ne. ⁸ Lo kin ti, kəe sule, adi əl ə nə: «Adi-m, təki j-a-n wa kin, də Jə Batisi me supira ti.» ⁹ Me ngar tuji əji-n də ne ki ngon ki dəne dəje kin, nə ki mbata kun mindi ki un, taa ki mbata dije ki bar-de lo ne kuso ti kin tə ba, un ndune kadi adi-e də Jə. ¹⁰ Be ə, adi dəw madi aw gangi də Jə kəy dangay ti, ¹¹ re-n me supira ti, adi ngon ki dəne ka kin, adi aw-n adi kone. ¹² *NJé ndo je lə Jə rəi uni nine awi dibi, ba awi əri poye Jəju ade oo.

Jəju adi ne kuso dibi dije usoi

(Mk 6.30-44; Lk 9.10-17; Jə 6.1-15)

¹³ Loki Jəju oo ta kin ba, un to ə aw əsi rəne ngərəngi ki karne ba, lo ki dije gotoi ti. Loki kosi je ooi tae ba, i-i ki be bo je ki dangi dangi awi ki njade goe ti. ¹⁴ Loki Jəju ur nangi me to ti, oo kosi dije ngay. Loki oo-de, oo kəm-to-ndoo ləde, adi əji njé moy je ləde. ¹⁵ Loki kadi aw tə ur ba, njé ndo je əti ki rə Jəju ti əli-e əi nə: «Lo ki j-ai ti ne kin, e lo ki dije gotoi ti, ningə kadi isi ur tə ngata, ə ituwə kosi dije kam adi awi ki ngan be je ti, ndogi ne kuso usoi.» ¹⁶ Nə Jəju əl-de ə nə: «Awi ki ndoo kadi awi lo al, səi je wa adi-de ne usoi.» ¹⁷ Ə əli Jəju əi nə: «Ki j-a-n ne kin, j-aw ki mapa mi ə kanji joo tə par.» ¹⁸ Ba Jəju əl-de ə nə: «İrəi adi-mi m-o.» ¹⁹ Ningə go ti, adi ndune kadi kosi dije ka kin isi nangi də wale je ti. Ba əy mapa ki mi ki kanji ki joo ka kin, un kəmne ki taa, əl ta ki Luwə mba kadi njangi dəe, ningə uwə gangi naa ti, adi njé ndo je, adi adi kosi je. ²⁰ Dije pəti usoi ne ndani maji, adi njé ndo je əyi gindi mapa je, ki kanji je ki nay, kare dəgi gide e joo bəy. ²¹ Dije ki usoi ne kin asi dīgəm je dibi mi, ki kanji tidə dəne je ki ngan je.

Jəju njiyə də man ti

(Mk 6.45-52; Jə 6.16-21)

²² NDəy ba go ti, Jəju əsi njé ndo je ləne kadi ali me to ti, awi gidi ba ti kəte nəne ti, dəkağilo ti ki e a tuwə-n kosi je. ²³ Loki Jəju tuwə-de adi awi ningə, əti aw də mbal ti, əsi rəne ki karne, mba kəl ta ki Luwə. Loki kadi ur, Jəju isi loe ti nōq ki karne ba. ²⁴ Də gangi loe ti kin, to lə njé ndo je e dan ba ti, say ki ngangı ba ngata. Nəl ilə, sur to ki gogi gogi, adi pungi ba ra-de majal. ²⁵ Dan lo ti ba, Jəju i a njiyə də man ti, isi aw ki rə njé ndo je ti. ²⁶ Ə loki njé ndo je ooi-e a njiyə də man ti ningə, dəde majal, adi əli əi nə: «E muwə dəw,» ba bəl təl-de, adi uri kəl. ²⁷ Nə kalangi ba, Jəju əl-de ə nə: «Adi mesi osi nangi nə e mi, ə ibəli al!» ²⁸ Lo kin ti, Piyər ilə Jəju ti ə nə: «Bəbe, re e i ə, adi-m ndui adi m-njiyə də man ti

☆ 14:4 Ləbətiki 18.16; 20.21

m-aw rəi ti.»²⁹ Ə Jəju əl-e ə nə: «İrəl!» Ba Piyər i me to ti, ur də man ti, njiyə də ti isi re ki rə Jəju ti.³⁰ Nə loki Piyər oo nəl ki isi ilə ba, bəl ra-e adi ilə ngirə nduy man, adi nə ə nə: «Bəbe, aji-m!»³¹ Ə kalangi ba, Jəju ilə jine uwə-n Piyər, ba əl-e ə nə: «İ dəw ki kadi-me ləi e ndikiri ba, ra ban ə ibadi ə?»³² Ningə loki ali taa me to ti ba, gin nəl gangi.³³ Ə njé ki isi me to ti əsi məkəside nangi nəe ti, ba əli-e əi nə: «Təki rəjeti, i NGon lə Luwə wal!»

Jəju nga njé moy je dənangi Gənəjarəti ti

(Mk 6.53-56)

³⁴ Loki Jəju əi ki njé ndo je ləne indəi ba gangi ningə, tēgi dənangi Gənəjarəti ti.³⁵ Diye ki loe ti gəri Jəju, adi iləi kilə ki lo lo, dənangi ki Gənəjarəti ti ba pəti, ə diye rəi ki njé moy je pəti rəe ti.³⁶ Diye nəi də Jəju ti kadi iyə njé moy je adi ədi ta kibi lie par ə a ingəi rə nga, ba diye pəti ki ədi ta kibi lie ingəi rə nga tə.

15

Jəju əl ta ki də nē jibəl bəe ti

(Mk 7.1-13)

¹ *Parisi je ki njé ndo ndu-kun je lə Luwə ki madi je i Jorijaləm ti, rəi ingəi Jəju dəji-e əi nə:² «MBA ri ə njé ndo je ləi təli rəde go nē jibəl bəe ti lə kaje je al ə? Ji dəji bə tadə togi jide al par ə usoi nē.»³ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «NGa səi, mba ri ə itəli rəsi go ndu-kun ti lə Luwə al mbata nē jibəl bə ləsi ə?»⁴ Təki rəjeti, Luwə əl ə nə: «Əsi gon bawi ki kəi.» Taa əl bəy ə nə: «Dəw ki taji bawne ə se kone asi ta koy☆.»⁵ Nə səi, əli əi nə: «Dəw ki əl bawne ə se kone ə nə: «Nē maji je ki re m-a m-əsi-n səli e kadi-kare ki m-ində ta dangi mbata lə Luwə ngata,» ba,⁶ dəwe kin aw ki ndoo kadi əsi gon bawne al ngata. Lo kin ti, isi tuji ki ta lə Luwə mbata nē jibəl bə ləsi.»⁷ Səi njé kədi kəm diye, ta ki Luwə əl ki ta nje kəl ta ki tane ti Ejay dəsi ti e ta ki rəjeti. Luwə əl ə nə:

⁸ «Gin diye kin əsi gonm ki nda tade kare,

Nə mede e say səm.

⁹ Təji ki isi iləi dəm ti, ndae goto,

Tadə nē ndo je ki isi ndoi diye ka,

E kəm-kədi ki i rə diye ti tə☆.»

Nē ki nje təl dəw nē ki to nje ti

(Mk 7.14-23)

¹⁰ Go ti, Jəju bər kosi diye ki rəne ti, ə əl-de ə nə: «Uri mbisi maji oi ta ləm, ə kadi igəri mee tə.¹¹ Nē madi ki i taga aw ta dəw ti ki a təl-e nē ki to nje ti ta kəm Luwə ti goto. Nə nē ki tēgi ta dəw ti ə a təl dəw ki nē ki to nje ti.»¹² Lo kin ti, njé ndo je lə Jəju rəi rəe ti əli-e əi nə: «Ta ki əl kin to me *Parisi je ngay, kin igər ma?»¹³ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Kagi ki ra ki Bai mə-e al, a əri-e kə.¹⁴ İyəi-de, əi njé kəm tə je ki isi ndəri njé kəm tə je. NGa ningə, re nje kəm tə ndər nje kəm tə ba, joo pu a osi me bəe ti.»¹⁵ Ə Piyər un ta əl-e ə nə: «Ər me kuji ta kin adi j-o.»¹⁶ Ba Jəju əl ə nə: «Adi səi je wa ka igəri nē al tə a?»¹⁷ Adi m-əl səsi, nē je pəti ki ədi ta dəw, a aw tēgi kandae ti, ba go ti ə, tēgi kə, aw bə si ti.¹⁸ Nə nē ki tēgi ta dəw ti, e nē ki i ngəme dəw ti, ningə e kin ə e nē ki nje təl dəw nē ki to nje ti.¹⁹ NGə me dəw ə e lo ki mər ta je ki majal isi tēgi ti, ki təl-naa, ki kuwə marim, ki kaya ki ra, ki bogi, ki ma naji ki ngom, ki kəl ta ki majal də-naa ti.²⁰ Əi je kin ə əi nē je ki isi təli dəw nē ki to nje ti; nə kuso nē, ki kanji togi ji, a təl dəw nē ki to nje ti al.»

Dəne ki Kana ti adi mene Jəju

(Mk 7.24-30)

²¹ Jəju i loe ti nōo, ər rəne aw dənangi ti ki Tir ki Sidə.²² Ningə yə, dəne ki Kana ti kare tēgi nōo re, ba un ndune ki taa əl ə nə: «Bəbe, *NGon ka Dabidi, o kəm-to-ndoo ləm! tadə ndil ki majal adi kə ngonm ki dəne ngay.»²³ Nə Jəju ile ta ti al. Ba njé ndo je lie rəi rəe ti, əli-e əi nə: «İtuwe kə goje ti, tadə a ində ndu goje ti.»²⁴ Ə Jəju ilə ti ə nə: «E ngan

☆ 15:4 Tēgi ki taga 20.12; 21.17; Dətərənom 5.16; Ləbətiki 20.9 ☆ 15:9 Ejay 29.13

*Isirayəl je, ki toi tə bati je ki nayi-naa be kam par ə Luwə ilə-m ki rəde ti.»²⁵ Nə dāne re ɔsi makəsine nangi nɔe ti ə nā: «Babe, ire ira səm!»²⁶ Ə Jəju ile ti ə nā: «E go ti al kadi dāw un nɛ kuso lə ngan je, ilə adi ngan bisi je.»²⁷ Ba dāne əl Jəju ə nā: «E rɔjeti Babe, nga ke ə, ngan bisi je ki ai gin tabilə ti, a usoi yongirɔ nɛ je ki tɛɛ ta bade je ti tosi nangi tɔ.»²⁸ Lo kin ti, Jəju əl-e ə nā: «Dāne, kadi-me ləi bo ngay! Ningə kadi ingə nɛ ki to rəi kin, təkɪ idəji-n.» Ba ngone ki dāne ka kin, ingə rɔ nga dɔ kade ti wa kin nɔɔ tɔ.

Jəju aji njé moy je ngay
(Mk 7.31-37)

²⁹ Jəju ɔti loe ti nɔɔ, aw ta ba ti ki Galile. Al aw dɔ mbal ti, isi nangi.³⁰ Kosi dije ngay rəi rɔ Jəju ti ki njé məti je, ki njé kəm tɔ je, ki njé kingə tuji je, ki njé mbi bəy je, taa njé moy je ki rangi ngay nɔɔ bəy. Rəi ki njé moy je kin buki-de nɔ Jəju ti, ba Jəju aji-de.³¹ E nɛ ki ɔti kosi je bəl ngay, kadi njé mbi bəy je əli ta nim, njé kingə tuji je ingəi rɔ nga nim, njé məti je njiyəi nim, taa njé kəm tɔ je ka ooi lo nim tɔ, adi iləi tɔji dɔ Luwə ti lə *Isirayəl je.

Jəju adi nɛ kuso dibi dije usoi bəy
(Mk 8.1-10; Mt 14.13-21)

³² Jəju bar njé ndo je ləne əl-de ə nā: «M-o kəm-to-ndoo lə kosi dije kin, tadɔ ndɔ mɪtə bone ə əi səm naa ti, ningə, nɛ ki kadi usoi goto. Ba m-ge kadi m-tuwə-de ki mede ki bo ba al, nə tə bo i taa tɔgide rəbə.»³³ Ə njé ndo je lie dəji-e əi nā: «J-a j-i ki mapa ra dilə lo ti ne, ə kosi dije ki ɔti bəl be kin a usoi asi-de ə?»³⁴ Ba Jəju dəji-de ə nā: «Mapa ki jisi ti e ban ə?» Ə əli-e əi nā: «Mapa e siri ki ngan kanji je ndəy dɔ ti.»³⁵ Ə Jəju əl kosi dije kadi isi nangi.³⁶ Ba ɔy mapa ki siri ki ngan kanji je ka kin jine ti, ra oyo Luwə dɔ ti, ningə gangi naa ti, adi njé ndo je ləne, adi adi kosi dije usoi.³⁷ Dije pəti usoi nɛ ndani, adi njé ndo je kawi ginde je ki nay, kare siri.³⁸ Dije ki usoi nɛ, asi dɪngəm je dibi sɔ, ki kanji tidə dāne je ki ngan je.³⁹ Go ti, Jəju tuwə kosi je adi awi, ba al me to ti, aw dɔnangi Magada ti.

16

Parisi je ki Sadusi je, dəji nɛ kɔji Jəju
(Mk 8.11-13; Lk 12.54-56)

¹ *Parisi je ki *Sadusi je rəi rɔ Jəju ti, dəji-e kadi ra nɛ kɔji ki i dɔrɔ ti adi-de n-ooi. Dəji-e be tə kulə ki kiyə mba kuwə-n dāw.² Ə Jəju ilə-de ti ə nā: «Loki kadi aw tə ur ningə əli əi nā: “Lo a to maji, mbata dɔrɔ kər jɔ.”³ Loki lo ti ki si bati ningə, əli əi nā: “Bone ndi a ədi, mbata dɔrɔ kər wuu.” E be ə, asi kadi igəri kəm nɛ je ki a rai nɛ dɔrɔ ti, nə nɛ je ki isi rai nɛ dɔkagilo ti ki bone taa asi gər al!⁴ Dije ki dɔkagilo ti ki bone, əi dije ki majal, ki njé kuwə marim, ndigi kadi n-ooi nɛ kɔji, nə nɛ kɔji madi ki rangi ki kadi a ooi ore dɔ nɛ kɔji lə Jonasi, goto ngata.» Ba iyə-de, ə ɔti aw.

əm lə Parisi je ki lə Sadusi je
(Mk 8.14-21; Lk 12.1-6)

⁵ Loki isi awi dam ba ti ki kare, me njé ndo je oy dɔ mapa ti ki kadi ɔyi.⁶ NGa ningə Jəju əl-de ə nā: «Oi maji! İndəi kəm-kədi dɔ rɔsi ti, ɔji-n dɔ əm lə *Parisi je, ki əm lə *Sadusi je.»⁷ Nə əi je isi məri ta kin yo dɔde ti əi nā: «E mbata kɔy ki j-ɔy mapa al!»⁸ Nə Jəju gər ta ki mede ti, adi əl-de ə nā: «Səi dije ki kadi-me ləsi e ndikiri ba, mba ri ə isi məri ta ki dɔ mapa ti ki ɔyi al ə?»⁹ İgəri me nɛ je al ka bəy a? Mesi ole dɔ mapa ti ki mi ki dɪngəm je dibi mi usoi kin al a? NDɔ ki ɔyi ndəge ki nay kare ban ə itəli ə?¹⁰ Taa mapa ki siri ki dɪngəm je dibi sɔ usoi kin ka mesi ole dɔ ti al nim tɔ a? NDɔ ki ɔyi ndəge ki nay kare ban ə itəli ə?¹¹ Ta ki m-əl m-ə nā: İndəi kəm-kədi dɔ rɔsi ti, ɔji dɔ əm lə Parisi je, ki əm lə Sadusi je kin, e ta ki sɔbi dɔ mapa al, kin ra ban be ə asi kadi igəri mee al ə?»¹² Lo kin ti ngata ə gəri təkɪ əl-de kadi n-ındəi kəm-kədi dɔ rɔde ti, ɔji dɔ əm ra mapa al, nə ɔji dɔ nɛ ndo lə Parisi je ki Sadusi je.

Piyər əl təkə Jəju e dəw ki Luwə mbəte
(Mk 8.27-30; Lk 9.18-21)

¹³ Loki Jəju aw tē Səjare ti ki Pilipi ti, dəji njé ndo je ləne ta ə nə: «Dije isi əli ta ki dəm ti təkə mi *NGon dəw mi nə ə?» ¹⁴ Ə njé ndo je əli-e əi nə: «Dije madə əli əi nə i Jə Batisi; njé ki nungə əi nə i nje kəl ta ki ta Luwə ti Eli; njé ki rangi bəy əi nə i nje kəl ta ki ta Luwə ti Jərəmi al ə ki kare dan njé kəl ta je ti ki ta Luwə ti.» ¹⁵ Lo kin ti, Jəju əl-de ə nə: «NGa səi je wa ki dəsi, əli əi nə mi nə ə?» ¹⁶ Ə Simo Piyər ile ti ə nə: «İ Kirişi, ki Luwə mbəte, NGon lə Luwə ki nje kisi kəm ba!» ¹⁷ Ba Jəju əl Simo ə nə: «İ nje maji-kur, Simo ki ngon Jonasi, tadə e dəw bə tē ki də nē kin adi igər al, nə e Bai ki nje kisi me dərə ti taa ə tē ki dəe adi. ¹⁸ NGa ningə m-a m-əli m-ə nə i Piyər (ki kər mee nə MBal), ningə də mbal ti kin ə m-a m-ində ngirə njé kaw-naa je ləm də ti. Təgi koy a ra sie nē madə al. ¹⁹ M-a m-adi lakəle kəbe ki dərə ti. Ningə nē je pəti ki a də dənangi ti ne, a dəsi dərə ti tə, ə nē je pəti ki a tuti dənangi ti ne, a tuti dərə ti tə.» ²⁰ Ba ndəji njé ndo je ki təgine təkə ke n-e Kirişi ki Luwə mbəte kin, kadi əli tae dəw madə al.

Jəju əl ta koyne ki kine lo koy ti
(Mk 8.31-9.1; Lk 9.22-27)

²¹ İ dəkagiloe ti noo, Jəju ilə ngirə təji njé ndo je adi gəri təkə, səbi kadi n-aw Jorijaləm, n-ingə kə ngay ji ngatəgi je ti lə *Jipi je, ki ki bo je lə njé kijə nē məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je. A təli-ne, nə ndə ki kə mitə lə ndə koyne bə, n-a n-tē lo koy ti. ²² Nə də ta ti kin, Piyər ə Jəju aw sie dəbi kare, ningə ilə ngirə kəl sie ə nə: «Bəbe! Luwə a ngəm-i, nē kin a rai al!» ²³ Nə Jəju təl rəne, əl Piyər ə nə: «İtəl gogi *Sata, ə rəi kə gom ti! İ jigi ki nje tigə-m, tadə mər ta ləi e mər ta ki i rə Luwə ti al, nə e mər ta lə dije.»

²⁴ Ningə go ti, Jəju əl njé ndo je ləne ə nə: «Re dəw madə ndigi njiyə gom ti ningə, kadi oo rəne tə nē madə al, kadi e wa un kagi-dəsi koy ləne, ə re un gom. ²⁵ Təkə rəjeti, dəw ki ge kaji rəne ne wa dənangi ti ne a tı ta rəne. Nə dəw ki tı ta rəne ki mbata ləm, a isi ki dəne taa gogi. ²⁶ Kin ə re dəw ingə nē maji je ki dənangi ti ne pəti tigə, nə ndile tuji ə, maje to ra be ə? Nē madə ki dəw a adi ər-n to ndilne to noo a? ²⁷ Mi *NGon dəw m-a m-re ki malayka je ləm me təbə lə Bai Luwə, ningə m-a m-igə dəw ki ra go jie ki go kilə rae ti. ²⁸ Təkə rəjeti, adi m-əl səsi: dije madə dansi ti ne a oyi al bəy ə, a ooi-mi NGon dəw ki m-a m-re tə NGar kin.»

17

Jəju mbəl rəne
(Mk 9.2-3; Lk 9.28-36)

¹ NDə mehe go ti ningə, Jəju ə Piyər nim, Jaki nim, taa Jə ki ngokə Jaki nim tə, ə aw səde də mbal ti ki ngal, say ki ndəge je. ² Loe ti noo, Jəju mbəl rəne ta kəmde ti. Ta kəme unji tə kadi be, taa kibi ki rəe ti ka unji tə kadi be tə[☆]. ³ Ningə loe ti noo, *Moji əi ki Eli tēi ki rəde ti həy, a əli ta ki Jəju. ⁴ Ə Piyər un ta əl Jəju ə nə: «Bəbe, kin ə j-isi lo kin ti ne be par ə maji ngay. Re ige ə, m-a m-ra kəy-lo mitə: kare e yəi, kare e yə Moji, ə ki kare e yə Eli tə.» ⁵ Loki Piyər a əl ta tane ti ba bəy ningə yə, kil ndi ki kunje to, i səbi dəde liti. Ba ndu ta madə tē me kil ndi ti ə nə: «E kam e NGonm ki m-ndige ngay, e ki nəl-m ngay kadi m-kəte, ə oi ta lie.» ⁶ Loki njé ndo je ooi də ta kin bə, osi ki ta kəmde nangi, bəl təl-de. ⁷ Ə Jəju re rəde ti, ədi-de ə əl-de ə nə: «İ taa, ə adi bəl ra səsi al.» ⁸ NGa ningə, loki əi nə n-uni kəmde ki taa bə, ooi dəw madə ki rangi al, ooi Jəju ki karne ba par.

⁹ Loki i də mbal ti isi uri ki nangi, Jəju ində ndu kin nəde ti ə nə: «Əli nē ki ra nē adi oi kin dəw madə al, bitə kadi mi *NGon dəw m-tē dan njé koy je ti.» ¹⁰ Go ti, njé ndo je dəji-e əi nə: «Mbari wa bangi ə, njé ndo ndu-kun je əi nə səbi kadi Eli re kəte taa ə?[☆]» ¹¹ Ə ilə-de ti ə nə: «E ki rəjeti kadi Eli a re kadi ra go nē je pəti adi asi-naa gogi.» ¹² Ningə mi, adi m-əl səsi madə oi, Eli re ngata, nə dije gəri al, adi rai sie nē ki mede ge. Be tə ə, mi

☆ 17:2 2Pİ 1.16-18 ☆ 17:10 Malasi 3.23

NGon dæw ka m-a m-ingə-n kə jide ti. ¹³ Lo kin ti, njé ndo je gəri kadi ta ki Jəju əl-de kin sɔbi dɔ Jə Batisi.

Jəju nga ngon ki nje damsɪl
(Mk 9.14-29; Lk 9.37-43)

¹⁴ Loki təlɪ isi rai ki rə kosi dije ti, dɪngəm madi kare re rə Jəju ti, ɔsi məkəsine nangi noe ti, əl-e ə nə: ¹⁵ «Babe, o kəm-to-ndoo lə ngonm ki dɪngəm, ki damsɪl ra-e adi ingə kə ngay kin. Taa taa, isi tosi ki poro je, ki me man ti je. ¹⁶ M-re sie rə njé ndo je ləi, nə asi kadi adi-e ingə rə nga, al.» ¹⁷ Lo kin ti, Jəju un ta əl ə nə: «Səi dije ki dəkagilo ti ki bone ki səi njé me nga je, səi njé ra ne ki majal, kadi tə m-isi səsi dəkagilo ban bəy taa adi mesi ə? Kadi m-a m-ɔsi ginsi dəkagilo ban bəy taa ə? İrai ki ngon rəm ti ne.» ¹⁸ Bə Jəju ndangi ndil ki majal ade tee rə ngon ti, par ə ta naa ti noo, ngon ingə rə nga.

¹⁹ Go ti, njé ndo je rai rə Jəju ti, loki əi sie ki karde ba, dəji-e əi nə: «MBarı ə je j-asi kadi jı tuwə ndil ki majal kin al ə?» ²⁰ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Asi al, mbata kadi-me ləsi e ndikiri ba. Ningo kadi m-əl səsi təkı rɔjeti, re awi ki kadi-me ki e ndikiri ba tə kə kagi ki bari-e mutadi kin be mindi ka, a əli mbal kam əi nə: “Oti, aw a nu be” ə, a ɔti kadi aw a. Ne ki a dum dəsi goto. [²¹ Taa ko ndil je ki be kin, dæw a tuwə-de ki takul kəl ta ki Luwə ki kəgi rə ne kuso par.»]

Jəju təl əl ta ki dɔ koyne ti ki kine lo koy ti bəy
(Mk 9.30-32; Lk 9.43-45)

²² NDə kare njé ndo isi naa ti pəti Galile ti, ə Jəju əl-de ə nə: «A iləi-mi *NGon dæw ji dije ti, ²³ kadi a təli-mi, nə ndɔ ki kə mitə lə ndɔ koym ə, m-a m-ı taa lo koy ti.» Ta kin ər təgi njé ndo je ə təl ər bəy.

Jəju əi ki Piyər igəi la-mbə ki me kəy ti lə Luwə

²⁴ Loki Jəju əi ki njé ndo je rai teeı Kapərnayım ti, njé ki isi taai la-mbə me kəy ti lə Luwə rai rə Piyər ti dəji-e əi nə: «NJe ndo səsi ne igə la-mbə ki me kəy ti lə Luwə al a?» ²⁵ Ə Piyər ilə-de ti ə nə: «Oyo, igə la-mbə.» Ningo loki Piyər re teeı bə ba, Jəju un ta kəte əl-e ə nə: «Mər ta ləi e ri ə Simo? Nə je ə əi njé kigə la-mbə je ki njé kigə ne ki ngar je ki dɔnangi ti ne gangi dɔ dije ti ə? E ngan njé bə je ə se e mba je ə?» ²⁶ Ə Piyər əl-e ə nə: «E mba je.» Loki ə nə: «MBA je», Jəju ə nə: «Re e be ə, ngan njé bə je, ai kare ən. ²⁷ Nə re e be ka, kadi je ji təl jigi tigə dije kam al, ə aw baa, ilə kuy, uwə-n kanji ki dəsəy ki a re un kuy, ningo iteeı tae, bə a ingə silə kare mbəe ti, kadi igə-n la-mbə ləi tɔ, yam tɔ.»

18

Dæw ki e ki bo me bəkɔ ti lə Luwə
(Mk 9.33-37; Lk 9.46-48)

¹ Də kade ti wa kin, njé ndo je rai dəji Jəju əi nə: «Nə ə e ki bo me bəkɔ ti lə Luwə ə?» ² Ə Jəju bar ngon ki du ade re a dande ti, ³ ningo əl-de ə nə: «Təkı rɔjeti, adi m-əl səsi, re itəli itoi tə ngan je ki du be al ə, a uri me kɔbe ti lə Luwə al jagi. ⁴ Dæw ki səl dəne ləm ləm tə ngon be ə, dæwe kin a e ki bo ngay me bəkɔ ti lə Luwə. ⁵ Re dæw uwə ngon ki be kin rone ti, me təm ti ə, e mi wa ə dæwe kin uwə-m rone ti.

Jəju ndəji dije dɔ majal ti
(Mk 9.42-48; Lk 17.1-2)

⁶ «Kin ə təkı dæw madi ra adi ki kare dan njé ki du ti ki adi-mi mede, osi me majal ti ə, e soti ngay bəy mbata ti lie kadi dəsi mbal ki bo ngay minde ti, ə ɔsi-e, iləi-e bul ba ti. ⁷ Kəm-to-ndoo ki dɔ dije ti ki dɔnangi ti ki njé re ki ne je ki isi tigəi madije je jigi ti adi osi. Təkı rɔjeti, sɔbi kadi ne je ki njé tigə dije jigi ti toi, nə kəm-to-ndoo e lə dæw ki nje ra kadi dæw osi. ⁸ Kin ə jii, ə se njai rai-ni adi osi me majal ti ə, igangi-de ilə-de kə say. Tadɔ, e soti ngay kadi ingə kaji ki jii ki kare, ə se ki njai kare wa, itə kadi ingəm jii je joo pu, ə se njai je joo pu wa, ə iləi-ni me por ti ki gine a gangi al kin. ⁹ Kin ə kəmi kare rai

✠ 17:24 Teeı ki taga 30.11-16

adi osi majal ti ə, ər-e ile kə say. Tado, e soti kadi ingə kaji ki kəmi ki kare, itə kadi ingəm kə kəmi je joo pu, ə iləi-ni me dilə por ti lə su. ¹⁰ Oi maji! Kadi ikidi ki kare dan ngan je ti kin al, tado, təkı rəjeti, malayka je ləde isi ki dəkagilo je pəti, ta kəm Bai ti ki isi dərə ti taa. [¹¹ MBata mi *NGon dəw m-re mba kaji dije ki tade ti.] *

Kuji ta də bati ti ki nay
(Lk 15.3-7)

¹² «Dəw madi aw ki bati je bu, ə e ki kare nay ningə, iyə ndəge je ki də jikare gide jikare də wale ti, ə aw sangi e ki nay ka kin. Ə se ki go koe ti ləsi, ta ri ə a əli də lo kin ti wa? ¹³ Təkı rəjeti, adi m-əl səsi, re ingə bati ki nay kin ə, rəe a nəl-e ngay dəe ti itə njé ki də jikare gide jikare ki nayi-naa al kin. ¹⁴ Be tə ə, Bawsi ki isi me dərə ti, ge kadi ki kare ka tae ti dan ngan je ti kin al.»

Rəbi kingə dəw ki ra majal

¹⁵ «Loki ngokoi ra majal ə, aw inge, səi sie joo ba, ba ilə ji də majal ti lie ki ra, ade gər. Re oo ta ləi ba, i ingə ngokoi gogi. ¹⁶ A re oo ta ləi al ba, aw un dəw ki rangi kare, ə se dije joo wa səi, aw inge-n bəy. İra be mba kadi “nə je pəti e ki kun-ndu də ti ki go ta ti lə dije joo ə se mitə ki kadi mai naje[☆].” ¹⁷ Kin ə re mbati koo ta ləde ə, əl njé kaw-naa je. Ə re mbati koo ta lə njé kaw-naa je bəy tə ningə, kadi o-e tə dəw ki gər Luwə al, ə se tə nje taa la-mbə be. ¹⁸ Təkı rəjeti, adi m-əl səsi: nə je pəti ki a dəi dənangi ti ne, a dəi dərə ti tə, ə nə je pəti ki a tuti dənangi ti ne, a tuti dərə ti tə.»

¹⁹ «Təkı rəjeti, m-əl səsi m-adi igəri bəy təkı re dije joo dansi ti, indəi ndude naa ti dənangi ti ne, kadi dəji nə ri ki uwə mede ə, Bai ki isi me dərə ti a adi-de. ²⁰ Tado lo ki dije joo ə se mitə kawı-naa ti, me təm ti ə, mi dande ti noo.»

Kiyə go majal je lə naa kə

²¹ Lo kin ti, Piyər ətı ki rə Jəju ti dəje ə nə: «Babe, kin ə ngokom ra səm majal ə, kadi m-iyə go kə nja ban m-ade ə? Kadi m-iyə go kə biti nja siri a?» ²² Ə Jəju əl-e ə nə: «M-əl m-ə nə biti nja siri al, nə biti nja dəsiri nja siri.

²³ «E be ə, kəbe lə Luwə to tə ta kin be. NDə kare ngar madi ge kadi njé ra kilə je ləne idəi kər nə je ləne nəne ti adi n-oo. ²⁴ Ə ilə ngire, adi rəi ki e ki kadi a ade la ki dum kidə kəre. ²⁵ Nə dıngəm ka kin aw ki nə ki kadi igə-n kirə kin al, adi bae un ndune kadi gati sie ki nee, ki ngane je, ki nə maji je lie ba pəti to kirə ti kin. ²⁶ Ə nje ra kilə osi nangi nə bane ti, nə uwə njae ə nə: “İsi səm də ti, ə m-a m-igə-i kirə kin pəti.” ²⁷ NGa ə, lo kin ti, bae oo kəm-to-ndoo lie, adi iyə kirə ki dəe ti kin kə, ə iyə adi aw kare.

²⁸ «Loki dəw ki kirə e dəe ti ka kin ə nə n-təe ki taga ba, ingə madi-kilə lie kare ki e, aw ki kirə ləne ki ndəy be par dəe ti, ə osi sie uwe, səngirə minde, ningə əl-e ə nə: “İgə-m kirə ki dəi ti!” ²⁹ Ə made osi nangi nəe ti, nə dəe ti ə nə: “İsi səm də ti, ə m-a m-igə-i kirə kin.” ³⁰ Nə mbati, adi aw sie biti ile dangay ti, nginə-n ta kirə ki kadi igə-ne. ³¹ Loki madi kile je ooi nə ki ra kin ba, to rəde ngay adi awi ərı poy nə je kin pəti bade adi-e oo. ³² Ə ngar bar-e ade re, ba əl-e ə nə: “İ nje ra kilə ki majal, m-iyə go kirə ki dəi ti pəti kə mbata nə ki inə dəm ti. ³³ NGa i, ri ə ətı kadi o kəm-to-ndoo lə madi təkı mi m-o-n kəm-to-ndoo ləi kin be tə ə? ³⁴ Lo kin ti, wongi ra bae dəe ti ngay, adi ilə sie dangay ti, lo ra kilə ti ki kə, biti kadi igə-n kirə ki dəne ti pəti tigə. ³⁵ Ningə Jəju ilə də ti ə nə: E be tə ə, Bai ki isi me dərə ti taa, a ra-n səsi, loki dəw madi dansi ti, iyə go majal kə kiyə ki i ngame ti adi ngokone, al.”»

19

Ta ki də gangi-naa ti lə dəne ki dıngəm
(Mk 10.1-12)

* 18:11 Bar ta kin goto me makitibi je ti madi ki ndangi kəte nu ki ndon ta girəki. ☆ 18:16 Dətərənom 19.15

20

Kuji ta do njé ra kilə me ndə nju ti

¹ «Kəbe la Luwə to tə ba njé ndə nju, ki tɛɛ ki sɪ bati ba kadi n-oy njé ra kilə je kadi rai kilə me ndə nju ti ləne kin be. ² NDude osi naa ti ki njé ra kilə je, kadi adi-de la ki lo ra kilə ti ki ndə kare, ba adi-de awi me ndə nju ti. ³ Loki tɛɛ ki kadi ki jikare ningə, oo njé ra kilə je ki rangi bəy, ki rəi ai ta mbalo ti ki kanji ra kilə, ⁴ ə əl-de ə nə: “Səi ka, awi me ndu ti ləm irai kilə, ə m-a m-adi səsi ne kigə go ji ki asi go rəbe ti.” ⁵ Ba ɔti awi. Loki tɛɛ taga ki kadi ki jam do be ti nim, ki kadi ki mbə be ti nim ba, ra kae ti ka kin bəy. ⁶ Go ti, tɛɛ re ki kadi ki kadi ra biyə bilə ningə, oo njé ra kilə je ki rangi bəy, ki rəi ai nɔɔ, ə əl-de ə nə: “Ra ban ə isi lo kin ti lo səl, ki kanji ra kilə ə?” ⁷ Ə iləi-e ti əi nə: “Dəw ki un-je kilə ti goto.” Ə əl-de ə nə: “Səi ka, awi me ndu ti ləm irai kilə to.”

⁸ «Loki kadi ur ningə, ba nje ndə nju əl nje ngəm ne lie kare ə nə: “ɪbar njé ra kilə je, ə adi-de ne kigə go jide, ilə ngire do njé re gogi ti, itəl tae do njé re kəte ti.” ⁹ NJé re ki kadi ra biyə bilə, nə nə ka ingə la ki lo kilə ti ki ndə kare. ¹⁰ Lo kin ti, njé re do kəte rəi yade ngata ba, məri kadi n-a n-ingəi la ki itə yə madide je, nə əi ka, ingəi la ki lo kilə ti ki ndə kare wa ka kin to. ¹¹ Loki isi taai la kin, bəi ta ki nje ndə ¹² əli əi nə: “NJé ki rəi gogi ne kin, rai kilə kadi-kare ba par, ningə i adi-de la ki asi-naa ki yaje, je ki ji ra kilə sɪ bitɪ j-ilə kadi, adi kadi ndabi-je.” ¹³ Lo kin ti, nje ndə əl ta ki kare dande ti ə nə: “Madim, ne madɪ kare ki majal ki m-ra səi go. NDuje səi osi naa ti do la ti ki lo kilə ti ki ndə kare al ma? ¹⁴ ɪtaa ne ləi, ə aw. M-ge kadi m-adi e ki re gogi ne kin, təkɪ m-adi kin be to. ¹⁵ E ta ləm mi wa kadi ne ki mem ndigi ə m-ra ki ne kingə ləm al a? Ə se e ta ləi kadi mei ɔi mbata maji ki m-ra a?” ¹⁶ NGa ningə Jəju ilə ti ə nə: E be ə, njé ki gogi a təlɪi njé ki kəte, ə njé ki kəte a təlɪi njé ki gogi to.»

Jəju əl ta do koyne ti ki kine lo koy ti bəy

(Mk 10.32-34; Lk 18.31-34)

¹⁷ Ta kaw ki Jorijaləm ti, loki əi do rəbi ti, Jəju ijə rəne ki njé ndo je ki dəgi gide e joo dəbi kare, ningə əl-de ə nə: ¹⁸ «Oi, j-isi j-awi ki Jorijaləm ti, ningə a iləi-mi *NGon dəw ji njé kun do njé kijə ne məsi kadi-kare je ti ki njé ndo ndu-kun je. A gangi ta koy dəm ti, ¹⁹ ningə a iləi-mi ji dije ti ki əi *Jipi je al, kadi kogi dəm ti je, tɪndəi-mi ki ndəy kabılay je, bəi-mi kagi-dəsi ti je. Nə ndə mıtə lə ndə koym ba, m-a m-tɛɛ lo koy ti.»

Kə Jaki əi ki Jə dəji ne Jəju

(Mk 10.35-45)

²⁰ Go ti, kə ngan lə Jəbədə rəi ki ngane je rə Jəju ti, ba kə ngan je osi məkəsine nangi nɔ Jəju ti mba dəje ne kare. ²¹ Ə Jəju dəje ə nə: «E ri ə ige ə?» Ningə, əl ə nə: «Un ndui kadi nganm je ki joo kam, dəw kare isi do ji kəi ti, ə e ki nungi isi do ji gəli ti to, loki a isi do kimbər kəbe ti ləi.» ²² Lo kin ti nɔɔ, Jəju ile ti ə nə: «ɪgəri me ne dəji ləsi kin al. A asi kadi ingəi kə ki m-aw tə m-ingə kam kare mindi wa?» Ba əli əi nə: «Oyo, j-a j-asi kare.» ²³ Ə Jəju əl-de ə nə: «Kə ki m-aw tə m-ingə kam ə a ingəi kare, nə ta ki ɔji do kisi do ji kəm ti, ki do ji gəlɪm ti; e ta ləm kadi mi ə m-adi səsi al. Lo je kin to mba dije ki Bai Luwə ra goe kəte nu ki mbata ti ləde.» ²⁴ NDəgi njé ndo je ki dəgi, loki oi ta je kin, rəde nəl-de ki ngan lə Jəbədə ki joo ka kin al. ²⁵ Ə Jəju bar-de pəti ki rəne ti, əl-de ə nə: «ɪgəri kadi njé kəbe je do gin dije ti ki dangi dangi ki donangi ti ne, isi tə jəgi do dije ti, adi-de kə, taa dije ki njé təba, ɔi be dəde ti bəy to. ²⁶ Nə maji kadi to be dansi ti al. Re dəw madɪ dansi ti, ndigi kadi n-e ki bo ningə, kadi təl nje ra kilə ləsi pəti. ²⁷ Taa re dəw madɪ ndigi kadi n-e dəw ki do kəte dansi ti ningə, kadi təl bəə kilə ləsi to. ²⁸ E be to ə, mi *NGon dəw m-re mba kadi dije rai kilə adi-mi al, nə kadi mi ə m-ra kilə m-adi-de nim, taa m-adi rəm kadi m-taa-n kosi dije ngay m-ilə-de taa nim to.»

Jəju əji njé kəm to je joo

(Mk 10.46-52; Lk 18.35-43)

²⁹ Loki Jəju əi ki njé ndo je ləne isi tēgi me be ti ki Jəriko ki taga, kosi dije ngay njiyəi gode ti muki muki. ³⁰ Ningə njé kəm tō je joo isi ngangı rəbi ti. Loki ooi kadi e Jəju ə isi ində də ningə, uni ndune ki taa əli əi nə: «Bəbe, NGon ka Dabidi*, o kəm-to-ndoo ləje!» ³¹ Kosi je kəngi-de kəngi kadi uti tade, nə njé kəm tō je uni ndude ki taa wa bəy əi nə: «Bəbe, *NGon ka Dabidi, o kəm-to-ndoo ləje!» ³² Lo kin ti, Jəju a lo ka ti, bə-de, bə dəji-de ə nə: «E ri ə, iği kadi m-ra madi səsi ə?» ³³ Ə əli-e əi nə: «Bəbe, ji ge kadi kəmje tē, adi j-o-n lo!» ³⁴ Jəju oo kəm-to-ndoo ləde, ə ədi kəmde, par ə ta naa ti nō, kəmde oo lo, adi uni goe.

21

Jəju ur Jorijaləm ti ki kəsi-gon
(Mk 11.1-11; Lk 19.28-40; Jq 12.12-19)

¹ Loki Jəju əi ki njé ndo je ləne rəi, indəi dō be ki Jorijaləm bəsi, gidi be ti ki Bətipaje, ki kadi mbal kagi bini je ti, ilə njé ndo je joo, ² əl-de ə nə: «Awi me ngon be ti ki a nōsi ti kam. Lo kur ə wa ki a uri ki me be ti par ə, a ingəi kō koro əi ki ngon koro ki dōi-de adi ai, bə ituti-de, irəi səde adi-mi. ³ A re dəw madi dəji səsi ta dō ti ə, əli-e əi nə: “Bəbe ə ge-de”, ə a iyə-de kalangı ba kadi ituti-de.

⁴ «Nə kin a ra nə be mba kadi ta ki nje kəl ta ki ta Luwə ti əl kin təl tane:
⁵ “Əli dije ki *Siyō ti əli əi nə:
Oi ngar ləsi a re dəsi ti,
E dəw ki səl ləm ləm,
İsi dō kō koro ti əi ki ngon koro[☆].”»

⁶ *Njé ndo je awi, rai təkı Jəju əl-n-de. ⁷ Rəi ki kō koro əi ki ngon koro ka kin ningə, labi kibi je ləde gidide ti, bə Jəju al isi dō ti. ⁸ Kosi dije ngay labi kibi je ləde go rəbi ti. Njé ki nə je təti mbi kam je ə tiləi dō rəbi ti. ⁹ Nje njiyə nō Jəju ti, ki njé njiyə goe ti, uni ndude ki taa əli əi nə:
«Təji e ki dō NGon ka Dabidi ti!
Ningə kadi Luwə njangi dō dəw ki re ki tō Bəbe!
Təji e ki dō Nje kisi dərə ti taa[☆]!»

¹⁰ Loki Jəju ur Jorijaləm ti, lo ki me be ti ba pəti ndigi bır bır. Adi dije dəji rəde ta əi nə: «E dəw ki ban ə?» ¹¹ Ə kosi je iləi-de ti əi nə: «E Jəju, nje kəl ta ki ta Luwə ti, ki Najarəti, dənangi Galile ti.»

Jəju tuwə njé ra gati je nati kəy ti lə Luwə
(Mk 11.15-19; Lk 19.45-48; Jq 2.13-16)

¹² Go ti, Jəju aw ur nati kəy ti lə Luwə, ningə tuwə njé labi nə je ki njé ndogi nə je nati kəy ti lə Luwə kō. Jəju sur tabilə je lə njé mbal la je tilə, naa ti ki nə kisi lə njé gati də dum je. ¹³ Ningə əl-de ə nə: «NDangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: “Kəy ləm a bəri-e kəy kəl ta ki Luwə, nə səi, itəli-e lo bəyō rō ti lə njé bogi je yo[☆]!”» ¹⁴ Lo kin ti nō, njé kəm tō je ki njé məti je, rəi rəe ti nati kəy ti lə Luwə, adi adi-de rō nga. ¹⁵ Loki njé kun dō njé kijə nə məsi kadi-kare je ki njé ndo ndu-kun je ooi nə je ki əti bəl ki Jəju ra-de, ki ndu ngan je ki isi bə ə nə: «Təji e ki dō *NGon ka Dabidi ti,» kin bə, mede o-de, ¹⁶ adi əli Jəju əi nə: «O ta ki ngan je a əli kam ta?» Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Oyo, m-o, nə se itidəi ndu Luwə ki ndangi əi nə:
“İra adi ngan je ki du, ki njé to ta mba ti ka, tade ilə təji dōi ti,» kin al wa[☆]?»

¹⁷ Ningə lo kin ti, Jəju iyə-de nō, ə tē me be bo ti kō, aw Bətani ti, aw to nu.

Jəju man kagi mbay-kote
(Mk 11.12-14, 20-24)

* 20:30 İgoi Mk 10.47 ki ta ki dō ti gin makitibi ti nangı. ☆ 21:5 Ejay 62.11; Jakari 9.9 ☆ 21:9 Pa je 118.25-26 ☆ 21:13 Ejay 56.7; Jərəmi 7.11 ☆ 21:16 Pa je 8.3

¹⁸ Lo ti ki si, Jøju təl isi re me be bo ti, ningə bo ra-e. ¹⁹ Ə oo kagi mbay-kote ki a kadi rəbi ti, tə kadi n-aw gin ti, nə loki re basi ba, oo mbie je par bi oo kande al. Ə Jøju əl mbay-kote ka kin ə nə: «A andi gogi al biti ki nō ti.» Ba loe ti nō, mbay-kote tuti. ²⁰ Loki nje ndo je ooi ne kin ba, əti-de bəl ngay, adi dəji ta əi nə: «Ra ban ə loe ti ne par ə kagi tuti ə?» ²¹ Ə Jøju ilə-de ti ə nə: «Təki rəjeti, adi m-əl səsi, re awi ki kadi-me, ə mesi təsi al ə, e ne ki m-ra ki mbay-kote kin par ə a rai al, nə re əli mbal kam əi nə: «Əti lo kin ti rangi, aw osi me ba ti,» ka ne kin a ra ne. ²² NGa ningə, ne je pəti ki a idəji ki kadi-me, me kəl ta ti ki Luwə ə, a ingəi.»

*Ta ki dəji do təgi ti ki Jøju aw-n
(Mk 11.27-33; Lk 20.1-8)*

²³ Jøju ur nati kəy ti lə Luwə, isi ndo ne dije ningə, nje kun do nje kijə ne məsi kadi-kare je, ki ngatəgi je lə *ji pi je, rəi ki rəe ti, dəji-e əi nə: «E ki təgi ki i ra ə isi ra-n ne je kin be ə? Ə nā tə ə adi ndune ə isi ira-n wa əl-je adi j-o?» ²⁴ Ə Jøju təl əl-de ə nə: «Mi ka m-a m-dəji səsi ta kare ba be tə. Re iləi-mi ti ningə, m-a m-əl səsi dəw ki adi-m ndune kadi m-ra-n ne je kin tə. ²⁵ Nə ə ilə Jə kadi ra dije batəm ə? E Luwə ə se e dije ə?» Nə təli a əli-naa ta dande ti əi nə: «Re j-əl-e j-ə nə: “E Luwə ə ile” ə, a dəji-je ə nə se ra ban ə j-adi Jə meje al wa? ²⁶ A kin ə re j-əl-j-ə nə: “E dije ə iləi Jə” ə, e ta ki rə kosi je ti tə, tadə dije pəti ooi Jə kadi e nje kəl ta ki ta Luwə ti.» ²⁷ Be ə, təli əli Jøju əi nə: «Ji gər al.» Ə Jøju ka təl ilə-de ti ə nə: «Re igəri al ə, mi ka m-a m-əl səsi təgi ki m-isi m-ra-n ne je kin al tə.»

Kuji ta do ngakonaa je ti ki joo

²⁸ Jøju əl ta ki rangi bəy ə nə: «Əli-mi ta ləsi do ta ti kin adi-mi m-o. Dingəm kare aw ki ngan dingəm je joo, ə un ta əl ki dəsəy ə nə: “NGonm, aw ira kilə me ndər nju ti bone.” ²⁹ Ba ngon ka kin ilə bawne ti ə nə: “M-a m-aw al,” ə isi ba biti ningə me uwe ki ta, adi i aw. ³⁰ Dingəm re rə ngon ti ki kə joo, əl-e ka ta ki əl ngokəe ka kin, ningə e əl ə nə: “Oyo, m-a m-aw bawm,” ba aw al. ³¹ Ə se dan ngan je ti ki joo kin e ki ra ə ra go ndigi ti lə bawne wa?» Ba iləi Jøju ti əi nə: «E ki dəsəy.» Ə Jøju əl-de ə nə: «Təki rəjeti, adi m-əl səsi, nje taa la-mbə je ki dənə je ki nje ra kaya je a tēgi kəbe ti lə Luwə nəsi ti. ³² Tadə Jə Batisi re rəsi ti, təji səsi rəbi ki dana, nə itaai mee al, nə nje taa la-mbə je ki dənə je ki nje ra kaya je taai mee. Ə səi je, oi ne kin be ka, mesi uwə səsi ki ta go gogi ba adi iyəi ne rasi je ki majal kə, ə itaai mee al.»

*Kuji ta do nje ra kilə me ndər nju ti, ki nje me majal
(Mk 12.1-12; Lk 20.9-19)*

³³ Go ti, Jøju əl-de ə nə: «Uri mbisi oi kuji ta ki rangi bəy. Dəw kare ki nje ndər nju e nō, ningə ində singə gugi gide wuki. Ur be kadi tə mborəi man nju ti, ningə ur ne tə ta kagi be, kadi dije isi do ti ngəmi ndər ka kin. Ba go ti, dəi ta naa ti ki dije ki nje ra kilə nju, kadi tə rai kile adi-e, ə kagi loe ti ba, a kəyi-naa ne, ningə e wa əti aw mba. ³⁴ Loki kagi lo kijə kandi nju asi ningə, ilə bəə je ləne kadi awi taai kandi ne ndər ka kin, ki yəne ji nje ra kile ti adi-ne. ³⁵ Nə loki bəə je awi ningə, nje ra kilə je uwəi-de. Tindəi ki kare ngay, təli ki nungə, ba ki kə mitə, təl-e ki mbal təli-e tə. ³⁶ Nje ndər təl ilə ki bəə je ki rangi, ngay itə e ki kəte wa kin bəy. Nə rai səde ko ne wa ki rai ki nje ki kəte ka kin bəy. ³⁷ Ta təl tae ti, dingəm təl ilə ngonne wa rəde ti, ə nə: “A bəli gidi ngonm.” ³⁸ Nə nje ra kilə nju, loki ooi ngon ka kin bə əli-naa dande ti əi nə: “Darəe ə wa kam ə a e nje ne nduwə, irəi adi ji təli-e, ningə j-a j-uwəi ndər nju kin yaje ti.” ³⁹ E be ə, uwəi ngon ka kin, ndəri-e, awi sie gidi ndər ti taga, təli-e. ⁴⁰ Ə se ndə ki dingəm ki ba nje ndər kin a re ə, ri ə a ra ki nje ra kilə ndər je kin wa?» ⁴¹ Ningə əi je əli Jøju əi nə: «A tə kode, ba a adi ndər ləne nje ki rangi, ki kadi a adi-e kande ki dəkagilo ki əji.» ⁴² Ningə Jøju əl-de ə nə: «Tidəi me makitibi ti lə Luwə oi al a?

“MBal ki nje ra kəy je mbati-e,
E ə təl mbal ki e təgi kəy.
E kin e kilə ra Bəbe.

ti, dīngəm je ki dāne je a taai-naa al ngata. Pəti a toi tə *Malayka je be me dōrə ti. ³¹ Ki ɔji dō ki taa lo koy ti lə njé koy je, itidəi ta ki Luwə əl səsi kin al a? ³² Luwə əl ə nə: “Mi Luwə lə *Abirakam, mi Luwə lə *Isaki, ki Luwə lə *Jakobi.” Luwə e Luwə lə dije ki njé kisi kəm ba, ɓi e Luwə lə njé koy je al[☆].” ³³ Kosi je ki ooi ta lə Jəju, ne ndo lie əti-de ɓəl ngay.

*NDu-kun ki itə ndəgi ndu-kun je
(Mk 12.28-34; Lk 10.25-28)*

³⁴ Loki *Parisi je ooi kadi Jəju dum dō *Sadusi je ɓa, əi je kawinaa. ³⁵ Ə ki kare dande ti, ki e nje ndo ndu-kun je, iyə kulə me ta ti, dəji Jəju ə nə: ³⁶ «Nje ndo, dan ndu-kun je ti lə Luwə pəti kin, e ki ra ə e dō madine je ti ə?» ³⁷ Ə Jəju ile ti ə nə: «A indigi ɓaɓe Luwə ləi ki ngamei ba pəti, ki ndili ba pəti, taa ki mər ta ləi ba pəti tō[☆]. ³⁸ E kin ə e ndu-kun ki dōsəy ki itə ndu-kun je pəti. ³⁹ Ningə ndu-kun ki kō joo ki e ndu-kun ki ngə ngay tō ə to kin: A indigi dəw madi tə darɔi i wa be tō[☆]. ⁴⁰ *NDu-kun je lə *Moji ba pəti, ki ta je lə njé kəl ta ki ta Luwə ti, ngirəde e dō ndu-kun je ti ki joo kin.»

*Dəw ki Luwə mbəte tō Dabidi tō
(Mk 12.35-37; Lk 20.41-44)*

⁴¹ Loki *Parisi je kawinaa ka kin, Jəju dəji-de ta ə nə: ⁴² «Ki go mər ta ti ləsi dō Kirisi ti ki e *Dəw ki Luwə mbəte kin, oi kadi e gin koji ti lə nə ə?» Ə əli-e əi nə: «E ngon ka *Dabidi.» ⁴³ Ə Jəju əl-de ə nə: «Ra ban be ə Dabidi ki NDil Luwə e mee ti ɓar-e “ɓam” ə?

⁴⁴ Tado Dabidi əl ə nə:
“ɓaɓe Luwə əl ɓaɓe ləm ə nə:
ɔre isi dō ji kōm ti ne,

Biti kadi m-ilə njé ɓa je ləi gin tōgi ti[☆].”

⁴⁵ «Ə re Dabidi ɓar-e ɓane ə, ra ban taa Kirisi, ki e dəw ki Luwə mbəte a e ngon ka Dabidi ə?» ⁴⁶ Lo kin ti, dəw ki asi kadi ile ta ti kare be goto. Ningə i dō ndəe ti nu kin, dəw ka sangi kadi n-dəje ta al ngata.

23

*Jəju gangi ta dō njé ndo ndu-kun je ti ki Parisi je
(Mk 12.38-40; Lk 11.39-52; 20.45-47)*

¹ Jəju əl kosi je ki njé ndo je ləne ə nə: ² «Njé ndo ndu-kun je ki *Parisi je, kilə ləde e kər gin ndu-kun lə *Moji. ³ NGa ningə səi, maji kadi itəli rəsi go ne je ti ki əli səsi, nə indaji kilə rade je al, tado rai ne ki əi je wa isi əli ki tade kin, al. ⁴ Dooi ne ki ɔy indəi dō dije ti, nə mbati kun ngon jide taa ndəy be kuwə-n səde tae. ⁵ Kilə rade je pəti, rai ki kadi dije ooi gidide. NGan ndu-kun je ki ndangi iləi me ngan buwati je ti, ə dije dooi nati nōde ti ə sə jide ti wa kin, rai yade adi boy, taa kulə je ki dije ɔsi səl kibi je ti kin ka, rai yade adi ngal tō[☆]. ⁶ Əi dije ki gei lo kisi ki kəte nō dije ti, lo ne kuso ti, ki ne kisi ki kəte nō dije ti, gin kəy kawinaa je ti. ⁷ Taa gei kadi dije rai-de lapiya ki buki-naa ti lo kingə-naa je ti lə kosi je nim, kadi dije ɓari-de “Njé ndo dije” nim tō. ⁸ Nə səi, adi dəw ɓar səsi “Nje ndo dije”, al, tado pəti, səi ngakonaa je, ningə Nje ndo səsi e kare ba tō. ⁹ ɓari dəw madi dənangi ti ne “Bawsi” al, tado Bawsi e kare ba, ə isi dōrə ti taa. ¹⁰ Taa adi dəw ɓar səsi “Dije ki bo”, al tō, tado Dəw ki bo ləsi e kare ba, ə e Kirisi ki e dəw ki Luwə mbəte. ¹¹ Dəw ki bo dansi ti, a e nje ra kilə ɓəə ləsi. ¹² Dəw ki un dāne ki taa, a iləi dəe ki nangi, ə dəw ki ilə dāne ki nangi, a uni dəe taa tō.

Kəm-to-ndoo e lə Parisi je ki njé ndo ndu-kun je

¹³ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je, ki *Parisi je. Səi njé kədi kəm dije! Isi uti ta rəbi ki kaw kōɓe ti ki dōrə ti dō dije ti. Səi je wa uri me ti al, ningə dije ki gei kur me ti ka, ɔgi-de nim tō.

☆ 22:32 Tee ki taga 3.6, 15 ☆ 22:37 Dətərənəm 6.5 ☆ 22:39 Ləbətiki 19.18 ☆ 22:44 Pa je 110.1

☆ 23:5 Kər Isirayəl je 15.38-41

[¹⁴ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je ki Parisi je. İtaai ne maji je la njé ngaw koy je pəti pəti jide ti, ningə ədi kəm dije ki kəl ta ki Luwə ki gine gangi al, kadi dije ooi səsi, təkı səi dije ki maji. Go kilə ra je ti ki be kin, Luwə a gangi-n ta ki nga ngay dəsi ti*.]

¹⁵ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je ki Parisi je, səi njé kədi kəm dije! Awi mba, ayi-naa ngədi dənangi rai je ti ki lo lo, də ba ti je mba kadi ingəi dəw kare gosi ti. Ə loki ingəi-e ningə, irai-e adi təl asi ta kaw me por ti nja joo itə səi je wa bəy tə.

¹⁶ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé kər dije ta rəbi, ki kəmsi tə! İsi əli əi nə: “Re dəw ibi rəne ki kəy la Luwə ba, to kare, a re ibi rəne ki lər ki kəy la Luwə ə, səbi kadi ra ne ki ibi-n rəne.” ¹⁷ Səi mbə dije, dije ki kəmsi oo lo al! Lər e ne ki kəy la Luwə, adi e ya Luwə. Ə se lər ba e ki bo ngay ə se, kəy la Luwə ki təl lər ne ki kində ta dangi ti kin wa? ¹⁸ İtəli əli bəy əi nə: “Re dəw ibi rəne ki dingiri lo kində kadi-kare ba, to kare, a re ibi rəne ki kadi-kare ə, səbi kadi ra ne ki ibi-n rəne.” ¹⁹ Səi njé kəm tə je! E ri ə e ki bo ngay ə? E kadi-kare ə se e dingiri lo kində kadi-kare ki təl kadi-kare ne ki kində ta dangi ti kin ə? ²⁰ Dəw ki ibi rəne ki lo kində kadi-kare ba, ibi rəne ki dingiri lo kində kadi-kare nim, ki ne je pəti ki isi də ti nim tə. ²¹ Dəw ki ibi rəne ki kəy la Luwə ba, ibi rəne ki kəy la Luwə nim, ki Luwə ki isi me ti nim. ²² Dəw ki ibi rəne ki dərə ba, ibi rəne ki kimbər ngar la Luwə nim, ki Luwə ki isi də ti nim☆.

²³ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je, ki Parisi je, səi njé kədi kəm dije. Əri ne kare dan ki dəgi ti, me mbi kam je ti ki əti maji, ki me mbi kam ndir tay je ti, ki me ngan ne ndir tay je ti, adi Luwə, ningə indəi njasi də ne je ti ki rəjeti me ndu-kun ti la Luwə, tə ne ra ki dana, ki koo kəm-to-ndoo, ki ra go ti. Ki rəjeti, e kin ə e ne je ki səbi kadi re a indəi kəmsi go ti irai, ki kanji kiyə ndəge je. ²⁴ Səi njé kər dije ta rəbi, ki kəmsi tə! İsi iləi ne ta ngoo man ti itaai man mbata ngan ku je ki du, ə isi tiwi kədi mesi ti.

²⁵ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je, ki Parisi je, səi njé kədi kəm dije! İtogi gidi ka man, ki gidi ka kuso ne adi ay, nə mee kəy rosi ki ne bogi je, ki ne ki ingəi ki go rəbi ngur ne ra ki majal. ²⁶ İ Parisi ki nje kəm tə! İtogi me ka man, ningə gide a ay tə.

²⁷ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je ki Parisi je, səi njé kədi kəm dije! İtoi tə də badi je ki dije lati pə gidi ti adi ndai kam be: re o gide taga ne ba, ndole, nə mee ki kəy rosi ki singə dije, ki ne je ki ndum. ²⁸ E be tə ə, gidisi ti taga ne, itəji adi dije ooi təkı səi njé təl rəsi go ndu Luwə ti, nə mesi ti kəy ba, kədi kəm dije ki majal ki ra, rosi.

²⁹ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je ki Parisi je, səi njé kədi kəm dije! İndəi badi njé kəl ta ki ta Luwə ti adi maji, irai badi dije ki dana adi ndole, ³⁰ ningə əli əi nə: “Re dəkagilo ti la kaje je kin je noə ə, re j-a j-ində rəje naa ti səde kadi ji təl-n njé kəl ta je ki ta Luwə ti, al.” ³¹ Lo kin ti, səi je wa isi təji kadi səi ngan ka njé təl njé kəl ta ki ta Luwə ti. ³² E ən ə, irai ki nəsi ti, itəlii ta ne ki kasi je iləi ngire!

³³ «Səi dije ki mansi majal tə li pi je be, ra ban ə iməri kadi a ayi-naa, ta ta ki gangi ti la por ə? ³⁴ E mbata kin ə, m-a m-ilə-n ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti, ki njé gosi je, ki njé ndo dije ta la Luwə, rəsi ti. A təli-de je, a bəi-de kagi-dəsi ti je, a tındəi-de ki ndəy kabilay gin kəy kaw-naa ti je, taa a ngədi-de, ij səde be bo ti ki kare ə igangi səde be bo ti ki nungi ki kəte kəte. ³⁵ Lo kin ti, dije ki dana ki məside e ki buki kə, ilə ngire də Abəl ti, tē-n də Jakari ti ki ngon la Barasi kin, ta məside a e dəsi ti. E Jakari ki ndə ki itəli-e dadan lo ti ki j kəy ti la Luwə re lo dingiri kadi-kare ti kin☆. ³⁶ Təkı rəjeti, adi m-əl səsi, ta ne təl je kin pəti a e də dije ti ki dəkagilo ti ki bone.

Jəju əl ta də be bo Jorijaləm ti

(Lk 13.34-35)

³⁷ «Səi dije ki Jorijaləm ti, səi dije ki Jorijaləm ti, səi njé təl njé kəl ta je ki ta Luwə ti, səi njé tilə dije ki Luwə ilə səde adi səsi ki mbal təli-de. Nja ngay, m-sangi kadi m-kaw səsi təkı kə kinjə a kaw-n ngane je gin bagine ti kin be, nə ədi al. ³⁸ Ningə ki ne kin, Luwə a

* 23:14 Bar ta je ki me ne je ti kin [] goto me makitibi je ti ki njé ndange ndangi kəte. ☆ 23:22 Ejay 66.1 ☆ 23:35 kilə ngirə ne je 4.8; 2 Poy ta je 24.20-22

iyə kəy kaw-naa ləsi kə jisi ti. ³⁹ Tado a oi-mi al ngata, biti ndo ki a əli əi nə: “Njangi do e do daw ti ki re me to Babe ti[☆]”.»

24

Jəju əl təkə kəy lə Luwə a tuji

(Mk 13.1-4; Lk 21.5-7)

¹ Jəju tē me kəy ti lə Luwə ki taga, isi aw ningə, njé ndo je lie, rəi rəe ti, əli-e kadi oo kəy lə Luwə ki dije indəi adi əti bəl kin! ² Ə Jəju un ta əl-de ə nə: «Nə je kin pəti, kəmsi oo maji, nə təkə rəjeti, adi m-əl səsi m-adi oi, mbal kare ki a nay kadi isi do made ti ne goto; a budi-de nangi mur mur.»

Nə je ki a rai nə kəte nō dəbəy ndo ti

(Mk 13.3-13; Lk 21.7-19)

³ Go ti, loki Jəju aw isi do mbal kagi bini je ti, njé ndo je lie rəi rəe ti, əli-e ta loki əi sie ki karde ba əi nə: «Əl-je adi j-o, dəkagilo ki ra ti ə nə je kin a rai nə ə? Ə nə kəji ki ban ə a təji kadi ji gər təkə e dəkagilo ki kadi tə ire-n nim, e dəbəy ndo nim to ə?» ⁴ Ə Jəju ilə-de ə nə: «İndəi kəm-kədi do rəsi ti, adi daw ədi səsi al. ⁵ Tado dije ngay a rəi ki təm, a əli əi nə: “Mi ə mi Kirisə ki e Dəw ki Luwə mbəte”, ningə a buki dije ngay wale to. ⁶ A oi ka rə je ki e səsi basi, ki poy rə je ki e say, nə oi maji! Adi bəl ra səsi al. Ri ri ka nə je kin a rəi, nə e dəbəy ndo al bəy. ⁷ Gin bə madi a aw rə do gin bə madine ti, kəbe madi a aw rə do kəbe madine ti; bo a o je, dənangi a yəki je, ki lo je ki dangi dangi, ⁸ nə nə je kin pəti a toi tə lo kilə ngirə to ndoo ki a ra dənə kin be bəy. ⁹ Dije a uni dəsi, awi səsi kadi ingəi kə je, kadi təli səsi je. Dije pəti ki əi *Jipi je al, mede a majal səsi ki mbata ləm. ¹⁰ Lo kin ti, dije ngay a iyəi kadi-me je ləde kə. A uni do-naa ki yo je ki ne je, a əsi-naa ta. ¹¹ Njé kəl ta ngom kə nə n-əi njé kəl ta ki ta Luwə ti, a tēgi, ədi dije ngay buki-de wale. ¹² Majal a taa dənangi taa ki kadi, dije ngay ndigi-naa ləde a təl gogi. ¹³ Nə daw ki uwə təgine ba bitə dəbəy ti, a ingə kaji. ¹⁴ Poy Ta ki Maji ki do kəbe ti lə Luwə kin, dije a iləi mbeə ki dənangi pəti, kadi dije pəti ki gəri Luwə al ooi naji ki ma ki do ti. Ningə go ti, dəbəy ndo a re.

Kə ki bo ngay ki a re

(Mk 13.14-23; Lk 21.20-24)

¹⁵ «Ningə loki a oi daw ki nje ra nə ki kəbi, daw ki nje tuji lo, ki nje kəl ta ki ta Luwə ti Daniyə əl ta lie kin[☆], a uwə lo kisi lo ki ay njay ti kin ba, maji kadi daw ki nje tidə nə je kin, gər gine maji. ¹⁶ Ningə njé ki isi Jude ti a ayi-naa ki do mbal je ti. ¹⁷ Dəw ki isi do kəy ti, a ur nangi kadi aw me kəy ti un nə madi tē-n al. ¹⁸ Dəw ki a e me ndər ti, a asi kadi təl re bə un kibi rəne al. ¹⁹ NDəe ti nōo kin, kəm-to-ndoo ki gəe goto a e lə dənə je ki njé səm, ki njé kadi mba ngan je. ²⁰ Əli ta ki Luwə kadi ayi-naa ngədi kin bəra al, taa kadi e ndo taa kəə ti al to. ²¹ Tado dəkagiloe ti kin, kə ki dije a ingəi, e kə ki daw oo ndo kare al bəy. Lo kilə ngirə dərə ki dənangi ti nu, bitə bone, daw oo ko kə kin nja kare al, taa daw a oo ko kə kin gogi al to. ²² Re Babe uwə ta ndo je kin gangi al ə, daw kare ki a isi ki dənə taa goto. Nə ki mbata lə dije ki e wa mbəti-de ə, a uwə-n ta ndo je kin gangi. ²³ NGa ningə, re daw əl səsi ə nə: “Kirisə ki e *Dəw ki Luwə mbəte ə e yo bo, e ə e ne bo” ə, onosi kadi-e mesi. ²⁴ MBata kirisə je ki ngom, ki njé kəl kə nə n-əi njé kəl ta je ki ta Luwə ti, a rəi nōo tə rai nə kəji je ki əti bəl ki nə je ki dum kəl tae. A rai ra ki kadi tə njé wa ki Luwə mbəti-de kin ka, n-buki-de wale. ²⁵ E be ə, m-əl səsi nə je kin kəte be kadi igəri.

NDə re NGon dəw

(Mk 13.24-31; Lk 21.25-31)

²⁶ «Kin ə re daw əl səsi ə nə: “Dəw ki Luwə mbəte ə a dilə lo ti yo am” ə, awi al. Re əl səsi ə nə: “E ə bəyo rəne mbə lo ti gogi nu am” ə adi-e mesi al. ²⁷ Ningə, təkə ndi təl i-n lo kibə kadi ti, aw-n lo kur kadi ti ka kin, kirem mi *NGon dəw ka e be to. ²⁸ Loki nin to ti ə mal je a kawə-naa ti. ²⁹ NGay al par go kə je ti ki dəkagiloe ti kin ba, kadi a tē kəmne al, nay a nda al, mee je a iji ki dərə ti tosi ki nangi, ningə təgi je ki dərə ti a yəki. ³⁰ Lo kin

☆ 23:39 Pa je 118.26 ☆ 24:15 Daniyə əl 9.27; 11.31; 12.11

ti, ne kɔji ki dɔm ti mi NGon dɔw a tɛɛ dɔrɔ ti, ningə gin koji je pəti ki dɔnangi ti ne a ndigəi rɔde. NGA ningə, a oi-mi NGon dɔw m-a m-re me kil ndi ti ki tɔgi, me kunji ti ki əti bəl[☆]. ³¹ M-a m-ilə malayka je ləm ki təbi ki ba ɔr lo dɔ kum dɔnangi ti ki sɔ kadi kawi njé ki Luwə mbəti-de ki naa ti. A kawi-de ij ngangɪ dɔnangi ti ki kare tɛɛi e ki nungi ti.

Nɛ ndo ki ɔji dɔ kagi mbay-kote

(Mk 13.28-31; Lk 21.29-33)

³² «Maji kadi igəri nɛ ndo ki dɔ kagi mbay-kote ti kin maji. Loki bajie je indəi rungiru, ə mbie iti kin ningə, igəri kadi nay ba e basi ngata. ³³ Be tɔ ə, loki oi nɛ je kin pəti rai nɛ ningə, maji kadi igəri təki mi *NGon dɔw mi ta kəy ti basi rəsi ti. ³⁴ Ningə təki rɔjeti, adi m-əl səsi, dije ki isi ki dɔde taa ne kin a oyi tigə al bəy ə nɛ je kin a rai nɛ. ³⁵ Dɔrɔ ki dɔnangi a gotoi madi, nə ta ləm a to lo tone ti ba bitɪ ki nɔ ti.

Luwə ki karne ba ə gər ndo ki dɔbəy ti

(Mk 13.32-37; Lk 17.26-30, 34-36; 12.39-40)

³⁶ «Dəw kare ki gər ndo əi ki dɔ kadi ki nɛ je kin a rai nɛ ti goto. *Malayka je ki dɔrɔ ti al nim, mi NGon lə Luwə ə wa al nim. Dəw ba e Bawje Luwə ki karne ba par ə gər. ³⁷ Ningə, nɛ ki ra nɛ dɔkagilo ti lə Nuwe kin ə, nɛe a ra nɛ ndo rem ti mi *NGon dɔw tɔ. ³⁸ Kətə nɔ kadi man kɔ ki bo kin re, dije usoi je, ayi-naa je, taai-naa je, iləi ngande je ngaw ti je, bitɪ ndo ti ki Nuwe ur-n me bato ti[☆]. ³⁹ Me dije uwə-de ki ta al, bitɪ kadi man ki bo re ɔ-n-de[☆]. E be ə, kirem mi NGon dɔw ka a to be tɔ. ⁴⁰ Dingəm je joo a ai me ndɔr ti ba, a uni kare ə a iyəi ki nungi. ⁴¹ Dəne je joo a uri nɛ me bir ti ki kare, a uni ki kare ə a iyəi ki nungi. ⁴² Ə maji kadi isi dɔgi ti, tado igəri dɔ kadi ki Babe ləsi a re-n al. ⁴³ Igəri maji kadi re ba nje kəy gər dɔ kadi ki nje bogi a re-n dan lo ti ə, a isi kəm ba, bi a iyə nje bogi kadi ur kəy al. ⁴⁴ E mbata kin ə, səi ka, isi dɔ njasi ti tɔ, tado mi NGon dɔw m-a m-re dɔ kadi ti ki igəri al.

Bəə kilə ki nje ra nɛ ki dana

(Lk 12.42-46)

⁴⁵ «Bəə kilə ki dana, ki kəme ədi, ə e dɔw ki bae a inde dɔ dije ti ki me kəy ti ləne kadi adi-de nɛ kuso ki dɔ kadi ki kadi adi-n-de. ⁴⁶ Nje ra kilə kin a e nje maji-kur, lo ki bae təl ə inge ta kilə ti kin, a ra. ⁴⁷ Təki rɔjeti adi m-əl səsi, a inde dɔ nɛ maji je ti ləne pəti. ⁴⁸ A kin ə re e nje ra kilə ki majal ə, a əl mene ti ə nə: “Bam a re law al bəy”, ⁴⁹ ba a a ta tində madi-kiləne je ti, a uso je, a ay je ki njé kasi ra je. ⁵⁰ Lo kin ti, ba nje kəy a re ki ndo ki e ində mene dɔ ti al, ki dɔ kadi ki gər al. ⁵¹ Bae a tuwe kɔ, kadi oo nɛ kɔ ki a ra dije ki njé kadi kəm dije, lo nɔ ti ki lo ngə ngangɪ ti.»

25

Kuji ta dɔ ngan mandɪ je ti ki dɔgi

¹ «Kɔbe ki dɔrɔ ti a to tɔ ta lə ngan mandɪ je ki dɔgi ki ɔyi lambi je ləde ə awi kadi tiləi kəm dɔw ki aw tɔ taa dəne kin be. ² Nje ki mi əi mbə je ə njé ki mi əi njé kəm-kaa je tɔ. ³ Nje ki mbə je ɔyi lambi je ləde nə uni yibi ki rangi dɔ made ti al, ⁴ nə njé kəm-kaa je, ɔyi lambi je ləde ki yibi ki rangi dɔ made ti. ⁵ NGA ningə, loki dɔw ki aw tɔ taa dəne ka kin re law al, bi rade adi toi bi. ⁶ Ə dan lo ti, ndu dɔw ba ə nə: “Oi nje taa dəne ka ə am, itɛɛi itiləi kəme.” ⁷ Lo kin ti, ngan mandɪ je ka kin pəti ndəli dɔ bi ti, indəi dɔ lambi je ləde dana. ⁸ Ningə njé ki mbə je əli njé kəm-kaa je əi nə: “Adi-je yibi lambi ləsi ndəy, nə lambi je ləje isi oyi.” ⁹ Ə njé kəm-kaa je əli-de əi nə: “Jagi, a asi kadi j-əi səsi dɔ ti al, ə awi rɔ njé gati nɛ ti indogi yasɪ.” ¹⁰ Ə loki mbə je awi lo ndogi yibi lambi ti ningə, nje taa dəne re tɛɛ. Nje ki isi dɔ njade ti, uri sie kəy taa-naa ti, adi uti ta kəy dɔde ti. ¹¹ Go ti gogi bəy taa njé ki nungi ka kin ij nɔɔ rai yade, əli əi nə: “Babe, Babe, itɛɛ ta kəy adi-jel!” ¹² Nə nje taa dəne ilə-de ti ə nə: “Təki rɔjeti, adi m-əl səsi, m-gər səsi al.”» ¹³ Lo kin ti, Jəju ilə dɔ ti ə nə: «E be ə, maji kadi isi dɔ njasi ti, tado igəri dɔ ndəe ə se dɔ kade al.

☆ 24:30 Danijəl 7.13 ☆ 24:38 kilə ngirə nɛ je 6.9-7.6 ☆ 24:39 kilə ngirə nɛ je 7.7-24

*Kuji ta do njé kilə je ti ki mitə
(Lk 19.12-27)*

¹⁴ «Ta ki do Kɔbe ti lə Luwə to tə ta lə dingəm ki isi aw mba ə ba njé kilə je ləne adi-de ne kingə ləne kin be. ¹⁵ Adi dəw kare saki la mi, adi ki nungɪ saki la joo, ningə adi ki nungɪ bəy saki la kare to. Adi dəw ki ra ki go tɔge ti, ba ɔti aw mba. ¹⁶ Be ə, nje kilə ki ingə saki la mi, aw ra-n gati, ingə saki la mi do ti. ¹⁷ Be to ə, e ki ingə joo, ra, ingə joo do ti. ¹⁸ Nə e ki ingə saki la kare, aw ur be, dibi la ti ki bae ade ka kin.

¹⁹ «NGata ningə, dəkagilo ngay go ti, ba njé kilə je ka kin i noo re. Loki re ba, daji-de kadi oji kandi kilə je ləde ki rai nɔne ti kadi n-oo. ²⁰ Lo kin ti, e ki ingə saki la mi ka kin, re no bane ti ki saki la ki rangi mi do ti, ningə əl-e ə nə: “Bam, saki la ki mi ki adi-m ka, yə m-ra be m-ingə mi do ti kin.” ²¹ Ə Bae əl-e ə nə: “Maji ngay, i nje kilə ki maji ki a dana. Təki a-n dana me ne ti ki ndəy be ka kin ə, m-a m-ində-i do ne je ti ki ngay to. Ire, ira səm rənəl.” ²² E ki ingə saki la joo ka kin, re no bane ti ki saki la ki rangi joo do ti ningə əl-e ə nə: “Bam, saki la ki joo ki adi-m ka, yə m-ra be m-ingə joo do ti kin.” ²³ Ə Bae əl-e ə nə: “Maji ngay, i nje kilə ki maji ki a dana. Ningə təki a-n dana me ne ti ki ndəy be ka kin ə, m-a m-ində-i do ne je ti ki ngay to. Ire, ira səm rənəl.” ²⁴ Ta təl tae ti, e ki ingə saki la kare ka kin, re no bane ti əl-e ə nə: “Bam, m-gər kadi i dəw ki nga ngay: lo ki idibi ne ti al ka itəti nim, lo ki inaji ne ti al ka ɔy nim. ²⁵ Ne kin ə m-bəl, adi m-aw m-bɔyɔ la ki adi-m ka kin nangi. Ningə ki basine kin, ne ləi ə to kin.” ²⁶ Lo kin ti, bae əl-e ə nə: “I nje kilə ki majal, i nje dabi! I igər maji kadi lo ki m-dibi ne ti al ka m-təti nim, lo ki m-naji ne ti al ka m-ɔy nim. ²⁷ NGa ə re be kin ba, re a ində la ləm rɔ njé ngəm la je ti, ə təki m-təl kin ba, re m-a m-taa ki mane do ti. ²⁸ itaai saki la ki kare ki jie ti kin adi e ki aw ki saki la dɔgi kin. ²⁹ Tadɔ dəw ki aw ki ne jine ti, a adi-e do ti kadi to-e mbar mbar, nə dəw ki ne lie goto, e ki ndikiri wa ki aw-n kin ka a taai jie ti wa bəy. ³⁰ Ningə e ki e nje kilə ki ndae goto, iləi-e taga lo ki ndul ti ki kadi a no ti je, a ngə ngangine ti je.”»

Ta ki gangi ki dɔbəy ti

³¹ Jəju əl bəy ə nə: «Loki mi *NGon dəw m-a m-re me tɔgi ti ki ɔti bəl, ki malayka je pəti gom ti kin ba, m-a m-isi do kimbər ngar ti ləm me tɔba ti. ³² Ningə gin be je ki dangi dangi a kawinaa ki nɔm ti. M-a m-ɔr kəm dije naa ti təki nje ne kul je a ɔr-n kəm bati je ki biyə je naa ti kin be. ³³ M-ində bati je do ji kɔm ti, ə m-a m-ində biyə je do ji gəlm ti to. ³⁴ Lo kin ti, ngar a əl njé ki do ji kone ti ə nə: “Irai, səi ki Bai ində jine dəsi ti kin, ə itaai kɔbe ki Luwə ində dɔe naa ti mbata ti ləsi lo kilə ngirə dɔrɔ ki dənangi ti nu kin. ³⁵ MBata bo ra-m ə adi-mi ne m-uso; kində ra-m ə adi-mi man m-ay; mi mba ə uwəi-mi ki rəsi ti; ³⁶ m-a ki rəm kare ə adi-mi kibi m-ilə rəm ti; rəm to-m ə irai səm; m-to dangay ti ə irai oi-mi.” ³⁷ NGa ə njé ra go ndu Luwə ti a iləi-e ti əi nə: “Babe, kadi ban ti ə j-o-i bo ra-i ə j-adi ne uso ə? Kində ra-i ə j-adi man ay ə? ³⁸ I mba ə j-uwəi ki rɔje ti ə? A ki rɔi kare ə j-adi kibi ilə rɔi ti ə? ³⁹ Rɔi to-i ə ji ra səi ə? Ito dangay ti ə ji re j-o-i ə?” ⁴⁰ Ə ngar əl njé ra go ti je ə nə: “Təki rɔjeti, adi m-əl səsi, dəkagilo je pəti ki irai ne je kin ki ki du ngay dan ngakom je ti ki oi-de kam ba, e mi ə irai səm.”

⁴¹ «Ningə go ti, ngar a əl njé ki ai do ji gəlne ti ə nə: “Oti say kɔ rəm ti, səi dije ki ndəl e dəsi ti! Awi me por ti ki gine a gangi al, ki Luwə ində dɔe dana mbata ti lə su əi ki malayka je ləne kin. ⁴² MBata bo ra-m, ə adi-mi ne m-uso al; kində ra-m, ə adi-mi man m-ay al; ⁴³ mi mba ə uwəi-mi ki rəsi ti al; m-a ki rəm kare ə adi-mi kibi m-ilə rəm ti al; rəm to-m ə irai səm al; m-to dangay ti ə irai oi-mi al.” ⁴⁴ Ba əi je ka a iləi-e ti əi nə: “NGa Babe, kadi ban ti ə j-o-i bo ra-i ə j-adi ne uso al, ə se kində ra-i ə j-adi man ay al ə? I mba, ə se a ki rɔi kare, ə se rɔi to-i, ə se ito dangay ti ə ji mbati ra səi ə?” ⁴⁵ Ə ngar a ilə-de ti ə nə: “Təki rɔjeti, adi m-əl səsi, dəkagilo je pəti ki irai ne je kin ki ki du ngay dan ngakom je ti ki oi-de kam, al ba, mi ka irai səm al jagi to.” ⁴⁶ Lo kin ti, njé ra go ti al, a awi lo kɔ ti ki gine a gangi al, ə njé ra go ndu Luwə ti je a awi lo kaji ti ki biti ki no ti[☆].»

☆ 25:46 Daniyəl 12.2

26

Kində do ta naa ti mba təl Jəju

(Mk 14.1-2; Lk 22.1-2; Jq 11.45-53)

¹ Loki Jəju təl ta ne ndo je ləne ba, əl nje ndo je ləne ə nə: ² «İgəri kadi ndo joo par ə, ndo ra nay Paki a asi, kadi dije a iləi-mi *NGon dəw ji dije ti kadi a bəi-mi kagi-dəsi ti.»

³ Lo kin ti noo, nje kun do nje kijə ne məsi kadi-kare je, ki ngatəgi je lə *Jipi je, kawinaa nati lo ti lə Kayipi ki e ki boy lə nje kijə ne məsi kadi-kare je. ⁴ Ningə indəi ndude naa ti kadi n-uwəi Jəju gidi ngəy n-təli-e. ⁵ Ba əli-naa əi nə: «Adi j-uwəi-e ndo ra nay ti al, nə tə j-ii j-osi me wongı ti lə dije.»

Dəne madi ur yibi ki əti maji do Jəju ti

(Mk 14.3-9; Jq 12.1-8)

⁶ Jəju e me be ti ki Bətani, me kəy ti lə Simo ki kəte e nje banji, ⁷ ningə dəne madi re ro Jəju ti ki ku mbal ki bari-e albatir ki yibi ki əti maji rosi. E yibi ki gate e ngay. Ningə loki Jəju isi uso ne ba, ur yibi ka kin do Jəju ti. ⁸ Ə loki nje ndo je ooi ne kin be ba, nəl-de al, adi əli əi nə: «Kəm tuji yibi kin kə be e ri ə? ⁹ Asi kadi dəw iyə taa-n la ki ngay ə un ra-n ki nje ndoo je!» ¹⁰ Jəju oo ta ki isi əli be ba, əl-de ə nə: «Mba ri ə isi njibəi dəne kin ə? Ne ki ra dəm ti kin e kilə ki maji.» ¹¹ Nje ndoo je kam, isi səsi ne ki ndo je pəti, nə mi m-a m-isi səsi ki no ti al. ¹² Yibi ki əti maji ki ur dəm ti kin, ur ra-n go darəm ki a aw bada. ¹³ Ningə adi m-əl səsi ta ki rəjeti: lo je pəti dənangi ti ne, ki dije a iləi mbə Poy Ta ki Maji kin titi, a əri poy ne ki dəne ra kin kadi mede ole-n dəe ti.

Judası un do Jəju

(Mk 14.10-11; Lk 22.3-6)

¹⁴ Dəw kare ki mbə nje ndo je ti lə Jəju ki dəgi gide joo, ki təe nə Judası Isikariyoti aw ingə nje kun do nje kijə ne məsi kadi-kare je, ¹⁵ əl-de ə nə: «Kin ə m-ilə Jəju jisi ti ə a adi-mi ri ə?» Ba əi je tidəi la silə kuti mitə adi-e[☆]. ¹⁶ İlə ngire loe ti kin noo, Judası isi sangı dəkagilo ki to kadi ilə-n Jəju jide ti.

Jəju uso ne Paki ki nje ndo je ləne

(Mk 14.12-16; Lk 22.7-13)

¹⁷ NDə ki dəsəy lə ra nay kuso mapa ki əm əde al, nje ndo je lə Jəju rəi dəji-e əi nə: «Lo ki ra be ə indigi kadi j-aw ji ra ne kuso Paki titi j-adi ə?» ¹⁸ Ə Jəju əl-de ə nə: «Awi me be bo ti kam, be lə dəw ki be, ə əli-e əi nə: “Nje ndo dije ə nə: «Dəkagilo ləm e basi, ningə e be ləi ə m-a m-ra paki ti ki nje ndo je ləm.»” ¹⁹ *Nje ndo je awi rai təkı Jəju əl-n-de, adi rai ne kuso Paki.

Jəju əl təkı nje ndo kare a un dəne

²⁰ Loki kadi ur, Jəju isi ta ne kuso ti ki nje ndo je ləne ki dəgi gide e joo. ²¹ Loki isi usoi ne, Jəju əl-de ə nə: «Təkı rəjeti, adi m-əl səsi, dəw kare dansi ti ne a ilə-m ji dije ti.» ²² Lo kin ti, me nje ndo je təsi-de, adi dəji ta Jəju kare kare əi nə: «E mi be, Bəbe?» ²³ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Dəw ki ilə jine səm naa ti me ka ti kin ə, dəwe a ilə-m ji dije ti. ²⁴ Mi *NGon dəw m-a m-oy təkı ndangi me makitibi ti lə Luwə, nə kəm-to-ndoo e lə dəw ki a ilə-m mi NGon dəw ji dije ti. Dəwe kin, koje al wa ka e soti ngay[☆]» ²⁵ Judası ki a ilə Jəju ji dije ti ka kin, dəji Jəju ə nə: «E mi be, Nje ndo dije?» Ə Jəju ile ti ə nə: «Təe tai ti.»

Ne kuso lə Bəbe

(Mk 14.22-25; Lk 22.14-20; 1Kor 11.23-25)

²⁶ Loki isi ta ne kuso ti, Jəju un mapa, ra oyo Luwə do ti, uwə tətı naa ti, təl-n adi nje ndo je, ningə əl-de ə nə: «İtaai usoi, e kin e darəm.» ²⁷ Go mapa ti, Jəju un kəpi kasi kandi nju, ra oyo Luwə do ti, ningə təl-n adi nje ndo je ə nə: «İtaai, ayi-naa pəti. ²⁸ E kin e məsim, məsi kun mindi ki sigı ki a ay mbata kosi dije, mba kiyə go majal je ləde kə. ²⁹ Ningə adi

☆ 26:15 Jakari 11.12 ☆ 26:24 Ejay 53.7

m-əl səsi, m-a m-ay kasi kandi nju ki rangi al, biti kadi m-a m-ay səsi ki sigi me beko ti la Bai.»

Jəju əl təkə Piyər a naji ta gər-ne
(Mk 14.27-31; Lk 22.31-34; Jq 13.36-38)

³⁰ Loki osi pa kilə təji də Luwə ti gine gangi[☆], tēēi awi də mbal kagi bini je ti. ³¹ Ningə Jəju əl njé ndo je ləne ə nə: «Kondə ne wa kin, a imbati-mi pəti, tadə ndangi me makitibi ti la Luwə əi nə: “M-a m-təl ba bati je, ningə kosi bati je a sanəi-naa ki lo lo[☆].” ³² Nə loki m-a m-ı lo koy ti, m-a m-aw kəte nōsi ti, tə ngəm səsi Galile ti.» ³³ Lo kin ti, Piyər un ta əl Jəju ə nə: «Re dije pəti ə iyəi-ni kə ka, mi m-a m-iyəi kə al jagi.» ³⁴ Ə Jəju təl əl-e ə nə: «Təki rəjeti, adi m-əli, me kondə ti ne wa kin, kəte bəy taa kadi kunə kinjə nō, a naji ta nja mitə ə nə igər-m al.» ³⁵ Nə Piyər əl-e ə nə: «Re e-n koy ka m-a m-oy səi, bi m-a naji ta gəri, al ratata.» Ningə ndəgi njé ndo je pəti əli ko ta wa ki Piyər əl ka kin tə.

Jəju əl ta ki Luwə Jətisəmane ti
(Mk 14.32-42; Lk 22.39-46)

³⁶ Go ti, Jəju əi ki njé ndo je ləne ətə rəi lo ti madi ki bəri-e nə Jətisəmane. Jəju əl-de ə nə: «İsi lo kin ti ne be ingəmi-mi, dəkagilo ti ki m-a m-aw nu kadi m-əl ta ki Luwə.» ³⁷ Jəju adi Piyər əi ki ngan lə Jəbəde ki joo awi sie. Lo kin ti, me-kə ki bəl ki me ndil ti ilə ngirə ra Jəju, ³⁸ adi əl-de ə nə: «Me-kə rosi mem rosi ki asi koy. İsi lo kin ne be, isi səm kəm bi itoi bi al.» ³⁹ Jəju ətə ki kəte ndəy ningə, osi ki ta kəmne nangi, əl ta Luwə ə nə: «Bai, re to ban ə, ətə kə kin adi də ngərəngi rəm ti! Nə ke ə kadi e ki go ndigə ti ləm al, nə ki go ndigə ti ləi yo taa.» ⁴⁰ Jəju təl re rə njé ndo je ti ningə ingə-de, isi toi bi, adi əl Piyər ə nə: «Kin ka asi kadi isi səm kəm də kadi ki kare be al bitə a? ⁴¹ İsi kəm ba, əli ta ki Luwə, kadi osi me ne na ti al. NDil ndigə ra ne ki maji, nə darə e ki tə.» ⁴² Təl ər ndəne səde ki kə joo, ba əl ta ki Luwə ə nə: «Bai, kin ə re kə kin, səbi kadi m-ingə bi lo kəse ngərəngi rəm ti goto ba, kadi ira ndigə ləi.» ⁴³ Loki təl re rə njé ndo je ti ningə, ingə-de isi toi bi bəy, kəmde ətə diriri. ⁴⁴ Jəju iyə-de ə təl ər ndəne bəy, əl ta ki Luwə ki kə mitə, un go mindine ki kəte ka kin bəy. ⁴⁵ Go ti, təl re rəde ti əl-de ə nə: «İtoi ta bi ti ne, isi ətə kə bəy a? Də kadi kilə-m mi *NGon dəw ji njé ra majal je ti asi ngata. ⁴⁶ İI taai adi j-awi, nje kilə-m ji dije ti ə re aml!»

Kuwə Jəju
(Mk 14.43-52; Lk 22.47-53; Jq 18.3-12)

⁴⁷ Loki ta nay ki ta Jəju ti ba bəy ningə, Judasi, ki e ki kare dan njé ndo je ti ki dəgi gide e joo isi re. Re ki kosi dije ngay gone ti. Dije ki njé kuwə kiyə kasigar je, njé kuwə gəl jide ti je. Kosi je kin, e njé kun də njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki ngatəgi je lə *Jipi je ə iləi-de. ⁴⁸ Judasi ki nje kun də Jəju, əl-de ne ki n-a n-ra kadi tə gəri Jəju ə nə: «Dəw ki m-a m-uwe rəm ti rututu kin ba, e darə ə wa ən ə, uwəi-e.» ⁴⁹ E be ə, re tēē taa par ə, səbi Jəju əl-e ə nə: «M-uwə ji, Nje ndo dije!» Ningə, uwe rututu ki rəne ti. ⁵⁰ Ə Jəju əl-e ə nə: «Madim, ira ne ki ire kadi ira.» Ba loe ti nō, dije indəi jide də Jəju ti uwəi-e. ⁵¹ Ningə yə, ki kare dan njé ki əi naa ti ki Jəju, ində jine də kiyə kasigar ləne, ər tigə-n paja lə ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, ba tigə mbie lati gangi. ⁵² Nə Jəju əl-e ə nə: «İlə kiyə kasigar ləi toe ti gogi, mbata dije ki njé rə ki kiyə kasigar a tuji-de ki kiyə kasigar tə. ⁵³ Se o kadi m-asi kadi m-dəji təgi Bai, ə a ilə ki kosi malayka je dibi kuti bəy bəy kadi rəi rə ləm al wa? ⁵⁴ Nə kin ə re e be ə, lo kadi makitibi lə Luwə ki əl ə nə ne je a rai ne be kin təl ta ne goto.»

⁵⁵ Go ti, Jəju əl kosi je ə nə: «To tə ne ki mi nje bogi, ə irəi ki kiyə kasigar je, ki gəl je taa kadi uwəi-mi be? NDə je pəti, mi səsi naa ti gin kəy ti lə Luwə, m-ndo dije ne, ka uwəi-mi al. ⁵⁶ Nə ne je kin pəti rai ne be bone mba kadi ta lə njé kəl ta ki ta Luwə ti ki ndangi, töl tade.» Lo kin ti, njé ndo je lie pəti ayi-naa ə iyəi-e.

Jəju a nō njé gangi ta je ti lə Jipi je
(Mk 14.53-65; Lk 22.54-55, 63-71; Jq 18.12-18)

⁵⁷ NJé kuwə Jəju je, awi sie nɔ ki bo ti lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je ki tɔe nə Kayipi. E lo ki njé ndo ndu-kun je, ki ngatɔgi je lə *Jipi je kawī-naa ti. ⁵⁸ Piyər ə yə adi ndəe ngal, ba njiyə-n go Jəju ti, ndəy, ndəy, biti re ur-n gode ti, nati lo ti lə ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je ka kin. Re isi naa ti ki paja je kadi n-oo se ne kin a təl tane ban wa.

⁵⁹ NJé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ki njé gangi ta je lə Jipi je ba pəti, sangi rəbi kadi n-ingəi dije ki njé tətɪ ta ki ngom dɔ Jəju ti, kadi n-gangii ta koy dɔe ti, ⁶⁰ nə ingəi-de al. Dije ngay ki njé tətɪ ta rəi əli ta ki ngom dɔe ti kin ka, asi-naa ti al. Ta təl tae ti, dije joo rəi əli əi nə: ⁶¹ «Dingəm kin əl ə nə: “M-asi kadi m-tuji kəy lə Luwə kɔ, ə m-təl m-ində gogɪ me ndɔ ti ki mitə.”» ⁶² Ə ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je i taa əl Jəju ə nə: «Ta madi ki kadi əl dɔ ta ti ki dije a əli dɔi ti kam goto a?» ⁶³ Nə Jəju a tane mbə. Ə ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je əl Jəju ə nə: «Ki tɔ Luwə ki nje kisi kəm ba, m-dəji kadi əl-je se i, ə i Kirisi ki Luwə mbəte, ki e NGon lə Luwə wa?» ⁶⁴ Ə Jəju əl-e ə nə: «Tɛɛ tai ti! NGA ningə m-əl səsi taga wangɪ m-adi oi təkɪ kaw ki kəte nɔɔ, a oi-mi *NGon dəw m-isi dɔ ji kɔ Luwə ti ki nje tɔgi, m-a m-i dɔrə ti m-re me kil ndi ti» ⁶⁵ Lo kin ti, ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je til kibi je ki rone ti, ba əl ə nə: «Əl ta ki mal dɔ Luwə ti. E kin, ji sangi kadi dəw madi ki rangi taa əl ta dɔe ti bəy a? Səi je wa oi ndue ki əl-n ta ki mal dɔ Luwə ti adi oi ki mbisi ne. ⁶⁶ Ta ləsi ki dɔe ti e ri ə?» Ba dije iləi-e ti əi nə: «E dəw ki sɔbi koy.» ⁶⁷ Ningə tibi man tade kəme ti je, biri jide əsi-e-n je. Taa njé ki nə je tindəi mbəe je tɔ, ⁶⁸ ba əli-e əi nə: «Je ba, ji dəji, i Kirisi ki Luwə mbəte, kadi ira nje ndɔ ndil, ə ibə tɔ dəw ki indəi adi j-o.»

Piyər naji ta gər Jəju

(Mk 14.66-72; Lk 22.56-62; Jə 18.15-18, 25-27)

⁶⁹ Loki Piyər isi nangɪ ta mbalo ti, tagane ningə, dəne kare ki dan dəne je ti ki njé ra kilə me kəy ti lə ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je re rɔ Piyər ti əl-e ə nə: «i ka, i ki Jəju, dingəm ki Galile ti kin tɔ.» ⁷⁰ Nə Piyər naji ta kəm dije pəti ə nə: «Jagi, m-gər me ta ləi ki ige kəl kin al.» ⁷¹ Go ti, Piyər ɔti isi aw ki ta ndogɪ ti be, ningə dəne ki rangi kare, ki nje ra kilə me kəy ti lə ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je oo-e, ba əl njé ki ai loe ti nɔɔ ə nə: «Dəw kam e ki Jəju ki Najarəti ti tɔ.» ⁷² Ə nja kare bəy Piyər naji ə nə: «Jagi, təkɪ rɔjeti, m-gər dingəm kin al!» ⁷³ Ba njaba go ti ə, dije ki ai sədə nɔɔ, ɔti ki rɔ Piyər ti əli əi nə: «Təkɪ rɔjeti, i ka, i ki kare dan dije ti lie tɔ, taa ndui ki isi əl-n ta wa kin ka tɔji kadi i dəw lie.» ⁷⁴ Ə lo kin ti, Piyər ibi rone ki ta ki ngə ngay ə nə: «M-ibi rəm kadi Luwə ra səm nɛ ki ngə, re m-əl ta ki ngom. M-gər dingəm kin al.» Ba ta naa ti nɔɔ, kunə kinjə nɔ. ⁷⁵ NGA ningə me Piyər ole dɔ ta ti ki Jəju əl-e ə nə: «Kəte taa kadi kunə kinjə nɔ, a naji ta nja mitə ə nə igər-m al,» ka kin, adi Piyər ində lo tɛɛ taga, nɔ ki man kəmne.

27

Awi ki Jəju nɔ Pilati ti ki e nje kɔbe

(Mk 15.1-2, 11-14; Lk 23.1-5; Jə 18.28-38)

¹ Loki lo ti, njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je pəti, ki ngatɔgi je lə *Jipi je, ingəi-naa, uni ndude kadi n-təli Jəju. ² Be ə, dɔɔi Jəju, awi sie iləi-e ji *Pilati ti, dəw ki Rom ti ki e nje kɔbe dɔnangi Jude ti.

Koy Judasi

(Knjk 1.8-9)

³ Loki Judasi ki nje kun dɔ Jəju kadi-de oo kadi gangi ta koy dɔ Jəju ti ba, me uwe ki ta adi təl ki la ki silə kuti mitə aw-n adi njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ki ngatɔgi je lə *Jipi je, ka kin, ⁴ ningə əl-de ə nə: «M-ra majal, m-un dɔ dəw ki ra nɛ madi al.» Ə əi je əli-e əi nə: «Ta kare ki usi-je ti nɔɔ goto. E kin e ta ləi i.» ⁵ Lo kin ti nɔɔ, Judasi ɔti ilə la ki adi-e ka kin me kəy ti lə Luwə, ə aw ilə kilə. ⁶ NJé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je ɔyi la ka kin ningə əli əi nə: «E go rəbe ti al kadi ji buki la kin dɔ made ti ki me kəy ti lə Luwə, tadɔ e la məsi.» ⁷ Be ə, go ndude ti ki osi go-naa ti, uni la ka kin ndogɪ lo ndɔr lə nje

☆ 26:64 Pa je 110.1; Daniyəl 7.13

kibə ngoo, rai tə lo dibi mba je. ⁸ E mbata kin ə, biti bone ka isi bari lo ka kin «lo məsi». ⁹ Lo kin ti, ta ki nje kəl ta ki ta Luwə ti Jərəmi əl ə nə: «Taai silə kuti mitə ba par tə la ki ngan *İsrayəl je oji dœe ti. ¹⁰ Adi la kin ndogi lo lə nje kibə ngoo, təkı Babe əl-m[✠].»

Jəju a n̄ ngar Pilati ti

(Mk 15.2-5; 11-14; Lk 23.1-5; Jq 18.28-38)

¹¹ Jəju a n̄ nje k̄əbe, *Pilati ti, ə nje k̄əbe d̄əje ə nə: «İ ngar lə *Jipi je a?» Ə Jəju əl-e ə nə: «E ta ki t̄eə tai ti.» ¹² Me ta je ti lə n̄jé kun d̄ə n̄jé kij̄ə n̄ə məsi kadi-kare je ki ngat̄əgi je ki isi t̄əti d̄ə Jəju ti kin, Jəju t̄eə tane ilə-de ti al. ¹³ Ə n̄ō be, Pilati əl Jəju ə nə: «O ta je p̄əti ki dije a ind̄əi d̄əi ti kam al a?» ¹⁴ Ka Jəju t̄eə tane ile ti al, adi nd̄əje ngay.

Dije gangi ta koy d̄ə Jəju ti

(Mk 15.6-14; Lk 23.13-23; Jq 18.39-40)

¹⁵ D̄ə b̄al je p̄əti, lo ra nay Paki ti, nje k̄əbe a ər dangay kare ile taa, adi e d̄əw ki kosi je d̄əji-e kadi ər-e dangay ti. ¹⁶ Ningə d̄əkagiloe ti kin, dangay madi kare ki dije əli ta lie ngay ki t̄əe n̄ə Barabasi e n̄ō. ¹⁷ *Pilati d̄əji kosi je ki kawı-naa n̄ō ə nə: «N̄ə ə igei kadi m-iȳe taa m-adi s̄əsi ə? Jəju Barabasi ə se Jəju ki e *D̄əw ki Luwə mb̄əte ə?» ¹⁸ Pilati d̄əji ta kin be mbata ḡər maji kadi e ni ə ra-de d̄ə Jəju ti ə il̄əi-e jine ti. ¹⁹ Loki Pilati isi lo gangi ta ti, nee adi əli-e ə nə: «İnd̄ə r̄əi me ta ti lə d̄əw ki dana kam al, tad̄ə kond̄ə ne m-inḡə k̄ə ngay me ni ti mbata lie.»

²⁰ N̄jé kun d̄ə n̄jé kij̄ə n̄ə məsi kadi-kare je, ki ngat̄əgi je lə *Jipi je sul̄əi kosi je adi d̄əji Pilati kadi ər Barabasi adi-de ə t̄əl Jəju k̄ə. ²¹ Nje k̄əbe t̄əl un ta d̄əji-de ə nə: «N̄ə dan dije ti ki joo kin ə igei kadi m-ər-e dangay ti m-adi s̄əsi ə?» Ba il̄əi-e ti əi nə: «Barabasi!» ²² Ə Pilati, d̄əji-de ə nə: «NGa ri ə kadi m-ra ki Jəju ki b̄ari-e D̄əw ki Luwə mb̄əte ə?» Ba p̄əti əli əi nə: «E b̄a, s̄əbi b̄e kagi-d̄əsi ti!» ²³ Ə Pilati t̄əl d̄əji-de ə nə: «E ri ki majal ə ra ə?» Nə uni ndude ki taa ngay b̄əy əli əi nə: «S̄əbi b̄e kagi-d̄əsi ti!» ²⁴ Loki Pilati oo kadi n̄ə madi ki kadi n-a n-ra goto, taa dije isi rai adi nḡa ki d̄ə made ti b̄əy, un man togi-n jine ta k̄əm kosi je ti, ninḡə əl-de ə nə: «Ta məsi d̄əw ki dana kam e d̄əw ti al. E ta l̄əsi[✠].» ²⁵ Ninḡə dije p̄əti il̄əi-e ti əi nə: «Kadi ta məse e d̄əje ti ki d̄ə nga l̄əje je ti!» ²⁶ Be ə, Pilati ər Barabasi adi-de, nga ninḡə Jəju taa adi ind̄əi-e ki nd̄əy kabilay, b̄a ile ji asigar je ti kadi b̄əi-e kagi-d̄əsi ti.

Asigar je ib̄əi Jəju kogii

(Mk 15.16-20; Lk 23.11; Jq 19.2-3)

²⁷ Asigar je lə *Pilati awi ki Jəju me lo ti ki boy ki Pilati isi ti wa kin, lo ti ki b̄ari-e p̄irətuwar, ninḡə kawı nd̄əgi asigar je p̄əti ki d̄əe ti. ²⁸ MBa kadi t̄ə ib̄əi-e kogii, ərı kibi lie, ə il̄əi kibi ngal ki k̄ər r̄əe ti. ²⁹ Oji j̄əgi kon il̄əi d̄əe ti, ə il̄əi gakira ji k̄əe ti t̄ə, b̄a əsi m̄əkəsıde nangı n̄əe ti ə mb̄əi sie əi nə: «Lapiya ngar lə *Jipi je!» ³⁰ Tibi man tade d̄əe ti, taai gakira jie ti, ind̄əii d̄əe. ³¹ Loki ib̄əi-e kogii asi-de ninḡə, ərı kibi ngal ki k̄ər ka kin r̄əe ti k̄ə, ə t̄əli il̄əi kibi je lie wa r̄əe ti gogi, b̄a awi sie kadi b̄əi-e kagi-d̄əsi ti.

B̄əi Jəju kagi-d̄əsi ti

(Mk 15.21-32; Lk 23.26-43; Jq 19.17-27)

³² Loki asigar je isi t̄eəi me b̄əe bo ti ki taga ninḡə, inḡəi d̄inḡəm kare ki Sirən ti, ki t̄əe n̄ə Sim̄ə. Uw̄əi-e, ind̄əi t̄əgi d̄əe ti adi oti kagi-d̄əsi lə Jəju. ³³ Awi t̄eəi lo madi ti kare to n̄ō, b̄ari-e n̄ə Golgota, ki k̄ər me nə: «Lo ki to t̄ə ka d̄əw be.» ³⁴ Adi-e kasi kandi nju ki bui naa ti ki n̄ə ki atı kadi Jəju əy, ə loki ədi tane ti b̄əa, mbati kay. ³⁵ Asigar je ka kin b̄əi Jəju kagi-d̄əsi ti, ninḡə t̄iḡəi kir (mbare) d̄ə kibi je ti lie, l̄əbi-naa[✠]. ³⁶ Go ti, t̄əli isi n̄ō, isi nḡəmi tae.

³⁷ NDangi me bati, n̄ə ki ra ə n-b̄əi-e-n kagi-d̄əsi ti, ind̄əi d̄əe ti taa əi nə: «D̄əw kam e Jəju, ngar lə *Jipi je.» ³⁸ Loe ti n̄ō, b̄əi n̄jé b̄əgi je joo kagi-d̄əsi ti. Ki kare d̄ə ji k̄əe ti ə ki nungi d̄ə ji ḡəle ti t̄ə[✠]. ³⁹ Dije ki nje d̄ə r̄əb̄ə, t̄iḡəi d̄əde, ninḡə taji-e, ⁴⁰ əi nə: «İ ki nje tujjı k̄əy lə Luwə, ə t̄əl ra e ki rangı me nd̄ə ti ki mit̄ə ka kin, re ĭ NGon lə Luwə ə, ajı r̄əi ĭ wa, ə ĭ

✠ 27:10 Jakari 11.12-13; Jərəmi 18.2-3; 19.1-2 ✠ 27:24 D̄ətərənəm 21.6-8 ✠ 27:35 Pa je 22.19

✠ 27:38 Ejay 53.12

taa dɔ kagi-dəsi ti ur nangi adi j-o!»⁴¹ Be to ə, njé kun dɔ njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je, ki ngatɔgi je la Jipi je ibəi Jəju kogii əi nɔ: ⁴²«Aji dije ki rangi, nə e wa asi kaji rone al! NGar la *Isirayəl je ka kam, kaje ə wa ki j-a ne kin, kadi i taa dɔ kagi-dəsi ti ur nangi adi j-o, ningə j-a j-o ta lie tə ta ki rɔjeti!»⁴³ Uwə kul Luwə ən ə, re Luwə ndige ə, kadi taa-e ile taa adi j-o. MBata əl ə nɔ: “Mi NGon la Luwə.”⁴⁴ Taa baw kaya je ki bəi-de kagi-dəsi ti naa ti sie ka kin ka taji-e kae ti wa kin to.

Koy Jəju

(*Mk 15.33-39; Lk 23.44-49; Jq 19.28-30*)

⁴⁵ Ilə ngire kadi ti ki a jam dɔ be ti, lo ndul dɔnangi ti ba pəti, biti kadi ki mitə ki lo sɔlɔ. ⁴⁶ Dɔ kadi ti ki mitə, Jəju nɔ ki ndune ki bo ə nɔ: «Eli, Eli, lama sabatani?» Kɔr me nɔ: «Luwə ləm, Luwə ləm, mbari ə iyə-m kɔ ə?»⁴⁷ Dije madi dan njé ti ki ai nɔ, ooi ndue, ningə əli əi nɔ: «Oi dɔw ka yə a bar Eli!»⁴⁸ Ningə kalangi ba, dɔw kare dande ti, ay ngɔdi, un ne ki to hom hom, ilə me man kandi ndu ti ki masi, ningə ilə ta gakira ti adi Jəju kadi ay. ⁴⁹ Nə ndəge je əli əi nɔ: «İngəm adi j-o se Eli a re aje wa?»⁵⁰ Lo kin ti nɔ, be, Jəju təl nɔ ki ndune ki bo bəy, ningə kəəe tɛɛ. ⁵¹ Ba go ti, kibi gangi lo ki a me kəy ti la Luwə, til dana joo, i taa nu biti re nangi. Dɔnangi yəki, taa mbal je ka taji dana to. ⁵² Ta dɔ badi je tɛɛi, adi dije ngay ki adi mede Luwə ii taa lo koy ti. ⁵³ Go ti gogi, loki Jəju tɛɛ lo koy ti ba, dije ka kin awi me be ti ki Jorijaləm ki e be bo ki ay njay. Dije ngay ooi-de ki kəmde. ⁵⁴ Loki ki bo ki dɔ buti asigar je ti ki bu əi ki asigar je ki njé ngəm Jəju ki əi sie ooi dɔnangi ki yəki, ki ne ki ra ne kin ba, bəl tɔl-de adi əli əi nɔ: «Təki rɔjeti, dɔw kin e NGon la Luwə.»

Dibi Jəju

(*Mt 27.57-61; Lk 23.50-55; Jq 19.38-42*)

⁵⁵ Dəne je ngay ai nɔ, ai say, indəi kəmde a ooi ne je ki isi rai ne. Əi dənə je ki uni go Jəju Galile ti nu, mba kadi rai sie. ⁵⁶ Dande ti, Mari ki Magidala e nɔ nim, Mari ki kɔ Jaki əi Jisəpi nim e nɔ, taa kɔ ngan la Jəbəde ka e nɔ nim to. ⁵⁷ Loki kadi aw tə ur, dɔngəm ki nje ne kingə kare ki Arimate ti, ki tɔe nə Jisəpi i nɔ re. E ka e dɔw ki təl rone nje ndo ti la Jəju to. ⁵⁸ Jisəpi aw rɔ *Pilati ti daje nin Jəju, ə Pilati adi ndune kadi adi-e. ⁵⁹ Jisəpi un nin Jəju, dole ki ta kibi ki sigi, ⁶⁰ ba ile me be nin ti ki adi uri me mbal ti basine bəy mbata ləne wa, ningə nduguru mbal ki bo ilə ta ti, ə ɔti aw. ⁶¹ Loe ti kin, Mari ki Magidala əi ki Mari ki nungi əi nɔ, isi nangi sɔbi nɔ badi.

Asigar je ngəmi ta badi Jəju

⁶² Lo ti go ti, ki e ndo ki re go ndo kində dɔ ne je dana mba ndo taa kəə ti ba, njé kun dɔ njé kijə ne məsi kadi-kare je awi naa ti be la *Pilati, ⁶³ əli-e əi nɔ: «Dɔw ki bo ləje, meje ole dɔ ti təki ndo ki nje ngom dɔwe kin əl, dɔkagilo ti ki a-n ki dənə taa bəy əl ə nɔ: “NDɔ ki kɔ mitə la ndo koy m ba, m-a m-i taa lo koy ti.”⁶⁴ Ə adi ndui adi dije ngəmi dɔ badi biti ndo ki kɔ mitə, nə tə njé ndo je lie rai bɔgi nine, ə təli əli əi nɔ: “I lo koy ti.” Lo kin ti, a rai kadi ta ngom kin a itə ki kəte bəy.»⁶⁵ Ə Pilati əl-de ə nɔ: «Asigar je ki kadi ngəmi ta lo ə ai am, ə awi səde adi ngəmi dɔ badi təki i gei.»⁶⁶ Lo kin ti, awi dɔ badi ti, tiyəi tae, ningə indəi asigar je kadi ngəmi tae.

28

Jəju i lo koy ti

(*Mk 16.1-8; Lk 24.1-11; Jq 20.1-2*)

¹ Go ndo taa kəə ti, adi e ndo dimasi ki gin lo, Mari ki Magidala əi ki Mari ki nungi awi kadi n-ooi dɔ badi. ² Lo kin ti nɔ, be, dɔnangi yəki yəki ki əti bəl ngay, tadɔ malayka kare re nduguru mbal ta badi ti kɔ, ba təl isi dɔ ti. ³ Rəe unji tə kadi be, taa kibi ki rəe ti nda tə buy be to. ⁴ Loki asigar je ki njé ngəm dɔ badi ooi-e, bəl tɔl-de adi təli toi tə nin je be. ⁵ Nə malayka un ta əl dənə je ə nɔ: «Səi, ibəli al, tadɔ m-gər kadi isi sangi Jəju ki dije bəi-e kagi-dəsi ti. ⁶ E goto ne, i taa lo koy ti təki e wa əl-n. İrəi oi lo ki to ti ə to kare kin. ⁷ Ningə

☆ 27:46 Pa je 22.2

kadi awi law əli njé ndo je lie təkı “i taa dan njé koy je ti, ɓa aw kadi a nginə səsi Galile ti. Lo kin ə a oi-e ti.” E kin ə e ta ki kadi m-əl səsi.»

⁸ Dəne je ɔti ta ɓadi ti ki ngodi njade ti, ɓəl ra-de, nə rɔde nəl-de ngay. Awi ɔri poy ne ki ra ne kin adi njé ndo je lie ooi. ⁹ NDəy ba go ti, Jəju aw ingə-de, əl-de ə nə: «M-uwə jisi!» Nینگə əi je ɔti ki rɔ Jəju ti, uwəi njae, ɔsi məkəsıde nangı nɔe ti. ¹⁰ Ə Jəju əl-de ə nə: «ɪɓəli al; ə awi əli ngakom je kadi awi Galile ti. Lo kin ə a ooi-mi ti.»

Ta je ki tɛɛ ta asigar je ti

¹¹ Loki dənə je njiyəi dɔ rəbi ti isi awi, asigar je madi ki dan njé ngəm dɔ ɓadi ti, awi me ɓe bo ti, əli njé kun dɔ njé kijə ne məsi kadi-kare je ne je pəti ki ra ne kin adi ooi. ¹² Be ə, njé kun dɔ njé kijə ne məsi kadi-kare je kawı-naa ki ngatɔgi je lə *Jipi je, uni ndude. ɓa go kun-ndu ti, adi asigar je la ngay, ¹³ ə əli-de əi nə: «Ta ki kadi əli ə to kin: əli əi nə: “Njé ndo je lie ə rəi ɓogi nıne kondɔ, loki j-isi ji to ɓi.” ¹⁴ Ə re ta kin ɔsi mbi njé kɔɓe ki bo ti ə, je wa j-a gər lo ta ki kadi j-əl-e kadi j-ɔr-n ta dɔsi ti.» ¹⁵ Be ə, asigar je taai la ka kin, ɓa rai ki go ndu ti ki adi-de. E be ə, ta kə nə njé ndo je ɓogi nın Jəju kin, isi njiyə-n dan Jipi je ti ɓiti ɓone.

Jəju ilə njé ndo je ləne

¹⁶ *Njé ndo je ki dɔgi gıde kare awi Galile, dɔ mbal ti ki Jəju əl-de kadi awi ti. ¹⁷ Loki awi ə ooi-e ningə, ɔsi məkəsıde nangı nɔe ti, nə ki madi je ɓadi kadi e Jəju. ¹⁸ Ə Jəju ɔti ɓasi ki rɔde ti, əl-de ta je kin ə nə: «Luwə adi-m tɔgi je pəti me dɔrɔ ti, ki dɔ dɔnangi ti. ¹⁹ Awi ki rɔ gin dije ti ki dɔnangi ti ne pəti, itəli-de njé ndo je ti ləm, irai-de batəm me tɔ Baw ti, ki NGon ti, ki NDil Luwə ti[☆]. ²⁰ Nینگə indoi-de kadi ngəmi go ne je pəti ki m-dəji səsi kadi irai. NGA ningə, mi, m-a mi səsi naa ti ki ndo je pəti, ɓiti dɔɓəy ndo ti.»

☆ 28:19 Mk 16.15; Knjk 1.8

Poy Ta ki Maji læ Jəju ki

Marki
ndangi

Ta ki dō Poy ta ti ki Maji læ Jəju ki Marki ndangi

Poy Ta ki Maji læ Jəju ki Marki ndangi, e ki kare dan Poy Ta je ti ki Maji læ Jəju Kirisi ki ndangi sō. Adi e Matiye, Marki, Luki, ki Ja. Dande ti ki sō kin, Marki ə nje ndange ndangi adi gōji. Taa, go ndər gine ti b̄a, tōji kadi Marki ə ndange a e kəte tō.

Təki j-o-n tōe dō ti, e Marki ki ngon læ Mari ki noji Barnabasi (Knjk 12.12; 13.5; Kolosi je 4.10) ə e nje ndangi Poy Ta ki Maji kin.

Lo kilə ngirə ta ti wa b̄ay, Marki tōji Jəju tə «NGon Luwə». Nə Jəju ndigi kadi tō kin to lo b̄oyō ti bit̄i kagi-dəsi ti b̄ay taa kadi dije gəri. A gəri tēki nje kun dō b̄uti asigar je ki bu əl-n lo koo ti ki oo Jəju lo koy ti ki oy kin be.

Kəte taa kadi Jəju, NGon Luwə re, maji kadi dəw madi re nōe ti ra rəbi lie. E be ə Ja Batisi re ra-n rəbi læ Jəju, ningə ra-e-n batəm tō (1.2-11).

Go na ti ki su na Jəju dilə lo ti, go batəm ti ki Ja Batisi ra-e, Jəju ilə ngirə kilə ləne ki taga ta kəm dije ti. Lo kin ti, Marki tōji tōgi kōbe ki Jəju aw-n, ki go rəbi b̄ar ki b̄ar dije kadi uni goe, ki go rəbi nē ndo ki ndo kosi je, ki go rəbi nē kōji je ki əti b̄əl, ki nga ki nga njé moy je (1.14-8.30).

Go ti, Marki tōji Jəju ki un rəbi ki Jorijaləm, lo kō ti, ki lo koy ti, ki lo k̄i lo koy ti (8.31-10.52). NJa mitə, Jəju əl njé ndo je ləne ta dō koy ti ki n-a n-oy, nə gəri me ta lie al. Taa, dəkagilo je pəti, əl ta səbi-n dəne tə «NGon dəw», nə dije gəri-e al tō.

Jəju ur Jorijaləm ki kōsi-gon, nə ingə ndor ki rō njé kun dō Jipi je ti, loki tuwə njé ra gati je me kəy ti læ Luwə kō. Ningə lo kin ti, e ta rəbi ki Jəju ingə kadi ndo-n dōbəy nē ndo njé ndor-e je, ki kosi je, ki njé ndo je ləne (11-13). B̄ay tō, Marki tōji ndo ki dōbəy ti ki joo ki e dōbəy ndo læ Jəju. Me ndo ti ki dōbəy ti ki joo kin ə j-ingə nē kuso ki dōbəy ti ki Jəju uso ki njé ndo je ləne, ki ta ki əl ki Luwə Jətisəmane ti, ki kuwə ki uwəi-e, ki gangi ki gangi ta koy dō ti, ki b̄ə ki b̄əi-e kagi-dəsi ti, ki kilə ki iləi-e be nin ti (14-15).

Go ti, lo təl tae ti, Jəju j̄ lo koy ti ndo ki kō mitə læ ndo koye, adi dəne je ki awi dō badi ti, ingəi be nin to kare. Be ə, dəne je ayi-naa kadi awi ər̄i poye njé ndo je lie adi-de ooi (16.1-8).

Ningə se, loki j̄ itidə Poy Ta ki Maji læ Jəju Kirisi ki Marki ndangi kin ilə nangi ə, igər maji tēki Jəju e «NGon Luwə» ki rəjet̄i wa wa? Se igər tēki nje kun dō b̄uti asigar je ki bu əl-n lo koo ti ki oo Jəju lo koy ti ki oy be tō wa?

Ja ki nje ra dije batəm

(Mt 3.1-12; Lk 3.1-18; Jq 1.19-28)

¹ Poy Ta ki Maji ki ər̄i dō Jəju Kirisi, ki NGon læ Luwə, ə kulə ngire to kin. ² NDangi me makit̄ibi ti læ nje kəl ta ki ta Luwə ti, Ejay, əi nə:

«Mi Luwə m-a m-ilə ki nje kaw kilə ləm kəte nōi ti, Kadi ra go rəbi nōi ti.

³ NDU dəw madi b̄a dilə lo ti ə nə:

ƒrai go rəbi læ Babel!

ƒrai go rəbi lie adi a njururul!»[☆]

⁴ Ja Batisi tēḡ ilə mbe dilə lo ti ə nə: «ƒyər̄i go rəbi njiyəsi je ki majal kō, adi rai səsi batəm, mba kadi Luwə iyə-n go majal je ləsi kō.» ⁵ Dije pəti ki dōnangi Jude ti ki be bo Jorijaləm ti, rəi rō Ja ti, tōri ndude dō majal je ti ləde, adi Ja ra-de batəm me ba Jurde ti. ⁶ Kibi ki Ja ilə rəne ti, e ki ra ki b̄i jambal, ningə dō mene ki nda tō. Nē kusoe e gibiri je ki tēji je par. ⁷ Ja əl kosi dije ə nə: «Dəw madi ki nje tōgi ki əti b̄əl, ki itə-m say, a re gom ti nōō. E dəw

[☆] 1:3 Malasi 3.1; Ejay 40.3

ki kilə sa lie ka m-asi kilə dōm nangi tuti al. ⁸ Mi, m-ra səi batəm me man ti, nə e, a ra səi batəm, me NDil Luwə ti.»

Jə ra batəm Jəju

(Mt 3.13-17; Lk 3.21-22; Jq 1.29-34)

⁹ Dəkagiloe ti kin, Jəju i Najarəti ti, ki e ngon bəkō ki Galile ti, re adi Jə ra-e batəm, me ba Jurde ti. ¹⁰ Loki Jəju isi tēē me man ti, oo dōrā tēē tane, ningə oo NDil Luwə, risi tə də dum be re isi dōe ti. ¹¹ Ningə, ndu ta madi tēē dōrā ti, ə nə: «I NGonm ki nje ndigi ləm, ki i ne rōnəl ləm ki bo ngay[☆]»

¹² Kalangi ba go ti, NDil Luwə əsi Jəju aw sie dilə lo ti. ¹³ Jəju ra ndō dōsə dilə lo ti. *Sata re rōe ti, na-e. Jəju e naa ti ki da je ki wale, malayka je rai sie.

Jəju lə mbə Poy Ta ki Maji Galile ti

(Mk 1.12-17; Lk 4.14-15)

¹⁴ Go kuwə ti ki uwəi Jə dangay ti, Jəju aw Galile ti, ilə mbə Poy Ta ki Maji lə Luwə ə nə: ¹⁵ «Dəkagilo ki Luwə oji ka re nga, ningə kōbe lə Luwə ka, e basi rōsi ti tō. iyəi go rəbi njiyəsi je ki majal kō, ə adi mesi Poy Ta ki Maji.»

Dije ki dōsəy ki Jəju bər-de

(Mt 4.18-22; Lk 5.1-11)

¹⁶ NDō kare, Jəju a də kadi ba bo ti ki Galile ningə, oo Simō əi ki ngokone Andire ki əi njé ndō kanji je, a iləi bandi me man ti. ¹⁷ Jəju əl-de ə nə: «Irai gom ti adi m-ndo səsi, kadi itəli njé ndō dije kadi ingəi kaji.» ¹⁸ Kalangi ba, iyəi bandi je ləde, ə awi uni go Jəju tə njé ndo je lie. ¹⁹ Jəju əti ndəy kəte ningə, oo Jaki əi ki Jə ki əi ngan lə Jəbəde, isi me to ti, isi rai go bandi je ləde. ²⁰ Kalangi ba, Jəju bər-de, ningə iyəi bawde Jəbəde ki njé ra sie kilə je, me to ti, ə awi ki Jəju.

Jəju əji dəw ki ndil ki majal ra-e

(Lk 4.31-37)

²¹ Jəju əi ki njé ndo je ləne awi Kapərnayim ti. Jəju ur kəy kaw-naa ti lə *Jipi je, ki ndō taa kəx ləde, ningə ilə ngirə ndo ne. ²² Ne ndo lie, əti dije ki isi ooi dəe bəl ki dum, mbata ndo ne ki tōgi ki ingə rō Luwə ti, bi ndo ne tə njé ndo ndu-kun je al. ²³ Ningə, dəw madi kare ki ndil ki majal ra-e, isi me kəy kaw-naa ti ləde nōo, nō ki ndune ki bo ə nə: ²⁴ «Jəju ki Najarəti, ri ə, ige rōje ti ə? Ire mba kadi ituji-je a? M-gər-i maji: i ki Kay njay lə Luwə.» ²⁵ Jəju ndangi ndil ki majal ki tōgine ə nə: «Uti tai, ə itēē kō rō dīngəm ti kam.» ²⁶ Lo kin ti, ndil ki majal, ndaji dīngəm rururu, ki tōgine, ningə tēē rōe ti ki nō tane ti. ²⁷ Ne kin əti dije bəl, adi dəji-naa ta dande ti əi nə: «Ri ə ra ne be ə? Oi ne ndo ki sigi, ki aw ki tōgine ngay kin! Ningə, ndil je ki majal ka, ilə-de gin tōgine ti, adi təli rōde go ndue ti bəy tō.» ²⁸ E be ə, dije sanəi-naa ki tōba lə Jəju, dōnangi ki Galile ti kalangi ba.

Jəju adi rō nga njé moy je ngay

(Mt 8.14-17; Lk 4.38-41)

²⁹ Loki tēēi kəy kaw-naa ti lə *Jipi je ka kin ningə, Jəju əi ki Jaki nim, Jə nim, awi me kəy ti lə Simō əi ki Andire. ³⁰ Məm Simō ki dəne, rōe o por rigi rigi, adi to nangi. Be ə, loki Jəju ur me kəy ti ningə, kalangi ba, əli-e ta rō to lie. ³¹ Jəju re rōe ti, uwə jie, un-e ki taa, ningə, rōe ki kəte tingə ngay ka kin, təl sol, adi ingə rō nga. Go ti, ra ne kuso adi-de.

³² Loki lo sol, go kadi kur ti, dije rəi ki njé moy je, ki dije pəti ki ndil je ki majal, rai-de, rō Jəju ti. ³³ Dije pəti ki me bə bo ti kaw-naa ki ta kəy ti, ta kəy ti. ³⁴ Jəju adi rō nga, njé moy je ki dangi dangi, taa tuwə ndil je ki majal dōde ti kō tō. Ningə, adi ta rəbi, ndil je ki majal kadi əli ta al, tado gəri-e bəti.

Jəju ilə mbə Poy Ta ki Maji Galile ti

(Lk 4.42-44)

³⁵ Ta gin lo ti, loki lo tijə al bəy, Jəju i taa, tēē me kəy ti aw dilə lo ti, ningə loe ti nōo, ilə ngirə kəl ta ki Bawne. ³⁶ Simō əi ki ndəgi dije ki əi sie, awi sangi Jəju. ³⁷ Loki ingəi-e ningə,

☆ 1:11 Pa je 2.7; Ejay 42.1

əli-e əi nə: «Dije pəti a sangi-ni.»³⁸ Ə Jəju əl-de ə nə: «Adi j-awi ngan bə je ti, ki kadi ti kin ngata, tadə, səbi kadi m-ilə mbə Poy Ta ki Maji nu tə. MBata, m-re kadi m-ra kilə kin.»³⁹ E be ə, Jəju njiyə dənangi Galile ti ba pəti, ilə mbə Poy Ta ki Maji me kəy kaw-naa je ti lə *Jipi je, ningə tuwə ndil je ki majal tə.

Jəju nga nje banji
(Mt 8.1-4; Lk 5.12-16)

⁴⁰ Nje banji oti re rə Jəju ti, əsi məkəsi ne nangi nge ti, ningə nq dəe ti ə nə: «Re indigi ə, a adi banji ləm ur, kadi rəm ay njay.»⁴¹ Jəju oo kəm-to-ndoo lie, adi ilə jine əde-n, ningə, əl-e ə nə: «M-ndigi, ə kadi banji lai ur, adi rəi ay njay.»⁴² Ta naa ti noo banji lie ur, adi rəe nga.⁴³ Ningə kəte bəy taa kadi Jəju iyə adi aw, ndəje ki təgine ngay,⁴⁴ ə əl-e ə nə: «Onoi kadi əl tae dəw madi, ə aw oji rəi nje kijə nē məsi kadi-kare, ningə adi kadi-kare ki ndu-kun lə *Moji dəji. İra be mba kadi gəri təkə banji lai ur adi ingə rə nga.»⁴⁵ Nə loki dīgəm ka kin oti aw ningə, ilə mbə də nē ti ki Jəju ra sie kin, adi dije pəti ooi. Nē kin ra adi Jəju asi kadi ur me bə bo ti ki rangi, ta kəm dije ti ja ja al ngata. Be ə, isi gidi bə ti, dilə lo ti, ningə dije i ki lo je ki dangi dangi, rəi rəe ti.

2

Jəju adi rə nga dəw ki rəe oy njururu
(Mt 9.1-8; Lk 5.17-26)

¹ NDə ngay al go ti, Jəju təl aw Kapərnayim ti. Dije gəri kadi e me kəy ti noo.² Dije kawi-naa ngay, adi lo ibə-de ndingi ndingi, lo ki kadi dəw ilə njane ti ka goto, biti ki ta kəy ti taga. Lo kin ti, Jəju ndo-de Poy Ta ki Maji lə Luwə.³ Dije madi oti dəw ki rəe oy njururu rəi sie rə Jəju ti. Dīgəm je sə, ə oti-e.⁴ Lo kadi awi sie, iləi-e nq Jəju ti goto, mbata, dije ibəi lo ndingi ndingi. E be ə, ali taa, ndui də kəy*, səbi də lo ki Jəju e ti, ningə ki bole ka kin ə, iləi nje moy ki nē kotə njé moy je, ki dəi kulə ti, nq Jəju ti.⁵ Loki Jəju oo kadi-me ləde ningə, əl dəw ki rəe oy njururu ka kin ə nə: «NGonm, majal je lai e ki kiyə go kə.»⁶ NJé ndo ndu-kun je lə Luwə ki nā je isi me kəy ti noo, isi məri ta əi nə: ⁷ «Ra ban ə dəwe kam, əl ta be ə? əl ta ki mal də Luwə ti. Luwə ki karne ba par ə asi kiyə go majal lə dije kə, dəw ki rangi goto.»⁸ Ta naa ti noo, Jəju gər mər ta je ləde kin, adi əl-de ə nə: «Ra ban isi iməri ta je ki be kin mesi ti ə? ⁹ Kəl nje rə koy njururu kə nə: “Majal je lai e ki kiyə go kə” bə ngə ngay al ə se, kəl-e kə nə: “I taa, un tuwə lai, ə injiyə,” ə ngə ngay al ə? ¹⁰ Re e be bə, m-a m-oji səi təkə mi NGon Dəw, m-aw ki təgi dənangi ti ne, mba kadi m-iyə-n go majal je lə dije kə.» Ningə, Jəju əl nje rə koy njururu ə nə: ¹¹ «I taa, un tuwə lai, ə aw bə.»¹² Bə dīgəm i taa ta naa ti noo, un tuwə ləne, ə tēē ta kəm dije ti aw. Bəl ra dije pəti, adi iləi təji də Luwə ti əi nə: «Jagi, j-o nē ki be kin kəte al bəy!»

Jəju bar Ləbi
(Mt 9.9-13; Lk 5.27-32)

¹³ Jəju təl aw kadi ba bo ti gogi. Dije pəti rəi rəe ti, ningə ndo-de nē.¹⁴ Loki Jəju isi də ningə, oo *Ləbi ki ngon lə Alpe, isi me kəy taa la-mbə ti. Jəju əl-e ə nə: «Un gom.» Ningə Ləbi i taa, un go Jəju.¹⁵ Go ti, Jəju isi ta nē kuso ti me kəy ti lə Ləbi. *NJé taa la-mbə je, ki njé ra majal je, ngay, isi naa ti ki Jəju ki njé ndo je lie ta nē kuso ti, mbata ko dije ki be kin ngay ə njiyəi goe ti, muki muki.¹⁶ Loki njé ndo ndu-kun je ki me buti ti lə *Parisi je ooi Jəju isi uso nē ki njé taa la-mbə je ki njé ra majal je ningə, əli njé ndo je lie əi nə: «Tə, Basi isi uso nē ki njé taa la-mbə je ki njé ra majal je a?»¹⁷ Jəju oo ndude, adi əl-de ə nə: «E dije ki njé moy je ə a sangi dəw ki nje ra moy, bə e njé rə nga je ə a sangi dəw ki nje ra moy, al. Ningə, m-re mba bar dije ki dana al, nə m-re mba dije ki njé ra majal je yo.»

* 1:44 ki go jibəl ra-e ti lə Jipi je, nje banji e dəw ki dije ooi-e kadi ay njay al, adi asi kadi aw lo nē ra je ti ki bə tə Luwə al. ✨ 1:44 Ləbətiki 14.2-32 * 2:4 kəy ki əli ta də ti e kəy ki rai adi dəe lay. E kuji ra kəy ki dənangi Paləsitin ti.

Kəl ta ki Luwə ki kiyə ta ne kuso
(Mt 9.14-17; Lk 5.33-39)

¹⁸ NDō kare njé ndo je lə Jə Batisi əi ki *Parisi je iyəi ta ne kuso. Dəkagilo ti kin ə dije rəi rə Jəju ti dəji-e əi nə: «Ra ban ə njé ndo je lə Jə əi ki njé ndo je lə Parisi je, isi iyəi ta ne kuso, ə yai je, rai al ə?» ¹⁹ Jəju ilə-de ti ə nə: «Oi kadi e go rəbe ti kadi dije ki bari-de lo ne kuso taa-naa ti, a iyəi ta ne kuso dəkagilo ti ki nje taa dāne isi-n səde naa ti a? Jagi dəkagilo ti ki nje taa dāne isi-n səde naa ti, a asi kiyə ta ne kuso, al. ²⁰ NDō je a rəi nōō kadi a uni-e tade ti ningə, dəkagiloe ti kin ə a iyəi ta ne kuso. ²¹ Dəw a un ta kibi ki sigi kadi ilə-n kəm kibi ki kəke al. Re e be ə, ta kibi ki sigi ka kin, a i ki ki kəke raki raki, kadi bole a to wororo itə ki kəte bəy. ²² Taa, dəw a un kasi kandi nju ki i al bəy uti me mbu nda je ti ki kəke al tō. Re e be ningə, loki kasi a i bə, mbu nda je a ndui. Ningə mbu nda je ki kasi kandi nju je pəti a təli ne ki tuji kō. Be ə, re kasi kandi nju i al bəy bə, maji kadi mbu nda je əi ki sigi taa.»

Ta lə Jəju dō ndo ta kəə ti
(Mt 12.1-8; Lk 6.1-5)

²³ Jəju ində də me ndər gəme je ti, ndō taa kəə ti lə *Jipi je. *NJé ndo je lie ki əi sie, gangi dō ko je dō njiyə ti usoi. ²⁴ Ningə *Parisi je əli Jəju əi nə: «O ne ki to kin: njé ndo je ləi rai ne ki kadi dəw ra ndō taa kəə ti al.» ²⁵ Jəju əl-de ə nə: «Itidəi ne ki ngar *Dabidi ra loki ne ngə səde, ə bō ra-de ki dije ki goe ti kin ndō kare al biti a? ²⁶ Dabidi ur me kəy ti lə Luwə, dəkagilo ti ki Abiyatar ə e nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo. Dabidi un mapa ki dije adi Luwə kadi-kare ti, ki njé kijə ne məsi kadi-kare par ə səbi dəde kadi usoi, uso, ə adi dije ki gone ti usoi tō.» ²⁷ Jəju təl əl-de bəy ə nə: «Luwə ər ndō ta kəə ində ta dangi mba maji lə dəw, bī ra dəw mbata ndō ta kəə al. ²⁸ E be ə, mi *NGon dəw, ndō taa kəə wa ka m-aw ki tōgi dō ti.»

3

Jəju adi rə nga dīngəm ki jie oy njururu
(Mt 12.9-14; Lk 6.6-11)

¹ Jəju təl aw kəy kaw-naa ti gogi bəy. Ningə dīngəm kare ki jie oy njururu e me kəy kaw-naa ti nōō. ² Dije isi jəke isi indəi kəmde kadi n-ooi se Jəju a adi dīngəm kin rə nga ndō ta kəə ti wa? E ta bole ki isi sangi kadi n-indəi ta dōe ti. ³ Jəju əl dīngəm ki jie oy njururu ka kin ə nə: «I taa ire dana ne, ta kəm dije ti pəti.» ⁴ Ningə Jəju təl dəji ndəgi dije ə nə: «Ri ə maji mba kadi dəw ra ndō ta kəə ti ə? Kadi dəw ra maji ə se kadi dəw ra majal ə? Kadi dəw nagi madine ta yo ti ə se kadi iyə adi tuji kō ə?» Lo to jiji, dəw kare ka əl ta al. ⁵ Jəju ində kəmne gō-n-de ba pəti, ki wongi, mee tinge dəde ti ngay mbata me ngə ləde. Ningə əl dīngəm ka kin ə nə: «tsurə jii.» Dīngəm surə jine ningə, jie təl to maji kare. ⁶ Ə loki *Parisi je tēēi taga bə, awi kalangi ba ingəi njé ki gin *Erodi ti əli-naa səde ta ki dō Jəju ti kadi n-ooi se n-a n-rai ban ə n-a n-təli-e wa.

Kosi dije rəi rə Jəju ti
(Mt 4.25; 12.15-16; Lk 6.17-19)

⁷ Jəju əti aw ki njé ndo je ləne ta ba Galile ti. Ningə kosi dije ngay rəi goe ti. Kosi dije ka kin i dənangi Galile ti je, dənangi Jude ti je, ⁸ bē bo Jorijaləm ti je, dənangi Idume ti je, dənangi ki gidi ba Jurde ti je, taa dije ki isi gəi gidi bē bo ki Tīr ki Sidō ba pəti ka rəi goe ti tō. Kosi dije kin rəi rə Jəju ti, mbata oy poy ne je ki ra. ⁹ Jəju əl njé ndo je ləne kadi indəi dō to madi dana dangi adi-ne, mba kadi kosi dije mborəi-ne al. ¹⁰ Təkī rəjeti, Jəju adi rə nga dije ngay, adi dije pəti ki awi ki moy rəde ti, nagi rəde mba kadi n-ədi rəe. ¹¹ Loki dije ki ndil je ki majal uwəi-de gin təgide ti ooi-e ningə, əsi məkəsīde nangi nōe ti, uni ndude ki taa nōi əi nə: «I NGon lə Luwə!» ¹² Nə, ndəji-de ki təgine kadi rai adi dəw gər-ne al.

Jəju mbəti njé ndo je ləne ki dōgi gide e joo
(Mt 10.1-4; Lk 6.12-16)

¹³ Go ne je ti kin, Jəju aw də mbal ti, bar njé ki ge-de, ningə rəi rəe ti. ¹⁴ MBQ dije ti ki bar-de kin ə Jəju mbəti njé ndo je ləne ki dəgi gide e joo ki kadi əi sie naa ti ki dəkagilo je pəti. Əi sie naa ti, mba kadi ilə-de adi awi iləi mbə Poy Ta ki Maji. ¹⁵ Taa awi ki təgi kadi tuwəi ndil je ki majal tə. ¹⁶ Tə dije ki dəgi gide e joo ki Jəju mbəti-de ə to kin: Simo, ki Jəju ində təe nə Piyər, ¹⁷ Jaki, ki ngon lə Jəbədə əi ki ngokone Ja, ki Jəju bar-de joo pu nə Bowanərjəsi, ki kər me nə «ngan lə ndangindi*», ¹⁸ ki Andire, ki Pilipi, ki Batiləmi, ki Matiye, ki Tomasi, ki Jaki ki ngon lə Alpe, ki Tade, ki Simo ki e mbə njé rə mbata kingə də lə be ləde ti, ¹⁹ taa Judasi Isikariyoti ki nje kun də Jəju tə.

Jəju ki nojine je

²⁰ Jəju aw be ningə, kosi dije rəi uti kəm lo ka ka bəy, adi lo kadi əi ki njé ndo je ləne ingəi dəkagilo kadi usoi ne ka goto. ²¹ Loki noje je ooi poy ta kin ningə, rəi mba kadi n-əri-e n-awi sie be, tadə əli əi nə: «Dəe isi dana al.»

(Mt 12.24-29; Lk 11.15-22)

²² Njé ndo ndu-kun je lə Luwə ki i Jorijaləm ti əli əi nə: «Bəljəbul isi mee ti. Ningə e ki təgi lə ngar lə ndil je ki majal, ə isi tuwə-n ndil je ki majal.» ²³ Be ə Jəju bar-de ki rəne ti ningə, ər-de gin ne je me kuji ta je ti ə nə: «Oi kadi *Sata a tuwə dije lə Sata ban? ²⁴ Kin ə, dije ki me bəkə ti ki kare ba, təli də-naa ti rəi-naa ə, bəkə kin a a taa al. ²⁵ Loki dije ki me kəy ti ki kare ba təli də-naa ti, rəi-naa, me kəye kin a ra təgi kaw kəte al. ²⁶ Re Sata ə wa adi dije lie təli də-naa ti ki rə, adi gangi-naa dana joo ə, kəbe lie a ra təgi kaw ki kəte al, gine a gangi. ²⁷ Təki rəjeti, adi m-əl səsi, kin ə re dəw uwə dəw ki nje təgi dəw-e kəte al ə, a asi kur me kəy ti lie, kadi ndur ne kingə lie al. Loki dəw-e ngata ningə, a ndur ne ki me kəy ti lie təkə mene ge. ²⁸ M-əl səsi təkə rəjeti: Majal je pəti ki dije rai, se ne taji je pəti ki a təe tade ti ki də Luwə ti, Luwə a iyə goe kə adi-de. ²⁹ Nə re dəw əl ta ki mal də NDil Luwə ti ningə, Luwə a iyə go kə ade al ratata. Dəw kin a oti kəy majal ləne kin ki nqne ti.» ³⁰ Jəju əl-de ta kin be mbata njé ndo ndu-kun je əli əi nə: «Aw ki ndil ki majal rəne ti.»

Kə Jəju ki ngakəje je ki rəjeti

(Mt 12.46-50; Lk 8.19-21)

³¹ Kə Jəju ki ngakəje je rəi ai taga, ningə iləi dəw kare kadi bar-e adi-de. ³² Kosi dije ngay gəi gide wuki. Loki rəi əli-e əi nə: «O kəi je, ki ngakəi je ai taga noq, a sangi-ni.» ³³ Ningə Jəju təl əl-de ə nə: «Nə je ə əi kom je ki ngakom je ə?» ³⁴ Ba go dije ki isi gəi dəe wuki ka kin, ningə əl ə nə: «Oi kom je, ki ngakom je ə isi kin. ³⁵ Tadə dəw ki nje ra ndigi lə Luwə ə, e ngokom je, e konanm je, ki kom je.»

4

Kuji ta ki də nje dibi ne ti

(Mt 13.1-9; Lk 8.4-8)

¹ Jəju ilə ngirə kadi ndo dije ne kadi ba bo ti bəy. Kosi dije ngay kawī-naa gəi gide, adi aw, al isi me to ti, nangi də ba ti. Kosi dije ai ngangī ba ti ne, təli kənde ki dəe ti. ² Jəju ndo-de ne je ngay me kuji ta je ti. Me ne ndo ti lie, əl-de ə nə: ³ «Nje ndrə kare aw kadi dibi ne, ⁴ ningə dəkagilo ti ki a ilə ko, kə ko je madi tosi ngangī rəbi ti adi yəl je rəi ər maki. ⁵ Kə ko je ki nungi tosi dənangi njəkirə ti, adi lo kadi ingəi dənangi asi tam iləi ngirədə ti goto. Nə ke ə təgi kalangi ba, tadə ngirədə to tane. ⁶ Loki kadi əsi ningə, ngan ko je ka kin ndoləi mbaw, ba go ti, tuti kurim, tadə ngirədə aw nangi boy al. ⁷ Kə ko je ki nungi, tosi dan kon je ti, adi kon je təgi ndəmi-de mbəl, lo kadi andi goto. ⁸ Nə kə ko je madi tosi dənangi ti ki maji. Be ə, təgi kalangi ba, adi andi. Ki nə je andi asi kuti mitə, njé ki nungi andi asi kuti mehe, taa njé ki nungi bəy andi asi bu kare tə.» ⁹ Go ti ningə, Jəju əl-de ə nə: «Dəw ki aw ki mbine mba koo-n də ta ba, kadi oo də ta kin maji!»

* ^{3:17} Bowanərjəsi (ngan lə ndangindi) e tə ki Jəju ində də Jaki əi ki Ja. Dəw gər ne ki ində-n tə kin dəde ti al, nə dije madi ndrəi gine ningə əli əi nə Jəju bar-de ngan lə ndangindi mbata əi dije ki ne ra ki ki təgi to məside ti.

MBa ri ə Jəju ndo ne ki kuji ta je ə?

(Mt 13.10-15; Lk 8.9-10)

¹⁰ Loki kosi dije awi ningə, njé ki njé nay sie, ki njé ndo je lie ki dəgi gide e joo, dəji-e kadi ər-de gin kuji ta je ki ndo-n ne kadi n-gəri. ¹¹ Ə əl-de ə nə: «Səi, Luwə tee ki də ne ki to lo bəyo ti ki oji də kəbe lie adi səsi. Nə ndəgi dije ki ai taga, ingəi ne ndo je pəti ki kuji ta. ¹² E be mba kadi,

“Re goi lo maji ka ooi ne al nim,

Re ooi də ta maji ka gəri me al nim,

Tadə re gəri me ningə,

A təli rəde go Luwə ti kadi Luwə iyə go majal je ləde kə”. ☆»

Jəju ər me kuji ta ki oji də nje dibi ko

(Mt 13.18-23; Lk 8.11-15)

¹³ Jəju əl-de ə nə: «İgəri me kuji ta kin al a? A re igəri me kuji ta kin al ə a rai ban ə a igəri ndəge je ə?» ¹⁴ Nje kilə ko, ne kilə lie e Poy Ta ki Maji lə Luwə. ¹⁵ Kə ko ki tosi ngangı rəbi ti, oji də dije madi ki ooi ta lə Luwə, ningə *Satə re ər ta ki ooi ka kin mede ti kalangı ba kə. ¹⁶ NGa ningə, əi je ki tosi dəngangı njəkirə ti, əi dije ki ooi ta lə Luwə ningə, taai langisi ba ki rənəl, ¹⁷ nə ta kin, ilə ngirəne mede ti al. Əi dije ki njé kuwə ki ta lə Luwə dəkagilo ki ndəy be par. Dəkagilo ki kə je, ə se kində kəm-ndoo ki mbata ta lə Luwə re ba, iyəi kadi-me ləde kə kalangı ba. ¹⁸ Kə ko ki tosi dan kon je ti, əi dije ki ooi ta lə Luwə, ¹⁹ nə me ka sururu də ne je ti ki dəngangı ti, ki ra ta ne maji je ki dəngangı ti, taa bo ne je ki rangı ki dangı dangı, uti də ta ki ooi, adi lo kadi andi goto. ²⁰ Ningə, ndəgi kə ko je ki tosi dəngangı ki maji ti, oji də dije ki ooi Poy Ta ki Maji, ningə taai mede ti, ə teei ki kandidate tə. Ki madi je andi kuti mitə je, kuti mehe je, ki bu kare je.

Kuji ta ki oji də lambi

(Lk 8.16-18)

²¹ Ningə Jəju təl əl-de bəy ə nə: «Dəw a re ki lambi kəy ə dəbi ngo də ti, ə se ində gin tirə ti a? A ində də ne ti taa. ²² Ne je pəti ki e ki ra gidi ngəy ti, a to taga ta kəm dije, ə ne je ki e ki ra lo bəyo ti, a to ki taga pay tə. ²³ Re dəw aw ki mbine mba koo-n də ta ningə, kadi oo maji.» ²⁴ Jəju təl əl-de bəy ə nə: «Maji kadi uri mbisi maji oi də ta, bi oy ki noo be al. Ba kadi igəri təkı go rəbi ki igangıi ta də dije kin ə Luwə a gangı-n ta dəsi ti tə. Ningə ta ki gangı ki dəsi ti a itə e ki səi igangı dədə ti kin bəy. ²⁵ Be ə, dəw ki aw ki ne jine ti, a adi-e də ti bəy. Nə dəw ki ne lie goto, e ki ndikiri wa ki aw-n jine ti kin ka, a taai jie ti wa bəy.»

Kuji ta ki oji də kandi ne ki dibi

²⁶ Jəju təl əl-de bəy ə nə: «Kəbe lə Luwə to tə dəw ki aw dibi ne me ndər ti ləne be. ²⁷ Go ne dibi ti kin, re nje ndər to bi ə se, to bi al ka, kondə ki kada, ne ki dibi, ibə ə isi təgi tə, ki kanji kadi nje dibe gər-n rəbi ki isi təgi-n. ²⁸ Nangı wa ki dərəne, ra adi ko ibə ə təgi, kade tee, ningə go ti gogi, ər dəne, ə andi. ²⁹ Ningə dəkagilo ki də ko kər asi lo kijə ti, dəw re ijə ko tadə nayə asi ☆.»

Kuji ta ki də kə kagi ti ki bari-e mutadi

(Mt 13.31-32; Lk 13.18-19)

³⁰ Jəju əl-de bəy ə nə: «Ri ə j-a j-uni kadi j-əjii kəbe lə Luwə ə? Ə se kuji ta ki ban ə j-a j-un kadi j-əl-n ta ki də ti ə? ³¹ Kəbe lə Luwə to tə kandi ne ki bari-e mutadi kin be. E kandi ne ki du itə kandi ne je pəti ki dəw isi dibi dəngangı ti ne. ³² Loki dəw dibe ningə, təgi ə təl kagi tay ki bo, itə ndəgi kagi tay je pəti. Bajie je ki təi, boyi ngay, kadi yəl je uwəi lo kisi də ti.» ³³ Ki kuji ta je ngay ki toi be, ki dije asi kadi gəri, ə Jəju ndo-n-de ta lə Luwə. ³⁴ Ta ki kadi əl-de ki kuji ta al, goto. Ningə dəkagilo ki nayı ki njé ndo je ləne wa par ba, ər-de me pəti.

Jəju ndangi nəl ade a lo ka ti

(Mt 8.18, 23-27; Lk 8.22-25)

³⁵ Me ndəe ti nɔɔ, dɔ ji lo səl ti ningə, Jəju əl njé ndo je ləne ə nə: «Adi ji gangi ba, j-awi dame ti ki kare.» ³⁶ İyəi kosi dije, ningə njé ndo je awi ki Jəju me to ti ki re e ti kəte. To je ki rangi dani-e. ³⁷ Ningə, nəl ki bo ngay bə səde busi dɔ bati. Pulum ta man ində kadi to bigim bigim adi man isi rosi to. ³⁸ Jəju lə ne gəti-n dəne, ə to mongi to ti, isi to bi. *NJé ndo je lie ndəli-e ki nɔ tade ti əi nə: «NJe ndo, j-isi j-oy be ka oo al a?» ³⁹ Jəju ndəl dɔ bi ti, ndangi nəl, ə əl man ba ə nə: «A lo ka ti! Adi lo to jijiji!» Loe ti nɔɔ, nəl ta kəə adi lo təl to jijiji. ⁴⁰ Ningə, Jəju əl njé ndo je ləne ə nə: «Ra ban ə ibəli be ə? Biti bone ka adi mesi al bəy a?» ⁴¹ Bəl rade ngay, adi dəji-naa ta dande ti əi nə: «Dəw ə wa kam e nə ə, nəl je ki ba je ka ooi ta lie be ə[☆]?»

5

Jəju tuwə ndil je ki majal dɔ dɔngəm ti dɔnangi Gərasa ti

(Mt 8.28-34; Lk 8.26-39)

¹ Jəju əi ki njé ndo je ləne tɛəi gidi ba ti, dɔnangi ti lə dije ki Gərasa ti. ² Loki Jəju i me to ti ur nangi ningə, taji naa ti nɔɔ, dəw madi kare ki aw ki ndil ki majal rəne ti, tɛə dɔ badi je ti re inge. ³ Dəw ka kin ra be dɔ badi je ti. Re e ki kulə gindi ka, dəw kare ki asi dəe lo ka ti goto. ⁴ Dəwi-e ki kulə gindi nja bay bay, taa iləi kangila gindi njae ti tɔ. Nə gangi kulə gindi riw riw, taa tətəi gindi nəsi nəsi tɔ. Dəw ki asi kuwe gin təgine ti goto. ⁵ Dəkagilo je pəti, kondɔ ki kada, lo njiye e dɔ badi je ti ki dan mbal je ti ki wuy ki kur tane ti. Ningə tijə rəne gangi bati bati ki gəji mbal je. ⁶ Loki oo Jəju say nu bəy ningə, ay ki ngədi re əsi məkəsi ne nangi nɔe ti. ⁷ Ningə ur kəl ki təgine ngay ə nə: «Jəju ki NGon lə Luwə ki nje kisi dərə ti taa nu, e ri ə ige rəm ti ə? M-uwə njai me tɔ Luwə ti, adi-m kɔ al!» ⁸ Əl ta kin be tadɔ ta ki Jəju əl-e ə nə: «İ ndil ki majal, itɛə kɔ rɔ dɔngəm ti kin.» ⁹ Jəju dəje ə nə: «Təi nə na?» E təl əl-e ə nə: «Təm nə “kosi njé rɔ je”, mbata ji bay ngay.» ¹⁰ Nɔ ki dɔ Jəju ki nja naa ti nja naa ti kadi tuwə-de kɔ me be ti kin al.

¹¹ Dəkagiloe ti kin, kosi kəsongi je ngay a usoi ne kadi mbal ti nɔɔ. ¹² NDil je ki majal nɔi dɔ Jəju ti əli-e əi nə: «İtuwə-je adi j-aw dan kəsongi je ti kam, j-ur mede ti.» ¹³ Jəju ndigi səde dɔ ti, adi tɛəi me dɔngəm ti ka kin, ə awi uri me kəsongi je ti. Taji naa ti nɔɔ, kosi kəsongi je ki asi dibi joo kare, bingəi-naa kadi mbal ti taa, tosi me ba ti, adi ayi-naa man oyi. ¹⁴ NJé ngəm kəsongi je ayi-naa awi me be bo ti, ki me ndər je, əri poy ne ki ra ne kin dije, adi dije awi kadi n-ooi ne ki ra ne ka kin. ¹⁵ Loki dije ka kin rəi tɛəi rɔ Jəju ti ningə, ooi dɔngəm ki aw ki ndil je ki majal ka kin isi rəe ti. Ooi-e kadi isi ki angal ki maji, taa isi ki kibi rəne ti tɔ. Ne je kin ra adi bəl rade ngay. ¹⁶ Ningə dije ki awi lo ne je ti ki Jəju ra, əri madide je poy ne ki tɛə dɔ dɔngəm ti ki aw ki ndil je ki majal, ki ne ki tɛə dɔ kəsongi je ti. ¹⁷ Be ə, iləi ngirə kadi nɔi dɔ Jəju əi nə: «NJai ba, iyə dɔnangi ləje, ə aw.» ¹⁸ Dəkagilo ti ki Jəju isi al me to ti gogi ningə, dɔngəm ki Jəju tuwə ndil je ki majal me ti ka kin dəje kadi n-aw sie. ¹⁹ Nə Jəju ədi al, ə əl-e ə nə: «Əti aw be dan noji je ti, ər-de poy ne ki Bəbe ra səi ki koo kəm-to-ndoo ki əti bəl ki əji dɔi ti kin.» ²⁰ E be ə, dɔngəm ka kin əti aw dɔnangi be bo je ti ki dəgi, ər poy ne je ki Jəju ra sie. Dije pəti ki oy ta kin, əti-de bəl.

Ta lə ngon lə Jayrusi ki ta lə dəne ki nje moy məsi

(Mt 9.18-26; Lk 8.40-56)

²¹ Loki Jəju təl aw gidi ba ti ki to ningə, kosi dije ngay kawinaa rəe ti kadi ba ti. ²² Ningə dɔngəm kare ki dan njé kun dɔ kəy kawinaa ti lə *Jipi je, ki təe nə Jayrusi re. Loki oo Jəju ningə, osi nangi njae ti, ²³ nɔ dəe ti ki man kəmne ə nə: «NGonm ki dəne ki du isi oy. NJai ba, kadi aw ində jii dəe ti adi ingə rɔ nga, ə oy al.» ²⁴ Jəju əti aw sie, ningə kosi dije ngay njiyəi goe ti, mborəi-e ki yo je ki ne je.

☆ 4:41 Pa je 65.8; 89.10; 107.23-32

²⁵ Dәне kare ki moy məsi ade kə bal dəgi gide e joo e dan kosi dije ti noo. ²⁶ Moy kin ade kə ngay, adi ay ngədi ngay tə go dije ti ki njé ra dije moy, nə tuji ne kingə ləne də ti kə kare, ningə ingə kə jide ti tə kingə yo. Moy aw ki kəte tə kaw par par, ne ki to soti goto. ²⁷ Dәне ka kin oo ta lə Jəju. Be ə, dan kosi dije ti, re ki rəbi ki gidi Jəju ti, ədi ta kibi lie. ²⁸ MBata əl mene ti ə nə: «Kin ə re ta kibi lie par ə m-ədi ə, rəm a nga.» ²⁹ Ningə taji naa ti noo par gin məsi lie gangi, adi gər me rəne ti təki rəne nga ngata. ³⁰ Loe ti noo, Jəju gər me angalne ti təki təgi tē rəne ti. Be ə, təl kəmne gogi dan kosi je ti, dəji-de ə nə: «Nə ə ədi ta kibi ləm ə?» ³¹ *Ə njé ndo je lie əli-e əi nə: «I wa igər maji kadi kosi je mborəi-ni ki yo je ki ne je, ə itəl idəji ə nə: “Nə ədi-m bəy a?”» ³² Nə Jəju nay ki lo go lo ti gə gidine kadi n-oo dәне ə wa ki ra ne kin. ³³ Bəl ra dәне ka kin ngay, adi dadi par par, mbata gər ne ki ra-e me rəe ti. Be ə, re osi nangi nja Jəju ti, əl-e ta je ki rəjeti pəti ki to mee ti. ³⁴ Nə Jəju əl-e ə nə: «NGonm, kadi-me ləi aji. Aw ki lapiya, ə kadi ingə rə nga də moy ti ləi.»

³⁵ Loki Jəju a əl ta ba bəy ningə, dije madi i me kəy ti lə Jayrusi, ki e ki bo də kəy kaw-naa ti lə Jipi je, rəi əli Jayrusi əi nə: «NGoni oy, itapi NJe ndo, al ngata.» ³⁶ Loki Jəju oo ta kəlde be ningə, use də ti al, ə əl ki bo ki də kəy kaw-naa ti ə nə: «Adi bəl rai al, adi mei par!» ³⁷ Jəju əgi kadi dije awi sie, nə iyə Piyər nim, Jaki nim, Ja ki ngokə Jaki nim par ə adi awi sie. ³⁸ Loki rəi tēi be lə ki bo ki də kəy kaw-naa ti ningə, Jəju oo dije ki isi singəi sokito, isi noj je, uri wuy je. ³⁹ Jəju ur me kəy ti ningə, əl-de ə nə: «Ra ban ə dije singəi də-naa ti sokito ki nə be ə? NGon oy al, nə to bi kare.» ⁴⁰ Dije ibəi Jəju kogii. Be ə, Jəju adi dije pəti tē taga, ningə baw ngon nim, kə ngon nim, njé ndo je lie ki dani-e nim par ə awi sie me kəy ti ki ngon to ti. ⁴¹ Jəju uwə ji ngon, əl-e ə nə: «Talita kumi!»* Adi kər me nə: «NGon ki dәне, m-əli m-ə nə, i taa!»

⁴² Taji naa ti noo, ngon ki dәне i taa, njiyə, tadə bale e dəgi gide e joo. Ne ki Jəju ra kin əti dije bəl ki dum. ⁴³ Lo kin ti, Jəju dəji-de kadi əli ta ne ki ra ne kin dəw madi al. Ningə, əl-de kadi adi ne kuso ngon ki dәне ka kin uso.

6

Dije ki Najarəti ti taai me Jəju al

(Mt 13.53-58; Lk 4.16-30)

¹ Jəju i loe ti noo, aw be bo ti ki təgi ti*, naa ti ki njé ndo je ləne. ² Loki ndə ta kəə lə *Jipi je asi ningə, Jəju ilə ngirə ndo dije ne me kəy kaw-naa ti lə Jipi je. Dije ngay ki oi ne ndo lie, ne ndo kin əti-de bəl, adi əli əi nə: «Dəw kam, ingə ne ndo kin ra ə? Ə nə ə ade gosi ta ki əti bəl be kin ə? Təgi ki ra-n ne kəji je ki əti bəl be kin ingə ra ə? ³ Ma nje kijə kagi wa ka am wa? E ngon lə Mari al a? Jaki je, ki Jose je, ki Judi je, ki Simo je, əi ngakəe je al a? Taa, konane je ka isi səje ne tə al a?» Ta ki dəji kin əgi-de kadi adi mede Jəju. ⁴ Be ə, Jəju əl-de ə nə: «NJe kəl ta ki ta Luwə ti ba, e me be koje ti, ki dan noje je ti, ki me kəy ti lie ə dije a kidi-e ti.» ⁵ Lo kadi Jəju ra ne kəji ki əti bəl me be ti ki Najarəti ti goto, nə ində jine də njé moy je ti ki nə je gandi gandi par, adi-de ingəi rə nga. ⁶ NDəji Jəju ngay ki mbata mbati ki mbati kadi-e mede.

Jəju ilə njé ndo je ləne ki dəgi gide e joo

(Mt 9.35; 10.1, 5-14; Lk 9.1-6)

Jəju njiyə ki ngan be je ki gugi də Najarəti, ndo dije ne. ⁷ Ningə, Jəju bar njé ndo je ləne ki dəgi gide e joo, ə ilə-de joo joo. Adi-de təgi də ndil je ti ki majal tə. ⁸ Jəju ndər mbide kadi uni ne kare mbata də rəbi al, nə gəl kare ba par. Əl-de ə nə: «A uni ne kuso al nim, bəl al nim, taa a biğiri la me kulə də bədisi ti al nim tə. ⁹ İləi sa njasi ti, ə awi ki kibi kare ba.» ¹⁰ Kin ə uri me kəy ti madi, ə uwə səsi rəne ti ə, isi ti ratata ndə kawsı ti. ¹¹ Ə re lo madi ti, ə dije mbati kuwəi səsi ki rəde ti, ə se mbati koo də ta ləsi, loki isi tēi me be ti kin ki taga ningə, indəi bu ki njasi ti kə†, mba kadi to tə ne ndəji ndude. ¹² *NJé ndo je

* 5:41 Talita kumi: e ta arame ki Jipi je isi əli tə dəkagilo ti lə Jəju. * 6:1 Be ki Jəju təgi ti e Najarəti, dənangi ti ki Galile. † 6:11 Talə kində bu ki nja ti kə ba, igoi Mt 10.14 ki ta ki də ti ki e gin ti nangi.

awi ilai mbe Poy Ta ki Maji mba kadi dije iyəi kalde ki majal kə. ¹³ Tuwəi ndil je ki majal ngay taa uri yibi də nje moy je ti ngay adi ingəi rə nga tə.

Koy Ja Batisi

(Mt 14.1-12; Lk 9.1-6)

¹⁴ NGar *Erodi oo ta lə Jəju, tado təba lie asi lo je naki naki. Dije ki nə je əi nə: «Ja Batisi i taa dan nje koy je ti. Gine kin ə aw-n ki təgi mba ra-n ne je ki əti bəl bəl.» ¹⁵ Nje ki nungi əli əi nə: «E Eli ki nje kəl ta ki ta Luwə ti.» NJé ki nə je bəy əli əi nə: «E nje kəl ta ki ta Luwə ti tə nje ki rəi kəte kin be tə.» ¹⁶ Loki Erodi oo ta kin ningə, əl ə nə: «E Ja ki ndə ki madi gangi dəe ka ə i lo koy ti.»

¹⁷ Erodi əl be, tado ndə ki adi uwəi Ja, dəci-e ki sən, ilai-e dangay ti, mbata lə Erodiyadi, ki ne ngokəe Pilipi, ki tae nene ti, ¹⁸ ə Ja əl-e ta də ti ə nə: «E go ti al kadi itaa ne ngokəi, nei ti[☆].» ¹⁹ Wongi ra Erodiyadi də Ja ti ngay, adi sangi rəbi təl-e, nə asi təl-e al. ²⁰ Tado Erodi bəl Ja, gər kadi e dəw ki nje ra ne ki dana, taa e dəw ki ay njay tə. Be ə, Erodi ngəm-e-n maji. Loki Erodi oo ta kəl Ja ningə, ta kin uwe ki ta, nə be ka, Erodi ge koo ta kəl Ja par par. ²¹ NDə ki maji ki Erodiyadi isi sangi kəte kəte ka re nga. Adi e ndə rənəl koji Erodi, ə Erodi adi rai ne kuso. Ningə ndəe ti kin, Erodi bar ki bo je ləne nim, bar nje kun də nje rə je ləne nim, taa bar nje təba je ki dənangi Galile ti tə. ²² Dəkagilo kuso ne ti, ngon lə Erodiyadi ki dəne, ur kəy gode ti, ndam. Ndam lə ngon ki dəne kin nəl Erodi ngay, taa nəl dije ki bar-de lo ne kuso ti ngay tə, adi ngar əl ngon ki dəne ka kin ə nə: «Idəji-m ne ki mei ge par ə m-a m-adi.» ²³ Erodi aw biti un ndune ki kibi rə ade ə nə: «Ne je pəti ki idəji-m, ə m-a m-adi. Re e dəbi kəbe ləm ka a ingə.» ²⁴ NGon ki dəne tēe aw taga, aw dəji kone ə nə: «E ri ə kadi m-dəje ə?» Ə kəe əl-e ə nə: «Idə-je də Ja Batisi.» ²⁵ NGon ki dəne təl langisi ba aw rə ngar ti əl-e ə nə: «Təki j-a-n taji-naa ti ne wa kin, kadi adi-m də Ja Batisi me supira ti.» ²⁶ Me ngar tuji əji-n də ne ki ngon ki dəne dəje kin, nə lo kadi əge goto ki mbata kun mindi ki un, taa ki mbata dije ki bar-de lo ne kuso ti tə kin. ²⁷ Be ə, taji-naa ti noo, ngar un ndune adi asigar kare ki nje ngəm-e kadi aw kəy dangay ti gangi də Ja re-n. ²⁸ Asigar aw gangi də Ja me supira ti, re-n adi ngon ki dəne, ningə ngon ki dəne ka kin təl-n adi kone. ²⁹ Loki nje ndo je lə Ja oi poye ningə, rəi uni nine awi dibi.

Jəju adi ne kuso dɪngəm je dibi mi usoi

(Mt 14.13-21; Lk 9.10-17; Jq 6.1-15)

³⁰ Loki nje kaw kilə je təli lo kilə je ti ləde ningə, kawinaa rə Jəju ti, əri-e poy ne je ki rai ki ne je ki ne je ki ndoi dije adi-e oo. ³¹ Kosi dije ngay awi nim, təli nim adi lo kadi nje ndo je ingəi ngon dəkagilo ndi be kadi usoi ne ka goto. Be ə, Jəju əl-de ə nə: «Trəi adi j-awi lo ki dije gotoi ti mba kadi əri kəe ndəy.» ³² Be ə, ali me to ti mba kaw kəsi rəde ngərəngi, lo ki dije gotoi ti. ³³ Dije ngay ooi-de lo kawde ti, ə gəri-de bəti tə. Dije ii be bo je ti ki dangi dangi, əyi-naa ki njade bur bur awi kəte, lo ki Jəju ki nje ndo je isi awi ti.

³⁴ Loki Jəju un nangi me to ti ningə, oo kosi dije ngay. Loki oo-de, oo kəm-to-ndoo ləde, tado ai tə bati je ki nje kul-de goto be. E be ə, Jəju un dəkagilo ngay ndo-n-de ne. ³⁵ Loki kadi yəti rəne ki bəlme taa nje ndo je əti ki rə Jəju ti əli-e əi nə: «Lo ki j-ai me ti ne kin, e lo ki dije gotoi ti, ningə kadi isi ur tə. ³⁶ Maji kadi ituwə dije kam adi awi ki lo ndər je ti, ki ngan be je ti, ndogi ne kuso usoi.» ³⁷ Nə Jəju təl əl-de ə nə: «Səi je wa adi-de ne usoi.» Ningə, nje ndo je dəji-e əi nə: «Kadi j-aw ji ndogi mapa asi silə bu joo[‡] j-adi-de usoi wa?» ³⁸ Jəju təl əl-de ə nə: «Mapa ki jisi ti e ban ə? Awi dan dije ooi.» Loki awi dan dije ti, dəji ningə, təli əli-e əi nə: «Mapa e mi, ə kanji joo tə.» ³⁹ Jəju un ndune adi-de kadi adi dije isi nangi ki kute kute də wale ti ki mbəl. ⁴⁰ Be ə, dije uwəi-naa bu bu je, kuti mi kuti mi je, ə isi nangi ki bare bare. ⁴¹ Jəju əy mapa ki mi ki kanji ki joo, un kəmne ki taa, əl ta ki Luwə mba kadi njangi də ne kuso kin. Go ti, Jəju uwəi mapa je ka kin gangi naa ti ə adi nje ndo je kadi ləbi kosi dije. Kanji je ki joo ka, Jəju ləbi dije pəti tə. ⁴² Dije pəti usoi ne ndani maji.

☆ 6:18 Ləbətiki 18.16; 20.21 ‡ 6:37 silə kare, dəkagilo ti lə Jəju, e la ki lo ra kilə ndə ti ndo kare. Adi silə bu joo e la ki lo ra kilə ndə ti ndo bu joo.

⁴³ Ningə, njé ndo je ɔyi gindi mapa je, ki kanji je ki nay, kare dɔgi gide e joo bəy. ⁴⁴ Dije ki usoi ne kin asi dɔngəm je dibi mi.

Jəju njiyə dɔ man ti
(Mt 14.22-33; Jq 6.16-21)

⁴⁵ NDəy ba go ti, Jəju ɔsi njé ndo je ləne kadi ali me to ti, awi gidi ba ti kəte nɔne ti, ki kaw ki be bo Bətisayda ti nu. Ningə dəkagiloe ti kin, e a tuwə kosi je kadi awi. ⁴⁶ Loki Jəju adi-de awi ningə, ɔti aw dɔ mbal ti mba kəl ta ki Luwə. ⁴⁷ Loki lo ndul ngata ningə, to e dan bati, ə Jəju e ki karne ba ə nay nangi gogi. ⁴⁸ Jəju oo kadi njé ndo je ləne ingəi kɔ ngay lo kəsi to ti, tado nəl ilə, sur to ki gogi gogi, adi pungəi ba ra-de majal. Dan lo ti ba, Jəju i a njiyə dɔ man ti, isi aw ki rɔde ti, ningə ge kadi n-də tade bəy. ⁴⁹ Ə loki ooi-e a njiyə dɔ man ti ningə, ooi kadi e muwə dəw yo, adi uri kəl. ⁵⁰ Əi je wa pəti ooi-e, adi bəl rade ngay. Nə kalangi ba, Jəju əl-de ə nə: «Adi mesi osi nangi nə e mi, ə ibəli all!» ⁵¹ Jəju al gode ti me to ti ningə, gin nəl gangi. Ne je kin əti-de bəl ngay. ⁵² Tado ki rɔjeti, njé ndo je gəri kəm ne ki Jəju ra ɔji dɔ mapa kin al, ki mba me ngə ləde.

Jəju adi rɔ nga njé moy je dɔnangi Gənəjarəti ti
(Mt 14.34-36)

⁵³ Loki Jəju əi ki njé ndo je ləne indəi ba gangi ningə, teei dɔnangi Gənəjarəti ti, indəi to ləde nangi. ⁵⁴ Loki uri nangi taa par ə, dije gəri Jəju; ⁵⁵ adi ayi-naa ngodi asi be je ki dɔnangi Gənəjarəti ti naki, naki. Dije iləi rɔde, ɔyi njé moy je ləde me ne koti njé moy je ti, rəi səde rɔ Jəju ti. ⁵⁶ Lo je pəti ki aw ti, ngan be je, ki be bo je, ki lo ndər je, dije rəi ki njé moy je buki-de ta mbalo ti, ə nɔi dɔ Jəju ti kadi iyə njé moy je adi ɔdi ta kibi lie par ə a ingəi rɔ nga. Ningə, njé ki ɔdi ta kibi lie, ingəi rɔ nga tɔ.

7

Jəju ki ne jibəl be
(Mt 15.1-9)

¹ *Parisi je ki njé ndo ndu-kun je madi i Jorijaləm ti, kaw-naa dɔ Jəju ti. ² Ningə ooi kadi njé ndo je lie ki madi je usoi ne ki jide ki yoro, ki kanji togi ki go jibəl rae ti. ³ NGA ningə təkɔ rɔjeti, Parisi je əi ki *Jipi je ba pəti, a usoi ne ki kanji kadi a togi jide kadi ay njay al. Adi e kində kəm go ne jibəl be ti lə kade je. ⁴ Be tɔ ə, re təli suki ti ningə, a ndogi man rɔde suki suki bəy taa a usoi ne. Awi ki ne jibəl be je ki rangi ngay ki indəi kəmde go ti bəy tə togi ne kay man je ki ngo je ki ngoo ningə-kasi je, ki go rəbi ra-e ti.

⁵ Parisi je ki njé ndo ndu-kun je dəji Jəju əi nə: «MBa ri ə njé ndo je ləi təli rɔde go ne jibəl be ti lə kaje je al ə? Usoi ne ki jide ki yoro ki kanji togi kin me nə ri ə?» ⁶ Jəju ilə-de ti ə nə: «Ta ki Luwə əl ki ta nje kəl ta ki tane ti Ejay dəsi ti e ta ki rɔjeti. Səi njé kadi kəm dije, tado Luwə adi Ejay ndangi ə nə:

“Gin dije kin ɔsi gonm ki nda tade kare,
Nə mede e say səm.

⁷ Təji ki isi iləi dəm ti, ndae goto,
Tado ne ndo je ki isi ndoi dije ka,
E kəm-kədi ki j rɔ dije ti tɔ.”»[☆]

⁸ Jəju əl-de ə nə: «Iyəi ndu-kun lə Luwə dəbi kare, ə itəli rəsi go ne jibəl be ti lə dije yo.»

⁹ Ningə, Jəju əl bəy ə nə: «To rəsi al kadi iyəi go ndu-kun lə Luwə kalangi ba mba kadi ingəmi go ne jibəl be ləsi! ¹⁰ Təkɔ rɔjeti, *Moji ə nə: “ɔsi gon bawi ki koi.” Taa əl bəy ə nə: “Dəw ki taji bawne ə se kone asi ta koy.”[☆] ¹¹ Nə səi, əli əi nə: “Re dəw madi əl bawne ə se kone ə nə: «Ne maji je ki re m-a m-ɔsi-n sɔli ə e kɔrbə,» adi e kadi-kare lə Luwə.” ¹² E kin ɔji kadi uti ta rəbi kadi dəw madi ra ne ɔsi-n sɔl bawne ə se kone. ¹³ Igəi tuji ki isi tuji ta lə Luwə ki ne jibəl be ləsi, ki isi indoi dije ki kəte kəte kin oi! Taa ne je ki rangi ki toi be ngay ki isi rai e nɔɔ bəy.»

☆ 7:7 Ejay 29.13 ☆ 7:10 Tee ki taga 20.12; Dətərənom 5.16

Nē je ki a ra dāw adi ay njay al ta kām Luwə ti
(Mt 15.10-20)

¹⁴ Go ti ningə, Jəju ɓar kosi dije ki rone ti ɓəy ə əl-de ə nə: «Səi pəti, uri mbisi maji oi ta ləm, ə kadi igəri mee tə.» ¹⁵ Nē madi ki i taga aw me dāw ti, ki a təl-e nē ki to nje ti goto. Nə nē ki i me dāw ti ə a təl dāw nē ki to nje ti. ¹⁶ [Re dāw madi aw ki mbine kadi oo-n do ta ningə, kadi oo.] ¹⁷ Loki Jəju iyə kosi dije, ə təl aw me kəy ti ningə, njé ndo je lie daji-e kadi ɔr-de gin kuji ta ka kin. ¹⁸ Jəju əl-de ə nə: «Adi səi je wa ka igəri nē al tə a? Igəri me ta ki m-ge kəl kin al a? Nē pəti ki i taga ki aw me dāw ti, nē kare ki a təl-e ki nje ti goto. ¹⁹ Təki rəjeti, nē je kin pəti awi ngame ti al, nə awi kandae ti yo, ɓa go ti, tēi kə.» Ta lə Jəju kin taji kadi nē kuso je pəti əi ki kay njay. ²⁰ Ningə Jəju əl-de ɓəy ə nə: «Nē ki i me dāw ti ə e nē ki nje təl dāw nē ki to nje ti. ²¹ E me dāw ti kəy, e ngame dāw ti ə, mər ta je ki majal isi tē ti, ki kaya ki ra, ki ɓogi, ki təl-naa, ²² ki kuwə marim, ki ra kəm-nda nē, ki me ndul, ki kədi-naa, ki nē ra ki go rəbe ti al, ki kaji rə, taa kilə ra je ki to mbə tə. ²³ Nē je kin pəti ii me dāw ti, ningə əi ə təli-e nē ki to nje ti.»

Dəne ki mba adi mene Jəju
(Mt 15.21-28)

²⁴ Jəju i loe ti noo ningə, aw dɔnangi ti ki Tir. Aw ur me kəy ti madi, ge kadi dije gəri gone al, nə loe goto. ²⁵ Təki rəjeti, re wa ki Jəju re tē ɓəy par ə, dəne madi ki ndil ki majal isi adi kə ngone ki dəne oo ta lie, ə ay re osi nangi njae ti. ²⁶ E dəne ki e Jipi al, ɓe koje e Pənəsi, dɔnangi Siri ti. Nə ki do Jəju ti kadi tuwə ndil ki majal ki isi adi kə ngonne kin kə. ²⁷ Nə Jəju əl-e ə nə: «ɤyə adi ngan je ki me kəy ti usoi asi-de ɓəy taa. Tado e go ti al kadi dāw un nē kuso lə ngan je, ilə adi ngan bisi je.» ²⁸ Ə dəne ka kin ilə ti ə nə: «E rəjeti Babe, nə ke ə, ngan bisi je ki ai gin tabilə ti, a usoi yongirə nē je ki tē ta ngan je ti tosi nangi tə.» ²⁹ Ningə Jəju əl-e ə nə: «Ta kul ta ki tē tai ti kin, ɔti aw ɓe ləi, tado ndil ki majal tē me ngonni ti ki dəne kə ngata.» ³⁰ Dəne ka kin təl aw ɓe ningə, ingə ngonne, to do tirə ti kare, mbata ndil ki majal ka kin tē rəe ti kə.

Jəju adi nje mbi ɓəy oo ta

³¹ Jəju i dɔnangi Tir, gangi Sidə, ningə ində dɔnangi ɓe bo je ki dəgi gangi ɓəy taa re tē ta ba Galile ti. ³² Dije rəi ki dɔngəm kare ki mbie ɓəy, ki lo kəl ta to rəe, rə Jəju ti, daji-e kadi ində jine dəe ti, kadi ingə rə nga. ³³ Jəju ɔr-e ki kare ba aw sie say ki kosi dije. Loki tilə ngan jine je mbi nje moy ti ningə, tibi man tane ədi-n ndon dɔngəm ka kin. ³⁴ Go ti ningə, Jəju un kəmne ki dərə ti, ilə kəə puu, ə əl ə nə: «Epata» (kər me ta kin nə: imbuti). ³⁵ Taji naa ti noo par ə mbi dɔngəm ka kin mbuti, ə ndone tuti adi əl ta ay njay njay. ³⁶ Jəju ndər mbi dije ki oy nē kin kadi dāw əl tae kəte adi dāw ki rangi oo al. Loki ndər mbide ki nja naa ti naa ti kadi dāw ɔr poy nē kin al ningə, kadi ɓe ɓəy ə dije ɔri poy nē rae ki kəte kəte. ³⁷ Nē ra Jəju ɔti kosi dije ɓəl ngay adi əli əi nə: «Nē rae je pəti maji: Ra njé je ki mbide ɓəy adi ooi do ta, taa ra mbiki je adi əli ta tə.»

8

Jəju adi nē kuso dije dibi sə
(Mt 15.32-39)

¹ Me ndə je ti kin, kosi dije ngay kawinaa təki rangi ɓəy do Jəju ti. Ningə, nē ki kadi usoi goto. Be ə Jəju ɓar njé ndo je ləne əl-de ə nə: ² «M-o kəm-to-ndoo lə kosi dije kin, tado ndə mitə ɓone ə əi səm naa ti, ningə nē ki kadi usoi goto. ³ Re m-tuwə-de madi awi ɓe ki mede ki ɓo ba ə, ɓo a taa təgide rəbə, tado njé ki madi dande ti ii say ə rəi.» ⁴ *NJé ndo je lie təli əli-e əi nə: «J-a j-ingə mapa ra dilə lo ti ne, ə a usoi asi-de ə?» ⁵ Jəju daji-de ə nə: «Mapa ki jisi ti e ban ə?» Ə əli-e əi nə: «Mapa e siri.» ⁶ Go ti ningə, Jəju əl kosi dije kadi isi nangi. ɔy mapa ki siri ka kin jine ti, ra oyo Luwə do ti ningə, gangi naa ti, ə adi njé ndo je ləne, kadi adi kosi dije. Be ə, njé ndo je taai ləbi kosi dije tə. ⁷ Awi ki ngan kanji je jide ti tə. Jəju ra oyo Luwə do ti ə adi njé ndo je ləne kadi ləbi dije tə. ⁸ Dije usoi nē ndani, adi, njé ndo je kawina ginde je ki nay, kare siri. ⁹ Dije ki usoi nē, asi dibi sə. Go ti ningə,

Jəju iyə-de adi awi. ¹⁰ Kalangi ba go ti, Jəju əi ki njé ndo je ləne ali me to ti, awi dənangi Dalmanuta ti.

Parisi je dəji ne kəji Jəju

(Mt 16.1-4)

¹¹ *Parisi je ij noo rəi ningə, iləi ngirə naji ta ti ki Jəju, ba dəji-e kadi ra ne kəji madi ki i dərə ti adi-de n-ooi. Dəji-e be tə kulə ki kiyə mba kuwə-n dəw. ¹² Jəju ilə mene puu, ə əl-de ə nə: «MBarı ə dije ki dəkagilo ti ki bone dəji mba kadi n-ooi ne kəji ki əti bəl ə? Təki rəjeti, adi m-əl səsi madi oi, ne kəji madi ki kadi dəw a ra ki mbata ləde goto.» ¹³ Be ə, Jəju iyə-de, ə al me to ti mba kaw dam ba ti ki kare.

əm lə Parisi je nim, əm lə Erodi nim

(Mt 16.5-12)

¹⁴ Me njé ndo je oy də mapa ti ki kadi oyi. E ki jide ti ki isi me to ti e kare ba par. ¹⁵ Jəju ndəji-de, ə əl-de ə nə: «Oi maji! Adi kəmsi ədi də rəsi ti, oji-n də əm lə *Parisi je, ki əm lə Erodi*.» ¹⁶ *NJé ndo je naji-naa ta dande ti əi nə: «Jəju əl be tadə ji rəi ki mapa all!» ¹⁷ Jəju gər ta ki mede ti, adi əl-de ə nə: «MBarı ə isi naji-naa ta dansi ti də mapa ti ki oyi al ə? İgəri me ne je al ka bəy a? Kəmsi tē də ne je ti madi al ka bəy a? Səi dije ki ku dəsi goto a? ¹⁸ Kəmsi to mba kadi oi lo al a? Rai mbisi kadi oi də ta al a? Mesi ole də ti al a? ¹⁹ NDə ki m-ləbi mapa mi, dıngəm je dibi mi kin, gındi mapa ki nay, oyi kare ban ə?» Ningə əli əi nə: «J-oy kare dəgi gide e joo.» ²⁰ «NGa ndə ki, m-ləbi mapa siri dıngəm je dibi sə kin, gınde je ki nay, ndə ki oyi kare ban ə?» Ningə əli-e əi nə: «J-oy kare siri.» ²¹ Lo kin ti, Jəju əl-de ə nə: «İgəri al bəy a?»

Jəju adi nje kəm tə kare oo lo me be ti ki Bətisayda

²² Loki Jəju əi ki njé ndo je ləne rəi tēi me be ti ki Bətisayda ti ningə, dije rəi ki nje kəm tə kare rə Jəju ti. Dije ka kin nqi də Jəju ti kadi ɔde. ²³ Jəju uwə ji nje kəm tə ka kin, ə aw sie gidi be ti. Loki yom kəme ki man tane ningə, ində jine dəe ti ə dəje ə nə: «O ne madi a?» ²⁴ Nje kəm tə gə lo ningə ə nə: «M-o dije, nə to ə toi tə kagi je ə a njiyəi be.» ²⁵ Jəju təl ində jine də kəme ti nja kare bəy adi oo lo ay njay njay ngata. İngə rə nga, ta oo ne je pəti ay njay njay tə. ²⁶ Go ti ningə, Jəju iyə adi aw be ləne, ə əl-e ə nə: «Oti təl kaw me be ti kin gogi.»

Piyər gər kadi Jəju e Kirisi, ki MBəti lə Luwə

(Mt 8.13-20; Lk 9.18-21)

²⁷ Jəju əti loe ti noo ningə, awi ki njé ndo je ləne ngan be je ti ki gidi Səjare ti, ki Pilipi. Loki əi də rəbi ti, Jəju dəji-de ə nə: «Dije isi əli ta ki dəm ti təki mi nə ə?» ²⁸ Ə njé ndo je əli-e əi nə: «Dije madi əi nə i Jə Bəti; njé ki nungi əi nə i nje kəl ta ki ta Luwə ti Eli; njé ki rangi bəy əi nə i ki kare dan njé kəl ta je ki ta Luwə ti.» ²⁹ Ningə, Jəju təl re dəji-de əi je wa ə nə: «NGa səi wa ki dəsi, əli əi nə mi nə ə?» Ə Piyər ile ti ə nə: «İ Kirisi, ki Luwə mbəte.» ³⁰ Jəju ndəji-de ki təgine kadi əli ta kin kəte kadi dəw ki rangi oo al.

Jəju əl ta koyne ki kine lo koy ti

(Mt 16.21-28; Lk 9.22-27)

³¹ Go ta je ti kin ningə, Jəju ilə ngirə kadi ndo-de təki ne *NGon dəw n-a n-ingə kə ngay. *NGatəgi je lə *Jipi je, ki ki bo je lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je a mbati-ne. Dije a təli-ne, nə ndə ki kə mitə lə ndə koyne ba, n-a n-tē lo koy ti. ³² Əl-de ta je kin pəti ay njay. Piyər ɔr Jəju aw sie dəbi kare, ningə ilə ngirə kəl sie. ³³ Nə Jəju təl rəne, gə njé ndo je ləne ningə ndangi Piyər ki təgine ngay ə nə: «İtəl gogi *Satə, ɔr rəi kə gom ti! tadə mər ta ləi e mər ta ki i rə Luwə ti al, nə e mər ta lə dije.»

³⁴ Go ti ningə, Jəju bar kosi dije ki njé ndo je ləne, ningə əl-de ə nə: «Re dəw madi ndigi njiyə gom ti ningə, kadi oo rəne tə ne madi al, kadi e wa un kagi-dəsi koy ləne, ə re un gom. ³⁵ Təki rəjeti, dəw ki ge kajı rəne ne wa dənangi ti ne a tı ta rəne. Nə dəw ki tı ta

* 8.15 əm lə Parisi je e ne ndo ləde ki ngom, ningə əm lə Erodi e mbati kun me kadi Jəju tə.

røne ki mbata ləm, ə se ki mbata Poy Ta ki Maji, a aji røne tō. ³⁶ Kin ə re dəw ingə ne maji je ki dənangi ti ne pəti tigə, nə ndile tuji ə, maje to ra be ə? ³⁷ Ne madi ki dəw a adi ər-n to ndilne to noo a? ³⁸ Təki rəjeti, re rə dəw madi səl-e ki mbata ləm, ə se ki mbata ta ləm ta kəm dije ti ki njé ra kaya ki njé ra majal ki dəkagilo ti kin, mi NGon dəw m-a m-ra rəsəl dəe ti tō, ndəe ti ki m-a m-re-n me kosi-gon ti lə Bawm, naa ti ki malayka je ki ayi njay.»

9

¹ Jəju əl-de bəy ə nə: «Təki rəjeti, adi m-əl səsi: dije madi dansi ti ne a oyi al bəy ə, a ooi kəbe lə Luwə ki a re ki təgine kin.»

Jəju mbəl røne

(Mt 17.1-13; Lk 9.28-36)

² NDə mehe go ti ningə, Jəju ər Piyər nim, Jaki nim, taa Jə nim tō, ə al aw səde də mbal ti ki ngal, ki karde ba, say ki ndəge je. Loe ti kin noo, Jəju mbəl røne ta kəmdə ti. ³ Kibi je lie ndoləi kəy kəy, taa ndai nda ki dəw ki dənangi ti ne ki kadi a togi kibi adi nda be goto. ⁴ Ningə lo kin ti noo, Eli əi ki *Mojji tēēi ki rəde ti həy, a əli ta ki Jəju. ⁵ Ə Piyər un ta əl Jəju ə nə: «NJe ndo dije, kin ə j-isi lo kin ti ne be par ə maji ngay. J-a ra kəy-lo mitə: kare e yai, kare e yə Mojji, ə ki kare e yə Eli tō.» ⁶ Piyər gər ta wa bangi ki kadi əl al, tadə əi ki madine je ki joo pu, bəl rade ngay. ⁷ Ningə, taji naa ti noo, kil ndi i səbi dəde liti. NDU ta madi tēē me kil ndi ti ə nə: «E kam e NGonm ki m-ndige ngay, ə oi ta lie.» ⁸ Ki kəm ki kində jipi, njé ndo je goi lo gə gidide, nə dəw kare ka ooi-e al. Jəju ki karne ba par ə ooi-e rəde ti. ⁹ Loki iu də mbal ti isi uri ki nangi ningə, Jəju ndəji-de kadi əri poy ne ki ra ne ə ooi kin dəw madi al, biti kadi ne *NGon dəw n-tēē dan njé koy je ti. ¹⁰ *NJé ndo je təli rəde go ta ti ki Jəju əl-de, nə ke ə, gəri me ta ki nə: «Ki taa dan njé koy je ti kin» al, adi naji-naa ta də ti dandə ti.

¹¹ Go ti, njé ndo je dəji-e əi nə: «MBarī ə, njé ndo ndu-kun je əi nə səbi kadi Eli re kəte taa ə?» ¹² Jəju ilə-de ti ə nə: «E ki rəjeti kadi Eli a re kəte bəy taa, mba kadi ra go ne je pəti adi asi-naa gogi. NGA ra ban ə, ndangi me makitibi ti lə Luwə, səbi dəm mi NGon dəw bəy əi nə: “NGon dəw a ingə kə ngay, taa dije a kidi-e tō[☆]” ə? ¹³ Təki rəjeti, adi m-əl səsi madi oi, Eli re, ə dije rai sie ne ki mede ge, təki ndangi me makitibi ti səbi-n dəe.»

Jəju nga ngon ki ndil ki majal ade kə

(Mt 17.14-21; Lk 9.37-43)

¹⁴ Loki təli rəi rə ndəgi njé ndo je ti ningə, oi kosi dije iləi-naa gəi dəde wuki, ningə njé ndo ndu-kun je ə isi naji-naa ta ti səde tō. ¹⁵ Loki kosi dije ooi Jəju ningə, ndəji-de ngay, adi ayi-naa bur bur ki rəe ti, uwəi jie rai-e lapiya. ¹⁶ Jəju dəji njé ndo je ləne ə nə: «Ta ri ə isi naji-naa ta də ti səde ə?» ¹⁷ Dəw madi kare dan kosi dije ti əl-e ə nə: «NJe ndo dije, m-re ki ngonm rəi ti, tadə e gin təgi ti lə ndil ki ra-e adi əl ta al. ¹⁸ Lo je pəti ki ndil kin i sie ti ningə, ige ile nangi, adi kulum tae ibə jugi jugi, ngə ngangine gururu gururu, ningə nda-je ray, ade to tə kagi be. Be ə, m-dəji njé ndo je ləi kadi tuwəi ndil ki majal kin dəe ti kə, nə asi təgi al.» ¹⁹ Lo kin ti, Jəju un ta əl njé ndo je ləne ə nə: «Səi dije ki dəkagilo ti ki bone ki səi njé me ngə je, kadi tə m-isi səsi dəkagilo ban bəy taa adi mesi ə? Kadi m-a m-əsi ginsi dəkagilo ban bəy taa ə? Irəi ki ngon rəm ti ne.» ²⁰ Loki rəi ki ngon rəe ti ningə, taji naa ti noo wa ki ndil ki majal oo Jəju par ə, dadi ngon ka kin nangi nangi, ba man tae i kulum mbuki mbuki, ningə bi-e ile nangi, ade nduguru nangi. ²¹ Jəju dəji Bawə ə nə: «Dəkagilo ki ra ti ə ne kin ilə sie ngire ə?» Ə Baw ngon ile ti ə nə: «Ilə ngire lo ki ngon to du ba bəy. ²² Ningə, taa taa ndil ki majal kin, isi sur-e tile ki poro je, ki me man ti je, kadi təl-e, ə re asi ra ne madi ə, oo kəm-to-ndoo ləje, ira səje.» ²³ Ə Jəju təl əl-e ə nə: «Re asi... kin əl be ki mba ri ə? Dəw ki adi mene, asi ra ne je pəti.» ²⁴ Ta naa ti noo, baw ngon əl ta ki ndune ki bo ə nə: «M-adi mem, nə kadi-me ləm ə e ngay al, ə ira səm!» ²⁵ Loki Jəju oo kadi kosi dije isi ayi-naa bur bur ki rəe ti ningə, ndangi ndil ki majal ə nə: «I ndil ki majal ki nje bəy mbi dije ki nje kadi dije əli ta al, m-un ndum kadi itēē rə ngon

☆ 9:12 EJay 53.3; Pa je 22.7-18

ti ki kɔ, ə ire gogi al ratata!»²⁶ NDil ki majal ka kin ur kɔl, ra ngon adi dadi nangi nangi ki tɔgine ngay, ningə tɛɛ rɔe ti kɔ. NGon tɔl to tɔki oy be, adi dije pɔti ki ooi nɛ ki ra nɛ, əli əi nɔ: «Oy ngata.»²⁷ Nə Jəju uwə ji ngon un-e ur-e taa.²⁸ Loki Jəju ur me kəy ti, ə njé ndo je lie isi sie ki karde ba, dɔji-e əi nɔ: «MBarɪ ə je j-asi kadi ji tuwə ndil ki majal kin al ə?»²⁹ Jəju tɔl əl-de ə nɔ: «Ko ndil je ki be kin, dɔw a tuwə-de ki go rəbi kɔl ta ki Luwə taa.»

Jəju tɔl əl ta ki dɔ koyne ti ki kine lo koy ti bəy
(Mt 17.22-23; Lk 9.43-45)

³⁰ Əi, ɔti loe ti nɔɔ ningə, indəi dɔnangi Galile gangi. Jəju ge kadi dɔw madi gər gone al.³¹ Tado un dɔkagilo mba kadi ndo-n nɛ njé ndo je ləne. Be ə əl-de ə nɔ: «A iləi-mi *mi NGon dɔw ji dije ti kadi a tɔli-mi, ningə loki tɔli-mi oy ba, ndɔ ki kɔ mitə lə ndɔ koym ə, m-a m-ɪ taa lo koy ti.»³² *NJé ndo je gəri me ta lie kin al, ningə bəli kadi dɔji-e ta dɔ ti tɔ.

Jəju un ta lə ngan je ki du ndo-n nɛ njé ndo je ləne
(Mt 18.1-5; Lk 9.46-48)

³³ Loki rəi tɛɛi me bɛ ti ki Kapərnayim, ə uri me kəy ti ningə, Jəju un ta dɔji-de ə nɔ: «Ta ri ə kəte isi naji-naa ta dɔ ti dɔ rəbi ti ə?»³⁴ Nə tɔli isi kekeke, tado, dɔ rəbi ti, naji-naa ta, kadi n-gəri se nɔ ə e ki bo wa?³⁵ Jəju isi nangi, ningə bar njé ndo je ləne ki dɔgi gide e joo, əl-de ə nɔ: «Re dɔw madi ge kadi n-e dɔw ki dɔsɔy ningə, maji kadi tɔl rɔne dɔw ki dɔbəy ti nim, nje ra kilə bəə kadi ndəge je pɔti nim tɔ.»

³⁶ Go ti, Jəju un ngon ki du, ur-e dande ti, ə loki ore rɔne ti ba, əl-de ə nɔ: ³⁷ «Re dɔw madi uwə ngon ki be kin rɔne ti me tɔm ti ə, e mi wa ə dəwe kin uwə-m rɔne ti. Ningə, dɔw ki uwə-m ki rɔne ti, e mi ə uwə-m ki rɔne ti al, nə e nje kilə-m ə uwe ki rɔne ti.»

Dəw ki e nje kəsi-m ta al e dəw ləm
(Lk 9.49-50)

³⁸ Jə əl Jəju ə nɔ: «NJe ndo dije, j-o dɔw madi ki a tuwə ndil je ki majal me tɔi ti, ə ji ndigi kadi j-ɔge dɔ ra nɛ kin, tado e njiyə sɔje goi ti al.»³⁹ Jəju ilə-de ti ə nɔ: «Oti kadi ɔgi-e dɔ, tado dɔw kare ki a ra nɛ ki əti bəl me tɔm ti ki kadi a tɔl kalangi ba əl ta ki majal dɔm ti goto.⁴⁰ Təki rɔjeti, dɔw ki ɔsi-je ta al e dɔw ləje.⁴¹ Taa re dɔw madi adi səi man kɔy me ngon kal man ti par, mbata ke ki səi dije lə Kirisi ka, dəwe kin, təki rɔjeti, adi m-əl səsi, a nal nɛ kigə go ji ləne al.

NDəji-naa dɔ majal ti
(Mt 18.6-9; Lk 17.1-2)

⁴² «Kin ə tɔki dɔw madi ra adi ki kare dan njé ki du ti ki adi-mi mede, osi me majal ti ə, e soti ngay bəy mbata ti lie kadi dɔɔi mbal ki bo ngay minde ti, ə iləi-e me ba ti.⁴³ Kin ə jii kare rai adi osi me majal ti ə, igange ile kɔ. Tado, e soti kadi ingə kaji ki jii ki kare, itə kadi ingəm jii je joo pu, ə iləi-ni me por ti lə su, me por ti ki a oy al ratata kin. [⁴⁴] *⁴⁵ Kin ə njai kare rai adi osi me majal ti ə, igange ile kɔ. Tado, e soti kadi ingə kaji ki njai ki kare, itə kadi ingəm njai je joo pu, ə iləi-ni me por ti lə su. [⁴⁶] ⁴⁷ Kin ə kəmi kare rai adi osi me majal ti ə, ɔr-e ile kɔ. Tado, e soti kadi ur kɔbe ti lə Luwə ki kəmi ki kare, itə kadi ingəm kəmi joo pu, ə iləi-ni me por ti lə su.⁴⁸ Loki kode je ki me ti oyi al, taa por ki səm ti ka oy al ratata tɔ.⁴⁹ Təki rɔjeti, dɔw ki ra ka por kɔ je a ra-e adi ay njay, təki kati a ra-n nɛ kuso adi nəl be.⁵⁰ Kati e nɛ ki maji, nə loki nələ goto ə, ri ə a rai kadi a tɔl nəl gogi ə? Nɛ ki kadi dɔw a ra-n goto. Ningə maji kadi itɔji hal ki maji ki rɔ-naa ti, ə isi ki naa ki lapiya dansi ti.»

10

Ta ki dɔ gangi-naa ti lə dəne ki dɔngəm
(Mt 19.1-9; Lk 16.18)

* ^{9:44} Bar ta ki joo kin, dije madi əli təki goto me makitibi je ti ki njé ndange ki kəte ndangi.

¹ Jəju i loe ti nɔɔ, aw dɔnangi Jude ti, gidi ba Jurde ti. Kosi dije kawi-naa gəi gide wuki bəy. Ki go jibəl ra-e ti lə Jəju, ilə ngirə ndo-de ne. ² *Parisi je ɔti rəi rə Jəju ti, ningə kadi tə iyəi kulə uwəi-e-n me ta ti, dəji-e əi nə: «NDu-kun adi ta rəbi kadi dɔngəm tuwə-n nene ə se adi ta rəbi al ə?» ³ Jəju dəji-de ə nə: «NDu-kun ri ə *Moji adi səi də ti ə?» ⁴ Əi təli əli-e əi nə: «Moji adi ta rəbi kadi dɔngəm tuwə nene, nə ke ə, kadi ade makitibi gangi-naa jie ti»[☆]. ⁵ Ə Jəju təl əl-de ə nə: «E ki mbata me ngə ləsi ə Moji ndangi-n ndu-kun kin adi səsi. ⁶ Nə lo kilə ngirə kində ne je ti, Luwə ra dɔngəm əi ki dəne. ⁷ E be ə, dɔngəm a iyə kone je ki bawne je, ə a tiyəi-naa ki nene, ⁸ kadi təli darə ki kare. Lo kin ti, a əi joo al ngata, nə a əi darə ki kare ba.»[☆] ⁹ Ningə ne ki Luwə dɔɔ naa ti, maji kadi dəw gangi naa ti al.» ¹⁰ Loki təli rəi be, njé ndo je lie dəji-e ta də ti bəy. ¹¹ Ə Jəju əl-de ə nə: «Re dəw tuwə nene, ə taa dəne ki rangi ə, dəwe kin təl nje kuwə marim, tadə nee ki kəte isi nɔɔ bəy. ¹² A re e dəne ə mbati ngawne ə taa dɔngəm ki rangi ka, e nje kuwə marim tə.»

Jəju njangi də ngan je ki du
(Mt 19.13-15; Lk 18.15-17)

¹³ Dije rəi ki ngan je ki du rə Jəju ti kadi njangi dədə, nə njé ndo je kəli səde. ¹⁴ Loki Jəju oo kilə ra njé ndo je ləne ningə, nəl-e al adi əl-de ə nə: «Tyəi ngan je ki du adi rəi rəm ti, ɔti kadi ɔgi-de ta rəbi, tadə kəbe lə Luwə e ya dije ki toi tə ngan je ki du be. ¹⁵ Təki rəjeti, adi m-əl səsi, dəw ki ndigi kadi Luwə ɔ be dəe ti tə ngon ki du be al, a ur kəbe ti lə Luwə al ratata.» ¹⁶ Go ti, Jəju uwə ngan je ki du ka kin ki rəne ti, ində jine dədə ti, njangi dədə.

Ta lə Jəju əi ki dəw ki nje ne kingə
(Mt 19.16-30; Lk 18.18-30)

¹⁷ Loki Jəju ɔti osi də rəbi ti ningə, dɔngəm madi kare ay re osi nangi njae ti, ningə dəje ə nə: «NJe ndo ki maji, e ri ə m-a m-ra ə m-a m-ingə-n kaji ki a to biti ki nɔ ti ə?» ¹⁸ Jəju əl-e ə nə: «MBA ri ə ibar-m dəw ki maji ə? Dəw kare ki maji goto, nə Luwə ki karne ba par ə e dəw ki maji. ¹⁹ I igər ndu-kun je lə Luwə ki ə nə: “A təl dəw al, a uwə marim al, a bogi al, a ma naji ki ngom də madi ti al, a ra ne ki majal ki dəw madi al, ɔsi gon bawi əi ki kəi kin maji.”»[☆] ²⁰ Dɔngəm ka kin əl-e ə nə: «NJe ndo, ne je kin pəti m-təl rəm go ti dəkagilo kilə ngirə basam ti nu.» ²¹ Jəju gɔ dɔngəm ka kin ki rənəl, ningə əl-e ə nə: «Ne kare be ə nayi kadi ira. Aw, igati ki ne maji je ləi pəti, adi lae njé ndoo je, ba a aw ki ne kingə ngay me dərə ti, ə ire un gom.» ²² Nə loki dɔngəm ka kin oo ta je kin ningə, kəme il kiriri, ə ɔti aw ki rənəl al, tadə e dəw ki aw ki ne kingə ngay.

²³ Jəju gɔ njé ndo je ləne ki gəi gide, ningə əl-de ə nə: «A e ne ki ngə ngay rə njé ne kingə je ti kadi uri me beko ti lə Luwə!» ²⁴ Ta lə Jəju kin ndəji-de, nə Jəju a də ti gərərə ba ə nə: «NGanm je, e ne ki ngə ngay kadi dəw ur me beko ti lə Luwə. ²⁵ E ne ki ngə ngay kadi jambal ki oi-e kin ur bole kon ku ne ti, nə a ngə ngay itə e kin bəy kadi nje ne kingə ur me beko ti lə Luwə.» ²⁶ Ta kin ətə-de bəl də made ti bəy, adi dəji-naa dande ti əi nə: «NGa kin ə e be ningə, nə ə asi kadi ingə kaji ə?» ²⁷ Jəju ində manjide ba, ningə əl-de ə nə: «Ki rə dije ti ba, dəw ki asi goto, nə ki rə Luwə ti ba, ne ki dum-e goto, tadə asi ra ne je pəti.» ²⁸ Ə Piyər ilə rəne əl-e ə nə: «NGa o je ki, j-iyə ne je ləje pəti kə, mba kadi j-un-n goi kin.» ²⁹ Jəju ile ti ə nə: «Təki rəjeti, adi m-əl səsi, re dəw madi, iyə kəy ləne, ki ngakone je, ki konane je, ki kone, ki bawne, ki ngane je ə se dɔnangi ləne ki mbata ləm, ə se ki mbata Poy Ta ki Maji ningə, ³⁰ dəwe kin a ingə kəy je, ki ngakone je, ki konane je, ki kone je, ki ngane je, ki dɔnangi, nja bu də ti. A ingə ne je kin, naa ti ki kə dəkagilo ti ki bone, taa dəkagilo ti ki a re, a ingə kaji ki a to biti ki nɔ ti tə. ³¹ NGa ningə, dije ngay ki kəte, a təli njé ki gogi, ə njé ki gogi, a təli njé ki kəte tə.»

Jəju əl ta də koyne ti ki kine lo koy ti bəy
(Mt 20.17-19; Lk 18.31-34)

☆ 10:4 Dətərənom 24.1 ☆ 10:8 kilə ngirə ne je 1.27; 2.24 ☆ 10:19 Tɛɛ ki taga 20.12-16; Dətərənom 5.16-20

³² Jəju əi ki njé ndo je ləne əi də rəbi ti, isi awi ki Jorijaləm. Jəju njiyə nɔde ti nɔde ti. Lo kin ti, bəl ra njé ndo je lie ngay, taa njé njiyə gode ti ka bəl rade tə. Jəju təl bar njé ndo je ki dəgi gide e joo rəne ti, ningə ilə ngirə kadi əl-de nɛ je ki a ra-e Jorijaləm ti ə nə: ³³ «Oi, j-isi j-awi ki Jorijaləm, ningə a iləi-mi *mi NGon dəw ji njé kun də njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je ti. A gangi ta koy dəm ti, ningə go ti, a iləi-mi ji dije ti ki əi *Jipi je al. ³⁴ A kogi dəm ti je, a tibi man tade dəm ti je, a tindəi-mi ki ndəy kabilay je, taa a tɔli-mi tə. Nə ndə ki kɔ mitə lə ndə koy m bə, m-a m-tɛɛ lo koy ti.»

Nɛ dəji lə Jaki əi ki Ja
(Mt 20.20-28)

³⁵ Go ta je ti kin ningə, Jaki əi ki Ja ki əi ngan lə Jəbədə, rəi rə Jəju ti basi, əli-e əi nə: «Nje ndo, ji ndigi kadi ira nɛ ki j-aw tə dəji kam adi-je.» ³⁶ Jəju dəji-de ə nə: «Ri ə igəi kadi m-ra madi səsi ə?» ³⁷ Ningə, təli əli-e əi nə: «Re indigi də ti səje ə, adi dəw kare isi də ji kɔi ti, ə e ki nungə isi də ji gəli ti tə, loki a isi də kɔbe ti ə dije a iləi təji doi ti kin.» ³⁸ Jəju əl-de ə nə: «Iğəri me nɛ dəji ləsi kin al. A asi kadi ingəi kɔ ki m-aw tə m-ingə kam kare mindi wa? Taa, batəm ki to kɔ ngay ki m-aw tə m-ingə kam a ingəi kare tə wa?» ³⁹ Bə əli əi nə: «Oyo, j-a j-asi kare.» Ə Jəju əl-de ə nə: «Təki rəjeti, a asi kadi ingəi kɔ ki m-aw tə m-ingə kam kare, taa batəm ki to kɔ ngay ki m-aw tə m-ingə kam a ingəi kare tə. ⁴⁰ Nə ta ki oji də kisi də ji kom ti ə se də ji gəlm ti; e ta ləm kadi mi ə m-adi səsi al. Lo je kin to ki mba dije ki rai goe kəte nu ki mbata ləde.» ⁴¹ Loki ndəgi njé ndo je ki dəgi ooi ta je kin bə, rəde ilə ngirə nəl-de al ki Jaki əi ki Ja. ⁴² Bə ə, Jəju bar-de pəti ki rəne ti, əl-de ə nə: «Iğəri kadi njé je ki indəi-de tə njé kɔbe də gin dije ti ki dangi dangi ki dənangi ti ne, isi tə jɔgi də dije ti, adi-de kɔ, taa dije ki njé təbə, oji bə dəde ti bəy tə. ⁴³ Nə a e be dansi ti al. Re dəw madi dansi ti, ndigi kadi n-e ki bo ningə, kadi təl nje ra kilə ləsi pəti. ⁴⁴ Taa re dəw madi ndigi kadi n-e dəw ki də kəte dansi ti ningə, kadi təl bəə kilə ləsi pəti tə. ⁴⁵ Tədə mi *NGon dəw m-re mba kadi dije rai kilə adi-mi al, nə kadi mi ə m-ra kilə m-adi-de nīm, taa m-adi rəm kadi m-taa-n kosi dije ngay m-ilə-de taa nīm tə.»

Jəju tɛɛ kəm Bartime ki nje kəm tə
(Mt 20.29-34; Lk 18.35-43)

⁴⁶ Jəju əi ki njé ndo je ləne rəi tɛɛi Jəriko ti. Loki isi tɛɛi me bə bo ti ki taga ki kosi dije ngay gode ti, nje kəm tə kare ki təe nə Bartime, e ngon lə Time, isi ngangə rəbi ti nɔɔ, isi kəy nɛ. ⁴⁷ Loki oo kadi e Jəju ki Najarəti ti ə isi ində də ningə, un ndune ki taa nɔ ə nə: «Jəju ki *NGon ka Dabidi, o kəm-to-ndoo ləm!»* ⁴⁸ Dije ngay kəngi-e kəngi kadi uti tane, nə nje kəm tə un ndune ki taa də made ti wa bəy ə nə: «NGon ka *Dabidi, o kəm-to-ndoo ləm!» ⁴⁹ Lo kin ti, Jəju a lo ka ti, ə nə: «Ibəri-e adi-mi.» Ningə bəri nje kəm tə ka kin, ə əli-e əi nə: «Uwə rəi ba, i taa, nə isi bəri.» ⁵⁰ Loki oo də ta je kin ningə, bi kibi ləne, ilə kə, ə i taa rati aw rə Jəju ti. ⁵¹ Jəju dəje ə nə: «E ri ə, ige kadi m-ra madi ə?» Ə nje kəm tə əl-e ə nə: «Nje ndo, m-ge kadi kəm oo lo!» ⁵² Ə Jəju əl-e ə nə: «Aw! tədə kadi-me ləi aji.» Par ə, ta naa ti nɔɔ, kəme oo lo, adi un go Jəju də rəbi njiye ti.

11

Jəju ur Jorijaləm ti ki kəsi-gon
(Mt 21.1-11; Lk 19.28-40; Jə 12.12-19)

¹ Loki Jəju əi ki njé ndo je ləne indəi də bə ki Jorijaləm basi, gidi ngan bə je ti ki Bətipaje ki Bətani, ki kaw kadi mbal kagi bini je ti, ilə njé ndo je ləne joo. ² Jəju əl-de ə nə: «Awi me ngon bə ti ki a nɔsi ti kam. Lo kur ə wa ki a uri ki me bə ti par ə, a ingəi ngon koro ki dəi-e adi a. E ngon koro ki dəw al gide ti al bəy. Ituti-e, irəi sie adi-mi. ³ A re dəw madi dəji səsi ə nə: “MBa ri ə a rai nɛ bə,” wa ə, əli-e əi nə: “Bəbə ə ge-e, ə a təl ilə sie basine ba.”»

* ^{10:47} NGar Dabidi ra bəl asi dibi kare bəy taa oji Jəju, adi bə Jəju kə nə “NGon ka Dabidi”, me ə nə dəw ki gin koji ti lə Dabidi.

⁴ *NJé ndo je awi ningə yə ingəi ngon koro ki dəw dəe taga ta kəy ti, kadi rəbi ti. Adi tuti-e. ⁵ Dije madi ki ooi-de lo tuti koro ti dəji-de əi nə: «E ri ə a irai-e be ə? Ituti ngon koro kin mba ri ə?» ⁶ Ningə njé ndo je iləi-de ti təkɪ Jəju əl-n-de, ɓa iyəi-de adi awi. ⁷ Loki rəi ki ngon koro ka kin ningə, labi kibi je ləde gide ti, ɓa Jəju al isi dɔ ti. ⁸ Dije ngay labi kibi je ləde go rəbi ti. Nje ki madi je, e mbi kam je ki wale ə tətɪ tiləi ti. ⁹ NJé njiyə nɔ Jəju ti ki njé njiyə goe ti uni ndude ki taa əli əi nə: «Tɔji e ki dɔ Luwə ti! Ningə kadi Luwə njangi dɔ dəw ki re ki tɔ ʔabe. ¹⁰ Kadi Luwə njangi dɔ kɔbe ki a re, adi e kɔbe lə kaje *Dabidi.* Tɔji e ki dɔ Luwə ti, me dɔrɔ ti taa.»

¹¹ Jəju ur Jorijaləm ti, aw me kəy ti lə Luwə. Loki ində kəmnə oo nɛ je pətɪ ki gə gide ningə, əi ki njé ndo je ləne ki dɔgi gide e joo tɛɛi awi Bətani ti, tado lo sɔl ngata.

Jəju man kagi mbay-kote

(Mt 21.18-19)

¹² Loki lo ti go ti, Jəju əi ki njé ndo je tɛɛi Bətani ti ki taga, ningə ɓo ra-e. ¹³ Jəju oo kagi mbay-kote ki mbie to dɔ ti, a say nu, ningə ɔti aw gin ti kadi n-oo se n-a n-ingə kande dɔ ti kadi n-uso wa? Nə loki re ɓasi rɔ kagi ti ningə, oo mbie je par, ɓi oo kande al, tado e nay kandi mbay-kote al ɓəy. ¹⁴ Be ə Jəju əl mbay-kote ə nə: «Kadi dəw uso kandi gogɪ al bitɪ ki nɔ ti.» *NJé ndo je lie ooi ndu ta ki əl.

Jəju tuwə njé ra gati je me kəy ti lə Luwə

(Mt 21.10-17; Lk 19.45-48; Jq 2.13-16)

¹⁵ Loki rəi tɛɛi Jorijaləm, Jəju aw ur nati kəy ti lə Luwə, ningə ilə rəne tuwə njé labi nɛ je ki njé ndogɪ nɛ je nati kəy ti lə Luwə kɔ. Jəju sur tabilə je lə njé mbəl la je tilə, naa ti ki nɛ kisi lə njé gati də dum je. ¹⁶ Iyə dəw madi adi un nɛ də-n me kəy ti lə Luwə al. ¹⁷ Ningə ndo-de nɛ ə nə: «NDangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: “Kəy ləm a ibari-e kəy kəl ta ki Luwə ki to ki mbata lə gin dije pətɪ, nə səi, itəli-e lo ɓɔyɔ rɔ ti lə njé ɓogɪ je yo.»[⊛] ¹⁸ Loki ki njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je ki njé ndo ndu-kun je ooi ta je kin ningə, sangi rəbi kadi n-təli Jəju, nə ɓəli tado kosi je ndigi nɛ ndo lie ngay. ¹⁹ Loki lo sɔl ningə, Jəju əi ki njé ndo je tɛɛi me ɓe bo ti kɔ.

Kadi-me ki kəl ta ki Luwə

²⁰ Loki lo ti ki sɪ, Jəju əi ki njé ndo je isi indəi də ningə, njé ndo je ooi kagi mbay-kote ki tuti dɛe ti ratata ki ngire ti. ²¹ Loe ti nɔɔ, me Piyər ole dɔ nɛ ti ki ndo ki ra nɛ, adi əl Jəju ə nə: «Nje ndo ki bo, o kagi ki ndo ki iman-e ka tuti am.» ²² Ningə Jəju təl əl njé ndo je ləne ə nə: «Maji kadi adi mesi Luwə. ²³ Təkɪ rɔjeti, adi m-əl səsi, re dəw madi əl mbal kam ə nə: “Ɔti lo kin ti rangi, aw osi me ba ti”, ki kadi-me, ki kanji ɓadi, ə gər təkɪ ta ki n-əl kin a ra nɛ ɓa, Luwə a ra ade. ²⁴ E be ə, m-əl səsi madi igəri təkɪ, nɛ je pətɪ ki idəji Luwə me kəl sie ta ti, maji kadi indəi dɔsi ti təkɪ ingəi ki bəlme, ningə Luwə a ra adi səsi. ²⁵ Loki j taa kadi əli ta ki Luwə, re ta to dansi ti ki dəw madi ə, maji kadi iyəi goe kɔ adi-e, kadi Bawsi ki isi dɔrɔ ti, iyə-n go majal je ləsi kɔ adi səsi tɔ. [²⁶ MBata, re iyəi go majal je lə dije ki rangi kɔ al ningə, Bawsi ki isi me dɔrɔ ti, a iyə go majal je ləsi kɔ al tɔ.][†]

Ta ki dəji dɔ tɔgi ti lə Jəju

(Mt 21.23-27; Lk 20.1-8)

²⁷ Jəju əi ki njé ndo je ləne təli rəi Jorijaləm ti ɓəy. Loki Jəju isi njiyə nati kəy ti lə Luwə, njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je, ki ngatɔgi je, ²⁸ rəi dəji-e əi nə: «E ki tɔgi ki j ra ə isi ra-n nɛ je kin be ə? Ə nɔ tɔ ə adi ndune kadi ira-n-de wa əl-je adi j-o?» ²⁹ Jəju təl əl-de ə nə: «M-a m-dəji səsi ta kare be par. Re iləi-mi ti ningə, m-a m-əl səsi dəw ki adi-m ndune kadi m-ra-n nɛ je kin tɔ. ³⁰ Nɔ ə ilə Jɔ kadi ra dije batəm ə? E Luwə ə se e dije wa əli-mi adi m-o.» ³¹ Nə təli a əli-naa ta dande ti əi nə: «Re j-əl-e j-ə nə: “E Luwə ə ile” ə, a dəji-je ə nə se ra ban ə j-ade meje al wa? ³² Ə j-a j-əl j-ə nə: E dije

* 11:10 Kaje Dabidi, kər me ə nə Dabidi ki je dije ki gin koji ti lie. MBata Dabidi ra ɓal asi dibi kare ɓəy taa oji Jəju Kirisi. ⊛ 11:17 Ejay 56.7; Jərəmi 7.11 † 11:26 Bar ta kin dije madi əli təkɪ goto me makitibi je ti ki njé ndange ki kəte ndangi.

ə iləi Jā al tō...» Təki rōjeti, bəli kosi je, tado dije pəti gəri dode ti kadi Jā e nje kəl ta ki ta Luwə ti ki rōjeti. ³³ Be ə təli əli Jəju əi nə: «Ji gər al.» Ə Jəju təl ilə-de ti ə nə: «Re igəri al ə, mi ka m-a m-əl səsi tōgi ki m-isi m-ra-n ne je kin al tō.»

12

Kuji ta dō njé ra kilə me ndor nju ti, ki njé me majal
(Mt 21.33-46; Lk 20.9-19)

¹ Go ti Jəju lə rəne əl-de ta ki kuji ta ə nə: «Dingəm kare ndor nju, ningə ində singə gugū gide wuki. Ur bə kadi tə mborəi man nju ti, ningə ur ne tə ta kagi be, kadi dije isi dō ti ngəmi ndor ka kin. Ba go ti, dōi ta naa ti ki dije ki njé ra kilə nju, kadi tə rai kile adi-e, ə kagi loe ti ba, a kayi-naa nee, ningə e wa əti aw mba. ² Loki kagi lo kijə kandi nju asi ningə, ilə bəə ləne kare kadi aw taa kandi ne ndor ka kin, ki yane ji njé ra kile ti adi-ne. ³ Nə loki bəə aw ningə, njé ra kilə je uwəi-e, tindəi-e ngay, ə tuwəi-e adi təl ki jine kare aw. ⁴ Nje ndor təl ilə bəə ki rangi bəy. E ka, tindəi dōe mbuki mbuki je, taji-e je tō. ⁵ Be ka, dingəm ka kin təl ilə bəə ki rangi bəy. Bəə kin uwəi-e tōli-e, taa njé ki goe ti ka, tindəi-de je, tōli-de je wa bəy tō. ⁶ Lo kin ti, ngonne ki dingəm ki ndige ngay, par ə nay ki karne sie. Ə un-e ile tə dōbəy dəw rōde ti, tado əl ə nə: “A bəli gidī ngonm.” ⁷ Nə njé ra kilə nju ka kin əli-naa dande ti əi nə: “Darə ə wa kam ə a e nje ne nduwə, ə adi ji tōli-e, ningə ndor nju kin a e ne ləje.” ⁸ E be ə, uwəi ngon ka kin tōli-e, iləi nine gidī ndor ti taga. ⁹ Ə se dingəm nje ndor kin a ra ban wa? A re kadi təl njé ra kilə je kin kə, ə sangi njé ki rangi ində-de ta ndor ti. ¹⁰ Itidəi ta kin me makitibi ti lə Luwə oi al a?
“MBal ki njé ra kəy je mbati-e,

E ə təl mbal ki e tōgi kəy.

¹¹ E kin e kilə ra Bəbe.

E ne kōji ki əti bəl ə to ta kəmje ti kin.”✠

¹² Lo kin ti, ki bo je ki dō *Jipi je ti, sangi rəbi kadi n-uwəi Jəju, tado gəri maji kadi kuji ta ki Jəju əl kin səbi dode, nə bəli kosi je, adi iyəi-e, ə əti awi lo ləde.

Ta dō kigə la-mbə Səjar ti ki e ngar ki bo
(Mt 22.15-22; Lk 20.20-26)

¹³ Ki bo ki dō *Jipi je ti iləi *Parisi je madi ki dije madi ki me buti ti lə *Erodī ti rə Jəju ti mba kadi tə n-iyəi kulə n-uwəi-e-n ki ta ki tae ti. ¹⁴ Rəi əli-e əi nə: «Nje ndo, ji gər kadi j nje kəl ta ki rōjeti, taa ibəl kəm dəw al nim. I o ne ra ki gidī ti taga ne kam al, taa j nje ndo dije rəbi lə Luwə ki goe ki rōjeti. Ə əl-je adi j-o: e loe ti ə se e loe ti al kadi dəw igə la-mbə nje kōbe ki bo Səjar ə? Kadi tə j-igə la-mbə ə se j-igə al ə?» ¹⁵ Nə Jəju gər kadi kəm dije ləde adi əl-de ə nə: «MBa ri ə iyəi kulə kadi uwəi-mi ə? Irəi ki silə kare adi-mi m-o.» ¹⁶ Ə rəi ki silə kare adi-e, ningə dəji-de ə nə: «Dō nā ə indəi, ə tō nā tō ə ndangi silə ti kin ə?» Ə iləi-e ti əi nə: «E nje kōbe ki bo Səjar.» ¹⁷ Jəju təl əl-de ə nə: «Ne lə Səjar ə adi Səjar, ne lə Luwə ə adi Luwə tō.» Lo kin ti, ta lə Jəju dum dode ngay.

Ta dō ki njé koy je lo koy ti
(Mt 22.23-33; Lk 20.27-38)

¹⁸ *Sadusi je ki əi dije ki ooi kadi njé koy je a jii taa lo koy ti al, rəi rə Jəju ti dəji-e əi nə: ¹⁹ «Nje ndo dije, *Mojī ndangi ndu kin me makitibi ti adi-je ə nə: “Re dəw madi, ngokōe taa dəne, ə ngokōe ka kin oji ngon ki dəne ka kin al bəy ə oy ningə, kadi taa dəne nduwə kin, oji-n ngan je kadi tēgi to nje goto ti.”✠ ²⁰ Ki oji dō ta kin, ngakonaa je əi siri. Ki dōsəy taa dəne, ə oji-n ngon ki kadi tə ər toe al bəy par ə əti oy. ²¹ Ki kō joo re taa dəne nduwə ka kin, ningə oji sie ngon bə ər to nje goto ka kin al bəy ə re oy ka bəy. Ki kō mitə re ə kae ti ə wa ka kin bəy. ²² Adī ngakonaa je ki siri kin, taai dəne ki kare kin pəti tigə, ka dəw kare ki dande ti ki oji sie ngon bəy taa kadi oy goto. Gode ti pəti, darə dəne wa re oy tō. ²³ Ə se ndō ki njé koy je a jii taa lo koy ti, ə əi je a jii lo koy ti ə, nā dande ti ə dəne kin a e nee ə? Tado əi siri pəti taai-e nede ti.» ²⁴ Jəju əl-de ə nə: «Səi dije ki indəmi rəbi, ningə

✠ 12:11 Pa je 118.22-23 ✠ 12:19 kilə ngirə ne je 38.8; Dətərənom 25.5-10

kadi igəri tæki indæmi ræbi tado igəri makitibi læ Luwæ al nim, taa igəri tægi læ Luwæ al nim tæ. ²⁵ Tæki rojeti, ndæ dije a ii taa lo koy ti, dingæm je ki dæne je a taai-naa al ngata. Pæti a toi tæ *Malayka je be me dæra ti. ²⁶ Ta ki oji dæ ki ki njé koy je a ii taa lo koy ti, itidæi ta ki oji dæ por ki o me nga ti, æ e ki kæl tæe me makitibi ti læ Moji kin al a? Luwæ æl Moji ta lo kin ti æ næ: “Mi Luwæ læ *Abirakam, mi Luwæ læ *Isaki, ki Luwæ læ *Jakobi.”[☆] ²⁷ Luwæ e Luwæ læ dije ki njé kisi kæm ba, bi e Luwæ læ njé koy je al. Indæmi ræbi ndæm ki dæ gangi.»

*NDu-kun ki itæ ndu-kun je
(Mt 22.34-40; Lk 10.25-28)*

²⁸ Nje ndo ndu-kun kare ki oo ndude lo naji-naa ta ti, lo ki oo adi Jæju ilæ ta *Sadusi je ti maji ngay, æti aw ræ Jæju ti dæje æ næ: «Dan ndu-kun je ti pæti kin, e ki ra æ e ki dæsay dan ti æ?» ²⁹ Jæju æl-e æ næ: «NDu-kun ki dæsay ki itæ ndu-kun je pæti æ to kin: “O *Isirayæ! Bæbe Luwæ læje e Bæbe ki e karne ba. ³⁰ A indigi Bæbe Luwæ læi ki ngæmei ba pæti, ki ndili ba pæti, ki mæ r ta læi ba pæti, taa ki tægi ba pæti tæ.”[☆] ³¹ Ningæ ndu-kun ki kjo joo æ to kin: “A indigi dæw madi tæ daræi i wa be tæ.” *NDu-kun ki rangi ki itæ ndu-kun je ki joo kin goto.»[☆] ³² NJé ndo ndu-kun je læ Luwæ æl Jæju æ næ: «Maji ngay Nje ndo! ta ki æl e ta ki ræjeti: Bæbe Luwæ læje e karne ba par æ e Luwæ, Luwæ ki rangi goto. ³³ Ningæ, kadi dæw ndige ki ngæmene ba pæti, ki ne gær ki dæne ba pæti, ki tægine ba pæti, taa kadi dæw ndigi dæw madine tæ daræne wa be tæ. E kin e soti ngay itæ da je ki kijæ mæside kadi-kare ti, kilæ por dæ ti tæ kadi-kare, ki kijæ mæsi kadi-kare je ki dangi dangi ki kadi Luwæ.» ³⁴ Loki Jæju oo kadi nje ndo ndu-kun kin ilæ ta ti ki kæm-kædi, ningæ æl-e æ næ: «I say al ki kjo be læ Luwæ.» Go ta je ti kin, dæw ka sangi kadi n-dæji ta Jæju al ngata.

*Kirisi ki Dabidi
(Mt 22.41-46; Lk 20.41-44)*

³⁵ Loki Jæju isi ndo dije ne gin kæy ti læ Luwæ, dæji-de ta æ næ: «Ra ban be æ njé ndo ndu-kun je æli par æi næ Kirisi ki e *Dæw ki Luwæ mbæte e ngon ka *Dabidi æ? ³⁶ Dabidi æ wa ki dæne, loki NDil Luwæ ra kilæ mee ti, æl æ næ: “Bæbe Luwæ æl Bæbe læm æ næ: «Ire isi dæ ji kjo m ti ne, Biti kadi m-ilæ njé bæ je læi gin tægi ti.»[☆]

³⁷ «Dabidi æ wa ki dæne bæ-e Bæne, nga ki go ræbi ki ban taa Kirisi e-n ngon ka Dabidi* æ?» Kosi dije ngay ooi ta læ Jæju ki rænæl.

*Jæju gangi ta dæ njé ndo ndu-kun je ti læ Luwæ
(Mt 23.1-12; Lk 20.45-47)*

³⁸ Me ne ndo ti læ Jæju ki isi ndo kosi je, æl-de æ næ: «Indæi kæm-kædi dæ ræsi ti ki ræ njé ndo ndu-kun je ti. æi dije ki gei njiyæ ki kibi ngal, taa gei kadi dije rai-de lapiya ki buki-naa ti lo kingæ-naa je ti læ kosi je tæ. ³⁹ Gin kæy kaw-naa je ti, æ se lo ne kuso ti, a gei lo kisi dije ki bo, kæte njo dije ti. ⁴⁰ Taai ne maji je læ nje ngaw koy je pæti pæti jide ti, ningæ ædi kæm dije ki kæl ta ki Luwæ ki gine gangi al, kadi dije ooi-de tæki n-æi dije ki maji. Go kilæ ra je ti ki be kin, Luwæ a gangi-n ta ki nga ngay dæde ti itæ ndægi dije.»

*Kadi kare læ nje ngaw koy ki nje ndoo
(Lk 21.1-4)*

⁴¹ Jæju isi sæbi njo lo kilæ kadi-kare, isi isi oo kilæ ki dije isi læi kadi-kare. NJé ne kingæ je ngay adi la ngay ngay. ⁴² Ningæ nje ngaw koy ki nje ndoo kare re ki ngan silæ joo, tæ ne ki tæe ne al ilæ tæ. ⁴³ Adi Jæju bæ njé ndo je læne æl-de æ næ: «M-æl sæsi tæki rojeti, nje ngaw koy ki nje ndoo kam ilæ kadi-kare itæ ndægi dije pæti. ⁴⁴ Tado ndægi dije adi burim la je læde, næ nje ngaw koy kin adi ne kingæ ki me kæy ti læne ba pu. E bæy ne ki nay jie ti kadi ra-n ki ræne æ un adi kin.»

☆ 12:26 Tæe ki taga 3.2, 6 ☆ 12:30 Dætærænom 6.4-5 ☆ 12:31 Læbæтики 19.18 ☆ 12:36 Pa je 110.1 * 12:37 NGon ka Dabidi, kær me æ næ dæw ki gin koji ti læ Dabidi (10.47; 11.10).

13

Jəju əl ta lə kəy kaw-naa ki a tuji

(Mt 24.1-3; Lk 21.5-7)

¹ Loki Jəju isi tē me kəy ti lə Luwə isi aw ningə, nje ndo lie kare əl-e ə nə: «Nje ndo dije, oo mbal je ki rai kəy, ki kəy je ki boy boy ki əti bəl ki dum kam!» ² Jəju təl əl-e ə nə: «O kəy je ki boy boy kam maji, mbal kare ki a nay kadi isi dō made ti goto; a budi-de nangi mur mur.»

Nə je ki a rai nə kəte nō dōbəy ndo ti

(Mt 24.3-13; Lk 21.7-19)

³ Go ti, loki Jəju aw isi dō mbal kagi bini je ti, sōbi dō kəy lə Luwə. Piyər nim, Jaki nim, Ja nim, Andire nim, dəji-e ta loki əi sie ki karde əi nə: ⁴ «Əl-je adi j-o, dōkagilo ki ra ti ə nje je kin a rai nə ə? Ə nə kōji ki ban ə a tōji kadi ji gər təki nə je kin pəti a indəi ngangide ə?»

⁵ Lo kin ti Jəju lə rōne əl-de ə nə: «Indəi kəm-kədi dō rōsi ti, adi dəw ədi səsi al. ⁶ Dije ngay a rəi ki təm, a əli əi nə: “Mi ə mi Kirisi”, ningə a buki dije ngay wale tō. ⁷ Loki a oi kə rō je ki e səsi bəsi, ki poy rō je ki e səy, adi bəl ra səsi al. Re e ri ri ka nə je kin a rəi, nə e dōbəy ndo al bəy. ⁸ Gin bə madi a aw rō dō gin bə madine, kōbe madi a aw rō dō kōbe madine ti; dōnangi a yəki je, bō a o je ki lo je ki dangi dangi, nə nə je kin a toi tō lo kilə ngirə to ndoo ki a ra dəne kin bə bəy. ⁹ Ningə ki oji dōsi səi je wa, maji kadi isi dō njasi ti maji, tadō dije a awi səsi lo gangi ta je ti, a tindəi səsi gin kəy kaw-naa je ti. A awi səsi kadi ai nō njé kōbe je ti, ki nō ngar je ti ki boy ki mbata ləm. Lo kin ti a e ta rəbi ki kadi a ingəəi naji ki ma ki dōm ti rōsi ti. ¹⁰ NGata ningə, nə ki dōsəy, sōbi kadi Poy Ta ki Maji osi mbi dije ti ki dōnangi ti ne pəti. ¹¹ Loki a uwəi səsi kadi a awi səsi lo gangi ta ti, onosi kadi mesi bəl, kə nə se ta ri ə a əli nō njé gangi ta je ti wa? Ta wa ki Luwə a ində tasi ti loe ti nōo kin ə əli-de par. Tadō e səi je wa ə a əli ta al, nə e NDil Luwə ə a ində tasi ti kadi əli. ¹² NGakonaa je a uni dō-naa awii lo təl-naa ti, baw ngon a aw ki ngon kadi tōli-e kō, ningə ngan je, mede a majal ki njé kōji-de je, ə a uni dōde awi kadi tōli-de tō. ¹³ Dije pəti mede a majal səsi ki mbata ləm, nə dəw ki uwə tōgine ba bitə dōbəy ti a ingə kaji.

Kō ki bo ngay ki a re

(Mt 24.15-25; Lk 21.20-24)

¹⁴ «Ningə loki a oi dəw ki nje ra nə ki kōbi, ki nje tuji lo, ki a uwə lo kisi lo ti ki e lo ki sōbi kadi e ti al*. Maji kadi dəw ki nje tidə nə je kin gər gine maji. Ningə njé ki isi Jude ti a ayi-naa ki dō mbal je ti.† ¹⁵ Dəw ki isi dō kəy ti a ur nangi bə a aw me kəy ti kadi tə un nə madi tē-n al.† ¹⁶ Dəw ki a e me ndər ti, a asi kadi təl re bə un kibi rōne al. ¹⁷ NDəe ti nōo kin, kəm-to-ndoo ki gəe goto a e lə dəne je ki njé səm, ki njé kadi mba ngan je. ¹⁸ Əli ta ki Luwə kadi nə kin ra nə bara al. ¹⁹ Ki rōjeti, a e dōkagilo kō ki dəw oo ndo kare al bəy. Lo kilə ngirə dərə ki dōnangi ti, ki Luwə ində-n nə je nu, bitə bone, dəw oo ko kō kin nja kare al, taa dəw a oo ko kō kin gogi al tō. ²⁰ Re Bəbe uwə ta ndo je kin gangi al ə, dəw kare ki a isi ki dōne taa goto. Nə ki mbata lə dije ki e wa mbəti-de, tə dije ləne kin ə, uwə-n ta ndo je kin gangi ²¹ NGa ningə, re dəw əl səsi ə nə: “Kirisi, ki e *Dəw ki Luwə mbəte ə aw yo am, e ə aw ne am” ə, adi-e mesi al. ²² MBata kirisi je ki ngom, ki njé kəl kə nə n-əi njé kəl ta je ki ta Luwə ti, a rəi nōo tə rai nə kōji ki nə je ki əti bəl bəl ki dum kəl tae. A rai kadi tə re to ban ə njé wa ki Luwə mbəti-de kin ka n-buki-de wale. ²³ E be ə, kadi, səi isi dō njasi ti, m-əl səsi nə je kin pəti kadi igəri.

NDo re NGon dəw

(Mt 24.29-31; Lk 21.25-28)

²⁴ «Ningə, dōkagiloe ti ka kin, go kō je ti kin bə, kadi a tē kəmne al, nay a nda al, ²⁵ mee je a ii ki dərə ti tosi ki nangi, ningə tōgi je ki me dərə ti a yəki. ²⁶ Lo kin ti ə yə a oi-mi *NGon dəw m-a m-re me kil ndi ti. M-a m-re ki tōgi, me kunji ti ki əti bəl. ²⁷ M-a m-ilə

* 13:14 Lo ki sōbi kadi e ti al: E kəy lə Luwə. ☆ 13:14 Daniyəl 9.27; 11.31; 12.11 † 13:15 Dōnangi Paləsitin ti, dije rai kəy adi dōe ki taa lay, ningə dōe ki taa ki lay ka kin ə e lo kisi kər kəə. Mt 24.17.

malayka je ləm kadi tə də kum dɔnangi ti ki sɔ, a kawi njé ki mbəti-de ki naa ti. A kawi-de ii ngangɔ dɔnangi ti ki kare tɛɛi e ki nungi ti.

Nɛ ndo ki ɔji də kagi mbay-kote
(Mt 24.32-36; Lk 21.29-33)

²⁸ «Maji kadi igəri nɛ ndo ki də kagi mbay-kote ti kin maji. Loki bajie je indəi rungiru, ə mbie iti kin ningə, igəri kadi nay ba e basi ngata. ²⁹ Be tɔ ə, loki oi nɛ je kin rai nɛ ningə, maji kadi igəri təkɪ mi *NGon dɔw mi ta kəy ti, basi rɔsi ti. ³⁰ Ningə təkɪ rɔjeti, adi m-əl səsi, dije ki isi ki dɔde taa ne kin a oyi tɪgə al bəy ə nɛ je kin a rai nɛ. ³¹ Dɔrɔ ki dɔnangi a gotoi ndo madi, nə ta ləm a to lo tone ti ba ratata ki nɔ ti.

Luwə ki karne ba ə gər ndo ki dɔbəy ti
(Mt 24.42; 25.13-15; Lk 12.36-38; 19.12-13)

³² «Dəw kare ki gər ndo ə se də kadi ki nɛ je kin a rai nɛ ti goto. *Malayka je ki dɔrɔ ti al nim, mi NGon lə Luwə ə wa al nim. Dəw ba, e Bawje Luwə ba par ə gər. ³³ Maji kadi oi go rɔsi, isi dɔgi ti, tado igəri də kade kin al. ³⁴ A to tə ta lə dɪngəm kare ki iyə me kəy ləne ə aw mba kin be. Kəte bəy taa kadi aw, iyə kilə je ki me kəy ti ji njé kilə je ti ləne. Adi nɔ nɔ kilə ki sɔbi dɔe kadi ra, ningə ndəji nje ngəm ta kəy kadi isi dɔgi ti. ³⁵ Ə maji kadi isi dɔgi ti, tado igəri ndo ki ba nje kəy a re-n al. A re lo səlɔ, ə se dan lo ti, ə se ndu nɔ kinjə ti, ə se ki sɪ, igəri al. ³⁶ Re tɛɛ pati ningə, kadi ingə səi də bi ti al. ³⁷ Ta ki m-əl səsi kin, e dije pəti ə m-əl-de. Isi də njasi ti.»

14

Ta kɔji ki də tɔl Jəju ti
(Mt 26.1-5; Lk 22.1-2; Jɔ 11.47, 49, 53)

¹ Nay ndo joo kəte kadi ndo ra nay Paki, ki nay mapa ki əm ɔde al asi. NJé kun də njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je, sangi rəbi kadi n-uwəi Jəju gidɪ ngəy n-toli-e. ² Be ə, əli-naa əi nə: «Adi j-uwəi-e ndo ra nay ti al nə dije a ii tə rai wongi.»

Dəne madi ur yibi ki əti maji də Jəju ti
(Mt 26.6-13; Jɔ 12.1-8)

³ Jəju e me bɛ ti ki Bətani, me kəy ti lə Simɔ ki kəte e nje banji. Loki Jəju isi uso nɛ, dəne madi re ki ku mbal ki bari-e albatir ki yibi ki əti maji rosi. Yibi kin gate e ngay, rai ki man kagi ki bari-e nar. Dəne tɔ ku, ningə ur yibi ka kin də Jəju ti. ⁴ Dije madi dan njé ki əi loe ti nɔɔ, rɔde nəl-de al adi əli-naa dande ti əi nə: «Kəm tuji yibi kin kɔ be par kin nə ri ə? ⁵ Asi kadi dəw taa-n la ki al də kilə ti ki ndo bu mitə be ka e ki ra-n ki njé ndoo jɛ!» To rɔde adi əli ta dəne ka kin ngay. ⁶ Nə Jəju əl-de ə nə: «Tɔyɔi dəne kin jəke. MBari ə isi njibəi-e ə? Nɛ ki ra dəm ti kin e kilə ki maji. ⁷ NJé ndoo je kam, isi səsi ne ki ndo je pəti, adi ndo ki mesɪ ndɪgi par ə a rai səde, nə mi, m-a m-isi səsi ki nɔ ti al. ⁸ Dəne kin ra nɛ ki asi go tɔgine: ɔy yibi rəm ti kəte kadi tə darəm aw-n bada. ⁹ Ningə adi m-əl səsi ta ki rɔjeti: lo je pəti dɔnangi ti ne, ki dije a iləi mbɛ Poy Ta ki Maji titi, a ɔri poy nɛ ki dəne ra kin kadi mede ole-n dɔe ti.»

Judasɪ un də Jəju
(Mt 26.14-16; Lk 22.3-6)

¹⁰ Judasɪ Isikariyoti ki e ki kare mbɔ njé ndo je ti lə Jəju ki dɔgi gidɪ joo, aw ində də ta naa ti ki njé kun də njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, mba kadi ilə-n Jəju jide ti. ¹¹ Loki ki bo je ooi ta ki ta Judasɪ ti, rɔde nəl-de ngay adi uni mindide kadi n-adi-e la. Loe ti nɔɔ, Judasɪ ilə ngirə sangi kadi n-oo se n-a n-ra ban ə n-a n-ingə dəkagilo ki to kadi n-ilə-n Jəju jide ti wa.

Jəju uso nɛ Paki ki njé ndo je ləne
(Mt 26.17-19; Lk 22.7-13)

¹² NDə ki dɔsɔy lə ra nay kuso mapa ki əm ɔde al, ki e ndo ki dije isi toli ngan dɔgi bati je mbata nɛ kuso Paki, njé ndo je lə Jəju dəji-e əi nə: «Lo ki ra be ə indɪgi kadi j-aw ji ra

ne kuso Paki titi, j-ində dæ dana j-adi uso ə?»¹³ Ningə Jəju ilə njé ndo je ləne joo, əl-de ə nə: «Awi me be bo ti kam ba, a ingəi dingəm kare ki oti gum man dəne ti ningə uni goe.¹⁴ Me kəy ki ur ti ə, əli ba nje kəy kin əi nə: “Nje ndo dije ə nə se me kəy ki ra ə kadi n-re n-uso ne Paki ti ki njé ndo je ləne wa?”¹⁵ A əji səsi me kəy ki boy. Me kəy kin to taa, e ki ra oy, ki ne je ki me ti pəti. Lo kin ə a rai ne kuso Paki titi kadi j-usoi.¹⁶ *NJé ndo je ii taai, awi me be bo ti ka kin ningə, ingəi ne je pəti asi naa təki wa ki Jəju əl-n-de, adi rai ne kuso Paki, indəi dæ dana.»

Nje ndo kare ki a un də Jəju

¹⁷ Loki kadi ur, Jəju re ki njé ndo je ləne ki dəgi gide e joo.¹⁸ Ningə loki isi ta ne kuso ti, Jəju əl-de ə nə: «Təki rəjeti, adi m-əl səsi, dəw kare dansi ti ki isi usoi səm ne ne kin, a ilə-m ji dije ti.»¹⁹ Me njé ndo je ilə ngirə təsi-de, adi dəji ta Jəju ki bare bare əi nə: «E mi be?»²⁰ Jəju əl-de ə nə: «E dəw kare dansi ti səi ki dəgi gide e joo wa kin. E ki isi ilə jine səm naa ti me ka ti wa kin.²¹ Mi *NGon dəw m-a m-oy təki ndangi me makitibi ti lə Luwə[☆], nə kəm-to-ndoo e lə dəw ki a ilə-m mi NGon dəw ji dije ti. Dəwe kin, koje al e soti ngay.»

Ne kuso lə Bəbe

(Mt 26.26-30; Lk 22.14-20; 1Kor 11.23-25)

²² Loki isi ta ne kuso ti, Jəju un mapa, ra oyo Luwə də ti, uwə təti naa ti, təl-n adi njé ndo je, ningə əl-de ə nə: «ftaai, e kin e darəm.»²³ Go mapa ti, Jəju un kəpi kasi kandi nju, ra oyo Luwə də ti, ningə təl-n adi njé ndo je ayi-naa pəti dande ti,²⁴ ningə əl-de ə nə: «E kin e məsim, məsi kun mindi ki sigi ki a ay mbata kosi dije.²⁵ Ningə təki rəjeti, adi m-əl səsi m-a m-ay kasi kandi nju ki rangi al, biti kadi m-a m-ay ki sigi me beko ti lə Luwə.»²⁶ Loki osi pa kilə təji də Luwə ti gine gangi, tēgi awi də mbal kagi bini je ti.

Jəju əl təki Piyər a naji ta gər-ne

(Mt 26.31-35; Lk 22.31-34; Jq 13.36-38)

²⁷ Jəju əl njé ndo je ləne ə nə: «A imbati-mi pəti, tado ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: “M-a m-təl ba bati je, ningə bati je a sanai-naa ki lo lo”[☆].²⁸ Nə loki m-a m-ij lo koy ti, m-a m-aw kəte nəsi ti, tə ngəm səsi Galile ti.»²⁹ Piyər əl Jəju ə nə: «Re dije pəti ə iyəi-ni kə ka, ne kin a ra ne rəm ti mi Piyər al.»³⁰ Jəju təl əl-e ə nə: «I, təki rəjeti, adi m-əli, bone, me kondə ti wa kin, kunə kinjə nə nja joo al bəy ə a naji ta nja mitə ə nə igər-m al.»³¹ Nə Piyər a də ndune ə nə: «Re e-n koy ka m-a m-oy səi, bi m-a naji ta gəri, al ratata.» Ningə ndəgi njé ndo je pəti əli ko ta wa ki Piyər əl ka kin tə.

Jəju əl ta ki Luwə Jətisəmane ti

(Mt 26.36-46; Lk 22.39-46)

³² Go ti, Jəju əi ki njé ndo je ləne əti rəi lo ti madi ki təe nə Jətisəmane. Jəju əl-de ə nə: «tsi lo kin ti ne be inginai-mi, dəkagilo ti ki m-a m-əl ta ki Luwə.»³³ Jəju adi Piyər nim, Jaki nim, Jə nim awi sie. Lo kin ti, dadi ki bəl ki me ndil ti ilə ngirə ra Jəju.³⁴ Adi Jəju əl-de ə nə: «Me-kə rosi mem rosi ki asi koy. Isi lo kin ti ne be, isi kəm bi itoi bi al.»³⁵ Jəju əti ki kəte ndəy, ningə osi ki nangi, dəji Luwə kadi re to ban ə, əsi də kadi kə kin ngərəngi rəne ti.³⁶ Jəju ə nə: «Aba! Bai, ne ki dum təgi goto, ə əsi kə kin ngərəngi kə rəm ti! Nə ke ə kadi e ndigi ləm al, nə kadi e ndigi lai yo taa.»³⁷ Jəju təl re rə njé ndo je ti ki mitə, ningə ingə-de, isi toi bi, adi əl Piyər ə nə: «Simə, isi to bi wa biti a? Asi kadi isi kəm də kadi ki kare be al biti a?»³⁸ Isi kəm ba, əli ta ki Luwə, kadi osi me ne na ti al. NDil ndigi ra ne ki maji, nə darə e ki tə.»³⁹ Ningə təl ər ndəne səde ki rangi bəy, əl ta ki Luwə, un go mindine ki kəte wa ka kin bəy.⁴⁰ Loki təl re rə njé ndo je ti ningə, ingə-de isi toi bi bəy, kəmdə əy diriri, lo ta ki kadi əli ka gəri al.⁴¹ Jəju təl aw, re ki kə mitə, əl-de ə nə: «ftoi ta bi ti ne, isi əri kəə bəy a? Asi be nga! Dəkagilo re kadi a iləi-mi *NGon dəw ji njé ra majal je ti ngata.⁴² II taai adi j-awi, nje kilə-m jide ti ə re am!»

☆ 14:21 Pa je 22.2; Ejay 53 ☆ 14:27 Jakari 13.7

Jəju ɔji rone Mari ki Magidala

⁹ [Jəju ɪ lo koy ti ki ndə dimasi, si bati ba. Loki ɪ lo koy ti, dəw ki dəsəy ki tɔje rone e Mari ki Magidala, ki ndə ki tuwə ndil je ki majal siri dɛe ti kɔ. ¹⁰ Ningə, Mari ə e nje kaw kəl njé ndo je lie ki isi ta kuwə ndoo ti ki ta nɔ ti. ¹¹ Nə loki Mari əl-de təkɪ Jəju ɪ lo koy ti, adi ne wa n-oo-e ki kəmne, njé ndo je taai me al.

Jəju ɔji rone njé ndo je joo

¹² Go ti, Jəju ɔji rone kɔji ki to-n ta dangi njé ndo je joo ki əi dɔ rəbi ti, isi awi ki ngan be je ti. ¹³ Loki Jəju ingə-de, təli awi ɔri poye ndəge je, nə ndəge je taai mede al tɔ.

Jəju ɔji rone njé ndo je ki dɔgi gide kare

¹⁴ Ta təl tae ti, Jəju ɔji rone njé ndo je ki dɔgi gide e kare loki isi usoi nɛ. Lo kin ti, Jəju kəl səde dɔ me ngə ti, ki kəm kuti ləde, mbata mbati taai me njé ki ooi-e təkɪ ɪ lo koy ti. ¹⁵ Go ti, əl-de ə nə: «Awi ki dɔ be je ki dɔnangi ti ne pətɪ, ɪləi mbɛ Poy Ta ki Maji mbi dije ti pətɪ. ¹⁶ Dəw ki un mene, ə rai-e batəm, ningə a ingə kaji, nə dəw ki mbati kun mene, ta ki gangi a e dɛe ti. ¹⁷ Nɛ kɔji je ki njé ki uni mede adi Luwə a ɔji ə to kin: me tɔm ti, a tuwəi ndil je ki majal, a əli ndon ta je ki mba. ¹⁸ A uwəi li je ki jide, ningə re ayi-naa nɛ ki nje təl dəw ka, a ra səde nɛ madi al. A indəi jide dɔ njé moy je ti, adi njé moy je ingəi rɔ nga.»

Jəju təl aw dɔrɔ ti

¹⁹ Go ta je ti ki Babe Jəju əl-de, uni-e awi sie dɔrɔ ti, adi isi dɔ ji kɔ Luwə ti. ²⁰ Go kawe dɔrɔ ti, njé ndo je awi ɪləi mbɛ Poy Ta ki Maji. Babe e səde naa ti, adi-de tɔgi adi rai nɛ je ki əti bəl bəl. Nɛ kɔji je kin to be, kadi tɔji təkɪ ta lə njé ndo je e ta ki rɔjeti.]†

† 16:20 Bar ta je kin dije madi əli təkɪ goto me makitibi je ti ki njé ndange kəte ndangi.

Poy Ta ki Maji læ Jøju ki

Luki ndangi

Ta ki dō Poy Ta ti ki Maji læ Jøju ki Luki ndangi

Poy Ta ki Maji læ Jøju ki Luki ndangi e ki kare dan Poy ta je ti ki Maji ki ndangi sō, adi e Matiye, Marki, Luki ki Jā. Ningə kae ti wa ki j-o-n me makitibi ti læ Matiye ka kin ə, ta je ngay ki Luki əl, toi me Poy Ta ti ki Maji læ Jøju ki Marki ndangi nōō tō. J-a j-ingə:

Jā Batisi ki tēē ilə mbē tə dəw ki nje ra rəbi nō Jøju ti (3.1-20);

Batəm læ Jøju ki na ki Su na-e (3.21-4.13);

Kilə je ki Jøju ra-de ki taga ta kəm dije ti dōnangi Galile ti, adi e kilə mbē Poy Ta ki Maji, ki kaji njé moy je (4.14-9.50);

Jøju osi dō rəbi ti, i Galile aw Jorijaləm ti (9.51-19.28). Nə nē kare, Luki tēē ki ngan ta je ki rangi ngay ki Marki əl al, tə kuji ta ki dō dīngəm ti ki Samari ki nje me-maji, kuji ta ki dō nje nē kingə ti ki mbə, kuji ta ki dō ngon ti ki nje koo maji rone ki tae t̄i ə təl re kin, taa ngan ta je ki rangi ngay tə ta kaw Jøju be læ Marti əi ki Mari kin je.

Nē je ki Jøju ra-de Jorijaləm ti (19.29-21.38), ki awi bit̄i tōli tade dō kō je ti ki inge, ki dō koye ti (22-23).

Luki təl ta makitibi ləne ki ra nay Paki (24), ningə lo kin ti, əl ta ki dō Jøju ti ki, go tēē lo koy ti, ingə njé ndo je joo dō rəbi ti ki kaw Emawusi nim, əl ta ki dō kawē dōrā ti nim.

Nē ki me makitibi ti læ Luki ki to dangi ki yā Marki, e ta ki Luki əl dō kəte ndəy be, ə əl-n ta læ dəw ki makitibi kin sōbi dōe nim, gin nē ki ndangi-n makitibi kin nim tō (1.1-4). Go ngon ta ti kin, Luki ilə ngirə ndangi Poy Ta ki Maji læ Jøju kin ki kōr gin nē je ki rai nē dōkagilo koji Jøju ti əi ki Jā Batisi (1-2). Lo kin ti ə j-a j-ingə ta ki malayka əl ki Mari nim, ta ki dō koji Jā batisi ti nim, ta ki dō njé kul da je ti ki awi oi Jøju, taa j-a j-ingə pa læ Mari ki osi nim, læ Jakari nim, læ Siməyō nim tō. Lo kilə ngirə ta ti kin bəy ba, Luki əl nga dan ta ləne ki ma naje kin ki taga ngata: adi e ngirə Jøju ki i rō Luwə ti nim, kee gin koji ti ki rōjeti læ Isirayəl je nim, kire ki re mbata læ gin dije pəti ki dōnangi ti ne kin nim tō. Lo kin ti, Luki tōji ndigi ki Luwə ndigi dije ki madide je ooi tode al (njé dō səl, ki njé ki dije əsi-de ngərangi, ki dāne je, ki njé ndoo je, ki mba je) nim, tōji rōnəl ki bo ki njiyə naa ti Poy Ta ki Maji nim tō.

Dan Poy Ta je ti ki Maji ki sō, Luki ə ta girəki lie ki ndangi-n makitibi kin to ay njay ngay. Luki dangi makitibi kin adi dije ki əi girəki je ki gəri nē madi ngay dō nē jibəl be ti læ Isirayəl je al, adi ər gin ta ləne njōti njōti kadi nē madi to mba rōde ti al. Ki rō dije ti ki bōne kin ba, Luki ə e Poy Ta ki Maji ki dəw tidə ba gər maji ngay nim, a ingə kadi Jøju e Nje kaji dije pəti nim tō.

Kilə ngirə ta

¹Təwopil, dije ngay adi rōde, ndangi nē je ki rai nē danje ti ne kin ki goe goe[☆]. ²NDangi təki, njé ki ooi nē je kin ki kəmde əli-je. Ooi ki kəmde lo kilə ngire ti nu, ə təli njé kilə mbē Poy Ta ki Maji læ Luwə. ³Be ə, mi ka, m-sangi gin nē je pəti ki rai nē kin, lo kilə ngire ti nu kərə kərə kadi m-o. Ningə go sange ti ki m-sangi, m-o maji ngay kadi, m-ndangi me makitibi ti ki goe goe madi i ki bo Təwopil. ⁴Lo kin ti, a gər kadi nē ndo je ki ingə-de e nē ndo ki rōjeti.

Ta koji Jā Batisi

⁵Dōkagilo ti ki *Erodi e-n ngar ki Jude ti, dīngəm kare isi nō tōe nə Jakari. Jakari e ki kare me buti ti læ nje kijə nē məsi kadi-kare ki bari-e Abiya. Tō nee nə Elijabəti. E ngon dāne ki gin koji ti læ *Arō. ⁶Jakari əi ki Elijabəti joo pu əi dije ki dana ta kəm Luwə ti.

☆ 1:1 Knjk 1.1

⁷⁸ Luwə e nje me-maji.

Ki takul me-maji ki koo kəm-to-ndoo lie ə,

Kunji ki dərǝ ti unji-n dǝje ti tǝ kadi be.

⁷⁹ Kunji kin unji dǝ dije ti ki isi me til ti nim,

Me ndil koy ti nim,

MBa kadi ndǝr-je ta rǝbi, aw sǝje dǝ rǝbi kisi-maje ti.

⁸⁰ NGon ka kin tǝgi, tǝl dǝw ki mbuji me ndil ti. Ra be dilǝ mbo ti, biti ndǝ ki tǝǝ-n taga ta kəm Isirayǝl ti.

2

Koji Jǝju

(Mt 1.18-25)

¹ Dǝkagilǝ ti kin, nje kǝbe ki bo Sǝjar Ogusiti un ndune kadi rai kǝr dije ki dǝnangi ti pǝti me makitibi ti. ² Kindǝ tǝ ki dǝsǝy kin e dǝkagilǝ ti ki Kiriniwusi e-n nje kǝbe dǝnangi ti ki Siri. ³ Dije pǝti awi kadi ndangi tǝde, Nǝ nǝ ka aw be koji-ne ti. ⁴ E be ə, Jisǝpi ka j be bo Najarǝti ti, dǝnangi Galile ti, isi aw be bo ti lǝ *Dabidi, ki bari-e Bǝtilǝhǝm, dǝnangi Jude ti. MBata Jisǝpi e dǝw ki gin koji ti lǝ Dabidi. ⁵ Awi kadi indǝi tǝde naa ti ki Mari ki nje nongǝ lie, ki a ki sǝm.

⁶ Loki ǝi Bǝtilǝhǝm ti nǝǝ bǝy ningǝ, ndǝ koji ngon lǝ Mari asi. ⁷ Mari oji ngonne ki dǝsǝy tǝ ngon ki dingǝm. Biri ngon ka kin ki kibi, ile me nǝ ngǝm nǝ kuso ti lǝ da je, tǝdǝ lo ki kadi adi-de toi ti goto me kǝy to mba je ti.

Njǝ kul da je

⁸ Njǝ kul da je ǝi me mu ti, dǝ lo ti ki nǝǝ, indǝi bi taa isi ngǝmi da je lǝde kondǝ. ⁹ Ningǝ yǝ ooi malayka lǝ Bǝbe tǝǝ hǝy ki rǝde ti. Tǝba lǝ Bǝbe unji gugi dǝde, adi bǝl tǝl-de. ¹⁰ Nǝ malayka ǝl-de ǝ nǝ: «ǝbǝli al, mbata m-re ki Poy Ta ki Maji kadi madi sǝsi. Poy Ta ki Maji kin a e nǝ rǝnǝl ki bo ngay mbata ti lǝ dije pǝti ki dǝnangi ti ne. ¹¹ E bone ǝ oji nje kaji me be ti lǝ *Dabidi adi sǝsi. Nje kaji ki e Kirisi, Bǝbe. ¹² Ningǝ nǝ ki a igǝri-e-n ǝ to kin: A ingǝi ngon ki kasi ki biri-e ki kibi, ǝ ilǝi-e me nǝ ngǝm nǝ kuso ti lǝ da je.»

¹³ Ta naa ti nǝǝ, kosi njǝ rǝ je ki dǝrǝ ti, tǝǝi, indǝi rǝde naa ti ki malayka ki kare ka kin, ningǝ osi pa tǝji Luwǝ ǝi nǝ: ¹⁴ «Tǝba e ki dǝ Luwǝ ti ki nje kisi dǝrǝ ti taa nu. Taa, kisi maji ki dǝ dǝnangi ti, ki rǝ dije ti ki Luwǝ ndigi-de tǝ.»

¹⁵ Loki malayka je iyǝi-de ǝ tǝli awi dǝrǝ ti gogi, njǝ ngǝm da je ǝli-naa dande ti ǝi nǝ: «Adi j-awi biti ki Bǝtilǝhǝm ti j-oi nǝ ki ra nǝ ǝ Bǝbe tǝǝ ki dǝe adi-je kin.» ¹⁶ II taai kalangi awi ningǝ yǝ, ingǝi Mari ǝi ki Jisǝpi, naa ti ki ngon ki kasi ki ilǝi-e me nǝ ngǝm nǝ kuso ti lǝ da je. ¹⁷ Loki ooi ngon ki kasi ka kin ningǝ, go ti ǝri gin nǝ je ki ǝli-de ǝji dǝ ngon ki kasi kin. ¹⁸ Dije pǝti ki ooi ta ki njǝ ngǝm da je ǝri goe, ǝti-de bǝl. ¹⁹ Mari ngǝm nǝ je kin pǝti mene ti, mǝr ta dǝ ti ki goe goe. ²⁰ Njǝ ngǝm da je tǝli gogi ki pa, ki kilǝ tǝji dǝ Luwǝ ti tǝde ti. MBata Luwǝ adi-de ooi nǝ je ki mbide je, ki kǝmde je. Ningǝ nǝ je ka kin rai nǝ ki go rǝbe ǝ wa ki malayka ilǝ-n-de mbǝe ka kin tǝ.

Koji Jǝju me kǝy kaw-naa ti

²¹ Loki ndǝ ki kǝ jijoo go koji ngon ti asi, ijǝi mǝte[☆], ningǝ indǝi tǝe nǝ Jǝju. E tǝ ki malayka ǝl-de, loki kǝe a ki sǝme al bǝy, kadi tǝ bari-e-n. ²² Ningǝ, loki ndǝ ki e ndǝ kay rǝ ki go ndu-kun ti lǝ *Moji asi[☆], Jisǝpi ǝi ki Mari awi ki ngon ka kin Jorijalǝm ti kadi tǝji-e Bǝbe, ²³ ki go ndange ti ki ndangi me ndu-kun ti lǝ Bǝbe ǝi nǝ: «NGan dǝr je ki dingǝm pǝti a ǝi ki kindǝ ji dǝde ti mbata lǝ Bǝbe[☆].» ²⁴ Nim taa, rǝi kadi adi dǝ kǝrmǝsi je joo ǝ se ngan dǝ dum je joo kadi-kare ti, ki go ndange ti ki ndangi me ndu-kun ti lǝ Bǝbe[☆].

Pa lǝ Simǝyǝ

☆ 2:21 Lǝbǝtiki 12.3 ☆ 2:22 Lǝbǝtiki 12.6 ☆ 2:23 Tǝǝ ki taga 13.2, 12 ☆ 2:24 Lǝbǝtiki 12.8

²⁵ Dingəm kare e Jorijaləm ti nōō tœ nə Siməyo. E dæw ki dana taa e dæw ki nje ra go ndigi ti læ Luwə tō. Isi nginə ta nje kaji *Isirayəl mari nu ba. Ningə NDil Luwə e dœ ti tō. ²⁶ NDil Luwə əl-e kœte ade gær tæki n-a n-oy al biti kadi n-oo Kirisi ki Babe kœte ki kœme bœy taa n-a n-oy. ²⁷ NDil œse kadi aw gin kœy ti læ Luwə, ningə tæki njé koji Jəju awi sie gin kœy ti kadi rai ki go ndu-kun ti læ Babe, ²⁸ Siməyo taa Jəju jine ti, ningə ilə tōji dō Luwə ə nə: ²⁹ «Basine, Babe, iyə bœə lœi ade aw maje, ki go ta ti lœi ngata, ³⁰ MBata ka kœmm oo nje kaji dije ngata. ³¹ Kaji ki ində dœe dana ta kœm kosi je ti pœti. ³² E kunji ki kadi unji dō gin dije ti pœti, taa a e tōji ki dō dije ti lœi, Isirayəl tō.»

³³ Ta ki Siməyo əl dō Jəju ti œti kœe je ki bawe je bœl. ³⁴ Siməyo tœr ndune dœde ti, ningə əl Mari ə nə: «Maji kadi igær maji, ngon ki oje kin a e rœbi kosi nim rœbi ki taa nim læ dije ngay dœnangi Isirayəl ti. Taa, re tœ nœ ki nje re ki ta kasi-naa al tō. ³⁵ A adi gir ta ki ngæme dije ti ngay, gine a tœe taga. Ningə rœi i wa ti, kiyə rœ a gangi ndili dana tō.»

An ra oyo Luwə mbata Jəju

³⁶ Dœne kare ki nje kœl ta ki ta Luwə ti isi nōō, tœ nə An. E ngon læ Panuwəl, gin koji ti læ Ajær. Loki taa dingəm mandine ti, isi sie asi bœl siri ba par ə ngawe oy. Ningə ki basine kin, An tœgi ngay ngata. ³⁷ Bale e dō jijoo gide e sœ. Nje ngaw koy kin e me kœy ti læ Luwə ki dœkagilo je pœti. Kondœ ki kada e me kœy ti læ Luwə, əl sie ta, œgi rœne nœ kuso. ³⁸ E be ə, dœkagiloe ti kin, e ka tœe nōō re tō. Osi pa ilə-n tōji dō Luwə ti, taa əl ta ki dō ngon ti kin dije pœti ki isi nginəi kadi Luwə taa Jorijaləm ji njé bœ je ti tō.

³⁹ Loki njé koji Jəju je rai nœ je pœti ki go ndu Babe ti ningə, tœli awi Galile me bœ bo ti lœde ki Najarœti ti gogi. ⁴⁰ Ningə, ngon ka kin tœgi, aw ki singœne. Rosi ki tœr, ta me-maji læ Luwə e sie naa ti tō.

Jəju e me kœy ti læ Luwə lœki bœle e dœgi gide e joo

⁴¹ Dœ bœl je pœti, njé koji Jəju awi lo ra nay ti ki bœri-e nay paki. ⁴² Loki Jəju ra bœl dœgi gide e joo ningə, awi ki njé koji-ne je lo ra nay ti tæki isi rai kœte kœte go kuji rae ti[☆]. ⁴³ Ningə, lœki ndœ ra nay tigə bœ, njé koji Jəju je isi tœli gogi, nœ Jəju nay gogi Jorijaləm ti, ki kanji kadi njé koje je gœri go. ⁴⁴ Njé koji Jəju je ooi nœ Jəju nay nœa madide je ti ki uni sœde rœbi, adi njiyœi ndœ kare bœy taa ilœi ngirœ sange dan nojide je ti ki madide je. ⁴⁵ Sangi-e, nœ sangi-e pi ingœi-e al. Loki ingœi-e al, tœli tui dœde awi Jorijaləm ti gogi sange ti. ⁴⁶ Sangi-e biti ndœ ki kœ mitœ ningə yœ, ingœi-e, isi gin kœy ti læ Luwə dan njé ndœ ndu-kun je. Isi dande ti, isi ur mbine oo-n ta je ki isi œli tœ, dœji-n-de ta tœ. ⁴⁷ Dije pœti ki ooi ta kœl Jəju kin, nœ gær lie, ki ta ki tur lie, œti-de bœl ngay. ⁴⁸ Loki njé koje je ooi-e, œti-de bœl ngay, adi kœe əl-e ə nœ: «NGonm, ra ban ə ira sœje nœ be ə? O je ki bawi, j-a ta sangi ti ki nœ kœmje ti.» ⁴⁹ Ningə əl-de ə nœ: «Isangi-mi ki mba ri ə? Sœbi kadi m-ra kilœ gin kœy ti læ Bai kin, igœri ə se igœri al ə?» ⁵⁰ Nœ njé koje je gœri me ta lie kin al.

⁵¹ Ningə go ti, Jəju tœl aw sœde Najarœti ti gogi. Jəju tœl rœne go ta ti læ njé koji-ne je. Kœe ngœm nœ je pœti ki rai nœ kin mene ti. ⁵² Jəju tœgi darœne ti nim, me gosi ti nim tœ, adi ingœ maji ta kœm Luwə ti nim, ta kœm dije ti nim pœti.

3

Jœ ilœ mbœ Poy Ta ki Maji

(Mt 3.1-12; Mk 1.1-8; Jœ 1.19-28)

¹ Dœkagiloe ti kin, nje kœbœ ki bo Sœjar, ki bœri-e nœ Tibœr œ bœ bœl dœgi gide e mi. Ningə Pœsi *Pilati ə e nje kœbœ dœnangi ti ki Juda, *Erodœ e ngær dœnangi ti ki Galile, Pilipi ki ngon kœ Erodœ e ngær dœnangi ti ki Iture ki dœnangi ki Tirakonitidi, ningə Lisaniyasi e ngær dœnangi ti ki Abilœn tœ. ² An œi ki Kayipi ə œi njé kijœ nœ mœsi kadi-kare je ki bo ki dœkagiloe ti nōō. Ningə, dœkagiloe ti nōō kin, Jœ ki ngon læ Jakari e dilœ lo ti ə Luwə əl-e ta. ³ Jœ aw dœnangi Jurde ti pœti, ilœ mbœ ə nœ: «Iyœi go rœbi njiyœi je ki majal kœ, adi rai sœsi batœm, mba kadi Luwə iyœ-n go majal je lœsi kœ.» ⁴ Ra tæki ndangi me makitibi ti læ nje kœl ta ki ta Luwə ti, Ejay, œi nœ:

[☆] 2:42 Tœe ki taga 12.1-27; Dœtœrœnom 16.1-8

«NDu dæw madi ɓa dilə lo ti ə nə:

ɪrai go rəbi lə Babel

ɪrai go rəbi lie adi a njururu.

⁵ Uti bole ɓe je adi asi naa,

ɪkəsi də mbal je ki də gadi je adi asi ta nangɪ bərəre;

ɪrai rəbi je ki rugɪ gəndi gəndi adi a njururu;

ɪrai rəbi kəkirə je adi osi naa ti lay.

⁶ Lo kin ti, dije pəti a gəri kaji ki Luwə aji-je[☆].»

⁷ Kosi dije ki rəi kadi Jə rade batəm, Jə əl-de ə nə: «Səi njé man majal tə li je be kam, nə ə əl səsi kadi ayi-naa wongi lə Luwə ki a re ə? ⁸ Maji kadi kilə rasi tɔji kadi səi dije ki iyəi pa njiyəsi je ki majal kə. Ningə oti kadi əli mesi ti əi nə: “Je ngan ka *Abirakam.” MBata, Luwə asi kadi a təl gajɪ mbal je kam ngan ka Abirakam ti kare. ⁹ Ki ɓasine kin, kingə e ɓasi kadi tigə ngirə kagɪ je gangɪ ngata. Kagɪ ki ra ki andi maji al ə, a tigəi-e kadi iləi-e me por ti kə.»

¹⁰ Kosi dije dəji Jə əi nə: «E ri ə kadi ji ra ə?» ¹¹ Ə Jə əl-de ə nə: «Dəw ki aw ki kibi joo ə, maji kadi adi kare dæw ki aw-n al, ningə dæw ki aw ki nɛ kuso ə, maji kadi ra-n ki e ki aw-n al tə.»

¹² *NJé taa la-mbə je ka, rəi kadi Jə rade batəm tə. Ningə dəji Jə əi nə: «NJe ndo, e ri ə kadi ji ra ə?» ¹³ Ba Jə əl-de ə nə: «ɪtaai la al də e ki dəji səsi kadi itaai kin al.»

¹⁴ Asigar je ka dəji əi nə: «NGa je, e ri ə kadi ji ra ə?» Jə əl-de ə nə: «ɪndəi tɔgɪ də dæw ti itaai la lie al, taa, itəti ta ngom indəi dœ ti al tə. Ai də la nay ti ləsi wa kin par.»

Jə ilə mbɛ lə dæw ki a re gone ti

¹⁵ Dəkagiloe ti kin, dije isi nginəi dæw ki a re, adi dəji rəde ta se Jə e Kirisi ki Luwə kote al bitɪ wa? ¹⁶ Ə Jə əl dije pəti ə nə: «Mi, m-ra səsi batəm me man ti, nə dæw madi a re gom ti noo, a ra səi batəm me NDil Luwə, ki me por ti. E dæw ki tɔge əti ɓəl, itə-m say, kilə sa lie ka m-asi tuti al. ¹⁷ Dæw kin uwə kee to nɛ jine ti kadi to-n kə ko ki maji, ɔy me dam ti, ɓa ilə tise por. E por ki a oy al ratata.»

¹⁸ Jə adi dije ta kəji je ki rangɪ ngay, ilə-n-de mbɛ Poy Ta ki Maji.

¹⁹ Nɛ kare ɓəy, Jə kəl ki *Erodɪ ki e nje kɔbe dɔnangɪ ti ki Galile, mbata taa ki taa Erodɪyadɪ ki ne ngokone nim, taa ra nɛ je ki rangɪ ki majal ngay nim tə. ²⁰ Nə, nɛ je ki go ti al pəti ki Erodɪ ra kin ka, təl uwə Jə dangay ti də ti ɓəy.

Jəju ra batəm

(Mt 3.13-17; Mk 1.9-11)

²¹ Loki dije pəti rai batəm ningə, Jəju ka ra batəm tə. Ə Loki isi əl ta ki Luwə ɓa, ta dɔrə tɛɛ. ²² NDil Luwə, risi tə də dum be isi dœ ti. Ningə, ndu ta madi tɛɛ dɔrə ti, ə nə: «ɪ NGonm ki nje ndigɪ ləm, ki j nɛ rɔnəl ləm ki bo ngay.»

Gin ka lə Jəju

(Mt 1.1-17)

²³ Jəju ilə ngirə kilə ləne, loki ɓale e kuti mitə. Ki go gər-e ti ki dije gəri, Jəju e ngon lə Jisəpi, Jisəpi ki ngon lə Əli, ²⁴ Ningə Əli e ngon lə Mata, Mata e ngon lə *Ləbi, Ləbi e ngon lə Məlsi, Məlsi e ngon lə Yanay, Yanay e ngon lə Jisəpi, ²⁵ Jisəpi e ngon lə Matatɪyasi, Matatɪyasi e ngon lə Amosi, Amosi e ngon lə Nawim, Nawim e ngon lə Əsili, Əsili e ngon lə Nagay, ²⁶ Nagay e ngon lə Matɪ, Matɪ e ngon lə Matatɪyasi, Matatɪyasi e ngon lə Səməyin, Səməyin e ngon lə Yosəki, Yosəki e ngon lə Yoda, ²⁷ Yoda e ngon lə Yowana, Yowana e ngon lə Rəsa, Rəsa e ngon lə Jorobabəl, Jorobabəl e ngon lə Salatiyəl, Salatiyəl e ngon lə Nəri, ²⁸ Nəri e ngon lə Məlki, Məlki e ngon lə Adi, Adi e ngon lə Kosam, Kosam e ngon lə Elmadam, Elmadam e ngon lə Ər, ²⁹ Ər e ngon lə Jəju, Jəju e ngon lə Eliyəjar, Eliyəjar e ngon lə Yorim, Yorim e ngon lə Mata, Mata e ngon lə Ləbi, ³⁰ Ləbi e ngon lə Siməyɔ, Siməyɔ e ngon lə Juda, Juda e ngon lə Jisəpi, Jisəpi e ngon lə Yonam, Yonam e ngon lə Eliyakim, ³¹ Eliyakim e ngon lə Mələya, Mələya e ngon lə Məna, Məna e ngon lə Matata, Matata e

☆ 3:6 Tɛɛ ki taga 40.3-5

ngon lə Nata, Nata e ngon lə *Dabidi, ³² Dabidi e ngon lə Jəse, Jəse e ngon lə Obədi, Obədi e ngon lə Bowaji, Bowaji e ngon lə Sala, Sala e ngon lə Naso, ³³ Naso e ngon lə Aminadabi, Aminadabi e ngon lə Adimin, Adimin e ngon lə Arni, Arni e ngon lə Əsirom, Əsirom e ngon lə Pərəsi, Pərəsi e ngon lə Juda, ³⁴ Juda e ngon lə *Jakobi, Jakobi e ngon lə *Isaki, Isaki e ngon lə *Abirakam, Abirakam e ngon lə Təra, Təra e ngon lə Nawor, ³⁵ Nawor e ngon lə Sərugı, Sərugı e ngon lə Rəwu, Rəwu e ngon lə Peləgi, Peləgi e ngon lə Ebər, Ebər e ngon lə Səla, ³⁶ Səla e ngon lə Kaynam, Kaynam e ngon lə Arpasadi, Arpasadi e ngon lə Səm, Səm e ngon lə Nuwe, Nuwe e ngon lə Ləməki, ³⁷ Ləməki e ngon lə Matusaləm, Matusaləm e ngon lə Ənəki, Ənəki e ngon lə Yərədi, Yərədi e ngon lə Malələl, Malələl e ngon lə Kaynam, ³⁸ Kaynam e ngon lə Ənosi, Ənosi e ngon lə Səti, Səti ki ngon lə Adam, Adam ki ngon lə Luwə.

4

*Su na Jəju**(Mt 4.1-11; Mk 1.12-13)*

¹ Go NDil Luwə ti ki rosi Jəju, Jəju təl ta ba Jurde ti re. Təl re ningə, NDil Luwə ər nqe aw sie dilə lo ti. ² Su na-e ndo dəsə dilə lo ti. NDə ki Jəju ra dəsə kin, uso ne madi al, adi bo ra-e. ³ Noo be, su əl-e ə nə: «Re i NGon lə Luwə ə, adi mbal kin adi təl mapa adi m-o.» ⁴ Ə Jəju təl əl-e ə nə: «NDangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: Dəw a isi ki dəne taa ki takul ne kuso par al».

⁵ Su aw ki Jəju do lo ti taa, ba ki kəm ki kində jipi, oje kəbe je ki dənangi ti ne pəti ade oo. ⁶ Loki oje ningə, təl əl-e ə nə: «M-a m-adi togi do kəbe je ti kin ki ne kingə je ki me ti pəti. Tado e ne ki adi-mi me jim ti, ningə dəw ki mem ndigi ə m-ade. ⁷ Re i, əsi məkəsi nangi nom ti ə, m-a m-adi ba pəti tə yai.» ⁸ Jəju təl əl-e ə nə: «NDangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: “A əsi məkəsi nangi no Babe Luwə ti lai, ningə e ki karne ba par ə a re nqe ti kadi igose.”»

⁹ Go ti gogi, su aw ki Jəju Jorijaləm ti, aw sie jam do kəy ti lə Luwə taa. Loki aw sie taa, ningə əl-e ə nə: «Re i NGon lə Luwə ə, iyə jii taa əsi adi m-o, ¹⁰ tado ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: Luwə a adi ndune malayka je ləne kadi tə indəi kəmde goi ti. ¹¹ Bəy taa, a lai-ni dajide ti, mba kadi njai tigə mbal al».

¹² Jəju təl əl-e ə nə: «NDangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: “A na Babe Luwə lai al”».

¹³ Loki su tigə ki ne na je ki kadi n-na-n Jəju ba, ər rəne gogi say rəe ti. ər rəne nginə-n dəkagilo ki rangi.

*Jəju ilə ngirə kilə Galile ti**(Mt 4.12-17; Mk 1.14-15)*

¹⁴ Lo kin ti, Jəju təl Galile. Re ki togi ki i rə NDil Luwə ti. Tə Jəju ba ki do lo je ki noo pəti. ¹⁵ NDə ne me kəy kaw-naa je ti lə *Jipi je. Dije pəti iləi toji dəe ti.

*Dije ki Najarəti ti mbati taai ne ndo lə Jəju**(Mt 13.54-58; Mk 6.1-6)*

¹⁶ Jəju aw Najarəti ti, ki e be ki togi ti. Təki isi ra-n kəte kəte, loki ndo taa kəə əsi ningə, Jəju aw kəy kaw-naa ti lə *Jipi je. Jəju i taa kadi n-tidə makitibi. ¹⁷ Loki i taa, adi-e makitibi lə nje kəl ta ki ta Luwə ti Ejay, ki kəi. Jəju rirə makitibi ka kin ningə, ingə ta ki ndangi əi nə:

¹⁸ «NDil lə Babe e dəm ti,

Babe kəti-m kadi m-ilə mbe Poy Ta ki Maji njé ndoo je.

Babe ilə-m kadi m-əl dangay je ta teəde kəy dangay ti,

Kadi m-əl njé kəm tə je təki, kəmde a oo lo.

Kadi m-taa njé ki dije isi indəi kəmde ndoo m-ilə-de taa.

¹⁹ Kadi m-ilə mbe bal me-maji lə Babe kin.»

²⁰ Go ti, Jəju kə makitibi ka kin, ningə təl-n adi nje kilə ki me kəy ti, ə isi nangi kadi əl ta. Dije pəti ki me kəy kaw-naa ti buki kəmde ki dœ ti.

²¹ Lo kin ti, Jəju əl-de ə nə: «Ta ki oi kin, təl tane dəsi ti bone.» ²² Dije pəti mai naji lə Jəju, taa mbə me-maji ki tē tae ti əti-de bəl ki dum tə, adi əli-naa əi nə: «Ma, e ngon lə Jisəpi rəje ti ne al a?» ²³ Be ə Jəju əl-de ə nə: «M-gər kadi a əli-mi kuji ta ki ə nə: “I nje ra dije moy, aji rəi i wa,” kin. A əli-mi əi nə: “J-o poy nē je pəti ki ira Kapərnayim ti kin, ə ira be koji ti ne be tə adi j-o”» ²⁴ Jəju təl əl-de bəy ə nə: «M-əl səsi ta ki rəjeti, nje kəl ta ki ta Luwə ti ki be koje uwe rəne ti maji goto. ²⁵ Ki rəjeti, dəkagilo ti lə nje kəl ta ki ta Luwə ti Eli, njé ngaw koy je əi ngay *Isirayəl ti. Nə loki ndi ədi dənangi ti al bal mitə ki nusi, ə bo o ki dənangi pəti[☆], ²⁶ dəw kare dande ti ki Luwə ilə Eli rəe ti goto. E nje ngaw koy ki Sarəpita ti, dənangi ki Sidə ti yo ə Luwə ilə Eli ki rəe ti[☆]. ²⁷ Njé banji je ka əi ngay Isirayəl ti dəkagilo ti lə Elije tə, nə e ki kare ki kadi Luwə ər banji rəe ti goto. E Nama ki Siri ti yo ə Luwə ər banji rəe ti[☆]» ²⁸ Loki dije ki isi gin kəy kaw-naa ti ooi ta kin, wongi təl-de pəti. ²⁹ Lo kin ti, i taai tuwəi Jəju me be bo ti kə, ningə awi sie jam də mbal ti ki indəi be bo ti. Awi sie ti mba kadi n-suri-e n-ləi-e n-təli-e kə. ³⁰ Nə Jəju ur dande ti aw.

Dingəm ki ndil ki majal ra-e

(Mk 1.21-28)

³¹ Jəju aw Kapərnayim ti, ki e be bo ki dənangi Galile ti. Jəju ndo nē dije ndə taa kəə ti. ³² Nē ndo lie əti dije bəl ki dum. Əti-de bəl ki dum tadə əl ta ki təgi ki i rə Luwə ti. ³³ Ningə, dəw madi kare ki ndil ki majal ra-e, isi me kəy kaw-naa ti ləde nō, nō ki ndune ki bo ə nə: ³⁴ «Jəju ki Najarəti, ri ə ige rəje ti ə? Ire mba kadi ituji-je a? M-gər-i maji: i ki Kay njay lə Luwə.» ³⁵ Jəju ndangi ndil ki majal ki təgine ə nə: «Uti tai, ə itē kə rə dingəm ti kin.» Lo kin ti, ndil ki majal bi dingəm ile dande ti, ningə tē rəe ti ki kanji kade kə. ³⁶ Nē kin əti dije pəti bəl, adi dəji-naa ta dande ti əi nə: «Ta kin e ta ki ban ə əti bəl be ə? Dəw kam aw ki təgi kəbe də ndil je ti ki majal, ndangi-de ki təgi ki i rə Luwə ti adi tēi kə!» ³⁷ E be ə, təba lə Jəju sane ki dənangi ki nō pəti.

Jəju adi rə nga njé moy je ngay

(Mt 8.14-17; Mk 1.29-34)

³⁸ Loki Jəju i kəy kaw-naa ti lə *Jipi je, aw me kəy ti lə Simə. Məm Simə ki dəne, moy ra-e, rəe tingə ngay. Be ə, əli Jəju kadi ra nē madi mbata ti lie. ³⁹ Jəju rugi rəne dœ ti, ndangi rə ki tingə ngay ka kin adi iye. Kalangi ba go ti, məm Simə i taa ra nē kuso adi-de.

⁴⁰ Lo sələ, ta kadi kur ti, dije pəti ki awi ki dije ki moy je ki dangi dangi rai-de, rəi səde rə Jəju ti. Jəju ində jine dəde ti kare kare pəti adi ingəi rə nga. ⁴¹ NDil je ki majal ka tēi rə dije ti ngay ki nō tade ti əi nə: «I NGon lə Luwə!» Nə Jəju ində təgi dəde ti, adi-de ta rəbi kadi əli ta al, tadə gəri-e bəti kadi e Kirisi.

Jəju ilə mbə Poy ta ki Maji me kəy kaw-naa je ti

(Mk 1.35-39)

⁴² Loki lo ti, Jəju tē me be bo ti aw dilə lo ti. Kosi dije ngay sangi-e, awi ingəi-e. Loki ingəi-e, ndigi kadi n-uwəi-e nangi rəde ti kadi tə aw lo al. ⁴³ Nə Jəju əl-de ə nə: «Səbi kadi m-ilə mbə Poy Ta ki Maji ki əji də kəbe lə Luwə ndəgi be bo je ti tə, tadə e ki mbata ta kin ə Luwə ilə-m.» ⁴⁴ E be ə, Jəju ilə-n mbə Poy Ta ki Maji me kəy kaw-naa je ti lə *Jipi je dənangi Jude ti.

5

Dije ki dəsəy ki Jəju bar-de

(Mt 4.18-22; Mk 1.16-20; Jq 21.1-11)

¹ NDə kare, Jəju e basi kadi ba bo ti ki Gənəjarəti ti. Kosi dije uwəi-naa gəi gide mba kadi n-ooi ta lə Luwə. ² Lo kin ti, Jəju oo to je joo ki isi ngangi ba ti. Əi to je ki njé ndə je ki me ti indəi-de ə awi a togi bandi je ləde. ³ Jəju al me to ti ki kare ki e ya Simə, ningə əl

☆ 4:25 1 NGar je 17.1 ☆ 4:26 1 NGar je 17.8-16 ☆ 4:27 2 NGar je 5.1-14

Simo ade iyə ngangı ba ə aw ki dana ndəy. Go ti, Jəju isi nangi me to ti ndo ne kosi dije. ⁴ Loki əl ta oy ningə, əl Simo ə nə: «Aw ki dana lo ki man u ti, ə iləi bandi je ləsi indoi kanji je.» ⁵ Simo təl əl-e ə nə: «Bəbe, j-ilə bandi ndo biti lo ti, nə kanji kare ka j-ingə al. Nə təkı e i ə idəji-m, m-a m-ilə bandi təkı əl-m.» ⁶ Loki iləi bandi je ləde, əyi kanji kəy ki to bəl, adi bandi je ləde ka ge gangi. ⁷ Lo kin ti, dəji madide je ki əi me to ti ki nungi kadi rəi rai səde. Madide je rəi, adi əyi kanji ka kin rosi to je ki joo. Kanji rosi to je adi to je awi tə ndui man. ⁸ Loki Simo oo ne kin, osi, əsi məkəsine nangi no Jəju ti əl-e ə nə: «Bəbe, əsi roi ngərəngi rəm ti, tadə mi nje ra majal.» ⁹ Simo ki made je ki əi sie, bəl rade əji-n go kanji ki əyi me bandi ti to bəl ngay. ¹⁰ Jaki ki Jə ki ngan lə Jəbədə ki əi ki Simo ka bəl rade tə. Ə Jəju əl Simo ə nə: «Adi bəl rai al, kaw ki kəte noo, e dije ngata ə a isa-de.» ¹¹ Lo kin ti, təli rəi ki to je ngangı ba ti, ningə iyəi ne je pəti ə uni go Jəju tə njé ndo je lie.

Jəju nga nje banji kare

(Mt 8.1-4; Mk 1.40-45)

¹² NDə ki rangi, Jəju e me be bo ti kare, ningə dıngəm kare ki banji ra-e tēē noo re. Loki oo Jəju ningə, osi ki ta kəmne nangi noe ti, no ki dəe ti ə nə: «Bəbe, re indigi ə a adi banji ləm ur, kadi rəm ay njay.» ¹³ Jəju ilə jine əde-n ningə əl-e ə nə: «M-ndigi, ə kadi banji ləi ur, adi rəi ay njay.» Ba ta naa ti noo par ə banji ur, adi rəe ay njay. ¹⁴ Go ti, Jəju ade ndune kadi əl tae dəw madi al, ningə əl-e ə nə: «Nje kijə ne məsi kadi-kare yo ə aw əje rəi, ningə adi kadi-kare təkı ndu-kun ti lə *Moji dəji-n[✠]. İra be mba kadi gəri təkı banji ləi ur adi ingə rə nga.»* ¹⁵ Təba lə Jəju sane ki lo lo adi dije rəi kosi kosi mba kadi n-ooi ta lie je kadi aji-n-de də moy je ti ləde je. ¹⁶ Nə Jəju ər rəne aw lo je ti ki to dilə mba kəl ta ki Luwə.

Jəju nga dəw ki nje rə koy njururu

(Mt 9.1-8; Mk 2.1-12)

¹⁷ NDə kare Jəju isi ndo ne dije ningə, *Parisi je ki njé ndo ndu-kun je isi dan dije ti noo tə. Dije iı ki ngan be je pəti ki dənangi Galile ti, ki dənangi Jude, ki be bo Jorijaləm. Bəbe əji təgine me kajı njé moy je ti. ¹⁸ Lo kin ti, dije madi oti dəw kare ki rəe oy njururu, me ne kotı njé moy je ti, rəi sie rə Jəju ti. Sangi rəbi kadi n-awi sie kəy n-iləi-e no Jəju ti. ¹⁹ Nə gəri rəbi ki kadi awi sie al, tadə dije əi ngay. Be ə, ali taa, rai bole də kəy ti ningə, iləi nje moy ki ne kotı njé moy je, iləi-e dan kosi dije ti no Jəju ti. ²⁰ Loki Jəju oo kadi-me ləde ningə, əl dıngəm ə nə: «Majal je ləi e ki kiyə go kə.» ²¹ Njé ndo ndu-kun je lə Luwə ki Parisi je iləi rəde məri ta ningə əli əi nə: «Dəwe kam e nə ə əl ta ki mal də Luwə ti be ə? Luwə ki karne ba par ə asi kiyə go majal je lə dije kə, dəw ki rangi goto.» ²² Jəju gər mər ta je ləde ki mede ti adi əl-de ə nə: «Ra ban ə isi iməri ta je ki be kin mesi ti ə? ²³ Kəl dəw kə nə: “Majal je ləi e ki kiyə go kə” bə ngə ngay al ə se, kəl-e kə nə: “İ taa ə injiyə” bə ngə ngay al ə? ²⁴ Re e be bə, m-a m-əji səi təkı mi NGon Dəw, m-aw ki təgi dənangi ti ne, mba kadi m-iyə-n go majal je lə dije kə.» Ningə, Jəju əl nje rə koy njururu ə nə: «İ taa, un tuwə ləi, ə aw be.» ²⁵ Ta naa ti noo, dıngəm ka kin i taa ta kəm dije ti pəti, un tirə ki kəte to ti, ə tēē aw be ki kilə toji də Luwə ti tane ti. ²⁶ Dije pəti, ne kin əti-de bəl adi iləi toji də Luwə ti. Bəl rosi mede adi əli əi nə: «J-o ne ki mba bone.»

Jəju bar Ləbi

(Mt 9.9-13; Mk 2.13-17)

²⁷ Go ti Jəju tēē ningə yə oo dəw kare ki nje taa la-mbə kadi njé kəbe je ki bari-e nə *Ləbi, isi me kəy taa la-mbə ti. Loki oo Ləbi ningə əl-e ə nə: «Un gom.» ²⁸ Ningə Ləbi iyə ne je pəti, ə i taa un go Jəju.

²⁹ Go ti, Ləbi ra ne kuso ki bo ngay me kəy ti ləne, bar-n Jəju. Lo ne kuso ti kin, njé taa la-mbə je, ki ndəgi dije ki rangi əi səde titi noo. ³⁰ *Parisi je ki njé ndo ndu-kun je bəi ta, əli njé ndo je lie əi nə: «Ra ban ə isi usoi ne je, ayi-naa je ki njé taa la-mbə je, ki njé ra majal je ə?» ³¹ Jəju un ta əl-de ə nə: «E dije ki njé moy je ə a sangi dəw ki nje ra moy, bi

✠ 5:14 Ləbətiki 14.2-32 * 5:14 ki go jibəl ra-e ti lə Jipi je, nje banji e dəw ki dije ooi-e kadi ay njay al, adi asi kadi aw lo ne ra je ti ki bə tə Luwə al.

e njé rō nga je ə a sangi dāw ki nje ra moy, al. ³² Ningə, m-re mba bar dije ki dana al, nə m-re mba dije ki njé ra majal je yo mba kadi iyəi kilə rade je ki majal.»

Jəju əl ta ki dō kəgi rō nē kuso ti

(Mt 9.14-15; Mk 2.18-20)

³³ NJé ki madi je əli Jəju əi nə: «Taa taa, njé ndo je lə Jə Batisi əi ki njé ndo je lə *Parisi je isi iyəi ta nē kuso, taa isi əli ta ki Luwə tō, ə njé ki yəi je, isi usoi nē je, ayi-naa man je.»

³⁴ Ə Jəju əl-de ə nə: «A asi kadi əgi dije ki bari-de lo nē kuso taa-naa ti kuso nē a? Dəkagilo ki nje taa dāne isi-n səde naa ti kin, a asi kəgi-de kuso nē al.» ³⁵ NDō je a rəi noo kadi a uni-e tade ti ningə tə, a iyəi ta nē kuso.

Nē ndo lə Jəju aw naa ti ki kəki nē ndo lə Parisi je al

(Mt 9.16-17; Mk 2.21-22)

³⁶ Jəju əl-de kuji ta kare ə nə: «Dəw a gangi ta kibi ki sigi kadi ilə-n kəm e ki kəke al. Re e be ə, kibi ki sigi a e ki gangi kō, ningə ta kibi ki sigi ka kin uwəi naa ki ki kəke al bəy tō, adi joo pu təl nē ki tuji. ³⁷ Taa, dəw a un kasi kandi nju ki ki j al bəy uti me mbu nda je ti ki kəke al. Re e be ningə, loki kasi a j ba mbu nda je a ndui, kadi kasi lo kō. Ningə mbu nda je təli nē ki tuji kō. ³⁸ Be ə, re kasi kandi nju j al bəy ba, maji kadi mbu nda je əi ki sigi taa. ³⁹ Loki dəw ay kasi kandi nju ki j ningə, a ge e ki j al bəy al ngata. Tadō dije əli əi nə: “Kasi ki j ə maji”.»

6

Ta lə Jəju dō ndo taa kəə ti

(Mt 12.1-8; Mk 2.23-28)

¹ NDō kare, Jəju ində də me ndər gəme je ti. E ndo taa kəə lə *Jipi je. Ningə, njé ndo je lie ki əi sie, gangi dō ko je jide ti, təmi usoi. ² Ə *Parisi je madi əli-de əi nə: «Ra ban ə irai nē ki kadi dəw ra ndo taa kəə ti al be ə?» ³ Jəju əl-de ə nə: «Itidəi nē ki ngar *Dabidi ra loki bō ra-de ki dije ki goe ti kin al biti a? ⁴ Dabidi ur me kəy ti lə Luwə, un mapa ki dije adi Luwə kadi-kare ti uso, ningə təl-n adi dije ki goe ti usoi tō. Usoi mapa ki e nē ki səbi kadi njé kijə nē məsi kadi-kare je par ə usoi.» ⁵ Jəju təl əl-de bəy ə nə: «Mi *NGon dəw m-aw ki təgi dō ndo taa kəə ti.»

Jəju adi rō nga dīngəm ki jie oy njururu

(Mt 12.9-14; Mk 3.1-6)

⁶ *NDō taa kəə ki rangi, Jəju aw kəy kaw-naa ti lə *Jipi je, ndo nē dije. Ningə dīngəm kare ki ji kəe oy njururu, e me kəy kaw-naa ti noo. ⁷ NJé ndo ndu-kun je ki *Parisi je isi jəke isi indəi kəmde kadi n-ooi se Jəju a adi dīngəm kin rō nga ndo ta kəə ti lə Jipi je wa? E ta bole ki isi sangi kadi n-ingəi ba n-indəi ta dəe ti. ⁸ Nə Jəju gər mər ta je ləde, adi əl dīngəm ki jie oy njururu ka kin ə nə: «J taa, a dana ta kəm dije ti pəti.» Dīngəm j a taa. ⁹ Ningə Jəju təl dəji ndəgi dije ə nə: «M-dəji səsi m-o, e ri ə maji kadi dəw ra ndo ta kəə ti ə? Kadi dəw ra maji ə se kadi ra majal ə? Kadi dəw nagi madine ta yo ti ə se kadi iyə adi tuji kō ə?» ¹⁰ Jəju ində kəmne gō-n-de ba pəti, ningə əl dīngəm ka kin ə nə: «Tsura jii.» Dīngəm surə jine, ningə jie təl to maji kare. ¹¹ Wongi təl njé ndo ndu-kun je ki Parisi je, adi əli-naa ta dande ti dō nē ti ki kadi n-rai ki Jəju.

Jəju mbəti njé ndo je ləne ki dəgi gide e joo

(Mt 10.1-4; Mk 3.13-19)

¹² Me ndəe je ti kin, Jəju aw dō mbal ti mba kəl ta ki Luwə. Əl ta ki Luwə kondō biti lo ti. ¹³ Loki lo ti, Jəju bar njé ndo je ləne. Ningə mbō njé ndo je ti kin ə, mbəti-de dəgi gide e joo, bar-de njé kaw kilə je. ¹⁴ Adi e Simō, ki ində təe nə Piyər əi ki ngokone Andire, ki Jaki, ki Jə, ki Pilipi, ki Batiləmi, ¹⁵ ki Matiye, ki Tomasi, ki Jaki, ki ngon lə Alpe, ki Simō ki

bari-e dāw ki e mbō njé rō mbata kingə dō lə be ləde ti, ¹⁶ ki Judi ki ngon lə Jaki, taa Judasi Isikariyoti ki təl nje kun dō Jəju tō.

Jəju aji njé moy je dan kosi dije ti

(Mt 4.23-25)

¹⁷ Jəju i ki njé kaw kilə je dō mbal ti re tēē lo ti ki gide asi naa maji ningə, ingə kosi njé ndo je ləne, ki kosi dije ngay ki i dōnangi Jude ti je, njé ki be bo Jorijaləm ti je, njé ki be bo je ti ki kadi ba ti ki Tir je ki Sidō je. Rəi mba koo ta lə Jəju je mba kadi aji-de dō moy je ti ləde je. ¹⁸ Njé ki ndil je ki majal yəti angalde ingəi rō nga tō. ¹⁹ Ningə kosi dije pəti sangi kadi n-ədi rəe, tado tōgi madi isi tēē rəe ti adi-de rō nga.

Maji-kur ki kəm-to-ndoo

(Mt 5.1-12)

²⁰ Jəju un kəmne oo-n njé ndo je ləne ningə əl-de ə nə:

Səi njé ndoo je, səi njé maji-kur, tado kōbe lə Luwə e yəsi.

²¹ Səi ki bo isi ra səsi bone, səi njé maji-kur, tado lo ti ə a indani.

Səi ki isi nōi bone, səi njé maji-kur, tado lo ti ə a kogi.

²² Maji-kur e ləsi loki dije isi mbati səsi, dije isi tuwəi səsi, dije isi taji səsi, dije isi əli ta je ki majal dəsi ti, mbata ti ləm mi *NGon dāw. ²³ NDō ki nē je kin tēē dəsi ti ə, maji kadi irai rənəl, itij bal, tado nē kigə go jisi e ngay dərə ti. Tado e be ə kade je adii kō njé kəl ta je ki ta Luwə ti, kəte.

²⁴ Nə səi njé nē kingə, səi njé kəm-to-ndoo. Səi njé kəm-to-ndoo tado ingəi nē səl me ləsi ngata.

²⁵ Səi ki bone indani, səi njé kəm-to-ndoo, tado lo ti ə bo a ra səsi.

Səi ki bone isi kogi, səi njé kəm-to-ndoo, tado lo ti ə a uwəi ndoo je a nōi je.

²⁶ Səi ki dije isi əli ta ki maji maji dəsi ti, səi njé kəm-to-ndoo, tado e be ə kade je rai ki njé kəl ta ki ta Luwə ti ki njé ngom je.

NDigi njé bə je

(Mt 5.39-47)

²⁷ Ningə səi ki isi oi ta ləm, m-əl səsi kadi indigi njé bə je ləsi, irai maji ki njé ki isi əsi səsi ta. ²⁸ Injangi dō njé ki isi mani səsi, ə əli ta ki Luwə mbata lə njé ki isi əli ta je ki majal dəsi ti.

²⁹ Re dāw ində dam mbəi ki kare ə, iyəti dame ki nungi ade ində bəy. Re dāw taa kibi ki ngal ləi ə, ade e ki gōji dō ti. ³⁰ Dāw ki ra ki dəji nē ə ade, ningə dāw taa nē ləi ə idəji goe al tō. ³¹ Nē je ki indigi kadi dije rai adi səsi kin ə, irai kae ti wa kin adi-de tō. ³² Kin ə indigi njé ki ndigi səsi tō par ə, oyo ri ə kadi dāw ra səsi ə? Dāw a ra səsi oyo al, tado njé ra majal je ka ndigi njé ki ndigi-de tō. ³³ Kin ə irai maji ki njé ki rai səsi maji par ningə, oyo ri ə kadi dāw ra səsi ə? Dāw a ra səsi oyo al, tado njé ra majal je ka rai təkə irai kin be tō. ³⁴ Kin ə adi njé ki igəri maji kadi a ugəi səsi bāngi par ə tunəi səsi nē ningə, oyo ri ə kadi dāw ra səsi ə? Dāw a ra səsi oyo al, tado njé ra majal je ka, adi njé ki gəri maji kadi a ugəi-de kər nē ləde gōgi par ə tunəi-de nē tō. ³⁵ Maji kadi indigi njé bə je ləsi, irai maji ki nōō par, ə adi dije tunəi səsi nē ki kanji kadi indəi mesi dō kinge ti gōgi. E be ə a ingəi nē kigə go ji ki bo, taa a səi ngan lə nje kisi dō nē je ti pəti tō. Tado e nje ra maji ki dije ki gəri ra oyo al ki dije ki nje me majal.

Igangi ta dō dije ti al

³⁶ Maji kadi səi njé ra maji ki ngay təkə Bawsi Luwə e-n nje ra maji ki ngay kin be tō.

³⁷ Igangi ta dō dāw ti al, ningə Luwə a gangi ta dəsi ti al tō. Uwəi dāw ki ta al, ningə Luwə a uwə səsi ki ta al tō. İyəi go majal lə dāw kə, ningə Luwə a iyə go majal ləsi kə tō. ³⁸ Adi, ə Luwə a adi səsi tō. Luwə a buki posi kibi ti ləsi kadi rosi maji: a yəki, mbisi digi digi, buki kadi rosi re puu kə. Tado go rəbi ki igangii ta dō dije kin ə Luwə a gangi-n ta dəsi ti tō.

³⁹ Ningə Jəju təl əl-de ta kare me kuji ta ti bəy ə nə: «Nje kəm tō a ndər nje kəm tō madine ban ə? A ndər-e al, tado re ndər-e ə a osi joo pu me be ti. ⁴⁰ Nje ndo itə nje ndo-e nē al, re e nje ndo ki bae ndo-e nē bərərə bərərə maji ningə, a to tə bane be.

⁴¹ «Ra ban be ə, o burim wale ki to kəm ngokoi ti yo, ə o kagi ki boy ki to yai ti i wa kin al ə? ⁴² Kagi ki boy ki to kəmi ti i wa kin o al ningə, ki go rəbi ki ban ə a asi kadi əl ngokoi ə nə: “NGokom, adi m-un burim wale ki to kəmi ti kin,” ə? I nje kadi kəm dije, un kagi ki boy ki kəmi ti kin ningə tə, a o lo ay njay kadi un-n burim wale ki kəm ngokoi ti.

Kagi ki kande

(Mt 7.16-20; 12.33-35)

⁴³ «Kagi ki maji ki kadi a andi kandi ki majal goto, taa kagi ki majal ki kadi a andi kandi ki maji ka goto tə. ⁴⁴ E ki kandi kagi ki səbi də kage kin ə a gəri-e-n. Dəw a ijə kandi mbaykote də kon pa ti al, taa dəw a ijə kandi nju də kon bər ti al tə. ⁴⁵ Dəw ki maji, kilə rae tēē me nē ra ti ki maji ki uwə mee. Ningə dəw ki majal, kilə rae tēē me nē ra ti ki majal ki uwə mee tə. Tado e nē je ki rosi me dəw kin ə isi tēē tae ti.

Təl rə go ndu ti

(Mt 7.24-27)

⁴⁶ «Ra ban ə ibari-mi “Babe, Babe”, ə irai nē ki m-əl səsi al ə? ⁴⁷ Dəw ki ra ki re rəm ti, oo ta ləm, ə təl rəne go ti ningə, e dəw ki to tə dəw ki m-a m-əl səsi ta lie kam be. ⁴⁸ To tə dəw ki nje ra kəy, ki ur be də dii ti adi əbi maji, bəy taa, ində gin kəy ti kin be. Loki man i ningə, man kə lo re un kəy ka kin, nə asi kadi tə kəy ka kin al, tado ində adi ngə maji. ⁴⁹ Nə dəw ki oo ta ləm, ə təl rəne go ti al, to tə dəw ki ində kəy ləne dənangi ti taa ne kare, ki kanji kur be kində gine ti be. Loki man kə re un kəy ka kin ningə, ndəy ba bəy par ə kəy budi nangi mur mur kə.»

7

Jəju aji ngon nje kilə lə ki bo ki də asigar je ki bu

(Mt 8.5-13)

¹ Loki Jəju əl ta je kin pəti kosi dije ba, əti aw Kapərnayim ti. ² Me be ti kin, dəw kare ki nje kun də buti asigar je ki bu, aw ki ngon nje kilə ləne kare ki e moy, to ta koy ti. Ningə e ngon nje kilə ki bae ge ta lie ngay. ³ Be ə, loki ki bo lə asigar je ka kin oo ta lə Jəju ningə, ilə ngatəgi je madi, ki əi ngatəgi lə *Jipi je, adi-de awi ingəi Jəju kadi dəji-e adi re səde aji ngon nje kilə ləne kin. ⁴ Loki rəi ingəi Jəju ningə, nəi dəe ti ki nja naa ti naa ti əi nə: «Dingəm kin, e dəw ki asi kadi ira sie me nē dəji ti lie kin, ⁵ tado ndigi-je je Jipi je ngay, taa e e tə ə ra kəy kaw-naa ləje adi-je.» ⁶ Ə Jəju əti aw səde. Awi, ə loki indəi də kəy basi ningə, ki bo lə asigar je ka kin ilə madine je madi adi awi əli Jəju əi nə: «Babe, itapi rəi al, tado mi m-asi kadi ində njai ta kəy ti ləm al. ⁷ E mbata kin ə, mi wa m-aw-n ki rəm rəi ti al. NGA ningə, m-dəji kadi əl ta kare par ə ngon nje kilə ləm a ingə rə nga. ⁸ M-əl be tado, mi ki dəm mi gin təgi ti lə njé ki dəm ti, ningə m-aw ki asigar je ki əi gin təgi ti ləm tə. Adi re m-əl asigar kare m-ə nə: “Aw!” ba aw; kin ə m-əl ki nungi m-ə nə: “Ire!” ba re; kin ə m-əl ngon nje kilə ləm m-ə nə: “Ira nē ki be!” ba ra nēe kin tə.»

⁹ Loki Jəju oo ta je kin ba, piti ki bo lə asigar je ka kin, ningə təl kəmne ki də kosi dije ti ki a njiyəi goe ti, əl-de ə nə: «Adi m-əl səsi, ko kadi-me ki be kin, dənangi ki *Isirayəl ti wa ka m-ingə al bəy.» ¹⁰ Loki njé kaw kilə je əi nə n-təli be ningə yə ingəi ngon nje kilə ka kin, rəe nga adi isi kare.

Jəju adi ngon basa ki Nayim ti təsi ndəl

¹¹ Jəju əti nōq aw be bo ti ki təe nə Nayim. *Njé ndo je lie ki kosi dije ngay uni goe awi sie. ¹² Loki rəi tēēi basi ki ta rəbi ki ur ki me be ti ka kin ningə, dije isi awi ki dəw ki oy kadi dibi-e. Dəw ki oy ka kin e ngon lə dəne ki nje ngaw koy kare be. E ngone ki dingəm ki kare ba be, adi kosi dije ngay ki me be ti, isi dani dəne ka kin lo dibi ngone ti. ¹³ Loki Jəju o dəne ka kin ningə, kəm kə ra-e ngay mbata ti lə dəne ka kin, adi əl-e ə nə: «təq al.» ¹⁴ Jəju aw kadi kəsi yo ti, ilə jine ədi-n. Njé koti nin je ai nangi, ba Jəju əl ə nə: «Basa, m-əli kadi i taal!» ¹⁵ Ningə nje koy i isi taa, ə ilə ngirə kəl ta. Jəju təl ule ji kəe ti. ¹⁶ Dije pəti, nē je kin əti-de bəl, adi iləi təji də Luwə ti əi nə: «Nje kəl ta ki ta Luwə ti kare ki bo

tẽ danje ti ne: Luwə re ra ki dije ləne.»¹⁷ Nẽ ki ra nẽ kin, poye rosi dənangi ki Jude ti pəti ki ngan bẽ je ki gəi gide.

Jə Batisi dəji ta ki də Jəju ti

(Mt 11.2-6)

¹⁸*NJé ndo je lə Jə ɔri-e poy nẽ ki ra nẽ kin adi-e oo, ə Jə bar njé ndo je ləne joo,¹⁹ ilə-de rə Babe ti adi dəji-e əi nə: «I ə i dəw ki Luwə mbəte, ki sɔbi kadi a re ka kin ə se, e nay nɔɔ bəy kadi tə ji ngəm tae ə?»²⁰ Loki rəi tẽi rə Jəju ti, əli-e əi «E Jə Batisi ə ilə-je ki rəi ti kadi ji dəji se “i ə i dəw ki Luwə mbəte, ki sɔbi kadi a re ka kin ə se, e nay nɔɔ bəy kadi tə ji ngəm tae wa?”»

²¹Dəkagiloe ti wa ki isi dəji-e ta kin, Jəju isi aji njé moy je ngay nim, njé məti je nim, isi tuwə ndil je ki majal də dije ti nim, taa adi njé kəm tə je ngay ooi lo nim tə.²² Ningə ilə njé kilə je ti lə Jə ə nə: «Awi əli Jə nẽ je ki oi ki mbisi je, ki kəmsi je kin: NJé kəm tə je ooi lo, njé məti je njiyəi maji, njé banji je ingəi rə nga, njé mbi bəy je ooi ta, njé koy je i taa lo koy ti, taa njé ndoo je ka, e ki kilə-de mbə Poy Ta ki Maji tə.²³ Maji-kur e lə dəw ki m-təl gin kosi lie, al.»

Jəju əl ta ki də Jə ti

(Mt 11.7-11)

²⁴Loki njé ndo je lə Jə təli awi, Jəju ilə ngirə kəl kosi je ta ki də Jə ti ə nə: «E ri ə awi isi oi dilə lo ti ə? E gakira ki nəl isi aw sie ki yo je, ki ne je kin a?»²⁵ A re e əl ə, e ri wa bangi awi isi oi ə? E dəw ki ɔ kibi ki ndole ngay ba awi oi-e ma? NGA njé ki ɔi kibi je ki gate e ngay ka, isi lo je ti ki səl lum, isi me kəy je ti ki boy ki ngar je isi ti.²⁶ Ə se e ri wa ə awi oi wa? E nje kəl ta ki ta Luwə ti ə awi oi-e ma? Re e ə ə, m-əl səsi m-ə nə oyo, e nje kəl ta ki ta Luwə ti ki itə njé kəl ta je ki ta Luwə ti bəy.²⁷ E ə makitibi lə Luwə əl ta ki dəe ti kəte ə nə: “M-a m-ilə ki nje kaw kilə ləm kəte kadi ra go rəbi nɔi ti[☆].”²⁸ Ningə adi m-əl səsi, dan dije ti pəti ki dəne je oji-de kin, dəw ki bo itə Jə goto. Nə ki basine kin, dəw ki e ki du ngay me bəkɔ ti lə Luwə bo ite.²⁹ Dije pəti ki ooi ta lie, naa ti ki njé taa la-mbə je gəri kadi Luwə ra nẽ ki dana, adi adi Jə ra-de batəm.³⁰ Nə *Parisi je ki njé ndo ndu-kun je ɔsi nẽ ki Luwə ində dəe dana mbata ti ləde ngərəngi, adi mbati kadi Jə ra-de batəm.³¹ M-o dəw ki kadi m-un-e m-ɔji-n dije ki dəkagilo ti ki bone kin al. Toi tə nə wa ka m-gər al.³² M-a m-ə nə toi tə ngan je ki du ki isi ta mbalo ti, bari-naa ki yo je, ki ne je əi nə: “Ji kəl nal kadi indamii, ə imbati ndam, j-osi pa yo kadi inɔi, ə imbati nɔ.”³³ E be ə, Jə Batisi re, ə uso mapa al nim, ay kasi nju al nim ba, əli əi nə: “Dəe majal.”³⁴ NGA ə, mi *NGon dəw m-re, ə m-uso nẽ je, m-ay man je ba, səi əli əi nə: “Mi nje kuso nẽ kədi, mi nje kəy nẽ, mi madi njé taa la-mbə je, ki njé ra majal je,” bəy tə!³⁵ Nə ngan lə Luwə pəti ki ndigi gosi lie, gəri kadi gosi lie e gosi ki dana.»

Jəju aw me kəy ti lə Parisi kare ki bari-e nə Simɔ

³⁶Parisi kare ba Jəju kadi aw uso səne ne. Be ə, Jəju aw isi sie ta nẽ kuso ti.³⁷ Lo kin ti, dəne kare ki me bẽ ti kin tẽe nɔɔ re. E dəne ki nje ra kaya, ə gər kadi Jəju isi bẽ lə Parisi ki bari-e Simɔ kin nɔɔ, isi uso nẽ. Dəne re ki ku mbal ki bari-e albatir ki yibi ki əti maji rosi.³⁸ Re isi go Jəju ti, njae ti, isi nɔ, ningə yom nja Jəju ki man kəmne, ba bər ki bisi dəne. Go ti, təl tən nja Jəju, ba buki yibi ti ka kin.³⁹ Lo kin ti, Parisi ki ba Jəju bẽ ləne ka kin əl mene ti ə nə: «Kin ə re dɔngəm kin e nje kəl ta ki ta Luwə ti təkɔ rəjeti ə, asi kadi a gər dəne ki isi ɔde kin, asi kadi a gər kilə ra-e je ki majal kin.»⁴⁰ Ə Jəju əl-e ə nə: «Simɔ, m-aw ki ta kare ne kadi m-əli.» NGA ə Simɔ ilə Jəju ti ə nə: «NJe ndo dije, əl-m.»⁴¹ Ba Jəju əl-e ə nə: «Dɔngəm kare adi la dije joo, ində kirə ti. Ki kare kadi a uge kirə ki lo kilə ki ndə bu mi, ə ki nungɔ kadi a uge kirə ki lo kilə ti ki ndə kuti mi tə.⁴² Nə loki asi kadi ugəi kirə ka kin dəde ti al, dɔngəm ki nje la ka kin iyə kə ki go me-maji ti adi-de joo pu. Ə se dan dije ti ki joo kin, e ki ra a ndigi dɔngəm ki nje la kin ngay ə?»⁴³ Ningə Simɔ ilə Jəju ti ə nə: «M-o kadi e e ki la ki dəe ti e ngay ə bae iyə kə kin ə a ndigi nje la kin ngay.» Ə Jəju əl-e ə nə: «Ta ləi e ta ki rəjeti.»

☆ 7:27 Malasi 3.1

⁴⁴ Ningə təl kəmne ki dō dāne ti ka kin, ɓa əl Simo ə nā: «O dāne kin a? M-re ɓe ləi, ə man ki kare ka imbəl dō njam ti al, nə e, yom njam ki man kəmne, taa bər ki bisi dāne ɓəy. ⁴⁵ I uwə-m ki rəi ti jururu al, nə e, loki m-ur kəy nu, ra kilə kəy njam jururu ki rone ti. ⁴⁶ I iɓuki yibi dō njam ti al, nə e, ɓuki yibi ki əti maji dō njam ti pə pə. ⁴⁷ Be ə, m-a m-əli təkɪ e ki go rəbi majal je lie ki ngay ki kiyə kin ə, ɔji-n ndigi-naa ki əti ɓəl kin. Ningə dəw ki majal je lie e ki kiyə go kə ngay al, a tɔji ndigi-naa ki ngay al tɔ.» ⁴⁸ Ba Jəju əl dāne ka kin ə nā: «Majal je ləi e ki kiyə go kə kadi.» ⁴⁹ Lo kin ti, dije madi ki isi sie ta ne kuso ti iləi ngirə kəl mede ti əi nā: «Dəw kin e nā ə aw biti kadi iyə go majal lə dije kə ə?» ⁵⁰ Nə Jəju əl dāne ə nā: «Kadi-me ləi aji, aw ki lapiya.»

8

Dāne je ki njiyəi go Jəju ti

¹ Go ti, Jəju aw ki ɓe bo je, ki ngan ɓe je, əl ta, ilə-n mbɛ Poy Ta ki Maji ki ɔji dō kɔɓe lə Luwə. *NJé ndo je lie ki dɔgi gide joo əi sie naa ti. ² Taa, dāne je madi ki ndo ki Jəju tuwə ndil je ki majal dode ti kə je, e ki adi-de rə nga dō moy je ti ləde je kin ka əi noo tɔ. Adi e Mari ki Magidala ki ndo ki Jəju tuwə ndil je ki majal siri dɔe ti kə kin nim, ³ Jan ki ne Suja, ki e dingəm ki nje ngəm ne lə *Erodi kin nim, Sujan nim, taa ndəgi dāne je ki rangi ngay ɓəy tɔ. Əi kin ə əi dāne je ki njé ra ki Jəju ki ne kingə je ləde.

Kuji ta ki dō nje dibi ne ti

(Mt 13.1-9; Mk 4.1-9)

⁴ Kosi dije ki ij ki ɓe bo je ki dangi dangi, kawinaa ki dō Jəju ti, ə Jəju əl-de kuji ta madi ə nā: ⁵ «Nje ndor kare aw kadi dibi ne, ningə dəkagilo ki a ilə ko ne, kə ko je madi tosi ngangɪ rəbi ti, adi dije njiyəi dō ti, yəl je rəi ɔi maki. ⁶ Kə ko je madi tosi dɔnangi njəkirə ti, adi loki mbie je əi nā n-tɛɛi ɓa, tali tuti kurim, mbata lo ki səl ki kadi iləi ngirəde ti goto. ⁷ Kə ko je ki nungi, tosi dan kon je ti, adi kon je tɔgi səde naa ti, təli ndəmi-de mbəl. ⁸ Nə kə ko je madi, tosi dɔnangi ti ki maji, adi tɔgi, kandide tɛɛ. Dəe kare andi asi ɓu, ɓu.» NGa ningə, Jəju təl dō ta ləne kin ə nā: «Dəw ki aw ki mbine mba koo-n dō ta ɓa, kadi oo dō ta kin maji!»

Gin ne ki Jəju əl-n ta me kuji ta ti

(Mt 13.10-17; Mk 4.10-12)

⁹ *NJé ndo je lə Jəju daji-e əi nā se kuji ta kin me nə ri wa? ¹⁰ Ə Jəju ilə-de ti ə nā: «Səi, Luwə tɛɛ ki dō ne ki to lo ɓɔyɔ ti ki ɔji dō kɔɓe lie adi igəri, nə ndəge je, ne kin e ki kɔji-de ki kuji ta, mba kadi:

“Re kəmde oo lo maji ka, ooi ne al,

MBide oo dō ta maji ka gəri me al”[☆].»

Jəju ɔr me kuji ta ki dō nje dibi ne ti

(Mt 13.18-23; Mk 4.13-20)

¹¹ Jəju əl njé ndo je ləne ə nā: «Kuji ta kin, me ə to kin: kə ko, e ta lə Luwə. ¹² E ki tosi ngangɪ rəbi ti, e dije madi ki ooi ta lə Luwə, ningə su re ɔr ta ki oi ka kin mede ti kə, nə tə pa ne ta ij adi mede Jəju kadi ij ingəi kaji. ¹³ Kə ko ki tosi dɔnangi njəkirə ti, əi dije ki ooi ta lə Luwə ɓa, taai ki rənəl, nə lo kadi ta kin ilə ngirəne mede ti nga goto. Adi mede ngon kagi lo ki ndəy be par, nə loki kə je tɛɛ dode ti ɓa, iyəi go kadi-me ləde kə. ¹⁴ Kə ko ki tosi dan kon ti, əi dije ki ooi ta lə Luwə, nə go ti, me ka sururu, ki ne maji je, ki koo maji rə ki dɔnangi ti ne ɔgi-de kadi tɔgi me kadi-me ti ləde. ¹⁵ Ningə kə ko ki tosi dɔnangi ti ki maji, əi dije ki ooi ta lə Luwə ki ngamede ki maji, ngame ki rɔjeti, ningə ngəmi mede ti, uwəi tɔgide ɓa, adi kandi kilə ləde tɛɛ.»

Kuji ta ki dō kunji ti

(Mk 4.21-25)

☆ 8:10 Ejay 6.9

¹⁶ «Dəw a ində por lambi ti kadi dəbi ngo də ti al, taa ində gin tirə ti al tə. A ində də ne ti taa, kadi dije uri kəy ba, oi lo ki kunje. ¹⁷ Tado ne ki to lo bəyo ti, ki gine a tēe al goto, taa ne ki to lo bəyo ti, ki a to taga kadi dije gəri al ka goto tə. ¹⁸ Maji kadi uri mbisi maji oi də ta ki isi oi, bi kadi oi ki noo be al. Tado dəw ki aw ki ne jine ti, a adi-e də ti bəy. Nə dəw ki ne lie goto, e ki ndikiri wa ki ində mene də ti kin ka, a taai jie ti wa bəy.»

*Ko Jəju ki ngakoe je
(Mt 12.46-50; Mk 3.31-35)*

¹⁹ Ko Jəju ki ngakoe je rai kadi n-ooi-e, nə lo kadi tēe rəe ti goto mbata kosi dije ki ai ngay. ²⁰ Ə əli-e ai nə: «O koi je, ki ngakoi je ai taga noo, a sangi kadi n-ooi-ni.» ²¹ Ningə Jəju təl əl-de ə nə: «Kom je, ki ngakom je ə ai dije ki ooi ta lə Luwə, ba təli rəde go ti, rai kile.»

*Jəju ndangi nəl adi a lo ka ti
(Mt 8.18, 23-27; Mk 4.35-41)*

²² NDə kare, Jəju al me to ti ai ki njé ndo je ləne, ningə əl-de ə nə: «Adi ji gangi ba j-awi dame ti ki kare.» Ba awi. ²³ Loki isi əsi to isi gangi ba kin ba, Jəju to bi maki. Ə nəl ki bo ngay osi də ba ti, ra adi man rosi to, əi ta yo ti. ²⁴ Lo kin ti, njé ndo je rai ki rəe Jəju ti, ndəli-e ki nq tade ti ai nə: «Nje ndo dije, Nje ndo dije, j-isi j-oy!» Loki Jəju ndəl, ndangi nəl je ki pungi man je adi təli toi jəke, lo to jijji. ²⁵ Ba təl əl njé ndo je ə nə: «Kadi-me ləsi to ra be təy ə?» NGa ningə bəl ra-de, ne kin əti-de bəl ngay, adi dəji-naa ta dande ti ai nə: «Dəw ə wa kam e nə ə nəl je ki man je ka əl-de ta par ə təli rəde goe ti be ə?»

*Jəju tuwə ndil je ki majal də dıngəm madi ti
(Mt 8.28-34; Mk 5.1-20)*

²⁶ Jəju ai ki njé ndo je ləne rai tēe dənangi ti ki Gərasa, ki a ta be ti ki Galile. ²⁷ Loki Jəju i me to ti ur ki nangi ningə, dıngəm kare ki me be ti ki Gərasa, i noo re ki rə Jəju ti. E dıngəm ki ndil je ki majal rai-e. Asi dəkagilo ngay, dıngəm kin ilə kibi rəne ti al nim, isi be me kəy ti al nim. Lo kise e də badi je ti par. ²⁸ Loki oo Jəju ningə, osi nangi njae ti, ba əl ta ki ndune ki boy ə nə: «Jəju ki NGon lə Luwə ki nje kisi dərə ti taa nu, e ri ə ige rəm ti ə? NJai ba, adi-m ko al.» ²⁹ Əl be tado Jəju adi ndune ndil ki majal kadi tēe rə dıngəm ti kin kə. Nja ngay ndil ki majal kin i ki dıngəm ka kin ba ra-e. Dije dəoi-e ki kulə gındi je, iləi kangila gındi njae ti je, nə gangi kulə gındi je kin riw riw ə təti kangila gındi je kin nusi nusi rəne ti kə, ba ndil je ki majal əsi-e adi aw ki dilə lo dilə lo. ³⁰ Ə Jəju dəje ə nə: «Təi nə na?» Ba e ilə Jəju ti ə nə: «Təm nə kosi njé rə je.» Tado ndil je ki majal ngay uri me ti. ³¹ Lo kin ti, ndil je ki majal ka kin nqi də Jəju ti kadi adi-de n-awi lo dangay ti lə ndil je ki majal al. ³² Kosi kəsongi je ai lo ti kin noo a usoi ne də mbal ti, ə ndil je ki majal ka kin nqi də Jəju ti kadi adi-de n-awi mede ti. Ba Jəju adi-de ta rəbi kadi awi mede ti. ³³ NDil je ki majal tēe me dıngəm ti, awi uri me kəsongi je ti ka kin. Ningə yə, kəsongi je bıngəi-naa kadi mbal ti taa, tosi me ba ti, ayi-naa man oyi. ³⁴ Loki dije ki njé ngəm kəsongi je ooi ne ki ra ne kin ba, ayi-naa awi me be bo ti ki ngan be je, əri poy ne ki ra ne kin dije. ³⁵ Dije tēe awi kadi n-ooi ne ki ra ne kin. Be ə, loki rai tēe rə Jəju ti ningə, ooi dıngəm ki ndil je ki majal tēe me ti ka kin, isi nja Jəju ti. Ooi-e kadi isi ki kibi rəne ti, ki angal ki maji, adi ra-de bəl. ³⁶ Njé ki ai lo ne ti ki ra ne kin, əri madide je poye, təji rəbi ki dıngəm ki aw ki ndil je ki majal kin ingə-n rə nga. ³⁷ Lo kin ti noo be, dije ki dənangi Gərasa ti, bəl təl-de, adi dəji Jəju kadi iyə dənangi ləde ə aw. Ə Jəju al me to ti, təl gogi. ³⁸ Dıngəm ki Jəju tuwə ndil je ki majal dəe ti kə ka kin dəji Jəju kadi n-aw sie, nə Jəju tuwe ³⁹ ə nə: «Itəl aw be, əri poy ne je pəti ki Luwə ra səi kin adi dije ooi.» Be ə, dıngəm aw ilə mbe ne ki Jəju ra sie kin me be bo ti ki tae ba.

*Ta lə ngon lə Jayrusi ki dəne ki ta lə dəne ki nje moy məsi
(Mt 9.18-26; Mk 5.21-43)*

⁴⁰ Loki Jəju təl re, kosi dəji uwəi-e ki rəde maji, tado pəti isi nginai tae. ⁴¹ Ningə yə dıngəm kare ki təe nə Jayrusi, ki e nje kun də kəy kaw-naa lə *Jipi je i noo re. Re osi nja Jəju ti, nq dəe ti kadi re aw be ləne. ⁴² Kadi aw be ləne mbata ngone ki dəne ki e kare ba,

bale e dɔgi gide joo to ta koy ti. Loki Jəju isi aw, kosi dije mborəi-e ki yo je ki ne je, lo kər kəə goto. ⁴³ Dan kosi dije ti kin, dāne kare ki moy məsi ade kɔ bəl dɔgi gide joo e nɔɔ. Dāne kin tuji nɛ kingə lāne kɔ pəti ji njé ra dije moy ti, nə dāw ki kadi ade rɔ nga goto. ⁴⁴ Dāne re basi rɔ Jəju ti, ki rəbi ki gide ti, ɔdi ta kibi lə Jəju par ə, ta naa ti nɔɔ, məsi gangi rɔe ti. ⁴⁵ Loe ti nɔɔ Jəju daji ə nə: «Nə ə ɔdi-m ə?» Ningə dije pəti naji-e ti əi nə n-ɔdi-e al. NGa ə Piyər əl-e ə nə: «Babe, e dije ki rəsi gidi, mborəi-ni ki yo je ki ne je kin ə ɔdi-ni.» ⁴⁶ Nə Jəju ə nə: «Dəw madi ɔdi-m, m-gər kadi tɔgi tɛɛ rəm ti.» ⁴⁷ Loki dāne oo kadi nɛ ki n-ra kin Jəju gər ba, dadi par par, osi nja Jəju ti. Ningə ɔr go nɛ ki ra ə adi n-ɔdi-n Jəju kin ta kəm dije ti pəti. Taa, ɔr-de go kingə ki ingə rɔ nga ta ji naa ti nɔɔ par kin tɔ. ⁴⁸ Ə Jəju əl-e ə nə: «NGonm, kadi-me ləi aji. Aw ki lapiya.»

⁴⁹ Loki Jəju a əl ta ba bəy ningə, dāw kare i bə lə nje kun dɔ kəy kaw-naa lə Jipi je re. Re əl Jayrusi ə nə: «NGoni oy, itapi NJe ndo dije al ngata.» ⁵⁰ Nə Jəju ki oo dɔ ta kin əl Jayrusi ə nə: «Adi rai bəl al, adi mei par, ə a aji.» ⁵¹ Loki rai tɛɛi me kəy ti, Jəju iyə ta rəbi adi dāw ur kəy go ngon ti al. Adi Piyər nim, Jə nim, Jaki nim, baw ngon əi ki kɔ ngon nim tɔ par ə uri sie kəy go ngon ti. ⁵² Dije pəti nɔi je, ndingəi rɔde je mbata ti lə ngon, nə Jəju əl-de ə nə: «Inɔi al, ngon oy al, nə to bi kare.» ⁵³ Ba ibəi Jəju kogii, mbata gəri kadi ngon oy. ⁵⁴ Nə Jəju uwə ji ngon, ba əl-e ta ki ndune ki boy ə nə: «NGonm, i taa.» ⁵⁵ Lo kin ti, ngon tɔsi ndəl, adi i taa ta ji naa ti nɔɔ. Ba Jəju daji-de kadi adi-e ne uso. ⁵⁶ Nɛ kin ra bəl njé koje je ngay. Nə Jəju adi-de ndune kadi əli tae dāw madi al.

9

Jəju ilə njé ndo je lāne ki dɔgi gide e joo

(Mt 10.1-9, 11-14; Mk 6.6-13)

¹ Jəju bar njé ndo je ki dɔgi gide joo, adi-de tɔgi, ki kɔbe dɔ ndil je ti ki majal pəti, taa kadi ajii njé moy je tɔ. ² Jəju ilə-de kadi iləi mbɛ Poy Ta ki Maji ki ɔji dɔ kɔbe lə Luwə, taa kadi adi rɔ ngə dije tɔ. ³ Ningə əl-de ə nə: «Uni nɛ madi mbata dɔ rəbi al nim, uni kagi tɔsi al nim, uni bəl al nim, uni mapa al nim, uni la al nim, taa kadi awi ki kibi rəsi joo al nim tɔ. ⁴ Ə me kəy ki ra ki uri ti ba, a isi titi nɔɔ biti kadi awii. ⁵ A kin ə re, me be ti, dije mbati kuwəi səsi ki rɔde ti ba, loki isi tɛɛi me be ti kin ki taga ə, indəi bu ki njasi ti kɔ*, mba kadi to tə nɛ ndəji ndude.» ⁶ *NJé ndo je iləi dɔde awi ki be be, iləi mbɛ Poy Ta ki Maji, taa aji njé moy je ki lo lo tɔ.

Ta ndəji Erodɔ dɔ Jəju ti

(Mt 14.1-2; Mk 6.14-16)

⁷ Loki *Erodɔ ki e nje kɔbe dɔnangi ti ki Galile, oo poy nɛ je ki isi rai nɛ kin ba, ta ndəje dɔ Jəju ti, tadɔ dije madi əli əi nə: «E Jə Batisi ə i taa dan njé koy je ti.» ⁸ NJé ki nungi əli əi nə: «E Eli ki nje kəl ta ki ta Luwə ti ə tɛɛ.» NJé je ki nɛ je bəy əli əi nə: «E njé kəl ta je ki ta Luwə ti ki kəte je kin ə ki kare i dan njé koy je ti.» ⁹ Lo kin ti Erodɔ əl ə nə: «Jə, e mi wa ə ndɔ ki madi gangi dɔe, nga e na bəy ə m-isi m-o ta je ki be kin dɔe ti wa ka m-gər al.» Ba sangi kadi n-oo Jəju.

Jəju adi nɛ kuso dɔngəm je dibi mi usoi

(Mt 14.13-21; Mk 6.30-44; Jə 6.1-15)

¹⁰ Loki njé kaw kilə je təli nɔɔ rai ba, ɔri Jəju poy nɛ je ki rai adi-e oo. Ə Jəju ɔr-de, aw səde kadi be bo ti ki bari-e Bətisayda. ¹¹ Nə kosi je gəri gode, adi awi gode ti. Jəju uwə-de ki rəne ti, əl-de ta ki dɔ kɔbe ti lə Luwə, taa aji njé je ki sangi rɔ nga tɔ. ¹² Ningə loki kadi aw tə ur, njé ndo je ki dɔgi gide e joo, rai rɔ Jəju ti əli-e əi nə: «Ituwə kosi dije kam adi awi ki ngan be je ti, ki lo ndər je ti, sangi lo to je ki nɛ kuso je, tadɔ lo ki j-ai ti ne kin, e lo ki dije gotoi ti.» ¹³ Nə Jəju əl-de ə nə: «Səi je wa adi-de nɛ usoi.» Ə njé ndo je əli əi nə: «J-aw ki mapa mi ə kanji joo wa be tɔ par, adi re e be al wa ningə kadi je wa j-aw ji ndogɔ mapa mbata ti lə kosi dije kin pəti wa ta.» ¹⁴ Dɔngəm je asi dibi mi loe ti nɔɔ. Nə Jəju əl

* 9:5 Ta lə kində bu ki nja ti kɔ ba, igoi Mt 10.14 ki ta ki dɔ ti ki e gin ti nangi.

njé ndo je ə nə: «Adi-de isi nangi, uwəi-naa asi kuti mi, kuti mi be.»¹⁵ *NJé ndo je rai təkı Jəju əl-n-de, adi adi-de isi nangi pəti. ¹⁶ Ə Jəju əy mapa ki mi ki kanji ki joo ka kin, ɓa un kəmne ki taa, əl ta ki Luwə mba kadi njangi də ne kuso kin. Go ti, Jəju uwə mapa je ka kin gangi naa ti, ə təl-n adi njé ndo je kadi ləbi kosi dije. ¹⁷ Dije pəti usoi ne ndani maji. Ningə, njé ndo je əyi gindi mapa je ki nay, kare dəgi gide e joo bəy.

Piyər gər kadi Jəju e Kirisi ki Luwə mbəte

(Mt 16.13-20; Mk 8.27-30; Jə 6.67-71)

¹⁸ NDə kare Jəju isi əl ta ki Luwə gidi lo ti gogi, njé ndo je lie əi sie naa ti, ə Jəju dəji-de ə nə: «Kosi je isi əli ta ki dəm ti təkı mi nə ə?»¹⁹ Ə iləi-e ti əi nə: «Dije madi əli əi nə i Jə Batisi, njé ki nungı əi nə i nje kəl ta ki ta Luwə ti Eli; njé ki rangi bəy əi nə e njé kəl ta ki ta Luwə ti ki kəte je kin ə e ki kare dande ti ə i dan njé koy je ti.»²⁰ Ningə Jəju əl-de ə nə: «NGa səi wa ki dəsi, əli əi nə mi nə ə?» Ba Piyər ile ti ə nə: «I Kirisi ki Luwə mbəte.»²¹ Jəju ndəji njé ndo je ki təgine ngay kadi əli ta kin dəw madi al.

Jəju əl ta koyne ki kine lo koy ti

(Mt 16.24-28; Mk 8.34-9.1)

²² Jəju ilə də ta ti kin ə nə: «Səbi kadi mi *NGon dəw m-a m-ingə kə ngay. *NGatəgi je lə *Jipi je, ki ki bo je lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je a mbati-mi. Dije a təl-mi, nə ndə ki kə mitə lə ndə koym ɓa, m-a m-təe lo koy ti.»²³ Go ti, Jəju əl dije pəti ə nə: «Re dəw madi ndigi njiyə gom ti ningə, kadi oo rəne tə ne madi al, kadi ndə je kare kare pəti, e wa un kagi-dəsi koy ləne, ə re un gom. ²⁴ Təkı rəjeti, dəw ki ge kaji rəne ne wa dənangi ti ne a ti ta rəne. Nə dəw ki ti ta rəne ki mbata ləm, a aji rəne tə. ²⁵ Kin ə re dəw ingə ne maji je ki dənangi ti ne pəti tigə, nə kadi e wa ti ta rəne, ə se tuji rəne ə, maje to ra be ə? ²⁶ Təkı rəjeti, re rə dəw madi səl-e ki mbata ləm, ə se ki mbata ta ləm ningə, mi NGon dəw ka, m-a m-ra rəsəl dəe ti tə, ndəe ti ki m-a m-re-n me kəsi-gon ti ləm, ki me kəsi-gon ti lə Bawm, ki me kəsi-gon ti lə malayka je ki ayi njay.»²⁷ Təkı rəjeti, adi m-əl səsi: dije madi dansi ti ne a oyi al bəy ə, a oi kəbe lə Luwə ki kəmde.

Jəju mbəl rəne

(Mt 17.1-8; Mk 9.2-8)

²⁸ NDə jijoo go ta je ti kin ningə, Jəju ər Piyər nim, Jə nim, taa Jaki nim tə, ə al aw səde də mbal ti kadi n-əli ta ki Luwə. ²⁹ Loki Jəju isi əl ta ki Luwə ningə, ta kəme mbəl, taa kibi lie təl nda bal bal tə. ³⁰ Ningə loe ti noo, dıngəm je joo a əli sie ta. Dıngəm je ka kin e *Moji əi ki Eli. ³¹ Teei me tə ɓa ti, a əli sie ta əji də kaw ki a aw Jorijaləm ti kadi oy, təl-n ta kil ləne. ³² Piyər əi ki madine je, ɓi təl-de maki. Ə loki ə nə n-ndəli ningə, ooi kunji Jəju ki dıngəm je ki joo ki ai sie. ³³ Loki dıngəm je ka kin iyəi Jəju ə isi awi ɓa, Piyər əl Jəju ə nə: «Bəbe, kin ə j-isi lo kin ti ne be par ə maji ngay. J-a ra kəy-lo mitə: kare e yəi, kare e yə Moji, ə ki kare e yə Eli tə.» Piyər gər me ta ki isi əl kin al. ³⁴ Ə loki a əl ta tə kəl ba bəy ningə, kil ndi i re səbi dəde liti. Loki kil ndi isi səbi dəde kin, ɓəl təl njé ndo je. ³⁵ Lo kin ti, ndu ta madi tēe me kil ndi ti ə nə: «E kam e NGonm, e ə e dəw ki m-kəte, ə oi ta lie.»³⁶ Go ndu ta ti kin, Jəju təl nay ki karne ba, dəw oo dəw madi ki rangi kade ti al. *NJé ndo je ngəmi tade, ta kare ka əli dəw madi ndəe ti noo də ne je ti ki ooi kin, al.

Jəju aji ngon ki ndil ki majal ra-e

(Mt 17.14-18; Mk 9.14-27)

³⁷ Lo ti go ti, Jəju əi ki njé ndo je ləne ki mitə i j də mbal ti isi rəi ki nangi ɓa, kosi dije ngay tiləi kəme. ³⁸ Ningə dan kosi dije ti ka kin, dıngəm kare un ndune ki taa ə nə: «Nje ndo dije, m-no ki dəi ti kadi igə ngonm kin adi-m, tadə e ki karne ba jim ti. ³⁹ Dəkagilo je madi ɓa, ndil ki majal a uwə, ra-e adi ur kəl, ə yəke ki təgine, adi kulum tae ibə jugi jugi. A ade kə ratata, tə ne ki a iyə al be bəy taa təl iyə. ⁴⁰ Be ə, m-dəji njé ndo je ləi kadi tuwəi ndil ki majal kin dəe ti kə, nə asi kadi tuwəi-e al.»⁴¹ Lo kin ti, Jəju un ta əl ə nə: «Səi dije ki dəkagilo ti ki ɓone ki səi njé me ngə je, səi njé ra ne ki majal, kadi tə m-isi səsi dəkagilo ban bəy taa ə? Kadi m-a m-əsi ginsi dəkagilo ban bəy taa ə? Ire ki ngoni rəm ti

ne.»⁴² Loki ngon isi re basi ki rɔ Jəju ti ningə, ndil ki majal ka kin un-e, ɔte nangi, yəke ki tɔgine, nə Jəju ndangi ndil ki majal ade tɛɛ rɔ ngon ti, adi ngon ingə rɔ nga, ɓa təl sie adi bawe.⁴³ Lo kin ti, dije pəti, ta ndɔji-de dɔ tɔgi Luwə ti ki ətɪ bəl kin.

Jəju təl əl bəy kadi n-a n-oy

(Mt 17.22-23; Mk 9.30-32)

Loki ne je pəti ki Jəju ra, ətɪ dije pəti bəl, Jəju əl njé ndo je ləne ə nə:⁴⁴ «Oi ta ki m-aw tə m-əl səsi kin maji: A iləi-mi *NGon dəw ji dije ti.»⁴⁵ Nə njé ndo je gəri me ta kin al. Ta kin to ki ndəme ba mba kadi gəri me al. Ningə bəli kadi dəji ta Jəju dɔ ti tɔ.

Jəju un ta lə ngan je ki du ndo-n ne njé ndo je ləne

(Mt 18.1-5; Mk 9.33-37)

⁴⁶*Njé ndo je iləi ngirə naji-naa ta ti kadi n-gəri se nā dande ti ə e ki bo wa?⁴⁷ Jəju gər ta ki mede ti, adi un ngon ki du, ur-e ade a gəɗine ti,⁴⁸ ningə əl-de ə nə: «Re dəw madi uwə ngon kin ki rone ti me tɔm ti ə, e mi wa ə dəwe kin uwə-m ki rone ti. Ningə, dəw ki uwə-m ki rone ti, e nje kilə-m ə uwe ki rone ti.» Təki rɔjeti, dəw ki e ə e ki du ngay dansi ti, e dəwe kin ə e ki bo dansi ti.

Dəw ki e nje kəsi-m ta al e dəw ləm

(Mk 9.38-41)

⁴⁹Jə un ta əl Jəju ə nə: «Nje ndo dije, j-o dəw madi ki a tuwə ndil je ki majal me tɔi ti, ə ji ndigi kadi j-ɔge dɔ ra ne kin, tado e njiyə səje goi ti al.»⁵⁰ Nə Jəju ile ti ə nə: «ɔgi-e dɔ al, tado dəw ki ɔsi səsi ta al, e dəw ləsi.»

NGon be kare ki Samari ti mbati kuwə Jəju ki rone ti

⁵¹Loki dəkagilo nay basi kadi a uni Jəju awi sie dɔrɔ ti, Jəju ilə ndune kadi gar n-aw Jorijaləm ti.⁵² Be ə, ilə njé kaw kilə je nɔne ti kəte. *Njé kaw kilə je awi, uri me ngon be ti ki *Samari mba kadi indəi dɔ re lə Jəju naa ti kəte.⁵³ Nə dije ki ngon be ti ka kin mbati kuwə Jəju ki rɔde ti tado isi aw ki Jorijaləm.⁵⁴ Loki njé ndo je lie, Jaki əi ki Jə ooi ta kin ɓa, əli Jəju ə nə: «Babe, indigi kadi ji dəji por j-adi i dɔrɔ ti, ɔsi dɔde ti, ro-de kɔ a?»⁵⁵ Ə Jəju təl kəmne, kəl səde.⁵⁶ Ba uni rəbi, awi ngon be ti ki rangi.

Kun go Jəju

(Mt 8.19-22)

⁵⁷Loki əi dɔ rəbi ti, dəw madi əl Jəju ə nə: «M-a m-un goi lo je pəti ki a aw ti.»⁵⁸ Ə Jəju əl-e ə nə: «Njə je ai ki be tode, ə yəl je ai ki kəyde tɔ, nə *mi NGon dəw m-aw ki lo ki kadi m-ilə dɔm ti al.»

⁵⁹Go ti, Jəju əl dəw ki rangi ə nə: «Un gom.» Ningə dəw ka kin əl-e ə nə: «Babe, adi-m ta rəbi adi m-aw m-dibi bawm bəy taa.»⁶⁰ Nə Jəju əl-e ə nə: «Tyə njé koy je adi dibi njé koy je ləde, nə i aw ilə mbə kɔbe lə Luwə.»⁶¹ E ki rangi bəy əl ə nə: «Babe, m-a m-un goi, nə m-dəji kadi adi-m ta rəbi adi m-aw m-əl ta ki kadi j-iyə-n-naa ki njé ki me kəy ti ləm bəy taa.»⁶² Ə Jəju əl-e ə nə: «Dəw ki uwə dɔ kəsi mangi, ə təl ilə rəti gogi ɓa, dəwe kin kɔbe lə Luwə e ki ta tɔe al.»

10

Jəju ilə njé ndo je kuti siri gide joo

(Mt 9.37-38; 10.7-16; Mk 6.8-11; Lk 9.3-5)

¹Go ne je ti kin, Jəju mbəti njé ndo je ki rangi kuti siri gide joo, ɓa ilə-de joo joo ki be bo je ki lo je ki dangi dangi ki ɔji kadi re e wa a aw ti.² Ningə əl-de ə nə: «Ko ki asi kijə, dile e ngay, nə njé kije je əi ngay al. Ə əli ta ki Ba nje ko, adi ilə ki njé ra ko je me ko ti lie.³ Ningə ki basine kin, ɔsi dɔ rəbi ti awi! M-ilə səsi tə ngan bati je dan jagim je ti.⁴ Uni la al nim, uni bəl al nim, uni sa njasi al nim tɔ. Taa ai rəbə ta lapiya ki ra ti al nim tɔ.⁵ Kin ə awi kadi uri me kəy ti madi ɓa, ne ki dɔsɔy, əli əi nə: “Lapiya ki dɔ me kəy ti kin.”⁶ Ningə kin ə re dəw ki nje ndigi lapiya isi me kəye ti kin nɔɔ ɓa, lapiya ləsi a aw ki dɔe ti. A re dəw goto ɓa, lapiya ləsi a təl ki rəsi ti tɔ.⁷ Isi me kəy ti ki uwə səsi ki rone ti kin nɔɔ, ne kuso ki adi səsi ə usoi, man ki adi səsi ə ayi-naa. Tado sɔbi kadi nje ra kilə ingə ne kigə go

ji læne, ji dije ti ki ra kilə dande ti. Ibii kəy joo al. ⁸ Kin ə re uri me be ti, ə be uwə səsi ki rəne ti ba, ne ki adi səsi ə usoi par. ⁹ Re dije ki moʔy ra-de əi me be ti kin noʔ ə, aji-de. Ba əli dije ki me be ti əi nə: “Kəbe lə Luwə e basi ki rəsi ti.” ¹⁰ A re uri me be ti, ə dije ki me be ti kin uwəi səsi ki rəde ti al ba, iteʔi ki taga ta mbalo ti, ə əli əi nə: ¹¹ “Bu ki me be ti læsi ki nay gin sa njaje ti ka, j-ində kə gogi j-adi səsi. Ningə kadi igəri təkəi kəbe lə Luwə e basi.” ¹² Ə adi m-əl səsi m-adi igəri təkəi ndə gangi ta ti ə, ta ki gangi ki də be ti kin a itə yə Sodom bəy[☆].

¹³ «Kəm-to-ndoo e læsi, səi dije ki Koraje! Kəm-to-ndoo e læsi səi dije ki Bətisayda! Ne kəji je ki əti bəl, ki Luwə əji dansi ti kin, re ne je kin rai ne me be bo Tir ti ki be bo Sidə ti be ə, re dije ki me ti a iyəi rəbi ne rade je ki majal mari nu. Re a iyəi rəbi ne rade je ki majal kə, ki go rəbi kilə kibi kuwə ndoo rə ti, kisi-n bu por ti. ¹⁴ E be ə, kadi igəri təkəi, dəkagilo gangi ta ti ə, ta ki gangi ki də Tir ti ki Sidə, yəsi a ngə ite. ¹⁵ NGa ningə i Kapərnayim, o kadi a un dəi taa bitəi kadi ədi rə, nə Luwə a təl səi bitəi kaw səi koo[☆].»

¹⁶ Jəju təl əl njé ndo je læne bəy ə nə: «Dəw ki oo ta læsi, e mi ə dəwe kin oo ta ləm. Ə dəw ki əsi səsi ngərəngi ba, e mi ə dəwe kin əsi-m ngərəngi. Ningə dəw ki əsi-m ngərəngi ba, e nje kilə-m tə ə əse ngərəngi.»

Təl njé ndo je ki kuti siri gide joo

¹⁷ *NJé ndo je ki kuti siri gide joo ki Jəju ilə-de, təli lo kilə ti ki rənəl, ningə əli Jəju əi nə: «Bəbe, ndil je ki majal ka, lo ki ji ba təi ba, iləi dəde gin təgije ti.» ¹⁸ Jəju əl-de ə nə: «M-o *Sata i dərə ti əsi ki dənangi ti tə təl ndi be. ¹⁹ Ningə m-adi səsi təgi kadi injiyəi də li je ti, də ni je ti, ki də təgi je ti pəti ki nje bə aw-n. Ne madi kare ki kadi a ra səsi majal goto. ²⁰ NGa ningə kadi irai rənəl mbata kilə ki ndil je ki majal iləi dəde gin təgisi ti kin al, nə kadi irai rənəl mbata təsi ki e ki ndangi me dərə ti taa.»

Rənəl lə Jəju
(Mt 11.25-27)

²¹ Dəkagiloe ti noʔ, NDil Luwə ra adi rənəl rosi me Jəju, ə Jəju əl ə nə: «Bai, ki i Ba dərə ki dənangi, m-ilə təji dəi ti, təkəi ibəyə ne je kin njé tər je, ki njé ne gər je, ə iteʔ ki dəe adi ngan je ki du gəri. Oyo, Bai, e ndigi ləi kadi ne kin ra ne be.» ²² Ba, Jəju əl dije ki ai noʔ ə nə: «Bai, adi-m ne je pəti, ningə dəw kare ki gər-m, mi NGon, goto, e Bai ki karne ba par, taa dəw kare ki gər Bai ka goto tə, e mi NGon ki karm ba par, ningə e dije ki mi wa ə m-ndigi kadi m-adi gəri-mi par tə.» ²³ Go ti, Jəju təl kəmne ki də njé ndo je ti əl-de ki karde ba ə nə: «Səi njé maji-kur mbata ne ki kəmsi oo kin! ²⁴ *NJé kəl ta je ki ta Luwə ti ngay ki ngar je ngay ndigi kadi kəmde oo ne ki səi je, kəmsi oo kin, nə asi koo al, ndigi kadi mbide oo də ta ki səi je, mbisi oo kin, nə asi koo al tə.»

Kuji ta də dəw ki Samari ti ki nje me-maji

²⁵ Nje ndo ndu-kun kare əsi nangi i taa, ningə dəji ta kare Jəju tə ta kuwə-naa ki ta ə nə: «Nje ndo dije, e ri ə səbi kadi m-ra kadi tə m-ingə-n kajəi ki bitəi ki noʔ ti ə?» ²⁶ Ə Jəju əl-e ə nə: «E ta ri ə ndangi me ndu-kun ti? Ə go gər-e ləi e ban?» ²⁷ Ba nje ndo ndu-kun ka kin ilə Jəju ti ə nə: «A indigi Bəbe Luwə ləi ki ngamei ba pəti, ki ndili ba pəti, ki təgi ba pəti, ki mər ta ləi ba pəti. Ningə a ndigi dəw madi tə darəi i wa be tə[☆].» ²⁸ Ə Jəju əl-e ə nə: «Ta ki m-dəji, ilə-m ti maji ki dum. Ə ira be, ba a ingə kajəi.» ²⁹ Nje ndo ndu-kun sangi kadi n-təji təkəi ne dəw ki dana, adi təl dəji Jəju ə nə: «Nə ə e dəw madim ə?» ³⁰ Ə Jəju əl-e ə nə: «Dingəm kare i Jorijaləm isi aw Jəriko, ba əsi ji kaya je ti ki njé gangi rəbi, adi taai ne je lie pəti jie ti, tindəi-e adi to ta koy ti, ningə iyəi-e ə əti awi. ³¹ Go ti ba, nje kijə ne məsi kadi-kare i noʔ re tē dəe ti, nə loki oo-e, gangi say aw lo læne. ³² Go ti, dəw ki gin koji ti lə *Ləbi kare i noʔ re tə, nə loki oo dingəm ka kin ba, gangi say aw lo læne. ³³ Go ti ningə, dəw ki *Samari ti kare ki isi aw mba i noʔ re tē də dingəm ti ka kin. Loki oo-e, oo kəm-to-ndoo lie ki rojeti. ³⁴ Be ə, re rəe ti, ur yibi kasi nju ta do ti, dəw-n, ningə un-e inde

☆ 10:12 kilə ngirə ne je 19.24-28 ☆ 10:15 Ejay 14.13-15 ☆ 10:27 Dətərənom 6.5; Ləbətiki 19.18

də koro ti ləne, aw sie lo to mba je ti, ində kəmne goe ti. ³⁵ Lo ti go ti, dɪngəm ki Samari ti ka kin ər la ki asi ra kilə ndo joo adi nje kində kəmne go kəy mba je ti, ningə əl-e də ti ə nə: “Ində kəmi goe ti maji, a re nɛ ki ində-n kəmi goe ti, al də e ki madi kin ba, ndo təlm ə, mi wa m-a m-igə-i.” ³⁶ Ningə Jəju dəje ta də ti ə nə: «Dan dije ti ki mitə kin, e ki ra ə e madi dɪngəm ki kaya je ki njé gangi rəbi gangi-e kin ə?» ³⁷ Ba, nje ndo ndu-kun ə nə: «E e ki oo kəm-to-ndoo lie kin.» NGa ə Jəju əl-e ə nə: «Re e be ningə, i ka kadi aw, ə ira be tə.»

Jəju aw bə lə Marti əi ki Mari

³⁸ Jəju əi ki njé ndo je ləne i də rəbi ti rəi tɛɛi ngon bə ti kare be ningə, dənə madi ki təe nə Marti uwə Jəju rənə ti me kəy ti. ³⁹ Marti aw ki ngokone ki dənə ki təe nə Mari nɔɔ. Ə ngokoe ka kin re isi nangi nja Bəbe Jəju ti, isi oo də ta ki Jəju isi əl. ⁴⁰ Nə Marti a ta ngan kilə je ti ki njəe ədi nangi al, aw yo je ki ne je. Ningə tɛɛ pati, re əl Jəju ə nə: «Bəbe, ra ban ə ngokom Mari iyə-m adi m-a ta kilə je ti ki karm ba be ka usi al par ə? Əl-e adi re ra səm kilə je.» ⁴¹ Ə Bəbe əl Marti ə nə: «Marti, Marti, mei osi nangi al, adi aw ki yo je ki ne je mbata nɛ je ngay. ⁴² Nə nɛ ki soti e kare ba. Ningə Mari un nɛ ki maji itə nɛ je pəti. E nɛ ki dəw a taa jie ti al.»

11

Jəju ndo njé ndo je ləne rəbi kəl ta ki Luwə
(Mt 6.9-13)

¹ NDə kare Jəju isi əl ta ki Luwə lo madi ti. Loki əl ta ki Luwə gine gangi ningə, nje ndo lie kare əl-e ə nə: «Bəbe, indo-je kəl ta ki Luwə təkɪ Jə Batisi ndo-n njé ndo je ləne kin be tə.» ² Ə Jəju əl-de ə nə: «Loki isi əli ta ki Luwə ningə, kadi əli əi nə:

“Bawje,

Kadi dəw ki ra gər təi təkɪ i Luwə,

Kadi kəbe ləi re.

³ Adi-je nɛ kusoje ki asi taje ki ndo je ndo je.

⁴ Iyə go majal je ləje kə, tado je wa ka,

J-iyə go majal lə dije pəti ki rai səje majal kə tə.

Iyə-je adi j-osi me nɛ na ti al”»

⁵ Ba Jəju təl əl-de bəy ə nə: «Kin ə, dəw kare dansi ti je be, aw ki madine nɔɔ, ə i dan lo ti aw ində ta kəy dəe ti ə nə: “Madim, itunə-m mapa mitə, ⁶ mbata madim kare i mba ti re tɛɛ dəm ti, nə nɛ ki kadi m-ra-e-n mba goto.” ⁷ Ə re made ka kin to ki kəy nɔɔ ə nə: “Itapi-m al, ta kəy e ki kuti ngata, ningə je ki nganm je ji to nangi tə, bi lo kadi m-a m-i taa m-adi mapa goto.” ⁸ M-əl səsi kadi igəri, kin ə re i taa ade mapa kin mbata ke madi-naa ləde al ka, a i kadi ade nɛ je pəti ki ge, mbata ta kəy ki a ində ki naa ti naa ti kin. ⁹ Ningə mi, m-əl səsi: Idəji, ə a adi səsi, isangi ə a ingəi, indəi ta kəy ə a tɛɛi adi səsi. ¹⁰ Tado dəw ki dəji ə a adi-e, dəw ki sangi ə a ingə, dəw ki ində ta kəy ə a tɛɛi adi-e tə. ¹¹ Baw ngon ki ra dansi ti ə ngone dəje kanji, ningə a un li yo taa ade ə? ¹² Ə se ngone dəje kaw, ningə a un ni yo taa ade ə? ¹³ A kin ə səi ki səi dije ki kilə rasi majal kin mindi ə igəri rəbi kadi nɛ ki maji ngansi je ningə, ra ban be ə, Bawje ki isi dərə ti taa kin taa, a adi NDilne dije ki dəji-e al ə?»

Jəju əi ki ndil je ki majal

(Mt 12.22-30; Mk 3.22-27)

¹⁴ NDə kare Jəju tuwə ndil ki majal də dɪngəm kare ti ki ndil ka kin ra-e adi əl ta al. Loki ndil ki majal tɛɛ bə, dɪngəm ki kəte əl ta al ka kin, təl əl ta, adi əti kosi dije bəl ngay.

¹⁵ Ningə dije madi əli əi nə: «E ki tɔgi lə Bəljəbul ki e ngar lə ndil je ki majal, ə isi tuwə-n ndil je ki majal.» ¹⁶ Ə njé ki nungi, kadi nai-e-n bə, dəji-e kadi ra nɛ kəji madi kare ki i dərə ti adi-de n-ooi. ¹⁷ Nə Jəju gər mər ta ləde bəti, adi əl-de ə nə: «Kin ə, dije ki me bekə ti ki kare ba, təli də-naa ti rəi-naa ə, bə kəe kin a tuji, ningə kəy je a budi də-naa ti mur mur tə. ¹⁸ Kin ə re *Satə ə wa adi dije lie tali də-naa ti rəi-naa ə, lo kadi kəbe lie a aw ki kəte goto. M-əl be mbata əli əi nə e ki tɔgi lə Bəljəbul ki e ngar lə ndil je ki majal ə m-isi

m-tuwə-n ndil je ki majal. ¹⁹ Kin ə re e ki tōgi lə Bəljəbul ə m-tuwə-n ndil je ki majal ə, dije ki gosi ti tuwəi-de ki tōgi lə nə ə? Dije ki gosi ti wa a tōji kadi ta ləsi e ta ki go ti al. ²⁰ A re e ki tōgi lə Luwə ə m-isi m-tuwə-n ndil je ki majal tō ningə, tōji kadi kōbe lə Luwə re tē rōsi ti ngata. ²¹ Kin ə dəw ki tōge e ngay, ki aw ki nē rō je, ngəm ta kəy ləne ə, nē kare ki a ɔdi kadi nē kingə lie goto. ²² A re dəw madi ki tōge ite re ur goe ti ə tətə rō ə, a ɔy nē rō je lie ki ində mene dō ti kin pəti, taa a sane nē kingə je lie tō. ²³ Ningə kadi igəri, dəw ki e səm al, e nje kōsi-m ta, taa dəw ki kaw səm nē ki naa ti al, e nje tində tī tō.»

Loki ndil ki majal təl re me dəw ti gogi

(Mt 12.43-45)

²⁴ «Loki ndil ki majal tē me dəw ti, aw ilə ki dilə lo ki tuti mba kadi n-ingə lo kisi ki rangi kadi n-ər kə tī, nə ingə al ba, əl ə nə: «M-a m-təl kadi m-aw lo kisi-m ti ki kəte m-isi ti ə m-tē kə kin gogi.» ²⁵ Loki təl aw gogi ningə, ingə me lo ka kin, utəi, rai adi maji. ²⁶ NGa ə, təl aw, ɔy ndil je ki majal itəi-e e wa bəy siri, ba rəi uri me dəw ti ka kin isi. Lo kin ti, ji kisi dəw kin ki dəe taa a majal ngay itə e ki kəte bəy.»

Maji ki rōjeti

²⁷ Loki Jəju a əl ta kin ba ningə, dənə kare ilə ndune dan kosi je ti ə nə: «Maji-kur e dō dənə ti ki nje koji ki nje kadi mba.» ²⁸ Nə Jəju ile ti ə nə: «Maji-kur ba e dō dije ti ki njé koo ndu Luwə ə təl rōde go ti kin yo taa.»

Dije dəji nē koji

(Mt 12.38-42)

²⁹ Dije uwəi naa muki muki gidi Jəju ti, adi Jəju əl-de ə nə: «Dije ki dəkagilo ti ki bone kin əi dije ki maji al. Dəji kadi tə n-ooi nē koji madi, nə nē koji madi ki rangi ki kadi dəw a ra ore-n dō nē koji lə Jonasi, goto ngata. ³⁰ MBata, təki Jonasi e-n nē koji mbata ti lə dije ki Ninibi ti ka kin ə[☆], mi NGon dəw m-a mi-n nē koji mbata lə dije ki bone tō. ³¹ NDō gangi ta ti ə, ngar ki dənə ki i gin be ti, a i taa ta kəm dije ti ki dəkagilo ti ki bone kin kadi a ilə ta dōde ti. MBata, i soy dənangi ti nu ə ndō ki re kadi oo gosi ta lə Salomō[☆]. NGa ningə, ki basine kin, dəw ki itə Salomō say e ne. ³² NDō gangi ta ti ə, dije ki Ninibi ti a i taa ta kəm dije ti ki dəkagilo ti ki bone kin kadi a ilə ta dōde ti. MBata, loki Jonasi ilə mbe Poy Ta ki Maji, dije ki Ninibi ti iyəi rəbi nē rade je ki majal kə[☆]. NGa ningə, ki basine kin, dəw ki itə Jonasi say e ne.

Njyə me kunjti ti

(Mt 5.15; Mk 4.21; Lk 8.16)

³³ «Dəw a ində por lambi ti kadi bəy ə se dəbi ngo dō ti al, nə a ində dō nē ti taa, kadi dije uri kəy ba, ooi lo ki kunjje. ³⁴ Kəm dəw ə e lambi lə darəe, re kəmi oo lo maji ba, darəi ba pəti e me kunjti ti tō. A kin ə re kəmi oo lo maji al ningə, darəi e me til ti tō. ³⁵ Ə ində manji rəi adi kunjti ki aw-n rəi ti təl til al. ³⁶ Kin ə re darəi pəti e me kunjti ti ki kanji kadi ngon til ndəti kade ba, darəi a unji njay njay təki lambi a unji-n dəi ti kin be tō.»

Jəju gangi ta dō Parisi je ti ki njé ndo ndu-kun je ti

(Mt 23.4-36)

³⁷ Loki Jəju əl ta ɔy ningə, Parisi kare bar-e kadi aw uso nē be ləne. Be ə, Jəju aw isi sie ta nē kuso ti. ³⁸ Lo kin ti, ta ndōji Parisi ka kin ngay kadi Jəju togi jine kəte nō nē kuso ti al. ³⁹ Nə Jəju əl-e ə nə: «Səi *Parisi je, ki ne kin, isi itogi gidi ka man, ki gidi ka kuso nē adi ay, nə ngur bōgi, ki me ndul rosi mesi. ⁴⁰ Səi dije ki mbə, Luwə ra gidi nē, ə ra me nē tō. ⁴¹ Maji kadi adi njé ndoo je nē ki e me ka ti, ə nē je pəti a ayi njay ki rōsi ti.

⁴² «Kəm-to-ndoo e ləsi səi Parisi je. Ɔri nē kare dan ki dōgi ti, me mbi kam je ti ki əti maji, ki me mbi kam je ti ki dangi dangi ki mba ndir tay, adi Luwə[☆], ningə indəi njasi dō nē ra ki dana ti ki dō ndigi-naa ti lə Luwə. Ki rōjeti, e kin ə e nē je ki sōbi kadi re a indəi kəmsi go ti irai, ki kanji kər kəm ndəge je. ⁴³ Kəm-to-ndoo e ləsi, səi Parisi je, mbata igēi

☆ 11:30 Jonasi 3.3-5 ☆ 11:31 1 NGar je 10.1-10 ☆ 11:32 Jonasi 3.5, 8, 10 ☆ 11:42 Ləbətiki 27.30; Dətərənom 14.22

lo kisi ki kate nɔ dije ti gin kay kaw-naa je ti, taa igei kadi dije rai sasi lapiya lo kingə-naa je ti la kosi je to. ⁴⁴ Kəm-to-ndoo e ləsi səi, mbata itoi tə də badi je ki ne ki tɔji kadi dəw gər-n-de goto, adi dije njiyəi dode ti ki nɔɔ be par kin be.»

⁴⁵ Lo kin ti, nje ndo ndu-kun kare əl Jəju ə nə: «NJe ndo dije, me ta ti lai ki isi əl kin, e je to ə isi itaji-je!» ⁴⁶ Ə Jəju ilə ti ə nə: «Oyo, kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je to, tado indəi ne ki oy ngay də dije ti, nə ngon jisi ki ndəy be ka uni taa, uwəi səde ne ki kay kin al. ⁴⁷ Kəm-to-ndoo e ləsi! Indəi badi njé kəl ta ki ta Luwə ti ki e bawsi je wa ə tɔli-de. ⁴⁸ Lo kin ti, isi tɔji təkɪ indigi ki bawsi je də kilə rade ti ki rai, mbata əi je əi njé təl njé kəl ta ki ta Luwə ti, ningə səi je səi njé kində badide to. ⁴⁹ E mbata kin ə, Luwə əl ta me tər ti ə nə: “M-a m-ilə ki njé kəl ta je ki tam ti, ki njé kaw kilə je, m-adi-de, ba a tɔli-de je, a adi-de kɔ je.” ⁵⁰ E be mba kadi dəjii dije ki dəkagilo ti ki bone, məsi njé kəl ta je ki tam ti ki buki kɔ lo kilə ngirə dərə ki dɔnangi ti nu bitɪ bone. ⁵¹ Məsi ki ilə ngire də Abəl ti nu bitɪ tɛɛ-n də Jakari ti, ki ndo ki tɔli-e dadan lo ti ki ɹ dɪngiri kadi-kare ti re kay ti la Luwə[☆]. Ki rɔjeti, adi m-əl səsi təkɪ dije ki dəkagilo ti ki bone a ugəi kirə ne je ki ra ne kin. ⁵² Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je ki ta rəbi ne gər e jisi ti, ə səi wa uri me ti al nim, taa dije ki gei kadi tə n-uri me ti ka əgi-de nim to.»

⁵³ Loki Jəju tɛɛ me kay ti ka kin ba, njé ndo ndu-kun je ki Parisi je iləi ngirə ra tɔgi də Jəju ti je, dəji-e ta je ki dangi dangi. ⁵⁴ Sangi rəbi me ta je ti kadi tə n-ingəi ta ki go ti al tae ti ba n-uwəi-e-n.

12

Kəl ta ay njay təkɪ Jəju e NGon dəw
(Mt 10.26-33, 19-20)

¹ Dəkagiloe ti kin, dibi dije ki bay bay ə kawinaa də Jəju ti, adi mbisəi-naa ki yo je, ki ne je. Lo kin ti, Jəju əl njé ndo je ləne ə nə: «Ne ki də kate, maji kadi indəi kəm-kədi də rəsi ti ɔji-n də əm lə *Parisi je, adi e kədi kəm-naa ləde. ² Ne ra ki gidi ngəy ti ki gine a tɛɛ al goto, taa ne ki to lo bəyɔ ti, ki dəw a gər al ka goto to. ³ MBata, ta je pəti ki əli lo ki ndul ti, dije a oi dəe kada wangɪ, ə ta je ki uwəi tasi mbinaa ti taa əli kay kərəkɪ, dije a iləi mbeə də kagi ti taa to.»

⁴ Səi ki səi madim je, m-əl səsi kadi ibəli dije ki a tɔli darəsi par, ə go ti asi ra ne ki rangi al, kin al. ⁵ M-a m-tɔji səsi dəw ki səbi kadi ibəli-e. Dəw ki səbi kadi ibəli-e e Luwə ki a təl darəsi, ba təl a də ti nɔɔ kadi ilə səsi me por ti lə su bəy kin. Təkɪ rɔjeti, e ə səbi kadi ibəli-e. ⁶ Dije isi gati ki ngan yəl je mi ə gusi joo adi oi ne, nə ki kare dande ti ki kadi me Luwə oy dəe ti goto. ⁷ Ki əti bəl ngay wa bəy ki kadi igəri, bɪ dəsi wa kin ka Luwə tidə kare kare gər kərə. Ibəli ne madi al, səi je, Luwə oo ndasi itəi ngan yəl je ki ngay. ⁸ M-əl səsi ta ki rɔjeti kadi igəri təkɪ, dəw ki ra ki un ndune ta kəm dije ti wangɪ təkɪ n-e dəw ləm, mi *NGon dəw m-a m-əl ta wangɪ ta kəm malayka je ti lə Luwə təkɪ e dəw ləm to. ⁹ Nə dəw ki naji ta ta kəm dije ti təkɪ n-gər-m al, mi NGon dəw m-a m-naji ta ta kəm malayka je ti təkɪ m-gər-e al to. ¹⁰ Dəw ki əl ta ki majal əsi-n tam mi NGon dəw ə, Luwə a iyə go majal je lie kɔ, nə dəw ki əl ta ki mal əsi-n ta NDil Luwə, Luwə a iyə go majal lie kɔ al ratata. ¹¹ Loki a uwəi səsi kadi awi səsi lo kawinaa je ti lə *Jipi je kadi gangi ta dəsi ti, a awi səsi nɔ ngar je ti, ki nɔ njé kɔbe je ti, onosi kadi mesɪ bəl kə nə se a asi kadi inaji ta dəsi ti wa, se ta ri ə a əli wa. ¹² Tado, loe ti wa nɔɔ kin, NDil Luwə a ndo səsi ta ki kadi əli.

Kuji ta də nje ne kingə ti ki mbə

¹³ Dəw kare dan kosi dije ti əl Jəju ə nə: «NJe ndo dije, əl ngokom adi, ne nduwə ki bawje iyə adi-je kin, kay yam adi-m.» ¹⁴ Ə Jəju əl-e ə nə: «Dəw ki ində-m kadi tə mi nje ngangɪ ta dansi ti ə se kadi tə mi nje kay səsi ne kingə goto.» ¹⁵ Ba təl əl dije pəti ə nə: «Maji kadi indəi kəm-kədi də rəsi ti ɔji-n də mal ne kingə ki duniyə ti. Tado re dəw ingə-n ne tə ri, tə ri ka, ne kingə lie kin ə a ra adi isi-n ki dɔne taa al.»

☆ 11:51 kilə ngirə ne je 4.8; 2 Poy ta je 24.20-22

¹⁶ Ba Jəju təl əl-de kuji ta madi ə nə: «Dingəm madi kare ki nje ne kingə isi noo, lo ndər je lie, ingə ne me ti ngay. ¹⁷ Ə dəji rone ta ə nə: “E ri ə kadi tə m-ra dana? Lo ki kadi tə m-kaw ne ndər ti ləm goto.” ¹⁸ Ningə təl əl ə nə: “Maji, ne ki m-a m-ra ə to kin: m-a m-ndu dam je ləm ki kəte kin kə, ba m-a m-ur dam je ki boyi ngay kadi tə m-kaw ne ko je ləm ti pəti, naa ti ki ndəgi ne maji je ləm. ¹⁹ Ningə m-a m-əl mem ti m-ə nə: «Basine m-aw ki ne kingə ki to mbar mbar kadi m-ra-n bəl bay bay, ə kadi m-uwə kə rəm, m-uso je, m-ay je, m-o-n maji rəm.»” ²⁰ Nə Luwə əl-e ə nə: “I mbə dəw ki isi əl ta kin, kondə ki ne wa kin ndoi a asi. Ə se ne je ki isi kaw ki də-naa ti kin, a e ya nā wa?” ²¹ E kin ə e ne ki a tē də dəw ti ki nje kaw ne kingə je ki naa ti mbata lə rone wa, bi mbata ti lə Luwə al.»

Kində me də Luwə ti
(Mt 6.25-33)

²² Jəju əl njé ndo je ləne ə nə: «E mbata kin ə, m-əl səsi kadi adi mesi a sururu də ne kusosi ti, ki kadi isi ki dəsi taa al, taa də kibi kəsi ti al nim tə. ²³ Tado kisi ki də taa itə ne kuso, taa darə dəw itə kibi ki kə tə. ²⁴ Igoi kaga je oi, dibi ko al nim, təti al nim, taa awi ki lo madi ki kadi ngəmi ne ti mba ndə ki lo ti ti al nim, dam ləde ka goto nim tə, nə Luwə isi adi-de ne usoi maji. Ningə səi, oi kadi Luwə oo ndasi itə yəl je al a? ²⁵ Nə dansi ti ə asi kadi a ilə ngon kadi ki ndəy be də ndone ti ki takul me ka sururu ləne ə? ²⁶ Kin ə ne ki ndəy be kin ka asi kadi irai ki dərəsi al ə, ra ban be ə mesi osi nangi də ndəgi ne je ti al ə? ²⁷ Igoi puti kam je ki ai me wale ti kin oi. Rai kilə madi al nim, oji kibi al nim tə, nə ngar *Salomə ki təe ba ngay me ne kingə ti kin ka ə kibi ki ndole asi naa səde al[☆]. ²⁸ Ə kin ə Luwə ilə kibi rə ngan kagi je ti ki wale, ki j-o-de bone, ə lo ti par ə a oji por kin be ningə, ra ban ə səi dije taa a ilə kibi rəsi ti al ə? Səi tə je me kadi-me ti. ²⁹ Adi ta ga al dəsi oji-n də ne kusosi ə se man kaysi al. ³⁰ Ne je kin pəti, e dije ki gəri Luwə al ki dənangi ti ne kin ə isi sangi ki nə kəmde ti, nə səi, Bawsi gər maji kadi awi ki ndooe tə. ³¹ Ne ki kadi isangi, e kəbe lie, ningə a adi səsi ndəgi ne je kin də ti. ³² Səi ki itoi tə ne kul je ki ngay al, ki isi uni go bade be kin, adi bəl ra səsi al, mbata Bawsi oo maji ngay kadi adi səsi bekə ləne.

Kində ne kingə rə Luwə ti
(Mt 6.19-21)

³³ «Igtati ki ne maji je ləsi, ə adi lae njé ndoo je. irai bəl la ki a tuji al, ikawi ne kingə je ləsi dərə ti, ki e lo ki nje bogi a tē ti al nim, e lo ki yə goto ti nim kin. ³⁴ Tado lo ki ne kingə ləsi e titi ə mesi a e ti tə.

Kuji ta də kisi də nja ti

³⁵ «Isi də njasi ti ki kibi ra kilə, adi por lambi je ləsi o maji. ³⁶ Ningə kadi itoi tə dije ki isi ngəmi ta təl bade ki aw lo taa naa ti be. Isi ngəmi tae kadi re təl taa, ə ində ta kəy ba tēi adi-e. ³⁷ Maji-kur e də bəə kilə je ti ki, bade təl ba ingə-de isi də njade ti. Təki rəjeti, adi m-əl səsi, bade a un kibi kilə ləne ilə rone ti, ə a adi-de isi nangi kadi adi-de ne usoi. ³⁸ Kin ə re təl dan lo ti, ə se ta gin lo ti, ə ingə-de isi də njade ti ə, maji a ur-de.

³⁹ «Igəri maji kadi re ba nje kəy gər də kadi ki nje bogi a re-n ə, a iyə nje bogi kadi ur kəy al. ⁴⁰ Ə səi ka, isi də njasi ti tə, tado mi *NGon dəw m-a m-re də kadi ti ki igəri al.»

⁴¹ Lo kin ti, Piyər dəji Jəju ə nə: «Babe, kuji ta ki əl kin səbi dəje je par ə se səbi də dije pəti ə?» ⁴² Ə Babe əl-e ə nə: «Nje ngəm ne ki e dəw ki dana, ki kəme ədi, ə e dəw ki bae a inde də me kəy ti kadi ləbi ne kuso dije ki kadi ki kadi adi-n-de. ⁴³ Nje ra kilə kin a e nje maji-kur, lo ki bae təl ə inge ta kilə ti kin, a ra. ⁴⁴ Təki rəjeti kadi m-əl səsi, a inde də ne maji je ti ləne pəti. ⁴⁵ A kin ə re nje ra kilə kin əl mene ti ə nə: “Bam a re law al bəy” ə, a a ta tində ndəgi njé kilə je ti ki dəne ki ki dingəm, a ta kuso ti, ki ta kəy ti, ra-n kasi ra. ⁴⁶ Lo kin ti, ba nje kəy a re ki ndə ki e ində mene də ti al, ki də kadi ki e gər al. Bae a tuwe kə, kadi oo ne kə ki a ra dije ki nje ra ne ki dana al. ⁴⁷ Bəə kilə ki gər ndigi ra lə bane maji, nə ində rone ta ndigi ra ti kin ra al, a ingə ndəy ta bay bay. ⁴⁸ NGA ningə, bəə kilə ki gər ndigi ra lə bane al, ə ra ne ki asi ta kində ə, a ingə kində ngay al. Igəri kadi dəw ki adi-e ngay, a dəji-e ngay tə, ə dəw ki adi-e ne ngay kadi ngəm, a gei ne ngay jie ti tə.

☆ 12:27 1NGar je 10

Jəju re ki gangi-naa

⁴⁹ «M-re ki por dɔnangi ti; ningə kin, m-ndigi kadi por ka kin ɔ ngata! ⁵⁰ Səbi kadi m-nduy me kɔ ti təkɪ dəw a ra-n batəm kin be. Ningə e ne ki adi-m kɔ me ndilm ti, biti kadi ne je tɔli tade. ⁵¹ Kadi igai mesi ti təkɪ m-re ki lapiya dɔnangi ti, al. M-əl səsi, m-re ki lapiya al jagi, nə m-re ki gangi-naa yo. ⁵² Ningə ki basine kin, dije mi ki isi me kəy ti ki kare a gangi-naa, dije ki mitə a ɔsi ta njé ki joo, ə dije ki joo a ɔsi ta njé ki mitə. ⁵³ Baw ngon a ɔsi ta ngonne ki dingəm, ngon ki dingəm a ɔsi ta bawne; kɔ ngon a ɔsi ta ngonne ki dəne, ngon ki dəne a ɔsi ta kone; kɔ ngon ki dingəm a ɔsi ta məmne; ngon ki dəne a ɔsi ta məmne ki dəne»[☆]»

Ta dɔ dɔkagilo ti

(Mt 16.2-3)

⁵⁴ Jəju əl kosi je ə nə: «Loki oi ndi j lo kibə kadi ti ningə, ta naa ti noɔ əli əi nə: “NDi a ədi”, ba ndi ədi tɔ. ⁵⁵ A re oi nəl ki j gin be ti ə isi ilə ningə, əli əi nə: “Lo a tingə”, ba lo tingə ka tɔ. ⁵⁶ Səi dije ki njé me nga, asi kadi igəri kəm ne je ki a rai ne dɔnangi ti ne, ə se dɔrɔ ti, ningə dɔkagilo ki bone kin ba, asi kadi igəri ne je isi ra ne titi al!

Kində dɔ ta naa ti ki nje ta ləi

(Mt 5.25-26)

⁵⁷ «Ra ban be ə səi je wa, ne ki to kadi igangi ta ki dana dɔ ti ə, igangi al ə? ⁵⁸ Kin ə isi awi lo gangi ta ti ki nje ta ləi ba, loki səi dɔ rəbi ti bəy ə, isangi rəbi kadi ndusi osi go-naa ti sie, nə tə aw səi iləi ji nje gangi ta ti, adi nje gangi ta uni iləi ji asigar je ti, adi asigar je iləi-ni dangay ti. ⁵⁹ Ningə adi m-əli, a iteɛ lo kin ti al biti kadi ugə dɔbəy sisi bəy taa a iyəi-ni taa.»

13

Maji kiyə pa njiyə ki majal kɔ

¹ Dɔkagiloe ti noɔ ə, dije madi rəi əli Jəju ta lə dije ki Galile ti ki ndɔ ki *Pilatı ki nje kɔbe adi tɔli-de dɔkagilo ti ki isi iyəi məsi kadi-kare adi Luwə. ² Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «İgiri kadi dije ki Galile ti ki ingəi ne ki to ki əti bəl be kin e mbata ke ə əi njé ra majal je ki ngay itəi ndəgi dije ki Galile ti a? ³ Jagi e be al. Ningə səi je wa ka adi m-əl səsi, re iyəi pa njiyəsi je ki majal kɔ al ə, kosi a tɔ pəti be tɔ. ⁴ Se oi kadi dije ki dəgi gide e jijoo ki ndogi bɔr ki Silowe ti osi dɔde ti tɔl-de kin, majal ləde itə ndəgi dije ki Jorijaləm ti pəti tigə a? ⁵ Jagi e be al. Ningə səi je wa ka adi m-əl səsi, re iyəi pa njiyəsi je ki majal kɔ al ə, kosi a tɔ pəti be tɔ.»

Kuji ta dɔ kagi mbay-kote ti ki andi al

⁶ Go ta je ti kin, Jəju əl kuji ta kare ə nə: «Dingəm kare aw ki kagi mbay-kote kare ki mə-e me ndɔr nju ti ləne, ə ndɔ kare aw kadi tə n-ijə kande ba ingə kande dɔ ti al. ⁷ Ə əl nje ngəm ndɔr ləne ə nə: “O, asi bal mitə ngata ə m-sangi kadi m-ijə kandi mbay-kote kam m-uso, nə m-ingə kande al. Maji kadi itige kɔ, tadɔ kəme ki kadi a uti-n lo kare goto.” ⁸ Nə nje ngəm ndɔ ka kin ile ti ə nə: “Bam, iyə adi a bal kare bəy. M-a m-ɔr gine kadi m-buki sɪ ne je njəe ti. ⁹ Dəmajı ə bal ki rangi ə a andi. A re bal ki rangi ə andi al bəy ə tə adi m-tige kɔ mindi.”»

Jəju ki ndɔ taa kəɔ

¹⁰ NDɔ kare Jəju isi ndɔ ne dije kəy kaw-naa ti madi kare ndɔ ta kəɔ ti. ¹¹ Ningə me kəy kaw-naa ti ka kin, dəne kare ki ndil ki majal uwə, ilə tae nangi, asi bal dəgi gide jijoo isi me ti noɔ. NDil ki majal ka kin dɔ-e ngon, lo kadi ndaji taa maji goto tə goto. ¹² Loki Jəju oo-e ningə bar-e ə əl-e ə nə: «Dəne j ki taa kiyə taa dɔ tɔ ti ləi.» ¹³ Jəju ində jine dɔe ti, ba ta ji naa ti noɔ par ə, dəne ndaji rone taa maji, ningə ilə ngirə kilə tɔji dɔ Luwə ti. ¹⁴ Lo kin ti, ki bo ki dɔ kəy kaw-naa lə jipi je ka kin, mee ɔ-e mbata kadi ki Jəju adi dəw rɔ nga ndɔ taa kəɔ ti, adi əl kosi dije ə nə: «NDɔ ki kadi dije rai kilə e mehe[☆], ə irəi ndɔe

☆ 12:53 Mise 7.6 ☆ 13:14 Tee ki taga 20.9-10; Dətərənom 5.13-14

je ti ki mehe kin adi adi sasi ro nga, bi e ndo taa kəə ti al!»¹⁵ Babe əl-e ə nə: «Səi njé kədi kəm dije! dəw ki ra dansi ti ə tuti mangi ləne ə se koro ləne ndo ta kəə ti, lo kuso ne ti aw sie lo kay man ti al ə?»¹⁶ NGA dəne kam ki e ngon ka *Abirakam, ki *Satə uwe gin tōgi ti ləne asi bal dōgi gide e jijoo be kin ə, kadi m-tute m-ile taa al mba ke ki e ndo ta kəə a?»¹⁷ Dəkagiloe ti ki Jəju isi əl ta kin ningə, ro njé bə je lie səl-de ngay. Nə ro kosi dije nəl-de ngay mbata ne je ki əti bəl ki Jəju isi ra.

Kuji ta ki do ka kagi ti ki bari-e mutadi
(Mt 13.31-33; Mk 4.30-32)

¹⁸ Go ti ningə Jəju ə nə: «M-a m-ōji sasi ne ki titi-naa ki kōbe lə Luwə, m-a m-un ne kare kadi m-ōji-n sasi. ¹⁹ To titi-naa ki kandi kagi madi ki a bari-e nə mutadi ki dəw madi un dibi me ndor ti ləne kin be. Kandi kagi ka kin ibə, tōgi, adi yəl je uwəi lo kisi bajie je ti.»²⁰ Jəju təl əl bəy ə nə: «M-a m-un ne ki rangi kare kadi m-ōji-n sasi kōbe lə Luwə. ²¹ To titi-naa ki əm ki dəne madi un ləy-n nduji ki me kee joo, adi nduji ki ləy ba pəti i kin be.»

Ta do rəbi ti ki mbəngirə
(Mt 7.13-14)

²² Loki Jəju isi aw Jorijaləm ti, ndo ne dije be bo je ti ki ngan be je ki ində man titi. ²³ Ningə dəw madi dəje ə nə: «Babe, dije ngay al ba par ə a aji a?» Ə Jəju əl-de ə nə: ²⁴ «Uwəi tōgisi ba kadi uri kəy ki ta rəbi ki mbəngirə, tado adi m-əl sasi, dije ngay a sangi kadi n-urii nə a asi al. ²⁵ Loki ba nje kəy a i taa, ə a uti ta kəy ningə, səi je inayi-naa taga, iləi ngirə kində ta kəy əi nə: “Babe, itee ta kəy adi-je!” kin ba, e a əl sasi ə nə: “Səi, m-gər lo ki ij ti al.” ²⁶ Lo kin ti, a əli əi nə: “J-uso səi nim, j-ay səi nim, taa ta mbalo je ləje ə indo ne dije ti nim tō.” ²⁷ Nə, a əl sasi ə nə: “M-gər lo ki ij ti al, əri rəsi kə rəm ti. Səi pəti səi njé ra majal je.” ²⁸ Loe ti kin, a nōi je, a ingəi ngangisi je, loki a oi *Abirakam je, ki *Isaki je, ki *Jakobi je, ki njé kəl ta ki ta Luwə ti pəti me bəkō ti lə Luwə. Ningə səi je, a tuwəi sasi buki sasi kə taga. ²⁹ Dije a ij ki lo kibə kadi ti je, lo kur kadi ti je, jam do be ti je, gin be ti je, kadi rəi isi ta ne kuso ti bəkō ti lə Luwə. ³⁰ Lo kin ti, dije madi ki əi njé ki gogi a təli njé ki kəte, ə dije ki madi ki əi njé ki kəte a təli njé ki gogi tō.»

Jəju əl ta ki do Jorijaləm ti

³¹ Dəkagiloe ti wa kin, *Parisi je madi rəi ro Jəju ti əli-e əi nə: «Əti lo kin ti kə, aw lo ki rangi ti, tado *Erodi ge kadi n-təli.» ³² Ə Jəju əl-de ə nə: «Awi əli njə dəw kam, təki bone ki lo ti, m-a m-tuwə ndil je ki majal nim, m-a madi dije ro nga nim tō, ba ndo ki kō mitə ə m-a tol ta kilə ləm. ³³ Ningə səbi kadi m-un ta rəbi ləm me ndo ti ki bone nim, lo ti nim, lo ti ki go ti nim, tado e ne ki go rəbe ti al kadi nje kəl ta ki ta Luwə ti, oy lo ki rangi ti, bi oy Jorijaləm ti al.

³⁴ «Səi dije ki Jorijaləm ti, oyo, səi ki Jorijaləm ti, səi ki səi njé təl njé kəl ta je ki ta Luwə ti, səi njé tılə dije ki Luwə ilə səde adi sasi ki mbal təli-de. Nja ngay, m-sangi kadi m-kaw sasi təki kō kinjə a kaw-n ngane je ki tōde gin bagine ti kin be, nə ədi al. ³⁵ Ningə ki ne kin, Luwə a iyə kəy kaw-naa ləsi kə jisi ti. Ə adi m-əl sasi madi oi təki a oi-mi al biti kadi dəkagilo madi a re ki a əli əi nə: “Njangi do e do dəw ti ki re me tō Babe ti.»»

14

Jəju nga dəw ndo ta kəə ti

¹ NDə kare, Jəju aw me kəy ti lə nje kər nō *Parisi je kare mba kuso ne, ndo taa kəə ti. Dije ki isi nōo, isi indəi manji Jəju ba ooi-e. ² Dingəm kare ki moy ti-e a nō Jəju ti nōo. ³ Ə Jəju dəji njé ndo ndu-kun je ki Parisi je ə nə: «Ta rəbi to kadi dəw nga-n dəw ndo ta kəə ti ə se goto ə?» ⁴ Nə dəw ilə Jəju ta ti al. Ə Jəju təl rəne ki ro nje moy ti, ade ro nga ningə əl-e ade aw. ⁵ Go ti Jəju əl-de ə nə: «Nə dansi ti ə, ngone, ə se mangi lie wa osi be man ti ndo taa kəə ti, ə un-e taji-naa ti nōo al ə?» ⁶ Ningə lo kadi iləi-e ta ti ki dəji kin goto.

Ta ki do kōji ro ti

⁷ Loki Jəju oo kadi dije ki bari-de lo ne kuso ti kin sangi lo kisi ki kəte nɔ dije ti ba, əl-de kuji ta madi ə nə: ⁸ «Loki dəw madi bari lo ne kuso taa-naa ti ə, oti kadi aw igangi rəi isi kəte nɔ dije ti. Dəmajal ə, bari dəw ki itəi loe ti nɔɔ tɔ, ⁹ ningə kadi nje bar səsi joo pu ka kin re, əli ə nə: “I taa ə iyə lo kisi kin adi madi,” ba a e ki rəsəl ki bo ngay ə a aw kadi isi-n lo ki gogi ti. ¹⁰ Nə loki dəw madi bari, maji kadi aw isi loki gogi ti, adi nje bar-i ə wa loki re ningə əli ə nə: “Madim, i taa ire isi kəte yo be.” Lo kin ti, a e kəsi-gon ləi ta kəm madi je ti pəti ki bari-de lo ne kuso ti kin. ¹¹ Təki rəjeti, dəw ki ra ki un dəne taa, ə a iləi də nangi, ningə dəw ki nje kulə dəne nangi ə, a uni dəe taa tɔ.»

Ba njé ndoo je lo ne kuso ti

¹² Go ti Jəju əl dəw ki nje bar-e ka kin ə nə: «Loki ira ne kuso ki be kin, ki kada ə se ki lo səlɔ, oti kadi ibar madi je ki ngakoi je ki noji je, ə se njé gədi kəy be je ləi ki njé ne kingə je. Tado əi je ka a bari-ni ndo madi ti tɔ, ningə a igəi-ni ne ki ndo ki ira adi-de ka kin gogi. ¹³ Nə loki ira ne kuso rənəl ki ngay be kin, maji kadi ibar njé ndoo je ki njé je ki ta rəde asi-naa al, ki njé məti je, ki njé kəm tɔ je. ¹⁴ Ningə rəi a nəl-i, tado a ingəi ne kadi a igəi-ni gogi al. Təki rəjeti, Luwə a igəi ndo ki a tɛɛ ki njé ra ne je ki dana lo koy ti.»

*Bar dije ki bo lo ne kuso ti
(Mt 22.1-10)*

¹⁵ Loki oi ta kin ningə, dəw kare mbɔ dije ti ki isi lo ne kuso ti əl Jəju ə nə: «Rənəl e lə dəw ki a uso ne me beko ti lə Luwə!» ¹⁶ Ningə Jəju təl əl-e ə nə: «NDɔ kare, dingəm madi ra ne kuso ki bo ngay bar-n dije ngay. ¹⁷ Dəkagilo kuso ne ti ningə, ilə nje kilə ləne adi aw əl dije ki bar-de ka kin ə nə: “Ne kuso oy ngata ə irəi.” ¹⁸ Nə dije pəti ki bari-de ka kin, kare, kare, iləi ngirə kadi dəji me-səl. E ki dəsəy əl-e ə nə: “M-ndogɔ lo ndər ngəsine bəy, m-isi m-aw kadi m-o; ə m-dəji kadi adi mei səl dəm ti.” ¹⁹ E ki rangi ə nə: “M-ndogɔ mangi je dogi ngəsine bəy, m-a m-aw kadi m-na-de m-o; ə m-dəji kadi adi mei səl dəm ti.” ²⁰ E ki rangi ə nə: “M-taa dəne ngəsine bəy, adi lo kadi m-a m-aw goto.” ²¹ Nje kilə təl aw rə bane ti, əl-e ta je pəti ki əli-e kin ade oo. Lo kin ti, wongɔ təl ba nje kəy ka kin, adi əl nje kilə ləne ə nə: “I taa kalangi, aw ta mbalo je ti, ki go rəbi je, ibar njé ndoo je, ki dije ki ta rəde asi-naa al, ki njé kəm tɔ je, ki dije ki njé məti je, ire səde.” ²² NDəy go ti ningə, nje kaw kilə re əl bane ə nə: “Bam, ji ra ne je ki idəji ka kin, nə lo kisi nay nɔ bəy.” ²³ Ə bəe əl-e ə nə: “Oti aw taga dɔ rəbi je ti, ki lo ndər je, ində tɔgi dɔ dije ti adi-de rəi mba kadi-me kəy ləm rosi.” ²⁴ Təki rəjeti adi m-əl səi, dəw kare mbɔ dije ti ki m-bar-de kəte kin ki a ədi ne kuso ləm kin tane ti goto.»

*Kiyə ne je pəti mba kun go Jəju
(Mt 10.37-38)*

²⁵ Kosi dije ngay isi njiyəi ki Jəju dɔ rəbi ti. Jəju təl ilə rəti ningə əl-de ə nə: ²⁶ «Re dəw madi re rəm ti ə ge-m itə bawne ki kone al, nene ki ngane je al, ngakone je ki konane je, ə se darəne wa al ə, a asi ke nje ndo ləm al.» ²⁷ Taa dəw ki un kagi-dəsi ləne ə njiyə gom ti, al, a asi ke nje ndo ləm al tɔ. ²⁸ Təki rəjeti, nə dansi ti ə loki aw tə kində ndogɔ bər ki ngal ningə, isi nangi ilə kər ne ra kilə je naa ti, mba kadi n-oo se n-a n-asi təl ta kilə kin kare wa al ə? ²⁹ Nə re ində gin kəy ə təl tae al ə, dije pəti ki a oy gin kəy ki ində kin, a kogi dəe ti. ³⁰ A əli əi nə: «Oi, dingəm ki ilə ngirə kadi ində kəy, nə tɔge asi kadi təl tae al kin!» ³¹ Ə se ngar ki ra ə loki isi aw kadi rə ki ngar madine ki rangi ningə, isi nangi ə dəji ta rəne oo se ki njé rə je ləne ki dibi kuti kin n-a n-aw n-ilə-n rə madine ki isi re ki njé rə je ləne ki əi dibi kuti joo kin kare wa al ə? ³² Re oo kadi təgine a asi al ningə, a ilə dəji ta ngar madine, mba sangi rəbi lapiya, loki ndəe ngal bəy. ³³ Ta ki dəsi ti ka tɔ be tɔ. Iməri ta maji oi taa, adi rəsi, tado dəw ki e bəsi mba kiyə ne kingə je ləne al, a asi ke nje ndo ləm al.

*Kati ki nəle goto
(Mt 5.13; Mk 9.50)*

³⁴ «Iğəri kadi kati e ne ki maji, nə loki nəle goto, ə se ri ə dəw a ra-n kadi təl nəl gogi ə? ³⁵ Ne ki kadi dəw a ra-n goto. A maji mba dənangi al nim, a maji mba ne ki a adi tɔgi

dɔnangi kin al nim tɔ. A buki-e kɔ giidi lo ti. Dɔw ki aw ki mbine kadi oo-n ta, ningə kadi oo ta kin maji.»

15

Kuji ta ki oji dɔ ne ki kare ki nay
(Mt 18.12-14)

¹*Njé taa la-mbə je, ki njé ra majal je, rai ki rɔ Jəju ti mba kadi n-ooi ta ki isi əl. ²*Parisi je, ki njé ndo ndu-kun je, indai ngone ki Jəju ə əli əi nə: «Oi! Dəw ka uwə njé ra majal je rone ti nim, uso səde ne nim!» ³ Ə Jəju əl-de kuji ta madi kare ə nə: ⁴ Nə dansi ti ə re aw ki bati je bu, ə e ki kare nay ningə, a iyə ndəge je ki dɔ jikare gide jikare dɔ wale ti, ə aw sangi e ki nay kin, ratata kadi inge bəy taa al ə? ⁵ Loki inge ningə, ki rənəl un-e ile bagine ti. ⁶ Ningə təl aw be, ba madine je ki njé gədi kəy be je ləne, əl-de ə nə: «Irai irai rənəl səm tadɔ m-ingə ngon bati ləm ki nay ka!» ⁷ Be tɔ ə adi m-əl səsi, rənəl a e ngay me dɔrɔ ti mbata lə nje ra majal kare ki iyə go rəbi njiyəne ki majal kɔ, itə njé je ki dana ki dɔ jikare gide jikare ki ta ki dɔ mbəl pa njiyə ti, e ta ləde al kin al. ⁸ Dəne madi kare aw ki ne mbi ki gate e ngay asi dɔgi, ə e ki kare nay. Loki e ki kare nay, dəne ində por lambi ti je, itə me kəy je, sangi-n ne mbi ləne ka kin, biti ingə bəy taa, taa kəə. ⁹ Loki ingə ngata ningə, ba madine je, ki njé gədi kəy be je ləne, əl-de ə nə: «Irai səm rənəl, tadɔ m-ingə ne mbi ləm ki nay ka kin!» ¹⁰ Be tɔ ə, adi m-əl səsi, rənəl e ngay mbɔ malayka je ti lə Luwə, mbata nje ra majal kare ki iyə rəbi pa njiyəne ki majal kɔ.

Kuji ta ki oji dɔ ngon ki nje kaw kaya

¹¹ Jəju təl əl bəy ə nə: «Dingəm kare aw ki ngan je joo. ¹² Ə e ki du əl bawne ə nə: “Bai, adi-m ne nduwə ləm.” Be ə bawə ləbi ne kingə ləne ngane je ki joo. ¹³ NDɔ ngay al go ti ningə, e ki du gati ki ne je pəti ki ingə, ə aw mba me be ti ki say. Me be ti ka kin ə tuji ki la ləne kɔ me kaya ti ki ra. ¹⁴ Loki tuji ki la ləne ka kin pəti tigə ningə, bo ki bo osi me be ti ka kin. Ningə ilə ngirə kadi ne je pəti to rəe ngata. ¹⁵ Aw ra kilə be lə dəw madi kare me be ti kin nɔɔ. Dingəm ka kin ade kilə ngəm kəsongi je wale. ¹⁶ Bo kuso ne kuso lə kəsongi je to me ti, nə dəw ki ade goto. ¹⁷ Be ə ilə ngirə kadi mər ta, ningə əl rone ə nə: “Njé ra kilə je əi ban be lə bai, ə usoi ne dum-de dum-de, ə mi ta m-isi m-oy yo bo be ə! ¹⁸ M-a m-i taa ə m-aw rɔ bai ti m-a m-əl-e m-ə nə: «M-ra majal m-əsi-n ta Luwə, taa m-əsi ta tɔ. ¹⁹ M-asi ta kadi ibar-m ngoni al. Ira-m təki kare mbɔ njé ra kilə je ti ləi be.» ²⁰ Be ə, i taa osi rəbə mba təl kaw rɔ bawne ti. Loki nay say ki kəy bəy ningə, bawə oo-e. Loki oo-e, aw ki me-kɔ ki ngay mbata lie, adi ay ngədi tilə tae, uwe rututu, ore njarara rone ti. ²¹ NGon əl bawne ə nə: “Bai m-ra majal m-əsi-n ta Luwə nim, m-əsi-i i wa ta nim tɔ, m-asi ta kadi ibar-m ngoni al.” ²² Nə bawə əl njé ra kilə je ə nə: “Irai ki kibi ki maji itə ndəge je kalangi iləi rɔ ngonm ti. Iləi ningə ngon jie ti ə iləi sa njae ti tɔ. ²³ Irai ki ngon mangi ki bo mbul mbul itəli-e adi j-usoi ji rai rənəl. ²⁴ Tadɔ ngonm kin oy ə təl isi ki dɔne ta. Nay ə e ki kingel!” Ningə iləi ngirə kadi rai rənəl. ²⁵ Dəkagiloe ti kin, ngokɔe ki ngatɔgi e wale. Loki isi təl wale ə e ngəsi ki kəy ningə oo ndu ne kində je ki ndam je. ²⁶ Bar nje ra kilə kare, ə dəje nə se ri ə isi ra ne wa. ²⁷ Nje ra kilə ka kin əl-e ə nə: “NGokɔi ə re ə bawi adi tɔli ngon mangi ki bo mbul mbul tadɔ təl ki lapiya.” ²⁸ NGon ki ngatɔgi ra wongi adi mbati kaw kəy. Bawə tɛɛ taga mba kadi səl me ade ur kəy. ²⁹ Nə əl bawne ə nə: “O bal ngay ə m-isi m-ra kilə madi, ndɔ kare ki m-mbati təl rəm go ta ti ləi goto. Nə ndɔ kare ki adi-m ngon biyə be adi-m m-ra-n rənəl ki madim je goto. ³⁰ Nə loki ngoni ki tuji ne kingə ləi dɔ kaya dəne je ti kin re ningə, itol ngon mangi ki bo mbul mbul ade.” ³¹ Ningə bawə əl-e ə nə: “I, ngonm, i səm ne naa ti ki ndɔ je pəti, adi ne je pəti ki e yəm e yai. ³² Nə e go ti kadi ji ra ne kuso ji ra-n rənəl, tadɔ ngokɔi kam oy ə təl isi ki dɔne taa, nay ə e ki kingel!”»

16

Kuji ta ki oji dɔ nje ngəm ne ki e nje ra ne ki dana al

¹ Go ti ningə Jəju əl njé ndo je ləne ə nə: «Dingəm kare ki nje ne kingə aw ki nje kində kəmne go ne je ti ki me kəy ti ləne nōō. Dije rəi əli-e əi nə: “Nje ngəm ne je lai isi tuji ki ne kingə lai tigə.” ² Nje kəy bar nje ra kilə ləne əl-e ə nə: “Ta ri ə m-isi m-o dəi ti ba ə? Ɔji-m go ne je ki Ɔji də kilə lai ki me kəy ti adi-m m-o. Tado kaw ki kəte nōō kin, a asi kində kəmi go ne je ti ləm al ngata!” ³ Nje ngəm ne əl rəne ə nə: “Bam ge kadi m-ində kəm go ne kingə je ti ki me kəy ti al ngata kam, m-a m-ra ri nga am ə? NDər dənangi ə, təgim asi kadi m-ndər-n al. Kaw kəy ne ə, rəm a səl-m tə. ⁴ M-gər ne ki m-a m-ra mba kadi dije a uwəi-mi ki rəde ti me kəy ti ləde loki bam tuwə-m kilə ti.” ⁵ Be ə, bar njé kirə je lə bane kare kare. Əl nje kirə ki dəsəy ə nə: “Kirə lə bam e ban dəi ti ə?” ⁶ Nje kirə ki dəsəy ka kin ə nə: “Ku yibi bu kare.” Ningə əl-e ə nə: “Makitibi kirə lai ən, isi nangi kalangi, indangi me ti kuti mi.” ⁷ Go ti ningə əl ki nungi ə nə: “I yai e ban ə?” Nje kirə ki kə joo əl-e ə nə: “Yam e saki gəme bu kare.” Ningə əl-e ə nə: “Makitibi kirə lai ən, indangi me ti də jijoo.” ⁸ Lo kin ti, ba nje ne ilə təji də nje ngəm ne ti ki majal ka kin, tado ra ne ki kəm-kədi. Dije ki gəri Luwə al rai ne ki kəm-kədi ngay me kilə rade ti dande ti itə ngan je lə lo kunjə.»

Luwə əi ki la

⁹ Go ti, Jəju əl ə nə: «Adi m-əl səsi, uwəi madi ki ne kingə ki go rəbe ti al ki dənangi ti ne kin, mba kadi ndə ki goto jisi ti ə, madisi je ka kin uwəi səsi rəde ti lo kisi ti ki ratata. ¹⁰ Dəw ki ra ki asi ta kadi dəw ade mene də ne ti ki ndəy, a asi kadi dəw ade mene də ne ti ki boy tə. Dəw ki nje ra ne ki dana al me ne ki ndəy ti, a ra ne ki dana al me ne ki boy ti tə. ¹¹ E be ə, re dəw asi kadi mene al də ne kingə ki go rəbe ti al ki dənangi ti ne kin ə, nə ə a adi ne kingə ki rəjeti ə? ¹² Re dəw asi kadi adi mene al də ne ti lə dəw ki rangi ə, na ə a adi yai ki səbi dəi ə?. ¹³ Nje ra kilə madi, ki a ra kilə bəə lə ngar je joo goto: re əsi ta ki kare ə, a ndigi ki nungi, re kidi ki kare ə, a uwə ki nungi tə. A asi kadi irai bəə lə Luwə nim, bəə lə la nim al.» ¹⁴ *Parisi je ki njé ge ta lə la, ibəi Jəju kogii loki ooi ta je kin pəti. ¹⁵ Ningə Jəju əl-de ə nə: «Ɔrai rəsi tə dije ki njé ra ne ki dana be ta kəm dije ti, nə Luwə gər mesi. Tado ne ki dije ooi tə ne ki nga ngay ta kəmde ti kin, e ne to koo al ta kəm Luwə ti.

NDu-kun əi ki kəbe lə Luwə

¹⁶ «NDu-kun ilə ngire də *Moji ti, ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti, biti dəkagilo ti lə Jə Batisi, nə go ti nu kin ba, dije iləi mbə Poy Ta ki Maji lə kəbe lə Luwə, ningə dəw ki ra, ində təgine kadi ur-n me ti. ¹⁷ Dəra əi ki dənangi a dəi kə təkəi o al be par, nə a ngə ngay kadi dəw ər ngon ku ta ki me ndu-kun ti lə Luwə kə. ¹⁸ Dingəm ki ra ki tuwə nene, ə taa e ki rangi, e nje kuwə marim. Taa dəw ki nje taa dəne ki ngawe tuwe ka təl nje kuwə marim tə.

Nje ne kingə əi ki Lajar

¹⁹ «Dingəm kare ki nje ne kingə ki nje kilə kibi ki ndole pir pir ki gate e ngay e nōō. NDə je kare kare pəti, isi ra rənəl mbata isi maji. ²⁰ Nje ndoo kare ki təe nə Lajar ki do bay ində rəe yəngi yəngi, re to ta kəy ti lie. ²¹ Ge kadi n-uso burim ne kuso je ki tosi nangi ta tabilə kuso ne ti lə nje maji. Nə bisi je yo ta rəi təni ta do bay lie. ²² NDə kare nje ndoo ka kin oy, adi malayka je rəi uni-e awi sie kadi *Abirakam ti. Nje maji ka re oy tə, adi dibi-e. ²³ Loki e koo, ingə kə ngay. Ningə loki un kəmne taa ba, oo Abirakam səy nu be ki Lajar kade ti. ²⁴ Nje maji ka kin un ndune ki taa nō ə nə: “Bai Abirakam, o kəm-to-ndoo ləm, əl Lajar adi ilə ta ngon jine man ti, kadi re səl-n ndonm mbata m-ingə kə ngay me por ti.” ²⁵ Ə Abirakam əl-e ə nə: “NGonm, adi mei ole də ti təkəi ndə ki ingə maji me duniya ti, ə Lajar ingə ne ki to tə. NGəsine, bəri man nō kəme ti, nə i, i me ne ki to ti tə ngata. ²⁶ Ningə ki bo təy, ngəsine bole be ki bo to danje ti səsi, adi dəw ki ge kadi n-aw rəsi ti ka, a asi kadi a man də ti aw rəsi ti al, taa dəw a asi kadi a man də ti re rəjeti al nim tə.” ²⁷ Ə nje maji əl ə nə: “Re e be ningə, njai ba, bawm, ilə Lajar ade aw əl njé ki me kəy ti lə bai. ²⁸ Tado ndəgi ngakom je nayi nōō əi mi bəy, ə kadi aw ndər mbide kadi rəi, tēji lo kə ti kin al ngata.” ²⁹ Ə Abirakam əl-e ə nə: “NGakoi je awi ki ndu-kun ki *Moji ndangi ki ta je ki njé kəl ta ki ta Luwə ti ndangi nōō. Maji kadi ooi də ndude.” ³⁰ Nje maji ə nə: “E kin asi al bawm Abirakam. Re dəw madi i dan nje koy je ti ne ə aw ingə-de ə, a mbəli pa njiyəde.”

³¹ Ɖ Abirakam təl əl-e ə nə: “Re ooi ta lə Moji al nīm, ta lə njé kəl ta je ki ta Luwə ti al nīm ə, kin ə dəw i-n dan njé koy je ti aw røde ti ka, a ooi tə ta ki rəjeti al wa kin.”»

17

Ta dɔ kosi me majal ti

(Mt 18.7, 6; Mk 9.42)

¹ Jəju əl njé ndo je ləne ə nə: «Lo kadi dije a osi me majal ti al goto. Nə kəm-to-ndoo e dɔ dəw ti ki majal re ki takule. ² A e soti ngay bəy mbata ti lie kadi dɔɔi mbal ki bo ngay minde ti, ə iləi-e me ba ti, itə kadi ra adi ki kare be par dan ngan je ti ki du ngay kin, osi, adi Luwə gangi ta dɔe ti.» ³ Ɔndəi kəm-kədi dɔ rəsi ti! Re ngokoi ra majal ə, maji kadi indange dɔ ti, re tu kalne ə, iyə go majal lie kɔ ade. ⁴ Re ra majal səi nja siri me ndo ti ki kare ka, re re rɔi ti nja siri dəji kiyə go kɔ ə, iyə go kɔ ade.

Tɔgi kadi-me

⁵ *Njé kaw kilə je əli Bəbe əi nə: «Hlə kadi-me dɔ made ti ləje adi-je.» ⁶ Ɖ Bəbe əl-de ə nə: «Təki rəjeti, re awi ki kadi-me ki e ndikiri ba tə kə kagi ki bari-e mutadi kin be mindi ka, asi kadi əli kagi mbay-kote kam əi nə: “Ɖr ki ngirəi ba ə aw imə rɔi me ba ti”, ə a təl rone go ta ti ləsi.

Kilə lə bəə kilə

⁷ «Re dəw madi dansi ti aw ki nje ra kilə madi ki e nje ndər ə se e nje kul da je, ə nje kilə kin təl wale re ə, a əl-e ə nə: “Ire kalangi isi nangi uso ne a?” Jagi a əl-e ba al. ⁸ Ta ki a əl-e ba, a əl-e ə nə: “Ira rɔi maji, ira go ne kuso ləm, ire-n adi-m. Ningə loki m-isi m-uso ne je, m-ay je kin ningə, tə go ti i uso yai je, ay je tɔ.” ⁹ NGa ningə, ne kare, dəw kin a ra oyo nje kilə ləne mbata təl ki təl rone go ndu je ti lie kin, al. ¹⁰ Be ə, ta ki dəsi ti ka e be tɔ. Loki irai ne je pəti ki Luwə un ndune kadi irai ningə, maji kadi əli əi nə: “Je njé ra kilə je ki nda je goto, ji ra kilə ki sɔbi kadi ji ra par.”»

Jəju nga njé banji je dɔgi

¹¹ Loki Jəju isi aw Jorijaləm ti, ində man mbɔ dɔnangi *Samari ti ki dɔnangi ki Galile ti. ¹² Loki isi ur me ngon be ti ningə, njé banji je dɔgi rəi langi tae, ba ai nangi say jɔ, ¹³ uni ndude ki taa əli-e əi nə: «Jəju, nje ndo dije, oo kəm-to-ndoo ləjel!» ¹⁴ Loki oo-de ningə əl-de ə nə: «Awi oji rəsi njé kijə ne məsi kadi-kare je[☆].» Ningə dɔ rəbi kawde ti bəy par ə, ingəi rɔ nga. ¹⁵ Ki kare dande ti, loki oo kadi ingə rɔ nga ningə, təl dɔ njane ti, ki kilə tɔji dɔ Luwə ti, ki ndune ki bo. ¹⁶ Re osi ki ta kəmne nangi nɔ Jəju ti, ra-e oyo. E dɔngəm ki Samari ti. ¹⁷ Ɖ Jəju əl ə nə: «Njé banji je ki dɔgi pəti ingəi rɔ nga, ə njé ki jikare awi ra ə?» ¹⁸ MBɔde ti pəti, dəw kare ki təl re ilə tɔji dɔ Luwə ti goto. Dəw ba, e dəw ki Samari ti kin ki karne ba par. ¹⁹ Ningə Jəju əl dəw ki Samari ti ka kin ə nə: «I taa aw, tado kadi-me ləi aji.»

Kɔbe lə Luwə

(Mt 24.23-28, 37-41)

²⁰ NDɔ kare *Parisi je dəji Jəju ta ki oji dɔ dɔkagilo re kɔbe lə Luwə. Ɖ Jəju əl-de ə nə: «Kɔbe lə Luwə a re tə ne ki dije a ooi-e ki kəmde nja nja al. ²¹ A e ki kəl kə nə: “E yo bo”, “E ne bo”, al. Təki rəjeti, kɔbe lə Luwə e dansi ti ne ngata.» ²² Go ti ningə əl njé ndo je ə nə: «NDɔ madi a re nɔɔ ki a ndingəi ngay kadi oi ndo kare me ndo je ti lə NGon Dəw, nə lo kadi a oi goto. ²³ Ningə a əli səsi əi nə: “Kirisī e yo”, “Kirisī e ne”, nə awi al, ayi-naa ngədi awi loe ti al. ²⁴ Ningə, təki ndi təl ə lo ay njay njay, i dam dɔnangi ti ki kare tɛɛ-n dame ti ki nungi ka kin ə, ndo rem mi *NGon dəw ka a to be tɔ. ²⁵ Nə kəte nɔ ti, sɔbi kadi mi NGon Dəw m-ingə kɔ ngay, kadi dije ki dɔkagilo ti ki bone kin mbati-mi bəy taa. ²⁶ Ningə, ko ne ki ra ne dɔkagilo ti lə Nuwe kin ə, nee a ra ne ndo ki mi NGon dəw m-a m-re-n ti tɔ. ²⁷ Dije usoi je, ayi-naa je, taai-naa ki yo je ki ne je, biti ndo ti ki Nuwe ur-n me bato ti. Go ti ningə man kɔ ki bo re tuji dije pəti[☆]. ²⁸ A to tə ne ki ra ne dɔkagilo ti lə Loti be tɔ:

☆ 17:14 Ləbətiki 14.2-3 ☆ 17:27 kilə ngirə ne je 6.9-7.24

Dije usoi je, ayi-naa je, ndogi ne je nim, gati ki ne je nim, mai kagi je nim, rai kay je nim to. ²⁹ Nə ndo ki Loti tee-n me be bo ti ki Sodom, Luwə adi ndi por ki ne je ki njé taa por i dora ti o dije tol-de pəti[☆]. ³⁰ NDə ki mi NGon daw m-a m-tee hoy ka, ne je a rai ne be to. ³¹ Me ndəe ti kin, daw ki isi do kay ti, a ur nangi kadi oy ne je lone ki me kay ti tee-n taga al. Be to ə, daw ki a e me ndər ti ka, a təl re be al to. ³² Adi mesi ole do ne ti ki tee do ne Loti ti, ki ilə rəti ə ingə yo kin[☆]. ³³ Daw ki sangi kadi n-ngəm rone ki no ti, a ti ta rone. Nə daw ki ti ta rone mbata ləm ə, a ngəm rone ki no ti to. ³⁴ Adi m-əl səsi, me kondəe ti kin, dije joo a toi do tirə ti ningə, a uni ki kare, a iyəi ki nungi. ³⁵ Dəne je joo, a uri ne naa ti, a uni ki kare ə, a iyəi ki nungi. ³⁶ [Dingəm je joo, a rai kilə me ndər ti ki kare ə, a uni ki kare ə a iyəi ki nungi.]» ³⁷ Ningə, njé ndo je daji Jəju əi nə: «Babe, lo ki ra ti ə, ne je kin a rai ne ə?» Ə əl-de ə nə: «Loki nin a to ti, e ə mal je a kawi-naa ti.»

18

Nje gangi ta əi ki dāne ki nje ngaw koy

¹ Jəju əl kuji ta madi njé ndo je lone, taji-n-de kadi əli ta ki Luwə taa taa, bi kadi togide goto ta ti al, ² ə nə: «Nje gangi ta kare isi be bo ti madi noo. E daw ki bəl Luwə al nim, taa ilə koji do daw ti al nim to. ³ Ningə me be bo ti ka kin, dāne kare ki nje ngaw koy isi ti noo to. Dəne ka kin re ki dəkagilo je pəti əl-e ə nə: “Igangi ta ka ki to danje ti ki nje ta ləm ka kin adi-m.” ⁴ Nje gangi ta ka kin mbati dəkagilo ngay. Nə təl əl ta rone ə nə: “Re m-bəl Luwə al nim, taa m-ilə koji do daw madi ti kare al ka, ⁵ dāne ki nje ngaw koy kam tapi-m ngay. Səbi kadi m-gangi ta lie made, mba kadi təl re gogi ndo ki rangi ti, tapi-m bəy al ngata.”» ⁶ Babe ilə do ti bəy ə nə: «Maji kadi oi ta ki nje gangi ta ki dana al, əl kin maji. ⁷ Səi oi kadi Luwə a gangi ta ki dana adi dije lie ki isi noi dəe ti kondə je ki kada je kin al a? A isi gərərə ba bi a ra səde al a? ⁸ Adi m-əl səsi, a gangi ta ki dana kalangi ba adi-de. Nə ne kare ba, se ndo ki mi NGon Daw m-a m-təl m-re ə, m-a m-ingə dije ki adi mede dānangi ti wa mindi wa?»

Parisi əi ki nje taa la-mbə

⁹ Jəju əl kuji ta ki do njé je ti ki ooi rəde tə dije ki dana ə kidi ndəgi dije ¹⁰ ə nə: «Dingəm je joo, awi kay kaw-naa ti mba kəl ta ki Luwə; ki kare e Parisi, ki nungi e nje taa la-mbə to. ¹¹ Parisi i a taa ə əl ta ki oji do rone mene ti ə nə: “Luwə ləm, m-ra-i oyo tadə mi m-to tə ndəgi dije ki njé bogi je ə se njé ra ne je ki go ti al, ki njé kuwə marim, taa tə nje taa la-mbə kam al to. ¹² Me ndo je ti ki siri, m-əgi rəm ne kuso ti nja joo, madi Luwə ne kare me ki dəgi ti, me ne kingə je ti ləm pəti.” ¹³ Nə nje taa la-mbə ba, əsi rone ngərangi nu, kun ka ge kun kəmne ki dora ti al, ra rone ndoo, ə əl ə nə: “Luwə ləm, oo kəm-to-ndoo ləm tadə mi nje ra majal!” ¹⁴ Adi m-əl səsi, e nje taa la-mbə ə təl aw be lone ki ta ki kər do ti noo Luwə ti, bi e Parisi al. Tadə daw ki un dāne taa ə, a iləi dəe nangi, ningə daw ki ilə dāne nangi, a uni dəe taa to.»

Jəju ində jine do ngan je ti ki du

(Mt 19.13-15; Mk 10.13-16)

¹⁵ Ngan je ki kasi wa kin ka, dije rəi səde rə Jəju ti mba kadi njangi dəde. Nə loki njé ndo je ooi ne kin ba, kəli səde. ¹⁶ Nə Jəju adi rəi ki ngan je ki du rəe ti ba əl ə nə: «Iyəi ngan je ki du adi rəi rəm ti, oti kadi əgi-de ta rəbi, tadə kəbe lə Luwə e yə dije ki toi tə ngan je ki du be. ¹⁷ Təki rəjeti, adi m-əl səsi, daw ki ndigi kadi Luwə o be dəe ti tə ngon ki du be, al, a ur kəbe ti lə Luwə al ratata.»

Nje ne kingə

(Mt 19.16-30; Mk 10.17-31)

¹⁸ Ki bo lə *Jipi je kare, daji Jəju ə nə: «Nje ndo ki maji, e ri ə m-a m-ra ə m-a m-ingə-n kaji ki a to biti ki no ti ə?» ¹⁹ Ə Jəju əl-e ə nə: «Mba ri ə ibar-m daw ki maji ə? Daw kare ki maji goto, nə Luwə ki karne ba par ə e daw ki maji. ²⁰ I igər ndu-kun je lə Luwə ki ə nə:

☆ 17:29 kilə ngirə ne je 18.20-19.25 ☆ 17:32 kilə ngirə ne je 19.26

“A uwə marim al, a təl dəw al, a bogi al, a ma naji ki ngom də madi ti al, a əsi gon bawi ki koi☆.”» ²¹ Ningə dingəm təl əl Jəju ə nə: «Nə je kin pəti m-təl rəm go ti dəkagilo kilə ngirə basam ti nu.» ²² Go ta je ti kin Jəju əl-e ə nə: «Nə kare be ə nayii kadi ira bəy. Aw igati ki nə kingə je lai pəti, iləbi lae njé ndoo je, ba a aw ki nə kingə ngay me dərə ti, ə ire un gom.» ²³ Nə loki ta kin osi mbi dingəm ti ka kin, rəe təl nəl-e al, tadə e dəw ki nə kingə lie e ngay. ²⁴ Loki Jəju oo-e kadi mee ɔ-e ningə əl ə nə: «E nə ki nga ngay rə njé nə kingə je ti kadi uri me bekɔ ti lə Luwə. ²⁵ E nə ki nga ngay wa kadi jambal ki oi-e kin ur bole kon ku nə ti, nə a nga ngay itə e kin bəy kadi nje nə kingə ur me bekɔ ti lə Luwə.» ²⁶ Njé ki isi ooi də ta lə Jəju əli əi nə: «NGa kin ə e be ningə, nə ə asi kadi ingə kaji ə?» ²⁷ Jəju ilə-de ti ə nə: «Nə ki dəw asi al, Luwə asi ra.» ²⁸ Piyər əl-e ə nə: «NGa je kin, j-iyə nə kingə je ləje pəti kə, ə j-un goi kin.» ²⁹ Jəju əl-de ə nə: «Təki rəjeti, adi m-əl səsi, re dəw madi, iyə kəy ləne, ki nene, ki ngane je, ki ngakone je, ki nojine je, ki mbata kəbe lə Luwə ə, ³⁰ a ingə nə je al də e kin, dəkagilo ti ki bone, taa dəkagilo ti ki a re, a ingə kaji ki a to biti ki nɔ ti tə.»

Jəju əl ta ki də koyne ti ki kine lo koy ti
(Mt 20.17-19; Mk 10.32-34)

³¹ Jəju bar njé ndo je ləne ki dəgi gide e joo ki rəne ti, ningə əl-de ə nə: «Oi, j-isi j-awi ki Jorijaləm ti, nə je pəti ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti ndangi əji dəm mi *NGon dəw, a təli tade. ³² Tadə a iləi-mi ji dije ti ki əi *Jipi je al kadi tə kogi dəm ti je, taji-mi je, taa a tibi man tade dəm nim tə. ³³ Go ti, loki tindəi-mi ki ndəy kabilay ningə, a təli-mi. Nə ndə mitə lə ndə koy m ba, m-a m-təe lo koy ti.» ³⁴ Nə nə kare ki njé ndo je gəri me ta ti kin goto. E ta ki to lo bəyɔ ti rəde ti. Gəri me ta ki Jəju ge kəl-de al.

Jəju adi nje kəm tə oo lo Jəriko ti
(Mt 20.29-34; Mk 10.46-52)

³⁵ Loki Jəju e basi ki be ki Jəriko ningə, nje kəm tə madi isi ngangi rəbi ti nɔɔ, isi kəy nə. ³⁶ Loki nje kəm tə oo ka kosi dije ki isi indəi də bur bur ningə, dəji ta se ri ə isi ra nə wa. ³⁷ Ə əli-e əi nə: «Jəju ki Najarəti ə isi ində də.» ³⁸ Nje kəm tə ilə ngirə kadi un ndune ki taa, ə nɔ ki təgine, ə nə: «Jəju ki NGon ka Dabidi*, o kəm-to-ndoo ləm!» ³⁹ Dije ki njé njiyə kəte nɔ dije ti kəngi-e kəngi kadi uti tane, nə nje kəm tə un ndune ki taa də made ti bəy ə nə: «NGon ka *Dabidi, o kəm-to-ndoo ləm!» ⁴⁰ Jəju a lo ka ti, ba un ndune kadi rəi sie rəne ti ne. Loki re rəe ti basi ningə, Jəju dəje ə nə: ⁴¹ «E ri ə ige kadi m-ra madi ə?» Ə nje kəm tə əl-e ə nə: «Bəbe, m-ge kadi kəm oo lo!» ⁴² Jəju əl-e ə nə: «O lo! Kadi-me lai aji.» ⁴³ Par ə, loe ti nɔɔ, kəme oo lo, adi un go Jəju ki kilə təji də Luwə ti tane ti. Loki kosi dije ooi nə kin ningə, iləi ngirə kəsi-gon Luwə.

19

Jəju əi ki Jase

¹ Loki Jəju ur me be ti ki Jəriko ə isi ində də ningə, ² dingəm ki nje nə kingə kare ki təe nə Jase, ki e boy də njé taa la-mbə je ti isi nɔɔ. ³ Dingəm kin sangi kadi n-oo se Jəju e nə dana wa, nə lo kadi oo Jəju goto, mbata kosi dije, tadə e dəw ki gəji. ⁴ Be ə, ay ngədi kəte, aw al də kagi mbay-kote ti, kadi n-oo Jəju ki a man ki rəbi ki loe ti kin. ⁵ Loki Jəju re tēe loe ti ka kin ningə, un kəmne ki taa, əl Jase ə nə: «Jase, ur nangi ne law, tadə səbi kadi m-isi me kəy ti lai bone.» ⁶ Lo kin ti, Jase ur nangi law, uwə Jəju rəne ti ki rənəl.

⁷ Dije pəti ki ooi nə kin, bai ta də Jəju ti əli əi nə: «Aw isi be lə nje ra majal.» ⁸ Nə Jase a taa, əl Bəbe ə nə: «Bəbe, m-a m-adi nusi nə kingə ləm njé ndoo je. A kin ə re m-taa nə lə dəw ki al də maji ə, m-a m-təl m-ige kire gogi nja sɔ.» ⁹ Lo kin ti, Jəju əl-e ə nə: «Bone səi ki njé ki me kəy ti lai ingəi kaji, tadə i ka i ngon ka *Abirakam tə. ¹⁰ Tadə ki rəjeti, mi *NGon dəw m-re mba kadi m-sangi dije ki tade ti, m-aji-de.»

☆ 18:20 Tēe ki taga 20.12-16; Dətərənom 5.16-20 * 18:38 Igoi Mk 10.47 ki ta ki də ti gin makitibi ti nangi.

Dəw ki aw kadi indəi jəgi ngar dəe ti
(Mt 25.14-30)

¹¹ Jəju e basi ki Jorijaləm adi dije ooi kadi kəbe lə Luwə a ədi rəne loe ti nōō. Loki dije uri mbide isi oi ta ki Jəju isi əl-de ba bəy ningə, Jəju un kuji ta kare tane ti kadi ¹² əl-de ə nə: «Dingəm kare ki oji-e me maji ti isi aw be madi ti ki say kadi indəi jagi ngar dəe ti bəy taa tə təl. ¹³ Be ə, kəte bəy taa kadi aw, bar njé kilə je ləne dəgi, adi dəw ki ra dande ti mbal ər kare, ningə əl-de ə nə: “Itaai, irai gati biti kadi m-təl m-re m-ingə-n səsi.” ¹⁴ Nə dije ki me be ti lie i jine ti, ə iləi dije goe ti əli əi nə: “Ji ndigi al kadi dəw kin re isi ngar dəje ti.” ¹⁵ Be ka, indəi jəgi ngar dəe ti. Be ə, loki təl re be ningə, bar njé kilə je ləne ki adi-de la ka kin kadi n-oo se e ri ə rai wa. ¹⁶ Dəw ki də kəte re, ningə əl ə nə: “Bam, mbal ər ki kare ki adi-m ka, yə m-ingə dəgi də ti kin.” ¹⁷ Ə ngar əl-e ə nə: “Maji ngay, i nje kilə ki maji. Ningə təkə a-n dana me kində kəm go ne ti ki ndəy be, m-ində-i nje kəbe də be bo je ti dəgi.” ¹⁸ Dəw ki kə joo re, ningə əl ə nə: “Bam, mbal ər ki kare ki adi-m ka, yə m-ingə mi də ti kin.” ¹⁹ Ə ngar əl-e ko ta wa ka kin tə ə nə: “I, isi tə nje kəbe də be bo je ti mi.” ²⁰ E ki rangi re ningə əl ə nə: “Bam, mbal ər ki kare ki adi-m ka yə to kin, m-aw m-bəy-e ta kibi ti m-ade to. ²¹ Tado m-bəli. I, i dəw ki ngə ngay, ne ki ində al ka un nim, ne ki idibi al ka itəti nim.” ²² Lo kin ti ngar əl-e ə nə: “I nje kilə ki majal. Ningə m-a m-gangi ta dəi ti ki ta ki tē tətəi ti i wa. I igər maji kadi mi dəw ki ngə ngay, ne ki m-ində al ka m-un nim, ne ki m-dibi al ka m-tətəi nim. ²³ NGa ra ban be ə re a ində la ləm lo ngəm la ti al ə? Re ində lo ngəm la ti ə, m-təl kin re m-a m-taa ki mane də ti.” ²⁴ Go ti ngar əl dije ki ai loe ti nōō ə nə: “Itaai mbal ər ki kare ki jie ti kin adi e ki aw ki mbal ər dəgi kin.” ²⁵ Ə dije əli ngar əi nə: “E kam aw ki mbal ər dəgi ngata.” ²⁶ Nə ngar əl-de ə nə: “M-əl səsi təkə, dəw ki aw ki ne jine ti, a adi-e də ti, nə dəw ki ne lie goto, e ki ndikiri wa ki aw-n kin ka a taai jie ti wa bəy. ²⁷ Ningə njé bə je ləm, ki mbati kadi mi ngar də ti, irəi səde, itəli-de ta kəm ti ne.”»

Jəju ur Jorijaləm ti ki kəsi-gon
(Mt 21.1-11; Mk 11.1-10; Jq 12.12-16)

²⁸ Go ta je ti kin, Jəju gangi kəte nō kosi je ti, un rəbi ki kaw ki Jorijaləm. ²⁹ Loki Jəju re tē basi ki be ki Bətipaje əi ki be ki Bətani, ki kaw ki kadi mbal je ti ki bari-de mbal kagi bini je kin ba, ilə njé ndo je ləne joo ³⁰ ə nə: «Awi me ngon be ti ki a nōsi ti kam. Loki a uri ki me be ti, a ingəi ngon koro ki dəi-e adi a. E ngon koro ki dəw al gide ti nja kare al bəy. Ituti-e, irəi sie adi-mi. ³¹ A re dəw madi dəji səsi ə nə: “MBa ri ə isi ituti ngon koro kin” ə, əli-e əi nə: “E Bəbe ə ge-e.”»

³² Njé ki Jəju ilə-de ka kin awi ningə yə, ingəi ne je təkə wa ki Jəju əl-n-de. ³³ Be ə, tuti ngon koro ka kin ningə, ba njé koro je dəji-de əi nə: «MBa ri ə ituti ngon koro kin ə?» ³⁴ Ningə njé ndo je iləi-de ti əi nə: «Bəbe ə ge-e.» ³⁵ Loki rəi ki ngon koro ka kin adi Jəju ba, labi kibi je ləde gide ti, ə adi Jəju al isi də ti. ³⁶ Kəti wa ki isi əti kəte kəte kin ba, dije labi kibi je ləde də rəbi ti adi-e njiyə də ti. ³⁷ Loki Jəju isi re basi ki Jorijaləm ti ki rəbi ki i ki də mbal kagi bini je ti kin ba, kosi njé ndo je lie, rəde nəl-de ngay adi uni ndude ki taa, pitii Luwə mbata ne kəji je pəti ki ra adi oi ki kəmde, ³⁸ əi nə:

«Kadi Luwə njangi də ngar ki re ki tə Bəbe!

Kadi Lapiya re ki də dərə ti, ə təba e ki də Luwə ti ki isi taa də dərə ti tə.»

³⁹ *Parisi je madi ki əi dan kosi je ti əli Jəju əi nə: «Bəbe, əl njé ndo je ləi adi uri tade naa ti.» ⁴⁰ Ə Jəju əl-de ə nə: «M-əl səsi m-adi oi, re əi je uri tade naa ti ə, gəji mbal je a singəi.»

Jəju nō mbata be bo Jorijaləm

⁴¹ Loki Jəju ində də be ki Jorijaləm basi ə un kəmne oo-e-n ningə, man nō re kəme ti. ⁴² Man nō re kəme ti adi əl ə nə: «Kin ə re dəkagilo ki je ti bone kin, i wa igər rəbi lapiya kin ə re a e soti səi, nə kəmi tē də ti al. ⁴³ NDə je ki ngə a rəi nōō kadi njé bə je ləi a iləi-naa gəi dəi, a iləi-naa ki ta tə rəbi je pəti, a uti-ni nguy lo kadi itēe goto. ⁴⁴ A budi-ni

nangi mur mur ki dije lai. MBal madi ki kadi daw a iyə adi isi do made ti goto. Tado kami tee do dokagilo ti ki Luwə re-n kadi ra-n sai kin al.»

Jəju tuwə njé ra gati je kə me kəy ti lə Luwə

⁴⁵ Go ti, Jəju aw ur nati kəy ti lə Luwə, ningə ilə rəne tuwə njé labi ne je titi kə. ⁴⁶ Ningə əl-de ə nə: «NDangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: “Kəy ləm a ibari-e kəy kəl ta ki Luwə, nə səi, itəli-e lo bəyɔ rə ti lə njé bogi je yo.”»

⁴⁷ NDə je pəti, Jəju ndo dije ne gin kəy ti lə Luwə. Lo kin ti, njé kun do njé kijə ne məsi kadi-kare je ki njé ndo ndu-kun je, ki njé kun do dije me be, sangi rəbi kadi n-təli Jəju, ⁴⁸ nə gəri rəbe al, tado kosi je indəi mbide maji ngay go ta ti lə Jəju.

20

Ta ki daji do təgi ti ki Jəju aw-n

(Mt 21.23-27; Mk 11.27-33)

¹ NDə kare, Jəju isi ndo dije ne me kəy ti lə Luwə, ilə-n mbe Poy Ta ki Maji ningə, njé kun do njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je, ki ngatəgi je, teei noo rəi. ² Loki rəi ningə əli-e əi nə: «Əl-je adi j-o, e ki təgi ki j ra ə isi ra-n ne je kin be ə? Ə nə tə ə adi ndune ə isi ira-n ə?» ³ Ə Jəju təl əl-de ə nə: «Mi ka m-a m-dəji səsi ta kare kadi əli-mi adi m-o tə. ⁴ Nə ə ilə Jə kadi ra dije batəm ə? E Luwə ə se e dije?» ⁵ Nə təli a məri ta dande ti əi nə: «Re j-əl-e j-ə nə: “E Luwə ə ilə” ə, a daji-je ə nə se ra ban ə j-ade meje al wa? ⁶ A kin ə re j-əl j-ə nə: “E dije ə iləi Jə” ə, kosi je ba pəti a tələi-je ki mbal təli-je, tado gəri maji ngay kadi Jə e nje kəl ta ki ta Luwə ti.» ⁷ Be ə, təli əli Jəju təki n-gəri daw ki ilə al. ⁸ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Re igəri al ə, mi ka m-a m-əl səsi təgi ki m-isi m-ra-n ne je kin al tə.»

Kuji ta do dije ti ki njé ra kilə ndər nju, ki njé me majal

(Mt 21.33-46; Mk 12.1-12)

⁹ Go ti, Jəju ilə rəne əl ta *Jipi je me kuji ta ti ə nə: «Dingəm kare ndər nju, ningə dəi ta naa ti ki dije ki njé ra kilə nju, kadi tə rai kile adi-e, ə kagi loe ti ba, a kayi-naa nee, ningə e wa əti aw mba ki goe ngal. ¹⁰ Loki kagi lo kijə kandi nju asi ningə, ilə bəə ləne kare kadi aw taa kandi ne ndor ka kin, ki yane ji njé ra kilə je ti adi-ne. Nə loki bəə aw ningə, njé ra kilə je, tindəi-e ngay, ə tuwəi-e adi təl ki jine kare aw. ¹¹ Nje ndər təl ilə bəə ki rangi bəy. Nə e ka, tindəi-e je, taji-e je, ə tuwəi-e adi təl ki jine kare aw. ¹² Be ka dingəm ka kin təl ilə bəə ki nje kə mitə bəy. Ba e ki nje kə mitə kin, njé ra kilə je ka kin tindəi-e, adi-e do, ə tuwəi-e adi-e aw. ¹³ Lo kin ti, nje ndər daji ta rəne ə nə: “E ri ə kadi m-ra ə? M-a m-ilə ki ngonm ki dingəm ki m-ndige ngay kin. E ə, a bəli gide.” ¹⁴ Nə njé ra kilə nju, loki kəmde osi do ngone ti ba, əli-naa ta kin dande ti əi nə: “Darəe e wa kam ə a e nje ne nduwə. Ji təli-e j-adi ndər nju kin təl ne ləje!” ¹⁵ Be ə, ndəri ngon ka kin, awi sie gidə ndər ti taga, təli-e. Ə se dingəm ki nje ndər kin a ra səde ban wa? ¹⁶ A re kadi təl njé ra kilə je kin kə, ə sangi njé ki rangi ində-de ta ndər ti.» Loki dije ooi ta ki Jəju əl kin ba, əli əi nə: «Jagi, ne kin a re ne ba al.» ¹⁷ Nə Jəju go-de ba ningə əl-de ə nə: «Ta ki makitibi lə Luwə əl ə nə “MBal ki njé ra kəy je mbati-e,

E ə təl mbal ki e təgi kəy[☆],” kin me nə ri ə?

¹⁸ «Dəw ki ra ki osi do mbal ti kin ə, a tətəi njəki njəki, a re e ə mbal kin ə osi dəe ti to ningə, a rəkite rəkite rəkite tə.»

Ta do kigə la-mbə nje kəbe ki bo Səjar ti

(Mt 22.15-22; Mk 12.13-17)

¹⁹ Njé ndo ndu-kun je, ki ki bo je ki do njé kijə ne məsi kadi-kare je ti, sangi rəbi kadi n-uwəi Jəju loe ti wa kin noo, tado gəri maji kadi kuji ta ki Jəju əl kin səbi dəde, nə bəli kosi je. ²⁰ Be ə, indəi kəmde go Jəju ti, ba iləi dije madi ki rai rəde tə dije ki dana be rəe. Iləi-de rəe ti mba kadi tə me ta ti ki a tee tae ti kin ba, n-uwəi-e-n, n-iləi-e ji njé kəbe je ti. ²¹ Dije ka kin daji Jəju əi nə: «Nje ndo dije, ji gər kadi j nje kəl ta ki rəjeti, taa j nje ndo ne ki rəjeti tə. Kər kəm daw dana goto rəi ti, isi indo dije rəbi ki rəjeti ki nəl Luwə. ²² Ə

☆ 20:17 Pa je 118.22

əl-je adi j-o: e loe ti ə se e loe ti al kadi j-igə la-mbə nje kəbe ki bo Səjar ə?»²³ Nə Jəju ki gər kadi isi ədi kəme, əl-de ə nə: ²⁴ «Adi-mi silə kare adi-mi m-o, se də nə ə indəi ti, ə tə nə tə ə ndangi ti wa?» Ningə əli əi nə: «E nje kəbe ki bo Səjar.»²⁵ NGata ə Jəju əl-de ə nə: «Nə lə Səjar ə adi Səjar, nə lə Luwə ə adi Luwə tə.»²⁶ Lo kin ti, lo kadi uwəi Jəju ki ta ki tae ti nə kosi je ti goto. Ta ki tur-de ti kin dum dəde, adi ai tade mbə.

Ta ki dəji lə Sadusi je də kɨ njé koy je lo koy ti

(Mt 22.23-33; Mk 12.18-27)

²⁷ Ba go ti, *Sadusi je ki əi dije ki njé maji təkɨ njé koy je a iɨ taa lo koy ti al, ki madi je dande ti, rəi rə Jəju ti dəji-e əi nə: ²⁸ «Nje ndo dije, *Mojɨ ndangi ndu kin me makitibi ti adi-je ə nə: “Re dəw madi, ngokəe taa dəne, ə ngokəe ka kin oji ngan je ki dəne ka kin al bəy ə oy ningə, səbi kadi taa dəne nduwə kin oji-n ngan je kadi tɛɛi to nje goto ti.”[☆] ²⁹ Ningə ki oji də ta kin, ngakonaa je əi siri. Ki dəsəy taa dəne, ə oji-n ngon al bəy par ə oy. ³⁰ Ki kə joo re taa dəne nduwə ka kin, bə kae ti wa bəy. ³¹ Re tɛɛ də ki kə mitə be, adi ngakonaa je ki siri kin, taai dəne ki kare kin pəti, bə oyi ki kanji kadi dəw kare dande ti oji sie ngon. ³² Ta təl tae ə, darə dəne wa re oy tə. ³³ NGa ə se ndə ki njé koy je a iɨ taa lo koy ti ə, nə dande ti ə dəne ka kin a e nee wa? Tədə əi siri pəti taai-e nede ti.»³⁴ Ə Jəju əl-de ə nə: «Dəngəi ti ne kin ə dɨngəm je ki dəne je isi taai-naa. ³⁵ Nə dije ki Luwə oo-de kadi asi kadi a iɨ taai lo koy ti, kadi isi me bəkə ti ki sigi, a taai-naa al ngata. ³⁶ Taa a oyi al tə, tədə a toi tə malayka je be. Əi ngan lə Luwə tədə Luwə adi-de iɨ lo koy ti. ³⁷ Ningə ta kɨ ki nə njé koy a iɨ taa lo koy ti, Mojɨ wa əl ta ay njay də ti kadi njé koy je a iɨ taa lo koy. Loki əl ta oji-n də por ki ɔ me ngə ti, Mojɨ bar Luwə ə nə: “Luwə lə *Abirakam, Luwə lə *Isaki, ki Luwə lə Jakobi[☆].” ³⁸ Ningə Jəju ilə də ti təkɨ Luwə e Luwə lə dije ki njé kisi kəm ba, bi e Luwə lə njé koy je al. Tədə ta kəm Luwə ti, dije pəti isi ki dəde taa.»³⁹ Lo kin ti, njé ndo dije ndu-kun ki nə je əli Jəju əi nə: «Nje ndo dije, əl ta maji ngay.»⁴⁰ Ningə sangi kadi n-dəji-e ta ki rangi al ngata.

Kirisi əi ki Dabidi

(Mt 22.41-45; Mk 12.35-37)

⁴¹ Jəju dəji-de ta ə nə: «Ra ban be ə dije əli par əi nə Kirisi ki e *Dəw ki Luwə mbəte e ngon ka *Dabidi ə? ⁴² Tədə Dabidi ə wa ki dəne əl me makitibi Pa je ti ə nə:

“Bəbe Luwə əl Bəbe ləm ə nə:

«re isi də ji kəm ti ne,

⁴³ Biti kadi m-aw ki njé bə je ləi m-ilə-de gin təgi ti[☆].”

⁴⁴ «Ə re Dabidi bar Kirisi Bane ə, ra ban taa Kirisi a e ngon ka Dabidi ə?»

Jəju gangi ta də njé ndo ndu-kun je ti

(Mt 23.37-39; Mk 12.38-40)

⁴⁵ Jəju əl njé ndo je ləne ta kəm kosi je ti ki isi oi də nə ndo lie ⁴⁶ ə nə: «İndəi kəm-kədi də rəsi ti ki rə njé ndo ndu-kun je ti. Əi dije ki gei njiyə ki kibi ngal, taa gei kadi dije rai-de lapiya ki buki-naa ti lo kingə-naa je ti lə kosi je tə. Gin kəy kaw-naa je ti, ə se lo nə kuso je ti, a gei lo kisi dije ki bo, kəte nə dije ti. ⁴⁷ Taai nə maji je lə njé ngaw koy je pəti pəti jide ti, ningə ədi kəm dije ki kəl ta ki Luwə ki gine gangi al, kadi dije ooi-de təkɨ n-əi dije ki maji. Go kilə rade je ti ki be kin, Luwə a gangi-n ta ki ngə ngay dəde ti itə ndəgi dije.»

21

Kadi kare lə nje ngaw koy ki nje ndoo

(Mk 12.41-44)

¹ Jəju un kəmne isi oo-n njé nə kingə je ki isi iləi kadi-kare ləde me nə kadi-kare ti. ² Ningə oo nje ngaw koy ki nje kəm-to-ndoo kare re ki ngan silə joo ilə tə. ³ Ə Jəju əl ə nə: «M-əl səsi təkɨ rojeti, nje ngaw koy ki nje ndoo kam ilə kadi-kare itə ndəgi dije pəti.

[☆] 20:28 kilə ngirə nə je 38.8; Dətərənom 25.5-10 [☆] 20:37 Tɛɛ ki taga 3.2, 6 [☆] 20:43 Pa je 110.1

⁴ Tado ndægi dije pæti kam, adi burim la je læde, nə nje ngaw koy kin, me ndoo ti lie, ne ki nay jie ti kadi ra-n ki rone ə un ba pu adi.»

Jəju əl ta lə kəy kaw-naa ki a tuji

(Mt 24.1-2; Mk 13.1-2)

⁵ Go ti, dije madi isi əli ta də kəy ti lə Luwə, əli əi nə: mbal je ki ndole ki rai, ki ne je ki dije adi Luwə kin ra adi kəy kin əti bəl ki dum biti. Nə Jəju əl-de ə nə: ⁶ «Nə je pæti ki oi-de kin, ndə madi a re noo ki mbal kare ki a nay kadi isi də made ti goto; a budi-de nangi mur.»

Nə kəji je ki a təji dəkagilo ki kə ki a re

(Mt 24.3-8; Mk 13.3-8)

⁷ Lo kin ti, dije ka kin dəji Jəju əi nə: «Nje ndo dije, dəkagilo ti ki ra bangi ə ne je kin a rai ne ə? Ə ne kəji ki ban ə a təji kadi dije gərii dəkagiloə kin ə?» ⁸ Ə Jəju əl-de ə nə: «İndəi kəm-kədi də rəsi ti, iyəi ta rəbi adi dəw ədi səsi al. Tado dije ngay a rəi ki təm əi nə: “Mi ə mi Kirisi”, taa a əli tə əi nə: “Dəkagilo re ngata”, nə maji kadi uni gode al. ⁹ Loki a oi ka rə je, dije a iji ki naa ki rə je kin, adi bəl ra səsi al. Tado ri ri ka ne je kin a rəi bəy taa, nə e dəbəy ndə ta ji naa ti noo al bəy.»

¹⁰ Ba Jəju əl-de bəy ə nə: «Gin be madi a aw rə də gin be madine, kəbe madi a aw rə də kəbe madine ti. ¹¹ Dənangi a yəki, yəki ki əti bəl, taa ki lo je ki dangi dangi, moy je ki njé tə ko dije a osi je, bo a o je. Ningə ne je ki əti bəl ngay a iji ki dərə ti rəi ki ne kəji je ki to bəl.

Dəkagilo kində kəm-ndoo

¹² «Nə kəte no ne je ti kin piti, dije a indəi jide dəsi ti, a adi səsi kə. A awi səsi lo kaw-naa je ti, a buki səsi dangay ti, a awi səsi no ngar je ti ki boy, ki no njé kəbe je ti ki mbata ləm. ¹³ Lo kin ti, e ta rəbi ki a ingəi kadi imai naji ləm ki rəde ti. ¹⁴ Ningə ne ki kadi indəi dəsi ti ə to kin. Onosi kadi isangi ta madi indəi dəsi ti kəte kadi tə əli-de inajii ta dəsi ti. ¹⁵ Tado mi wa m-a m-adi səsi ta ki gosi ki kadi əli-de. Ningə njé kəsi səsi ta a asi kadi awi ki ta madi ki kadi əsi kəm yəsi ə se kadi najii al. ¹⁶ A oi kadi kəsi je, ki bawsi je, ki ngakəsi je, nojisi je ba pæti, ki madisi je a uni dəsi kadi adi dije. Ningə a gangi ta koy də dije ti ngay dansi ti. ¹⁷ Dije pæti mede a majal səsi ki mbata ləm. ¹⁸ Nə bisi dəsi kare ka a osi kə al. ¹⁹ Ningə e me kuwə təgi ba ti ə yə a ingəi kaji.

Tuji ki a tēē də be bo Jorijaləm ti

(Mt 24.15-21; Mk 13.14-19)

²⁰ «Loki a oi njé rə je iləi-naa gəi də Jorijaləm kin ba, kadi igəri təki dəkagilo tuje asi ngata. ²¹ Be ə, dije ki isi Jude ti a ayi-naa ki də mbal je ti, ə kadi njé ki isi me be bo Jorijaləm ti, tēēi ki taga kə, ningə kadi dije ki awi wale, təli me be bo ti al. ²² Tado a e ndə gangi ta ki kadi ne je pæti ki Makitibi lə Luwə əl tae a rai ne. ²³ NDəe ti kin, kəm-to-ndoo ki gəe goto a e lə dəne je ki njé səm, ki njé kadi mba ngan je. Tado kəm-to-ndoo ki ngay a ra dije, taa wongi lə Luwə a re dəde ti me bee ti kin tə. ²⁴ Dije a təli-de ki kiyə kasigar, a uwəi-de awi səde bəə ti də be je ti ki dangi dangi. Dije ki gəri Luwə al a njiyəi də Jorijaləm mbisəi-e mbaraki mbaraki, biti kadi dəkagilo læde ki Luwə əji ində ngangine.

Re NGon dəw

(Mt 24.29-31; Mk 13.24-27)

²⁵ «Dəkagiloə ti kin, ne je ki to bəl a tēēi kəm kadi ti je, ki nay je, ki mee je[☆]. Man ba a i, kae a ba ki taa, adi dije ki gin be je ti ki dangi dangi, bəl a təl-de. ²⁶ Bəl a təl-de adi dadi par par, isi nginəi ta ne ki a tēē dəde ti dənangi ti. Tado təgi je ki dərə ti a yəki. ²⁷ Lo kin ti ə yə a oi-mi *NGon dəw m-a m-re me kil ndi ti. M-a m-re ki təgi, me kunjii ti ki əti bəl[☆]. ²⁸ Loki ne je kin rai ne ningə, maji kadi irai rəsi, əri dəsi taa, tado kagi lo kingə də ləsi e basi.» ²⁹ Ningə Jəju un ne kare ndo-n-de ne ə nə: «İgəi kagi mbay-kote ki ndəgi kagi je oi. ³⁰ Loki mbie ilə ngirə kiti kin ningə, igəri kadi nay ba e basi ngata. ³¹ Be tə ə, loki oi ne

☆ 21:25 Ejay 13.10; Ejəkəl 32.7; Juwəl 3.3-4 ☆ 21:27 Daniyəl 7.13

je kin rai ne ningə, maji kadi igəri tæki koʒe læ Luwə e ʒasi. ³² Ningə tæki rəjeti, adi m-əl səsi, dije ki isi ki dode taa ne kin a oyi tigə al ʒəy ə ne je kin a rai ne. ³³ Dora ki donangi a gotoi ndo madi, nə ta læm a to lo tone ti ba ratata ki no ti.

Kisi dɔgi ti

³⁴ «Maji kadi isi dɔgi ti, ʒi adi go ne kuso ki go ne kay, ki taga ki do ne ki duniya ti ne uwə mesi adi ndo kin uwə səsi nangi busi al. ³⁵ Kadi uwə səsi nangi tæki bandi a osi-n do kanji je ti kin be al. Tado e ne ki a osi do dije ti pəti ki donangi ti. ³⁶ Ningə kadi itoi ʒi al, əli ta ki Luwə ki dɔkagilo je pəti kadi tə ingəi tɔgi idumi do ne je pəti ki a rai ne kin, ə kadi iteji ai taa ta kəmm *mi NGon dəw ti.»

³⁷ Re kada ʒa, Jəju ndo ne dije gin kay ti læ Luwə. A re kondə to ningə, tee aw do mbal ti ki ʒari-e do mbal kagi bini je ti. ³⁸ Loki lo ti njay to ʒa, kosi je rai gin kay ti kadi ooi do ta lie.

22

Judasi un do Jəju

(Mt 26.1-5, 14-16; Mk 14.1-2, 10-11)

¹ Nay mapa ki əm ɔde al, ki ʒari-e nay Paki e ʒasi[☆]. ² Nje kun do nje kijə ne məsi kadi-kare je, ki nje ndo ndu-kun je, sangi rəbi kadi n-uwəi Jəju n-təli-e, nə ʒəli kosi je. ³ Ningə *Sata ur me Judasi ti ki ʒari-e Isikariyoti ki e ki kare mbə nje ndo je ti læ Jəju ki dɔgi gide joo. ⁴ Ur me ti ade aw ində ta naa ti ki nje kun do nje kijə ne məsi kadi-kare je ki nje kun do nje ngəm ta kay læ Luwə, do rəbi ti ki kadi ilə-n Jəju jide ti. ⁵ Lo kin ti, ro nje je ki Judasi aw ingə-de ka kin nəl-de ngay adi ndude osi naa ti kadi n-adi-e la. ⁶ Judasi ndigi do ti, nga ningə ilə ngirə sangi rəbi ki to kadi ilə-n Jəju jide ti ki kanji kadi kosi je ooi loe.

Jəju adi indəi do ne kuso Paki naa ti

(Mt 26.17-19; Mk 14.12-16)

⁷ NDə kuso mapa ki əm ɔde al, ki e ndə ki kadi dije təli ngan dɔgi bati je mbata ne kuso Paki asi. ⁸ Ə Jəju ilə Piyər əi ki Jə ə nə: «Awi indəi do ne kuso Paki dana kadi j-usoi.» ⁹ Ba əi je təli dəji-e əi nə: «Lo ki ra be ə indigi kadi j-aw ji ra ne kuso titi ə?» ¹⁰ Ningə Jəju ilə-de ti ə nə: «Awi, loki isi uri ki me ʒe ti ʒa, a ingəi dɔngəm kare ki oti gum man dəne ti ningə uni goe, uri me kay ti ki ur ti. ¹¹ Loki uri goe ti ʒa, əli ʒa nje kay kin əi nə: “Nje ndo dije ə nə kadi ji dəji se me kay ki ra ə kadi n-uso ne Paki ti ki nje ndo je ləne wa?” ¹² Lo kin ti, a dji səsi me kay ki boy. Me kay kin to taa, ki ne je pəti me ti. Lo kin ə a rai ne kuso ti kadi j-usoi. ¹³ Piyər əi ki Jə awi ningə, ingəi ne je pəti asi naa tæki wa ki Jəju əl-n-de ka kin, adi rai ne kuso Paki, indəi dəe dana.»

Ne kuso læ ʒabe

(Mt 26.26-29; Mk 14.22-25; 1Kor 11.23-26)

¹⁴ Loki do kadi asi, Jəju əi ki nje kaw kilə je isi ta ne kuso ti. ¹⁵ Ə Jəju əl-de ə nə: «M-ndigi ngay kadi m-uso ne Paki kin səsi ʒəy taa kadi m-ingə ko. ¹⁶ Ningə m-əl səsi, m-a m-uso səsi ki rangi gogi al, biti kadi ne kuso kin təl tane me ʒəkə ti læ Luwə.» ¹⁷ Go ti, Jəju taa kəpi kasi kandi nju, ra oyo Luwə do ti, ningə təl-n adi nje kaw kilə je ə əl-de ə nə: «Itaai ayi-naa dansi ti, ¹⁸ Tado, m-a m-ay kasi kandi nju ki rangi al, biti kadi ʒəkə læ Luwə re-n.» ¹⁹ Go ti, Jəju un mapa, ra oyo Luwə do ti, uwə təti naa ti, təl-n adi nje ndo je, ningə əl-de ə nə: «E kin e darəm, ki e ki kun kadi mbata læsi. Itaai usoi kadi mesi ole-n dəm ti.» ²⁰ Go ne kuso ti, Jəju un kəpi kasi kandi nju, ra tæki ra-n kəte ka kin be ʒəy, ningə əl-de ə nə: «Kəpi kin e kun mindi ki sigi me məsim ti ki a ay mbata læsi[☆]».

²¹ «Ningə kadi igəri tæki dəw ki a ilə-m ji dije ti, isi səm ta ne kuso ti ki ne wa kin. ²² Mi *NGon dəw m-a m-oy tæki Luwə dji-n, nə kəm-to-ndoo e læ dəw ki a ilə-m mi NGon dəw ji dije ti.» ²³ Lo kin ti, nje kaw kilə je iləi rəde isi dəji-naa ta dandə ti se naa dandə ti ə kadi a ra ne ki be kin wa?

☆ 22:1 Tee ki taga 12.1-27 ☆ 22:20 Tee ki taga 24.8; Jərəmi 31.31-34

Daw ki e ki bo

(Mt 20.24-28; 19.28; Mk 10.41-45)

²⁴ Go ti, njé kaw kilə je iləi ngirə naji-naa ta ti ki tögide əi nə se nə ə a e ki bo dande ti wa? ²⁵ Ə Jəju əl-de ə nə: «NGar je ki ɔi ɓe də gin dije ti ki dangi dangi ki dənangi ti ne, rai rəde kadi n-əi ɓabe je də dije ti, taa njé ki təgi kəbe e jide ti, indəi təgi də dije ti adi ɓari-de njé ra maji je tə. ²⁶ Nə səi, maji kadi irai təkəi əi je isi rai kin be al. Daw ki e ki təgi dansi ti, maji kadi təl rəne daw ki də du ti, ningə kadi daw ki nje kun dəsi, təl nje ra kilə ləsi tə. ²⁷ Tado daw ki nje kisi ta ne kuso ti nim, daw ki nje re ki ne kuso nim, dande ti ki joo kin, e ki nje kisi ta ne kuso ti ə e ki bo al a? Ningə mi, m-isi dansi ti tə nje re ki ne kuso kadi səsi. ²⁸ Səi ə səi dije ki uwəi təgisi ba səm me kə ti. ²⁹ Ningə təkəi Luwə ki Bai adi-m kəbe ka kin ə, mi m-adi-n səsi tə. ³⁰ A usoi je, a ayi-naa je səm me ɓekə ti ləm. Ningə a isi də kimbər kəbe ti kadi igangi ta də gin ka *Isirayəl ti ki dəgi gide joo.»

Jəju əl təkəi Piyər a naji ta gər-ne

(Mt 26.31-35; Mk 14.27-31; Jq 13.37-38)

³¹ Jəju əl Simo ə nə: «Simo, Simo, Su dəji ta rəbi kadi n-siyə səsi təkəi daw a siyə-n ko me kee ti be. ³² Nə mi, m-əl ta ki Luwə mbata ti ləi, kadi ilə kadi-me ləi kə al. Ningə loki a təl ki rəm ti, maji kadi ilə dīngəm me ngakəi je ti.» ³³ Ə Piyər əl Jəju ə nə: «Babe, mi ɓasi kadi re e dangay ka m-a m-aw ti səi. A re e-n koy ka m-a m-oy səi.» ³⁴ Ə Jəju təl əl-e ə nə: «Piyər, adi m-əli, ɓone wa kin, kunə kinjə nɔ al ɓəy ə, a naji ta nja mitə təkəi igər-m al.»

La, ki ɓol, ki sa nja

³⁵ Jəju əl njé ndo je ə nə: «Loki kəte m-ilə səsi ki kanji kadi uni la, ə se ɓol, ə se sa njasi kin ne madi du səsi ma?» Ə iləi Jəju ti əi nə: «Jagi, ne madi du-je al.» ³⁶ NGA ə Jəju əl-de ə nə: «Ningə ki ngəsine kin, daw ki aw ki la ɓa kadi un jine ti, e ki aw ki ɓol ə kadi un jine ti. A kin ə re daw madi aw ki ne kati al ə kadi ər kibi ki rəne ti gati-n ə iyə lae ndogi-n ne kati kare uwə jine ti tə. ³⁷ Adi m-əl səsi, səbi kadi ne ki makitibi lə Luwə əl tae ə nə: “Tidəi-e dan njé ra majal je ti[☆],” kin ra ne dəm ti. Ningə ne ki səbi kadi a re dəm ti kin, a ra ne.» ³⁸ Ə njé ndoo je əli-e əi nə: «Babe, ne kati ə e joo kin.» ɓa əl-de ə nə: «E wa kin asi.»

Jəju əl ta ki Luwə də mbal kagi bini je ti

(Mt 26.36-41; Mk 14.32-38)

³⁹ Go ti Jəju tē, ningə təkəi isi ra-n kəte kəte, un ta rəbi isi aw ki də mbal kagi bini je ti. *Njé ndo je lie uni goe. ⁴⁰ Loki rəi tēi də mbal ti, Jəju əl njé ndo je ə nə: «Əli ta ki Luwə, kadi osi me ne na ti al.» ⁴¹ ɓa ər rəne say ndəy, ningə ɔsi məkəsine nangi, əl ta ki Luwə ə nə: ⁴² «Bai, re indigi ə, ɔsi kə kin ngərangi kə rəm ti. Nə ke ə kadi e ndigi ləm mi al, nə kadi e ndigi ləi i wa ə təl tane.» ⁴³ Lo kin ti nɔo be, malayka kare i dərə ti re ade təgi. ⁴⁴ ɓal ra Jəju, NDile isi nangi al, adi əl ta ki Luwə ki təgine, təte tosi nangi tə kər məsi be.

⁴⁵ Go kəl ta ti ki Luwə, Jəju i taa, təl re rə njé ndo je ti ningə, ingə-de, isi toi ɓi ki me-kə. ⁴⁶ Ə əl-de ə nə: «Wa! isi itoi ɓi wa ɓiti a? Ii taai, ə əli ta ki Luwə, kadi osi me ne na ti al.»

Kuwə Jəju

(Mt 26.47-55; Mk 14.43-49; Jq 18.3-11)

⁴⁷ Loki Jəju a əl ta ɓa ɓəy ningə, kosi dije tēi nɔo isi rəi. Judasi, ki e ki kare dan njé ndo je ti lə Jəju ki dəgi gide e joo ə e nɔde ti. Re ki rə Jəju ti kadi n-uwe ki rəne ti. ⁴⁸ Ə Jəju əl-e ə nə: «E ki kuwə ki a uwə-m mi *NGon daw ki rəi ti ə a ilə-m ji dije ti!»

⁴⁹ Loki njé njiyə ki Jəju ooi ne je ki isi ra ne kin be ɓa, dəji Jəju əi nə: «Babe, səbi kadi ji tigə-de ki ne kati ə se kadi ji ra ɓan ə?» ⁵⁰ Ningə loe ti nɔo, ki kare dande ti ər kiyə tigə-n paja lə ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, ɓa tigə mbie ki də ji kə ti lati gangi. ⁵¹ Nə Jəju əl-de ə nə: «Asi be ngata, iyəi-de adi rai.» Ningə ilə jine ɔdi-n mbi paja ka kin, ɓa mbie təl to maji gogi. ⁵² Go ti, Jəju un ta əl ki bo je lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé je ki njé ngəm ta kəy lə Luwə, ki ngatəgi je ə nə: «To tə ne ki mi nje ɓogi, ə irəi ki kiyə kasigar je,

☆ 22:37 Ejay 53.12

ki gəl je taa kadi uwai-mi be? ⁵³ NDə je pəti, mi səsi naa ti gin kəy ti lə Luwə, nə jisi ədi-m al, ningə e ndə ləsi bone, e ndə ki kadi təgi je ki majal ədi rəde me til ti.»

Piyər naji ta gər Jəju

(Mt 26.57-27.1; Mk 14.53-15.1; Jq 18.13-27)

⁵⁴ Lo kin ti, uwai Jəju, awi sie, uri sie kəy lə ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je. Piyər adi ndəe ngal ndəy, ningə un gode isi aw səde. ⁵⁵ Dije iləi por dana nati lo ti, isi ta ti, adi Piyər aw isi ta ti səde. ⁵⁶ Ningə ngon dəne kare ki nje ra kilə me kəy ti, oo Piyər isi kunji por ti, ə ində manje ba, ningə əl ə nə: «E ki isi kin ka, kəte e sie tə.» ⁵⁷ Nə Piyər naji ə nə: «Dəne, m-gər-e al.» ⁵⁸ Ba ndəy go ti ə dəw ki rangi oo Piyər, ningə təl əl bəy ə nə: «I ka, i dan dije ti lie tə.» Nə Piyər ilə dəw ti ka kin ə nə: «Jagi, mi səde al.» ⁵⁹ Biti asi kadi-kare go ti, ningə dəw ki rangi təl re də ti bəy ə nə: «Ki rəjeti, dɪngəm kin kəte e sie tə, tadə e dəw ki Galile ti.» ⁶⁰ Ə Piyər ile ti ə nə: «Dɪngəm, m-gər me ta ləi ki iğe kadi əl kin al.» Ba ta naa ti noo wa ki Piyər isi əl ta tane ti ba bəy ningə, kunə kinjə nə. ⁶¹ Loe ti noo, Jəju ilə rəti go Piyər, ba me Piyər ole də ta ti ki Jəju əl-e ə nə: «Bone wa kin, kəte bəy taa kadi kunə kinjə nə, a naji ta nja mitə ə nə igər-m al[☆],» ka kin. ⁶² Piyər ində lo tēe taga, nə ki man kəmne.

Dije taji Jəju, tindəi-e

(Mt 26.67-68; Mk 14.65)

⁶³ Dije ki njé ngəm Jəju, mbəi sie je, tindəi-e je. ⁶⁴ Ba dəi kəme ə əli əi nə: «Nə ə indəi wa igər dəwe adi j-o!» ⁶⁵ Taa ne taji je ki rangi ngay tēe tade ti ki rəe ti tə.

Jəju a nə njé gangi ta je ti lə Jipi je

(Mt 26.59-66; Mk 14.55-64; Jq 18.19-24)

⁶⁶ Loki lo ti ningə, ngatəgi je lə *Jipi je, ki njé kun də njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je, ingəi-naa, awi ki Jəju nə njé gangi ta je ti lə Jipi je. ⁶⁷ Ningə əli-e əi nə: «Re e i ə i Kirisi ki Luwə mbəte ə əl-je adi j-o.» Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Re m-əl səsi ka a taai mem al. ⁶⁸ Taa re m-dəji səsi ta ka a iləi-mi ti al tə. ⁶⁹ Ningə ki j-ai ta jije ti ne kin, ilə ngire bone kin, mi *NGon dəw m-a m-isi də ji kə Luwə ti ki nje təgi ngata.» ⁷⁰ Ba pəti dəji-e əi nə: «Adi i ngon lə Luwə ta?» Ə Jəju əl-de ə nə: «Səi je wa əli ki tasi təkə, mi NGon lə Luwə.» ⁷¹ Lo kin ti, əli əi nə: «E kin, ji sangi kadi dəw madi ki rangi əl ta dəe ti bəy a? J-əi je wa j-oi ta ka tae ti ki mbije ne ngata kin.»

23

Jəju a nə ngar Pilati ti

(Mt 27.2, 11-14; Mk 15.1-5; Jq 18.28-38)

¹ Go ti, i taai pəti awi ki Jəju nə *Pilati ti. ² Ningə lo kin ti, iləi rəde isi indəi ta də Jəju ti əi nə: «Dɪngəm kam j-inge isi sulə dije kadi buki-de wale. əl-de kadi ugəi la-mbə nje kə ki bo Səjar al. Taa a də ti noo əl bəy təkə n-e Kirisi, n-e ngar.» ³ Ə Pilati dəji Jəju ə nə: «I ngar lə *Jipi je a?» Ba Jəju ile ti ə nə: «E ta ki tēe tai ti.» ⁴ Lo kin ti, Pilati əl ki bo je lə njé kijə ne məsi kadi-kare je ki kosi je ə nə: «M-ingə ne madi ki asi kadi m-gangi-n ta də dɪngəm ti kin al.» ⁵ Nə uwai tade ngə əi nə: «E nje sulə dije ki ne ndo ləne kadi taji rə. ilə ngire Galile ti, un-n dənangi ki Jude ba pəti, bitə ə tēe-n rəjeti ne kin.»

Jəju a nə Erodə ti

⁶ Loki *Pilati oo ta kin ningə dəji ə nə se dɪngəm kin e dəw ki Galile ti wa? ⁷ Ə loki oo kadi Jəju i gin beko ti lə *Erodə ningə, ilə sie adi Erodə ki dəkagiloe ti kin e Jorijaləm ti noo tə. ⁸ Loki Erodə oo Jəju ba, rəe nəl-e ngay tadə mari nu ba ə isi sangi kadi n-oo Jəju oji-n də ta lie ki dije isi əli. Erodə ində mene ti kadi Jəju a ra ne kəji je kadi n-oo. ⁹ Ə dəje ta je ngay, nə Jəju ile ti al. ¹⁰ Ki bo je lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je əi noo, isi səki də Jəju ki təgide. ¹¹ Erodə əi ki asigar je ləne kidi Jəju, mbəi sie, ba iləi kibi ki

☆ 22:61 22.34

ndole røe ti, ə təli iləi sie adi Pilati gogi. ¹² NDəe ti noo, Erodi əi ki Pilati ki kəte əi njé ba je lə naa, təli madi-naa je.

Gangi ta koy dō Jəju ti

(Mt 27.11-26; Mk 15.1-15; Jq 18.39-19.16)

¹³ *Pilati bəar ki bo je lə njé kijə ne məsi kadi-kare je ki njé kun dō kosi je, ¹⁴ əl-de ə nə: «təri ki dɪngəm kɪn adi-mi əi nə e nje sulə dije buki-de wale, nə me ta ti ki m-dəje noši ti ne kɪn, m-ɪngə ne ki majal ki isəki-e-n, ki asi kadi m-gangi-n ta dəe ti al. ¹⁵ *Erodi ka ɪngə ne madi al tō, tado təl ilə sie rəjeti gogi. Ne ki asi kadi dəw təl-e-n goto. ¹⁶ Be ə, m-a m-adi ɪndəi-e par ə m-a m-iyə taa.» [¹⁷ Pilati əl be mbata dō bəl je pəti, lo ra nay paki ti, səbi kadi Pilati ər dəw kare dangay ti adi-de.]

¹⁸ Nə dije pəti uni ndude ki taa əli əi nə: «təl-e kō ə ər Barabasi adi-je.» ¹⁹ Barabasi e dəw ki uwəi-e dangay ti mbata e dan dije ti ki wongi ra-de dō njé kəbe je ti me be ti nim, təl dəw nim.

²⁰ Nɪngə təkɪ Pilati ndigi-n kadi n-iyə Jəju taa, təl dəji-de ta dō ti bəy. ²¹ Nə əi je əli ta ki ndu ki ngə ngay əi nə: «təbe kagi-dəsi ti, təbe kagi-dəsi ti.»

²² Pilati re səde dō ti bəy ki kō mitə ə nə: «E ri ki majal ə dɪngəm kɪn ra ə? Ne ki asi kadi dəw təl-e-n goto, adi m-a m-adi ɪndəi-e par ə m-a m-iyə taa.» ²³ Nə əi je ai dō ndude ti, uni ndude ki taa, əli ta ki tɔgide ngay itə ki kəte kadi be kagi-dəsi ti tə bə wa. ²⁴ Be ə, Pilati un ndune kadi n-ra ne ki kosi je ndigi. ²⁵ Adi ər Barabasi ki ndigi kadi ər-e adi-de. Barabasi e dəw ki uwəi-e dangay ti mbata e dan dije ti ki rai wongi dō njé kəbe je ti nim, taa təl dəw nim. NGa nɪngə ndigi kadi tə Jəju taa n-ułe ji asigar je ti kadi rai sie ne ki go ndigi ti ləde əi kosi je.

Awi ki Jəju ki lo be kagi-dəsi ti

(Mt 27.32; Mk 15.21)

²⁶ Loki asigar je isi awi ki Jəju nɪngə, ɪngəi Sımō, dəw ki Sırən ti, ki j wale, bə ɪndəi kagi-dəsi lə Jəju dəe ti, adi otɪ goe ti. ²⁷ Kosi dije ngay uni go Jəju. Dəne je ɪndəi kadide nojɪ, ndɪngəi rəde mbata lie. ²⁸ Be ə, Jəju yəti kəmnə ki dəde ti, əl-de ə nə: «Dəne je ki Jorɪjaləm, ɪnojɪ-mi al, nə kadi ɪnojɪ rəsi səi je wa, ə ɪnojɪ ngansi je. ²⁹ MBata ndō a re noo kadi dije a əli əi nə: “Maji-kur ə dō kuji dəne je ti, e dō njé je ti ki oji ngon ndō kare al, ki ɪləi mba ta ngon ti al.” ³⁰ Lo kɪn ti noo be, dije a əli mbal je əi nə: “Osi dɔje ti!” ə a əli dii je əi nə: “təbɔyɔi-je!” ³¹ Kɪn ə dəw ra kagi mbəl be nɪngə, kagi ki tuti taa yəe a to ban ə?»

³² Lo kɪn ti, rəi ki baw kaya je ki njé təl ne joo kadi təl-de naa ti ki Jəju.

Dije bəi Jəju kagi-dəsi ti

(Mt 27.33-44; Mk 15.22-32; Jq 19.17-24)

³³ Loki rəi tɛɛi lo ti ki bari-e «Ka dō dəw» bə, asigar je bəi Jəju kagi-dəsi ti, loe ti noo, taa bəi baw kaya je ki joo ka kɪn naa ti ki Jəju dō kagi-dəsi ti tō. Bəi ki kare dō ji kəe ti, ə bəi ki nungɪ dō ji gəle ti tō. ³⁴ Nɪngə Jəju əl ə nə: «Bai, adi mei səl dəde ti, tado gəri ne ki a rai kam al.» Noo be, asigar je tɪgəi kir (mbare) dō kibi ti lie, ləbi-naa. ³⁵ Kosi dije ai noo a gōi-de, nɪngə njé kun dō *Jipi je ɪbəi Jəju kogii əi nə: «Aji dije ki rangi, ən ə, kadi aji rone e wa adi j-o tō, təkɪ re e Kirisi lə Luwə ki Luwə mbəte.» ³⁶ Asigar je ka kɪn agi ki rō Jəju ti, mbəi sie, bə adi-e kasi ki masi kade ay. ³⁷ Nɪngə əli-e əi nə: «Re j ngar lə Jipi je ə, aji rōi j wa adi j-o.» ³⁸ Ba ndangi ne madi bəy tō me ba ti, ɪndəi taa dō Jəju ti əi nə: «Dəw kam e ngar lə Jipi je.»

³⁹ Nɪngə baw kaya kare ki bəi-e dō kagi-dəsi ti taji Jəju ə nə: «j al ə ə nə j Kirisi ki Luwə mbəte a? Aji rōi j wa, ə aji-je səi.» ⁴⁰ Nə e ki nungɪ kəl ki madine ə nə: «j ki ta ki gangi ki kare wa kɪn isi dōi ti tō kɪn, ɪbəl Luwə al a? ⁴¹ Ki oji dɔje, e go ti, tado e ne ki je wa ji dibi ə ji tətɪ kande, nə e, ne madi kare ki majal ki ra goto.» ⁴² Ba e ki nje kəl ki madine ka kɪn təl əl Jəju ə nə: «Jəju, ndō ki a re tə ngar ə, adi mei ole dəm ti.» ⁴³ ə Jəju ile ti ə nə: «Təkɪ rəjeti, adi m-əli, bəne wa kɪn a j səm naa ti me be rənəl ti.»

Koy Jəju

(Mt 27.45-56; Mk 15.33-41; Jə 19.28-30)

⁴⁴ Ki kadi ki kaw ki jam do be ti be, ə lo ndul donangi ti biti kadi ki mitə ki lo səl. ⁴⁵ Kadi ur dana, dəw oo-e al. NGa ningə, kibi ki gangi lo ki me kay ti lə Luwə gangi dana lə naa je joo[☆]. ⁴⁶ Ba Jəju un ndune ki taa ə nə: «Bai, m-iyə ndilm me jii ti.» Ningə go ta ti kin ba kəəe tē. ⁴⁷ Loki ki bo lə asigar je oo ne je ki rai ne kin be ba, ilə təji do Luwə ti ə əl ə nə: «E ki rəjeti, dəw kin e dəw ki dana.» ⁴⁸ Kosi dije ki əi lo ne ti kin, loki ooi ne ki ra kin ba, təli be je ki kadide ki kində, ndingəi rəde. ⁴⁹ Dije pəti ki gəri Jəju, ki dəne je ki i sie Galile ti, ai say indəi kəmde a ooi ne je ki isi rai ne.

Kilə Jəju be nin ti

(Mt 27.57-61; Mk 15.42-47; Jə 19.38-42)

⁵⁰ Lo kin ti noo be ə, dīngəm kare ki təe nə Jisəpi i noo re. Jisəpi e ki kare dan nje gangi ta je ti lə *Jipi je, e dəw ki maji, e dəw ki dana, ⁵¹ adi ne je ki made je doai naa ti ə rai kin, e ndigi səde do ti al. Jisəpi e dəw ki Arimate ti, ki e be lə Jipi je. E isi nginə ta kəbe lə Luwə ki kadi a re. ⁵² Jisəpi aw rə *Pilati ti, dəje nin Jəju. ⁵³ Be ə, aw risi nin Jəju do kagi-dəsi ti, re-n nangi, dole ki kibi, ba aw ile me be nin ti ki rai kadi mbal ti. E be ki dəw ilə nin ti al bəy. ⁵⁴ NDəe ti kin, e ndo ki dije isi əsi nja ne je naa ti, tadə lo ti par ə e ndo taa kəə. ⁵⁵ Dəne je ki i ki Jəju Galile ti nu, rəi sie, awi naa ti ki Jisəpi. Awi goi be nin ki kadi iləi Jəju ti ka kin, ə ooi kuji kilə ki iləi nina. ⁵⁶ Go ti, təli awi be, indəi do yibi kagi ki əti mbi, naa ti, mba kəy rə nin Jəju ti. Ningə ndo kər kəə, uwəi kə rəde təki ndu-kun əl-n[☆].

24

Jəju i lo koy ti

(Mt 28.1-8; Mk 16.1-8; Jə 20.1-13)

¹ NDə dimasi ki si bati ba ba, dəne je awi do badi ti ki yibi kagi ki əti mbi ki indəi dəe dana mba kəy rə nin Jəju ti. ² Loki awi ningə, ingəi mbal ki uti ta badi ka kin dəw nduguru-e rangi. ³ Loki uri me badi ti ba, oi nin Bəbe Jəju, al. ⁴ Loe ti noo be, gəri ne ki kadi rai al, ningə yə dīngəm je joo ki iləi kibi ki ndoy rəde ti, tēi həy ki rəde ti. ⁵ Bəl təl-de, adi iləi dəde ki nangi, nə dīngəm je ka kin əli-de əi nə: «Ra ban ə isi sangi dəw ki isi kəm dan nje koy je ti ə? ⁶ E goto ne ngata, i taa lo koy ti. Ningə maji kadi adi mesi ole do ta ti ki əl səsi loki e-n Galile ti bəy kin.» ⁷ Əl ə nə: «Səbi kadi dije a iləi-mi *mi NGon dəw ji nje ra majal je ti kadi bəi-mi kagi-dəsi ti, ba go ti, m-a m-i taa lo koy ti ki ndo ki kə mitə go koym ti.» ⁸ Lo kin ti, mede ole do ta ti ki Jəju əl. ⁹ Be ə, loki təli do badi ti, rəi əri poy ne je kin nje ndo je ki dəgi gide kare əi ki ndəge je pəti adi-de oi. ¹⁰ NJə kər poy ne kin nje kaw kilə je e Mari ki Magidala nim, Jan nim, Mari ki kə Jaki nim, ki ndəgi dəne je ki əi səde. ¹¹ Nə nje kaw kilə je ooi ta kin tə ta ni adi taai ta lə dəne je ka kin al. ¹² Lo kin ti noo, Piyər ə i ki ngədi, aw ilə mbəne be nin ti ningə, oo ta kibi je ki doləi nin par ə a nangi. Ne kin ndəji Piyər ngay, loki isi təl ki be.

Jəju əi ki nje ndo je joo do rəbi ti ki kaw Emawusi

(Mk 16.12-13)

¹³ NDəe ti wa ka kin, nje ndo je joo isi awi ngon be ti kare ki bari-e Emawusi, ki a asi kulə mətər dəgi gide kare ki be bo ki Jorijaləm. ¹⁴ *NJə ndo je ki joo ka kin, a əli-naa ta do ne je ti ki ra ne kin. ¹⁵ Ningə loki a əli-naa ta, a naji-naa ti ka kin ningə, Jəju tē uwə səde rəbi. ¹⁶ Nə kəmde uti dəe ti adi gəri-e al. ¹⁷ Ə Jəju dəji-de ə nə: «E ri ə a naji-naa ta ti do rəbi ti be ə?» Ningə təli ai lo ka ti, kəmde il kiriri. ¹⁸ Ba ki kare dande ti ki təe nə Kiləwopasi əl Jəju ə nə: «I ki kari ba par ə i dəw ki isi Jorijaləm ti ne ki kanji kadi oo ka ne je ki rai ne me ndo je ki ne kin!» ¹⁹ Ə təl dəji-de ə nə: «E ri ə ra ne ə?» Ningə iləi-e ti əi nə: «Ne ki ra ne əji-n do Jəju ki Najarəti ti, ki e nje kəl ta ki ta Luwə ti ki aw ki təgi ngay. Aw ki təgi me kilə rane ti nim, me ta kəlne ti nim, no Luwə ti ki no dije me ti pəti. ²⁰ Nə ki bo

☆ 23:45 Tēe ki taga 26.31-33 ☆ 23:56 Tēe ki taga 20.10; Dətərənom 5.14

je ki dɔ njé kijə ne məsi kadi-kare ti, ki njé kun dɔ Jipi je, uwəi-e, iləi-e ji dije ti kadi gangi ta koy dɛ ti, ə bəi-e dɔ kagi-dəsi ti. ²¹ Je j-o kadi e ə e dɔw ki kadi a taa *Isirayəl je ilə-de taa. Ningə me ne je ti kin pəti, bone ə e ndɔ ki kɔ mitə ki ne je kin rai ne. ²² Nə ne kare, dɛne je ki me buti ti ləje əli-je ne ki ndɔji-je ngay. Teeji ki si bati ba awi dɔ badi ti, ²³ nə oi nine al, ba təli rəi əli-je təkɪ malayka je teeji rɔde ti əli-de təkɪ a ki dɛne taa. ²⁴ Ə madije je madi awi dɔ badi ti ba, oi ne je təkɪ wa ki dɛne je əlii. Ningə e wa taa, dɔw oo-e al.» ²⁵ Lo kin ti, Jəju əl-de ə nɔ: «Səi dije ki ne gər ləsi goto, ngə səsi kadi adi mesi kalangi ba nje kəl ta ki ta Luwə ti! ²⁶ Səbi kadi Kirisɪ a ingə kɔ be taa kadi a ingə-n tɔba ləne.» ²⁷ Be ə, ɔr-n-de gin makitibi je pəti ki əl ta ki dɛ ti, ilə ngire dɔ ndu-kun ti lə *Mojɪ tee-n dɔ njé kəl ta je ki ta Luwə ti pəti.

²⁸ Loki indəi dɔ be ki isi awi ti bəsi ba, Jəju ra dɔ kəmne ti tə ne ki a aw ki kəte be. ²⁹ Ə gangi-e əi nɔ: «Kadi ur ngata, adi lo dibi, ə nɔ isi nangɪ rɔjeti.» Be ə, tɔ aw sɛde lo kiside ti. ³⁰ Loki isi ta ne kuso ti sɛde, un mapa, ra oyo Luwə dɔ ti, uwə tətɪ naa ti, ba təl-n adi-de. ³¹ Lo kin ti ngata ə, kəmde tee adi gəri-e təkɪ e Jəju, nə loe ti nɔɔ, Jəju tən jipi adi ooi-e al. ³² Ə təli isi əli-naa əi nɔ: «Loki isi əl-je ta dɔ rəbi ti, isi ɔr-n-je gin ne je ki ndangi me makitibi je kin, to tə ne ki e por ə isi ɔ meje ti be.»

³³ Ba loe ti nɔɔ, ii taai, təli iləi dɔde kaw Jorijaləm gogi. Awɪ ingəi njé ndo je ki dɔgi gide kare ki ndəge je ki gode ti kawɪ-naa isi. ³⁴ Ə pəti əli njé ndo je ki joo ka kin əi nɔ: «E ta ki rɔjeti kadi Bəbe i lo koy ti! Tee ingə Simɔ, adi Simɔ oo-e ki kəmnel!» ³⁵ Lo kin ti, njé ndo je ki joo, iləi rɔde ɔri-de gin ne je ki ingə-de dɔ rəbi ti, ki gər ki gəri Jəju lo tətɪ mapa ti.

Jəju ɔji rəne njé ndo je ləne

(Jq 20.19-23)

³⁶ Loki isi əli-naa ta ba bəy ningə, Jəju wa tee həy dande ti, əl-de ə nɔ: «Lapiya e səsi.» ³⁷ Lo kin ti, bəl təl-de, ndilde tee. Gai kadi e ndil ə ooi-e. ³⁸ Ə Jəju əl-de ə nɔ: «Ra ban ə ndilsɪ goto je, mesi təsi je be ə? ³⁹ Igɔi jim je, ki njam je kin oi, e mi wa. NDil aw ki dane je, ki singəne je təkɪ oi-mi kin al.» ⁴⁰ Lo kin ti, tɔji-de jine je, ki njane je adi-de ooi. ⁴¹ Rənəl dum dɔ njé ndo je, e ne ki əti-de bəl ki dum, adi lo kadi ooi tə e ne ki rɔjeti ngə. Ə Jəju dəji-de ə nɔ: «Awɪ ki ngon ne kuso ne a?» ⁴² Ba adi-e ngon dam kanji ki ndaw. ⁴³ Ə Jəju taa, uso ta kəmde ti.

⁴⁴ Ningə go ti, əl-de ə nɔ: «Ta je ki ndɔ ki m-əl səsi loki mi-n səsi bəy ə to kin: NDɔ ki m-əl səsi təkɪ, ne je pəti ki ndangi me ndu-kun ti lə *Mojɪ je, ki me ta ti lə njé kəl ta je ki ta Luwə ti, ki me pa kosi je ti kin, səbi kadi a təli tade be.» ⁴⁵ Lo kin ti ngə ə, Jəju adi-de ku dɔde, kadi gəri me makitibi lə Luwə. ⁴⁶ Ningə əl-de ə nɔ: «E ta ki ndangi kəte, təkɪ mi Kirisɪ m-a m-ingə kɔ, dije a təli-mi, ba go ti, m-a m-i taa dan njé koy je ti ki ndɔ ki kɔ mitə lə ndɔ koym[☆]. ⁴⁷ Dije a iləi mbɛ ki təm, ilə ngire Jorijaləm ti, bitɪ ki rɔ gin dije ti pəti, kadi dije iyəi go rəbi ne rade je ki majal kɔ, kadi Luwə iyə-n go majal je ləde kɔ tɔ. ⁴⁸ Ningə səi ə səi njé ma naji kin. ⁴⁹ Ki ɔji dɔm, m-a m-ilə ki ne ki Bai un mindine dɔ ti kadi n-a n-adi səsi kin. Ningə a isi be bo ti ne bitɪ kadi tɔgi ki i dɔrɔ ti kin re dəsi ti bəy taa.»

Jəju aw dɔrɔ ti

(Mk 16.19-20; Knjk 1.9-14)

⁵⁰ Go ti, Jəju aw ki njé ndo je ləne bəsi kadi be ti ki Bətani, ba ɔy jine ki taa, njangi dɔde. ⁵¹ Loki njangi dɔde ningə, iyə-de ə ɔr rəne kɔ rɔde ti, ba uni-e awɪ sie dɔrɔ ti. ⁵² Lo kin ti nɔɔ, njé ndo je ɔsi məkəsɪde nangɪ nɔe ti, ba təli gogi Jorijaləm ti ki rənəl ngay. ⁵³ Dəkagilo je pəti, əi gin kəy ti lə Luwə, iləi tɔji dɔ Luwə ti.

☆ 24:46 Ejay 53; Oje 6.2

Poy Ta ki Maji lə Jəju ki

Ja
ndangi

Ta ki də Poy ta ti ki Maji lə Jəju ki Ja ndangi

Poy Ta ki Maji lə Jəju ki Ja ndangi e ki kare dan Poy ta je ti ki Maji ki sə (Matiye, Marki, Luki ki Ja). NGa ningə ta je ki aw naa ti ki njé ki mitə e ngay al. Ta je ki aw naa ti səde, e ta ki də koy Jəju Kirisi ti ki kaw ki ta təl ta makitibi ti kin par. Ne je madi ki Ja əl tae, made je əli al, tə ta lə taa-naa ki Kana ti (2.1-12), ki ta lə Nikodəm ki aw ingə Jəju (3.1-21), ki ta lə dəne ki Samari ti əi ki Jəju (4.1-12), ki ta lə dɪngəm ki rəe oy njururu ki Jəju aje (5.1-18), taa ta lə dəw ki kəme tə lo koje ti nu ə Jəju adi kəme oo lo (9.1-41) je kin. Ne ki rə Jəju ti ki Ja a də ti ngay, e ne ndo je lie ki ndo dije.

Me ta ti ki Ja ilə-n ngirə makitibi ləne kin (1.1-18), təji Jəju kadi e Ta lə Luwə. Ta ki təl rəne dəw ti, re dan dije ti ki dənangi ti ne. Poy Ta ki Maji lə Jəju ki Ja ndangi kin asi kadi dəw gangi kəy kəme asi joo:

Kəy kəme ki dəsəy (1.19-12.50) əl ta ki də naji ki ma ti ki dije ki dangi dangi (Ja Batisi, Andire, Pilipi ki Nataniyəl) mai də Jəju ti, nə nə ma ki go lo kooe ti ləne. Taa əl ta də dije ti ki dangi dangi ki Jəju ingə-de nim, ne kəji je ki asi gin siri ki Jəju ra nim tə, ki kadi dije sangi gine gəri maji. Ja təl ta kəy kəm ta ləne ki dəsəy kin ki kəsi də ta je ki dangi dangi ki Jəju əl naa ti (12.37-50).

Kəy kəme ki kə joo, əl ta lə Jəju ki tɛɛ ki ta je ki tɔgide to, ki rai rəde tə ta je ki dəw a əl nginə-n ndəne kam be, ki rə njé ndo je ti ləne (13-16). Lo kin ti, Jəju əl ta ki Bawne, ningə me kəl ta ti ki Bawe Luwə, ində də rəne dana kadi ngəm-n koy ki a re dəe ti, ba dəji Bawne kadi ində kəme go njé kun gone ti ki n-a n-iyə-de tone ti kin maji (17). Ta lə Ja təl osi go ndəgi Poy ta je ti ki Maji ki mitə, loki əl-n ta kuwə ki uwəi Jəju, ki gangi ki gangi ta koy dəe ti, bəi-e kagi-dəsi ti, ningə go ti tɛɛ dan njé koy je ti kin (18-20). NDə ra nay Paki ti, Jəju tɛɛ ingə Mari ki Magidala nim, ingə njé ndo je ləne nim. Taa go ti, təl tɛɛ ingə-de kingə ki rangi bəy mbata lə Tomasi ki made je əli-e ta lə Jəju ki tɛɛ lo koy ti ə naji kin kadi tə e ka oo-e tə. To tə ne ki Ja əl gin ne ki ndangi-n Poy Ta ki Maji kin (20.30-31), təl-n ta makitibi ləne ngata be, bəy taa təl re də tɛɛ ti ki Jəju tɛɛ ingə njé ndo je siri ta ba ti kin.

Gin ne ki Ja ndangi-n Poy Ta ki Maji kin (20.30-31) ə ilə jine də ti kin ə a ra kadi dəw ki tidə makitibi kin ba, a gər ay njay təki Jəju e darə Kirisi wa ki Luwə mbəte ki səbi kadi a re ka kin nim, e NGon lə Luwə nim. E lo kin ti ə dəw ki ra a ingə-n kaji təki Jəju wa əl-n ə nə: «Mi rəbi, mi ta ki rəjeti, mi kisi ki də taa...» (14.6).

Jəju e ta ki i rə Luwə ti

¹ Lo kilə ngirə ne je ti pəti, dəw ki e ta e nɔɔ ngata,

Dəw ki e ta e naa ti ki Luwə,

Dəw ki e ta e Luwə.

² Lo kilə ngirə ne ti, dəw ki e ta e naa ti ki Luwə.

³ E ə Luwə un-e ra-n ne je pəti.

Ne ki Luwə ra-e ki kanje e goto[☆].

⁴ Dəw ki e ta ka kin ə e nje kadi dije isi ki dəde taa.

Ningə kisi ki də taa ki i rəe ti kin ə e kunji də dije ti ki dənangi ti ne.

⁵ Kunji unji də til ti,

Nə til uwə kunji ka kin ki rəne ti al.

⁶ Luwə ilə dəw kare ki təe nə Ja ade re.

⁷ Re tə nje ma naji kadi ma naji lə kunji,

Kadi dije pəti adi mede kunji ki takule.

[☆] 1:3 kilə ngirə ne je 1.3; Pa je 33.6, 9

⁸Ja e kunji al, nə e nje ma naji lə kunji.

⁹Dəw ki e ta kin e ə e kunji ki rəjeti.

Kunji ki rəjeti ki re dənangi ti ne,

Unji də dije ti pəti.

¹⁰Dəw ki e ta e dənangi ti ne.

Niŋgə e ə Luwə un-e ra-n dije ki dənangi ti ne,

Nə dije ki dənangi ti ne gəri-e al.

¹¹Dəw ki e ta kin re dan dije ti lie,

Nə dije lie uwəi-e ki rəde ti al.

¹²NGa niŋgə, njé ki uwəi-e ki rəde ti,

Adi e njé ki adi-e mede, adi-de ta rəbi kadi təli ngan lə Luwə.

¹³Təli ngan lə Luwə, ki go koji ti ki məsi təkdi dije isi ojii-naa kin al nim,

Ki go ndiği ti lə dəw al nim, nə e Luwə wa ə ra adi təli ngane je.

¹⁴Dəw ki e ta, təl darə dəw ki rəjeti,

Uwə lo kisi danje ti.

Me-maji, ki ne ki rəjeti rosi mee.

Je j-o təba lie. E təba ki NGon ki kare ba ingə ki rə Bawne ti.

¹⁵Ja un ndune ki taa, ma-n naji lie ə nə:

«E ə e dəw ki m-əl ta lie kəte m-əl m-ə nə:

“Dəw ki re gom ti, e ki bo dəm ti,

Tadə e isi ki dəne taa kəte nəm ti.”

¹⁶«Je pəti, j-ingə ne maji ki i rəe ti, ki go me-maji ti lie.

Adi-je maji-kur ki əsi go naa go naa.

¹⁷Luwə adi-je ndu-kun ki go rəbi lə Moji[☆],

Nə me-maji ki ne ki rəjeti rəi ki go rəbi lə Jəju Kirisi.

¹⁸Dəw ki oo Luwə goto, nə NGon ki kare ba,

Ki e Luwə ə isi kadi Bawne ti, ə ra adi ji gər-e.»

Ta ki Ja Batisi əl də rəne ti

(Mt 3.1-12; Mk 1.2-8; Lk 3.15-17)

¹⁹Loki *Jipi je ki Jorijaləm ti iləi njé kijə ne məsi kadi-kare je ki njé je ki gin koji ti lə *Ləbi ki rə Ja ti dəji-e ə nə: «I nə ə?» ²⁰Ba, Ja əl-de wangi ki taga, ki kanji yəti ta ə nə: «Mi Kirisi al.» ²¹Njé ki iləi-de ka kin təli dəji-e əi nə: «NGa i nə dana? I nje kəl ta ki ta Luwə ti Eli a?» Ə Ja ilə-de ti ə nə: «Jagi, mi Eli al.» Təli dəji-e bəy əi nə: «I Nje kəl ta ki ta Luwə ti ki j-isi ji ngəm-e a?» Ja ə nə: «Jagi, mi Nje kəl ta ki ta Luwə ti al[☆]» ²²Lo kin ti noo, əli-e əi nə: «NGa i nə dana bangi wa əl-je adi j-o, tadə səbi kadi j-a ji təl ki ta madi kadi j-aw-n ki rə njé je ti ki iləi-je. Ta ri ə əl də rəi ti i wa ə?» ²³Noo be ngata ə Ja ilə-de ti ə nə:

«Mi ə mi dəw ki ndue ba dilə lo ti ə nə:

“İrai go rəbi lə Babe adi a njururu!”[☆]

Təki nje kəl ta ki ta Luwə ti Ejay əl-n.»

²⁴Njé ki iləi-de ka kin əi *Parisi je. ²⁵Ə təli dəji Ja Batisi bəy əi nə: «A kin ə re i Kirisi al nim, i Eli al nim, taa i Nje kəl ta ki ta Luwə ti ki j-isi ji ngəm-e kin al nim tə ə, ra ban ə isi ira dije batəm ə?» ²⁶Ə Ja əl-de ə nə: «Mi m-ra dije batəm me man ti, nə dəw madi e mbəsi ti noo ki igəri-e al. ²⁷E re gom ti, nə kilə sa ki njəe ti ka mi m-asi kadi m-tuti al.»

²⁸Ne je kin pəti rai ne Bətani ti, dam ba Jurde ti, ki Ja ra dije batəm ti.

Ta ki Ja Batisi əl də Jəju ti

²⁹Lo ti də ti, Ja oo Jəju ki isi re ki rəe ti niŋgə əl ə nə: «Oi *NGon dəgi bati lə Luwə ki nje kər majal lə dije ki dənangi ti ne kə. ³⁰E ə e dəw ki m-əl ta lie kəte m-əl m-ə nə: “Dəw ki re gom ti, e ki bo dəm ti, tadə e isi ki dəne taa kəte nəm ti.” ³¹Mi ki dəm m-gər-e kəte al, nə m-re m-ra dije batəm me man ti mba kadi m-adi *Isirayəl je gəri-e-n.» ³²Ja ma naji

☆ 1:17 Tee ki taga 31.18; 34.28 ☆ 1:21 Malasi 3.23; Dətərənəm 18.15, 18 ☆ 1:23 Ejay 40.3

ə nə: «M-o NDil Luwə i taa, risi tə də dum be re isi dœ ti. ³³ Mi m-gər-e al, nə Luwə ki ilə-m adi m-re m-ra dije batəm me man ti ə əl-m ə nə: “Dəw ki a o NDil i taa risi re isi dœ ti kin ə, a ra dije batəm me NDil ti.” ³⁴ Ningə mi, m-o ne kin ki kəm, adi m-ma naje təkī dəw kin e NGon Luwə.» ³⁵ Lo ti ki go ti, Ja təl re loe ti ka kin bəy, əi ki njé ndo je ləne joo. ³⁶ Be ə, loki Jəju isi də, adi kəme e ki dœ ti oo-e-n, ningə əl ə nə: «Oi NGon dəgi bati lə Luwə.» ³⁷ Loki njé ndo je lə Ja ooi dō ta kin ningə, uni go Jəju. ³⁸ Loki Jəju ilə rəti ningə, oo-de kadi isi uni goe, ə dəji-de ə nə: «Ə ri ə isi sangi ə?» Ə əi je iləi-e ti əi nə: «Rabi, lo ki isi ti e ra be ə?» («Rabi» kər me nə: Nje ndo dije) ³⁹ Jəju əl-de ə nə: «Irai, ə a oi.» Be ə, awi, ooi loki Jəju isi ti. Ba isi, tōli ta ndo ləde rəe ti noo. Dō kadi, e kadi ki sō ki lo sōlo.

⁴⁰ Andire ki ngokō Simō Piyər e dəw kare dan dije ti ki joo ki ooi ta ta Ja ti ə uni go Jəju. ⁴¹ Dəw ki dəsəy ki Andire inge, e ngokōe Simō. Ə əl-e ə nə: «J-ingə Məsi.» («Məsi» kər me nə «Kirisi, ki e dəw ki Luwə mbəte.») ⁴² Ba, aw ki Simō rō Jəju ti. Ə Jəju go Simō ba ningə əl Simō ə nə: «I Simō, ki ngon lə Jonasi. A bari-ni Səpasi», («Səpasi», kər me nə «Piyər.»)

Pilipi əi ki Nataniyəl

⁴³ Lo ti ki go ti, Jəju un ndune kadi n-aw dənangi Galile ti. Dō rəbi ti, ingə Pilipi, ningə əl-e ə nə: «Un gom.» ⁴⁴ Pilipi e dəw ki Bətisayda ti, ki e be lə Andire əi ki Piyər. ⁴⁵ Go ti, Pilipi aw ingə Nataniyəl, ningə əl-e ə nə: «J-ingə dəw ki *Moji əl ta lie me ndu-kun ti, taa njé kəl ta je ki ta Luwə ti ka əli ta lie tō ka kin. E Jəju ki ngon lə Jisəpi ki Najarəti ti.» ⁴⁶ Ə Nataniyəl əl-e ə nə: «Be ki Najarəti ti kam kadi ne ki maji a tēē ti tō ma?» Ə Pilipi əl-e ə nə: «Ire o.» ⁴⁷ Loki Jəju oo Nataniyəl isi re ki rəe ti, əl ta dœ ti ə nə: «Oi *Isirayəl ki rojeti, ki dəw asi kingə ne ki majal rəe ti al.» ⁴⁸ Lo kin ti noo, Nataniyəl dəji Jəju ə nə: «Ira ban ə igər-m ə?» Ə Jəju əl-e ə nə: «Kəte bəy taa kadi Pilipi bār-i, loki isi gin kagi mbay-kote ti kin m-o-i.» ⁴⁹ NGata ə Nataniyəl əl Jəju ə nə: «Nje ndo dije, i NGon lə Luwə, i ngar lə Isirayəl je.» ⁵⁰ Jəju ile ti ə nə: «MBata kəl ki m-əli m-ə nə m-o-i gin kagi mbay-kote ti kin ə adi-m mei, nə a o ne je ki əti bəl itə e kin bəy.» ⁵¹ Taa Jəju təl ilə dō ta ti kin bəy ə nə: «Təkī rōjeti, m-əl səsi, a oi dōrə tēē tane, ningə malayka je lə Luwə a awi ki taa je, tōli ki nangi je dōm ti mi *NGon dəw.»

2

Jəju ra man adi təl kasi lo taa-naa ti ki Kana

¹ NDō joo go ti, taa-naa to Kana ti ki Galile. Kō Jəju e loe ti noo, ² ningə bari Jəju əi ki njé ndo je ləne loe ti tō. ³ Dō gangi lo madi ba, kasi goto. Ə kō Jəju əl-e ə nə: «Dije ayi-naa kasi tigə.» ⁴ Nə Jəju ile ti ə nə: «E ri ə ige rōm ti ə dəne? Dō kadi ləm asi al bəy.» ⁵ Ba kōe əl njé ləbi ne je ə nə: «Ne ri ki əl səsi ə irai.» ⁶ NGa ningə gum je mehe ki kibə ki mbal isi noo, tə gum je ki *Jipi je isi ədi man ki mee ti ndogi rōde ki go kuji ne ra je ti ləde kadi tə awi ki ta dōde al, ta kəm Luwə ti. Gum je ka kin, ki kare mee a asi mbul joo je mitə je kare. ⁷ Jəju əl njé ra kilə je ə nə: «Uti man me gum je ti kin adi rosi,» ningə uti man me ti adi rosi bututu. ⁸ Ba Jəju əl-de ə nə: «Ddi ngata, ə awii adi nje kində kəmne go ne kuso je ti,» bā ədi awii adi-e. ⁹ Nje kində kəmne go ne kuso ti ədi man ki təl kasi ka kin tane ti. Gər lo ki kasi kin tēē ti al, nə njé ra kilə je ki ədi kasi kin gəri maji. Nje kində kəmne go ne kuso ti bār nje taa dəne ¹⁰ əl-e ə nə: «Dije əi njé kadi kasi ki nəl dije ayi-naa kəte, adi loki dije ayi-naa adi rade bəy taa tōli dō e ki nəl al ti, nga i ra ban ə ingəm kasi ki nəl adi isi biti dō kadi ki ne kin ə?» ¹¹ E kin ə e ne kōji lə Jəju ki dō kəte ki ra Kana ti, dənangi Galile ti. Ra oji-n tōgine, ningə njé ndo je lie adi-e mede. ¹² Go ne je ti kin, Jəju aw Kapərnayim ti, əi ki kone je, ki ngakone je, ki njé ndo je ləne; nə ke ə isi Kapərnayim ti ndō ngay al.

Jəju tuwə njé ra gati je me kəy ti lə Luwə

(Mt 21.12-17; Mk 11.15-17; Lk 19.45-46)

¹³ NDō ra nay Paki lə *Jipi je e bāsi ə Jəju aw Jorijaləm ti[☆]. ¹⁴ Jorijaləm ti, Jəju ingə njé gati mangi je, njé gati bati je, ki njé gati ki də dum je nati kəy ti lə Luwə, taa njé mbəl la je ka isi mbəli la je ləde noo tō. ¹⁵ Lo kin ti, Jəju ra ndəy kulə, tuwə-n-de pəti nati kəy ti lə

☆ 2:13 Tēē ki taga 12.1-27

Luwə kə, naa ti ki mangi je, ki bati je, taa njé mbəl la je ka, sane la je ləde kə, tində tabilə je ləde tılə tə. ¹⁶ Ningə əl njé gati də je ə nə: «Ɔyi ne je kin pəti kə lo kin ti rangi, ningə kadi irai me kəy lə Bai tə lo gati ləsi al.» ¹⁷ Lo kin ti, me njé ndo je ole də ta ti ki ndangi me makitibi ti əi nə: «Ta lə kəy ləi uwə mem kuwə ki a təl-m.»[✠] ¹⁸ Nə Jipi je uni ta əli-e əi nə: «Ne kəji ri ə a təji kadi ji gər-n təkı aw ki təgi kadi ira-n ne je ki ira kin ə?» ¹⁹ Ə Jəju əl-de ə nə: «Itəi kəy lə Luwə kam, ə me ndə ti ki mitə, m-a m-təl m-ində taa gogi.» ²⁰ Ə Jipi je əli-e əi nə: «Ji ra bəl kuti sə gide mehe ba ji ra kəy lə Luwə kam oy, ningə j a təl ində rangi me ndə ti ki mitə a?» ²¹ Kəy ki Jəju əl tae kin e darəe. ²² NGa ningə, ndə ki Jəju j-n taa dan njé koy je ti kin, me njé ndo je ole də ta təkı ndə ki əl ta kin, ba adi mede ta lə Luwə ki ndangi nim, adi mede ta ki Jəju əl ka kin nim.

Jəju gər ne je pəti ki me dəw ti

²³ Loki Jəju e-n Jorijaləm ti, dəkagilo ra nay paki ti, dije ngay adi-e mede, loki oi ne kəji je ki ra adi ooi ki kəmde. ²⁴ Nə Jəju ə, taa mede al, tadə gər-de pəti maji ngay, ²⁵ taa aw ki ndoo kadi dəw ma naji də dəw ti ade al tə, tadə e wa gər ne je pəti ki to me dəw ti.

3

Jəju əi ki Nikodəm

¹ Me buti ti lə *Parisi je, dingəm kare e noo, təe nə Nikodəm. E ki kare dan ki boy je ti lə *Jipi je. ² Dingəm kin re rə Jəju ti kondə əl-e ə nə: «Nje ndo dije, ji gər kadi Luwə iləi kadi ire indo-je ne, tadə dəw ki asi kadi ra ne je ki əti bəl təkı isi ira-n kin be ki kanji kadi Luwə e sie goto.» ³ Jəju əl-e ə nə: «Təkı rəjeti, adi m-əli, dəw ki asi kadi a oo kəbe lə Luwə ki kanji kadi oji-e kəji ki sigi goto.» ⁴ Lo kin ti, Nikodəm dəji Jəju ə nə: «Dəw a ra ban be ə a təli oji-e kəji ki sigi, loki təgi ngata kin ə? A asi kadi təl aw me kone ti gogi bəy kadi oji-e ki kə joo a?» ⁵ Jəju ile ti ə nə: «Təkı rəjeti, adi m-əli, dəw ki asi kadi a ur kəbe ti lə Luwə ki kanji kadi oji-e me man ti, ki me NDil ti goto. ⁶ Darə dəw ki koo ki kəm, e ki kəji me məsi ti, ningə darə ki ndil, e NDil Luwə ə oje tə. ⁷ Ta ki m-əli m-ə nə: “Səbi kadi oji səsi kəji ki sigi” kin, adi əti bəl al. ⁸ Tadə nəl ilə lo ti ki me ndigi, ningə j o kae ki isi ba, nə igər lo ki j ti al nim, igər lo ki isi aw ti al nim tə. Be ə, dəw ki NDil oje ka e be tə.» ⁹ Lo kin ti, Nikodəm dəji Jəju ə nə: «Ne kin a ra ne ki go rəbi ki ban ə?» ¹⁰ Ə Jəju əl-e ə nə: «I ki j nje ndo dije ndu-kun ki dije gəri dəi *Isirayəl ti ka igər ne je kin al bəy a? ¹¹ Təkı rəjeti, adi m-əli, j-əl ta də ne ti ki ji gər, taa ji ma naji də ne ti ki j-o ki kəmje tə, nə səi, indigi naji ki ma ləje al. ¹² Loki m-əl səsi ta də ne je ti ki dənangi ti ne ə adi-mi mesi al, ə ra ban be a adi-mi mesi də ne je ti ki dərə ti ki m-a m-əl səsi tae ə? ¹³ Dəw ki aw dərə ti goto. Re e dəw ə, e mi *NGon dəw ki karm ba par ə m-j dərə ti m-re dənangi ti. ¹⁴ Ningə təkı *Moji ilə-n li ki rai-e ki ningə-kasi ta kagi ti dilə lo ti ka kin ə[✠], səbi kadi bəi-mi mi NGon dəw taa də kagi-dəsi ti tə. ¹⁵ MBa kadi dəw ki adi-m mene ba, dəwe isi ki dəne taa biti ki nq ti. ¹⁶ Tadə Luwə ndigi dije ki dənangi ti ne ngay, ə adi-de NGone ki kəji kare be, mba kadi dəw ki ade mene ba, kadi dəwe kin tuji kə al, nə kadi isi ki dəne taa biti ki nqne ti. ¹⁷ Ne ki kadi dəw gər, Luwə ilə NGonne dənangi ti mba kadi gangi-n ta də dije ti ki dənangi ti al, nə ilə sie mba kadi aji-de. ¹⁸ Dəw ki adi mene NGon Luwə, Luwə a gangi ta dəe ti al, nə dəw ki ade mene al, dəwe kin Luwə gangi ta dəe ti ngata. Tadə mbati kadi mene NGon Luwə ki kare ba kin. ¹⁹ Go rəbi ki ta ki gangi re-n ə to kin: Kunji re dənangi ti, nə dije ki dənangi ti ndigi tıl yo ə mbati kunji, mbata kilə rade je e ki majal. ²⁰ Dije pəti ki əi njé ra majal, mbati kunji, awi ki rəe ti al. Ningə ki rəjeti, bəli kaw rə kunji ti, nə tə kunji təji ne rade je ki majal ki taga. ²¹ Nə dije ki njé təl rəde go ndu Luwə ti, əi rəi ki rə kunji ti, mba kadi kunji təji kilə rade je ki taga wangi. Əi kilə je ki rai-de ki go ndu Luwə ti.»

Ja Batisi əi ki Jəju

²² Go ne je ti kin, Jəju əi ki njé ndo je ləne əti awi dənangi Jude ti. Isi ti səde noo ba, ra-n dije batəm. ²³ Ja ka a ra dije batəm Enq ti, ki e bəsi kadi Salim ti noo tə. Tadə e lo ki

✠ 2:17 Pa je 69.10 ✠ 3:14 kər Isirayəl je 21.9

man e ti ngay. Ningə dije rəi ki rəe ti adi rade batəm. ²⁴ Dəkagiloe ti kin, uwəi Ja dangay ti al bəy.

²⁵ Be ə, njé ndo je lə Ja ki nə je, naji-naa ta ti ki Jipi kare be, də togi rə mba kadi Luwə ər-n ta də dəw ti kə. ²⁶ Go ti, awi ingəi Ja əli əi nə: «Baje, dəw ki ndə ki ai sie dam ba Jurde ti ki kare, ki ndə ki ima naji lie ka kin, e ka a ra dije batəm tə, adi dije pəti awi ki rəe ti.»

²⁷ Ə Ja ilə-de ti ə nə: «Dəw ki asi kadi ingə ne madi ki rangi ki dəne də e ti ki Luwə wa ade kin goto. ²⁸ Səi je wa ka asi kadi imai naji ləm də ta ti ki m-əl m-ə nə: “Mi, mi Kirisi al, nə mi dəw ki iləi-mi kadi m-re kəte nəe ti.” ²⁹ Kadi igəri təki, dəw ki nje taa dəne ə e ngaw dəne, ningə ki əji də basa madi ngaw dəne, e, e kadi basa madine ti kadi oo ta lie, ə loki basa made əl ta ə osi mbie ti ba, rəe nəl-e ngay də ti. NGa ningə, e kin ə e rənəl ləm, ningə e rənəl ki tae asi-naa bərəre. ³⁰ Səbi kadi təba lie aw ki də made ti də made ti, ə kadi mi, m-təl ki gogi gogi.

Dəw ki i dərə ti

³¹ «Dəw ki i dərə ti e də ne je ti pəti, ningə dəw ki dənangi ti ne e ne ki dənangi ti, adi əl ta də ne je ti ki dənangi ti ne par. Nə dəw ki i dərə ti e də ne je ti pəti. ³² Ma naji də ne je ti ki oo ki kəmne je ki mbine je. Nə dəw ki ndigi naji ki ma lie goto. ³³ Dəw ki ndigi naji ki ma lie ba, dəwe təji kadi Luwə əl ta ki rəjeti. ³⁴ Təki rəjeti, dəw ki Luwə ile, əl ta je ki ta Luwə ti, tado Luwə rose ki NDilne. ³⁵ Baw NGon ndigi NGon, adi iyə ne je pəti me jie ti. ³⁶ Dəw ki adi mene NGon, a isi ki dəne taa biti ki nəne ti, nə dəw ki təl rəne go ndu ti lə NGon al, kisi ki də taa lie goto, wongi lə Luwə a e dəe ti.»

4

Jəju əi ki dəne ki Samari ti

¹ Dije əli adi *Parisi je ooi təki Jəju əi njé ndo je gone ti itə Ja, taa rade batəm ite tə. ² NGa ningə təki rəjeti ba, Jəju wa ra dije batəm al, nə e njé ndo je lie. ³ Ə loki Jəju oo kadi Parisi je ooi ta kin be ba, iyə dənangi Jude ə təl aw Galile ti. ⁴ NGa ningə kadi aw Galile ti, səbi kadi a ində dənangi ki *Samari ti gangi. ⁵ E be ə aw tēē be bo ti ki bari-e Sisar ki e say al ki lo ndər ki ndə ki *Jakobi adi ngonne Jisəpi[✠]. ⁶ E loe ti wa kin ə bilə man lə Jakobi to ti. Ə Jəju njiyə ə ba, təl isi nangi ta man ti ka kin. E də kadi ti ki kaw ki jam də be ti be.

⁷ Lo kin ti nōō, dəne ki Samari ti kare re kadi ədi man ə Jəju əl-e ə nə: «Adi-m man m-ay.» ⁸ *Njé ndo je lie ba awi me be ti kadi ndogi ne kuso. ⁹ Nə dəne ki Samari ti ka kin əl Jəju ə nə: «E ta kin ban ə? I Jipi tə, ra ban be ə a dəji-m mi ki mi dəne ki Samari ti man kadi ay ə?.» Dəne əl be mbata *Jipi je gei kadi n-əi ki Samari je n-indəi rəde naa ti də ne madi ti kare al. ¹⁰ Jəju ile ti ə nə: «Kin ə re kəte igər kadi-kare lə Luwə nim, dəw ki nje dəji man kay kin nim ə, re i ə re a dəje kadi adi man kaji kadi ay.» ¹¹ Dəne əl-e ə nə: «Babe! Aw ki ne kədi man al tə, taa bilə man əbi tə, nga a ra ban be ə a ingə man kaji kin ə? ¹² I o rəi kadi itə bawje Jakobi ki adi-je man kin nim taa e wa əi ki nganne je ayi-naa ki da je ləne nim kin a?.» ¹³ Jəju ile ti ə nə: «Dəw ki ay man ki j-a-n ne kin, kində a ra-e bəy; ¹⁴ nə dəw ki a ay man ki m-a m-ade kin, kində a ra-e gogi al ratata. Man ki m-a m-ade kin yo ə a təl ta be man ki man kaji a tēē ti.» ¹⁵ Dəne əl ə nə: «Babe, adi-m man ki a əl tae kin kadi kində ra-m gogi al, taa kadi m-təl m-re-n ne be gogi m-ədi man al ngata tə.» ¹⁶ Ə Jəju əl-e ə nə: «Aw, ibar ngawi ə itəl ire ne.» ¹⁷ Ba dəne əl Jəju ə nə: «Dəw oo ngawm al.» Ningə Jəju əl-e ə nə: «Ta ləi e ki rəjeti kadi əl ə nə dəw oo ngawi al, ¹⁸ tado itaa dīgəm je mi, nə e ki isi sie basine kin e ngawi al. Lo kin ti e ta ki rəjeti ə əl.» ¹⁹ Nōō be ngata ə dəne əl ə nə: «Babe, m-gər kadi i nje kəl ta ki ta Luwə ti. ²⁰ Bawje je əsi məkəside nangi nō Luwə ti də mbal ti kin, ningə səi əli əi nə lo kəsi məkəsi nangi nō Luwə ti e Jorijaləm.» ²¹ Jəju əl-e ə nə: «Dəne, itaa mem. Dəkagilo re ki kadi a əsi məkəsisisi nangi nō Bawje Luwə ti də mbal ti kam al nim, Jorijaləm ti al nim. ²² Səi dije ki Samari ti, əsi məkəsisisi nangi nō Luwə ti ki igəri-e al, nə je, j-əsi məkəsi je nangi nō Luwə ti ki ji gər-e, tado kaji i rəje ti je Jipi je. ²³ NGa ningə ndə re, ba e ndə ki kadi njé kəsi məkəsi ki rəjeti nangi nō Luwə ti a əsi

✠ 4:5 kilə ngirə ne je 33.19; Jojuwe 24.32

məkəsidi nangi nō Bawje Luwə ti me NDil ti ki me ne ra ti ki rōjeti. Əi je kin ə əi njé kəsi məkəsi ki rōjeti nangi nō Luwə ti ki Bawje isi sangi-de. ²⁴ Luwə e NDil, ningə kadi njé kəsi məkəsidi nangi nōe ti əsi me NDil ti ki me ne ra ti ki rōjeti.» ²⁵ Ə dəne əl-e ə nə: «M-gər kadi Dəw ki mbəti lə Luwə ki bari-e Kirisi kin a re. Ningə ndo ki a re ba, a ər-je me ne je pəti.» ²⁶ Ə Jəju əl-e ə nə: «E darəm mi wa ə m-a m-əli ta am.»

²⁷ Lo kin ti nōq be, njé ndo je lə Jəju tēi nōq rəi, ningə ndo-je de ngay kadi ooi Jəju a əl ta ki dəne dəw, nə dəw ki kadi əl-e ə nə: «E ri ə iğe jie ti ə?» Ə se «mba ri ə əl-e ta ə?» goto. ²⁸ Dəne iyə gum man ləne nōq be, ə ay aw me be bo ti əl ə dije ə nə: ²⁹ «İrai oi dəw ki əl-m ne je pəti ki m-ra kin. A e Kirisi al bitı a?» ³⁰ Ba dije tēi me be bo ti ki taga awi ki rō Jəju ti. ³¹ Loki dəne əti aw kin ə njé ndo je əli Jəju əi nə: «NJe ndo dije, uso ne!» ³² Nə Jəju əl-de ə nə: «Mi m-aw ki ne kuso ki kadi m-uso ki e ne kuso ki igəri al.» ³³ Də ta ti kin njé ndo je dəji-naa ta dande ti əi nə: «Dəw madi ade ne uso ma?» ³⁴ Ə Jəju əl-de ə nə: «Ne kuso ləm e ra go ndigı ti lə NJe kilə-m, ki təl ta kilə lie. ³⁵ Səi əli mesı ti əi nə: “Nay sō bəy ə ko a asi təti,” nə mi m-a m-əl səsi m-ə nə: uni kəmsı ki taa igoi ndər oi; ko tutı asi kijə ngata! ³⁶ Ki j-a ne kin, dəw ki nje təti ko ingə ne kigə go ji ləne ningə kaw kandi ne ki də-naa ti mba kisi ki də taa ki bitı ki nō ti kadi tə dəw ki nje dibi ne nim nje təte nim rai rənəl naa ti. ³⁷ Tado kuji ta ki ə nə: “Dəw kare dibi ə e ki nungı təti” kin e ki rōjeti. ³⁸ M-ilə səsi m-adi awi təti ko me ndər ti ki səi je irai kilə al. Nje ki rangı ingəi kəe, ningə səi irəi təti kandi kilə ləde.» ³⁹ Dije ki dənangı Samari ti pəti ki me be bo ti kin adi mede Jəju də naji ki ma ti ki dəne ma dəe ti ə nə: «əl-m ne je pəti ki m-ra.» ⁴⁰ NGa ningə loki rəi tēi rəe ti, dəji-e kadi isi səde, ə Jəju isi səde ndo joo. ⁴¹ Ki takul ta ki tae ti, dije ki njé kade mede əi ngay wa bəy; ⁴² ningə əli dəne əi nə: «E ki mbata ta je ki əl-je wa kin par bə j-ade-n meje al, nə je wa j-o ta ki tae ti ki mbije, ningə ji gər kadi e nje kaji dije təkı rōjeti.»

Ne kəji ki kō joo ki me be ti ki Kana

⁴³ NDə joo go ti, Jəju əti nōq təl aw dənangı Galile ti gogi. ⁴⁴ Ningə e wa ma naji ə nə: «Dəw ki nje kəl ta ki ta Luwə ti ki ingə kəsi-gon me be kəji-ne ti goto.» ⁴⁵ Nə loki re tē Galile ti, dije ki dənangı Galile ti uwəi-e ki rōde ti majı ngay, tado əi je wa ka awi lo ra nay ti ki Jorijaləm tō adi ooi ne je pəti ki Jəju ra lo ra nay ti ki kəmde.

⁴⁶ Jəju təl re Kana ki Galile ti ki ndo ki ra man adi təl kasi ti. Ningə dıngəm kare ki e dəw ki bo lə asıgar je ki isi ra kilə ki ngar, ə rō ngone ki dıngəm to-e Kapərnayım ti e nōq. ⁴⁷ Loki dıngəm ka kin oo kadi Jəju i Jude ti re dənangı Galile ti, re inge, nō ki dəe ti kadi aw Kapərnayım ti aji ngonne ki to ta koy ti kin. ⁴⁸ Ə Jəju əl-e ə nə: «Kin ə re oi ne kəji je, ki ne je ki əti bəl ki kəmsı al ə a asi kadi a adi mesı al ratata.» ⁴⁹ Dəw ki bo ki nje ra kilə ki ngar ka kin əl Jəju ə nə: «Bəbe, təkı ngonm oy al bəy kin ire be ləm.» ⁵⁰ Nə Jəju əl-e ə nə: «Aw, ngoni aji ngata.» Ba dıngəm taa me Jəju də ta ti ki əl, adi osı də rəbi ti aw. ⁵¹ Ə loki e də rəbi ti isi təl, bəə je lie awi tiləi kəme əli-e əi nə: «NGoni aji!» ⁵² Ningə dəji-de se kadi ki ban ə rō ngon to-n soti wa? Ba əli-e əi nə: «E tagine ki kadi ki dəgi gide mitə ə rəe ki tıngə ngay kəte ka kin təl səl.» ⁵³ Lo kin ti, baw ngon oo kadi e də kadi ti wa ki Jəju əl-e-n ə nə: «NGoni aji ngata» kin. Loe ti nōq, dıngəm adi mene Jəju, naa ti ki dije ki me kəy ti lie ba pəti. ⁵⁴ E kin ə e ne kəji ki kō joo ki Jəju ra loki təl-n Jude ti re Galile ti.

5

Jəju aji dıngəm ki rəe oy njururu

¹ Go ne je ti kin, *Jipi je rai nay ləde adi Jəju aw Jorijaləm ti. ² NGa ningə Jorijaləm ti, lo ndogı man ki bari-e ki ta ebırə nə Bətisata to nōq, bəsi kadi ta rəbi ndogı bər ti ki dije isi awii ki ne kul je me be bo ti. Pal je əi mi ta lo ndogı man ti ka kin, ³ ningə gin pal je ti ka kin njé moy je toi ti mbar mbar: njé kəm tō je, njé məti je, ki njé rō koy njururu je. [Toi isi nginəi ta man ki kadi ədi rōne; ⁴ tado malayka lə Bəbe kare a ur me man ti kadi buu. Nje moy ki dəsəy ki osı me man ti ki buu ka kin bə, re moy lie to-n ban ban ka ingə rō nga.] ⁵ Loe ti kin, dəw ki moy ra-e bal kutı mitə gide jijoo e ti nōq. ⁶ Jəju oo-e to nangi, ningə loki əli-e təkı to me kō ti kin be bal ngay, dəje ə nə: «İğe kingə rō nga a?» ⁷ Ə nje moy ile

ti nā: «Bābe, dāw ki kadi un-m ilə-m me man ti loki man isi ɔdi rone kin goto. Loki m-ə nā m-aw ba, dāw ki rangi ur me ti nōm ti.» ⁸ Ə Jəju əl-e ə nā: «I taa, un tuwə ləi ə injiyə aw.» ⁹ Ningə ta naa ti nōo, dīngəm ingə rə nga adi un tuwə ləne ə njiyə aw.

NGa ningə ndəe ti kin e ndə taa kəə. ¹⁰ Ə Jipi je əli dīngəm ki ingə rə nga ka kin əi nā: «Bone e ndə taa kəə, e go ti al kadi ɔti tuwə ləi injiyə-n.» ¹¹ Nə əl-de ə nā: «E dāw wa ki adi-m rə nga kin ə əl-m ə nā: “Un tuwə ləi ə aw.”» ¹² Ə dəji-e ta əi nā: «Dāw ə wa ki əli ə nā: “Un tuwə ləi ə aw kin e nā ə?”» ¹³ Nə dāw ki ingə rə nga gər-e al, tado Jəju ur kaki dan kosi dije ti ki ai loe ti nōo kin. ¹⁴ NGan kadi je go ti, Jəju təl inge nati kəy ti lə Luwə ba əl-e ə nā: «O, basine kin ingə rə nga ngata. Ningə kadi ira majal al ratata nə tə nē madi ki nga ngay tēə doi ti bəy.» ¹⁵ Lo kin ti, dīngəm aw əl Jipi je təkəi e Jəju ə adi-ne rə nga. ¹⁶ E be ə, Jipi je awii ki ta ki Jəju ki ra nē kin ndə taa kəə ti. ¹⁷ Nə Jəju əl-de: «Biti bone ka Bai isi ta ra ki dije ti, ningə mi ka sɔbi kadi m-ra ki dije tə.» ¹⁸ Ki mbata ta ki Jəju əl kin, njé kun də Jipi je sangi rəbi ki rangi də made ti kadi n-təli-e; tado əli əi nā Jəju ra nē buji-n ndə taa kəə par al, nə əl bəy tə ə nā Luwə e Bawne ki oji-ne, adi ra rone kadi ne dāw ki n-asi-naa ki Luwə.

Təgi kəbe ki NGon lə Luwə aw-n

¹⁹ Jəju təl un ta əl-de ə nā: «Oyo, təkəi rəjeti, adi m-əl səsi, mi NGon lə Luwə m-asi kadi m-ra nē də rəm al. E nē ki m-o Bai ra ə mi m-ra. Nē ki Bai ra ba, mi NGone m-ra kae ti wa kin tə. ²⁰ Tado Bai ndigi-m mi NGone adi təji-m nē je pəti ki e wa ra. A təji-m kilə ra je ki əti bəl bəl ngay bəy ki kadi a ra səsi bəl. ²¹ Tado tə ka ki Bai un-n njé koy je lo koy ti adi isi kəm ka kin ə, mi NGone, m-ge ba, m-a m-ade isi kəm tə. ²² Bai gangi ta də dāw ti al, nə adi-m təgi mi NGone kadi m-gangi ta də dije ti, ²³ kadi dije pəti ɔsi gonm təkəi ɔsi gon Bai be tə. Dāw ki ɔsi gonm mi NGon al, ɔsi gon Bai ki nje kilə-m al jagi tə. ²⁴ Təkəi rəjeti, adi m-əl səsi, dāw ki ɔo ta ləm, taa adi mene nje kilə-m nim tə ba, dāwe kin a ingə kaji ki biti ki nō ti. Ta ki gangi a ɔsi dəe ti al, nə də də koy ngata adi e me kaji ti. ²⁵ Təkəi rəjeti, adi m-əl səsi, ndə a re, ningə ndəe re ngata ki kadi njé koy je a ɔoi də ndum mi NGon lə Luwə. NGa ningə dije ki a ɔi də ndum a isi kəm ba. ²⁶ Tado tə ka ki Bai ə e nje kadi dije kaji ka kin ə, adi-m mi NGone təgi kadi m-adi dije kaji tə. ²⁷ Adi-m mi NGone təgi kadi m-gangi-n ta də dije ti, mbata mi *NGon dāw. ²⁸ Ningə kadi adi əti səsi bəl al, tado ndə re ngata ki kadi dije pəti ki toi bə nin ti a ɔoi də ndum. ²⁹ Njé ki rai nē ki maji a tēəi lo koy ti mba kaw ki kaji ti, ə njé ra nē ki majal a tēəi lo koy ti mba kaw ki lo gangi ta ti tə[☆]. ³⁰ Mi m-asi kadi m-ra nē madi də rəm al. Mi m-gangi ta ki go ndu ti ki m-ingə rə Luwə ti. NGa ningə, ta ki gangi ləm e ta ki gangi ki dana tado m-isi m-sangi ndigi ləm al nə m-isi m-sangi ndigi lə nje kilə-m.»

Naji ki ma də Jəju ti

³¹ Jəju əl ə nā: «Kin ə re e mi wa ə m-ma naji də rəm ti ə re dāw ki a ndigi səm də naji ki ma ti ləm goto. ³² Nə e dāw ki rangi ə ma naji dəm ti, ningə m-gər kadi naji ki ma dəm ti kin e ta ki rəjeti. ³³ Səi iləi ki dije rə Jə Batisi ti, ə Jə ma naji ki rəjeti dəm ti. ³⁴ Mi m-aw ki ndoo kadi dāw ma naji dəm ti al, nə m-əl be mba kadi ingəəi kaji. ³⁵ Jə Batisi e lambi ki kində por ti mba koo lo, ningə indigi kadi irai rənəl kunje ti ngon kagi lo kare. ³⁶ NGa ningə mi naji ki kadi dije mai dəm ti itə yə Jə say. Kilə je ki m-ra-de, adi e kilə je ki Bai adi-m kadi m-ra kin əl ta dəm ti taa təji kadi Bai ilə-m tə. ³⁷ Bai wa ki ilə-m, ma naji dəm ti. Nə ke ə səi ɔi ndue ndə kare al nim, ɔi ta kəme al nim. ³⁸ Ingəmi ta lie mesi ti al tado mi ki ilə-m kin adi-mi mesi al. ³⁹ Isi sangi gin ta lə Luwə maje maje tado ɔi kadi a ingəi kaji ki biti ki nō ti me ti; nga ningə e ta lə Luwə wa kin ə e nje ma naji dəm ti. ⁴⁰ Nə səi imbati rəi rəm ti kadi ingəi kaji ki biti ki nō ti. ⁴¹ Mi m-sangi kadi dije piti-mi al. ⁴² Ningə nē kare ki m-o rəsi ti, m-gər kadi indigi Luwə al. ⁴³ Mi m-re ki tə Bai, nə imbati kadi uwəi-mi ki rəsi ti. Ningə kin ə dāw ki rangi re ki tōne wa ba, a uwəi-e ki rəsi ti maji. ⁴⁴ Səi ki isi sangi kadi ingəi təji ki kadi səi je wa iləi də-naa ti ki yo je ki ne je yo, bi isangi kadi ingəi təji ki i rə Luwə ti ki e ki karne ba ə e Luwə kin al, ningə a rai ban be ə a adi-mi mesi ə? ⁴⁵ Kadi ɔi

[☆] 5:29 Daniyəl 12.2

täki e mi ba m-a m-indä ta dəsi ti nō Bai ti al, nä e *Moji ki indäi mesi döe ti kin ä a indä ta dəsi ti. ⁴⁶ Ningä kin ä re adi mesi Moji täki röjeti dö ta ti ki ndangi ä re a adi-mi mesi tō, nä e kadi ki adi-e mesi al ä adi-mi mesi al tō, tado e ta ki döm ti ä Moji ndangi[☆]. ⁴⁷ Ä re oi ta ki ndangi kin tē ta ki röjeti al ä ra ban be ä a adi-mi mesi dö ta ti ki m-äl ä?»

6

Jäju adi nē kuso dije dibi mi usoi

(Mt 14.13-21; Mk 6.30-44; Lk 9.10-17)

¹ Go nē je ti kin, Jäju öti noō, aw gidi ba ti ki Galile, ki bari-e ba ki Tiberiyadi. ² Kosi dije ngay uni goe, tado dije ooi nē köji je ki öti bäl ki Jäju ra dö njé moy je ti äji-n-de. ³ Jäju al dö mbal ti taa, ningä isi nangi ki njé ndo je läne. ⁴ Dökagiloe ti kin, nay lä *Jipi je ki bari-e nay Paki e basi.

⁵ Loki Jäju un kämme ningä, oo kosi dije ngay ki isi räi ki röe ti. Ä däji Pilipi ä nä: «J-a j-ingä mapa ra ä j-a ji ndogi kadi kosi dije kin päti usoi ä?» ⁶ Jäju däji ta kin be mba kadi oo-n ta ki me Pilipi ti, tado e wa gær nē ki kadi a ra bät. ⁷ Ä Pilipi ile ti ä nä: «Kin ä re ji ndogi mapa ki la kilä ki ndö bu joo mindi ka asi kadi a ödi tade ndäy ndäy päti al.» ⁸ Lo kin ti, nje ndo lä Jäju kare ki tœ nä Andire, ki e ngokō Simō Piyær, ä Jäju ä nä: ⁹ «NGon ki dingäm kare, aw ki mapa mi, ki e mapa ki rai ki ko ki bari-e örji, taa ngan kanji je joo tō. Nä e kin e nē ki kadi döw ä tae kadi dije ti ki bore be kin al[☆].» ¹⁰ Ä Jäju ä nä: «Adi dije päti isi nangi.» Loe ti kin, wale e ngay titi, adi dije uwäi lo isi ti nangi. Dije kin asi dingäm je dibi mi. ¹¹ Be ä, Jäju un mapa, ra oyo Luwä dö ti, ba läbi dije päti ki ai loe ti noō kin. Un kanji läbi-de kae ti ka kin tō. Adi-de ki go me ge ti läde. ¹² Loki usoi asi-de ngata ba, Jäju ä njé ndo je läne ä nä: «Ikawi ginde je ki nay kin, kadi döw iyä nē madi kö al.» ¹³ Be ä, mapa ki mi ki dije usoi, njé ndo je kawi ginde ki nay kare dögi gide e joo. ¹⁴ Loki dije ooi nē köji ki öti bäl ki Jäju ra kin ningä äli äi nä: «Ki röjeti, döw kin e Nje käl ta ki ta Luwä ti ki söbi kadi tē re döngä ti ka kin ä wa.» ¹⁵ NGa ningä, Jäju gær kadi a räi tē uni-e awi indäi-e ngar, adi täl ö röne aw gogi dö mbal ti, ki karne ba.

Jäju njiyä dö man ti

(Mt 14.22-27; Mk 6.45-52)

¹⁶ Loki lo söl, njé ndo je lä Jäju awi kadi ba ti. ¹⁷ Awi ali me to ti, uni tade kaw ki Kaparnayim ti, ki e dam ba ti ki kare. Lo kin ti, lo ndul döde ti, taa Jäju ka täl re röde ti al böy tō. ¹⁸ Näl ilä ki tögine ngay, adi man i pu pu. ¹⁹ *Njé ndo je ösi to asi kulä mätær mi be ningä, oi Jäju ka a njiyä dö man ti isi re ki rö to ti. Loki ooi Jäju a njiyä dö man ti, bäl ra-de ngay. ²⁰ Nä Jäju ä-de ä nä: «E mi, ä ißäli all!» ²¹ Lo kin ti, ndigi kadi n-uni Jäju me to ti, nä ta naa ti noō par ä, to ödi nangi lo ki isi awi ti.

Kosi je sangi Jäju

²² Lo ti go ti, kosi je ki nayi-naa gidi ba ti, oi kadi tagine to e kare ba par ä njé ndo je lä Jäju ali me ti awi dö röde, bi Jäju al me ti säde al. ²³ Lo kin ti noō, to je ki rangi i Tiberiyadi ti räi, ai lo ka ti, basi kadi lo ti ki Babe ä t ta dö mapa ti titi ä tē bay bay adi-de usoi ka kin. ²⁴ Loki kosi je ooi Jäju al nim, njé ndo je lie al nim ba, ali me to je ti awi ki Kaparnayim sangi Jäju ti.

Jäju e mapa kuso koy al

²⁵ Loki ingäi Jäju dam ba ti ki kare, däji-e äi nä: «Nje ndo dije, ire itē ne kadi ban ti ä?» ²⁶ Ä Jäju täl ä-de ä nä: «Adi m-äl säsi ta ki röjeti, isi sangi-mi mbata mapa ki usoi ndan mesi, bi e mbata gær ba igäri me nē köji je ki m-ra kin al. ²⁷ Maji kadi irai kilä mba nē kuso ki a ndum kin al, nä mba nē kuso ki a to biti ki nō ti. E nē kuso ki mi *NGon döw m-a m-adi säsi, mbata Luwä ki Bawje ra ndaji kare röm ti mba töji-m täki mi döw läne.» ²⁸ Lo kin ti, kosi je täl däji-e äi nä: «E ri ä söbi kadi ji ra taa kadi ji ra-n kilä ki Luwä ndigi ä?» ²⁹ Ä Jäju täl ä-de ä nä: «Nē ki Luwä ge rösi ti, e kadi adi mesi döw ki ile.» ³⁰ Be ä äli-e äi

☆ 5:46 Dätärénom 18.15 ☆ 6:9 2 NGar je 4.42-44

nə: «Nə kəji ri ə a ra taa kadi j-o ə j-adi-n me je ə? Kılə ri ə a ra ə?»³¹ Kaje je usoi nə kuso ki i dərā ti ki bari-e nə man. Be ə ndangi me makitibi ti əli ə nə: «Adi-de usoi mapa ki i dərā ti taa»³² Lo kin ti, Jəju təl əl-de ə nə: «Təki rəjeti, adi m-əl səsi, e *Moji ə adi səsi mapa ki i dərā ti al, nə e Bai Luwə ə adi səsi mapa ki rəjeti ki i dərā ti taa.³³ MBata mapa lə Luwə ki adi dije, e mapa ki i dərā ti taa ki nje kadi dije ki dənangi ti ne isi ki dəde taa.»³⁴ Be ə, təli əli-e əi nə: «Babe, adi-je mapa kin ki ndəe ndəe adi j-uso.»

³⁵ Jəju əl-de ay njay ə nə: «Mi mapa ki dəw uso ə a oy al. Dəw ki re rəm ti bo a ra-e al nim, dəw ki adi-m me nə ka, kində a ra-e al nim tə.»³⁶ Nینگə m-əl səsi təki oi-mi, nə adi-mi mesi al.³⁷ NJé ki Bai adi-m-de a rəi rəm ti. Nینگə dəw ki re rəm ti, m-a m-tuwe al jagi.³⁸ MBata m-i dərā ti, m-re dənangi ti mba ra ndigi ləm al, nə kadi m-ra ndigi lə nje kılə-m.³⁹ Nینگə nə ki nje kılə-m ki ilə-m ndigi kadi m-ra ə to kin: ndigi kadi tə m-ti ta dəw kare dan dije ti ki adi-m-de kin al, nə kadi m-teə səde ji koy ti dəbəy ndə ti.⁴⁰ E kin ə e nə ki Bai ndigi: ndigi kadi dije pəti ki ooi-mi NGon lə Luwə ə adi-mi mede, ینگə kaji ki to biti ki nq ti, ə kadi m-teə səde ji koy ti dəbəy ndə ti.

⁴¹ *Jipi je bai ta də Jəju ti mbata əl ə nə: «Mi mapa ki i dərā ti taa.»⁴² Nینگə əli-naa dandə əi nə: «Jəju kam, e ngon lə Jisəpi al a? Ji gər kəe je ki bawe je maji tə, nga ra ban be ə əl ə nə n-i dərā ti taa ə n-re ə?»⁴³ Jəju təl əl-de ə nə: «təbai ta dansi ti al.⁴⁴ Dəw ki asi kadi re rəm ti ki kanji kadi Bai ki ilə-m, ər-e ta rəbi goto. Nینگə re Bai teə ta rəbi ade ba, mi m-a teə sie ji koy ti dəbəy ndə ti.⁴⁵ NDangi me makitibi ti lə ki kare dan NJé kəl ta ki ta Luwə ti əi nə: “Pəti, Luwə a ndo-de nə»⁴⁶,” nینگə dəw ki ra ki oo ndu Luwə ki Bai ə taa nə ndo lie, dəwe kin re rəm ti.⁴⁶ E kin ba təji kadi dəw oo Bai Luwə al; e nje ki rə Luwə ti ki karne ba ə oo Bai Luwə.⁴⁷ Ki rəjeti, m-əl səsi, dəw ki un mene adi-m, ینگə kaji ki to biti ki nq ti.⁴⁸ Mi mapa ki dəw uso ə a oy al.⁴⁹ Dilə mbo ti, kasi je usoi nə kuso ki i dərā ti ki bari-e nə man, ka oyi.⁵⁰ Nə mapa ki i dərā ti kin, e mapa ki kadi re dəw uso ba, dəwe a oy al.⁵¹ Mi mapa kisi kəm ba ki i dərā ti taa. Re dəw uso mapa kin ba, dəwe a oy al. Mapa ki m-a m-adi, e darəm ki kadi dije isii kəm ba.»

⁵² Lo kin ti, Jipi je naji-naa ta ngay dandə ti əi nə: «Dəw kin a ra ban ta kadi a adi-je darəe kadi j-uso ə?»⁵³ Ə Jəju əl-de ə nə: «Ki rəjeti, adi m-əl səsi, re usoi darəm mi NGon dəw al nim, ayi-naa məsim al nim ə, a ینگə kaji al.⁵⁴ Dəw ki uso darəm ə ay məsim tə nینگə, dəwe kin a ینگə kaji ki to biti ki nq ti, nینگə m-a m-teə sie ji koy ti dəbəy ndə ti.⁵⁵ MBata darəm e nə kuso ki rəjeti, ə məsim e nə kay ki rəjeti tə.⁵⁶ Dəw ki uso darəm nim, ay məsim nim tə ba, je sie je naa ti kare ba.⁵⁷ Bai ki ilə-m isi kəm ba adi mi m-isi kəm ba ki takule. Be ə, dəw ki uso darəm a isi kəm ba ki ta kulm tə.⁵⁸ E kin ə e mapa ki i dərā ti taa. E tə mapa ki kasi je usoi ə oyi kin al, nə e mapa ki dəw uso ba, dəwe kin a oy al, a isi ki dənə taa ki ndəe ndəe.»⁵⁹ Ta je kin teə ta Jəju ti lo ki isi ndo-n nə dije gin kay kaw-naa ti lə Jipi je, me be ti ki Kapərnayim.

Ta ki nje kadi kaji ki biti ki nq ti

⁶⁰ Dije ngay dan njé ndo je ti lə Jəju, loki ooi ta kin ta Jəju ti nینگə, əli əi nə: «Ta kin e ta ki nga ngay, dəw ki asi kadi a ində mbine go ti goto.»⁶¹ Jəju gər mene ti kadi njé ndo je lie isi bai ta də ta ti lie. Be ə əl-de ə nə: «Ta kin tigə səsi jigi ti a?»⁶² A kin ə re oi-mi *NGon dəw m-təl m-aw taa lo kisi ti ki m-isi ti kəte kin ə a rai ban ə?⁶³ E NDil ə e nje kadi dəw isi ki dənə taa. Dəw ki dərənə e nə madi al. Nینگə ta je ki m-əl səsi kəte kin e NDil nim e kisi ki də taa nim.⁶⁴ Nə dije madi dansi ti adi-mi mede al.» Jəju əl be, tadə lo kılə ngire ti bəy, gər dije ki a adi-e mede al, taa gər dəw ki nje kile ji njé ba je ti tə.⁶⁵ Jəju ilə də ti bəy ə nə: «E mbata kin ə m-əl səsi m-ə nə: “Dəw ki Bai ade ta rəbi al, asi kadi a re rəm ti dərənə al.”»⁶⁶ I də ndəe ti nq kin, ngay je dan njé ndo je ti lie təli goe ti, mbati njiyəi sie.⁶⁷ Ə Jəju tu rənə ki rə njé ki dəgi gide joo ti əl-de ə nə: «NGa səi, a awi al yanə ma?»⁶⁸ Nə Piyər əl Jəju ə nə: «Babe, j-a j-aw ki rə naa ti ə? I ə ta kaji e me ji ti.⁶⁹ Je, meje pəti e dəi ti. Nینگə ji gər kadi i NJe kay njay ki Luwə ile.»⁷⁰ Jəju təl əl-de ə nə: «E mi ə m-mbəti səsi səi ki dəgi gide e joo kin, nə dəw kare dansi ti, ndil su e mee ti.»⁷¹ Lo kin ti, Jəju isi

☆ 6:31 Teə ki taga 16.4, 15; Pa je 78.24 ☆ 6:45 Ejay 54.13

əl ta ki dō Judasi ti ki ngon lə Simō Isikariyoti ti. Tado e ə e dāw kare dan njé ndo je ti ki dōgi gide e joo ki a ilə Jəju ji njé bə je ti.

7

NGako Jəju je adi mede Jəju al

¹ Go ti, Jəju nay ki lo njiyə ti dōnangi Galile ti, ge al kadi n-njiyə n-aw ə n-təl dōnangi Jude ti, tado njé kun dō *Jipi je isi sangi kadi n-təli-e. ² NGa ningə dōkagilo ra nay lə Jipi je ki kadi isi gin Kəy lo ti e bāsī[☆], ³ ə ngako Jəju je əli-e əi nə: «I ne ə aw dōnangi Jude ti adi njé ndo je ləi ka ooi ne je ki isi ra-de kin tō. ⁴ Dəw ki ndigi kadi dije ooi-ne kam a ra ne je kuti lo ti al. NGa ningə, təkī isi ra ne je ki əti bəl kin, maji kadi ira adi dije pəti ooi-ni.» ⁵ Nə təkī rəjeti, ngako je wa adi-e mede al. ⁶ Ə Jəju əl-de ə nə: «NDō ləm re al bəy; nə səi je, ndō je pəti to maji mbata ti ləsi. ⁷ Dije ki dōnangi ti ne kin a awi səsi ki ta al, nə mi ba, mede majal səm mbata m-əl kilə rade je ki majal ki taga. ⁸ Səi ə awi lo ra nay ti kin. Mi ba, m-a m-aw al, tado ndō ləm nay bəy.» ⁹ Go ta je ti ki əl kin, isi Galile ti ba. ¹⁰ Nə loki ngako je awi lo ra nay ti, e ka əti osi dō rəbi ti tō ki kanji kadi dāw oo-e. Aw tə lo kaw ki lo bəy ti be.

Nə ndo ki lo ra nay kisi gin Kəy lo ti

¹¹ Dōkagilo ra nay ti, njé kun dō *Jipi je sangi Jəju ningə dəji əi nə: «E lo ti ki ra be ə?» ¹² Dije naji-naa ta ti ngay dōe ti dan kosi je ti; njé ki nə je əli əi nə: «E dāw ki maji,» ə njé ki nungi əli əi nə: «Jagi, isi buki kosi dije wale,» tō. ¹³ E be ka dāw ki kadi əl ta lie ki taga wangi goto, bəli njé kun dō Jipi je. ¹⁴ NDō je ki mba ra nay də tēē dana ngata bə Jəju aw gin kəy ti lə Luwə, isi ndo ne dije. ¹⁵ E ne ki ndōji Jipi je ngay adi dəji-naa ta əi nə: «E kam dāw ndo-e ne al tō, nga ra ban ə gər ne əti bəl be ə?» ¹⁶ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Nə ki m-isi m-ndo kin ngire i rəm ti al, nə ngire i rō Luwə ti ki nje kilə-m. ¹⁷ Kin ə re dāw ndigi kadi n-ra ne ki Luwə ndigi bə, lo kin ti ə a gər ay njay se ne ki m-isi m-ndo kin ngire i rō Luwə ti ə se e mi wa ə m-ində ngire wa. ¹⁸ Dəw ki nje kəl ta ki tōne wa isi sangi tōba ləne wa. Nə dāw ki nje sangi tōba lə nje kilə-ne a əl ta ki rəjeti, ningə ne ki dana al goto rōe ti tō. ¹⁹ *Moji adi səsi ndu-kun adi itaai maji, nə dāw ki təl rōne go ti goto. NGa ra ban ə isi sangi kadi itəli-mi ə?» ²⁰ Ə kosi je əli-e əi nə: «I aw ki ndil ki majal mei ti! Nə ə isi sangi kadi n-təli ə?» ²¹ Ə Jəju təl un ta ilə-de ti ə nə: «M-ra ne kare ba be, ə səi pəti əti səsi bəl! ²² Moji adi səsi ndu kadi ijəi mōti ngan je (ningə e ndu ki tēē rō Moji ti ne par al, nə e kaje je ki kəte nu ə adi ndu kin) bə səi isi ijəi mōti ngan je ndō taa kəə ti[☆]. ²³ Kin ə re ijəi mōti ngon ndō taa kəə ti kadi tə dāw kidi ndu-kun lə Moji al ə, ra ban ə mesī to səsi dōm ti mi ki m-aji darō dāw bə pəti ndō taa kəə ti ə? ²⁴ Iyəi ta gangi ta ki go lo koo ti ləsi, ə igangi ta ki dana.»

Jəju e Kirisi ki Luwə mbəte

²⁵ Dije ki Jorijaləm ti əli əi nə: «Dəw kam al ə dije isi sangi kadi n-təli-e a? ²⁶ NGa yə a əl ta taga wangi am, ə dāw əl-e ta madi al! Njé kun dəje je ooi kadi e Kirisi ə se? ²⁷ Ki ne kin, ji gər lo ki dāw kin i ti maji, nə ndō ki Kirisi ki e dāw ki Luwə mbəte a tēē hōy bə, dāw kare ka a gər loki i ti al.» ²⁸ Lo kin ti, Jəju ki isi ndo dije ne gin kəy ti lə Luwə un ndune ki taa ə nə: «Igai kadi igəri-mi maji, taa igəri lo ki m-i ti tō! Ningə e mi wa bə m-ilə rəm al, nə Luwə ki nje kilə-m e dāw ki asi kadi dāw ində mene dōe ti. Səi, igəri-e maji al. ²⁹ Mi m-gər-e maji tado m-i rōe ti, taa e e ə ilə-m tō.» ³⁰ Lo kin ti, dije isi sangi kadi n-uwəi Jəju, nə dāw ki kadi ində jine dōe ti goto, tado ndō lie asi al bəy. ³¹ Ningə dan kosi je ti, dije ngay adi-e mede bə əli əi nə: «Dōkagilo ki Kirisi a re ə a ra ne kōji je ki itə yə dīngəm kin wa?» ³² Ə ta ki kosi je isi kōti gin mindide ti oji dō Jəju kin osi mbi *Parisi je ti, adi Parisi je, ki njé kun dō njé kijə ne məsi kadi-kare je iləi njé ngəm dō lo je ləde kadi awi uwəi Jəju. ³³ Ə Jəju əl ə nə: «M-a mi səsi ngan ndō je ndəy bəy, bə m-a m-aw ki rō nje kilə-m ti. ³⁴ A sangi-mi nə a ingəi-mi al, tado lo ki m-a mi ti kin a asi kadi a awi ti al.» ³⁵ Ə dō ta ti kin

☆ 7:2 Ləbətiki 23.34-36; Dətərənom 16.13 ☆ 7:22 Ləbətiki 12.3; Kilə ngirə ne je 17.10-13

*Jipi je daji-naa ta ai na: «Lo ki ra be ə a aw ti ə kadi j-a j-inge al ə? A aw go ngakone je ti ki sanəi-naa dan Girəki je ti kin kadi aw ndo ne Girəki je ma? ³⁶ Ta ki əl ə na: «A sangi-mi na a ingəi-mi al, tado lo ki m-a mi ti kin a asi kadi a awi ti al,» kin me nə ri ə?»

Dəbəy ndo ra nay

³⁷ Dəbəy ndo ra nay, ki e ndo ki bo ngay ba[☆], Jəju i a taa un ndune əl ə na: «Kin ə re dəw madi kində ra-e ə, kadi re rəm ti ay man. ³⁸ Dəw ki adi-m mene ba, “ndəə man ki nje kadi dije isi ki dode taa a tē ngamee ti,» təkī Makitibi lə Luwə əl-n.» ³⁹ Lo kin ti; Jəju isi əl ta lə NDil Luwə ki kadi dije ki adi-e mede a ingəi, mbata dəkagiloe ti kin NDil Luwə re do dije ti al bəy, tado Jəju ingə kəsi-gon al bəy.

Kosi je gangi-naa mbata lə Jəju

⁴⁰ Dan kosi je ti, dije madi ki ooi ta kəl Jəju əli ai na: «Təkī rəjeti, dəw kam e NJe kəl ta ki ta Luwə ti ki səbi kadi a re ka kin ə wa!» ⁴¹ Njé ki nə je əli ai na: «E Kirisi ki Luwə mbəte.» Nə njé ki nungi bəy naji ai na: «Kadi Kirisi e dəw ki Galile ti a? ⁴² Makitibi lə Luwə əl təkī Kirisi a e dəw ki gin koji ti lə *Dabidi, ningə a tē ki ta rəbi ki Bətiləhəm ti, ki e ngon bə koji Dabidi[☆].» ⁴³ E be ə, kosi je gangi-naa mbata lə Jəju. ⁴⁴ Dije madi dande ti ndigi kuwe, nə dəw ki kadi ində jine dəe ti goto.

Me ngə lə njé kun do Jipi je

⁴⁵ Njé ngəm ta lo lə *Jipi je ki awi kadi uwəi Jəju ka kin, təli rəi rə njé kun do njé kijə ne məsi kadi-kare je ti ai ki *Parisi je, ə njé kun do njé kijə ne məsi kadi-kare je ki Parisi je daji-de ai na: «Ra ban ə irəi sie al ə?» ⁴⁶ Ə njé ngəm lo je əli ai na: «NDo kare j-o dəw əl ta təkī dīgəm kin isi əl-n al.» ⁴⁷ Ə Parisi je daji-de ai na: «Səi je ka iyəi rəsi adi ədi səsi tə a?. ⁴⁸ Oi dəw kare be dan njé ki boy je ti ə se dan Parisi je ti ade mene noo a? ⁴⁹ Kosi je kam ai dije ki gəri ndu-kun lə *Mojī al, ai dije ki Luwə a tujī-de kə!»

⁵⁰ Nikodəm ki e ki kare dan Parisi je ti ki kəte aw rə Jəju ti un ta əl-de ə na: ⁵¹ «Kin ə re dəw oo ta ki ta dəw ti al nim, taa oo ne ki ra al nim ə, ndu-kun ləje a gangi ta dəe ti al[☆].» ⁵² Nə iləi-e ti ai na: «I ka i dəw ki Galile ti tə a? Isangi gine maji o, nje kəl ta ki ta Luwə ti ki kadi e dəw ki Galile ti goto.» ⁵³ [Go ti, dəw ki ra ka əti aw bə ləne.

8

Jəju ai ki dəne ki nje kuwə marim

¹ Jəju əti noo aw do mbal kagi bini je ti. ² Nə loki lo ti njay par ə təl re nati kəy ti lə Luwə. Dije pəti rəi ki rəe ti, ə isi nangi isi ndo-de ne. ³ Lo kin ti, njé ndo ndu-kun je, ki *Parisi je rəi ki dəne ki indəi jide dəe ti lo kuwə marim ti, adi-e a ta kəm dije ti, ⁴ ningə əli Jəju ai na: «NJe ndo dije, dəne kam j-ində jije dəe ti lo kuwə marim ti. ⁵ NGa ningə, *Mojī əl-je me ndu-kun[☆] ti kadi ko dəne je ki be kin ji tilə-de ki mbal ji təl-de kə, ə se i, ta ləi e ri wa?» ⁶ Əli ta kin be tə kulə ki kiyə kadi uwəi Jəju tə indəi ta dəe ti. Nə Jəju ilə dəne nangi ə isi ndangi ne ki ngon jine nangi. ⁷ Ə loki nayi-naa ki lə dəje ta ti, Jəju or dəne taa əl-de ə na: «Dəw ki dansi ti ne ki ra majal nja kare al ba, kadi ile ki mbal dəsəy.» ⁸ Jəju əl ta be ba təl ilə dəne nangi gogi, isi ndangi ne nangi. ⁹ Ə loki ooi ta kin ba, əti kare kare, ilə ngire do njé ki təgi ti, təl-n do njé ki du ti. Ta təl tae ti, Jəju nay ki karne ba. Dəne ka kin ə a dadan lo ti; ¹⁰ ə Jəju un dəne ki taa əl-e ə na: «Dəne, dije ka awi ra? Dəw kare ka gangi ta dəi ti al a?» ¹¹ Ba dəne ile ti ə na: «Bəbe, dəw kare ka gangi ta dəm ti al,» ə Jəju əl-e ə na: «Mi ka m-gangi ta dəi ti al jagi tə, nga ningə aw, ə ira majal gogi al.»*

Jəju e kunji ki dənangi ti

¹² Jəju təl əl-de bəy ə na: «Mi kunji ki dənangi ti, dəw ki un gom, a njiyə me til ti al, kunji ki nje kadi dije isi ki dode taa a unji dəe ti.» ¹³ Lo kin ti, *Parisi je əli-e ai na: «I wa ə

☆ 7:37 Ləbətiki 23.36 ☆ 7:42 2 Samiyəl 7.12; Mise 5.1; Mt 2.5 ☆ 7:51 Dətərənom 1.16 ☆ 8:5 Ləbətiki 20.10; Dətərənom 22.22-24 * 8:11 □ Bar ta je kin goto me makitibi je ti ki mari kəte ki e ta lə Luwə ki ndangi tə kun mindi ki sigi.

isi ma naji ki doi ti ba, naji ki ma lai e ki rojeti al.»¹⁴ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Re mi wa m-ma naji do rom ti ka m-gər kadi naji ki ma ləm e ta ki rojeti, tado mi m-gər lo ki m-ı ti nim, m-gər lo ki m-isi m-aw ti nim, nə səi je, igəri lo ki m-ı ti al nim, igəri lo ki m-isi m-aw ti al nim to.»¹⁵ Səi isi gangi ta ki go lo koo ti lə dəw, nə mi m-gangi ta do dəw ti al.¹⁶ A kin ə re m-gangi ta noo ba, e ta ki gangi ki go rəbe ti, tado mi ki karm ə m-gangi ta al, Bai ki nje kilə-m e səm naa ti.¹⁷ Ningə me ndu-kun ti ləsi wa ka ndangi əi nə: «Kin ə re dije joo mai naji, ə naji ki ma ləde aw go-naa ti ba, ta ləde e ta ki rojeti.»¹⁸ Mi wa m-ma naji do rom ti, ningə Bai ki ilə-m ka ma naji ləne dəm ti to.»¹⁹ Ningə dəji-e əi nə: «Bawi e lo ki ra ti dana?» Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «İgəri-mi al, taa igəri Bai al to. Kin ə re igəri-mi ə re a igəri Bai to.»²⁰ Ta je kin tēē ta Jəju ti loki isi ndo-n dije ne nati kəy ti lə Luwə. İsi lo ti ki ne je ki dije isi iləi kadi-kare titi adi Luwə isi ti. NGA ningə dəw uwe al, tado ndo lie asi al bəy.

Jəju əl ta do kawne ro Bawne ti

²¹ Jəju əl-de ta ki rangi bəy ə nə: «M-a m-aw, ningə a sangi-mi, nə a oyi me majal je ti ləsi. Lo ki m-a m-aw ti kin a asi kadi a awi ti al.»²² Lo kin ti, *Jipi je əli-naa əi nə: «A təl rone ə se ra ban ə əl ə nə: «Lo ki m-a m-aw ti kin a asi kadi a awi ti al ə?»»²³ Ə Jəju əl-de ə nə: «Səi, səi dije ki dənangi ti nangi ne, ə mi, mi dəw ki dora ti taa nu to; səi dije lə dənangi, nə mi, mi dəw lə dənangi al.»²⁴ Ningə e mbata kin ə m-əl-n səsi m-ə nə: «A oyi me majal je ti ləsi.» Kin ə re adi-mi mesi təkı mi «Nje kisi noo» al ə, a oyi me majal je ti ləsi.»²⁵ Ə dəji-e əi nə: «I wa kam ı nā ə?» Ba Jəju ilə-de ti ə nə: «Mi dəw ki m-əl səsi lo kilə ngire ti nu wa kin.»²⁶ NGA ningə, ki oji dəsi, m-aw ki ta ngay kadi m-əl je, m-gangi je; nə ta ki m-ingə ro nje kilə-m ti kin par ə m-a m-ilə mbəe ro dije ti ki dənangi ti ne. E, ta lie e ta ki rojeti.»²⁷ Jəju isi əl-de ta ki do Bawne Luwə ti nə əi je gəri me ta kin al.²⁸ Ə Jəju əl-de ə nə: «NDo ki a bəi-mi *mi NGon dəw taa kagi-dəsi ti kin ba, a gəri kadi mi «Nje kisi noo»; taa a gəri kadi m-ra ne madi do rom al to, nə e ne ki Bai ndo-m ə m-isi m-əl.»²⁹ Nje kilə-m e səm naa ti; iyə-m ki karm al, tado dokagilo je pəti m-ra ne ki nəl-e.»³⁰ Loki Jəju əl ta kin be, dije ngay adi-e mede.

NGan ka Abirakam

³¹ Jəju əl *Jipi je ki adi-e mede ə nə: «Kin ə re ai do njasi ti me ta ti ləm ba, səi njé ndo je ləm ki rojeti.»³² A gəri ne ki rojeti, ningə ne ki rojeti kin a taa səsi ilə səsi taa ji bəə ti.»³³ Ə əi je əli Jəju əi nə: «Je ngan ka *Abirakam, ningə ji ra bəə lə dəw ndo kare al to, nga ra ban be ə ı əl ə nə ne ki rojeti a taa-je ilə-je taa ji bəə ti ə?»³⁴ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Təkı rojeti, adi m-əl səsi: dəw ki ra ki ra majal, e bəə lə majal.»³⁵ Bəə a isi ki dije ki isi ra bəə ləde kin biti ki no ti al, nə ngon koji-de a isi səde biti ki no ti.»³⁶ Adi re NGon lə Luwə taa səsi ji bəə ti ilə səsi taa ba, a səi dije ki taa kilə taa ki rojeti ji bəə ti.»³⁷ NGA ningə, m-gər kadi səi ngan ka Abirakam; nə isi sangi kadi itoli-mi tado imbati ta ləm.³⁸ Mi m-isi m-əl ne ki m-o ro Bai ti, nə səi ba, isi rai ne ki bawsi əl səsi to.»³⁹ Ningə iləi Jəju ti əi nə: «Kaje e Abirakam.» Ə Jəju əl-de ə nə: «Kin ə re səi ngan ka Abirakam təkı rojeti ə re a rai kilə ra Abirakam.»⁴⁰ Mi m-əl səsi ne ki rojeti ki m-ingə ro Luwə ti, ningə ki basine kin isi sangi kadi itoli-mi. E kin e kilə ki Abirakam ra al jagi.⁴¹ Səi isi rai kilə ra bawsi.» Ningə iləi Jəju ti əi nə: «Je ngan je ki koji gin kaya ti al; Bawje e kare ba ə e Luwə.»⁴² Ə Jəju əl-de ə nə: «Kin ə re Luwə e Bawsi ə re a indigi-mi, tado m-tēē rəe ti ə m-re lo kin ti. E mi wa ə m-re ki dəm al, nə e e ə ilə-m.»⁴³ MBata ri ə igəri me ta ləm al ə? İgəri al tado asi kadi uri mbisi go ta ti ləm al.⁴⁴ Su ə e bawsi, ningə indigi kadi irai ndigi lə bawsi. E dəw ki e nje təl dije lo kilə ngirə kosi ti lie nu. E a me ne ra ti ki rojeti nja kare al, tado ne ki rojeti goto rəe ti. Kin ə re əl ta ki ngom ba, e kin ə e ta ki osi boe ti, tado e nje ngom nim, e baw ne ra ki ngom nim.⁴⁵ Mi ba, mi nje kəl ta ki rojeti ə imbati kadi adi-mi mesi.⁴⁶ Nā dansi ti ə asi kadi tōji təkı m-ra majal ə? A kin ə re m-əl ta ki rojeti ə, ra ban ə imbati kadi-mi mesi ə?⁴⁷ Dəw ki e ya Luwə, a oo ta lə Luwə, ningə səi, oi ta lie al, mbata səi yəe je al.»

Jəju əi ki Abirakam

☆ 8:17 Dətarənom 19.15; 17.6

⁴⁸ Lo kin ti, *Jipi je əli Jəju əi nə: «E go rəbe ti kadi j-əl j-ə nə: i dəw ki *Samari ti, taa ndil ki majal isi mei ti tə.» ⁴⁹ Ə Jəju əl-de ə nə: «Jagi, ndil ki majal goto mem ti, nə ne kare ki m-o ba, mi m-əsi gon Bai, ə səi imbati kəsi gonm tə par. ⁵⁰ Mi m-isi m-sangi kadi dije iləi təji dəm ti al. Dəw ki isi sangi kadi dije iləi təji dəm ti e noo, e ə a gangi ta kin adi-m. ⁵¹ Ningə təki rəjeti, adi m-əl səsi, dəw ki təl rəne go ta ti ləm ba, dəwe kin a oy al ratata.» ⁵² Lo kin ti noo, Jipi je əli-e əi nə: «Ki ne kin, ji gər maji ngata təki ndil ki majal isi mei ti. *Abirakam oy, taa njé kəl ta je ki ta Luwə ti ka oyi tə, ningə i əl ə nə: “Dəw ki təl rəne go ta ti ləi ba, dəwe kin a oy al ratata.” ⁵³ I itə kaje Abirakam ki oy kin a? Taa njé kəl ta ki ta Luwə ti ka oyi tə! I o rəi kadi i nə ə?» ⁵⁴ Ba Jəju ilə-de ti ə nə: «Kin ə re m-təji rəm mi wa ningə, e təji ki ndae goto. NGa ningə, dəw ki nje kilə təji dəm ti e Bai. E ki isi əli ta lie əi nə e Luwə ləsi, ⁵⁵ nə igəri-e al. Mi m-gər-e. Kin ə re m-əl m-ə nə m-gər-e al ə, re m-a mi nje ngom tə səi je be tə. Nə mi m-gər-e, taa m-təl rəm go ta ti lie tə. ⁵⁶ Kasi Abirakam ra rənəl ngay mbata ində mene ti kadi n-a n-oo ndə ki m-a m-re-n. NGa ningə oo ndə rem, adi rəe nəl-e ngay.» ⁵⁷ Lo kin ti, Jipi je dəji Jəju əi nə: «İra bal kuti mi al bəy ə kəmi oo Abirakam a?» ⁵⁸ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Təki rəjeti, adi m-əl səsi, kəte nō koji Abirakam ti, “Mi m-isi noo”.» ⁵⁹ Lo kin ti noo be, kəi mbal kadi n-tiləi Jəju, nə ur dan kosi je, ə tēg gin kəy ti lə Luwə kə, aw.

9

Jəju əji nje kəm tə kare

¹ Loki Jəju isi ində də ningə, oo dəw ki kəme tə lo koje ti nu isi. ² *NJé ndo je lie dəji-e əi nə: «Nje ndo dije, dīngəm ki kəme tə lo koje ti nu kin, kəme tə əji-n də majal lie e wa ə se, əji-n də majal lə njé koje je ə[☆]?» ³ Ə Jəju əl-de ə nə: «E ta lə majal lie al nim, e ta lə majal lə njé koje je al nim, nə kəme tə be mba kadi Luwə əji-n təgine taga kadi dije gəri. ⁴ Dəkagilo ki kadi tə bəy, səbi kadi ji rai kilə lə dəw ki nje kilə-m, tadə lo a ndul ba, lo kadi dəw a ra kilə goto. ⁵ Təki mi-n dənangi ti ne bəy, mi kunji ki dənangi ti.» ⁶ Loki Jəju əl ta je kin be ba, go ti, tibi man tane nangi, ləy-n nangi, ər gidə kəm nje kəm tə ti ka kin. ⁷ Ningə, əl nje kəm tə ə nə: «Aw itogə kəmi lo ndogə man ti ki Silowe[☆].» «Silowe» kər me nə «nje kaw kilə». Be ə, nje kəm tə aw togə kəmne loe ti ka kin, ba ta təl-e, kəme oo lo maji. ⁸ NJé gədi kəy je lie, ki njé je ki kəte isi ooi-e lo kəy ne ti, əli əi nə: «Ma, e kam e dəw ki nje kisi nangi, kəy ne ka kin al a?» ⁹ Ningə njé ki nə je əli əi nə: «E darəe e wa.» Ə njé ki nungə əli əi nə: «Jagi e e al, nə e dəw ki nje titi naa sie.» Ningə e wa ki dəne əl ə nə: «E darəm mi wa.» ¹⁰ NGata ə dəji-e ta əi nə: «Re e i wa ə, ra ban be ə kəmi oo lo ə?» ¹¹ Ə əl-de ə nə: «Dīngəm ki təe nə Jəju ə ləy nangi ər gidə kəm ti, ə əl-m ə nə: “Aw Silowe ti itogə kəmi”, ə m-aw m-togə kəmm, par ə kəmm oo lo maji.» ¹² Ningə dəji-e əi nə: «Dīngəm kin e ra be ə?» Ə əl-de ə nə: «M-gər al.»

Parisi je dəji ta dīngəm ki kəte kəme tə ka kin

¹³ Lo kin ti, əri dīngəm ki kəte kəme tə ka kin awi sie rə *Parisi je ti. ¹⁴ Ningə, ndəe ti ki Jəju ləy-n nangi ki man tane ər gidə kəme ti adi kəme oo lo ka kin e ndə taa kəə. ¹⁵ Ə Parisi je dəji-e ta ki yadə rangi bəy se n-ra ban ə n-oo lo wa? Ə əl-de ə nə: «Jəju ər nangi ki ləy kəmm ti, ə m-aw m-togə kəmm, ə ngəsine kəmm oo lo.» ¹⁶ Lo kin ti, Parisi je ki madi əli əi nə: «Dəw ki ra ne kin e dəw ki i rə Luwə ti al, tadə ində kəmne go ndə taa kəə ti al.» Nə njé ki nungə əli əi nə: «Ra ban be ə, dəw ki nje ra majal par a aw ki togə kadi ra-n ne kəji je ki əti bəl be kin ə?» Be ə, ta kin re ki gangi-naa dande ti. ¹⁷ Ningə təli dəji nje kəm tə ka kin bəy əi nə: «NGa i wa ki dəi, ta ri ə əl də dəw ti ki tēg kəmi adi kəmi oo lo kin ə?» Ə nje kəm tə əl ə nə: «E nje kəl ta ki ta Luwə ti.» ¹⁸ *Jipi je mbati kadi mede təki e dəw ki kəte kəme tə, ə ngəsine dəw tēg kəme adi kəme oo lo. Rai biti adi njé koje je rəi. ¹⁹ Ə dəji-de ta əi nə: «Dəw kam e ngonsi wa təki rəjeti a? A re e ngonsi wa ə, kəme tə lo koje ti wa a? A re kəme tə lo koje ti ə, ra ban be ə ngəsine kəme oo lo ə?» ²⁰ Ə njé koje je əli əi nə: «Ji gər maji kadi e ngonje wa, taa kəme tə lo koje ti nu tə. ²¹ Nə ki əji də kəme ki ngəsine oo lo, ə

☆ 9:2 Tēg ki taga 20.5 ☆ 9:7 2 NGar je 20.20; Ejay 8.6

se na ə teɛ kəme adi kəme oo lo wa kin ə, ji gər ne kare me ti al. Ningə e wa tɔgi gangi ə nə idəji-e, ə a əl ta ki dɔ rone ti.»²² Njé koje je əli ta kin be mbata bəl ki bəli Jipi je. Tado Jipi je dɔɔi ta naa ti kadi tə dəw ki re əl ə nə Jəju e Kirisi ki Luwə mbəte ba, sɔbi tuwe gin kəy kaw-naa ti ləde kɔ. ²³ E mbata kin ə, njé koje je əli əi nə: «E wa tɔgi gangi ə nə, idəji-e.»²⁴ Ə Parisi je bari dəw ki kəte kəme tɔ ka kin adi-e re ki kɔ joo, ningə əli-e əi nə: «Əl ta ki rɔjeti, əsi-n gon Luwə. Ji gər kadi dingəm kin e nje ra majal.»²⁵ Lo kin ti, dingəm ki kəte kəme tɔ ka kin əl-de ə nə: «E nje ra maji, ə se e nje ra majal wa ka m-gər ne kare me ti al, ne kare ki m-gər maji ən: kəte kəm tɔ, ningə ngəsine kəmm oo lo.»²⁶ Ningə təli əli-e əi nə: «E ri ə ra səi ə? Ə ra ban tɔ ə adi kəmi oo lo ə?»²⁷ Lo kin ti əl-de ə nə: «Ta kin m-əl səsi kəte ngata, ə imbati koo ta ləm, ə ra ban ə igei kadi m-təl m-əl səsi bəy ə? İndigi kadi itəli njé ndo je lie tɔ a?»²⁸ Loki əl Parisi je ta be ba, əi je taji-e ə əli-e əi nə: «İ ə i nje ndo lie, nə je, je njé ndo je lə *Moji. ²⁹ Ji gər kadi Luwə əl ta ki Moji, nə dəw ləi kin, ji gər lo ki teɛ ti al.»³⁰ Ə dingəm ka kin əl Parisi je ə nə: «E ne ki əti bəl ngay kadi dəw ki səi, igəri loki teɛ ti al tɔ, ə dəwe ka kin taa adi kəmm oo lo. ³¹ Ji gəri maji kadi dije ki njé ra majal, re əli ta ki Luwə ə, Luwə oo dɔ ta ləde al, nə dəw ki nje bəl Luwə, ki nje təl rone go ndue ti, Luwə oo dɔ ta lie. ³² Ki mari nu wa kin, ndɔ kare kadi j-o nə dəw madi ə adi kəm dəw ki tɔ lo koje ti nu oo lo be kin, m-o al bəy. ³³ Kin ə re dingəm kin i rɔ Luwə ti al ə, ne madi kare ki asi kadi ra goto.»³⁴ Lo kin ti, əli-e əi nə: «İ dəw ki a me majal ti lo koji ti nu kam ə, igə kadi i ə indo-je ne!» Ba tuwəi-e adi teɛ taga. ³⁵ Jəju oo kadi tuwəi-e, ə loki inge, dəje ə nə: «İ adi mei *NGon dəw a?»³⁶ Ə əl Jəju ə nə: «Babe, NGon dəw ə e na wa əl-m adi tə m-ade mem.»³⁷ Ningə Jəju əl-e ə nə: «İ o-e ki kəmi, e darə e wa ə isı əli ta kin.»³⁸ Be ə, dingəm ka kin əl Jəju ə nə: «Babe, m-adi mem.» Ba əsi məkəsine nangı nɔe ti. ³⁹ Jəju əl-e ə nə: «M-re dɔnangi ti ne mba gangi ta, m-re mba kadi dije ki kəmdə tɔ, ooi lo, ə kadi njé ki kəmdə oo lo, təli njé kəm tɔ je tɔ.»⁴⁰ Loki Parisi je madi ki ai ki Jəju nɔɔ, ooi dɔ ta ki Jəju əl kin ningə, dəji-e əi nə: «Je ka je njé kəm tɔ je tɔ a?»⁴¹ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Kin ə re səi njé kəm tɔ je təkı rɔjeti ə, re majal ləsi a goto, nə təkı j-ısi-n, ə oi rəsi kadi kəmsi oo lo kin ba, majal ləsi to lo tone ti ba.»

10

Kuji ta ki dɔ ba bati je ti

¹ Jəju əl ə nə: «Təkı rɔjeti adi m-əl səsi. Kin ə re dəw madi ur go bati je ti ki ta kəy al, nə i bal ki dɔ bər ki rəbi ki rangı ba, dəwe kin e nje bɔgi, e baw kaya. ² Nə dəw ki ur kəy go bati je ti ki ta kəy, e ə e ba bati je. ³ Nje ngəm ta kəy bati je teɛ ta kəy ade, ba bati je ooi dɔ ndue. Ningə bar bati je ləne kare kare ki tɔde, teɛ səde taga. ⁴ Loki teɛ ki bati je ləne pəti taga ningə, əti njiyə nɔde ti, ba bati je uni goe, tado gəri ndue. ⁵ Bati je a uni go dəw ki rangı al. Re ooi dəw ki rangı ba, a ayı-naa say kɔ kade ti, tado gəri ndu dije ki rangı al.»⁶ Jəju əl-de kuji ta kin, nə gəri ne ki əl-de ta dɔ ti kin al. ⁷ Ə təl əl-de bəy ə nə: «Təkı rɔjeti, adi m-əl səsi, mi ta kəy bati je. ⁸ Dije pəti ki rəi nɔm ti, əi njé bɔgi je, ki baw kaya je, adi bati je ooi ta ləde al[☆]. ⁹ Mi ta kəy, re dəw ur kəy ki rəbi ki rəm ti ba, dəwe a ingə kaji. A ur kəy nim, a teɛ nim, taa a ingə ne kusone nim tɔ. ¹⁰ Nje bɔgi re ba, re mba bɔgi, re mba təl ne, ə re mba tuji ne tɔ par. Nə mi, m-re mba kadi dije ingəi kaji. Ningə kadi e kaji ki to mbar mbar.

¹¹ «Mi ba bati je ki m-ul bati je maji. Dəw ki ul bati je maji, adi rone mbata bati je ləne. ¹² Nə dəw ki e nje ngəm bati je mba kingə la par bi e bade al, loki oo jagım isi re ki dɔ bati je ba, iyə bati je ə ay, adi jagım re uwə-de je, sane-de je. ¹³ Nje ngəm bati je mbata kingə-n la kin ay, tado ne lie e la par ə isı sangı, adi oo lo kadi ində rone kɔ ti mbata lə bati je al. Mi, mi ba bati je ki m-ində kəmm go bati je ti maji. ¹⁴ M-gər bati je ləm, ə bati je ləm gəri-mi tɔ. ¹⁵ Gəri-mi təkı Bai gər-m ə mi m-gər-n Bai kin be tɔ. Be ə, m-adi rəm mbata bati je ləm. ¹⁶ M-aw ki bati je ki rangı nɔɔ bəy ki əi me kəy ti ne al. Əi je ka, sɔbi kadi m-re səde me kəy ti tɔ. A ooi ndum ba, a təli ne kul je ki kare ba gin bade ti ki kare ba. ¹⁷ Bai ndigi-m, mbata m-ilə rəm kɔ kadi tə m-təl m-ingə kingə ki rangı. ¹⁸ Dəw ki a

☆ 10:8 Jərəmi 23.1-2; Ejəkəl 34.2-3

ində tōgi dōm ti kadi m-ilə rōm kə goto. E mi wa ə m-adi ki me ndigi ləm. M-aw ki tōgi kadi m-adi-n nim, kadi m-taa-n nim. E kin ə e ndu ki m-gər ki rə Bai ti.»¹⁹ Ta lə Jəju kin təl re ki gangi-naa ki rangi dan *Jipi je ti bəy.²⁰ NGay je dande ti əli əi nə: «NDil ki majal isi mee ti, dəe a dana al, ə ra ban ə isi oi ta lie ə?»²¹ Ə njé ki nungi əli əi nə: «Dəw ki ndil ki majal isi mee ti əl ta be al. Dəw ki ndil ki majal isi mee ti asi kadi a tēē kəm njé kəm to je al.»

Jipi je mbati koo mbide ti tēki Jəju e NGon Luwə

²² Dəkagiloe ti kin, *Jipi je isi rai nay tər ndu dō kəy ti lə Luwə Jorijaləm ti. E dəkagilo kul ti.²³ Jəju ilə lo aw je təl je gin pal ti lə *Salomō, nati kəy ti lə Luwə.²⁴ Jipi je iləi-naa gəi gide, ningə əli-e əi nə: «Kadi ban ti ə a əl-je ta ki kadi meje osi nangi ə? Kin ə re i Kirisi ki Luwə mbəte ə, əl-je wangi adi j-o.»²⁵ Ə Jəju əl-de ə nə: «Ta kin m-əl səsi kəte ngata, nə imbati kadi itaai ta ləm. Ne je ki m-isi m-ra-de me tō Bai ti kin mai naji dōm ti.²⁶ Nə səi, imbati kadi-mi mesi. Imbati tadō səi dan bati je ti ləm al.²⁷ Bati je ləm ooi ndum, m-gər-de, ningə əi je uni gom tō.²⁸ M-adi-de kaji ki to biti ki nō ti, bi tade a ti al. Taa dəw ki kadi ində tōgine taa-n-de jim ti ka goto tō.²⁹ Bai ki nje kadi-m-de aw ki tōgi dō dije ti pəti, adi dəw madi ki asi kadi ində tōgi taa-n-de ji Bai ti goto.³⁰ Je ki Bai je dije ki kare ba.»³¹ Lo kin ti, Jipi je təli kəi mbal bəy kadi n-tiləi Jəju n-təli-e.³² Ə Jəju əl-de ə nə: «M-ra ne je ki maji maji ngay ta kəmsi ti ki tōgi ki i rə Bai ti, nga e ki ra ə igei kadi itiləi-mi ki mbal itəli-mi ki mbae ə?»³³ Ə Jipi je əli-e əi nə: «E mbata ne maji ki ira ə ji ge kadi ji tiləi ki mbal ji təli al, nə e ki mbata ta ki mal. Tadō i ki i dəw kare par əl ə nə i Luwə[☆]»³⁴ Jəju əl-de ə nə: «Luwə əl me ndu-kun ti ləsi ə nə: “Mi m-əl səsi, səi luwə je”.³⁵ Dije ki Luwə əl-de ta ləne ə Luwə bəar-de luwə je kin. Ningə igəri maji kadi dəw asi tōgi buji ta lə Luwə al.³⁶ Mi, e Luwə ə mbəti-m, ilə-m dənangi ti, ə m-əl-n m-ə nə mi NGon Luwə, ningə səi əli əi nə se mi nā ə m-əl m-ə nə mi NGon Luwə wa bəa, mi nje kəl ta ki mal dō tō Luwə ti, kin e mba ri ə? ³⁷ Kin ə re m-ra kilə lə Bai al ningə tə adi-mi mesi al! ³⁸ A kin ə re m-isi m-ra kilə lə Bai ningə, re adi-mi mesi al ka, adi mesi kilə je ki m-ra-de ka kin ndəy taa. Adi mesi kadi igəri tēki Bai isi mem ti, ə mi m-isi me Bai ti tō.»³⁹ Lo kin ti, sangi rəbi nja kare bəy kadi n-uwəi Jəju, nə tēē mbōde ti aw.

⁴⁰ Jəju təl aw gidi ba Jurde ti, lo ti ki kəte Jā ra dije batəm ti. Jəju aw isi loe ti kin nōō.⁴¹ Dije ngay awi rəe ti, ningə əli-naa əi nə: «Jā ra ne madi kare ki əti bəl al, nə ne je pəti ki əl əji-n dō dīgəm kin e ne je ki rəjeti.»⁴² Lo kin ti nōō be dije ngay adi mede Jəju.

11

Ki Lajar lo koy ti

¹ Dīgəm kare ki nje mōy e nōō, təe nə Lajar. Isi me be ti ki Bətani ki e ngon be lə Mari əi ki ngokone Marti.² E darō Mari wa kin ə a əy yibi ki əti maji nja Bəbe ti nim, bər njae ki bisi dəne nim. NGa ningə e ngokōe Lajar ə rəe to-e.³ NGakonaa je ki dəne ki joo kin iləi dəw madi ade aw əl Jəju ə nə: «Bəbe, basa madi e mōy.»⁴ Loki Jəju oo ta kin ningə əl ə nə: «Mōy lə Lajar kin a təl-e al, nə e mōy ki re kadi tōji tōgi Luwə, taa kadi dije iləi tōji dōm ti mi NGon Luwə tō.»⁵ Jəju ndigi Marti əi ki ngokōe Mari, taa ndigi Lajar tō.⁶ Jəju oo maji kadi Lajar e mōy, nə isi lo ti ki isi ti kin ba ndō joo bəy.⁷ Go ti, əl njé ndo je ləne ə nə: «Adi ji təli j-awi Jude ti gogi.»⁸ Ə *NJé ndo je lie əli-e əi nə: «Nje ndo dije, ndō ngay al ne bəy ə *Jipi je sangi kadi n-tiləi-ni ki mbal n-təli-ni ka kin ə, ige kadi itəl aw Jude ti bəy a?»⁹ Jəju ilə-de ti ə nə: «NGan kadi e dōgi gide joo me kadi ti ki kare. Ningə kin ə re dəw njiyə kada ə a osi al, tadō oo lo maji.¹⁰ A re njiyə kondō ə a osi, tadō oo lo maji al.»¹¹ Go ta ti kin, Jəju ilə ta ki rangi dō ti ə nə: «Madije Lajar to bi, ningə m-a m-aw kadi m-ndəl-e.»¹² Ə njé ndo je əli-e əi nə: «Bəbe, re e bi ə to ə a ndəl bəy.»¹³ Jəju əl ta lə koy Lajar, nə njé ndo je ooi tēki e ta lə bi ki kare.¹⁴ Ə Jəju əl-de ay njay ə nə: «Lajar oy.¹⁵ NGa ningə ki əji dəsi, rōm nəl-m ngay kadi m-goto loe ti, kadi tə səi je adii-mi mesi. Bə ki ne

☆ 10:33 Ləbətiki 24.16

kin, adi j-awi dæe ti.» ¹⁶ ð Tomasi ki isi bari-e «NDingə» əl ndəgi njé ndo je ə nə: «J-əi ka adi j-awi sie tə j-oyi sie.»

Jəju e nje kadi dije təli isi ki dæde taa

¹⁷ Loki Jəju re tɛɛ Bətani ti, oo kadi dibi Lajar ra ndə sə ngata. ¹⁸ Bətani e basi ki Jorijaləm, asi kulə mətər mitə be par, ¹⁹ adi *Jipi je ngay rəi rə Marti ti əi ki Mari kadi səlɪ mede ɔji-n də koy lə ngokode. ²⁰ Loki Marti oo kadi Jəju a re nɔɔ, i aw tilə kəme, ningə Mari taa isi yane nangi me kəy ti. ²¹ Marti ki aw tilə kəm Jəju, əl Jəju ə nə: «Babe, kin ə re i səje ne ə re ngokom a oy al. ²² Nə ki ne wa kin ka m-gər kadi nɛ je pəti ki idəji Luwə ə a adi.» ²³ ð Jəju əl-e ə nə: «NGokoi a i lo koy ti.» ²⁴ Ningə Marti ile ti ə nə: «E ki rəjeti, m-gər kadi ndə ki njé koy je a i taa lo koy ti dəbəy ndə ti ə, Lajar a i taa lo koy ti tɔ☆.» ²⁵ Lo kin ti, Jəju əl-e ə nə: «Mi nje kadi dije i taa lo koy ti, ki nje kadi dije isi ki dæde taa. Dəw ki adi-m mene, re oy mindi ka, a təl isi ki dæne taa. ²⁶ NGa ningə, dəw ki isi ki dæne taa, ə adi-m mene ba, dəwe kin a oy al ratata. M-dəji se oo be wa?» ²⁷ Ba Marti ile ti ə nə: «Oyo, Babe, m-adi mem təkɪ i ə i Kirisi ki Luwə mbəte, i ə i NGon lə Luwə, i ə i dəw ki səbi kadi a re dənangi ti.»

Jəju nɔ mbata koy lə Lajar

²⁸ Go ta ti ki Marti əl kin ba, ɔti aw bar ngokone Mari, əl-e ta nangi yəgɪrɔ be ə nə: «Nje ndo dije a nɔɔ, ə isi dəji kadi aw.» ²⁹ Loki Mari oo ta kin taa par ə i taa kalangi aw ki rə Jəju ti. ³⁰ Jəju ur me be ti al bəy, e lo ti wa ki Marti aw inge ti kəte ka kin bəy. ³¹ *Jipi je ki isi me kəy ti ki Mari, isi səlɪ mee, loki ooi-e i taa kalangi, tɛɛ taga, ooi ə nə isi aw ki də badi ti kadi nɔ wa, adi i taa goe ti. ³² Loki Mari aw tɛɛ lo ti ki Jəju a ti, ə oo Jəju ba, osi nangi njæe ti, ningə əl-e ə nə: «Babe, kin ə re i səje ne ə re ngokom a oy al.» ³³ Loki Jəju oo kadi Mari isi nɔ, taa Jipi je ki i goe ti ka isi nɔi tə ba, mee ur made, taa ndile isi nangi al tə. ³⁴ ð dəji-de ə nə: «Iləi-e ra be ə?» Ba əli-e əi nə: «Babe, ire ə a o.» ³⁵ Lo kin ti, Jəju nɔ. ³⁶ ð Jipi je əli əi nə: «Oi təji ki təji ndigi ki ndige kin.» ³⁷ Nə njé ki nungi əli əi nə: «Tɛɛ kəm nje kəm tə, nga ra ban ə asi kadi ɔgi Lajar koy al tɔy?»

Jəju adi Lajar i lo koy ti

³⁸ Lo kin ti, me Jəju təl ur made kur ki rangi bəy, adi ɔti aw ki də badi ti. Ningə e bole mbal ə indəi mbal made utii tae. ³⁹ Jəju əl-de ə nə: «Ōri mbal kin kə», nə Marti ki konan nje goto əl Jəju ə nə: «Babe, ra ndə sə ngata, adi a əti.» ⁴⁰ ð Jəju əl-e ə nə: «M-əli m-ə nə ri ə? M-əli m-ə nə re adi mei ə a o təgi Luwə.» ⁴¹ Lo kin ti, ɔri mbal kə, ə Jəju un kəmne ki taa ningə əl ə nə: «Bai, m-ra-i oyo təkɪ o də ndum. ⁴² M-gər kadi ta je ki m-isi m-əl səi kin o də ndum dərɔ, nə m-əl ta kin be mbata kosi dije ki gəi gidim kin, kadi adi-mi mede təkɪ e i ə ilə-m.» ⁴³ Go ta ti kin ba, Jəju un ndune ki taa əl ta ki təgine ə nə: «Lajar, itɛɛ taga!» ⁴⁴ Ningə nje goto Lajar ində lo tɛɛ taga. Jie je ki njæe je e ki ragi ki ta kibi, taa ta kəme e ki dole ki kibi tə. ð Jəju əl-de ə nə: «Ituti-e, ə iyəi-e adi aw.»

Dije dəi ta naa ti kadi n-təli Jəju

(Mt 26.1-5; Mk 14.1-2; Lk 22.1-2)

⁴⁵ *Jipi je ngay ki awi rə Mari ti, ə ooi nɛ ki Jəju ra, adi mede Jəju. ⁴⁶ Nə njé ki nə je awi ingəi *Parisi je, əli-de nɛ ki Jəju ra. ⁴⁷ Lo kin ti, njé kun də njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ki Parisi je, ɔsi də njé gangi ta je lə Jipi je naa ti, ningə dəji-naa əi nə: «E ri dana ə kadi ji rai ə? Dingəm kin ra nɛ je ki əti bəl bəl ngay! ⁴⁸ Kin ə re j-iyəi-e j-adi ra nɛ je ləne kin ki nɔne ti ə, dije pəti a adi-e mede, ningə dije ki Rom ti a rəi kadi tuji kəy lə Luwə, taa a tuji gin be ləje təl!» ⁴⁹ ð Kayipi ki e ki kare dan njé kun də Jipi je ti, ki bale ti nɔɔ e ki bo də njé kijə nɛ məsi kadi-kare je ti, un ta əl-de ə nə: «Iğəri nɛ kare me nɛ ti ki isi ra nɛ kin all! ⁵⁰ Iməri ta maji oi! E soti ngay mbata ti ləsi kadi ba kal dəw kare oy mbata lə gin dije kosi, ə gin be ki tae ba ingə tuji al.» ⁵¹ NGa ningə e ta ki Kayipi wa ba əl ki dæne al, nə təkɪ bale ti nɔɔ e ki bo də njé kijə nɛ məsi kadi-kare je ti, Luwə ində ta tae ti adi ilə mbəe kəte təkɪ səbi kadi Jəju a oy mbata lə gin be lə Jipi je. ⁵² Ningə a oy mbata lə gin be lə Jipi je par al,

☆ 11:24 Daniyəl 12.2

nə a oy mba kadi kaw-n ngan lə Luwə ki sanəi-naa ki lo je dangi dangi kin kadi təli gin dije ki kare ba. ⁵³ I dō ndəe ti nōō kin, njé kun dō Jipi je uni ndude kadi n-təli Jəju. ⁵⁴ E be ə, Jəju ində ngangı njiyə taga ta kəm Jipi je ti. Ər rone aw basi kadi dilə lo ti, me ngon be ti ki bari-e Epirayim. Aw isi ti nōō ki njé ndo je ləne.

⁵⁵ Dəkakilo ra nay lə Jipi je ki bari-e Paki e basi, adi dije ngay awi Jorijaləm ti kəte nō ti kadi tə rai ne je ki go kuje ti ləde əi Jipi je kadi Luwə oo-n-de tə dije ki kanji majal. ⁵⁶ Dije ka kin əi gin kəy ti lə Luwə, ningə isi sangi Jəju, ə dəji-naa ta dande ti əi nə: «Mər ta ləsi e ri ə? Kadi a re lo ra nay ti al a?» ⁵⁷ Ne kare ba, njé kun dō njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki Parisi je adi ndu kadi re dəw madi oo lo ki Jəju e ti ba, kadi əl-de adi n-awi n-uwəi-e.

12

Mari buki yibi ki əti maji nja Jəju ti
(Mt 26.6-13; Mk 14.3-9; Lk 7.36-50)

¹ NDō mehe kəte nō ra nay Paki ti, Jəju aw Bətani ti ki Lajar isi ti. Lajar ki ndō ki ade i taa lo koy ti. ² Lo kin ti nōō, rai ne kuso ki tō Jəju. Marti ə e nje kadi-de ne kuso, ningə Lajar e ki kare dan njé kisi ta ne kuso ti ki Jəju. ³ Mari un yibi ki rai ki man kagi ki bari-e nar, a rosi ngon ku be, buki nja Jəju ti, ningə go ti, bər njae ki bisi dəne. E yibi nar dərəe ki gate e ngay. Baye taa me kəy. ⁴ Lo kin ti, Judasi Isikariyoti ki e ki kare dan njé ndo je ti lə Jəju, e ki a un dō Jəju, əl ə nə: ⁵ «Mba ri ə e ki gati ki yibi kin, taa-n la ki lo kilə ti ki ndo bu mitə be ka e ki ra-n ki njé ndoo je al ə?» ⁶ Judasi əl ta kin be mba to ba ta lə njé ndoo je to rəe al, nə mbata e nje bogi. E ə bəl la e jie ti, adi isi bogi la ki isi buki me ti ndəy ndəy. ⁷ Nə Jəju əl ə nə: «fyəi Mari jəke! Ra ne kin be nginə-n ndō ki kadi darəm a aw-n bada. ⁸ Njé ndoo je kam, isi səsi ne ki ndō je pəti, nə mi m-a m-isi səsi ki nō ti al.»

Dije dōi ta naa ti kadi n-təli Lajar

⁹ Kosi *Jipi je ngay ooi kadi Jəju e Bətani ti, adi rəi. Ningə rəi mbata lə Jəju par al, nə rəi mba koo Lajar ki Jəju ade i taa lo koy ti ka kin tō. ¹⁰ E be ə, njé kun dō njé kijə ne məsi kadi-kare je uni ndude kadi n-təli Lajar kō, ¹¹ mbata e ta lie ə ra adi Jipi je ngay iyəi-de ə adi mede Jəju.

Jəju ur me be ti ki Jorijaləm ki kəsi-gon
(Mt 21.1-11; Mk 11.1-11; Lk 19.28-40)

¹² Lo ti go ti, kosi dije ki ngay ki rəi Jorijaləm, ooi kadi Jəju isi re Jorijaləm, ¹³ ə oyi baji tan je, ə tēgi taga gidı be ti, awi tılə kəme. Ningə lo kin ti, uni ndude ki taa əli əi nə: «Təji e ki dō Luwə ti! Ningə kadi Luwə ində jine dō dəw ti ki re ki tō Bəbe, kadi Luwə ində jine dō ngar ti lə *Isirayəl je!» ¹⁴ Jəju ingə ngon koro, ningə al isi dəe ti təki ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə:

¹⁵ «təbəl al, be bo *Siyō!

Igō lo o, ngar ləi isi re,

Isi dō ngon koro ti. ☆»

¹⁶ Dəsay ba, njé ndo je lie gəri me ne je ki isi rai kin al, nə loki dije isi iləi təji dō Jəju ti ngata ba kadi mede ole dō ti təki makitibi lə Luwə əl ta lie kadi ne kin a ra ne dəe ti be. Ningə e nee ka ə isi ra ne dəe ti kin.

¹⁷ Dije ngay ki ndō ki əi sie naa ti loki ndəl Lajar ade tēgi bada, dan njé koy je ti, mai naji lie. ¹⁸ Ningə e naji ki ma ləde kin ə ra adi kosi dije awi tıləi kəme, tadō ooi kadi ra ne kəji ki əti bəl ngay kin. ¹⁹ Lo kin ti, *Parisi je əli-naa dande ti əi nə: «Oi to ki taga ta kəmsi ti ne kadi asi ra ne madi al; dije pəti buki-naa ki goe ti!»

Girəki je sangi kadi n-ooi Jəju

²⁰ Girəki je madi əi dan dije ti ki rəi Jorijaləm lo ra nay ti kadi əsi məkəsıde nangı nō Luwə ti. ²¹ Girəki je ka kin rəi basi rō Pilipi ti ki e dəw ki ngon be ti ki Bətisayda ki Galile ti, dəji-e əi nə: «Ji ndıgi kadi j-o Jəju.» ²² Ə Pilipi aw əl Andıre, nga ə indəi rəde naa ti joo pu awi əli Jəju. ²³ Jəju ilə-de ti ə nə: «Ki ne kin ba, ndō asi kadi Luwə təji təgım mi *NGon

daw ki taga ngata. ²⁴ Ningə ki rəjeti, adi m-əl səsi, kə ko ki kare ki osi nangi kin re oy al ə, a to ki karne ba par, a re oy tə ba, a tēē ki kə ko je ki rangi ngay. ²⁵ Dəw ki ndigi koo maji rone, a tī tae, nə dəw ki iyə ta koo maji rone dənangi ti ne, a ngəm rone kadi kaji ki biti ki nō ti. ²⁶ Kin ə re dəw madi ge ra kilə bəə ləm ba, səbi kadi un gom, nga ningə nje kilə bəə ləm kin a e səm lo ti ki m-a m-ı ti. Dəw ki nje ra kilə bəə ləm, Bai Luwə a əsi gone.»

Jəju əl ta ki dō koyne ti

²⁷ Jəju əl ə nə: «Ki ne kin, ndilm isi nangi al, ə se ta ri ə kadi m-əl wa? Kadi m-əl m-ə nə: “Bai, aji-m ta dō kadi ti ki ngə ki a re dōm ti kin a?” NGa e mbata dō kadi wa kin ə m-re biti m-tēē-n ne kin. ²⁸ Bai, itəji adi dije gəri tōba ləi.» Ningə ndu dəw ba ı ki dərə ti ə nə: «M-adi dije gəri tō ba ləm ngata, nə m-a m-adi-de gəri bəy.» ²⁹ Kosi dije ki ai loe ti nō ə ooi ndu ta kin ki mbide əli əi nə: «E ndi ə ndangi nē.» Ningə njé ki nungi əli əi nə: «Malayka kare ə əl-e ta.» ³⁰ Ə Jəju əl-de ə nə: «NDu ta ki ba ə oi kin tēē mbata ləm mi al, nə tēē ki mbata ləsi səi je. ³¹ Ki ne kin, e dəkagilo ki kadi Luwə a gangi-n ta dō dije ti ki dənangi ti ne ngata, e dəkagilo ki kadi Luwə a uwə-n nje majal ki isi ində təgine dō dije ti ki dənangi ti ne, ile gidi lo ti kō ngata. ³² NGa ningə mi, ndō ki dije a bəi-mi taa dō kagi-dəsi ti kin ba, m-a m-ndər dije pəti ki rəm ti.» ³³ Me ta ti kin, Jəju təji kadi gəri se go rəbi ki ban ə a oy-n wa?. ³⁴ Ə kosi je əli-e əi nə: «J-ingə me makitibi ndu-kun je ti ləje təki Kirisi ki e dəw ki Luwə mbəte, a isi biti ki nōne ti bi a oy al[☆], nga ra ban be ə ı əl ə nə: “Səbi kadi a bəi NGon dəw taa dō kagi-dəsi ti ə?” Ə NGon dəw ə wa kin e nā dana ə?» ³⁵ Ba Jəju əl-de ə nə: «Kunji e dansi ti ne dəkagilo ndəy bəy. Ningə kadi injiyəi ki nōsi ti loki kunji isi unji dəsi ti kin, kadi tə til ingə səsi dō rəbi ti al. Tado dəw ki njiyə me til ti, gər lo ki isi aw ti al. ³⁶ Dəkagilo ki kunji e səsi kin ba, adi mesi kunji, kadi tə itəli dije ki me kunji ti.» Loki Jəju əl-de ta be ningə, əti aw bəyō rone say ta kəmde ti.

Jipi je mbati kadi mede Jəju

³⁷ Jəju ra nē kəji je ki əti bəl bəl ta kəm *Jipi je ti ka, mbati kadi-e mede. ³⁸ E kin təji ta ki nje kəl ta ki ta Luwə ti Ejay əl ə nə:

«Babe, nā ə taa ta ki tēē taje ti osi mbide ti kin ə?

E nā je ə Babe təji-de təgine ə[☆]?»

³⁹ Ningə darə Ejay ə wa təl a nō ə gın nē ki asii kadi mede al ə nə:

⁴⁰ «Luwə tō kəmde,

Kadi tə ooi lo al,

Adi mede ngə ngororo,

Kadi tə gəri nē madi kare al,

Kadi tə təli kəmde rō Luwə ti al,

Nə tə Luwə ı aji-de.[☆]»

⁴¹ Ejay əl ta kin be mbata kunji Jəju ki oo kəte nu ə əl-n ta dōe ti.

⁴² Nē kare ba, dan njé kun dō Jipi je ti wa kin, ngay je adi mede Jəju, nə mbati kəli ki taga mbata lə *Parisi je ki kadi a tuwəi-de kō gın kəy kaw-naa ti ləde əi Jipi je[☆]. ⁴³ Oi maji ngay kadi dije ə piti-de ə e soti itə kadi Luwə ə piti-de.

Ta ki ta Jəju ti ə a gangi ta

⁴⁴ Jəju əl ta ki ndune ki boy ə nə: «Dəw ki adi-m mene ba, e mi ə adi-m mene al, nə e nje kilə-m ə ade mene; ⁴⁵ ningə dəw ki oo-m ə, oo nje kilə-m tō. ⁴⁶ Mi, mi kunji, ə m-re dənangi ti ne mba kadi dəw ki adi-m mene ba, dəwe njiyə me til ti al. ⁴⁷ Kin ə re ta ləm osi mbi dəw ti, ə dəwe ra-n kilə al ə, e mi ba m-gangi ta dōe ti al, tado m-re dənangi ti ne kadi m-aji dije bi kadi m-gangi ta dōde ti al. ⁴⁸ Dəw ki mbati-m nim, taa ta ləm al nim ə, aw ki nje gangi ta dōne ti ngata. Tado e nē je ki m-ndo dije wa kin ə, a gangi ta dōe ti dōbəy ndō ti. ⁴⁹ Təki rəjeti, m-əl ta ki dō rəm al, nə e Bai ki nje kilə-m ə adi-m ndu je ki kadi m-əl nim, m-ndo nim. ⁵⁰ NGa ningə, m-gər kadi ndu ki Luwə adi kin ə, e nje re ki kaji ki biti ki nō ti. Ta je ki m-əl, m-əl-de təki Bai əl-m.»

13

Jəju togi nja njé ndo je ləne

¹ Kəte nɔ ra nay Paki ti, Jəju gər kadi ndo re nga kadi tə iyə dənangi ə aw rə Bawne ti. Jəju ki ndigi njé ki yane je ki dənangi ti ne mari nu, ndigi-de biti kadi təl tae. ² Jəju əi ki njé ndo je ləne isi ta ne kuso ti lo səlɔ. Ningə dəkagiloe ti kin, su ində ta ga kulə Jəju ji njé bə je ti me Judasi ti ki ngon lə Simo Isikariyoti ngata. ³ Jəju wa ki dəne gər kadi Bawne Luwə ilə ne je pəti jine ti, ningə gər təkɪ n-i rəe ti ə n-re, adi n-a n-təl n-aw rəe ti gogi. ⁴ Jəju i taa ta ne kuso ti, ɔr kibi ləne ki ilə də made ti, ba un ta kibi dɔɔ-n bədine. ⁵ Go ti, mbəl man me ne ti, ba ilə rəne togi nja njé ndo je ləne, ə bər njade ki ta kibi ki kəte dɔɔ-n bədine ka kin. ⁶ Loki Jəju re tɛɛ də Simo Piyər ti ba, Simo Piyər əl-e ə nə: «Babe, i ə kadi itogi njam a?» ⁷ Ə Jəju əl-e ə nə: «Ne ki m-isi m-ra kin, ta ji naa ti ne igər al, nə a gər mee ki bəy ti.» ⁸ Be ka Piyər əl Jəju ə nə: «Jagi, i a togi njam al.» Ə Jəju ile ti ə nə: «Kin ə re m-togi njay al ba, ne madi ki bəw-je naa ti səi goto.» ⁹ Ningə Piyər əl ə nə: «Babe, re e be ba, itogi njam par al, nə kadi itogi jim je, ki dəm je tɔ.» ¹⁰ Ə Jəju əl-e ə nə: «Dəw ki ndogi man, aw ki ndoo togi njane par, bi rəe je pəti al, tado ndəgi rəe je ay njay. NGa ningə səi je, rəsi ay njay, nə e dije pəti ba rəde ay, al bəy tɔ.» ¹¹ Lo kin ti, Jəju gər dəw ki a ule ji njé bə je ti, ə əl-n ə nə: «E səi pəti ba rəsi ay, al.» ¹² Loki Jəju togi njade gine gangi ningə, un kibi ləne ilə rəne ti, ə təl aw isi ta ne kuso ti gogi, ba əl-de ə nə: «Igəri me ne ki m-ra səsi kin a?» ¹³ Isi bari-mi NJe ndo dije je, Babe je, ningə e go rəbe ti, tado e mi ə wa. ¹⁴ NGa ningə re mi ki mi NJe ndo dije je, mi Babe je ə m-togi njasi ningə, səi ka səbi kadi itogi njanaa ki yo je ki ne je tɔ. ¹⁵ E ne ə m-ɔji səsi, kadi səi ka indaji, irai təkɪ m-ra səsi kin be tɔ. ¹⁶ Təkɪ rəjeti, adi m-əl səsi, bəə itə bane al, taa ngon nje kaw kilə itə nje kile al tɔ. ¹⁷ Təkɪ igəri ngata kin ə, irai kile ə, rəsi a nəl səsi ngay. ¹⁸ E səi pəti ba m-isi m-əl ta ləsi al; m-gər dije ki m-mbətɪ-de. NGa ningə, səbi kadi ta ki makitibi lə Luwə əl kin ra ne. Makitibi əl ə nə: «Dəw ki isi uso səm ne, tu gajine ɔsi-m[☆]» ¹⁹ M-əl səsi ta kin basine, kadi tə ndo ki nee a ra ne ba, igəri təkɪ «Mi NJe kisi nɔɔ.» ²⁰ Təkɪ rəjeti, adi m-əl səsi, dəw ki uwə dəw ki m-ile ki rəne ti, uwə-m ki rəne ti, ə dəw ki uwə-m ki rəne ti, uwə nje kilə-m ki rəne ti tɔ.»

Jəju əl təkɪ Judasi a un dəne

(Mt 26.21-25; Mk 14.18-21; Lk 22.21-23)

²¹ Go ta je ti kin, ndil Jəju isi nangi al, adi ta tɛɛ tae ti ki taga ə nə: «Təkɪ rəjeti, adi m-əl səsi, dəw kare dansi ti ne a ilə-m ji dije ti.» ²² Lo kin ti, njé ndo je lie gɔi kəm-naa, ningə dəji-naa se nə dana ə isi əl ta lie wa. ²³ Ki kare dan njé ndo je ti, ki e dəw ki Jəju ndige, isi kadi Jəju ti basi. ²⁴ Ə Simo Piyər ra ne yəgirɔ nangi əl-e-n kadi dəji Jəju se isi əl ta lə nə dana wa. ²⁵ NJe ndo ka kin ɔy ki də Jəju ti, ningə dəje ə nə: «Babe, dəwe e nə ə?» ²⁶ Ə Jəju ile ti ə nə: «E dəw ki m-a m-ade mapa ki m-gangi, m-ilə me tɔy ti kin.» Ningə Jəju gangi mapa ilə me tɔy ti, adi Judasi ki ngon lə Simo Isikariyoti. ²⁷ Loki Judasi taa mapa ka kin taa par ə, *Satə ur mee ti. Ə Jəju əl-e ə nə: «Ne ki to mei ti kadi ira ka kin, ira law!» ²⁸ Dan dije ti ki isi sie ta ne kuso ti kin, dəw ki kadi gər se mba ri ə əl-e ta kin be wa goto. ²⁹ Tə ka ki Judasi e-n nje kotɪ bəl la ka kin, ngay je ooi təkɪ Jəju dəje kadi aw ndogi ne ki kadi n-rai nay Paki, ə se kadi aw adi ne madi njé ndoo je wa be. ³⁰ Judasi taa mapa ki Jəju ade ka kin taa par ə tɛɛ taga. Də kade ti kin, lo ndul ngata. ³¹ Loki Judasi tɛɛ ba, Jəju əl ə nə: «Ki basine kin, dije iləi tɔji dəm ti mi *NGon dəw, ningə mi NGon dəw m-ra m-adi dije iləi tɔji də Luwə ti tɔ. ³² Kin ə re m-ra m-adi dije iləi tɔji də Luwə ti ba, Luwə wa ki dəne a adi dije iləi tɔji dəm ti mi NGon dəw tɔ. NGa ningə e ne ki a ra ne basine. ³³ NGanm je, mi səsi ne, naa ti dəkagilo ki ndəy be par. A sangi-mi, ningə təkɪ m-əl-n *Jipi je, m-əl səsi bone tɔ təkɪ: «Lo ki m-a m-aw ti, a asi kadi awi ti al.» ³⁴ M-adi səsi ndu-kun ki sigi ki e ta kadi indigi-naa dansi ti ki yo je ki ne je. Maji kadi indigi-naa dansi ti ki yo je ki ne je təkɪ mi m-ndigi-n səsi kin be tɔ. ³⁵ Kin ə re indigi-naa dansi ti ki yo je ki ne je ba, dije pəti a gəri təkɪ səi njé ndo je ləm.»

☆ 13:18 Pa je 41.10

Jəju əl təkɪ Piyər a naji ta gər-ne
(Mt 26.33-35; Mk 14.29-31; Lk 22.31-34)

³⁶ Simo Piyər dəji Jəju ə nə: «Babe, a aw ra ə?» Ə Jəju ile ti ə nə: «Lo ki m-a m-aw ti, a asi kadi un gom ki basine kin al, nə a un gom ki bəy ti.» ³⁷ Ba Piyər dəji Jəju ə nə: «Babe, mba ri ə m-a m-asi kadi m-un goi ki basine kin al ə? Mi basi ngay kadi m-ilə rəm kə mbata ləi!» ³⁸ Lo kin ti, Jəju ilə Piyər ti ə nə: «Adi j basi ngay kadi ilə rəi kə mbata ləm wa ta? Təkɪ rəjeti, adi m-əli, kunə kinjə nɔ al bəy ə, a naji ta nja mitə ə nə igər-m al.»

14

Jəju e rəbi ki kaw ki rə Luwə ti

¹ Jəju əl njé ndo je ləne ə nə: «Səbi kadi mesi bəl al, adi mesi Luwə, ə adi-mi mesi tə. ² Me bə ti lə Bai, kəy je e ngay nɔɔ. Kin ə re e nɛ ki rəjeti al ə, re m-a m-əl səsi, tado m-aw kadi m-ində dɔ lo dana mbata ti ləsi. ³ Loki m-aw, ə m-ində dɔ lo dana gine gangi ningə, m-a m-təl tə m-re kadi m-əy səsi, m-aw səsi rəm ti, kadi tə lo ki mi ti, səi ka səi ti tə. ⁴ Səi, igəri rəbi ki kaw lo ti ki m-isi m-aw ti.» ⁵ Lo kin ti, Tomasi əl Jəju ə nə: «Babe, ji gər lo ki isi aw ti al tə, ə ra ban be ə j-a ji gər rəbi ki kaw ti ə?» ⁶ Ə Jəju əl-e ə nə: «Mi rəbi, mi ta ki rəjeti, mi kisi ki dɔ taa. Rəbi ki rangi ki kadi dəw asi kaw-n rə Bai Luwə ti goto. ⁷ Re igəri-mi ba, a igəri Bai tə. NGa ningə, təkɪ j-a-n ne wa kin, igəri-e nim, oi-e nim tə.» ⁸ Ningə Pilipi əl Jəju ə nə: «Babe, itəji-je Bawje Luwə adi j-o-e par ə, e wa kin asi-je nakɪ.» ⁹ Ə Jəju ile ti ə nə: «Pilipi, e mari nu ba ə m-a səsi ne kin ka igər-m al bəy a? Dəw ki oo-m ba, oo Bai Luwə tə. Ra ban be ə əl ə nə: «Itəji-je Bawje Luwə adi j-o-e?» ¹⁰ O tə ta ki rəjeti al kadi mi m-isi me Bai ti, ə Bai isi mem ti a? Ta je ki m-isi m-əl səsi kin, e mi wa ki dəm ba m-isi m-əl al; e Bai ki isi mem ti ə isi ra kilə je ləne. ¹¹ Adi-mi mesi təkɪ mi m-isi me Bai ti, ə Bai isi mem ti tə kin. A re adi-mi mesi dɔ ta je ti ki m-isi m-əl al ə, kilə ra je lə Luwə ki oi ki kəmsi kin yo ə, adii mesi ndəy. ¹² Təkɪ rəjeti, adi m-əl səsi, dəw ki adi-m mene ba, e ka a ra nɛ je ki m-isi m-ra-de kin tə. A ra nɛ je ki əti bəl ngay bəy, mbata mi m-isi m-aw rə Bai ti. ¹³ NGa ningə, nɛ je pəti ki idəji me təm ti ə, m-a m-ra m-adi səsi, mba kadi mi NGon, m-ra m-adi dije iləi təji dɔ Bai Luwə ti. ¹⁴ Kin ə re idəji nɛ madi me təm ti ə, m-a m-ra m-adi səsi.»

Jəju un ndune kadi n-a n-ilə ki NDil Luwə

¹⁵ Jəju ilə ta ki rangi dɔ ti bəy ə nə: «Kin ə re indigi-mi ə, a təli rəsi go ndu-kun je ti ləm. ¹⁶ Ningə mi, m-a m-dəji Bai Luwə kadi ilə ki NJe ra səsi ki rangi, ki a isi səsi biti ki nɔ ti. ¹⁷ E ə e NDil ki nje ra nɛ ki rəjeti, ki dije ki dənangi ti ne asi kadi taai-e mede ti al, tado ooi-e al, taa gəri-e al tə, nə səi je, igəri-e, mbata isi kadisi ti ne, taa a isi mesi ti tə. ¹⁸ M-a m-iyə səsi ki karsi tə ngan kal je be al, nə m-a m-təl kadi m-re rəsi ti. ¹⁹ Nay ngay al kadi dije ki dənangi ti ne a ooi-mi al ratata, nə səi je, a oi-mi, tado m-isi ki dəm taa, taa səi je ka a isi ki dəsi taa tə. ²⁰ NDəe ti kin ə, a oi kadi mi me Bai ti, ningə səi, səi mem ti, ə mi, mi mesi ti tə. ²¹ Dəw ki nje ndigi-m, e dəw ki ngəm go ndu-kun je ləm maji nim, təl rəne go ti nim. Bai a ndigi dəw ki nje ndigi-m, ningə mi ka m-a m-ndige tə, taa m-a m-təje rəm ki taga kadi gər-m tə.» ²² Judi (ki Judasi Isikariyoti al) əl Jəju ə nə: «Babe, ra ban be ə je par ə a təji-je rəi ki taga kadi ji gər-i, bi a təji rəi ki taga kadi ndəgi dije ki dənangi ti ne kin gəri-ni al ə?» ²³ Jəju ile ti ə nə: «Dəw ki ndigi-m ə, a ngəm go ta je ləm. Bai a ndige, ningə je ki Bai Luwə joo pu j-a ji re rəe ti, j-a j-ində bə naa ti sie. ²⁴ Dəw ki ndigi-m al, təl rəne go ta je ti ləm al. Ta je ki isi tɛɛ tam ti ə isi oi kin, e ta je ki mi wa m-əl ki dəm al, nə e ta je ki j rə Bai ti ki nje kilə-m. ²⁵ M-əl səsi ta je kin dəkagilo ki mi səsi naa ti ne bəy kin. ²⁶ NJe ra səsi, NDil ki Bai a ilə sie adi səsi me təm ti kin, a ndo səsi nɛ je pəti, taa a ole mesi dɔ nɛ je ti pəti ki m-əl səsi tə. ²⁷ M-iyə lapiya m-adi səsi, m-adi səsi lapiya. Ningə mi m-adi səsi təkɪ dije ki dənangi ti ne adii səsi al. Adi mesi osi nangi, ibəli al. ²⁸ Oi tɛɛ tam ti m-əl m-ə nə: «M-a m-aw, ə m-a m-təl m-re rəsi ti». Ningə kin ə re indigi-mi ə, a irai rənəl dɔ kaw ti ki m-isi m-aw rə Bai ti, tado e, e ki bo itə-m. ²⁹ M-əl səsi ta kin basine, kəte taa kadi nɛ je rai nɛ, kadi tə loki a rai nɛ ba, adii mesi. ³⁰ M-a m-əl səsi ta gogɪ al ngata, tado, nje majal ki isi ində təgine dɔ dije ti ki dənangi ti ne, re. Ningə e aw ki təgi madi dəm ti al, ³¹ nə a

ingə ta rəbi kadi ra adi dije gəri təki m-ndigi Bai, ə m-ra ne je təki Bai dəji-m kadi m-ra. II taa lo kin ti adi j-awi.»

15

Jəju e kagi nju ki rəjeti

¹Jəju əl ə nə: «Mi, mi kagi nju ki rəjeti, ningə Bai e ba nje ndər nju tə. ²Baji nju ki i rəm ti, ə andi al ə, Bai a tige kə, nə e ki andi maji ba, a tige ngan bajie je ki majal kə kadi andi ki kəte də made ti. ³Ningə səi, ne ndo ki m-ndo səsi, ra adi səi dije ki ayi njay ngata. ⁴Ə re uwəi rəsi rəm ti nga ba, mi m-a m-uwə səsi rəm ti nga tə. NGa ningə, tə ka ki baji kagi a asi kadi andi ki kanji kagi al ka kin ə, səi ka a asi kadi irai ne madi ki kanji kadi uwəi rəsi rəm ti, al tə. ⁵Mi kagi nju, ə səi bajim je tə. Dəw ki uwə rəne rəm ti nga, ə mi m-uwe rəm ti tə ba, a ra ne je ki maji maji ngay, tadə a asi kadi irai ne madi ki maji kanjim al. ⁶Dəw ki uwə rəne nga rəm ti al, a iləi-e kə gidi lo ti tə baji kagi be. Baji kagi je ki tuti, a kəi-de kadi buki-de poro kadi ɔi por kə. ⁷Kin ə re uwəi rəsi rəm ti nga, ə ta ləm isi mesi ti tə ba, idəji ne ki indigi ə a ingəi. ⁸Ne ki a ra kadi dije iləi təji də Luwə ti ki taga, e ta kadi irai kilə je ki maji maji, ki də-naa ti, də-naa ti nim, kadi itəji təki səi njé ndo je ləm ki rəjeti nim tə. ⁹Mi m-ndigi səsi təki Bai ndigi-m be tə. NGa ningə, maji kadi ai də njasi ti, me ndigi ti ki m-ndigi səsi. ¹⁰Kin ə re itəli rəsi go ndu-kun je ti ləm ə, a ai də njasi ti, me ndigi ti ki m-ndigi səsi, təki m-təl-n rəm go ndu-kun je ti lə Bai Luwə, ə m-a-n də njam ti, me ndigi ti ki e ndigi-m kin be tə.

¹¹«M-əl səsi ta je kin be mba kadi rənəl ki mem ti e rənəl ləsi tə, ningə kadi rənəl ləsi e rənəl ki asi-naa tapi. ¹²*NDu-kun ləm ə to kin: İndigi-naa ki yo je ki ne je dansi ti, təki m-ndigi-n səsi kin be tə. ¹³Kin ə re dəw un rəne ilə kə mbata lə madine je ə, ne madi ki rangi ki kadi a ra, təji-n ndigi-naa ki itə e kin goto ngata. ¹⁴Kin ə re irai ne ki m-dəji səsi kadi irai ba, səi madim je. ¹⁵M-bar səsi bəə kilə je al ratata, tadə bəə kilə gər ne ki bae isi ra al. NGa ningə mi, m-bar səsi madim je, mbata m-adi səi igəri ne je pəti ki m-ingə rə Bai Luwə ti. ¹⁶E səi je ba imbəti-mi al, nə e mi ə m-mbəti səsi. Ningə, m-adi səsi kilə kadi awi, irai kilə je ki maji maji, ki a to ratata. Ba lo kin ti, Bai a adi səsi ne je pəti ki idəji-e ki təm. ¹⁷Ne kare ki m-dəji səsi, e ta kadi indigi-naa ki yo je ki ne je dansi ti.»

Dije ki dənangi ti ne, mede majal ki Jəju əi ki njé ndo je ləne

¹⁸Jəju əl bəy ə nə: «Kin ə re dije ki dənangi ti ne əsi səsi ta ə, kadi igər təki e mi ə əsi-mi ta kəte nəsi ti. ¹⁹NGa ningə, kin ə re səi uwəi ki dije ki dənangi ti ne ba, re dije ki dənangi ti ne a ndigi səsi; nə ki ne kin, səi uwəi səde al, tadə m-mbəti səsi, m-təe səsi kə dande ti. Ningə e mbata kin ə, əsi səsi ta. ²⁰Ə adi mesi ole də ta ti ki m-əl səsi kəte m-ə nə: “Bəə itə bane al” kin. Kin ə re adi-mi kə ba, a adi səsi kə tə, a re təli rəde go ta ti ləm ba, a təli rəde go ta ti ləsi tə. ²¹Ki ne kin, a adi səsi kə mbata ləm, tadə gəri dəw ki nje kilə-m al. ²²Kin ə re m-re al, re m-əl-de ta al ə, re dəw a tidə majal je ləde dəde ti al; nə ki ne kin, lo kadi a əli əi nə: “Gər ə ji gər al,” kadi dəw iyə-n go majal je ləde kə goto. ²³Dəw ki mee majal səm ba, mee majal ki Bai Luwə tə. ²⁴Kin ə re m-ra kilə madi ki dəw madi ki rangi ra nja kare al, dande ti al ə, re dəw a tidə majal je ləde dəde ti al; nə ki ne kin, ooi kilə ram je ki kənde. Be ka, mede majal səm nim, majal ki Bai nim. ²⁵Ningə, e ne ki ra ne be mba kadi ta ki ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: “Mede majal səm ki kanji ta madi, ☆” kin nee ra ne.

²⁶«Nje ra səsi ki m-a m-ilə sie ki tə Bai Luwə, a re. Ningə e ə e NDil ki nje kəl ne je ki rəjeti də Luwə, ki a i rə Luwə ti. E ə a ma naji dəm ti. ²⁷NGa ningə, səi ka a mai naji ləm tə, tadə səi səm naa ti lo kilə ngirə ne je ti nu.»

16

¹«M-əl səsi ta je kin be pəti mba kadi tə iyəi ta kadi-me ləsi al. ²Dije a tuwəi səsi kə gin kəy kaw-naa je ti. Ningə ndə je a rəi wa bəy ki kadi njé ki a təli səsi, a əli mede ti əi nə e kilə lə Luwə ə yə n-isi n-rai. ³A rai be, mbata gəri Bai al nim, gəri-mi al nim. ⁴NGa ningə,

☆ 15:25 Pa je 35.19; 69.5

m-əl səsi ta je kin be kəte, kadi tə ndə ki nēe je a rai nē ba, mesi ole dō ti təkī ndə ki m-əl səsi. M-əl səsi ta je kin lo kilə ngire ti nu al, tado mi səsi naa ti ne.

Kilə ra NDil Luwə

⁵ «Ki basine kin, m-isi m-aw ki rō nje kilə-m ti, nə dəw kare dansi ti ki kadi dāji-m ə nə: “Isi aw ra wa ka,” goto. ⁶ Mesi ur made mbata ta je ki m-əl səsi. ⁷ NGa ningə, e ta ki rōjeti ə m-əl səsi: maji ngay mbata ti ləsi kadi m-aw, tado re m-aw al ə, dəw ki nje ra səsi ki sōbi kadi a re kin, a re al. A re m-aw tō ba, m-a m-ilə sie m-adi səsi. ⁸ Ə loki a re ba, a ra kadi dije ki dōnangi ti ne gəri nē ki e majal ki ra, ki nē ra ki dana, ki ta ki gangi. ⁹ Kadi gəri nē ki e majal ki ra, tado mbati kadi-mi mede, ¹⁰ kadi gəri nē ra ki dana, tado m-isi m-aw rō Bai ti, ningə səi a oi-mi gogi al ratata, ¹¹ kadi gəri ta ki gangi, tado gangi ta dō nje majal ti ngata. Adi e nje majal ki isi ində tōgine dō dije ti ki dōnangi ti ne.

¹² «M-aw ki ta je ngay bəy kadi m-əl səsi, nə ki basine kin, a al dəsi. ¹³ NGa ningə, dōkagilo ki NDil ki nje kōji nē je ki rōjeti a re ba, a ra kadi igəri nē je pəti ki rōjeti. A əl ta ki tōne wa al, nə a əl nē je pəti ki ingə rō Luwə ti, ningə a ilə səsi mbē nē je ki a rai nē lo ti ti tō. ¹⁴ E tōji tōba ləm ki taga, tado e ta je ləm, ə a ilə səsi mbēe. ¹⁵ Nē je pəti ki e yā Bai, e yam tō. E mbata kin ə, m-əl-n m-ə nə: E ta je ləm, ə NDil a ilə səsi mbēe.»

Me kō təl rōnəl

¹⁶ Jəju əl ə nə: «Nay dōkagilo ndəy ba kadi a oi-mi al, ningə dōkagilo ndəy go ti ə, a təli oi-mi gogi.» ¹⁷ Ə njé ndo je madi əli-naa dande ti əi nə: «Ta ki əl-je ə nə: “Nay dōkagilo ndəy ba kadi a oi-mi al, ningə dōkagilo ndəy go ti ə, a təli oi-mi gogi,” kin mee nə ri ə? Taa əl ta ki kare bəy ə nə: “Tado m-isi m-aw rō Bai ti.” ¹⁸ Ə “dōkagilo ndəy” ki əl tae kin me nə ri tō ə? Ji gər me ta ki ge kəl-je kin al!» ¹⁹ Loki Jəju gər kadi njé ndo je lie isi sangi kadi dāji-e ta ba, əl-de ə nə: «Isi dāji-naa ta dansi ti oji dō ta ki m-əl səsi m-ə nə: “Nay dōkagilo ndəy ba kadi a oi-mi al, ningə dōkagilo ndəy go ti ə, a təli oi-mi gogi,” kin. ²⁰ NGa ningə, təkī rōjeti, adi m-əl səsi: A nōi je, a ndigəi ndoo je, nə dije ki dōnangi ti ne a rai rōnəl. Me kō a ra səsi, nə me-kō ləsi kin a təl rōnəl. ²¹ Loki dāne aw tō oji ngon ba, e me kō ti, tado dōkagilo kō lie re, nə loki ngon tēe rōe ti ngata ba, mee oy dō kō ti, mbata rōnəl dəw ki oje ile dōnangi ti. ²² Ningə, səi ka, ki basine kin, səi me kō ti, nə m-a m-təl m-o səsi, kadi rōnəl a rosi mesi, ningə e rōnəl ki dəw a ər mesi ti goto al. ²³ NDəe ti kin, a dāji-mi ta dō nē madi ti al ngata. Ningə, təkī rōjeti, adi m-əl səsi, Bai a adi səsi nē je pəti ki idāji-e ki tōm. ²⁴ Biti bōne ka, idāji nē madi ki tōm al bəy. Idāji ə a ingəi, kadi rōnəl ləsi asi-naa tapi.

Jəju tətī rō dije ki dōnangi ti ne

²⁵ «M-əl səsi ta je kin me kuji ta ti, nə ndə je a rəi nōō kadi m-a m-əl səsi ta me kuji ta ti al ngata, nə m-a m-əl səsi ta ki dō Bai Luwə ti wangī taga. ²⁶ I dō ndəe ti kin, a dāji nē Bai ki tōm, ningə m-a m-əl səsi al, təkī m-isi m-əl ta ki Bai mbata ti ləsi, ²⁷ tado Bai Luwə ə wa ndigī səsi. Luwə ndigī səsi, mbata indigī-mi, taa adi mesi təkī m-ī rōe ti ə m-re tō. ²⁸ M-ī rō Bai ti ə m-re dōnangi ti ne, ningə ki basine kin, m-a m-iyə dōnangi ə m-təl m-aw rō Bai ti gogi.» ²⁹ Ə njé ndo je lie əli əi nə: «O, ki ne kin, yə əl-je ta ay njay, ki kanji kəl me kuji ta ti kin. ³⁰ Ningə ki basine kin, ji gər kadi igər nē je pəti, taa ta je ki to me dəw ti bəy, kadi tə dəw dāji ka igər kəte. Lo kin ti, j-adi meje kadi i rō Luwə ti.» ³¹ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Adi mesi ngata a? ³² Oi, dō kadi isi re, ningə ki ne kin, re tēe ne ngata ki kadi dije a sanəi səsi ki lo kare kare. A iyəi-mi ki karm, nə mi ki karm al, tado Bai Luwə e səm naa ti ne. ³³ M-əl səsi ta je kin pəti be, mba kadi lapīya e mesi ti, me kində rō naa ti səm. A ingəi kō dōnangi ti ne, nə kadi uwəi tōgisi ba, tado m-tətī rō njé tōgi je ki dōnangi ti ne ngata.»

17

Jəju əl ta ki Luwə mbata ləne wa nim, mbata lə njé ndo je ləne nim

¹ Go ta ti ki Jəju əl kin ba, un kəmne ki taa dōrə ti, ningə əl ə nə: «Bai, ndə re nga. Itōji tōba ləm, mi NGoni ki taga adi dije gəri, kadi tə mi NGoni, m-tōji tōba ləi ki taga madi dije gəri tō. ² I, adi-m tōgi dō dije ti pəti, kadi tə m-adi njé ki iyə-de jim ti, isi ki dōde taa bitī ki nō ti. ³ Kisi ki dō taa bitī ki nō ti, e ta kadi dəw gəri, i ki i ki kari ba ə i Luwə ki rōjeti kin

nim, kadi gər Jəju Kırısı ki e dəw ki ile kin nim. ⁴ M-təji təba ləi m-adi dije ki dənangi ti ne pəti gəri, ningə kilə ki adi-m kadi m-ra ka m-təl tae maji tə. ⁵ Ki basine kin, Bai, m-dəji kadi adi-m m-ingə kəsi-gon ta kəmi ti təkı ndə ki adi-m kəte nq kində dərə ti, ki dənangi ti kin.

⁶ «M-ra m-adi dije ki əy-de dan madide je ti ki dənangi ne, adi-m kin gəri-ni. Əi dije ləi, ə iyə-de me jim ti, ningə təli rəde maji go ta ti ləi. ⁷ Ki basine kin, gəri kadi ne je pəti ki adi-m, i rəi ti. ⁸ Tadə m-adi-de ta je ki adi-m, ningə taai. Loki taai ba, gəri kadi m-i rəi ti, adi adi-mi mede təkı e i ə ilə-m. ⁹ Ningə e mbata ti ləde ə m-əl səi ta. M-əl səi ta mbata lə dije ki dənangi ti ne al, nə mbata lə njé ki iyə-de me jim ti, tadə njé ki iyə-de me jim ti kin əi dije ləi. ¹⁰ Ningə ne je pəti ki e yam, e yai, ə ne je pəti ki e yai, e yam tə. NGa ningə, əi je, təji təba ləm ki taga adi dije ooi. ¹¹ Mi, m-a mi dənangi ti ne al ngata, m-isi m-aw ki rəi ti, nə əi je, isi dənangi ti ne bəy. Be ə, Bai Luwə ki njé kay njay, m-dəji kadi ində kəmi gode ti maji. Ində kəmi gode ti ki təgi ləi, ki e təgi ki adi-m m-ra-n kilə kin, kadi tə əi kare ba təkı je səi je kare ba kin be tə. ¹² Dəkagilo ki mi səde, m-ində kəm gode ti maji ki təgi ləi ki adi-m. M-dəbi bagim dəde ti, adi dəw kare ka tae tı al. Dəw ba, e e ki səbi kadi tae a tı kadi tə ta ki ndangi me makitibi ti lə Luwə təl-n tane ka kin par[☆]. ¹³ NGa ningə, ki basine kin, m-isi m-aw ki rəi ti, ə m-əl ta kin be təkı mi-n səde dənangi ti ne bəy kin, kadi tə əi wa ingəi rənəl ki mem ti, ki e rənəl ki asi-naa tapı kin. ¹⁴ M-adi-de ta ləi ningə, dije ki dənangi ti ne əsi-de ta mbata ke ki əi dije ki dənangi ti ne al, təkı mi mi-n dəw ki dənangi ti ne al kin be tə. ¹⁵ NGa ningə, m-dəji kadi əy-de kə dənangi ti ne al, nə kadi əsi Nje majal ngərəngi dəde ti. ¹⁶ Əi dije ki dənangi ti ne al, təkı mi mi-n dəw ki dənangi ti ne al kin be tə. ¹⁷ Maji kadi un-de ki ta ki rəjeti, ində-de ta dangi tə dije ləi. Ta ləi e ta ki rəjeti. ¹⁸ Ningə, mi ka, m-ilə-de dənangi ti, təkı ilə-m dənangi ti ka kin be tə. ¹⁹ Mi wa, m-un rəm m-ində ta dangi tə dəw ləi mbata ti ləde, kadi tə əi je ka, əi ki kində ta dangi me ta ki rəjeti tə dije ləi tə.

Jəju əl ta ki Luwə mbata ti lə dije pəti ki a adi-e mede

²⁰ «M-əl səi ta mbata ti lə njé ki m-ilə-de kin par al, nə mbata ti lə dije pəti ki a adi-mi mede, ki go rəbi lə ta ki a tēē ta njé je ti ki m-ilə-de. ²¹ M-dəji kadi pəti, təli dije ki kare, təkı i Bai, ində rəi naa ti səm, ə mi m-ində rəm naa ti səi kin be. Kadi əi ka indəi rəde naa ti səje tə, kadi tə dije ki dənangi ti ne adi mede təkı e i ə ilə-m. ²² Mi m-adi-de kəsi-gon ki adi-m, kadi tə əi dije ki kare, təkı je səi je-n dije ki kare kin be tə. ²³ Mi m-ində rəm naa ti səde, ningə i, ində rəi naa ti səm tə; ba lo kin ti, a asi kadi əi dije ki kare ba ki rəjeti, kadi dije ki dənangi ti ne gəri təkı e i ə ilə-m nim, indigi-de təkı indigi-m be nim tə. ²⁴ Oyo, Bai, njé ki adi-m-de kin, m-ndigi ngay kadi əi səm naa ti, lo ti ki m-a mi ti, kadi oi kəsi-gon ki m-aw-n, kəsi-gon ki i adi-m. M-əl m-ə nə adi-m kəsi-gon, mbata indigi-m kəte nq kində dərə ti ki dənangi. ²⁵ Bai ki nje ra ne ki dana, dije ki dənangi ti ne gəri-ni al, nə mi m-gər-i, taa njé ki adi-m-de ka gəri təkı e i ə ilə-m tə. ²⁶ M-ra m-adi gəri-ni, ningə m-a m-adi gəri-ni ki kəte bəy, kadi tə ko ndigi ki indigi-m kin to mede ti nim, kadi mi wa mi naa ti səde nim tə.»

18

Kuwə Jəju

(Mt 26.47-56; Mk 14.43-50; Lk 22.47-53)

¹ Go ta ti ki Jəju əl ki Luwə kin ba, əti ki njé ndo je ləne, ali də lo, awi dam ngon man ti madi ki bari-e Sədirə. Loe ti kin, lo ndər ki dəw mə kagi je ti to nqə, ə uri me ti. ² Judasi ki nje kun də Jəju, gər lo kin maji, mbata e lo ki Jəju əi ki njé ndo je ləne isi rəi ti taa taa. ³ E be ə, Judasi un də buti asigar je lə kəbe ki Rom, aw səde loe ti ka kin. Taa njé kun də njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki *Parisi je, iləi njé ngəm ta kəy lə Luwə adi əi səde nqə tə. Dije ki go Judasi ti kin oti kiyə kasigar je, ki lambi je, ki por ngəl je. ⁴ Lo kin ti, Jəju ki gər ne pəti ki a re dəe ti, əti ki rəde ti, dəji-de ə nə: «İsi sangi nə ə?» ⁵ Ba əi je iləi-e ti əi nə: «J-isi ji sangi Jəju ki Najarəti ti.» Ə Jəju əl-de ə nə: «E mi wa ə m-a am.» Judasi wa ki nje

☆ 17:12 Pa je 41.10

kun dɔ Jəju ka kin ka a sɛde nɔɔ tɔ. ⁶ Loki Jəju əl-de ə nɛ: «E mi wa ə m-a am» kin ɓa, gədi gogi, ningə tɛɛi tosi. ⁷ Jəju təl dɛji-de ɓɛy ə nɛ: «Isi sangi nɔ wa?» ʼBa əi je iləi-e ti əi nɛ: «J-isi ji sangi Jəju ki Najarəti ti.» ⁸ Ə Jəju əl-de ə nɛ: «M-əl səsi m-ə nɛ, e mi wa ə m-a am. Ə re e mi ə isi isangi-mi ɓa, iyəi ndəgi dije kam adi awi.» ⁹ To be kadi ta ki tɛɛ ta Jəju ti ki rɔ Bawə Luwə ti ə nɛ: «Njé ki adi-m-de, dəw kare ka m-ti tae al» kin, tɔl tane. ¹⁰ Simɔ Piyər ki oti kiyə kasigar rone ti, ɔr tigə-n paja lə ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ɓa ɔdi mbie ki dɔ ji kɔ ti, tigə lati gangi. Tɔ paja ka kin nɛ Malkusi. ¹¹ Ə Jəju əl Piyər ə nɛ: «Hlə kiyə lai sawe ti gogi. O kadi m-a m-ingə kɔ ki Bai ində dɛe dana mbata ti ləm kin al a?»

Jəju a nɔ An ti

(Mt 26.57-58; Mk 14.53-54; Lk 22.54)

¹² Buti asigar je lə kɔbe ki Rom, naa ti ki nje kun dɔde nim, ki njé ngəm ta kəy lə Luwə ki *Jipi je iləi-de ka kin nim, uwəi Jəju dɔɔi-e. ¹³ Dɔ kəte, awi sie ɓe lə An* ki e məm Kayipi. Kayipi ə e ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je ɓale ti kin. ¹⁴ NGA ningə e darɔ Kayipi wa kin ə e nje kəl kə nɛ: «E soti ngay mbata ti ləsi kadi ba kal dəw kare oy mbata lə gin dije kosi*».

Piyər naji ta gər Jəju

(Mt 26.69-70; Mk 14.66-68; Lk 22.55-57)

¹⁵ Simɔ Piyər əi ki nje ndo kare ki dan njé ndo je ti lə Jəju, uni go Jəju. Nje ndo kare ki əi ki Piyər ka kin e dəw ki ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je gər-e, adi ur nati kəy ti lə ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, naa ti ki Jəju ki uri sie kəy. ¹⁶ Piyər ə isi yane taga, ɓasi ta kəy ti. Lo kin ti, nje ndo ki ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je gər-e ka kin, tɛɛ taga, əl ta ki dəne ki nje ngəm ta kəy, ɓa go ti, dəne iyə Piyər ade ur kəy. ¹⁷ Dəne ki nje ngəm ta kəy ka kin əl Piyər ə nɛ: «I ka i dan njé ndo je ti lə dɛngəm kin tɔ al a?» Ə Piyər ile ti ə nɛ: «Jagi, mi sɛde al.» ¹⁸ Kul ɔ, adi njé ra kilə je, ki njé ngəm ta lo je, iləi por a ndibi. Piyər ka a sɛde ta por ti ka kin nɔɔ, a ndibi sɛde tɔ.

An dɛji ta Jəju

¹⁹ Ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je dɛji ta Jəju dɔ njé ndo je ti lie ki dɔ nɛ ndo ti lie ki isi ndo dije. ²⁰ Ə Jəju ilə ti ə nɛ: «M-əl ta dije taga wangi, taa ki ndɔ je, ndɔ je, m-isi m-ndo nɛ dije gin kəy kaw-naa je ti lə *Jipi je nim, gin kəy ti lə Luwə nim, ki e lo je ki dɔ Jipi je pəti isi ɔsi-naa ti. Nɛ madi ki m-əl lo ɓɔyɔ ti goto. ²¹ NGA ra ban ə idəji-m ta ɓɛy ə? Idəji ta njé ki isi ooi-mi lo kəl ta ti kin o, gəri ta ki m-isi m-əl-de maji ngay.» ²² Dɔ ta ti kin, nje ngəm ta lo kare ki a sɛde nɔɔ, ində mbɔ Jəju, ə əl-e ə nɛ: «Adi e be ə kadi tur-n ta ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je ti a?» ²³ Ə Jəju ile ti ə nɛ: «Kin ə re ta ki m-əl kin, majal ə, ɔji maje al adi-m m-o, a re m-əl maji tɔ ə, ra ban be ə ində-m ə?» ²⁴ Lo kin ti, An adi awi ki Jəju ki dɔɔ ki dɔɔi-e kin be ɓe lə Kayipi, ki e ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je.

Piyər təl naji ɓɛy təkɔ n-gər Jəju al

(Mt 26.71-75; Mk 14.69-72; Lk 22.58-62)

²⁵ Piyər isi ta por ti nɔɔ, isi ndibi por, ə əli-e əi nɛ: «Ma, i ka i dan njé ndo je ti lie tɔ al a?» Nə Piyər naji ə nɛ: «Jagi, mi sɛde al.» ²⁶ Ki kare dan njé ra kilə je ti lə ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ki e noji dɛngəm ki Piyər tigə mbie gangi, əl Piyər ə nɛ: «Dəw ki m-o-e sie, lo ndɔr ti ki məi kagi je ti kin, e i al ə nɔ ə?» ²⁷ Nə Piyər naji wa ɓɛy. ʼBa ta ji naa ti nɔɔ, kunə kinjə nɔ.

Jəju a nɔ Pilati ti

(Mt 27.1-2, 11-14; Mk 15.1-5; Lk 23.1-5)

²⁸ Loki iɔ ki Jəju ɓe lə Kayipi ɓa, awi sie kəy ti ki boy ki *Pilati ki e nje kɔbe ki ngar ki Rom ti inde dɔ dɔnangi ti ki Jude ti isi titi. E si ɓati ba ɓɛy. Ningə njé kun dɔ *Jipi je mbati

* 18:13 An ka ndɔ ki e bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je tɔ ki ɓal ki 6 tɛɛ 15 ti go Kirisi ti. Go ti gogi ka, Jipi je buki-e ti təkɔ bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je wa ka kin ɓɛy. Lo ta ki gangi je ti lə Jipi je ɓa, e ə dije ooi ta lie ngay. ✨ 18:14 Ja 11.49

kur me kəy ki boy ti, kadi tə n-awi ki ta dode ti al, ta kəm Luwə ti, kadi tə n-usoi ne lo ra nay Paki ti. ²⁹ E mbata kin ə, Pilati tē ingə-de taga, ningə dəji-de ə nə: «E ri ə isəkii dīngəm kam ə?» ³⁰ Ba, əi je iləi-e ti əi nə: «Kin ə re e dəw ki nje ra ne ki majal al ə, re j-a ji re sie, j-u-le jii ti al.» ³¹ Ə Pilati əl-de ə nə: «Səi je wa, itaai-e, awi gangi ta dōe ti ki go ndu-kun je ti ləsi, səi Jipi je.» Nə əli Pilati əi nə: «Je, dəw adi-je ta rəbi ki kadi ji gangi-n ta koy dō dəw ti al.» ³² E be ə, ta ki Jəju wa əl kadi tōji-n ko koy ki a oy kin təl tane. ³³ Pilati təl ur me kəy ti ki boy, bə Jəju, ningə dəje ə nə: «I ngar lə Jipi je a?» ³⁴ Ə Jəju təl dəji Pilati ə nə: «Ta kin, e i wa ə əl ə se, e dije ki rangi ə əli-ni ta ki dōm ti ə?» ³⁵ Ba Pilati əl Jəju ə nə: «Mi ki o-m kin mi Jipi a? E dije ki gin be ti ləi ə wa nim, njé kun dō njé kijə ne məsi kadi-kare je nim, ə rəi səi iləi-ni jim ti! NGa ningə m-dəji se e ri ə ira wa?» ³⁶ Ə Jəju ile ti ə nə: «Mi ngar ki dōnangi ti ne al, re mi ngar ki dōnangi ti ne ə, re dije ki gom ti, a rəi dōm ti kadi dəw ilə-m ji njé kun dō Jipi je ti al; nə ke ə mi ngar ki dōnangi ti ne al.» ³⁷ Ningə Pilati dəje ə nə: «Adi i ngar ta?» Ba Jəju ile ti ə nə: «E ta ki i ə tē tai ə nə mi ngar. Mi, oji-mi, ningə m-re dōnangi ti ne mba kadi m-ma naji dō ne ki rōjeti. NGa ningə, dəw ki e me ne ki rōjeti, təl rone go ta ti ləm.» ³⁸ Lo kin ti, Pilati dəje ə nə: «E ri ə e ne ki rōjeti ə?»

Gangi ta koy dō Jəju ti

(Mt 27.15-31; Mk 15.6-20; Lk 23.13-25)

Go ta ti ki Pilati dəji kin ba, təl tē taga rō Jipi je ti əl-de ə nə: «M-ingə ta madi kare ki kadi m-gangi-n ta dō dəw ti kin al. ³⁹ NGa ningə, ki go jibəl rae ti ki isi rai kəte, kəte, ə dəkagilo ra nay Paki ba, m-iyə dangay kare taa m-adi səsi kin, indigi dō ti kadi m-iyə ngar lə *Jipi je taa madi səsi a?» ⁴⁰ Nə əi je, uni ndude ki taa əli əi nə: «Jagi, e al, e Barabasi ə ji ndigi kadi iyə taa.» Barabasi ki əli ta lie kin, e baw kaya.

19

¹ *Pilati adi ndune asigar je kadi awi ki Jəju, ningə kadi indəi-e ki ndəy kabilay. ² Asigar je oji jōgi kon iləi dōe ti, ningə iləi kibi ngal ki kər pir pir rōe ti tō. ³ NJiyəi rəi rōe ti, ningə əli-e əi nə: «Lapiya, ngar lə Jipi je!» Ba buki jide mbəe ti, indəi-e. ⁴ NJa kare bəy, Pilati tē rō kosi je ti əl-de ə nə: «Maji, m-a m-re sie taga rōsi ti ne, kadi igəri təkī m-ingə ta madi kare ki kadi m-gangi-n ta dōe ti al.» ⁵ Lo kin ti nōo be, Jəju tē taga ki jōgi kon dōne ti nim, ki kibi ngal ki kər pir pir rone ti nim. Ningə Pilati əl-de ə nə: «Dīngəm ka yə a am!» ⁶ Nə loki, njé kun dō njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ngəm ta lo je lə Jipi je, ooi-e ba, iləi ngirə kəl ta ki ndude ki boy əi nə: «Ibē kagi-dəsi ti! Ibē kagi-dəsi ti!» Ə Pilati əl-de ə nə: «Səi je wa, itaai-e, awi ibəi-e kagi-dəsi ti, tado mi, m-ingə ta madi ki kadi m-gangi-n ta koy dōe ti al.» ⁷ Ningə Jipi je əli Pilati əi nə: «J-aw ki ndu-kun kare nōo, ba ki go ndu-kun ti ka kin, e dəw ki sōbi kadi a oy, tado əl ə nə n-e NGon lə Luwə[☆]» ⁸ Loki Pilati oo ta kin ba, ade bəl ki dō made ti bəy, ⁹ ə təl ur me kəy ti ki boy, ningə dəji Jəju ə nə: «I, i ra ə?» Nə Jəju ile ta ti al. ¹⁰ Ə Pilati əl Jəju ə nə: «Mi ə m-dəji ta ə ilə-m ti al a? Igar kadi m-aw ki tōgi kadi m-ge ə m-iyə-i taa nim, m-ge ə m-bə-i kagi-dəsi ti nim, ə se igər al ə?» ¹¹ Jəju ile ti ə nə: «Kin ə re e tōgi ki Luwə wa ə adi dōrə ti nu kin al ə, aw ki tōgi madi kare dōm ti al. Ba e mbata kin ə, dəw ki nje kilə-m jii ti, majal lie e ngay itə yai.» ¹² Dō ta ti wa kin ba, Pilati sangi kadi n-iyə Jəju, nə Jipi je iləi kəl, ə əli-e əi nə: «Kin ə re iyə taa ba, i madi Səjar ki e ngar ki bo kin al. Dəw ki ə nə n-e ngar ba, dəwe kin e nje ta lə Səjar.» ¹³ Loki Pilati oo ta kin ba, adi awi ki Jəju taga, ningə e wa isi dō kimbər ngar ti, lo ti ki bari-e Gaji mbal je ki kində nangi, ki ta ebirə ə nə «Gabata». ¹⁴ E ndō ki kadi lo ti par ə e kilə ngirə ra nay Paki, ningə e kadi ki jam dō be ti be. Ə Pilati əl Jipi je ə nə: «Oi ngar ləsi.» ¹⁵ Nə uni ndude ki taa əli əi nə: «Kadi oy kō! kadi oy kō! Ibē kagi-dəsi ti!» Ə Pilati əl-de ə nə: «Kadi tə m-bə ngar ləsi kagi-dəsi ti a?» Ba njé kun dō njé kijə ne məsi kadi-kare je əli əi nə: «Dəw oo ngar ləje ki rangi al, ngar ləje e Səjar par.» ¹⁶ Lo kin ti, Pilati ilə Jəju ji asigar je ti kadi bəi-e kagi-dəsi ti.

☆ 19:7 Ləbətiki 24.16

Dije bəi Jəju kagi-dəsi ti

(Mt 27.32-44; Mk 15.21-32; Lk 23.26-43)

Asigar je uwəi Jəju awi sie. ¹⁷ E wa oti kagi-dəsi ləne, tee-n gidi be bo ti ki taga, kadi aw-n lo ti ki bari-e «Ka də dəw», ki ta ebirə nə «Golgota». ¹⁸ E loe ti kin ə asigar je bəi Jəju ti, kagi-dəsi ti. Bəi dije joo kagi-dəsi ti sie, ki kare də ji kəe ti, ə ki kare də ji gəle ti tə, ningə e wa a dana. ¹⁹ *Pilati adi rai ngon ba, ndangi ne me ti, indəi taa də kagi-dəsi ki Jəju a ti. Ne ki ndangi me ti nə: «Jəju ki Najarəti ti, ngar lə *Jipi je.» ²⁰ Loki bəi Jəju ti, kagi-dəsi ti ka kin e basi ki be bo, adi Jipi je ngay tidəi ne ki ndangi kin. NDangi ki ta ebirə nim, ki ta late nim, taa ki ta girəki nim tə. ²¹ Ə njé kun də njé kijə ne kadi-kare je əli Pilati əi nə: «Ne kin, səbi kadi re a ndangi “ngar lə Jipi” be al, nə re a ndangi “dingəm kam əl ə nə n-e ngar lə Jipi je” taa e go rəbe ti.» ²² Nə Pilati əl-de ə nə: «Ne ki m-ndangi ba, ndange ka m-ndangi kin.» ²³ Loki asigar je bəi Jəju kagi-dəsi ti gine gangi ba, kəi kibi je lie, kayi gin sə, səbi dəde kare kare. Ningə nay kibi ngal ki dəw uu al, nə oji ta naa ti be par, i taa re nangi. ²⁴ Ə asigar je əli-naa əi nə: «Adi ji tili kibi ngal kin al, nə adi ji tigəi kir (mbare) də ti j-oi se nə ə a e yəe wa.» Ningə e ne ki a to be kadi ta ki ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə:

«Kayi-naa kibi je lie,

ə tigəi kir də kibi ngal ti lie tə» kin təl tane[☆].

Ningə e nee ka yə asigar je rai kin.

²⁵ Kə Jəju əi ki ngokone ki dəne nim, Mari ki ne Kiləwopasi nim, taa Mari ki Magidala nim ai noo, basi kadi kagi-dəsi ti ki bəi Jəju ti. ²⁶ Loki Jəju oo kone, ə oo nje ndo ləne ki e Jəju ndigi, a gədi kəe ti ba, əl kone ə nə: «Dəne, o ngoni ə a am.» ²⁷ Ba go ti, əl nje ndo ləne ka kin ə nə: «O kəi ə a am.» Ningə, ndəe ti noo, nje ndo ka kin aw ki kə Jəju rəne ti.

Koy Jəju

(Mt 27.45-56; Mk 15.33-41; Lk 23.44-49)

²⁸ Go ne je ti kin, Jəju gər kadi gin ne je pəti gangi ngata ba, əl ta kin kadi təl ta ta ki ndangi me makitibi ti lə Luwə ə nə: «Kində ra-m[☆].» ²⁹ NGoo ki kasi nju ki masi rosi isi noo, ə asigar je ndui ne ki to hom hom me kasi nju ti ki masi ka kin, iləi ta kagi ti ki bari-e ijopi, ba iləi ta Jəju ti. ³⁰ Ə loki Jəju njibi kasi ki masi ka kin ningə, əl ə nə: «Gin ne je pəti gangi ngata», ba ilə dəne nangi, ningə kəəe tee.

Asigar kare əsi kadi Jəju ki ningə

³¹ E ndə ki kadi lo ti də ti ə, e ndə taa kəə. E ndə taa kəə ki to ta dangi, ə, kadi tə nin je ai də kagi-dəsi ti ba ndə taa kəə ti al[☆], Jipi je awi dəji Pilati kadi adi budi njade, ə ər-i-de kə də kagi-dəsi ti. ³² Lo kin ti, asigar je awi budi nja dəw ki dəsəy nim, e ki kə joo nim, ki bəi-de kagi-dəsi ti naa ti ki Jəju. ³³ Loki rəi teei də Jəju ti ba, oi kadi e oy ngata, adi budi njae al. ³⁴ Ningə asigar kare ə əsi kade ki ningə, ba ta naa ti noo, məsi əi ki man teei ta do ningə ti ka kin. ³⁵ Dəw ki ər go ne je kin, oo ki kəmne, ningə naji ki ma lie e ki rəjeti, taa e wa gər kadi e ta ki rəjeti ə n-əl tə, mba kadi tə səi ka adii mesi[☆]. ³⁶ Təki rəjeti, ne je kin rai ne be mba kadi tə ta ki ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: «Singe kare ka dəw a təti al[☆]», kin təl tane. ³⁷ Taa ndangi ta ki rangi bəy me makitibi ti lə Luwə əi nə: «A gəi lo ki rə dəw ti ki əsi kade ki ningə[☆].»

Iləi Jəju be nin ti

(Mt 27.57-61; Mk 15.42-47; Lk 23.50-56)

³⁸ Go ne je ti kin, Jisəpi ki e dəw ki Arimate ti, aw dəji ta rəbi *Pilati kadi n-ər nin Jəju. Jisəpi e nje ndo lə Jəju ki ra rəne lo bəyə ti, mbata bəl *Jipi je. Pilati ade ta rəbi, adi aw ər nin Jəju. ³⁹ Nikodəm ki ndə ki aw ingə Jəju kondə ka kin ka, aw ki nduji kagi je ki əti maji joo ki mba kəy rə nin ti. NDuji kagi je ki bari-de mir əi ki alowəsi, poləi-de naa ti asi kiləw kuti mitə be. ⁴⁰ Dije ki joo kin, uni nin Jəju, doləi ki ta kibi le. Lo dole ti, buki nduji kagi

☆ 19:24 Pa je 22.19 ☆ 19:28 Pa je 69.22 ☆ 19:31 Dətərənom 21.22-23 ☆ 19:35 Ja 20.31 ☆ 19:36 Tee ki taga 12.46; Pa je 34.21 ☆ 19:37 Jakari 12.10

ki əti maji titi ndəy, ndəy, taa doləi, ki go kuji rae ti lə Jipi je ki isi rai ki nin je ləde bəy taa iləi be ti. ⁴¹ Lo ki bəi Jəju ti, kagi-dəsi ti ka kin, lo ndər ki məi kagi je ti to nōō, ningə me ndər ti ka kin, be ki to sigi, ki dəw ilə nin ti al bəy to ti nōō. ⁴² NGa ningə, tə ka ki lo ti ə a e ndə taa kəə lə Jipi je, iləi Jəju me be ti ka kin, tadə e basi kade ti.

20

Jəju i lo koy ti

(Mt 28.1-10; Mk 16.1-8; Lk 24.1-12)

¹ NDə dimasi ki gin lo, lo ki lo to piti piti ba bəy, Mari ki Magidala isi aw də badi ti ningə, oo kadi mbal ki uti ta badi ka kin, dəw uwə ər. ² Ə Mari ay ngədi, aw ingə Piyər əi ki nje ndo kare ki Jəju ndige, əl-de ə nə: «Uwəi Bəbe ər-e bada, ningə ji gər lo ki iləi-e ti al.» ³ Piyər əi ki nje ndo ki kare ka kin tēēi, isi awi ki də badi ti. ⁴ Ayi-naa ngədi joo pu, nə nje ndo ki kare ka kin ay ngədi itə Piyər, adi aw tēē də badi ti kəte nōe ti. ⁵ Loki aw tēē, ilə mbəne, gō lo ningə, oo ta kibi je ki doləi nin ə a, nə ur me be ti al. ⁶ Piyər ki e goe ti, i yəne nōō re ba, ur me be ti, oo ta kibi je ki doləi nin ə a, ⁷ taa oo ta kibi ki iləi jam də Jəju ti tə ə to. Ta kibe kin to naa ti ki əi je ki doləi nin kin al, nə dəw bindi adi to yəne dangi. ⁸ Go ti, nje ndo ki kare ki re kəte ka kin, ur me be ti tə, adi oo nē je ki kəmne nim, adi mene kadi e nē ki rəjeti nim tə. ⁹ NGa ningə, biti tēē loe ti kin ka, tijə-de ti kadi Jəju a i taa dan njé koy ti, təkəi makitibi lə Luwə əl-n tae kəte kin, al bəy[☆]. ¹⁰ E be ə, njé ndo je ki joo, təli iləi dəde awi be.

Jəju təji rəne Mari ki Magidala

(Mk 16.9-11)

¹¹ Loki njé ndo je awi, Mari a taga, kadi badi ti basi, a nō. Loki a nō, ilə mbəne gō-n lo be nin ti ba, ¹² oo malayka je joo ki əi kibi ki nda, ə isi lo ti ki kəte iləi nin Jəju ti. Ki kare isi toe ti, kaw ki dəe ti, ə e ki nungə isi kaw ki njəe ti tə. ¹³ *Malayka je dəji-e əi nə: «Dəne, ra ban ə a nō ə?» Ə Mari ilə-de ti ə nə: «Əri Bəbe ləm, ningə m-gər lo ki iləi-e ti al.» ¹⁴ Loki əl ta be ningə, ilə rəti ba, oo Jəju, nə gər kadi e Jəju al. ¹⁵ Ə Jəju dəje ə nə: «Dəne, ra ban ə a nō ə? Isi sangi nə ə?» Ningə Mari oo ə nə e nje ra kilə me ndər ti ki to nōō ka kin wa, adi əl-e ə nə: «Bam, re e i ə ər-e ə, əji-m lo ki ile ti, adi m-aw m-un-e.» ¹⁶ Jəju bəre: «Mari!» Ə Mari yəti rəne ki rəe ti, un ndune ki taa, əl-e ə nə: «Rabuni!» ki ta ebirə, ki kər me nə «Nje ndo dije!» ¹⁷ Lo kin ti, Jəju əl-e ə nə: «Ədi rəm al, tadə m-aw dərə ti rə Bai ti al bəy. NGa ningə, ki basine kin ba, aw rə ngakom je ti, əl-de təkəi m-aw rə Bai ti ki e Bawsi tə kin, m-aw rə Luwə ti ləm ki e Luwə ləsi tə kin.» ¹⁸ Ə Mari ki Magidala aw ingə njé ndo je əl-de ə nə: «M-o Bəbe ki kəm!» Ningə əl-de ta je ki Jəju əl-e ka kin adi-de ooi.

Jəju təji rəne njé ndo je

(Mt 28.16-20; Mk 16.14-18; Lk 24.36-49)

¹⁹ NDə dimasi ti wa nōō lo sələ, njé ndo je kawinaa me kəy ti madi, ningə uti ta kəy mbuki dəde ti, mbata bəli njé kun də *Jipi je. Ə Jəju re, a taa dande ti, əl-de ə nə: «M-dəji kadi lapiya e səsi!» ²⁰ Ba lo kin ti, təji-de to do ki jie ti je, kade ti je adi-de ooi. Rə njé ndo je nəl-de ngay, loki ooi Bəbe. ²¹ Jəju təl əl-de bəy ə nə: «M-dəji kadi lapiya e səsi! NGa ningə, təkəi Bai ilə-m, mi ka m-ilə səsi tə.» ²² Ba go ta je ti kin, Jəju to kəəne də njé ndo je ti, ə əl-de ə nə: «Htaai NDil Luwə mesi ti. ²³ Dije ki a iyəi go majal je ləde kə, Luwə a iyə go majal je ləde kə tə, ə njé ki a mbati kiyə go majal je ləde kə, Luwə a tidə majal je ləde dəde ti ba tə.»

Jəju əi ki Tomasi

²⁴ Loki Jəju re rə njé ndo je ti kin, Tomasi ki bari-e NDigə, ki e ki kare dan njé ndo je ti e səde loe ti al. ²⁵ Ə ndəgi njé ndo je əli-e əi nə: «J-o Bəbe ki kəmje.» Nə Tomasi əl-de ə nə: «Kin ə m-o to do poyti ki bəi jie kin al nim, m-ilə ngon jim to poyti ti kin al nim, taa m-ilə jim m-ədi-n to do ningə ki əsi kade kin al nim ə, m-a m-adi səsi mem al jagi.» ²⁶ NDə jijoo go ti, njé ndo je təli ingəi-naa me kəy ti bəy, ningə e kin Tomasi e səde ngata.

☆ 20:9 Pa je 16.10

Uti ta kəy mbuki dāde ti, ə Jəju re, a taa dande ti, əl-de ə nə: «M-dəji kadi lapiya e səsi!»
²⁷ Ningə əl Tomasi ə nə: «Tomasi, ilə ngon jii lo kin ti, ə igə jim je kin oo, taa ilə jii ədi-n to do ningə ki kadim ti kin o tə. Onoi kadi mei nga, maji kadi adi mei.»²⁸ Lo kin ti noo, Tomasi əl Jəju ə nə: «Babe ləm! Luwə Ləm!»²⁹ Ə Jəju əl-e ə nə: «E koo ki o-m ki kəmi ne kin ə adi-n mei. Ningə adi m-əli m-adi igər təkı njé rənəl je ə əi dije ki adi mede ki kanji koo ne ki kəmde[☆].»

Gin ndangi makitibi kin

³⁰ Jəju ra ne kəji je ki rangi ngay wa bəy ta kəm njé ndo je ti ləne, ki e ki ndangi me makitibi ti kin al.³¹ Nə e je kin e ki ndangi-de be mba kadi adii mesi təkı Jəju e Kirisi ki Luwə mbəte, e NGon lə Luwə. Ningə loki adi mesi kin ba a ingəi kaji ki bitı ki nq ti ki takule.

21

Jəju təji rone njé ndo je siri ta ba ti ki Tıbəriyadi

(Lk 5.1-11)

¹ Go ti gogi, Jəju təl tē ingə njé ndo je bəy taa ba ti ki Tıbəriyadi. Rəbi ki tē ingə-n-de ə to kin:² NDə madi, Simo Piyər nim, Tomasi ki bari-e NĐingə nim, Nataniyəl nim ki əi dije ki Kana ti ki Galile tə, ngan lə Jəbədə ki joo tə, njé ndo je lə Jəju ki rangi əi joo tə isi naa ti.³ Ə Simo əl-de ə nə: «M-a m-aw baa kadi m-ndə kanji je.» Ba ndəge je əli-e əi nə: «Je ka j-a j-aw səi tə.» Ningə tēi, ali me to ti awi, nə kondəe ti kin, ngon kanji kare ka uwəi al.⁴ Loki lo ti, Jəju re a ta ba ti noo, nə njé ndo je gəri təkı e Jəju al.⁵ Ə Jəju əl-de ə nə: «NGan je, uwəi kanji ndəy al a?» Ba iləi-e ti əi nə: «Jagi, ngon kanji kare ka j-uwə al.»⁶ Ningə, Jəju əl-de ə nə: «İləi bandi dam to ti, ki də ji kəsi ti kin, ə a uwəi kanji je.» Ə loki iləi bandi ba, bandi əy kanji kəy ki asi kadi ndəri tēi taga al.⁷ Lo kin ti, nje ndo ki Jəju ndige əl Piyər ə nə: «E Babe.» Ə loki ta ki əl ə nə: «E Babe», kin osi mbi Piyər ti taa par ə, Piyər ilə kibi ləne rone ti, tadə kəte a ki rone kare, ningə osi me man ti.⁸ Lo ki ai ti kin, e say al ki ngangı ba, ai asi kulə bi kare be par, adi ndəgi njé ndo je awi ki to ndəy ndəy ki ngangı ba ti, ndərii bandi ki kanji rosi ka kin gode ti.

⁹ Loki uri nangı ningə, ooi por ki dəw ilə kanji ti, taa mapa ka to noo tə.¹⁰ Jəju əl-de ə nə: «İrai ki kanji je ki uwəi-de ka kin ne adi j-o.»¹¹ Ə Simo Piyər al me to ti, ndər bandi ki kanji rosi ka kin nangı. E kanji je ki boy boy wa ə əi bu ki kuti mi gide mitə (153). Kərde wa ki to bəl kin nə, bandi gangı al.¹² Jəju əl-de ə nə: «İrai usoi ne.» NGA ningə, dəw kare dan njé ndo je ti ki kadi dəji Jəju ə nə: «İ nə wa?» goto, tadə gəri maji kadi e Babe.¹³ Jəju əti rəde ti, un mapa adi-de, ningə adi-de kanji tə.¹⁴ Loki Jəju i taa dan njé koy je ti kin, e tē ki kə mitə ngata ə tē ki rə njé ndo je ti ləne kin.

Jəju əi ki Piyər

¹⁵ Go ne kuso ti, Jəju dəji Simo Piyər ə nə: «Simo ki ngon lə Jonasi, indigi-m itə njé je ki isi kin a?» Ə Simo ile ti ə nə: «Oyo, Babe, igər kadi m-ndigi.» Ningə Jəju əl-e ə nə: «Ul bati je ləm.»¹⁶ Jəju təl dəji Simo bəy ki kə joo ə nə: «Simo ki ngon lə Ja, indigi-m a?» Ə Simo ile ti ə nə: «Oyo, Babe, igər kadi m-ndigi.» Ningə Jəju əl-e ə nə: «Ul bati je ləm.»¹⁷ Jəju təl dəji Simo bəy ki kə mitə ə nə: «Simo ki ngon lə Ja, indigi-m a?» Ba lo kin ti, me Piyər ə-e də təl ti ki Jəju təl dəje bəy ki kə mitə ə nə: «İndigi-m a?» kin, adi ile ti ə nə: «Babe, igər ne je pəti, igər kadi m-ndigi.» Ningə Jəju əl-e ə nə: «Ul bati je ləm.»¹⁸ NGA ningə, təkı rəjeti, adi m-əli: dəkagilo basai ti, i wa idəə nda bədi ti, ə aw lo ki mei ndigi, nə dəkagilo ki a bigə ba, a əy jii taa kadi dəw ki rangı ə a dəə nda bədi ti, ə aw səi lo ti ki mei ndigi al.»¹⁹ Ta je kin Jəju əl be kadi təji-n go rəbi koy ki Piyər a oy kadi ilə-n təji də Luwə ti. Go ti, Jəju əl-e ə nə: «Un gom.»

Nje ndo ki Jəju ndige

²⁰ Piyər ilə rəti gogi ningə, oo nje ndo ki Jəju ndige, e ki ndə ki, lo ne kuso ti, əy ki də Jəju ti, dəje ə nə: «Babe, nə ə a iləi ji dije ti ə?» ka kin.²¹ Loki Piyər oo-e ba, dəji Jəju ə

☆ 20:29 İPİ 1.8

nə: «Babe, ə e kam, e ri ə a ra-e ə?»²² Ə Jəju əl Piyər ə nə: «Kin ə re m-ndigi kadi isi ki dənə taa biti kadi tə m-təl m-re m-inge-n ka, e kin ta ləi goto ti. I, ta ləi e ta kadi un gom par.»²³ Ta kin sane dan njé kadi-me je ti təkı nje ndo kam a oy al. Nə ki rəjeti, kadi Jəju əl Piyər ə nə: «A oy al» kin, əl-e be al. Ta ki əl-e ba, əl-e ə nə: «Kin ə re m-ndigi kadi isi ki dənə taa biti kadi tə m-təl m-re m-inge-n ka, e kin ta ləi goto ti.»

²⁴ E darə nje ndo-e ə wa kin ə ma naji də nje je ti, ndangi-de me makitibi ti kin. NGa ningə ji gər kadi naji ki ma lie e ta ki rəjeti.

²⁵ Jəju ra nje je ki rangi ngay wa bəy. Re dəw ə nə n-ində tane wa nəm n-ndangi-de pəti me makitibi je ti ə, m-ga kadi dənangi wa kin pəti, makitibi je kin a ibə.

Kilə lə NJé kaw kilə je

Ta ki dō kilə ti lə NJé kaw kilə je

Makitibi Kilə lə njé kaw kilə je e makitibi ki ko joo ki Luki ndangi. Ningə əi ki Poy Ta ki Maji lə Jəju ki Luki ndangi, rai rōde tə makitibi ki kare ba ə dəw gangi gin joo be. Me e ki dōsay ti ki e Poy Ta ki Maji, Luki a dō dōkagilo ti ki Jəju ra dōnangi ti ne (1.1), ningə i dō kawə dōrə ti (1.11), ki kilə ki ra ki NDilne dan njé ndo je ti, ki kində ngirə njé kaw-naa je, Luki əl tae me makitibi ti lə njé kaw kilə je.

E makitibi ki adi tōgi njé kaw-naa je lə Kirisi, tado əl ta ki dō kində ngirə njé kaw-naa je ti dan Jipi je ti təki to-n Jorijaləm kin nim, kində ngirə njé kaw-naa je dan dije ti ki əi Jipi je al təki to-n Atiyosi, ki Pilipi, ki Korəti... kin nim tō. Lo kin ti, j-o dō nja Pol me kilə mbə Poy Ta ti ki Maji ki dō bə je, dō bə je nim, j-o rō ki kadi a ingə njé kaw-naa lə Kirisi kin nim tō, nə dumi dō rō kin ki tōgi lə NDil Luwə.

Luki ki nje ndangi makitibi kin tōji kadi oo lo nē je madi ki kəmne, tado ki Tirowasi kaw Pilipi ti, Luki əl ə nə: «Ji sangi rəbi kadi J-aw...» (16.10-40) Ningə kaw tē Jorijaləm ki dije a uwəi Pol kin nim (20.5-21.18), taa kaw ki ta tōl ta ta ti, ki Səjare kaw Rom ti ki Pol nginə bal joo bəy taa kadi dije gangi ta lie kin ka Luki tōji təki əi naa ti tō (27-28). Lo kilə ngirə makitibi ti wa bəy, Luki tōji lo je ki a əl ta tō tē-n titi adi ay njay kəte (1.8). J-ingə:

Kində ngirə njé kaw-naa je ki dōsay Jorijaləm ti (1.1-8.3);

Poy Ta ki Maji ki sane ki ndəgi lo je ki dōnangi Isirayəl ti (8.4-12.25);

Poy Ta ki Maji ki sane ki ndəgi bə je ki kadi ba Məditərane ti tē Rom ti (13.1-28.31).

Ta lə Luwə ki dije sanəi ki lo je ki j-əl tae kin, j-ingə me ta ti ki njé kaw kilə je iləi mbəe je əli tae je, ə e ki ndangi me makitibi ti kin. NGA ningə, Jəju Kirisi ki njé kaw kilə je əli ta lie ki rō Jipi je ti je, ki rō dije ti ki əi Jipi je al je kin, e darə Jəju wa ki oji-e dōnangi Paləsitin ti, ə tōgi ti, njiyə ti kin. NDil əsi njé ndo je lie adi əli ta ki dōe ti, dō kilə rae ti, ki dō nē ndo je ti lie.

Makitibi kilə lə njé kaw kilə je tōji rəbi kilə ki kadi njé kaw-naa je ki dōkagilo je ti pəti rai, adi e kilə kilə mbə poy ta ki Maji lə Jəju Kirisi ki rō dije ti pəti, biti ki ta soy dōnangi ti.

Kaw Jəju dōrə ti

¹ Təwopil, me makitibi ti ləm ki dōsay[☆], m-ndangi ta je ki oji dō nē je ki Jəju ilə ngire ra je, ndo dije je. ² Nē je ki ra biti tē-n me ndō ti ki Luwə un-e-n aw sie dōrə ti. Ningə kəte bəy taa kadi aw dōrə ti, Jəju mbəti njé kaw kilə je ləne, adi-de ndu-kun je ləne ki go rəbi lə NDil Luwə. ³ Go koye ti, Jəju oji rōne njé kaw kilə je ləne. Oji-de ki rəbi je ki dangi dangi kadi gəri təki n-a ki dōne taa. NDō kuti sō go ti ningə, tē hōy ki rōde ti əl-de ta dō kōbe ti lə Luwə. ⁴ NDō kare ki isi uso nē səde, Jəju əl-de kadi tēgi gidi bə bo Jorijaləm ti al. Nə kadi ngəmi biti kadi Bawne adi-de kadi-kare ki un mindine dō ti kadi n-a n-ade kin bəy taa[☆]. Ningə əl-de ə nə: «E kadi-kare ki mi wa m-əl səsi tae kəte ngata. ⁵ Jə ra dije batəm me man ti, nə səi je, me ndō je ti ki ngay al ne ə, a rai səsi batəm me NDil Luwə ti.»

⁶ *NJé kaw kilə je lə Jəju ki kaw-naa rōe ti dəji-e əi nə: «Bəbe, e dōkagilo ti ki ngosine wa kin ə a taa kōbe adi *Isirayəl a?» ⁷ Ə əl-de ə nə: «E ta ləsi kadi igəri dō kade ə se dō gangi lo je ki Bai oji ki go lo kōbe ti ləne al.» ⁸ Nə a ingəi tōgi loki NDil Luwə a re dōsi ti. A təli njé ma naji ləm me bə bo Jorijaləm ti nim, dōnangi Jude ti ba pəti nim, *Samari ti nim, ratata ki ta soy dōnangi ti.

⁹ Loki Jəju əl-de ta je kin gine gangi ningə, ooi-e isi aw ki taa me nəl ti. Ningə kil ndi re uti kəmde adi ooi-e al. ¹⁰ Kəmde naa ki taa dōrə ti, lo koo go Jəju lo kawə ti, ningə, dīgəm je joo ki iləi kibi je ki nda bal bal tēgi hōy ki rōde ti, ningə əli-de əi nə: ¹¹ «Dije ki Galile ti,

☆ 1:1 Lk 1.1-4 ☆ 1:4 Lk 24.49

mba ri ə ai a igoi lo ki taa dora ti be ə? Darə Jəju wa ki uni-e tasi ti awi sie dora ti kin ə, a təl re təkı oi goe lo kawə dora ti kin be tə.»

Buti lə njé kaw kilə je

¹² Be ə njé kaw kilə je lə Jəju təli də mbal kagi bini ti awi Jorijaləm ti gogi. MBal kagi bini kin e bəsi ki be bo Jorijaləm. ¹³ Loki rəi tēēi Jorijaləm ti ningə, ali aw me kəy ti kare ki e də made ti taa, lo ki rai tə lo kiside kəte kəte. Adi e Piyər nim, Jə nim, Jaki əi ki Andire nim, Pili pi əi ki Tomasi nim, Batiləmi əi ki Matiyə nim, Jaki ki ngon lə Alpe nim, Simo ki nje rə mbata ta kingə də lə be ləne nim, taa Judi ki ngon lə Jaki nim tə. ¹⁴ Əi pəti, ki mede ki kare ba, kawı-naa nəm nəm mba kadi əli ta ki Luwə, naa ti ki dəne je madi. Mari ki kə Jəju e dande ti nim taa ngakə Jəju je nim tə.

Matiyasi un to Judasi

¹⁵ Me ndə je ti kin, njé kadi-me je kawı-naa asi bu ki kuti joo. Ningə Piyər i taa dan ngakone je ti əl ə nə: ¹⁶ «NGakom je, səbi kadi ne ki NDil Luwə əl tae me Makitibi ti lə Luwə təl tane. Tado NDil Luwə, əl ta kəte ki ta *Dabidi, əji-n də Judasi ki ər nə dije ki rəi uwəi Jəju. ¹⁷ Judasi e ki kare danje ti, ningə aw ki kilə ləne ki səbi dəne kadi ra danje ti tə. ¹⁸ Ki la ki adi-e mba kigə-n go ji kilə ki majal ki ra kin ə, Judasi aw ndogi-n lo ndər. Me ndər ti ki ndogi ka kin ə, i taa osi ti, dəe su ki nangi, me ndu adi tie ale mba dənangi ti. ¹⁹ Dije pəti ki dənangi Jorijaləm ti ooi ta kin. Be ə bari lo ndər ka kin ki ta be ləde ə nə: “Akəldama”, kər me ta kin nə: “Lo ndər məsi.” ²⁰ Ningə ndangi me makitibi Pa je ti əi nə: “Kadi kəy lie e ki kiyə kə nim,

Kadi dəw kare ka isi me ti al nim[☆],”

Taa ndangi bəy əi nə:

“Kadi dəw ki rangi un toe.”

²¹ «Be ə, maji kadi ji mbəti dəw kare mbə dije ti wa ki njiyəi səje naa ti ki ndə je pəti ki Bəbe Jəju aw-n səje nim təl-n səje nim wa kin. ²² İlə ngire də batəm ti lə Jə, ratata tēē-n də ndə ti ki Luwə un-n Jəju taje ti awi sie dora ti. Kadi dəw kare dande ti, e nje ma naji, naa ti səje təkı Jəju i lo koy ti.»

²³ Lo kin ti, rəi ki dije joo əji-de, ki dəsəy e Jisəpi ki bari-e nə Barsabasi, ki indəi təe ki rangi nə Jusitusi, ningə ki kə joo e Matiyasi. ²⁴ Ningə əli Bəbe əi nə: «Bəbe, i igər ngame dije pəti tigə, ə əji-je se mbə dije ti ki joo kin, e ki ra ə imbəte wa? ²⁵ MBəte kadi un ta kilə bəə lə njé kaw kilə je ki Judasi iyə tae ə aw lo ti ləne ki səbi dəe kadi aw ti kin.» ²⁶ Rai yuki, ningə yuki osi də Matiyasi ti, adi Matiyasi ore kadi njé kaw kilə je ki dəgi gide e kare.

2

Re lə NDil Luwə

¹ Loki ndə nay Patəkoti asi ningə[☆], njé kadi-me je pəti kawı-naa lo kare ba. ² Ta naa ti nəə, ka ne madi i dora ti, bə tə nəl bo ki ilə ki təgine kin be. Ka ne ka kin taa lo me kəy ti ki isi ti. ³ Ooi ne je ki toi tə por ə ndone je tēēi bilim bilim be, tēēi, kəyı-naa dəde ti kare kare. ⁴ NDil Luwə rosi mede pəti, adi iləi ngirə kəl ndon ta je ki rangi ki dəw gər me al, ki go kində ti ki NDil Luwə ində-n tade ti kadi əli.

⁵ Ningə me ndəe je ti kin, *Jipi je ki njé bəl Luwə, ij ki də be je ki dangi dangi ki dənangi ti ne pəti, rəi kawı-naa Jorijaləm ti. ⁶ Loki ooi ka ne kin ningə, əyı-naa ngədi rəi kawı-naa, kosi kosi, bəl rade tado nə nə, dande ti, oo də ndu njé kadi-me je ki isi əli ta ki ndon ta be ləne. ⁷ Ne kin əti-de bəl ngay adi ndilde əy ur kaki, ooi kadi e ne ki rəjetı al, adi əli əi nə: «Dije ki isi əli ta kin pəti əi dije ki i Galile ti, ⁸ nga ban be ə nə nə danje ti, oo ta ki tēē tade ti ki ndon ta be ləne ə? ⁹ Je dije ki Partəji ti, ki Medi ti, ki Elamiti ti, ki njé kı dənangi Mejopotami ti nim, ki Jude ti nim, Kapadosi ti nim, taa Pə ti ki e ngon be ki dənangi Aji ti nim, ¹⁰ Piri ji ti nim, Pampili ti nim, Ejipi ti, ki dənangi Libi ti ki e bəsi ki Sirən, ə se njé kı dənangi Rom ti. ¹¹ Je pəti je Jipi koji je ki Jipi təl je. J-i Kirəti ti ki Arabi ti. Be ka, joo də ndude ki əli ta ki ndon ta be ləje, əji də ne je ki əti bəl ki Luwə ra.» ¹² Əi pəti ndilde ay ur

☆ 1:20 Pa je 69.26; 109.8 ☆ 2:1 Ləbətiki 23.15-21; Dətərənom 16.9-11

kaki adi gəri ta wa ki kadi əli al, ningə əli-naa mbođe ti əi nə: «Kər me ne ki ra ne kin nə ri ə?»¹³ Nə njé ki nə je kogi do njé kəl ndon ta je ti ki dangi dangi ki dəw gər dəe al, əi nə: «E kasi nju ə ayi-naa ngay ə rade.»

Piyər əl ta kosi dije

¹⁴ Piyər j a taa ki ndəgi njé kaw kilə je ki dəgi gide e kare, ningə un ndune ki taa əl ta kosi dije ə nə: «Uri mbisi maji oi do ta ləm səi *Jipi je, ki səi pəti ki isi Jorijaləm ti ne. Səbi kadi igəri ne ki isi ra ne kin tə. ¹⁵ Dije madi dansi ti ooi kadi e kasi ə ra dije kam. Nə Jagi kasi rade al! J-a si kadi nda ti bəy! ¹⁶ Nə ngəsine ne ki ndo ki nje kəl ta ki ta Luwə ti Juwəl əl tae ka kin ə ra ne:

¹⁷ “Ne je ki Luwə əl tae kadi a rai ne me ndo je ti ki dəbəy ti ka ə toi kin:

M-a m-ilə ki NDilm do dije ti pəti.

NGansi je ki dingəm ki njé ki dəne a təli njé kəl ta ki ta Luwə ti,

Basa je ləsi a ooi ne je me ndil ti,

Ṭigə je ləsi, a ooi ne je ki to lo bəyə ti me ni ti.

¹⁸ Oyo me ndo je ti kin,

M-a m-ilə ki NDilm do ngan njé kilə je ti ləm ki dingəm ki njé ki dəne.

A əi njé kəl ta ki tam ti.

¹⁹ M-a m-ra ne je ki dəw asi ra al me dərə ti taa nu,

Ningə dənangi ti ne, m-a m ra ne kəji je ki əti bəl,

Adi e: məsi nim, por nim, sa ki su luy luy nim tə,

²⁰ Kəte bəy taa kadi ndo ki bo ngay, ki rosi ki təba lə Ṭabe kin a re,

Lo ki kada a təl lo ki ndul, ningə nay a təl məsi.

²¹ Ningə me ndo ti kin, dije pəti ki bai tə Ṭabe a ingəi kaji[☆].”

²² «Səi *Isirayəl je, uri mbisi maji oi ta ki m-a m-əl səsi. Igəri pəti kadi Jəju ki Najarəti, dingəm kin ki Luwə oje ki taga kadi n-ndige, ə Luwə ra ne je ki dəw asi ra al ki ne kəji je ki əti bəl ki takule dansi ti ne. ²³ Dingəm kin, iləi-e jisi ti ki go ndu-kun ti ki Luwə un, ə se ki go kəji ta ra ti lie ki to kəte. Ningə səi adi dije ki gəri Luwə al təli-e ki rəbi bə ki bəi-e kagi-dəsi ti. ²⁴ Nə Luwə gangi kulə yo rəe ti kə ade j lo koy ti, tado koy aw ki təgi kadi uwe gin təgine ti be nin ti al. ²⁵ *Dabidi əl ta oji-n dəe ə nə:

“M-o Ṭabe ki dəkagilo je pəti nəm ti,

Tado e do ji kom ti mba kadi m-təe m-osi al.

²⁶ E mbata kin ə rənəl rosi mem adi m-osi-n pa tə.

Be ə, be nin ti ka, darəm a or kəə ki kində me do ti,

²⁷ j Ṭabe, a iyə-m kə koo al,

A iyə bəə ləi ki a do njane ti ade ndum bada al tə.

²⁸ j ə oji-m rəbi kadi m-təl m-isi-n ki dəm taa,

Ningə a adi-m rənəl me kei naa ti səm[☆].”»

²⁹ Piyər təl əl bəy ə nə: «NGakom je, adi m-əl səsi ta ki rəjeti: Kaje Dabidi oy təkə rəjeti adi dibi-e. Do bade to danje ti ne biti bone. ³⁰ E nje kəl ta ki ta Luwə ti, ə gər kadi Luwə un mindine ade ki kibi rə kadi n-a n-adi dəw kare ki gin ka ti lie a o be toe ti[☆]. ³¹ Dabidi gər ne ki a ra ne lo ti ti, adi əl ta kə lo koy ti lə Kirisi kin kəte. E ta lie ə Dabidi ə nə Luwə a iyə lo ki koo ti al, taa a iyə darəe adi ndum be nin ti al tə. ³² Jəju ki m-isi m-əl ta lie kin, Luwə ade j dan njé koy je ti, j-əi pəti ji gəri maji. ³³ Go ti ningə, Luwə un-e aw sie dərə ti adi isi do ji kəe ti. Ningə ngəsine Luwə ade NDilne təkə un-n mindine. NDil kin ə, Luwə buki dəje ti, təkə oi ngəsine ki kəmsi je, ki mbisi je kin. ³⁴ Təkə rəjeti, Dabidi aw dərə ti al, nə əl ə nə: “Ṭabe əl Ṭabe ləm ə nə: «fre isi do ji kom ti, ³⁵ ratata kadi m-ilə njé bə je ləi gin təgi ti[☆]”. ³⁶ E be ə, rə Jəju wa ki iḃəi-e kagi-dəsi ti kin ə, Luwə ade e Ṭabe nim, Kirisi nim tə. E kin ə e ne ki səbi kadi dije pəti ki Isirayəl ti gəri maji.»

Njé ki adi mede Kirisi dəsəy

³⁷ Loki dije ooi ta kin ningə, mede ole wuti wuti adi daji Piyər əi ki ndəgi njé kaw kilə je əi nə: «NGakoje je, e ri ə kadi ji ra ə?» ³⁸ Ə Piyər təl əl-de ə nə: «Iyəi rəbi ne rasi je ki majal kə, ningə kadi dəw ki ra dansi ti adi rai-e batəm me tə Jəju Kirisi ti, mba kadi majal je ləsi e ki kiyə go kə. ʔa a ingəi NDil Luwə. ³⁹ Təki rəjeti, kun mindi lə Luwə e ki mbata ləsi nim, mbata lə ngansi je nim, ki mbata dije ki isi say nim. Səbi də dije pəti ki ʔabə Luwə ləje a ʔar-de.» ⁴⁰ Piyər əl-de ta je ki rangi ngay go ti ʔəy mba kadi ma-n naji, ningə ilə dɪngəm mede ti ə əl-de ə nə: «Igangi-naa ki gin dije ki majal ki ʔone kin, mba kadi Luwə aji-n səsi.» ⁴¹ Dije pəti ki taai ta lə Piyər, rai-de batəm. NDəe ti ka kin, dije asi dibi mitə rəi orəi kadi njé kadi-me je ki kəte.

⁴² Ilə ngire dəkagiloe ti kin, rəi nəm nəm mba koo də ne ndo lə njé kaw kilə je nim, lo ra madi-naa ti nim, lo tətəi mapa ti nim, ta lo kəl ta ti ki Luwə nim tə. ⁴³ *NJé kaw kilə je rai ne je ki dəw asi ra al ki ne kəji je ki əti ʔəl ngay adi dije pəti isi ki ʔəl mede ti. ⁴⁴ NJé kadi-me je indəi rəde naa ti kare ʔa ə kawi ne kingə je ləde də-naa ti kare ʔa tə. ⁴⁵ Gati ki ne kingə je ki ne maji je ləde ə ləbi-naa lae ki go ne ge ti lə dəw ki ra. ⁴⁶ NDə je kare kare pəti, ki me ki kare ʔa, ingəi-naa me kəy ti lə Luwə. Ningə awi ki me kəy je ti lənaa usoi ne kuso lə ʔabə nim, taa usoi ne je ləde ki rənəl nim, ki me ki səl ləm ləm. ⁴⁷ Osi pa je iləi təji də Luwə ti, ningə dije pəti ndigi ta ləde tə. NDə je kare kare pəti, ʔabə adi kər dije ki aji-de, re də made ti par par.

3

Piyər adi rə nga dəw ki njae oy

¹ NDə kare Piyər əi ki Jə isi awi kəy kaw-naa ti mba kəl ta ki Luwə də kadi ti ki mitə ki lo səl. ² Dəkagiloe ti kin ə dije awi ki dəw ki njae oy lo koje ti nu, indəi-e ta kəy kaw-naa ti. Dəw ka kin, ndə je kare kare pəti, a indəi-e ta kəy kaw-naa ti ki ʔari-e nə: «Ta Kəy ki NDole». Indəi-e mba kadi kəy ne dije ki isi uri kəy kaw-naa ti. ³ Loki oo Piyər əi ki Jə ki isi uri ki kəy kaw-naa ti ningə, kəy-de ne. ⁴ Piyər əi ki Jə uri kəmde ki dəe ti, ningə Piyər əl-e ə nə: «Igo-je ne!» ⁵ Nje nja koy go-de, ga mene ti kadi n-a ningə ne madi jide ti. ⁶ Nə Piyər əl-e ə nə: «M-aw ki la al nim, ki ər al nim kadi m-adi. Nə ne ki m-aw jim ti e təgi Jəju Kirisi. Be ə kadi-me tə Jəju Kirisi ki Najarəti ti, i taa ə njiyə!» ⁷ Piyər uwə taji kəe, ʔa un-e ki taa. Ta naa ti nqə par ə njae je ki gul njae je təli toi maji kare. ⁸ I bal a taa ə ilə ngirə njiyə. Aw səde naa ti kəy kaw-naa ti. Tj bal ki rənəl nim ilə təji də Luwə ti nim tə. ⁹ Dije pəti ooi-e lo njiyə ti nim, lo kilə təji də Luwə ti nim tə. ¹⁰ Dije gəri-e maji kadi e nje mətə ki kəte e nje kisi ta kəy kaw-naa ti ki ʔari-e nə: «Ta Kəy ki NDole», isi kəy ne wa ka am. Loki dije ooi ne ki tēe dəe ti kin ningə, ndilde ay ur kaki adi ʔəl rade ngay.

Piyər əl ta kosi dije

¹¹ Nje nja koy ka kin iyə go Piyər əi ki Jə al. Ne kin ra adi ndil dije pəti ay ur kaki. Be ə, dije pəti ayi-naa ngədi kawi-naa ki dəde ti dəde ti lo ti ki ʔari-e nə: «Pal lə Salomə». ¹² Loki Piyər oo ne kin ningə, əl kosi dije ə nə: «NGan *Isirayəl je, ʔan ə ne ki ra ne kin əti səsi ʔəl kadi be ə? ʔan ə uri kəmsi ki dəje ti tə ne ki e je wa ki təgije, ə se e ki takul kaw ki j-aw ki ʔəl Luwə meje ə j-adi-n dɪngəm kam njiyə-n be ə? ¹³ Jagi, e Luwə lə *Abirakam, lə *Isaki, lə *Jakobi, Luwə lə kaje je ə ilə təji də ʔəe kilə ti ləne Jəju, ki iləi-e ji *Pilati ti, Pilati un ndune kadi n-ile taa, nə səi imbati. ¹⁴ Oyo, səi inaji ta gər nje kay njay ki nje ra ne ki dana. Ningə idəji kadi iləi dəw ki nje təl dije taa toe ti. ¹⁵ E be ə, adi təli e ki e nje kadi dije isi ki dəde taa. Nə Luwə ade i dan njé koy je ti, j-əi pəti ji gəri maji. ¹⁶ E mbata kadi ki j-adi meje Jəju kin ə, təgi ki to me təe ti, adi təgi dɪngəm ki oi-e, taa igəri-e kin, kadi i a-n taa. Oyo, kadi-me ki təge to, ki takul Jəju, adi dɪngəm kin rə nga ki rəjeti, e ne ki ra ne ta kəmsi ti pəti adi oi ne. ¹⁷ NGəsine ngakom je, m-gər maji ngay kadi ne ki irai kin, e ki go gər-e ti al, səi je ki njé kər nqsi je pəti. ¹⁸ Nə, e ki rəbi kin ə, Luwə təl-n ta ne ki ilə mbe kəte ki takul njé kəl ta je ki tae ti pəti ə nə: Kirisi ki n-un ndune kadi n-a n-ile, a ingə kə. ¹⁹ NGəsine, iyəi go rəbi njiyəsi je ki majal kə, ə təli irəi rə Luwə ti mba kadi iyə-n go majal je ləsi kə. ²⁰ Ningə ʔabə a adi səi dəkagilo kər kəe, a ilə ki e ki ində dəe naa ti

kæte tæ Kirisi, adi e Jæju, adi sæi. ²¹ Næ ngæsine kin, sæbi kadi Jæju isi dæra ti, biti kadi Luwæ tæl ne je pæti ki dænançi ti ki sigi gogi, tæki ilæ-n mbe me bal je ti ki man, ki takul njé kæl ta je ki tæe ti ki ayi njay. ²² Be æ, *Moji æ næ: “Bæbe Luwæ læsi a adi nje kæl ta ki tæe ti, ki to tæ mi be, a i dan ngakosi je ti, ki mbata læsi, a oi dæ ta je pæti ki a æl sæsi. ²³ Dæw ki mbati tæl rone go ta ti ki nje kæl ta ki ta Luwæ ti kin a æl ningæ, Luwæ a tuje kæ dan dije ti læne ki koy[☆].” ²⁴ *Njé kæl ta je ki ta Luwæ ti pæti, ilæ ngire dæ Samiyæl ti nu ki njé re goe ti, æli ta dæ dækagilo ti ki jisi me ti bone kin kæte. ²⁵ Sæi, æ sæi dije ki ta ki Luwæ æl ki ta njé kæl ta je ki tæe ti kin sæbi dæsi, taa kun mindi ki Luwæ un adi kaje je loki un ndune adi Abirakam kin sæbi dæsi tæ. Luwæ un mindine æ næ: “Gin koji je ki dænançi ti ne pæti a ingæi ndu ki tæ dæ ti ki takul gin ka læi[☆].” ²⁶ E ki mbata læsi kæte, æ Luwæ tæe-n ki bææ læne, ile adi sæsi mba kadi njangi dæsi, ki takul ra ki ra adi næ næ iyæ go ræbi njiyæ je læne ki majal kæ.»

4

Piyær æi ki Jæ ai nq njé gangi ta je ti læ Jipi je

¹ Loki Piyær æi ki Jæ isi æli ta kosi dije tæ kæl ba bæy æ, njé kijæ ne mæsi kadi-kare je ki madi nim, ki bo ki dæ kæy kaw-naa ti nim ta ki dije madi ki mbæ buti ti læ *Sadusi je, tæe ki ræde ti hæy. ² Wongi ra njé kær nq *Jipi je ngay mbata ooi Piyær æi ki Jæ isi ndoi ne kosi dije, ningæ æli-de æi næ: «Tæki Jæju ii-n lo koy ti wa kin æ, njé koy je ka a ii lo koy ti tæ.» ³ Uwæi-de ilæi-de kæy dangay ti ratata lo ti, tadæ lo sæl ngata, adi lo kadi gangi ta dæde ti goto. ⁴ Ningæ mbæ njé je ti ki ooi ta læde, ngay je dande ti adi mede. Be æ, ra adi kær dingæm je re dæ made ti adi asi dibi mi kare. ⁵ Lo ti dæ ti ningæ, njé kær nq Jipi je nim, ngatægi je nim ta njé ndo ndu-kun je nim, kaw-i-naa me bæ bo ti ki Jorijalæm. ⁶ Lo kaw-naa ti kin, An ki e ki bo læ njé kijæ ne mæsi kadi-kare je e ti nq, taa Kayipi nim, Jæ nim, Alægijandir ki ndægi dije pæti ki me kæy ti læ nje kijæ ne mæsi kadi-kare ti ki bo ka kin nim ka æi nq tæ. ⁷ Adi ræi ki Piyær æi ki Jæ nqde ti ki nq njé kaw-naa je ti, bæ dæji-de ta æi næ: «Ki tægi ki i ra, æ se me tæ næ ti æ iræi ne kin æ?» ⁸ Ningæ Piyær, NDil Luwæ rosi mee, adi æl-de æ næ: «Sæi njé kæbe je ki ngatægi je, ⁹ dæji-je ta bone oji dæ ne ki maji ki ji ra ki dæw ki njæe oy ki kuji ne ki ji ra æ ingæ-n ræ nga. ¹⁰ Maji kadi sæi pæti igæri ay njay, taa dije pæti ki *Isirayæl ti ka, kadi gæri maji tæ. E me tæ Jæju Kirisi ki Najaræti ti æ ji ra-n ne kin. E ki takul Jæju wa ki bæi-e dæ kagi-dæsi ti æ Luwæ ade i taa dan njé koy je ti wa kin æ, dingæm kin a-n ta nqsi ti, ki ræ ki nga. ¹¹ E mbal ki sæi njé ra kæy je imbat-i-e, næ e æ tæl mbal ki ndæe itæ made je pæti, e mbal ki nje kadi tægi kæy[☆]. ¹² Kaji e me tæe ti ki karne ba. Tæ ki rangi ki Luwæ adi dæw dænançi ti ne mbæ dije ti ki mba kadi j-ingæi kaji goto.» ¹³ NDæji njé gangi ta je ki ki bo læ Jipi je ngay loki oi Piyær æi Jæ æli ta ki kanji bæ, tadæ gæri-de kadi æi dije ki kare ki kanji ne ndo. Næ ke æ gæri kadi æi dije ki æi naa ti ki Jæju mari nu. ¹⁴ Næ loki ooi dingæm ki ngæi-e ka kin a gædide ti ningæ, gæri lo ta ki kadi æli-de al. ¹⁵ Be æ uni ndude adi Piyær æi ki Jæ, taa dingæm ka kin nim kadi tæe taga, ningæ naji-naa ta mbæde ti æ æi næ: ¹⁶ «Ri æ j-a ræi ki dije kam æ? Tadæ ræi ne kæji ki æti bæ ki to ndalo ti ay njay adi dije ki Jorijalæm ooi poye. Lo kadi ji naji goto. ¹⁷ Næ ke æ kadi poy ta kin aw ki kæte kæte mbæ dije ti al ngata. Adi j-ilæi jije kæmde ti kadi kaw ki kæte nq kam, æli dæw madi ta ki tæ Jæju al ngata.» ¹⁸ Go ta je ti kin, awi ki Piyær æi ki Jæ kæy gogi æ ægi-de ki tægide kadi æli ta æ se ndoi ne ki tæ Jæju al ngata. ¹⁹ Næ Piyær æi ki Jæ æli-de æi næ: «Æli-je adi joo, se e go ræbe ti, ta kæm Luwæ ti, kadi ji tæl ræje go ta ti læsi yo æ j-iyæ ta læ Luwæ wa? ²⁰ Ki oji dæje, j-a j-asi kuti tæje dæ ne ti ki j-o ki kæmje nim, ki mbije nim kin al.» ²¹ Loki ilæi jide kæmde ti ki kq joo bæy ningæ, iyæi-de adi awi. Tæki ræjeti, ingæi ne madi ræde ti ki asi kuwæ-n-de dangay ti al, tadæ dije pæti piti Luwæ mba ne ki ra ne kin. ²² Bæl dingæm ki ingæ ræ nga ki takul ne kæji ki æti bæ kin, itæ kuti sæ.

Njé kadi-me je æli ta ki Luwæ

²³ Go kiyæ-de ti, Piyær æi ki Jæ awi ingæi madide je ki njé kadi-me je, æri-de poy ne je pæti ki ki bo je læ njé kijæ ne mæsi kadi-kare je ki ngatægi je æli-de. ²⁴ Loki madide je ooi

☆ 3:23 Dætærænom 18.15, 18, 19 ☆ 3:25 Kilæ ngiræ ne je 22.18 ☆ 4:11 Pa je 118.22

ta lade gine gangi ngata ningə, pəti ki me ki kare, əli ta ki Luwə əi nə: «Babe, i ə ira dərə ki dənangi, taa ira ba bo ki ne je pəti ki me ti tə[☆]. 25 E i ə adi NDili əl ta ki ta kaje *Dabidi ki bəə ləi ə nə: “Gin be je ki dangi dangi tōi rō ki ndangi kare be. Taa kōji ta ra je lade to rōde ti kare! 26 NGar je ki dənangi ti ne indəi dō rōde dana mba kaw rō, NJé kōbe je indəi rōde naa ti, əsi ta Babe ki dəw lie ki mbəte tə NGar”. 27 Təki rōjeti, e me be bo ti kin ə, *Erodi əi ki Pōsi *Pilati, naa ti ki gin be je ki dangi dangi ki ngan *Isirayəl je indəi rōde naa ti əsi ta bəə kilə ləi ki ay njay, ki e Jəju ki imbəte tə Kirisi[☆]. 28 Ne je lade ki rai kin, e təl ə tōli ta kōji ra je ləi pəti ki əji kəte, ki tōgi, me ndigi ti ləi. 29 Basine Babe, oo jide ki isi iləi kəmje ti kadi indəi je bəl ti kin! Adi bəə je ləi tōgi kadi iləi mbə ta ləi ki me ki ti kati. 30 Ningə, kadi əji tōgi me tō bəə kilə ti ləi ki ay njay Jəju, kadi njé moy je ingəi rō nga nim, taa kadi ne kōji je ki ne je ki dəw asi ra al rai ne nim tō. 31 Loki tai kəə ta kəl ta ti ki Luwə ningə, dənangi yəki yikiti yikiti gin njade ti, loki ki kaw-naa ti. Ba NDil ki kay njay rosi mede pəti adi iləi mbə ta lə Luwə ki rō ki tī kati.»

NJé kadi-me je indəi rōde naa ti

32 NJé kadi-me je pəti indəi rōde naa ti ki ngame ki kare ki gir ta ki kare. Dəw kare ki ində gune ki ne kingə ləne ki səbi dəne goto, ne je pəti e yade. 33 Ki tōgi ki əti bəl ngay ə njé kaw kilə je mai naji ki lo koy ti lə Babe Jəju. Ningə, kare kare pəti, Luwə jangi dode jangi dō ki əti bəl ngay. 34 Be ə dəw kare dande ti ki ne to rəe goto. Tadō njé je ki ay ki lo ndər je ki kəy je, uni gati ə rəi ki lae, 35 adi njé kaw kilə je. Ningə njé kaw kilə je ləbi la ka kin dande ti pəti, bə nə nə ingə ki go ne ge je ti lie.

36 Dəw madi kare ki təe nə Jisəpi, ki e gin kōji ti lə *Ləbi, ki dənangi Sipur ti, ki njé kaw kilə je indəi təe nə Barnabasi, kər me nə: «Dəw ki nje kilə dīgəm me dije ti,» 37 e ka, aw ki lo ndər, ə un lo ndər ləne ka kin gati-n, ə re ki lae adi njé kaw kilə je.

5

Ta ki ngom lə Ananiyasi əi ki Sapira

1 Dīgəm madi kare ki təe nə Ananiyasi əi ki dəne ləne Sapira, gati ki ne kingə lade kare tō. 2 Ananiyasi əi ki dəne ləne Sapira indəi ndude naa ti, bəyōi nusi la, ə awi ki ndəge adi njé kaw kilə je. 3 Piyər əl-e ə nə: «Ananiyasi, ra ban ə iyə *Satə adi ur mei ti bore be ə? Ər nusi la lo ndər ləi ingəm, ə əl ta ki ngom NDil ki kay njay! 4 Ri ə əgi kadi ingəm ne kingə ləi ə? A re gati-n ə bəlme ka, ri ə əgi kadi la ki ingə kin, ira-n ne ki mei ge ə? Ne ki iga mei ti kin e ne ki majal. E dije ə əl-de ta ki ngom al, nə e Luwə ə əl-e ta ki ngom.» 5 Loki Ananiyasi oo ta kin par ə, osi nangi, oy. Dije pəti ki ooi poy ta kin, bəl ra-de ngay. 6 Basa je rəi rəgi nine, bə uni-e, awi dibi-e. 7 Asi ngirə kadi mitə go ti, dəne lie re ur kəy ki kanji kadi gər ne ki ra ne. 8 Piyər dəje ə nə: «Əl-m adi-m m-o, se kər la ki igati ki lo ndər ləsi wa ə n wa?» Ə dəne əl-e ə nə: «Oyo, kər la ki j-ingə wa ən.» 9 Lo kin ti, Piyər əl-e ə nə: «Ra ban ə indəi ndusi naa ti mba kadi soki NDil ki kay njay lə Babe ə?» O ka nja dije ki awi ki ngawi dibi-e ə bə ta kəy ti kin, i ka a awi səi tō. 10 Ta naa ti noo par ə Sapira osi nja Piyər ti nangi, oy. Loki basa je ki njé kaw dibi ngawe uri kəy ningə, ingəi nine adi uni-e awi sie dibi-e kadi ngawe ti. 11 Ne ki ra ne kin, ra adi njé kaw-naa je pəti, bəl rade ngay, taa dije pəti ki ooi poy ta kin ka, bəl rade ngay tō.

NJé kaw kilə je rai ne je ki əti bəl bəl

12 *NJé kaw kilə je rai ne je ki əti bəl ki ne je ki dəw asi ra al ngay dan dije ti. NJé kadi-me je pəti, kaw-naa lo kare ba, gin pal ti lə *Salomō, ta kəy ti lə Luwə. 13 Dije ki rangi ki adi mede Luwə al bəy bəli kadi rəi rōde ti. Be ka, piti njé kadi-me je ngay. 14 Dīgəm je ki dəne je ngay ngay adi mede Babe, adi kərde ore dō njé kadi-me je ki dō ti dō ti. 15 Dije awi biti oyi njé moy je ki taga kadi rəbi ti, tiləi-de dō tirə je ti ə se dō kagi ti ki otii-de, mba kadi re Piyər man ningə, ndile ur dō e ki ra ti wa kare dande ti. 16 Dije ngay i be je ti ki

☆ 4:24 Tee ki taga 20.11; Pa je 146.6 ☆ 4:27 Lk 23.7-11; EJay 61.1

gidi be bo Jorijaləm ti, rai bur bur ki njé moy je ki dije ki ndil je ki majal yəti dode. Ningə pəti ingəi rə nga.

Uwəi njé kaw kilə je dangay ti

¹⁷ Go ne je ti kin, ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki dije ki goe ti ki əi me buti ti lə *Sadusi je, jangi ra-de ngay də njé kaw kilə je ti. Adi uni ndude kadi n-a rai ne madi. ¹⁸ Be ə, uwəi njé kaw kilə je iləi-de kəy dangay ti. ¹⁹ Nə dan kondə ti, malayka lə Bəbe re tēē ta kəy dangay, loki adi tēēi taga ningə, əl-de ə nə: ²⁰ «Awi me kəy kaw-naa ti, iləi mbe ta ki nje kadi dəw təl isi ki done taa kin adi dije pəti ooi!» ²¹ *Njé kaw kilə je təli rəde go ti, adi lo ti ki s̄i bati ba par ə, awi kəy kaw-naa ti, iləi ngirə kadi ndoi ne dije. Ki bo ki də njé kijə ne məsi kadi-kare je ti ki dije ki goe ti, bari ngatəgi je ki njé gangi ta, ki ngatəgi je lə ngan *Isirayəl je pəti. Ningə iləi kəy dangay ti mba kadi rai ki njé kaw kilə je tə. ²² Nə loki njé kilə je awi ningə, ingəi-de kəy dangay ti al, adi təli rai əri-de poye əi nə: ²³ «J-ingə ta kəy dangay e ki kuti mbuki maji nim, njé ngəm ta kəy je ka ai ta kəy ti noq nim tə, nə loki j-ur me kəy ti ningə, j-ingə dəw madi al.» ²⁴ Loki ki bo ki də njé ngəm ta kəy kaw-naa ti əi ki ki bo ki də njé kijə ne məsi kadi-kare ti ooi ta kin ningə, ndilde ay ur kaki, adi dəji-naa ta də ne ti ki a ra ne go ne ti kin. ²⁵ Ba dəw madi re əl-de ə nə: «Dingəm je ki adi uwəi-de dangay ti ka kin, ai kəy kaw-naa ti noq, isi ndoi ne dije.» ²⁶ Ki bo ki də kəy kaw-naa ti aw ki dije ləne uwə-n njé kaw kilə je re səde, nə ke ə indəi gu dode ti al tadə bəli kadi kosi dije ki kaw-naa də ne ndo ti lə njé kaw kilə je a tiləi-de ki mbal təli-de. ²⁷ Loki rai səde ningə, awi səde kəy ngangi ta ti ki bo. Ə ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je əl-de ə nə: ²⁸ «J-əgi səsi ki təgije kadi indoi ne kosi dije ki tə dingəm kin. Ə səi itəli rəsi go ta ti ləje al, asi dənangi Jorijaləm naki ki ne ndo ləsi, ningə igei kadi məse e dəje ti bəy.» ²⁹ Nə Piyər əi ki ndəgi njé kaw kilə je əli-de əi nə: «Təl rə go ta ti lə Luwə e soti itə təl rə go ta ti lə dije. ³⁰ Luwə lə kaje je adi Jəju ki itəli-e ki rəbi bə-e də kəgi-dəsi ti kin, tēē lo koy ti. ³¹ E ə Luwə un-e, inde ade isi taa, də ji kone ti tə NGar ki itə ngar je pəti, taa nje kaji dije tə. Luwə inde kadi, ki ta rəbi lie, Isirayəl je iyəi rəbi ne rade je ki majal kə, adi n-iyə-n go majal je ləde kə tə. ³² Je njé ma naji də ne je ti ki rai ne kin, naa ti ki NDil ki kay njay ki Luwə adi njé je ki təli rəde go ta ti lie.» ³³ Loki njé gangi ta je ooi ta kin ningə, wongi rade ngay də njé kaw kilə je ti, adi ndigi təli-de. ³⁴ Nə e ki kare ki mbode ti ki təe nə Gamaliyəl əsi nangi j̄ taa. E Parisi ki nje ndo dije ndu-kun, e dəw ki dije pəti gei ta lie ngay. Loki j̄ taa dande ti ningə, dəji mba kadi adi njé kaw kilə je ijəi rəde dəbi kare jə. ³⁵ Ba go ti, əl-de ə nə: «Isirayəl je, indəi manji ne ki igəi kadi rai ki dije kam maji oi taa. ³⁶ Dəkagilo ngay al ne bəy ə, dəw madi ki təe nə Təda toji rəne kadi ne dəw ki nga. Ər dije asi bu sə gone ti. Nə dije rai təli-e adi dije ki goe ti ka kin sanəi-naa. Dəw oo ta lie al bone. ³⁷ Goe ti ningə, Juda ki Galile ti, tēē dəkagilo ndangi tə dije me makitibi ti, əy dije ngay gone ti ra-n wongi. Nə e wa ka dije təli-e tə, adi dije ki goe ti sanəi-naa kə. ³⁸ NGəsine, ta ləm ə to kin: Oti kadi irai ne madi ki dije kam, iyəi-de adi awi lo ləde. Ne ki kadi igəri ə to kin, re kəji ta ra je ləde ki kilə rade je j̄ rə dije ti ə, gin ne je kin a gangi tə yə ndəge je be tə. ³⁹ Nə re ne je kin j̄ rə Luwə ti ə, lo kadi səi a əgi də goto. Oti kadi inai rə ki Luwə.»

Lo kin ti, njé gangi ta je ndigi goe ti. ⁴⁰ Be ə, təli bari njé kaw kilə je kəy gogi, bə, adi tindəi-de, ə ndəri mbide kadi əli ta ki tə Jəju al, ningə iyəi-de adi awi. ⁴¹ Njé kaw kilə je tēēi lo gangi ta ti ki rənəl mba koo ki Luwə oo-de adi asi naki kadi ingəi kə mbata lə Jəju. ⁴² Ningə ki ndə je kare kare pəti, me kəy kaw-naa ti ə se me kəy je ti madi, njé kaw kilə je nayj̄ ki lo ndo ne dije ti nim, ki lo kilə mbe Poy Ta ki Maji ti, təki Jəju e Kirisi.

6

Kində njé koo go njé kaw-naa je

¹ Dəkagiloe ti kin, kər njé ndo je j̄ ki də made ti ki kəte kəte. Be ə, ra adi *Jipi je ki njé kəl ta Girəki bəi ta də Jipi je ti ki njé kəl ta Ebirə. Njé kəl ta Girəki bəi ta mbata njé ngaw koy je ləde ingəi ne kuso ki dije isi ləbi ki ndə je kare kare pəti kin, tə ndəge je al. ² Be ə, njé kaw kilə je ki dəgi gide e joo kaw njé ndo je ki naa ti, əli-de əi nə: «A e ne ki go ti al

kadi j-iyə ta kəl ta lə Luwə, ə ji təl ji nay ta ne ləbi ti. ³ MBata kin ə, ngako je je, maji kadi ikoti dije siri dansi ti, ki dije mai naji ləde maji nim, NDil Luwə rosi mede nim, taa awi ki kəm-kədi nim tə, mba kadi j-ilə kilə kin jide ti. ⁴ Be mba kadi j-un-n rəje j-ində ta dangi mbata kəl ta ki Luwə ki mbata ndo ne dije.» ⁵ Ta kəji je kin nəl njé ndo je pəti. Be ə, mbəti Etiyən ki e dəw ki rosi ki kadi-me nim, ki NDil ki kay njay nim tə. Taa mbəti Pīlipi nim, Pīrokər nim, Nīkanər nim, Tīmō nim, Parmənasi nim, taa Nīkola ki e dəw ki Aṭiyosi ti, ki təl Jīpi nim tə. ⁶ Rəi səde oji-de njé kaw kilə je, adi əli ta ki Luwə mbata ləde, indəi jide dəde ti nim, njangi dəde nim tə. ⁷ Ta lə Luwə aw ki kəte par par. Kər njé ndo je i də made ti ngay me be bo ti ki Jorijaləm. Taa njé kijə ne məsi kadi-kare je wa ngay ka adi mede Jəju tə.

Awi ki Etiyən lo gangi ta ti

⁸ Etiyən e dəw ki rosi ki me-maji nim, ki təgi lə Luwə nim, taa ra ne je ki dum ra ki ne kəji je ki əti bəl bəl dan dije ti nim tə. ⁹ Nīngə dije madi iləi ngirə kadi naji ta ki Etiyən. Dije kin əi njé ki me kəy kaw-naa ti lə *Jīpi je. Əi njé je ki bari rəde: «Dije ki taa kiyə taa.» Adi əi Jīpi je ki iṭ Sīrən ti nim, Aləgijandiri ti nim, ki njé ki iṭ Silisi ti nim, taa ki dənangi Aji ti nim tə, ¹⁰ nə təgi ta kəlde asi go yə Etiyən ti al, tadə Etiyən əl ta ki kəm-kədi ki NDil Luwə ade. ¹¹ Lo kin ti, awi ndogi dije ki la ki jide ti kadi əli əi nə: «Je wa j-o ki mbije kadi Etiyən əl ta ki mal də *Mojī nim, də Luwə nim tə.» ¹² Be ə, suləi kosi dije nim, ngatəgi je nim, taa njé ndo ndu-kun je nim adi rəi uwəi Etiyən də jie ti, awi sie lo gangi ta ti ki bo. ¹³ Indəi njé ma naji je ki ngom adi təti ta dəe ti, əli əi nə: «Dīngəm kam ta kəə ta kəl ta ki mal də kəy ti lə Luwə ki e lo ki ay njay kin al nim, taa də ndu-kun ti lə Moji al nim tə.» ¹⁴ Təki rəjeti, je wa j-o ndue ki əl-n kadi Jəju ki Najarəti ti a tuji kəy kin, ə a yəti ne kagi be je ki Moji adi-je. ¹⁵ Dije pəti ki lo gangi ta ti ki bo, uri kəmde pəti də Etiyən ti, nīngə ooi kadi ta kəme to tə yə malayka be.

7

Etiyən əl ta nō njé gangi ta je ti

¹ Ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je dəji ta Etiyən ə nə: «Ta je ki dije əli dəi ti kin, e ki rəjeti wa ta?» ² Etiyən ile ti ə nə: «Səi bawm je ngakom je ki, uri mbisi oi də ta ki m-a m-əl səsi kam maji. Me ndə je ti ki kəte, Luwə ki nje piti oji rəne kaje *Abīrakam, dəkagilo ti ki isi-n me be ti ki Mejopotami ti bəy, kəte bəy taa kadi aw uwə lo kisi dənangi Aram ti. ³ Luwə əl-e ə nə: “I taa iyə be ləi ki njé koji je ə aw me be ti ki m-a m-oji.” ⁴ E be ə, Abīrakam iyə me be ki Kalde ə re uwə lo kisi Aram ti. Nīngə go koy bawe ti, Luwə ade i taa re me be ti ki isi ti ngəsine kin.” ⁵ Ne nduwə ki Luwə adi Abīrakam me be ti kin goto. NGon nusi lo ki ndikiri be ka ade al. Nə un ndune ade kadi n-a n-ade be kam ba pəti. Taa n-a n-adi ngan kae je toe ti tə. Dəkagilo ti ki Luwə isi əl ta Abīrakam kin, Abīrakam oji ngon al bəy.” ⁶ Ta ki Luwə əl-e ə to kin: “NGan kai je a isi tə mba je dənangi ti ki rangi nim, dije a rai-de bəə ti nim, ta dije a adi-de kə asi bəl bu sə nim tə.” ⁷ Go ta je ti kin, Luwə əl ə nə: “Gin dije ki rai-de bəə ti kin, mi wa m-a m-gangi ta dəde ti. Go ti nīngə, a tēi me be mba ti ki rade bəə ti kin kə, ə a təli rəi me be ti ki i ti ə awi bəə ti kin mba kadi rəi əsi məkəsīde nangi nōm ti.” ⁸ Ba Luwə ade ne kilə mindi ki e kijə məti. Be ə, ləki Abīrakam oji *Isaki nīngə ndə jījoo go ti par ə ijə məte. Isaki ra be tə mbata ngone *Jakobi. Jakobi ka ra be tə mbata ngane je ki əi gin *Isirayəl je ki dəgi gide e joo.”

⁹ «Nīngə ni ki me ngan lə Jakobi ti ra adi gati ki ngokode Jisəpi adi awi sie tə bəə me be ti ki Ejipi ti. Nə Luwə e sie naa ti.” ¹⁰ Be ə, ər-e me kə je ti pəti. Nīngə me-maji lə Luwə ki e sie, ade kəm-kədi ta kəm Parawo ti ki e ngar ki Ejipi ti. Adi Parawo un-e inde tə nje kəbe dənangi ki Ejipi ti, taa də me kəy ti ləne pəti tə.” ¹¹ Dəkagilo ti kin ə, bo ki bo osi dənangi Ejipi ti ba pəti, taa dənangi Kana ti tə. E dəkagilo kəm-to-ndoo ki əti bəl ngay.

☆ 7:3 kilə ngirə ne je 12.1 ☆ 7:4 kilə ngirə ne je 11.32; 12.5 ☆ 7:5 kilə ngirə ne je 12.7; 13.15; 17.8 ☆ 7:7 Tēi ki taga 3.12 ☆ 7:8 kilə ngirə ne je 17.10-14; 21.4 ☆ 7:9 kilə ngirə ne je 37.11, 28; 39.2, 21 ☆ 7:10 kilə ngirə ne je 41.39-41

Lo kadi bawje je ingæi ne ndikiri usoi goto[✠]. ¹² Loki Jakobi oo kadi ne kuso to me be ti ki Ejipi ti ningæ, ilæ nganne je ki æi kaje je adi awi ki dōsay. ¹³ Loki tæl ilæ-de ki kō joo ningæ, Jisæpi ra adi ngakōe je gæri-e. Lo kin ti, Parawō ka, gær-n gin koji læ Jisæpi tō[✠]. ¹⁴ Go ti ningæ, Jisæpi ilæ go bawne Jakobi ti ade re ki gin koji lie ba pæti, asi dije dōsiri gide e mi[✠]. ¹⁵ Jakobi aw Ejipi ti ningæ oy ki kæte nōō. Kaje je ka oyi nōō nim tō[✠]. ¹⁶ Tæli ki singæde ræi dōnangi Kana ti, me be bo ti ki tœ næ Sisæm. Dibi-de be nin ti ki Abirakam ndogi ki la ji ngan læ Amær ti me be ti ki Sisæm[✠].

¹⁷ «Dōkagilo tæl kon kun mīndi ki Luwæ un adi Abirakam e basi. Ningæ kær ngan Isirayæl je bay ki dō made ti dō made ti dōnangi Ejipi ti, ¹⁸ biti dōkagilo ti ki ngar ki rangi ki gær Jisæpi al o-n be dōnangi Ejipi ti[✠]. ¹⁹ NGar ka kin uwæ dije læje ra-n kilæ ki al dō maji nim, adi-de kō nim, ta indæ gu dōde ti adi iyæi ngande je ki kasi kō, biti kadi oyi[✠]. ²⁰ Dōkagilo ti kin æ, oji *Moji ki me-maji læ Luwæ e dœ ti adi oti-e me kæy ti læ bawe asi nay mitæ[✠]. ²¹ Ningæ loki dum dōde adi ilæi-e kō, ngon læ Parawō ki dæne tæe dœ ti, æ un-e ote tæ ngonne wa be[✠]. ²² Be æ Moji ingæ-n ne ndo ki oji dō kæm-kædi pæti ki dōnangi Ejipi ti. Adi aw ki tōgi me ta kæl-e ti nim, me kilæ rae ti nim tō.

²³ «Loki bale e kuti sō ningæ, mær ta re dœ ti mba kadi n-aw n-oo ngakone je ki æi ngan Isirayæl je. ²⁴ Dōkagilo ti ki e-n ki ngakone je æ, oo dæw kare ki Ejipi ti isi adi kō ki kare dande ti. Be æ, re rō dō ngokone ti adi indæ dæw ki Ejipi ti ka kin tæl-e. ²⁵ Moji gir kadi ngakone je a gæri tæki Luwæ æ ilæ sæne mba kadi n-taa dōde. Næ ngakōe je gæri al. ²⁶ NDō ki go ti, oo ngakone je joo ki æi Isirayæl je isi rœi-naa. Ire a dande ti mba kadi gangi-de naa ti. æl-de æ næ: “Sæi ngakonaa je tō, æ ban æ isi rai na majal be æ?” ²⁷ Ningæ e ki nje tīndæ ngokone ka kin œse ngærangi, æ æl-e æ næ: “Næ æ indæi dōje ti tæ ngar læje, æ se nje gangi ta danje ti æ? ²⁸ Ige tæl-m tæki tagine itæl-n dæw ki Ejipi ti ka kin be æ?” ²⁹ Loki Moji oo dō ta kin ningæ, bæl ra-e, adi aw uwæ lo kisi tæ mba dōnangi Madiyā ti. Dōnangi Madiyā ti æ Moji taa dæne oji-n ngan je joo[✠].

³⁰ «Bal kuti sō go ti ningæ, malayka tæe hōy rœe ti dilæ lo ti, basi ki dō mbal Sinay, dan ndon por ti me gu ti ki isi o por. ³¹ Loki Moji oo ne kin ningæ, ndile ay ur kaki. Moji ge kadi n-oo ne kin maji adi œti re basi rō ti. Loe ti nōō æ oo dō ndu Bæbe æ næ: ³² “Mi Luwæ læ kai je, Luwæ læ Abirakam, Luwæ læ Isaki, Luwæ læ Jakobi.” Moji bæl dadi par par, lo kadi un kæmne ki taa goto. ³³ æ Bæbe æl-e æ næ: “œr sa njai ti tado lo ki a ti kam e lo ki ay njay. ³⁴ M-o kæm kō læ dije læm me be ti ki Ejipi ti. M-o dō timæ ki isi timæi rusi rusi, æ m-ur nangi m-re kadi m-taa-de m-ilæ-de taa. Ningæ ki basine kin, ire adi m-ilæ-i Ejipi ti gogi[✠].”

³⁵ «Oi maji! E Moji ki ngakōe je œsi-e ngærangi, æ æli-e æi næ: “Næ indæi dōje ti tæ ngar læje æ se nje gangi ta danje ti æ”, wa kin æ, Luwæ ile tæ ngar nim, taa nje taa-de kilæ-de taa nim, ki takul tōgi læ malayka ki tæe sie hōy me gu ti, kin nim tō. ³⁶ E æ tæe sæde ki takul ne ra je ki dæw asi ra al nim, ki takul ne koji je nim, me be ti ki Ejipi ti. Taa dōkagilo ti ki isi indæi ba bo kasi gangi nim, dōkagilo ti ki rai bæl kuti sō dilæ lo ti kin nim tō[✠]. ³⁷ E darō Moji ki kare wa kin bœy æ tō æ æl ngan Isirayæl je æ næ: “Luwæ a tæe ki nje kæl ta ki tane ti kare dansi ti sæi je wa, ki a to tæ mi be[✠].” ³⁸ Loki ngan Isirayæl je kawī-naa dilæ lo ti ka, e Moji wa kin æ taa ta ta malayka ti dō mbal Sinay ti, æl kaje je. E æ taa ta kaji kin rō Luwæ ti, mba kadi adi-je[✠]. ³⁹ Næ kaje je mbati kadi tæli rōde go ta je ti lie. Ningæ ki bo tōy, œsi-e ngærangi. Mede e dō tæl kaw dōnangi Ejipi ti gogi. ⁴⁰ Dōkagilo ti ki Moji nay dō mbal Sinay ti bœy, ræi rō *Arō ti æli-e æi næ: “Ira kagi yo je ki kadi œri noje, tado ji gær ne ki ra Moji ki nje tæe sæje me be ti ki Ejipi ti kin al.” ⁴¹ Be æ me ndo je ti kin, ibæi ngon yo madi ki to tæ ngon baw mangi be, æ ilæi kadi-kare adi-e. Ba rai rōnæl ngay œsi gon ne ki æi je wa

✠ 7:11 kilæ ngiræ ne je 41.54-57 ✠ 7:13 kilæ ngiræ ne je 45.1-4, 16 ✠ 7:14 kilæ ngiræ ne je 45.9-10, 17-18 ✠ 7:15 kilæ ngiræ ne je 46.1-7 ✠ 7:16 kilæ ngiræ ne je 23.3-16; Jojuwe 24.32 ✠ 7:18 Tæe ki taga 1.7-8 ✠ 7:19 Tæe ki taga 1.10-11, 22 ✠ 7:20 Tæe ki taga 2.2 ✠ 7:21 Tæe ki taga 2.3, 5, 10 ✠ 7:29 23-29: Tæe ki taga 2.11-15, 21-22; 18.3-4 ✠ 7:34 30-34: Tæe ki taga 3.1-10 ✠ 7:36 35-36: Tæe ki taga 2.14; 7.3; 14.21 ✠ 7:37 Dætærænom 18.15-18 ✠ 7:38 Tæe ki taga 19.1-20.17; Dætærænom 5.1-33

ibəi ki jide kin[☆]. ⁴² Nə Luwə təl gidine adi-de, iyə-de kə adi isi ta ra yo ti, ki kəsi-gon ne je ki dərā ti tə nay je ki kadi je ki mee je tə kagi yo je ləde, təkī ndangi me makitibi ti lə nje kəl ta ki ta Luwə ti: “Səi dije ki Isirayəl, bal kuti sə ki irai dilə lo ti kin se da je ki itəli-de ki ndəgi kadi-kare je adi, e mi ə adi-mi a? ⁴³ Jagi, səi oti kəy yo lə kagi yo ləsi Moloki yo, ki mee lə kagi yo ləsi Rəpā, yo je ki səi wa irai-de ki jisi mba kadi əsi məkəsisi nōde ti. MBata ne rasi je kin ə, m-a m-adi njé bā je ləsi a uwəi səsi, awi səsi say tə mba je gidi *Babilon ti bəy[☆]”.

⁴⁴ «Me dilə lo ti, kaje je ai ki kəy kibi kingə-naa ki Luwə. Moji ra kəy kibi ka kin təkī Luwə un-n ndune ade. Ra go kuje ti ki oo. ⁴⁵ İyəi kəy kibi ka kin adi gin koji je ləde ki rangi, ki əi kaje je ki rəi gode ti. Kəy kibi kin e jide ti, loki Jojuwe ər nōde adi rəi taai dənangi lə gin dije ki dangi dangi ki Luwə tuwə-de nōde ti. Kəy kibi ka kin, to biti dəkagilo ti lə Dabidi[☆]. ⁴⁶ Me-maji lə Luwə e ki *Dabidi adi dəji ta rəbi mba kadi n-ra kəy n-adi Luwə lə Jakobi[☆]. ⁴⁷ Nə e *Salomō yo ə ra kəy adi Luwə[☆]».

⁴⁸ «NGa ningə Luwə ki e ki dəkagilo je ti pəti, a isi me kəy ti ki dəw ra ki jine al. Təkī nje kəl ta ki tae ti ə nə: ⁴⁹ “Dərā e kimbər ngar ləm, ningə dənangi e ne kində njam.” Bəbe əl bəy ə nə: “Kəy ki ban ə, a irai adi-mi ə? Lo ki ra a e lo kuwə rə ləm ə? ⁵⁰ Se e mi al ə, nā təy ə, ra ne je kin pəti ə[☆]?”

⁵¹ «Səi dije ki njé tə rə je, itəi mesi al nim, ibəyi mbisi nim də ta ti lə Luwə tə dije ki njé gər Luwə al be. İtoi tə bawsi je wa be. Ne kin ə ra adi, isi ta rə ki NDil Luwə ti, ki dəkagilo je pəti. ⁵² Nje kəl ta ki ta Luwə ti ki ra ə bawsi je adi-e kə al ə? Əi je ə təli njé kilə mbə kəte, ki oji də re lə dəw ki e kare ba, ki e dəw ki dana. Ningə ngəsine, loki Kirisi re, səi je uni dəe, ə təli-e tə. ⁵³ Oyo, səi ingəi ndu-kun lə Luwə ki takul malayka je, nə lo kadi itəli rəsi ti go ti goto.»

Tiləi Etiyən ki mbal təli-e

⁵⁴ Loki njé gangi ta je ki bo lə *Jipi je ooi də ta ki Etiyən əl ningə, wongi rade ngay adi ngəi ngangide mur mur dəe ti. ⁵⁵ Nə Etiyən ki NDil Luwə rose, un kəmne taa ki dərā ti ningə oo kunji Luwə nim, taa oo Jəju ki a taa də ji kə Luwə ti nim tə. ⁵⁶ Əl ə nə: «Oi, m-o dərā tē tane, ningə m-o NGon Dəw a taa də ji kə Luwə ti.» ⁵⁷ Loki ooi də ta kin ningə, uri kəl ki ndude ki bo ə uti mbide də ta ti lie, ə buki-naa dəe ti.

⁵⁸ NDəri-e awi sie taga gidi bə bo ti, ə tiləi-e ki mbal təli-e. Dije ka kin iyəi kibi je ləde rə ngon ki basa ti ki təe nə Sol. ⁵⁹ Dəkagilo ti ki isi tiləi-e ki mbal, Etiyən əl ta ə nə: «Bəbe Jəju, itaa ndilm ki rəi ti.» ⁶⁰ Go ti ningə əsi məkəsine nangi, ə əl ta ki ndune ki bo ə nə: «İyə go majal kin kə adi-de!» Go ta je kin ti, ningə Etiyən oy.

8

Kində kəm-ndoo ki ra njé kaw-naa je

¹ Sol e mbə dije ti ki ndigi kadi təli Etiyən. Də ndəe ti kin kində kəm-ndoo ki bo ngay tē də njé kaw-naa je ti ki Jorijaləm. Adi njé kadi-me je pəti sanəi-naa ki go lo je. Awi ki Jude ti je ki *Samari ti je. *NJé kaw kilə je wa par ə nayi-naa Jorijaləm ti. ² Dije ki njé bəl Luwə dibi Etiyən, nōi-e ngay. ³ Nə Sol bə, ər njé kaw-naa je njā. Aw ki ta kəy ta kəy uwə dīgəm je ki dəne je buki-de dangay ti. ⁴ NJé ki sanəi-naa ka kin awi ki lo lo iləi mbə Poy Ta ki Maji.

Pilipi me bə ti ki Samari

⁵ E bə ə, Pilipi ki aw me bə bo ti ki *Samari, ilə dije mbə Poy Ta ki Maji lə Kirisi. ⁶ Kosi dije ba pəti, loki ooi ta je ki Pilipi əl je ki ne kəji je ki ra adi ooi ki kəmde ningə, uri mbide ki də ta ti lie. ⁷ Tadə ndil je ki majal tēi me njé moy je ti ngay ki nō ki boy tade ti. Taa, dije ki rəde oy ki njé məti je ngay ingəi rə nga tə. ⁸ Rənəl ki bo ngay to me bə bo ti kin. ⁹ Kəte taa kadi Pilipi re, dīgəm madi ki təe nə Simō isi me bə bo ti kin nōq. E nje ra mbəli,

☆ 7:41 39-41: Kər Isirayəl je 14.3; Tē ki taga 32.1-6 ☆ 7:43 42-43: Amosi 5.25-27 ☆ 7:45 44-45: Tē ki taga 25.9, 40; Jojuwe 3.14-17 ☆ 7:46 2 Samiyəl 7.1-16; 1 Poy ta je 17.1-14 ☆ 7:47 1 NGar je 6.1-38; 2 Poy ta je 3.1-17 ☆ 7:50 49-50: Ejay 66.1-2

adi ɔr ndil dije ki me be ti ki Samari ngay. Ra rone kadi ne daw madi ki ɔti bəl ngay. ¹⁰ Adi dije pəti, i dɔ ngan je ki du ti, biti ki dɔ dije ki tɔgi ti, angalde e ki dɔe ti. Əli əi nə dɔngəm kam aw ki tɔgi lə Luwə ki e tɔgi ki ɔti bəl ngay. ¹¹ Angal dije e ki dɔe ti, tado e mari nu ba ə isi ɔr ndilde ki mbəli ki ra ləne. ¹² Nə loki dije adi mede Pilipi ki ilə-de mbə Poy Ta ki Maji ki ɔji dɔ kɔbe lə Luwə nim, ki Jəju Kirisi nim tɔ ningə, dɔngəm je ki dɔne je adi Pilipi ra-de batəm. ¹³ Simɔ wa ki dɔne ka adi mene tɔ. Loki Pilipi ra-e batəm ningə, iyə go Pilipi al. Loki oo ne kɔji je ki ne je ki ɔti bəl ngay ka kin ningə, e wa təl re ɔte bəl ngay bəy tɔ.

Piyər əi ki Jə me be ti ki Samari

¹⁴ Loki njé kaw kilə je ki isi Jorijaləm ti ooi kadi dije ki *Samari ti taai ta lə Luwə ningə, iləi Piyər əi ki Jə ki rɔde ti. ¹⁵ Loki rəi tɔgi Samari ti ningə, əli ta ki Luwə mba kadi njé kadi-me je ingəi NDil Luwə. ¹⁶ Tado NDil re dɔ daw madi ti kare dande ti al bəy. E batəm par ə rai-de me tɔ Bəbe Jəju ti. ¹⁷ E be ə, Piyər əi ki Jə indəi jide dɔde ti kadi ingəi NDil Luwə. ¹⁸ Loki Simɔ oo kadi e ki go rəbi lə ji ki kində dɔ ti lə njé kaw kilə je ə NDil re-n dɔ njé kadi-me je ti ningə, adi Piyər əi ki Jə la, ¹⁹ ə əl-de ə nə: «Mi ka adi-mi tɔgi kin tɔ kadi tə daw ki m-a m-ində jim dɔe ti bə, ingə NDil Luwə tɔ.» ²⁰ Ə Piyər əl-e ə nə: «Kadi la ləi kin tuji naa ti ki daroi. Tado ində mei ti kadi a ndogi kadi-kare lə Luwə ki la. ²¹ Ne ki bə tɔi, ə se ne ki sɔbi dɔi goto me ne ti ki j-a-n kam, tado mei e dana nɔ Luwə ti al. ²² Maji kadi itər ndui dɔ majal ti ləi, ə əl ta ki Bəbe adi re to ban ə, iyə go kɔji ta je ki mei ti kin kɔ. ²³ Tado m-o kadi mei ati kanana, taa majal doləi dole tɔ.» ²⁴ NGa ə, Simɔ əl Piyər əi ki Jə ə nə: «Kadi səi je wa əli ta ki Bəbe mbata ləm, kadi ne madi kare me ne je ti ki əli tae kin tɔe dəm ti al.» ²⁵ Loki Piyər əi ki Jə mai naji, ə ndoi ta lə Bəbe tɔ ningə, təli ki Jorijaləm ti gogi. Iləi mbə Poy Ta ki Maji me ngan be je ti ki Samari ngay ki go rəbi go rəbi.

Ta lə Pilipi əi ki kuji dɔngəm ki e daw ki boy ki Etiyopi ti

²⁶ NDɔ kare Malayka lə Bəbe əl Pilipi ə nə: «I taa aw ki gin be ti be, dɔ rəbi ti ki i Jorijaləm aw ki Gaja ti, ki e rəbi ki dilə lo ti kin.» ²⁷ Pilipi i taa kalangi aw ningə, ingə dɔngəm kare ki dɔnangi Etiyopi, ki e ki boy, ki nje ngəm ne maji je lə ngar ki dɔne ki Etiyopi ti, ki tɔe nə Kandasi. Dɔngəm kin aw Jorijaləm ti ɔsi dɔne nangi nɔ Luwə ti ə isi təl ki be gogi. ²⁸ Isi me pusi ti ləne, isi tidə makitibi lə nje kəl ta ki ta Luwə ti Ejay. ²⁹ Lo kin ti, NDil Luwə əl Pilipi ə nə: «Əti aw bəsi ki rɔ pusi ti kin.» ³⁰ Pilipi ay ngɔdi aw ningə, oo ndu dɔngəm ki Etiyopi ti ka kin isi tidə makitibi lə nje kəl ta ki ta Luwə ti Ejay. Pilipi dəje ə nə: «Igar me ta ki isi tidə kin maji wa a?» ³¹ Dɔngəm ka kin əl-e ə nə: «Re nje kər mee kadi-m goto ə m-a m-gər ban ə?» Bə dəji Pilipi adi al taa goe ti, isi gəde ti me pusi ti. ³² Ta ki isi tidə ə to kin:

«Əri-e tə bati ki daw isi aw sie kadi təl-e be;
Tə ngon bati ki a tane mbə nɔ nje kijə bje ti be.

E be ə, tɔe-n tane al.

³³ Iləi rəsəl dɔe ti, gangi ta lie ki go rəbi ki dana al.

Nə ə a ɔr gin kɔji lie ə?

Tado indəi ngangi ndɔ kisi ki dɔ taa lie[☆]»

³⁴ Ningə, kuji dɔngəm un ta əl Pilipi ə nə: «M-dəji kadi əl-m adi m-o, nə ə nje kəl ta ki ta Luwə ti isi əl ta lie be ə? Isi əl ta ki dɔ rone ti wa ə se isi əl ta dɔ daw madi ti ki rangi ə?» ³⁵ Lo kin ti nga ə, Pilipi ingə rəbi adi un ta tane ti, ningə ki rəbi lə makitibi lə nje kəl ta ki ta Luwə ti Ejay kin, ilə-n mbə Poy ta ki ki Maji lə Jəju. ³⁶ Loki njiyəi isi awi ningə, tɔgi ta man ti, ə kuji dɔngəm ka kin əl ə nə: «Man ə am, nga ri ə ɔgi kadi m-ra batəm ə?»

³⁷ [Pilipi əl-e ə nə: «Re adi mei Luwə təkəi rɔjeti ə, ne ki ɔgi ra batəm goto.» Kuji dɔngəm ə nə: «M-adi mem təkəi Jəju Kirisi e NGon Luwə.»] ³⁸ Lo kin ti, adi pusi a nangi, ningə əi ki Pilipi joo pu, uri me man ti adi Pilipi ra-e batəm. ³⁹ Loki tɔgi me man ti ki taga ningə, NDil Bəbe un Pilipi aw sie adi kuji dɔngəm oo-e al. Nə e ilə rəbi ləne ki rənəl aw. ⁴⁰ Pilipi aw tɔe me be ti ki Ajoti, ilə mbə Poy Ta ki Maji me be bo je ti pəti ki tɔe ti, biti tɔe-n Səjare ti.

☆ 8:33 32-33: Ejay 53.7-8

9

Sol adi mene Babe Jaju
(*Knjk 22.6-16; 26.12-18*)

¹ Dəkağiloe ti kin, gir ta ki də kadi kə njé ndo je ti lə Babe ki də təl-de ti to də Sol ti bəy.
² Be ə, aw rə ki boy ti lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, dəje makitibi mba kadi n-aw-n lo kaw-naa je ti lə *Jipi je ki me be ti ki Damasi, kadi re n-ingə dingəm je ki dəne je ki njé ndole go ne ndo ki sigi kin ə n-də-de n-re səde Jorijaləm ti.

³ Loki Sol e də rəbi ti, ində də be ki Damasi basi ningə, kunji madi tē pati, i ki dərə ti, unji gə dəe. ⁴ Tē osi nangi ningə, oo də ndu ta madi əl-e ə nə: «Sol, Sol, mbata ri ə isi adi-m kə be ə?» ⁵ Sol dəje ə nə: «İ nə ə Babe?» Ningə, Babe əl-e ə nə: «E mi Jaju ki isi adi-m kə.» ⁶ İ taa aw me be bo ti ə, a əli-ni ne ki kadi a ira. ⁷ NJé ki isi awi ki Sol təli ai lo ka ti. Bəl təl-de adi lo kadi əli ta goto. OOi də ndu ta, nə ooi dəw madi al. ⁸ Sol i taa, tē kəmne maji, nə oo lo al, adi made je uwəi jie, ndəri-e tə ndər, ə awi sie Damasi. ⁹ İsi loe ti nō ndə mitə ki kanji kadi oo lo. Uso ne al nim, ay man al nim tə. ¹⁰ Ningə nje ndo lə Jaju kare isi Damasi ti nō, təe nə Ananiyasi. Babe bar-e me ne koo me ndil ti ə nə: «Ananiyasi», ningə Ananiyasi ndigi ə nə: «Mi ne Babe». ¹¹ Babe təl un ta əl-e ə nə: «Aw un rəbi ki bari-e rəbi ki kə ti, ə idəji me kəy ti lə Judasi, dəw ki təe nə Sol ki Tarsi ti, isi nō isi əl ta ki Luwə. ¹² Oo dəw madi ki təe nə Ananiyasi me ne koo me ndil ti, ur kəy goe ti ningə, ində jine dəe ti kadi oo lo gogi.» ¹³ Ə Ananiyasi əl ə nə: «Babe, m-o ta lə dəw kin ta dije ti ngay, oji də kə je pəti ki adi dije ləi ki me be ti ki Jorijaləm. ¹⁴ Ningə, ki ne kin, re ki təgi ki ingə rə ki boy je ti lə njé kijə ne məsi kadi kare je, kadi uwə dije ki isi əli səi ta, də-de.» ¹⁵ Nə Babe əl-e ə nə: «Aw, tadə dingəm kin e ne ra kilə ki m-kəte kadi əl ta ləm nō gin dije ti ki duniya ti, ki nō ngar je ti, ki nō *Isirayəl je ti. ¹⁶ Mi wa m-a m-əje kə je pəti ki a tē dəe ti ki mbata ləm.» ¹⁷ Ananiyasi aw, ur kəy ində jine dəe ti, ningə əl-e ə nə: «NGokom Sol, e Babe ə ilə-m, e Jaju ka ki tē ingəi də rəbi ti ki isi re-n ka kin ə ilə-m kadi m-adi o lo. Ningə kadi NDil Luwə rəsi tə.» ¹⁸ Ta naa ti nō, ne je ki toi tə ngəy kanji je be tēi kəm Sol ti tosi, adi təl oo lo gogi, ningə i taa adi rai-e batəm. ¹⁹ Go ti, uso ne ba, təl ingə təgi ne gogi. Sol təl isi ki njé ndo je lə Jaju ki me be ti ki Damasi ngan ndə je jə bəy.

Sol ndo ta lə Luwə Damasi ti

²⁰ Ta naa ti nō, Sol aw ilə mbə me kəy kaw-naa je ti lə *Jipi je ə nə: «Jaju e NGon Luwə.»
²¹ Dije pəti ki ooi də ta kin ta Sol ti, ndəji-de ngay adi əli əi nə: «E kam al ə e nje kadi kə dije ki Jorijaləm ti ki njé ba tə kin a? Re ne a un girə mba kadi uwə-de, də-de aw səde rə ki boy je ti lə njé kijə ne məsi kadi-kare je al bitə a?» ²² Nə Sol uwə rəne ngə adi kəme e kəte me kadi-me ti lie. Jipi je ki Damasi ti gəri lo ta ki kadi əli-e al, loki təji-de kadi Jaju e Kirişi.

²³ Ra ndə je go ti ba, Jipi je oji-naa ta mba kadi n-təli-e ²⁴ Nə ta kəji ləde tē mbi Sol ti. NGəmi ta rəbi kada je kondə je mba kadi n-təli-e. ²⁵ Be ə, me kondə ti madi, njé ndo je lə Sol, uni-e me kare ti, tuyi-e adi osi gidi ndogə bər ti.

Sol me be ti ki Jorijaləm

²⁶ Go ti, Sol aw tē me be ti ki Jorijaləm ba, sangi kadi n-ində rəne naa ti ki njé ndo je, nə pəti bəli-e, tadə dəw ki taa mee kadi e nje ndo ki rəjeti goto. ²⁷ Be ə, Barnabasi un-e me jine ti, aw sie rə njé kaw kilə je ti, ər-de go kingə ki Jaju ingə Sol də rəbi ti, ki koo ki oo Jaju əl-e ta, ki ta ki əl ki taga wangə Damasi ti me tə Jaju ti. ²⁸ Də gangi loe ti nō, Sol aw səde je, təl səde je naa ti me be ti ki Jorijaləm. Əl ta ki kadi-me me tə Babe ti. ²⁹ Əl ta ki *Jipi je ki njé kəl ta Girəki, naji-naa səde ta ti. Nə sangi rəbi kadi n-təli-e. ³⁰ Loki ngakoje je ooi tae ningə, əri-e awi sie Səjare ti. Ningə adi-e aw me be ti ki Tarsi.

³¹ *NJé kaw-naa je pəti ki dənangi Jude ti ki tae ba, ki dənangi Galile ti, ki dənangi *Samari ti, isi ki Lapiya. Ingəi təgi, njiyəi me bəl Babe ti, taa kərde i ki də ti də ti ki takul təgi lə NDil Luwə tə.

Piyər aji dingəm ki təe nə Ene

³² Təki Piyər a njiyə-n ki lo je pəti oo-n dije lə Luwə, ndə kare aw tē rə njé ti ki me be ti ki Lida. ³³ Lo kin ti, ingə dīngəm kare ki təe nə Ene, ki to də tirə moy ti ra bəl jijoo. Tado rəe oy. ³⁴ Piyər əl-e ə nə: «Ene, Jəju Kirisi adi rə nga, i taa, ikaw nē toi.» Ningə Ene i taa ta naa ti nō. ³⁵ Dije pəti ki me be ti ki Lida ki Sarq̄ ooi-e, ba adi mede Babe.

Piyər ndəl Dorkasi lo koy ti

³⁶ Dəne madi e dan njé ndo je ti ki me be bo ti ki Jope nō, təe nə Tabita. Tə kin ki ta Girəki nə Dorkasi. E dəne ki njé ra kilə je ki maji maji ngay, taa e nje ra ki njé ndoo je ki nē ki me jine ti tə. ³⁷ Moy ra-e dəkagiloe ti kin adi oy. Loki ndogi-e man ningə, awi iləi-e me kəy ti ki kare taa. ³⁸ Be ki Lida e basi ki Jope. Be ə, loki njé ndo je ooi kadi Piyər e me be ti ki Lida nō ningə, iləi dīngəm je joo rəe ti kadi re kalangi ingə-de. ³⁹ Piyər i taa aw səde. Loki re tē rəde ti ningə, əri-e awi sie me kəy ti ki taa. Njé ngaw koy je pəti iləi-naa gəi dəe ki nō, ningə təji kibi je ki dangi dangi ki koji ta naa ti ki Dorkasi oji dəkagilo ti ki isi-n səde ki dəne taa bəy. ⁴⁰ Piyər adi dije pəti tēi taga, ba əsi məkəsiine nangi əl ta ki Luwə, ningə tu rəne ki rə nin ti əl ə nə: «Tabita i taa.» Loki tē kəmne oo Piyər ningə, ndu rəne, i isi taa. ⁴¹ Piyər ilə jine un-e-n ki taa, ba, ba dije lə Luwə ki njé ngaw koy je, əji-de Tabita ki dəe taa. ⁴² Poy nē kin sane ki dənangi ki Jope ba pəti, adi dije ngay adi mede Babe. ⁴³ Piyər ra ndə əsi tati me be ti ki Jope, me kəy ti lə nje kər gidi ngirə ki təe nə Simo.

10

Körnəy ki e dəw ki Rom ti oo nē me ndil

¹ Dīngəm madi isi me be ti ki Səjare nō, təe nə Kornəy. E ki boy də buti asigar je ti ki bu kare, ki bari-e «buti ki Itali ti». ² E dəw ki nje ra nē ki go ndu Luwə ti, taa, naa ti ki dije pəti ki me kəy ti lie, əi njé kəsi dəde nangi nō Luwə ti tə. Ra maji ki njé ndoo je ngay, taa əl ta ki Luwə taa taa tə. ³ NDə kare, ki kadi ki mitə ki lo solə, oo malayka lə Luwə me nē koo me ndil ti ur me kəy ti lie, ningə bar-e ə nə: «Körnəy.» ⁴ Kornəy ur kəmne dəe ti ki bəl, ningə əl-e ə nə: «E ri ə Babe?» NGə ə malayka əl-e ə nə: «Kəl ta ki Luwə ləi ki maji ki isi ra ki njé ndoo je kin tē rə Luwə ti, ə Luwə ga dəi ti. ⁵ Ningə ki ngəsiine kin, ilə dīngəm je me be ti ki Jope adi bari Simo ki bari-e nə Piyər ade re. ⁶ Isi me kəy ti lə Simo ki nje kər gidi ngirə ki kəy lie e kadi bati. ⁷ Loki malayka ki əl-e ta kin əti ningə, Kornəy ba ngan njé kilə je ləne joo ki nje rə ləne kare ki nje bəl Luwə mbə njé ki əi naa ti sie ki dəkagilo je pəti adi-de rəi. ⁸ Rəi adi ər-de go nē je pəti ki ra nē adi-de ooi ningə, ilə-de adi awi Jope ti.»

Piyər oo nē me ndil ti me be ti ki Jope

⁹ Lo ti go ti, loki əi də rəbə isi awi, indəi də be bo basi ningə, Piyər al də kəy ti ki taa, ki kadi ki dan be ti mba kəl ta ki Babe. ¹⁰ Bo ra-e adi ge kuso nē. Ningə loki isi rai nē kuso mba kadi uso ba, oo nē me ndil ti. ¹¹ OO ta dərə a tagira, ningə oo nē madi ki to tə ta kibi ki tati ki dəw uwə sile je ki sə be ə i ki taa isi re ki nangi. ¹² Me nē ti ka kin, da je ki dangi dangi əi titi: da je ki njade e sə je, ki njé kagi nangi je, ki yəl je. ¹³ Ningə, ndu ta madi tē əl-e ə nə: «Piyər, i taa itəl uso.» ¹⁴ Nə Piyər ə nə: «Jagi Babe, mi m-uso nē ki nē ki majal əde, ə se nē ki to nje nja kare al[☆].» ¹⁵ NDU ta təl re əl Piyər kəl ki kə joo bəy ə nə: «Nē ki Luwə təl-e ki kay njay ti, kadi i o-e tə e nē ki to nje al.» ¹⁶ Nē kin ra nē be nja mitə, ningə ta naa ti nō təli ndəri-e ki dərə ti gogi. ¹⁷ Piyər gər me nē ki oo me ndil ti kin al, adi isi dəji rəne ta də ti, ningə yə dīngəm je ki Kornəy ilə-de ki a sangi kəy lə Simo rəi ai ta kəy ti. ¹⁸ Ba dəji ta ki ndude ki boy ə nə: «E me kəy kin ə Simo ki bari-e nə Piyər isi ti ti a?» ¹⁹ Piyər isi mər ta də nē ti ki oo me ndil ti kin ba bəy ningə, NDil Luwə əl-e ə nə: «O dīngəm je mitə a sangi-ni. ²⁰ I taa, ur nangi, ə aw səde ki kanji kadi mei təsi, tado e mi ə m-ilə-de.» ²¹ Piyər re rə dīngəm je ti ka kin əl-de ə nə: «E mi ə mi dəw ki isi isangi-e, ə se e ri ə isi isangi-mi wa?» ²² Əli-e əi nə: «E Kornəy ki e ki boy də buti asigar je ti ki bu, ki e dəw ki dana, taa e nje bəl Luwə tə kin ə ilə-je. E dəw ki *Jipi je pəti əli ta lie maji.

☆ 10:14 Ləbətiki 11.1-47; Ejəkəl 4.14

Malayka lə Luwə re tēē ki də ta rəe ti əl-e kadi ilə goi ti kadi ire me kəy ti lie kadi oo də ta ki tai ti.»²³ Piyər aw səde ra-de mba, adi-de lo toi. Loki lo ti go ti ningə, i taa aw səde. NGakoje je madi ki me be ti ki Jope dani-e.²⁴ Lo ti ki rangi ningə tēēi Səjare ti. Kərnəy bar nojine je ki madine je isi nginə-n-de kəte.²⁵ Loki Piyər ur me kəy ti ningə, Kərnəy i taa tilə kəme, ba osi nanga njae ti, ilə dəne nangi.²⁶ Nə Piyər əl-e ə nə: «I taa, tadə mi ka mi dəw tə.» Ningə əsi səle un-e-n ki taa.²⁷ Wali-naa taa urii ki kəy ningə, Piyər oo kosi dije ngay kawī-naa isi.²⁸ Lo kin ti Piyər əl-de ə nə: «Səi je, igəri maji təkī ndu-kun ləje əgi kadi dəw ki e Jipi ində rəne naa ti ki dəw ki e Jipi al, ə se kadi ur me kəy ti lie. Nə Luwə əl-m kadi m-o dəw madi tə nē ki majal, ə se nē ki to nje al.²⁹ E mbata kin ə, m-mbatī-n ba ləsi al, m-re ki kanji kəl ta madi ki rangi. Ningə təkī ibari-mi, m-dəji səsi kadi m-o se e ri ə iləi gom ti wa?»³⁰ Kərnəy ə nə: «Asi ndə sə bone, ki də kadi ki təkī made wa kin be, adi e kadi ki mitə ki lo sələ, ə m-isi m-əl ta ki Luwə me kəy ti ləm, ningə dingəm madi ki ilə kibi ki nda bal bal tēē a nəm ti, əl-m ə nə:³¹ “Kərnəy, Luwə oo də ta ki isi əl sie, taa ga də maji ti ki isi ra ki njē ndoo je kin tə.³² Ə kadi ilə dəw madi Jope ti, ibar Simo ki bari-e nə Piyər adi re. Isi me kəy ti lə Simo ki nje ra kilə ngirə, ki isi kadi ba ti bāsi.”³³ Be ə, ta naa ti nōq par, m-ilə-de rəi ti, ə yə ira maji adi ire tə kin. Ningə ki ngəsi ne kin, je pəti j-isi nōi ti ne kadi j-o də ta je pəti ki Bəbe ində tai ti kadi əl-je.»

Piyər əl ta lə Luwə me kəy ti lə Kərnəy

³⁴ Lo kin ti, Piyər un ta tane ti əl ə nə: «Tə ki rəjeti, m-gər kadi kər kəm dəw dana goto rə Luwə ti.³⁵ Dəw ki ra ra, dan gin dije ti ki dangi dangi, ki e nje bəl ndile, ki nje ra nē ki dana ba, uwe ki rəne ti.³⁶ Ilə ki ta ləne ki rə ngan *Isirayəl je ti, ilə-n-de mbē lapiya ki takul Jəju Kirisi ki e Bəbe lə dije pəti.³⁷ Təkī igəri, e nē ki ilə ngirəne Galile ti, go batəm ti ki Jə ilə mbēe ə ra nē dənangi Jude ti ba pəti.³⁸ Igəri kadi ki Luwə adi Jəju ki Najarəti ti NDilne, ki təgi kin maji. Jəju aw ki lo lo, ra maji ki dije, taa aji dije pəti ki isi gin təgi ti lə su tə. Tadə Luwə e sie naa ti.³⁹ Je ə je njē ma naji də nē je ti pəti ki ra dənangi ti lə *Jipi je ki Jorijaləm ti. Bəi-e kagi-dəsi ti, təli-e.⁴⁰ Nə Luwə ade i lo koy ti ndə ki kə mitə lə ndə koye. Ade ta rəbi adi təji rəne taga,⁴¹ ki rə dije ti pəti al, nə ki rə njē ma naji je ti ki Luwə kəti-de kəte. Adi e je ki j-uso sie je, j-ay sie je, go tēēe dan njē koy je ti[☆].⁴² Jəju un ndune adi-je kadi j-ilə mbē ki rə gin dije ti, ə kadi ji təji təkī e nē ə yə Luwə ində-ne tə nje gangi ta də njē kisi ki dəde taa ti ki njē koy je.⁴³ *Njē kəl ta je ki ta Luwə ti pəti mai naji dəe ti əli əi nə: “Dəw ki ra ki ade mene ba, Luwə a iyə go majal je lie kə me təe ti[☆].”⁴⁴ Loki Piyər isi əl ta je kin ba bəy ningə, NDil ki kay njay risi ki də dije ti ki isi ooi də ta lie.⁴⁵ Nē kin əti bəl njē kadi mede Luwə ki əi Jipi je ki dani Piyər, loki ooi kadi Luwə buki NDilne də gin dije ti ki əi Jipi je al tə.⁴⁶ Tadə ooi ndude isi əli ta ki ta be je ki dangi dangi iləi təji də Luwə ti.⁴⁷ Ningə Piyər əl ə nə: «Ki təkī ingəi NDil Luwə tə je be tə kin, nē ki əgi-de də ra batəm goto.»⁴⁸ Be ə Piyər un ndune adi rai-de batəm me tə Bəbe ti, ba go ti, dəji Piyər kadi isi səde ngan ndə je bəy taa kadi tə təl.

11

Jorijaləm ti, Piyər əji nē je ki rai nē

¹ *Njē kaw kilə je ki ngakə je ki isi Jude ti ooi kadi dije ki əi *Jipi je al ka oi ta lə Luwə tə.² Loki Piyər aw Jorijaləm ti, njē kadi mede Luwə, ki əi njē kijə mətide je gaki-e ngay,³ əi nə: «Aw rə dije ti ki ijəi mətide al, aw uso səde nē!»⁴ Lo kin ti, Piyər ilə rəne ər-de go nē je ki rai nē ki goe goe adi-de ooi.

⁵ Piyər əl ə nə: «Mi me be bo ti ki Jope, ningə loki m-isi m-əl ta ki Luwə, m-o nē me ndil ti. E nē madi ki to tə ta kibi ki tati ki dəw uwə sile je ki sə be ə i dərə ti, risi biti re nəm ti.⁶ M-ur kəm ki də ta kibi ti ka kin m-isi m-gə, ningə m-o da je ki njade e sə, ki njē kagi nangi, ki da je ki wale ki yəl je ki njē nal kadi rə ti.⁷ Ningə m-o ndu ta madi əl-m ə nə: “Piyər, i taa, itəl uso.”⁸ Ə m-əl m-ə nə: “Jagi Bəbe, nē ki to nje ədi tam nja kare al.”⁹ Kə joo, ndu ta təl tēē dərə ti bəy əl-m ə nə: “Nē ki Luwə təl-e ki kay njay ti bə, kadi o-e

☆ 10:41 Lk 24.30, 42 ☆ 10:43 Ejay 53.5-6; Jərami 31.34

tə ne ki to nje al.” ¹⁰ Ne kin ra ne be asi nja mitə, ningə təli tuyi-e dora ti. ¹¹ Ningə ta naa ti noo, dingəm je mitə ki ilai-de me be ki Səjare ti, ki rəm ti rai ay ta kəy ti ki m-isi ti. ¹² NDil əl-m kadi m-aw səde bi m-mbati al. E be ə dingəm je ki mehe kam dani-mi, ə j-ur-n me kəy ti lə Kərnəy. ¹³ Kərnəy əji-je go rəbi ki n-oo-n malayka ki tee ki rone ti, me kəy ti ləne, əl ə nə: “İlə dəw madi me be ti ki Jope kadi əl Simo ki bari-e Piyər kadi re. ¹⁴ A əli ne je ki a ra səi kadi ingə kaji naa ti ki nje ki me kəy ti lai.” ¹⁵ Loki m-a m-əl ta ba bəy ningə, NDil Luwə risi re dode ti təkəi ndo ki re-n dəje ti lo kilə ngire ti ka kin be. ¹⁶ Ra adi mem ole do ta ti lə Babe ki ə nə: “Ja ra batəm me man ti, nə səi je, a rai səsi batəm me NDil Luwə ti.” ¹⁷ Ə se, təkəi Luwə adi-n-de kadi-kare ki kare wa təkəi adi-n-je, j-əi ki j-adi meje Babe Jəju Kirişi kin, kadi mi m-ndor Luwə wa?” ¹⁸ Loki ooi do ta kin ningə, angalde osi nangi adi ilai toji do Luwə ti əi nə: «Gin dije ki duniya ti ka Luwə adi-de kaji ki go rəbi kiyə go majal ko to.»

Kində gin nje kaw-naa je me be ti ki Atiyosi

¹⁹ Kində kəm-ndoo ki tee do Etiyan ti ra adi nje ndo je sanəi-naa, awi biti tee me be ti ki Pənəsi, ki Sipir, ki Atiyosi. Loki awi, əli ta lə Luwə Jipi je par bi dəw ki rangi al. ²⁰ MBode ti noo, dije ki na je ki əi gin koji ti ki Sipir, ki Sirən ki awi Atiyosi ti, əli ta ki maji lə Baje Jəju gin dije ki əi *Jipi je al ki bari-de Girəki je to. ²¹ Təgi Babe e səde naa ti adi dije ngay təli ki rə Babe ti adi-e mede. ²² Poy ne je ki ra ne kin tee rə nje kaw-naa je ti ki isi Jorijaləm, adi ilai Barnabasi adi-e aw Atiyosi ti. ²³ Loki aw tee rəde ti, ə oo me-maji lə Luwə ki ra kilə ningə, rəe nəl-e ngay adi əsi ginde pəti ki ta lə Luwə kadi ai do njade me kində rə naa ti ki Babe. ²⁴ Barnabasi e dəw ki dana, NDil Luwə rose, taa aw ki kadi-me to, adi kosi dije ngay rai ki rə Babe ti. ²⁵ Barnabasi aw me be ti ki Tarsi mba kadi sangi Sol. ²⁶ Loki inge ningə, aw sie Atiyosi ti, rai bal kare titi. Kawi-naa ki nje kaw-naa je, ndoi ta lə Luwə kosi dije ngay. E me be ti ki Atiyosi ə yə dije ilai ngirə bar nje ndo je ti, dije lə Kirişi (kirətiye je). ²⁷ Dəkagiloe ti noo, nje kəl ta je ki ta Luwə ti ii Jorijaləm awi biti ki Atiyosi. ²⁸ E ki kare dande ti, təe nə Agabusi, i taa ningə əl ta ki takul NDil təkəi bo ki bo ngay a o dənangi ti ki tae ba. Ningə ne ka kin ra ne dəkagilo ti lə nje kəbe ki bo ki bari-e nə Kilodi to. ²⁹ *Nje ndo je uni ndude kadi n-ilai ki ne ki jide ti, nə nə ki go təge ti kadi n-dij ngakode je ki isi Jude ti. ³⁰ Adi ne maji je ləde ka kin Barnabasi əi ki Sol adi awi adi ngatəgi je.

12

Kində kəm-ndoo ki ra nje kaw-naa je ki Jorijaləm ti

¹ Dəkagiloe ti wa kin ə ngar *Erodi ilə ngirə kadi ko nje kaw-naa je ki na je ti. ² Təl Jaki ki ngokə Ja ki kiyə kasigar. ³ Nə Loki oo kadi nəl *Jipi je ngay, ningə təl adi uwəi Piyər bəy. E dəkagilo ra pəti mapa ki kanji əm. ⁴ Loki uwe ile dangay ti ningə, adi nje rə je so so nja so ngəmi-e. Ra be kadi tə n-tee sie taga no kosi je ti go pəti paki ti. ⁵ Piyər to dangay ti, nə nje kaw-naa je iyəi ta kəl ta ki Luwə al ki mbata lie.

⁶ Me kondəe ti ki kadi re lo ti ə, Erodi tee sie no kosi je ti ka kin ningə, Piyər to bi mbə asigar je, dəəi-e ki kulə gindi joo. Ningə nje ngəm lo je, ai ta kəy ti, a ngəmi ta kəy dangay to. ⁷ Lo kin ti, malayka lə Babe kare tee pati, adi kunte taa lo me kəy dangay ti, lo ki Piyər to ti. Malayka ində Piyər kade ti ndəl-e-n ə nə: «I taa kalangi!» Ba kulə gindi je ki jie ti teei tosi. ⁸ Malayka əl-e ə nə: «İdəə nda ki bədi ti, ə itilə sa njay ti.» Ningə Piyər ra təkəi əl-e-n. Malayka əl-e bəy ə nə: «İlə kibi lai rai ti ə un gom.» ⁹ Piyər tee goe ti, nə gər təkəi e malayka ə re tee sie təkəi rojeti, al. OO təkəi e ne ki oo me ndil ti. ¹⁰ Loki indəi nje ngəm lo ki do kəte, ki ki ko joo dəi ningə, rai teei ta ta rəbi gindi ti ki aw ki be bo ti, ta rəbi wa tee dərəne ba node ti, adi teei taga awi do rəbi ti. Loki teei do rəbi ti ningə, ta naa ti noo, malayka iyə ə aw. ¹¹ Loki angale re rəe ti ningə əl ə nə: «M-o ay njay ngata təkəi e Babe ə ilə ki malayka ləne adi re tee səm ji Erodi ti, ki ta ne je ti ki majal pəti ki kosi Jipi je əji kadi rai səm.» ¹² Loki ga ta be ningə, ilə dəne aw be lə Mari ki ko Ja ki bari-e nə Marki.

☆ 11:16 1.5 ☆ 11:19 8.1-4 ☆ 11:28 21.10 ☆ 12:3 Tee ki taga 12.1-27

Dije ngay kawi-naa me kəy ti noo isi əli ta ki Luwə. ¹³ Loki ində ta kəy ningə, ngon nje kilə ki dənə ki təe nə Rodi ətə re kadi n-oo. ¹⁴ Gər ndu Piyər adi ta rəbi ka tēē al par ə, rəe nəl-e ngay adi təl ki ngədi aw əl-de ə nə Piyər a ta kəy ti noo. ¹⁵ Əli-e əi nə: «I nje kone.» Nə a də ndune ti təkəi e ta ki rəjeti. NGa ə tələi əli əi nə: «E malayka lie.» ¹⁶ Loe ti kin, Piyər a ta kində ta kəy ti par par. Ə loki rəi tēēi ta kəy ningə, e Piyər ə wa, adi gəri lo ta ki kadi əli al. ¹⁷ Əl-de ta ki jine kadi əli ta al, ningə ər-de go tēē ki Bəbe tēē sie dangay ti adi gəri. Go ti, əl-de ə nə: «Awi əli Jaki ki ndəgi ngakoje je adi ooi.» Ningə tēē aw lo ki rangi ti.

¹⁸ Loki lo ti ningə, də asigar je isi dana al. Dəji-naa se ri dana ə Piyər təl wa? ¹⁹ NGar Erodi sange ngay nə inge al. Go ti, dəji ta asigar je, bə un ndune kadi təl-de kə. Piyər iyə dənangi Jude ə i aw Səjare ti, aw isi titi nu.

Koy lə ngar Erodi

²⁰ *Erodi aw ki ta ki dije ki Tır ti, ki Sido. Ə dije ki Tır ki Sido indəi ndude naa ti rəi ingəi-e. Loki ndogi me Bilasitusi ki nje koo go ta lə ngar Erodi taai ningə, dəji kadi lapiya to dande ti. Kadi lapiya to mbata nē maji je ki dənangi ti ləde ngire e me be ti lə ngar Erodi. ²¹ Loki tēē me ndə ti ki ətji ningə, Erodi ilə kibi kəbe ləne rəne ti, isi də kimbər ngar ti ləne, əl kosi dije ta kongi kongi. ²² Kosi dije iləi tətji dəe ti əi nə: «E ndu luwə madi bi e ndu dəw al.» ²³ Loe ti noo malayka lə Bəbe inde ətje mbata adi kəsi-gon Luwə al. Go ti, kode je indəi rəe yəngi yəngi adi oy. ²⁴ Nə ta lə Luwə taa lo aw ki kəte kəte, adi kər njé ndo je re ki də made ti. ²⁵ Loki Barnabasi əi ki Sol təl kon kilə ləde ki awi ki mba kadi rai ningə, iyəi be bo ki Jorijaləm ə awi. Uni Ja ki bari-e Marki naa ti səde ə tələi awi me be ti ki Atiyosi gogi.

13

Njé kaw-naa je indəi Barnabasi əi ki Sol ta dangi mbata kilə lə Bəbe

¹ *Njé kəl ta je ki ta Luwə ti ki njé ndo nē je lə Luwə isi dan njé kaw-naa je ti ki Atiyosi ti noo. Adi e: Barnabasi ki Simo ki bari-e Nijər, ki Lisiyusi ki be lie e Sirən ti, ki Manaye ki oti-de naa ti ki *Erodi ki isi də dənangi ti ki Galile[☆], ki Sol tə. ² NDə kare be əsi makəsəide nangi nō Luwə ti ə əli ta sie ki kəgi rə nē kuso tə. Ningə NDil ki kay njay əl-de nə: «Kadi ər Barnabasi əi ki Sol indəi-de ta dangi mbata kilə ki m-bar-de kadi rai.» ³ NGata ə, loki ətgi rəde nē kuso ə əli ta ki Luwə ningə, indəi jide dəde ti ə iyəi-de adi awi, ⁴ təkəi NDil ki kay njay əl-n-de. E be ə, Barnabasi əi ki Sol awi me be ti ki Sələsi. Ningə ai noo gangi awi Sipir ti. ⁵ Loki ki tēēi Salamin ti ningə, əli ta lə Luwə me kəy kaw-naa ti lə *Jipi je. Ja Marki e kadide ti tə nje ra səde tə. ⁶ Loki indəi də dər je ki be ti ki Sipir ti gangi ningə, awi tēēi me be ti ki Paposi. Loe ti noo, ingəi Jipi kare be ki təe nə Bar-Jəju ki e nje ra mbəli, ki ə nə ne nje kəl ta ki ta Luwə ti. ⁷ Isi naa ti ki dəw ki boy ki təe nə Sərjijusi Polusi ki e nje nē gər. Sərjijusi Polusi bər Barnabasi əi ki Sol ətji-de adi gəri təkəi n-aw ki bə koo ta lə Luwə tade ti. ⁸ Nə Elimasi ki kər gin təe nə nje mbəli tə-de rə. Ge kadi dəw ki boy kin adi mene Kirisi al. ⁹ Be ə, Sol ki bari-e Pol NDil Luwə rose adi ur kəmne ki dəe ti, ¹⁰ əl-e ə nə: «I ngon lə su, tə dəw ki kədi kəm dije rosi mei. I nje kəsi ta nē ra je ki dana pətəi. A iyə go rəbi ndor ta lə Luwə al a?» ¹¹ Ki basine kin, Bəbe a indəi ətji, kəmi a oo lo al, ningə a o kəm kadi al bitəi dəkagilo madi. Ningə ta naa ti noo par ə kəme ndul kururu adi oo lo al, a mam lo. Sangi dəw ki kadi ər-e ta rəbi. ¹² Loki dəw ki boy oo nē ki ra nē kin ningə, adi mene, mbata nē ndo ki də Bəbe ti ki adi-e, əte bəl ngay.

Pol əl ta Lə Luwə me be ti ki Atiyosi ki Pisidi ti

¹³ Pol əi ki madine je ali me bato ti me be ti ki Paposi, awi me be ti ki Pərji ki Pampili ti, ningə Ja Marki[☆] iyə-de ə təl aw Jorijaləm ti gogi. ¹⁴ Loki ətə me be ti ki Pərji ningə, awi tēēi me be ti ki Atiyosi ki Pisidi ti, awi me kəy kaw-naa ti lə *Jipi je ki ndə taa kəə, isi nangi. ¹⁵ Loki njé tidə makitibi je, tidəi makitibi ndu-kun ki makitibi lə njé kəl ta je ki ta Luwə ti ningə, ki boy je ki njé ngəm kəy kaw-naa iləi əli-de əi nə: «NGakoje je, kin

☆ 13:1 Erodi Atipasi Lk 3.1 ☆ 13:13 Ja Marki: 12.12, 25; 13.5

ə awi ki ta kadi əli dije, ə kadi əli.» ¹⁶ Ə Pol i taa, yəki jine tade ti kadi isi kekeke, ningə əl-de ə nə: «Səi *Isirayəl je ki dije ki nje bəl Luwə, kadi oi do ta ləm. ¹⁷ Luwə ləje, j-əi kosi Isirayəl je, kəti bawje je, ningə ra səde adi oji naa ki kəte kəte, loki isi me be ti ki Ejipi ti. Ər-de tēe səde ki taga ki takul təge ki ngay. ¹⁸ Asi bəl dəsə ki adi-de ne usoi dilə lo ti[☆]. ¹⁹ Loki tə ko gin dije siri ki dənangi ti ki Kana node ti ningə, təl ki dənangi ka kin adi-de tə ne nduwə[☆]. ²⁰ Ne je pəti ki ra ne kin, a ra bəl asi bu sə ki dəmi. Go ti ningə, adi-de nje gangi ta je biti tēe-n do nje kəl ta ki ta Luwə ti Samiyəl. ²¹ Ningə, dəji ngar adi Luwə adi-de Sawul ki ngon lə Kisi, ki e gin ka ti lə Bənjame, adi o be dode ti bəl dəsə. ²² Loki ər-e kə ningə, ində *Dabidi ngar ti toe ti. Dabidi ki ma naji lie ə nə: “M-ingə Dabidi ki e ngon lə Jəse, ki e dəw ki go me ndigi ti ləm. A təl kon ne je pəti ki mem ndigi[☆].” ²³ E gin ka ti lie ə, Luwə adi Jəju ki nje kaji Isirayəl tēe ti, ki go kun mindi ti lie. ²⁴ Kəte nō re Jəju ti, Jə ilə mbə kadi dije təri ndude, ningə kadi rai batəm. Ilə mbə kin ki rə kosi Isirayəl je ti ba pəti. ²⁵ Loki Jə aw kadi təl ta kilə ləne ningə, əl ə nə: “Mi dəw ki isi igai ta dəe ti kin al. Nə e a re gom ti nōo ki kilə sa ki njae ti ka mi m-asi tuti al[☆].”

²⁶ «NGakom je ki gin ka ti lə *Abirakam, ki nje bəl Luwə ki dansi ti, e j-əi je ə Luwə ilə ki ta kaji kin rəje ti. ²⁷ Dije ki nje kisi Jorijaləm ti əi ki ki boy je ləde gəri dəw ki e Jəju kin al, taa gəri me ta je lə nje kəl ta je ki ta Luwə ti, ki isi tidəi ki ndə taa kəə je pəti kin al tə. Be ə loki gangi ta do Jəju ti, təli ta ta je ki nje kəl ta ki ta Luwə ti ndangi. ²⁸ Ingəi ne madi kare ki asi kadi təli-e-n al, nə dəji *Pilati kadi təl-e par. ²⁹ Loki təli kon ne je pəti ki ndangi me makitibi ti oji dəe ningə, adi risi-e do kagi-dəsi ti nangi, ile me be nin ti[☆]. ³⁰ Nə Luwə ade i dan nje koy je ti. ³¹ Asi ndə ngay ki tēe ki rə dije ti ki i sie dənangi Galile ti nu, ə rai sie biti Jorijaləm ti, əi je kin ə əi nje ma naji lie ki nō kosi dije ti[☆]. ³² Je ka j-isi j-ilə səsi mbə Poy Ta ki Maji kin tə. Poy Ta ki Maji ki e ta kun mindi ki Luwə un mindine do ti adi bawje je. ³³ Luwə təl ta kun mindi kin ki rəje ti j-əi ngande je ki go rəbi tēe ki adi Jəju tēe lo koy ti təkəi ndangi me makitibi pa je ti əi nə:

“I NGonm,

Ki m-oji bone[☆].”

³⁴ «Luwə ade i lo koy ti bi ade ndum me be ti al, təkəi əl-n ə nə:

“M-a m-adi səsi ne,

Ki m-un mindim do ti m-adi Dabidi,

Ki e ne ki asi kadi indəi mesi do ti[☆].”

³⁵ «E mbata kin ə, əl-n me makitibi ti lo madi ti bəy ə nə: “A iyə dəw ləi ki ay njay kadi ndum al[☆].” ³⁶ Nə Dabidi, loki ra kilə dəkagilo ti ləne ki go kəji ta ra ti lə Luwə ningə, oy adi dibi-e gədi kae je ti, ningə ndum me be ti. ³⁷ Nə e ki Luwə ade i lo koy ti ndum me be ti al.

³⁸ «Kadi igəri maji ngakom je, təkəi e ki takule ə isi oi do Poy Ta ki Maji ki oji do kiyə go majal kə, ki kər ta do ti ki asi kadi ingəi me ndu-kun lə *Moji ti al. ³⁹ E ki takule tə ə, re dəw ki adi mene ningə, a ingə ta ki kər do ti. ⁴⁰ MBata kin ə, kadi oi go rəsi maji nə tə ta ki nje kəl ta ki ta Luwə ti əli kin tae təl dəsi ti:

⁴¹ *Nje kəl ta je ki ta Luwə ti əli əi nə:

“Səi nje kəji rəsi,

Kadi oi go rəsi maji,

A oi ne ki a əti səsi bəl biti kadi a gotoi kə.

Tadə dəkagilo ti ləsi, m-a m-ra ne madi.

Ne ki re dəw ər səsi poye ka, a adi mesi do ti al[☆].”»

⁴² Loki Pol əi ki Barnabasi isi tēei taga ningə, dəji-de kadi ndə taa kəə ki gogi ə kadi təli rəi ndoi-de ta kin bəy. ⁴³ Loki kosi nje kaw-naa je sanəi-naa ningə, Jipi je ki dije ki təli

☆ 13:18 17-18: Tēe ki taga 1.7; 12.51; Kər Isirayəl je 14.34; Dətəranom 1.31 ☆ 13:19 Dətəranom

7.1; Jojuwe 14.1 ☆ 13:22 21-22: 1 Samiyəl 8.5, 19; 10.21; 13.14; 16.12 ☆ 13:25 Jə 1.20, 27; Mt 3.11;

Mk 1.7; Lk 3.16 ☆ 13:29 28-29: Mt 27.22-23, 57-61; Mk 15.13-14, 42-47; Lk 23.21-23, 50-56; Jə 19.15, 38, 42 ☆ 13:31

1.3 ☆ 13:33 Pa je 2.7 ☆ 13:34 Ejay 55.3 ☆ 13:35 Pa je 16.10 ☆ 13:41 Abakuki 1.5

Jipi je, dani Pol ai ki Barnabasi, a wali-naa ta sæde. Ningə Pol ai ki Barnabasi ilai dingəm mede ti kadi uwai røde ba me me-maji ti læ Luwə kin.

Pol ai ki Barnabasi yəti røde ki rə gin dije ti ki ai Jipi je ti

⁴⁴ *NDə taa kəə ti ki gogi ningə, kosi dije ngay ki me be bo ti kawinaa ki naa ti kadi n-ooi də ta læ Babe. ⁴⁵ Loki *Jipi je ooi kosi dije ningə, ni ra-de adi taji Pol, ə əli ta je ki mal də ta ti lie. ⁴⁶ Pol ai ki Barnabasi əli-de ki me ki ti kati ai nə: «E səi je ə kadi j-ilə səsi mbə ta kin kəte, nə təkəi imbati ə oi təkəi səi je asi ta kaji ki biti kin al, je j-a ji təl ji yəti rəje ki rə gin dije ti ki ai Jipi je al ti. ⁴⁷ Tado Babe ləje un ndune adi-je ə nə:

“M-ində-i kadi i kunji ki mbata gin dije ki dənangi ti,
Ki mbata kadi aw ki ta kaji biti ki dəbəy dənangi ti[☆].”»

⁴⁸ Loki gin dije ki ai Jipi je al ooi də ta kin ningə, rai rənəl ngay də ti, adi ilai təji də ta ti læ Babe, adi dije pəti ki Luwə kəti-de ki mbata kaji ki biti ki nə ti, adi mede. ⁴⁹ Ta læ Babe sane ki dənangi ki Atiyosi ti ki tae ba. ⁵⁰ Nə Jipi je sulai dənə je ki ai dənə je ki njé təba ki me be ti, ki njé kəsi məkəsəde nangi nə Luwə ti, ki dije ki boy ki me be ti adi indai kəm Pol ai ki Barnabasi ndoo, ningə tibəi-de me be ti ləde kə. ⁵¹ Pol ai ki Barnabasi indai bu ki njade ti ki də be ti ləde ningə, əti awi me be ti ki Ikoniyom[☆]. ⁵² Ki rə njé ndo je ti læ Jəju ba, røde nəl-de ngay, taa NDil Luwə ka rosi mede tə.

14

Pol ai ki Barnabasi me be ti ki Ikoniyom

¹ Loki Pol ai ki Barnabasi awi Ikoniyom ti, awi me kəy kaw-naa ti læ *Jipi je ki Ikoniyom ti tə. Awi əli dije ta læ Luwə kəl ki ra adi dije ngay ki ai Jipi je ki njé ki ai Girəki je adi mede Luwə. ² Nə Jipi je madi ki njé me nga, indai ta ki majal me dije ti ki ai Jipi je al, sulai-de də ngakəje je ti. ³ Be ka, Pol ai ki Barnabasi isi Ikoniyom ti ndə bay bay. Əli ta læ Luwə ki me ki ti kati, indai təgide də Babe ti ki ma naji də me-maji ti lie ki isi ilai mbəe, adi-de təgi adi rai nə kəji je ki nə je ki əti bəl. ⁴ Lo kin ti, dije ki me be bo ti gangi naa lo joo, njé ki madi je ai go Jipi je ti, njé ki nungi ai go njé kaw kilə je ti tə. ⁵ NJé ki ai Jipi je al, ki njé ki ai Jipi je, ki ki bo je ləde indai də røde dana kadi n-adi kə Pol ai ki Barnabasi, kadi n-tilai-de ki mbal n-təli-de. ⁶ Nə Pol ai ki Barnabasi ooi ta kin, adi ayi-naa awi bəyəi røde be bo je ti ki Likawoni, ki Lisitir, ki Dərbi, ki ngan lo je ki gidə ti. ⁷ Lo je ti kin ka, ilai mbə Poy Ta ki Maji titi tə.

Pol ai ki Barnabasi me be ti ki Lisitir

⁸ Me be ti ki Lisitir, dingəm kare ki njəe oy ta gine ti isi nəə. Njəe oy lo kəje ti nu, adi njiyə nja kare al. ⁹ Ə ndə kare, ur mbine isi oo-n ta ki Pol a əl. Ba, Pol uwə kəmne ki dəe ti oo-e-n ba ningə, oo kadi aw ki kadi-me ki kadi ingə-n kaji. ¹⁰ Lo kin ti, Pol əl-e ta ki təgine ə nə: «I, a taa də njai ti!» Ba Dingəm ibə nangi i a taa, a njiyə.

¹¹ Lo ki kosi dije ooi nə ki Pol ra kin ningə, uni ndude ki taa, əli ta ki ta likawoni ai nə: «Yo je təli røde dije ti, rəi uri nangi danje ti.» ¹² Be ə, bari Barnabasi «Jəsi», ə bari Pol «ərməsi» tə, mbata Pol ə e nje kəl ta. ¹³ Nje kijə nə məsi kadi-kare læ Jəsi, ki isi ta lo ti taga gidə be bo ti, re ki baw mangi je ki təy nə je ki ndole røde ti. Re səde, ningə, ndude e naa ti ki kosi je, kadi n-ilai məsi n-adi Pol ai ki Barnabasi. ¹⁴ Nə loki, njé kaw kilə je, Pol ai ki Barnabasi ooi poy ta kin, gangi kibi røde ti, ba ayi-naa ki rə kosi je ti, uni ndude ki taa, əli-de ai nə: ¹⁵ «Madije je, ra ban ə a rai nə be ə? Je ka je dije tə səi be tə, ningə, re j-ilə səsi mbə Poy Ta ki Maji ningə, e mba kadi iyəi kəgi yo je ki ndade goto ki isi rai-de, ə kadi itəli rəsi go Luwə ti ki nje kisi kəm ba, Luwə ki nje ra dərə ki dənangi ki nə je pəti ki me ti[☆]. ¹⁶ Dəkagilo je ti ki man kəte, Luwə iyə dije pəti adi uni rəbi ki mede ndigi. ¹⁷ Be wa kin ka iyə ta təji me-maji ləne, al. flə ki man ndi dərə ti adi səsi je, adi səsi dəkagilo ki maji adi ingəi kandi nə je, adi səsi nə kuso ki to mbar je, adi rənəl rəsi mesi je.» ¹⁸ Ta je wa ki əli kin ka, nga səde ngay kadi əgi kosi je kilə məsi nangi kadi-de.

☆ 13:47 Ejay 49.6 ☆ 13:51 Mk 6.11 ☆ 14:15 Tee ki taga 20.11; Pa je 146.6

¹⁹ Lo kin ti, *Jipi je ki ii Atiyosi ki Pisidi ti, ki Ikoniom, rai, sulai kosi dije ka kin, buki-de gode ti, adi tilai Pol ki mbal kadi n-tali-e, ba ndori-e, awi sie, ilai-e gidi be ti, ooi a na oy. ²⁰ Na loki nje ndo je kawi-naa ki doe ti, i taa, tal aw me be bo ti gogi. Ba lo ti ki go ti, ai ki Barnabasi awi ki Darbi ti.

Pol ai ki Barnabasi tali gogi ki Atiyosi ti ki Siri

²¹ Loki Pol ai ki Barnabasi ilai mbe Poy Ta ki Maji Darbi ti, dije ngay tali nje ndo je la Kirisi. Ba ai je, tali uni do njade, teei Lisitir, ki Ikoniom, ki Atiyosi ki Pisidi ti. ²² Ilai dingam me nje ndo je ti, adi-de ta kaji kadi uwai togide ba me kadi-me ti laede. Ba, ai do ti noo ali-de a na: «E ki ko ki ngay a j-a j-o-n kobe la Luwa.» ²³ Pol ai ki Barnabasi indai nje kor noo nje kaw-naa je do nje kaw-naa je ti pati ki teei dande ti. Ogi røde ne kuso, ali ta ki Luwa, ba go ti, iyai-de ji Babe ti ki uni mede adi-e. ²⁴ Ii noo, indai me be ki Pisidi gangi, awi teei Pampili ti. ²⁵ Ilai mbe Poy ta la Luwa me be ti ki Parji, ba awi teei ta ba ti ki Atali. ²⁶ Lo kin ti noo, uni bato ki kaw Atiyosi ti. Atiyosi ki e be ki ndo ki nje kor no nje kaw-naa je ki me ti, iyai-de ji Luwa ti. Iyai-de ji Luwa ti kadi me-maji lie e dode ti mbata kil ki ii lo ra-e ti kin. ²⁷ Loki teei Atiyosi ti, kawi nje kaw-naa je, ali-de ne je pati ki Luwa un-de ra-n. Oji-de tee ki Luwa tee ta rabi kadi-me adi dije ki ai *Jipi je al. ²⁸ Isi ki nje ndo je dokagilo ngay Atiyosi ti.

15

Kinga-naa ki Jorijalam do ta kijə moti ti

¹ Dije ki na je ii Jude ti rai Atiyosi ti, ndoi ngakoje je ne ai na: «Kin a re adi ijai motisi ki go ndu ti la *Moji al a, a ingai kaji al.» ² Ne ndo kin re ki ta kasi-naa al, ki gaki-naa ki bo ngay mbe nje ndo-e ti je ki Pol ai ki Barnabasi. Lo kin ti noo be, uni tade kadi Pol ai ki Barnabasi, naa ti ki ngakoje je madi, awi Jorijalam ti ingai nje kaw kil je ki ki boy je la nje kaw-naa je mbata ta kin. ³ *Nje kaw-naa je ki Atiyosi adi-de ne ki kadi ra sade do rabi mba ti. Uni rabi, teei Panasi ti ai ki *Samar, ori dije gin ne je ki goe goe, go rabi ki dije ki ai *Jipi je al tali adii mede Kirisi. Ta kin adi ronol ngako je pati. ⁴ Loki rai teei Jorijalam ti, nje kaw-naa je, ki nje kaw kil je, ki ngatogi je la nje kaw-naa je uwai-de ki røde ti. Pol ai ki Barnabasi ali poy ne ki Luwa ra sade adi-de ooi. ⁵ Na dije ki na je, ki adi mede dan *Parisi je ti uni ta ali ai na: «Maji kadi dije ki ai Jipi je al, adi-de ijai motide a ngami go ndu-kun je la Moji bay to taa.» ⁶ Lo kin ti, nje kaw kil je ki ngatogi je la nje kaw-naa je kawi-naa mba kadi indai manji ta kin. ⁷ Loki naji-naa ta adi dande ngal ba, Piyar asi nangi i taa al-de a na: «NGakom je, taki igarii, e mari nu a Luwa mbati-m dansi ti mba kadi m-il mbe Poy ta ki Maji ro dije ti ki ai Jipi je al, kadi ooi a adi mede. ⁸ Luwa ki gar me dije, ma naji laede maji ki go rabi NDil Luwa ki adi-de taki adi-n-je be to.» ⁹ Ai je a je to, Luwa or kam daw dana al, mbata e ki takul kadi-me laede a Luwa adi ngamede ay-n njay. ¹⁰ Ninga ki basine kin, mba ri a isi sangi ta Luwa ki ne kinda ki oy mindi nje kadi-me je ti a? Ne ki je wa a se bawje je ka j-awi ki togi kadi j-otii al. ¹¹ Ne ki j-adi meje do ti a to kin: E ki takul me-maji la Babe Jaju a ya j-ingai kaji, j-ai ki j-ai Jipi je, kae ti laede ai Jipi je al ka kin to.»

¹² Ba, dije pati uti tade, uri mbide kadi ooi do ta la Barnabasi ai ki Pol ki a ali-de oji do poy ne kaji je ki ne je ki ati bal je ki Luwa rade ki takul Pol ai ki Barnabasi dan dije ti ki ai Jipi je al. ¹³ Loki ilai ta nangi ninga, Jaki un ta al a na: «NGakom je, uri mbisi oi ta lam basine.» ¹⁴ Simo i taa al-je ne, adi j-oi rabi ki lo kilə ngire ti wa nu, Luwa inda-n kamne go ti maji, kadi or dije ki na je dan dije ti ki ai Jipi je al, inda-de dangi ta dije lone. ¹⁵ Ta je la nje kal ta je ki ta Luwa ti awi go-naa ti lo kare ba ki ta kin. Tado ndangi me makitibi ti la Luwa ai na:

¹⁶ «Go ne je ti kin, m-a m-re kadi m-ra be la *Dabidi ki budi kin rangi.

M-a m-ra e ki sigi gogi, m-a m-ra toe ti gogi to,

M-a m-inda taa gogi.

¹⁷ MBa kadi ndəgi dije sangi Babe,
Adi e gin dije pəti ki uni təm dəde ti.
Babe əl ta kin be.

¹⁸ Babe ki nje tɛɛ ki gin nɛ ki ində dɛe naa ti mari nu adi dije gəri[☆].”

¹⁹ «E mbata kin ə, mi m-o maji ngay kadi j-iləi kagi nɔ dije ti ki əi Jipi je al ki adi mede Luwə kin, al. ²⁰ Adi ji ndangi makitibi par j-adi-de kadi usoi da ki dəw ilə kadi-kare ti adi yo je al, kadi sangi-naa lo kaya ti al, kadi usoi da nɛ ki dəw tu minde al, kadi usoi məsi da al tɔ[☆]. ²¹ NGa ningə, ilə ngire mari nu ba biti bone, dije ki njé ndo madide je ndu-kun lə Moji əi me be bo je ti kare kare, nim ndo kare kare ki e ndo taa kəɛ lə Jipi je, dije a tidəi ndu-kun kin me kəy kaw-naa je ti tɔ.»

Makitibi mba kilə-n kadi njé kaw-naa je ki Atiyosi

²² Be ə, ngatəgi je lə njé kaw-naa je, ki njé kaw kilə je, ki njé kaw-naa je, ndigi kadi n-mbəti dije ki nɔ je dande ti kadi uni tode dani Pol əi ki Barnabasi awi səde Atiyosi ti. MBəti Judi ki bari-e nə Barsabasi əi ki Silasi. Əi joo pu, ngakode je taai mede maji. ²³ Ta ki ndangi Makitibi ti adi-de ə to kin:

«Je njé kaw kilə je ki ngatəgi je lə njé kaw-naa je, ji ndangi makitibi kin j-adi səi ngakoje je ki isi be bo Atiyosi ti ki dɔnangi je ki Siri ti ki Silisi ki səi gin koji lə Jipi je al, ji ra səsi lapiya. ²⁴ J-o poy dije madi ii danje ti ne awi rəsi ti tuji mesi, təli səsi gogi ki ta je ləde, ningə e je ba j-ilə-de al. ²⁵ Be ə, j-o maji kadi j-ində taje naa ti kare ba, ji mbəti dije j-ilə-de ki rəsi ti, naa ti ki Barnabasi əi ki Pol ki əi njé ndigi je ləje. ²⁶ Əi ki iləi rəde kɔ mbata tɔ Babe ləje Jəju Kirisi. ²⁷ E kin ə, j-ilə-n Judi əi ki Silasi. Dije ki joo kin a əli səsi nɛ je kin ki tade. ²⁸ MBata NDil Luwə nim, je wa nim, j-un nduje kadi dəw ində nɛ ki rangi gidi nɛ ti ki e nɛ ki ndae to ti kin, dəsi ti ki təgi al ngata. ²⁹ Ningə nɛ ki kadi irai ə to kin: kadi usoi da ki dəw ilə kadi-kare ti adi yo je al, usoi məsi da al, usoi da ki dəw tu minde al, isai-naa lo kaya ti al. Pəti itoi be ningə, a rai nɛ ki maji. Itaai lapiya ləje, je ki je ngakosi je.»

³⁰ Iyəi njé ki mbəti-de ka kin adi awi Atiyosi ti. Loki awi tɛɛi Atiyosi ti, kaw njé kadi-me je ki naa ti, ə iləi makitibi ka kin jide ti. ³¹ Loki tidəi makitibi ka kin ningə, rəde nəl-de ngay tadə ingəi ta je ki adi-de təgi me ti. ³² Təki Judi əi ki Silasi wa əi njé kəl ta ki ta Luwə ti, uni dəkagilo ngay iləi dingəm me ngakɔ je ti, mbisi njade me kadi-me ti. ³³ Isi səde dəkagilo ndəy ba, ngakɔ je uwəi jide, indəi-de ta rəbi ti kadi awi ki lapiya, təli ki rə njé kilə-de je ti gogi. ³⁴ [Nə Silasi oo maji ngay kadi n-isi Atiyosi ti.]

³⁵ Pol əi ki Barnabasi isi Atiyosi ti, naa ti ki ndəgi dije ki rangi, ndoi dije nɛ, iləi-de mbe Poy Ta ki Maji lə Babe.

Pol əi ki Barnabasi iyəi-naa

³⁶ NDəy go ti, Pol əl Barnabasi ə nə: «Adi ji təl j-un də njaje me be bo je ti pəti ki j-əl ta lə Babe titi kin, ə ji gɔ ngakoje je j-o se tali toi ban wa?» ³⁷ Lo kin ti, Barnabasi ndigi kadi Jə Marki aw səde. ³⁸ Nə Pol oo kadi e loe ti al kadi Jə Marki ki ndo ki iyə-de Pampili ti, bi aw səde lo kaw kilə ti al kin, kadi aw səde bone bəy[☆]. ³⁹ Mɔndi kasi-naa al ki bo ngay to dande ti adi iyəi-naa nɔɔ be. Barnabasi un Jə Marki, ə uni bato ki aw ki Sipir ti. ⁴⁰ NGa Pol ə un Silasi ə awi. NGakɔje je iyəi-de ji Babe ti. ⁴¹ Pol je njiyəi dɔnangi Siri ti ki dɔnangi Silisi ti iləi dingəm me njé kaw-naa je ti ki lo lo.

16

Pol ingə Timote

¹ Pol re tɛɛ Dərbə ti, go ti aw Lisitir ti. Lo kin ti ə, ingə nje ndo kare ki tɔe nə Timote. Kɔe e nje kadi-me ki e Jipi, ə bawe e Girəki tɔ[☆]. ² NGakɔje je ki Lisitir ki Ikoniym əli ta lie maji ngay. ³ Adi Pol ndigi kuwe jine ti kaw sie. Be ə, aw sie ijə mɔte, mbata *Jipi je ki rai be lo je ti kin, gəri-e bəti kadi bawe e Girəki. ⁴ Be bo je pəti ki tɛɛi ti, oji ngakode je ndu-kun je ki njé kaw kilə je ki ngatəgi je lə njé kaw-naa je ki Jorijaləm ti uni. Ba əli-de

☆ 15:18 16-18: Amosi 9.11-12 ☆ 15:20 Tɛɛ ki taga 34.15-16; Ləbətiki 17.10-16; Ləbətiki 18.6-23

☆ 15:38 13.13 ☆ 16:1 14.8, 21

kadi rai go ndu je ti ka kin. ⁵ *Njé kaw-naa je ingæi tægi me kadi-me ti læde, ningæ kærde i dæ made ti ki ndæ ndæ.

Pol aw Masæduwan ti

⁶ NDil Luwæ ægi-de kilæ mbæ Poy Ta ki Maji ngan bæ je ti ki Aji. Adi æti noo, indæi dænanngi Piriiji ki dænanngi Galasi mani. ⁷ Loki ræi tægi basi ki Misi, sangi ræbi kadi n-awi Bitini ti, næ NDil Jæju ægi-de ræbi. ⁸ Be æ, indæi dænanngi ki Misi gangi, awi tægi ta ba ti ki Tirowasi. ⁹ Loe ti kin æ, kondæ bæ, Pol oo dæw kare ki Masæduwan ti me ndil ti re a dæe ti. Dæw ka kin æl Pol æ æ næ: «Njai ba, ire Masæduwan ti ira sæje.» ¹⁰ Go nê koo me ndil ti læ Pol, ta naa ti noo, ji sangi ræbi kadi j-aw Masæduwan ti, mbata ji gær maji tæki Luwæ æ wa æ bar-je kadi j-aw j-ilæ mbæ Poy Ta ki Maji titi. ¹¹ J-al bato Tirowasi ti noo, bæ j-æsi ji tæe dæ dær Samotirasati ti. Lo ti ki go ti ningæ, ji tæe Næyapolisi ti. ¹² J-i loe ti noo, j-aw Pilipi ti, ki e bæ bo ki dæsay ki dænanngi ti ki Masæduwan, ki e gin kœbe ti ki Rom. J-isi noo, ji ra ngan ndo je asi tati. ¹³ Ningæ ndæ ta kææ ti læ *Jipi je, ji tæe gidæ bæ bo ti taga, kadi j-aw kadi mbo ti. J-aw ti mbata ji gir kadi j-a j-ingæ lo kæl ta ki Luwæ titi. Loki j-aw ningæ, j-isi nangi ræ dæne je ti ki kawinaa loe ti, j-æl-de ta. ¹⁴ Dan dæne je ti ka kin, e ki kare isi noo, tæe næ Lidi. E dæne ki bæ bo ti ki Tiyatir. E nje labi ta kibi ki kær pir pir. Ningæ e dæw ki nje bæ Luwæ tæ. Isi oo ta, bæ Bæbe tæe ngæmee, adi indæ mbine maji go ta je ti ki Pol isi æl. ¹⁵ Ra batæm naa ti ki njé ki me kæt ti læne. Bæ bar-je kadi j-aw bæ læne æ næ: «Kin æ re oi-mi kadi mi nje kadi mem Bæbe bæ, iræi isi bæ læm.» A dæ ta ti kin nga, kadi ji ndigi gone ti.

Uwæi Pol æi ki Silasi dangay ti Pilipi ti

¹⁶ NDæ kare j-isi j-aw ki lo kæl ta ti ki Luwæ bæ, dæne ki nje ra kilæ me kæt ti kare re ingæ-je. Dæne kin aw ki ndil ndo, adi lo ki indæ gara bæ, ingæ-n nê ngay adi bæne je. ¹⁷ Un goje ki Pol je bæ, æl ta ki ndune ki boy æ næ: «Dije ki ai kam æi bææ je læ Luwæ ki e dæ nê je ti pæti. Ræi a æji sæsi ræbi kaji.» ¹⁸ Dæne ra nê kin be ndæne bæy bæy goje ti. Be æ, ta tæl tæe ti, wongi ra Pol dæe ti, adi tæl tæe æl ndil ki isi me dæne ti ka kin æ næ: «Me tæ Jæju Kirisi ti, m-æli kadi itæe kæ me ti.» Ningæ ta naa ti noo, ndil tæe kæ me dæne ti.

¹⁹ Loki bæe je ooi kadi nê kingæ nê læde ka, indæ ngængæ bæ, uwæi Pol æi ki Silasi awi sæde ta mbalo ti, nq njé kœbe je ti. ²⁰ Awi sæde nq njé gangi ta je ti æli-de æi næ: «Dije ki oi-de kam æi *Jipi je, æ ræi ki ndu ki majal me bæ bo ti læje. ²¹ Ræi ki nê jibæl bæ je ki, je ki je Rom je, sæbi dæje al, kadi tæ ji taa, ji ra-n kilæ.» ²² Kosi dije ii, buki-naa dæ Pol ti æi ki Silasi. Bæ, njé gangi ta je, adi ngii kibi ræde ti, tindæi-de ki gæl. ²³ Loki indæi-de maji bæ, awi buki-de dangay ti, ningæ æli nje ngæm dangay je kadi ngæm-de maji. ²⁴ Loki nje ngæm dangay je ingæ ndu kin bæ bæ, aw sæde kæt dangay ti ki duni nu, taa ilæ kangila njade ti.

²⁵ Kondæ dan lo ti, Pol æi ki Silasi ii isi æli ta ki Luwæ, osi pa ilæi tæji dæ Luwæ, æ ndægi dangay je ooi ndude. ²⁶ Ningæ, ki kæm ki kindæ jipi, dænanngi yæki ki tængæ ngay. Yæki yæki ki ra adi ngiræ kæt dangay ka i baki baki. Bæ ki ta naa ti noo, ta kæt je tægi nim, kulæ gindi ki dæwi dangay je pæti ka tuti nim tæ. ²⁷ Lo kin ti noo, nje ngæm dangay je i dæ bi ti. Loki i dæ bi ti æ oo ta kæt je a tagira, oo æ næ dangay je ayi-naa wa, adi ær kiyæ læne kadi tæ n-tæl-n ræne kæ. ²⁸ æ Pol Un ndune ki taa ngay æl-e æ næ: «Tuji ræi al, næ j-a nê pæti.» ²⁹ Lo kin ti, nje ngæm dangay je dæji por, bæ nagi ræne ur kæt, osi nq Pol ti ki Silasi ki dadi. ³⁰ Go ti, adi-de tægi taga, ningæ dæji-de æ næ: «Bæm je, e ri æ kadi m-ra æ m-a m-ingæ-n kaji æ?» ³¹ æ æli-e æ næ: «Adi mei Bæbe Jæju, æ a ingæ kaji sæi ki njé ki me kæt ti læi.» ³² Lo kin ti, ilæi-e mbæ ta læ Bæbe, naa ti ki njé ki me kæt ti lie. ³³ Dan kondæ ti wa kin noo, nje ngæm dangay je aw ki Pol æi ki Silasi, tægi dæ je læde, bæ kalangi ba go ti, adi ræi-e batæm naa ti ki dije ki me kæt ti læne. ³⁴ Go ti, tæl aw sæde me kæt ti læne, adi-de nê kuso usoi, ræi rænel me kæt ti mbata kadi ki adi mede Luwæ.

³⁵ Loki lo ti ningæ, njé gangi ta je ilæi paja je læde ki ræ nje ngæm dangay je ti æi næ: «Tyæ dije kin adi awi.» ³⁶ æ nje ngæm dangay je re æl Pol ta kin æ næ: «Njé gangi ta je æi næ kadi m-iyæ sæsi madi awi, æ næ itægi awi lo læsi ki lapiya.» ³⁷ Næ Pol æl paja je æ næ: «Je dije ki Rom ti tæ, æ adi dije indæi je ta kæm kosi je ti, ki kanji gangi ta dæ je ti. æ go ti, buki je

dangay ti be par tɔ. Ningə basine, iyəi-je taa lo ngəy ti be par a? A e be all! Adi əi je wa rəi ki rɔde iyəi-je taa!»³⁸ Ə paja je təli ki ta kin awi rɔ njé gangi ta je ti, adi bəl ra njé gangi ta je ngay. Bəl ra-de, loki ooi kadi Pol je əi dije ki Rom ti.³⁹ Be ə, ii, rəi rɔde ti, dəji-de me-səl, ba iyəi-de kadi awi, ə dəji-de kadi tɛɛi me be bo ti kin kɔ ngata.⁴⁰ Loki Pol əi ki Silasi tɛɛi dangay ti ba, awi be lə Lidi. Awii ooi ngakoje je ki njé kadi-me je, iləi dɪngəm mede ti ba awi.

17

Pol əi ki Silasi me be ti ki Təsaloniki

¹ Pol əi ki Silasi indəi Ampipolisi ki Apoloni gangi, ba awi tɛɛi Təsaloniki ti. Ningə Təsaloniki ti, *Jipi je awi ki lo kaw-naa ləde nɔɔ.² Be ə, Pol aw ti, təkisi isi ra-n ki lo je pəti. Asi ndɔ taa kəə mitə go-naa ti, Pol naji-naa ta ti ki Jipi je dɔ ta je ti ki me makitibi ti lə Luwə.³ Ɔr-de gin ta je, tɔji-de adi gəri təkisi, makitibi lə Luwə əl kadi Kirisi a oy, ba go ti, a tɔsi ndəl dan njé koy je ti. Ningə, Pol əl-de təkisi e darɔ Jəju wa ki n-isi n-əl-de ta lie kin ə e Kirisi.⁴ Jipi je ki nə je, ta kin ra kilə rɔde ti, adi indəi rɔde naa ti ki Pol əi ki Silasi. Kosi Girəki je, ki dənə je ngay ki əi dənə je ki njé tɔba je ka indəi rɔde naa ti səde tɔ.⁵ Ə lo kin ti, jangi ra Jipi je, adi kawii dije ki a iləi lo ki go rəbi kare, adi ɔsi dɔ dije naa ti, rai ndu ki me be. Awii tɛɛi me kəy ti lə Jasɔ, sangi Pol əi ki Silasi kadi n-uwəi-de, n-awii səde taga, nɔ kosi je ti.⁶ Nə loki ingəi-de al, uwəi Jasɔ əi ki njé kadi-me je ki madi je, awii səde nɔ njé gangi ta je ti. Ba əli ta ki ndude ki boy əi nə: «Dije ki tuji dənangi ki tae ba ka, rəi tɛɛi ne.⁷ Rəi ə, Jasɔ uwə-de rəne ti be ləne. Dije kin pəti, nɛ rade e nɛ ra ki ɔsi ta ndu-kun je lə Nje kɔbe ki bo Səjar. Əi əli təkisi ngar madi ki rangi e nɔɔ tɔe nə Jəju.»⁸ Ta kin adi wongi kosi je ki njé gangi ta je,⁹ adi uwəi Jasɔ ki ndəgi njé kadi-me je adi ugəi la bəy taa iyəi-de taa.

Pol əi ki Silasi me be ti ki Bəre

¹⁰ Loki lo ə nə n-goi par ə, njé kadi-me je adi Pol əi ki Silasi awi Bəre ti. Lo ki rəi tɛɛi Bəre ti ba, awii kəy kaw-naa ti lə *Jipi je.¹¹ Jipi je ki Bəre ti, awii ki mər ta ki maji ngay itə njé ki Təsaloniki ti. Taai ta lə Luwə ki me ki maji ngay. NDəri gin ta lə Luwə ki ndɔ je pəti, kadi n-ooi se ta je ki Pol je əli-de kin e ta ki rojeti wa.¹² Be ə, ngay je dande ti adi mede, taa dan Girəki je ti, dənə je ki njé tɔba, ki dɪngəm je ngay adi mede tɔ.

¹³ Nə loki Jipi je ki Təsaloniki ti, ooi kadi Pol isii ilə mbɛ ta lə Luwə Bəre ti nɔɔ ningə, təli awi gode ti bəy, awii suləi kosi je adi rai ndu.¹⁴ Lo kin ti, njé kadi-me je sangi rəbi kalangi ba adi Pol aw ki kadi ba bo ti. NGa ningə, Silasi əi ki Timote ə nayi-naa Bəre ti.¹⁵ Nje ki dani Pol, dani-e bitii, awii tɛɛi sie Atən ti. NGata ba, loki isii təli, Pol adi-de ndune kadi Silasi əi ki Timote rəi law ingəi-ne.

Pol me be ti ki Atən

¹⁶ Loki Pol isii ngəm Silasi əi ki Timote, angale tuji mbata yo je ki dije isii rai-de, rəsi me be bo kin.¹⁷ Pol naji-naa ta ti ki *Jipi je, ki dije ki təli Jipi je, me kəy kaw-naa ti lə Jipi je, taa ki ndɔ je pəti, ta mbalo ti, ki dije ki ingə-de.¹⁸ Nje nɛ gər je ki bari-de əpikir je ki İsitoyisi je ka naji-naa ta ti səde tɔ. Ə njé ki madi je əli əi nə: «Nje ta je kam ta ri ə a əl ə?» Ningə njé ki nungi əli əi nə: «To tə nɛ ki e nje kəl ta ki dɔ yo je ti ki mba be ə am.» Əli be mbata ooi kadi Pol isii ilə mbɛ Poy Ta ki Maji lə Jəju nim, isii ilə mbɛ kje lo koy ti nim.¹⁹ Be ə, uwəi Pol, awii sie rɔ njé gangi ta je ti, ba əli-e əi nə: «To kadi əl-je ta dɔ nɛ ndo ti ki sigi ki isii indo kin adi ji gər a?»²⁰ MBata isii əl-je ta je ki mbije oo nja kare al, ə kadi ɔr gine maji adi j-o.»²¹ Ningə nɛ kare ki səbi gər, dije ki Atən ti pəti, ki mba je ki isii dande ti, dəkagilo ləde ki ngay e mba kəl-n ta je, koo-n ta je ki mba.

²² Lo kin ti, Pol j a taa, dan njé gangi ta je ti, ba un ta əl ə nə: «Səi dije ki Atən ti, m-o kadi səi dije ki, pole yo ləsi əti bəl ki dum. İpoləi yo me nɛ je ti pəti.²³ Tado, loki m-njiyə me be ti, m-o nɛ je ki isii ɔsi məkəsisii nangi nɔde ti. M-o lo gugii yo madi wa bəy ki indəi nɛ dɔ ti əi nə e lo lə “yo ki igəri-e al,” ningə e e ki isii ɔsi məkəsisii nangi nɔe ti ki kanji gər-e ka kin ə m-isi m-ilə səsi mbɛ ta lie.²⁴ E Luwə ki nje ra dɔrə ki dənangi ki nɛ je pəti ki me ti, e ki e Ba dɔrə ki dənangi. E nje kisii me kəy ti ki dəw ra ki jine al.²⁵ Taa aw ki

ndoo kadi dæw ra kilæ madi ade al tæ, tadæ e æ e nje kadi dæw isi kæm ba nim, nje kadi dæw kææ ki ne je pæti nim tæ[☆]. ²⁶ Ki dæw ki kare ba be æ indæ-n dije pæti adi taai dænançi. Indæ dækagilo adi-de nim, indæ gangi lo kiside nim tæ. ²⁷ Luwæ indæ ne je kin be mba kadi dije sangi-e-n. Dæmaji æ a ingæi-e me mam lo ti læde. Ki røjeti, Luwæ e say al ki dæw ki ra danje ti. ²⁸ Tadæ kisi ki dæ taa læje e me jie ti. E æ e nje kadi j-ædi røje, ki nje kadi j-isi kæm. E mbata kin æ njé gosi ta je læsi ki madi je æli æi næ: “Je ka je ngane je tæ.” ²⁹ Æ re je ngan Luwæ je ba, sobi kadi j-o Luwæ kadi e dæw ki to tæ yo ær je, ki yo la je ki dije læi-de, æ se yo mbal je ki dije tæli-de ki gosi ki dæde ti kin be al. ³⁰ Luwæ iyæ go ne ki dije rai kæte dæ day ti, dækagilo ti ki gæri-e al bæy kin kæ, næ ki ne kin, Luwæ dæji dije pæti, ki lo je pæti, kadi iyæi ræbi ne rade je ki majal kæ. ³¹ Tadæ ær ndæ kare indæ noo kadi tæ a gangi-n ta dæ dije ki dænançi ti ne pæti ki ræbi ki dana. A gangi ta kin ki ræbi læ dæw kare ki kæte mbata kilæ kin, æ tæje ki taga adi dije pæti gæri-e ki ræbi kje dan njé koy je ti.»

³² Loki Pol æl ta ki lo koy ti, æ osi mbide ti ningæ, njé ki madi je ibæi-e kogii, æ njé ki nungi æli æi næ: «J-a j-o ta læi kin ndæ ki rangi ti.» ³³ E be æ, Pol tæe-n dande ti, aw. ³⁴ Næ be ka, ki madi je dande ti nayi-naa go Pol ti, adi mede Jøju Kirisi. Dande ti kin, Dænisu ki e ki kare dan njé gangi ta je ti e sæde noo, taa dæne ki bari-e næ Damarisi ki ndægi dije ki rangi ka æi sæde noo tæ.

18

Pol me be ti ki Koreti

¹ Loki Pol i Atæn ti ningæ, aw Koreti ti. ² Lo kin ti noo, ingæ Jipi kare ki tæ næ Akilasi, ki gine e Po, ii Itali ki nene Pirisil ræi ngæsine bæy. Ræi mbata nje kæbe ki bo ki Rom ti ki tæ næ Kilodi un ndune kadi *Jipi je pæti tæe Rom ti kæ. Pol aw ingæ Akilasi je noo, ³ ningæ tæki kilæ ki kadi rai ingæi ne e kilæ ki kare ba, adi e kilæ koji kibi ra kæy, Pol isi sæde, adi rai kilæ kin naa ti. ⁴ *NDæ taa kææ je pæti, Pol un ta, æl me kæy kaw-naa ti læ Jipi je. æl ki kuje ki sangi kadi Jipi je ki Giræki taai tæ ta ki røjeti.

⁵ Næ loki Silasi æi ki Timote ii Masæduwan ti ræi ingæi-e[☆], Pol un dækagilo læne pæti mba kæl-n ta læ Luwæ. Tæji Jipi je kadi gæri tæki Jøju e Kirisi. ⁶ Næ Jipi je tæi-e ræ, tæji-e, adi Pol jængi bu kibi læne tade ti, æ æl-de æ næ: «Ta mæsisi e dæsi ti! mi m-goto me ti. Ningæ ki basine kin, dije ki æi Jipi je al æ m-a m-aw ki ræde ti ngata.» ⁷ Be æ, Pol i noo, aw be læ Titusi Jusitusi, ki e dæw kare ki nje kaw no Luwæ ti, ki kæy lie ndunæi-naa ki kæy kaw-naa læ Jipi je. ⁸ Kirisipusi, ki e ki boy dæ kæy kaw-naa ti læ Jipi je æi ki dije ki me kæy ti læne ba pæti, adi mede Bæbe. Taa dije ki Koreti ti ngay, ki ooi ta læ Pol ka adi mede tæ, adi rai-de batæm.

⁹ NDæ kare kondæ, Bæbe æl Pol ta me ni ti æ næ: «tææl al, æl ta ki noj ti, bi uti tai al. ¹⁰ Tadæ mi sæi naa ti, dæw madi kare ki a ilæ jine kadi ædi tæki majal goto. Dije ki æi dije læm æi ngay me be bo ti kin ne.» ¹¹ Be æ Pol isi-n Koreti ti bæal kare ki nay mehe, ndæ-n dije ta læ Luwæ.

Pol a noo Galiyo ti

¹² Dækagilo ti ki Galiyo e-n nje kæbe ki Akay, *Jipi je dææi ta naa ti dæ Pol ti, adi awi sie no njé gangi ta je ti, ¹³ æi næ: «Dæw kam isi aw ki dije kadi æsi dæde nangi no Luwæ ti, ki go ndu-kun ti al.» ¹⁴ Pol ra kadi tæ n-æl ta ningæ, Galiyo un ta tane ti kæte æl Jipi je æ næ: «Kin æ re e ta læ ne tæl, æ se ta læ majal madi ki ngæ ngay æ to be æ, re m-a m-o ta læsi, sæi Jipi je. ¹⁵ Næ tæki e ta ki naji-naa ti ki oji dæ ta je, ki tæ je, ki ndu-kun je læsi ki sobi dæsi kin bæ, ai dansi ti noo. Mi m-a m-gangi ta ki be kin al.» ¹⁶ Bæ tuwæ-de lo gangi ta ti kæ. ¹⁷ Æ loe ti noo, dije pæti uwæi Sositan ki e ki boy dæ kæy kaw-naa ti læ Jipi je, indæi-e, næ usi Galiyo ne kare dæde ti al.

Pol tæl aw Atiyosi ti

¹⁸ Pol tæl isi Koreti ti noo dækagilo asi ta ti bæy. Bæ go ti, iyæ njé kadi-me je, æ un bato ki kaw ki Siri ti, naa ti ki Pirisil æi ki Akilasi. Pol adi ngisæi dæe Sækiire ti, mbata un mindine adi Luwæ[☆]. ¹⁹ Awi tæe Epæji ti, Pol iyæ Pirisil æi ki Akilasi æ aw kæy kaw-naa ti læ *Jipi je,

☆ 17:25 24-25: 7.48; 1 NGar je 8.27; EJay 42.5 ☆ 18:5 17.15 ☆ 18:18 Kør Isirayæl je 6.5-18

naji-naa ta ti sæde. ²⁰ Jipi je kin dæji Pol kadi isi sæde ngan ndo je bæy, næ Pol ndigi al. ²¹ Ba æl-de æ næ: «NDo ki rangi, æ Luwæ ndigi æ, m-a m-tæl tæ m-re ræsi ti bæy,» ningæ iyæ-de æ aw. ²² Ba un bato Epæji ti, aw Søjare ti. Loki tæe Søjare ti, aw uwæ ji njé kaw-naa je, bæ un ræbi aw Atiyosi ti. ²³ Pol ra ngan ndo je nõõ, bæ tæl ilæ dæne gogi. Aw tæe Galasi ti ki Piriji ti, adi tægi njé ndo je pæti.

Apolosi me be ti ki Epæji ki me be ti ki Koreti

²⁴ Jipi kare ki tæe næ Apolosi, ki e dæw ki gine e Alægijandiri ti re Epæji ti. E dæw ki bal ta to tæe ti, taa gær ta læ Luwæ maji tæ. ²⁵ NDoi-e ræbi ta læ Bæbe, adi ilæ mbæ ta læ Jæju ki rønæl ki ngay, ndo dije ne ki dæ Jæju ti ki go ræbe ti. Næ ke æ, gær batæm læ Jæ par. ²⁶ Ilæ ræne, æl ta læ Luwæ kæy kaw-naa ti læ *Jipi je ki me ki ti kati. Næ loki Pirisil æi ki Akilasi ooi-e lo kæl ta ti, bæri-e ræde ti, æji-e go ræbi læ Luwæ ay njay, adi-e gær. ²⁷ Go ti, ndigi kaw Akay ti, æ ngakoje je ndigi dæ ti sie, adi rai makitibi adi njé ndo je ki Akay ti kadi uwæi-e ræde maji. Loki aw tæe Akay ti, ki go me-maji ti læ Luwæ, ra ki njé ki adi mede Luwæ ngay. ²⁸ Tado dum dæ Jipi je ki tægi ta læne taga wangi ta kæm dije ti. Tæji ki ta læ Luwæ jine ti tæki Jæju e Kirisi.

19

Pol e me be ti ki Epæji

¹ Dækagilo ti ki Apolosi e-n Koreti ti, Pol indæ dænançi ki mbal je æi ti ki dænançi Aji ti gangi, bæ re tæe Epæji ti. Ingæ njé ndo je læ Jæju ki næ je ti nõõ. Adi dæji-de æ næ: ² «Loki adi mesi Jæju kin, ingæi NDil Luwæ a?» æ tæli ilæi-e ti æi næ: «Jagi, ko ka j-o kæte kadi NDil Luwæ e nõõ al.» ³ Pol tæl dæji-de bæy æ næ: «Batæm ki ban æ ingæi æ?» æ æli-e æi næ: «J-ingæ batæm læ Jæ Batisi.» ⁴ Be æ, æl-de æ næ: «Oyo, Jæ ra batæm *Isirayæl je mba kadi tæri ndude dæ majal je ti læde. æ tæl æl-de bæy kadi tæ adi mede dæw ki a re gone ti nõõ, adi dæwe kin e Jæju.» ⁵ Loki ooi ta je kin ningæ, adi rai-de batæm me tæ Bæbe Jæju ti. ⁶ Be æ, Pol indæ jine dæde ti, æ NDil Luwæ risi dæde ti. Ningæ ilæi ngiræ kadi æli ta ki ndon ta je ki dangi dangi nim, taa æli ta ki ta Luwæ ti nim tæ. ⁷ Dingæm je pæti ki ai lo ne je ti kin asi dægi gide e joo. ⁸ Go ti, asi nay mitæ go-naa ti, Pol tæe æ aw kæy kaw-naa ti læ *Jipi je, æl-de ta ki kanji bæ. Ilæ mbæ kqbe læ Luwæ, æl-de ki go ræbe, kadi ooi tæ ta ki ræjeti mba kadi taai ta kin tæ. ⁹ Næ Jipi je ki næ je dande ti rai me nga, adi mbati kadi adi mede. æli ta kidii ne ndo læ Pol ki æji go ræbi ta læ Bæbe kin ta kæm kosi dije ti. Be æ, Pol iyæ-de æ æti aw ki njé ndo je me kæy ndo ne ti ki tæe næ Tiranusi. Ningæ ki ndo je kare kare pæti, ndo-de ne. ¹⁰ Ne ndo kin, Pol ra kile asi bal joo. Be æ, ra adi Jipi ki dije ki æ Jipi je al ki isi dænançi Aji ti, ooi ta læ Bæbe. ¹¹ Luwæ ra ne kæji je ki æti bæ ki takul Pol. ¹² Adi, dije æyi ta kibi ki kare je ki ta kibi lejji je ki jie ædi, awi ædi njé moy je adi ingæi ræ nga nim, ndil je ki majal ka iyæi-de nim tæ.

¹³ Jipi je ki næ je ki njé njiyæ ki go be je, kadi n-tuwæi ndil je ki majal, æi je ka gei kadi n-bai tæ Bæbe Jæju dæ dije ti ki æi gin tægi ti læ ndil je ki majal tæ. Adi æli æi næ: «Me tæ Jæju ti ki Pol isi ilæ mbæ ta lie, m-dæji sæsi kadi itæe ki.» ¹⁴ Dije ki njé ra ne be ka kin, æi siri. æi ngan læ Jipi kare ki tæe næ Sæba. E ki bo læ njé kijæ ne mæsi kadi-kare je. ¹⁵ NDil ki majal tæl ilæ-de ti æ næ: «M-gær Jæju, taa m-gær dæw ki e Pol tæ, næ sæi, sæi næ je æ?» ¹⁶ Lo kin ti, dæw ki ndil je majal isi me ti ka kin i ur dæde ti uwæ-de tæstæ. Ningæ indæ-de kindæ ki dæw oo go madine al, adi tæe me kæy ti ki kæy ki ræde kare, ki kibi ki gangi ræde ti bati bati ki mæsi. ¹⁷ Dije pæti ki be bo Epæji ti, ki Jipi je, naa ti ki dije ki æi Jipi je al, gæri go ne ki ra ne kin maji. æi pæti bæ ra-de, adi æsi gon Bæbe Jæju. ¹⁸ Dije ngay ki æi njé kadi-me je ræi tæri ndude, æ æli kilæ ræde je ki majal ki taga nõõ dije ti. ¹⁹ Njé ki næ je dan njé ra mbæli je ti, ræi ki makitibi ra mbæli je læde, kaw i ki dæ-naa ti æ ilæi por ta kæm dije ti. Gati makitibi je læde kin asi silæ dibi kuti mi nja dibi kare. ²⁰ E be æ, ki takul tægi læ Bæbe, ta læ Luwæ sane lo je ti ki kæte kæte ki tægine tæ. ²¹ Go ne je ti kin, NDil Luwæ æsi Pol adi un ndune kadi n-aw be bo Jorijalæm ti. Dæ ræbi kawæ ti, indæ dænançi Masæduwan ki Akay gangi. Ningæ Pol æl æ næ: «Re m-aw m-tæe be bo Jorijalæm ti bæ, maji kadi m-aw m-o dænançi Rom tæ.» ²² Pol

ilə ki njé ra sie kilə je joo, Timote əi ki Erasi adi-de awi dənangi Masəduwan ti. Ningə e wa, isi dənangi Aji ti ba njaba bəy.

Nə je ki rai nə Epəji ti

²³ Dəkağiloe ti kin, ta kasi-naa al ki bo ngay i də rəbi ta ti lə Bəbe me be ti ki Epəji. ²⁴ Dəw kare ki təe nə Dəmetirusi, e kədi ki nje ra ningə kasi je. E nje ra ngan kəy yo ki dəne ki a bari-e nə Artəmisi. Kilə kin ra adi e soti ki njé kilə je lie ngay. ²⁵ Be ə, Dəmetirusi kaw kədi je ki dije pəti ki isi ki dəde taa ki takul kilə kin naa ti, ə əl-de ə nə: «Madim je, igəri kadi e ki takul kilə kin ə, j-isi j-ingəi nə maji. ²⁶ Səi je oi ki kəmsi taa ki mbisi tə, kadi e Epəji ti ne par al, nə dənangi Aji ti ba pəti, ə dīgəm ki təe nə Pol kam təl də kosi dije basi. E əl-de ə nə: “Kəgi yo je ki dije rai ki jide əi Luwə al.” ²⁷ E kilə je ki j-isi rai kin par ə dije a ooi tə nə ki kare al, nə kəy lə yo ki dəne ki bo ki e Artəmisi kin ka, dije a ooi-e nə madi ti al tə. Lo kadi dije a əli ə nə: “Artəmisi e yo ki dəne ki bo,” goto. Artəmisi ki dije ki dənangi Aji ti ki ndəgi dənangi ba pəti əsi gone kin.» ²⁸ Loki kədi je ooi ta je kin ningə, wong i rade ngay, adi iləi ngirə kadi əli ta ki ndude ki boy əi nə: «Artəmisi lə Epəji je, e ki bo.» ²⁹ Kalangi ba go ti ningə, lo singə sokito ki ta tate ba me be bo ti. Dije ndəri Gayusi əi ki Arisitarki, dije ki Masəduwan ti, ki əi madi mba lə Pol je kəmdə ti, ə ngədi təl-n-de ki ta mbalo ti. ³⁰ Pol ndiği mba kadi n-təji rəne kosi dije, nə njé ndo je əgi-e. ³¹ Ningə basa madi Pol je madi ki əi dije ki bo ki dənangi Aji ti, iləi kilə rəe ti, əli-e kadi aw ta mbalo ti al. ³² Ta mbalo ti, nə ki to ay njay də dije ti goto. Ta je ki isi tēj ta dije ti əi ta je ki dangi dangi. Ningə dije ngay dan madide je ti gəri gin nə ki kaw-i-naa al. ³³ Dije ki nə je dan kosi dije ti əri gin nə ki ra nə kin adi Aləgijandir ki *Jipi je indəi-e tə nje kun dəde kin ade oo. Aləgijandir ilə jine taa, dəji-n dije mba kadi ai kekeke, tadə ge kəl ta, ər-n ta dəde ti. ³⁴ Loki gəri-e kadi e Jipi ningə, əi je pəti iləi bilə ki ndude ki bo əsi ngirə kadi joo je be əi nə: «Artəmisi lə Epəji je, e ki bo.» ³⁵ Ta təl ta ti ningə, nje ndo ndu-kun ki me be bo ti, re ra adi lo to jiji, bəy taa əl-de ə nə: «Səi dije ki Epəji ti, nə ə gər kadi be ki Epəji ti, e nje ngəm kəy lə Artəmisi ki e yo ki dəne ki e ki bo kin al ə, ə se nə ə gər kadi e nje ngəm mbal ki e bana kəme ki i dərə ti əsi kin al ə?» ³⁶ E kin e nə ki dum maji. Maji kadi uwəi angalsi indəi nangi, ə iməri ta taa irai nə. ³⁷ Səi je ə əri dije kam irəi səde ne, nga, nə madi ki majal ki rai əsi ta kəy kin goto, taa əli ta ki mal də yo ti ləje ki dəne Artəmisi al tə. ³⁸ Re Dəmetirusi əi ki dije ki njé ra kilə je ləne, ai ki ta ki dəw madi ningə, ndə gangi ta je to nō, ə maji kadi awi ooi njé gangi ta je. ³⁹ Re nə madi ki rangi to nō kadi idəji ə, ndə ki kadi njé kində manji ta je kin ki go rəbe ti to nō. ⁴⁰ Nə je ki rai nə bəne kin, əsi kadi dije iləi ta dəje ti tə njé kal də ndu je, tadə ta madi ki j-a j-əli ə j-a j-ərii ta də je ti, ki əji go kaw-naa lə dije ki bəne kin goto. Be ə, go ta je ti ki nje ndo ndu-kun əl, tuwə dije adi sanəi-naa.

20

Pol aw dənangi Masəduwan ti

¹ Loki wong i lə dije yogiro ningə, Pol ilə bar njé ndo je, ilə dīgəm mede ti bəy taa rade lapiya ə əti aw Masəduwan ti. ² Pol ingə dəkağilo je ngay ilə-n dīgəm me njé kadi-me je ti loki isi ində dənangi ka kin gangi. Ningə gangi ki kəte nō aw Girəki ti. ³ Pol isi ti nō nay mitə. Dəkağilo ti ki kadi un bato ki kaw ki dənangi Siri ti ningə, gər kadi *Jipi je ləi tade nangi kadi n-rai sie nə ki majal. Be ə, təl un rəbi ki Masəduwan ti. ⁴ MBə dije ti ki dani-e a ingə Sopatər ki ngon lə Pirusi ki Bəre ti nim, Arisitarki əi ki Səğodusi ki əi dije ki Təsaloniki ti nim, Gayusi ki Dərbi ti nim, Timote nim, taa Tisiki əi ki Tiropim ki əi dije ki dənangi Aji ti nim tə. ⁵ Dije kin əti kəte nōje ti, awi nginəi-je Tirowasi ti. ⁶ Je ba, go ndo je ti lə mapa ki ra ki kanji əm, ə j-al me bato ti me be ti ki Pilipi j-isi j-aw. J-aw, ji ra ndo mi rəbə, ba j-aw j-ingə madije je Tirowasi ti, ji ra ndo siri.

Pol me be ti ki Tirowasi

⁷ NDə dimasi, ji kaw-naa mba kuso mapa, Pol a aw lo ti ti, adi əl ta ki njé ndo je. Be ə, əl ta ratata dan lo dəe ti. ⁸ Ji kaw-naa me kəy ti ki e də made ti taa. Ningə me kəy ti ka kin,

lambi je ngay ai ti noo. ⁹ Loki Pol isi al ta adi ngal, Basa kare ki tœe nœ Etikusisi isi pœnœtir ti, to bi maki, adi bi un-e, i kœy ti ki kœ mitœ dœ made ti, tœœ osi. Loki dije ai nœ n-uni-e ba, basa oy. ¹⁰ Pol ur nangi, dœbi rœne dœe ti œ un-e jine ti ba œl-de œ nœ: «Kadi mesi gangi man al nœ to kœm bœy!» ¹¹ Go ti, Pol tœl al aw ta gogi, gangi mapa uso. Un ta ki tane ti gogi biti ta gin lo ti, ba œti aw. ¹² NGa ningœ, dije œri basa awi sie œe kœm, adi dije pœti mede osi nangi.

Pol i Tirowasi ti aw Mile

¹³ Je j-aw kœte ki bato me œe ti ki Asosi. Me œee ti kin œ, j-a j-un Pol naa ti sœje. Tado ki go kœji ta ti lie, ge kadi n-un rœbi ki njane. ¹⁴ Loki re ingœ-je Asosi ti, j-un-e me bato ti naa ti sœje œ j-aw Mitilœn ti. ¹⁵ Lo ti go ti ningœ, j-œti noo, ji re ji tœœ ta lo ti ki Kiyœ. NDœ ki go ti ningœ, ji tœœ Samosi. NDœ ki kœ sœ bœy taa ji tœœ Mile ti. ¹⁶ Pol ndigi kadi n-a lo ka ti Epœji ti al nœ pane taa dœkagilo dœ dœne ti dœnangi Aji ti. Ge mba kadi n-aw kalangi kadi re to-n ban wa ka, ndœ Pœtœkoti osi dœne ti Jorijalœm.

Pol œl ta ngatœgi je me œe ti ki Mile

¹⁷ Loki Pol e me œe ti ki Mile ba, ilœ bar ngatœgi je lœ njœ kaw-naa je ki Epœji ti. ¹⁸ Loki rœi tœgi rœe ti ningœ, œl-de œ nœ: «Igœri rœbi pa njiyœm dœkagilo je pœti ki mi-n sœsi naa ti, ilœ ngire dœ ndœ ki dœsœy ti ki m-re-n dœnangi Aji ti. ¹⁹ M-ra kilœ bœœ lœ Bœbe ki dœ ki sœl lœm lœm, me man nœ ti ki me nœ na je ti ki m-ingœ ki rœbi je ki dangi dangi ki go rœbi kilœ ta nangi ki i rœ *Jipi je ti ki madi. ²⁰ Sœi igœri bœti, m-bœyœ sœsi dœ nœ madi kare al. M-ilœ sœsi mbe Poy Ta ki Maji ta m-ndo sœsi nœ je pœti ki a ra sœsi maji tœ, taga dan kosi dije ti nim, me kœy je ti nim tœ. ²¹ M-ilœ mbe Jipi je nim, Girœki je nim kadi tœli rœde go Luwœ ti œ iyœi go rœbi nœ rade je ki majal kin kœ, taa kadi adi mede Bœbe lœje Jœju Kirisi tœ. ²² Ki basine kin, NDil Luwœ indœ dœm ti, adi m-isi m-aw Jorijalœm ti ki kanji kadi m-gœr nœ ki a ra-m nu. ²³ Nœ ki m-gœr, me œe bo je ti kare kare ki m-tœœ ti, NDil Luwœ adi-m m-gœr tœki dangay je ki kœ je isi nginœi-mi noo. ²⁴ Ki œji dœm, kisi ki dœ ta lœm e nœ madi ta kœm ti al. Nœ ge lœm e kadi m-aw ratata m-tœl ta ngœdi lœm, œ kadi m-ra kilœ bœœ ki m-ingœ ji Bœbe ti kin maji. Adi e kilœ kilœ mbe Poy Ta ki Maji ki œji dœ me-maji lœ Luwœ. ²⁵ Ningœ basine, m-gœr kadi sœi pœti ki m-njiyœ dansi ti œ m-ilœ sœsi mbe Poy Ta ki Maji ki œji dœ kœbe lœ Luwœ kin, a oi kœm gogi al ratata ngata. ²⁶ E be œ, m-œl ta lœm taga ay njay bœne, ta mœsisi sœi pœti goto dœm ti. ²⁷ Tado kœji ta ra je lœ Luwœ pœti, m-ilœ mbe dœ ti madi oi. Nœ ki m-bœyœ dœe rœsi ti goto. ²⁸ Indœi kœm-kœdi dœ rœsi ti sœi je wa, taa dœ nœ kul je ti ki NDil Luwœ adi sœsi kadi ingœmi-de kin tœ. Maji kadi indœi kœmsi go njœ kaw-naa je ti lœ Luwœ ki ndogi-de ki mœsine, tœ njœ ngœm nœ kul je ki maji. ²⁹ M-gœr kadi lœki m-a m-goto dansi ti, dije madi ki a toi tœ jagim je ki njœ me ndul, a rœi uri dansi ti œ a rœi njœ kaw-naa je majal. ³⁰ Ningœ mbœsi ti wa ka, dije madi a tœli njœ rugi ta ki rœjeti mba kadi tœli njœ kaw-naa madi je njœ ndœ je ti lœde. ³¹ Maji kadi isi dœgi ti, adi mesi ole dœ ti, tœki me bal ti ki mitœ ki m-ra dansi ti, kondœ ki kada, kare kare pœti, m-iyœ ta kilœ dœngœm mesi ti al, ki man nœ kœm ti. ³² Ningœ ngœsine, m-ilœ sœsi ji Luwœ ti, taa m-ndœji sœsi ki ta lie ki go me-maji ti lie tœ. Ta kin aw ki tœgi mba kadi adi itœgii me kadi-me ti, taa Luwœ a adi sœsi nœ maji je pœti ki isi ngœm mbata ti lœ dije pœti ki œi yœe je tœ. ³³ Lo ki mi dansi ti, m-ra kœm-nda la, œ se œ œ se kibi lœ dœw madi dansi ti al. ³⁴ Sœi je wa igœri bœti, kadi ki œji dœ kisi ki dœ taa lœm, œ se ki yœ madi-kilœm je, m-ra kilœ ki jim mi wa. ³⁵ M-œji sœsi ki lo je pœti, œ se ki dœkagilo je pœti kadi irai kilœ be mba kadi indœi kœmsi go njœ ndœœ je ti. Ningœ maji kadi mesi ole dœ ta ti ki Bœbe Jœju wa œl ki tane œ nœ: «Maji-kur e ngay dœ ji ti ki adi itœ ji ki taa.» ³⁶ Go ta je ti ki Pol œl kin ningœ, œsi mœkœsine nangi, ba œl ta ki Luwœ ki mbata ti lœde pœti. ³⁷ Ba go ti, œi pœti, buki-naa ki nœ ti, tosi mindi Pol ti uwœi-e, orœi-e ki rœde ti. ³⁸ Ta lie ki œl-de œ nœ: «A oi kœm gogi al, ngata» kin œr tœgide ngay. Ningœ dœni-e biti awi sie ta bato ti.

¹ Go kiyə-naa ti ki ngatəgi je lə njé kaw-naa je ki Epəji ti, j-al me bato ti, ə j-aw njururu də dər ti ki təe nə Kosi. Lo ti go ti ningə, ji tēē me be bo ti ki Rodi. J-ətə Rodi ti ba j-aw be bo ti ki Patara. ² J-ingə bato ki isi aw Pənəsi ti adi j-al me ti j-aw sie. ³ Loki j-o də dər Sipir ki kəmje be ningə, j-iyə ki də ji gəl je ti ə j-ər taa ki dənangi Siri ti. J-aw j-ur nangi Tir. Lo kin ti noo ki a ərī ne je ki me bato ti nangi. ⁴ J-ingə njé ndo je me be ti ka kin noo, adi j-isi səde asi ndo siri. *NJé ndo je ka kin, NDil Luwə əsi-de adi əli Pol kadi aw Jorijaləm ti al. ⁵ Nə loki dəkagilo ləje asi ningə, j-i taa, j-un ta rəbi ləje. NJé ndo je pəti, ki nede je, ki ngande je dani je bitə tēēi səje gidə be bo ti. Loe ti noo, j-əsi məkəsije nangi ta ba ti, j-əl ta ki Luwə. ⁶ Go ti, loki j-əl-naa ta je ki dəbəy ti ki kadi j-iyə-n-naa ba, j-al me bato ti ə əi je təlī ki be je ləde tə. ⁷ J-ində ngangī kaw mba ləje ki bato, lo ki j-i Tir ti ji re ji tēē Toləmayisi ti. Me be bo ti kin noo, j-uwə ji ngakoje je, ba j-isi səde ndo kare. ⁸ Lo ti də ti ningə, ji re ji tēē Səjare ti. J-aw me kəy ti lə Pilipi ki e nje kilə mbə Poy Ta ki Maji, ki e mbə dije ti ki siri ki njé kində kəmde go ne maji je ti lə njé kaw-naa je ki Jorijaləm ti[☆]. J-isi rəe ti noo. ⁹ Me kəy ti lie, ngan dəne je sə ki gəri dingəm al bəy, ki əi njé kəl ta je ki ta Luwə ti isi səm ti noo. ¹⁰ J-isi me kəy ti lə Pilipi ka kin ji ra ndo ngay nga ba kadi nje kəl ta ki ta Luwə ti ki təe nə Agabusi i Jude ti re ingə je noo[☆]. ¹¹ Nje kəl ta ki ta Luwə ti ka kin un nda də bədi lə Pol də-n jine je ki njane je, ningə əl ə nə: «NDil Luwə əl ə nə, me be bo ti ki Jorijaləm, ki bo je lə *Jipi je a dəi ba nje nda də bədi kin be. Ningə a ilai-e ji dije ti ki əi Jipi je al.» ¹² Loki j-o ta kin ningə je ki ngakoje je ki Səjare ti j-uwə nja Pol, ji dəje kadi aw Jorijaləm ti al. ¹³ Nə Pol ilə-je ti ə nə: «Oti kadi inqi adi mem gangi man. Mi Pol mi basi kadi dije toi-mi par al, nə re əji də koy ka, mi basi kadi m-oy ki mbata tə Bəbe Jəju Jorijaləm ti.» ¹⁴ Loki j-o kadi Pol yəti ndune go ta je ti ki j-əl-e, al, je ka ji təl ji ta kəə tə, ə ji təl ji dəji kadi Luwə ra ndiği ləne par. ¹⁵ Go ndo je ti ki ban wa ki ji ra dənangi Səjare ti, ji ra go rəje ə j-ətə j-aw Jorijaləm ti. ¹⁶ NJé ndo je ki madi ki Səjare ti awi səje naa ti Jorijaləm ti. Loki ji tēē Jorijaləm ti ningə dani je me kəy ti ki dəw madi ki təe nə Minasə, adi j-isi ti. E dəw ki Sipir ti. E ki kare mbə njé ndo je ti ki dəsəy. ¹⁷ Loki ji re ji tēē Jorijaləm ti, ngakoje je uwəi-je rəde ti ki rənəl ki əti bəl. ¹⁸ Lo ti də ti, Pol aw səje me kəy ti lə Jaki. Lo kin ti ə, j-ingə ngatəgi je lə njé kaw-naa je pəti, titi noo. ¹⁹ Go kuwə ji ti ki Pol uwə jide ningə, ər-de poy ne je ki Luwə ra ki mbata gin dije ki əi Jipi je al, ki takul kilə lie kin, bəre bəre adi-de ooi. ²⁰ Go ne je ti ki Pol ər-de poye kin ningə, ilai təji də Luwə ti, ba əli Pol əi nə: «NGokoje, ində kəmi o, Jipi je dibi bay bay ə adi mede Jəju, nə pəti uwəi go ndu-kun lə *Moji nga. ²¹ Ningə ki basine kin ooi ta dəi ti təkī isi indo Jipi pəti ki isi tə mba je dənangi je ti ki rangi kadi iyəi go ndu-kun je lə Moji kə nim, əl-de kadi ijəi mətī ngande je al nim, taa ne jibəl be je lə Jipi je ka kadi uni goe al nim tə. ²² Adi ji giri də ne ti ki kadi ji rai, tadə a ooi poyi kadi ire ka par am! ²³ Be ə, maji kadi ira ne je ki j-a j-əlī kam. J-aw ki dije sə mbə je ti ne ki uni mindide kadi n-indəi rəde ta dangi mbata lə Luwə. ²⁴ Maji kadi ər dije kin goi ti, ə ira səde ne jibəl be kay rə də majal ti, ə igə dəde mba kadi ngisəi dəde[☆]. Ningə dije pəti a gəri kadi poy ta je pəti ki ooi əji dəi e ta je ki ngom. Tadə i wa ki dəi, itəl rəi go ndo kun je ti lə Moji. ²⁵ Ki əji də dije ki əi Jipi je al ki adi mede, ndu-kun je ki ji ndangi j-ilə-n j-adi-de, e kadi usoi da ki dəw gugi-n yo al nim, kadi usoi məsi al nim, da ki dəw tu minde al nim, taa kadi sangi-naa ki go lo kaya ti ka goto dande ti tə[☆].» ²⁶ E be ə, lo ti go ti ningə, Pol aw ki dije ki sə ka kin, ay rəne səde, ba goto ur nati kəy ti lə Luwə, əji ndo ki gin kay rə ləde a gangi-n, ə kadi dəw ki ra dande ti a re-n ki kadi-kare, kadi adi Luwə.

Dije uwəi Pol

²⁷ Loki nay basi kadi gin ndo ki siri gangi, *Jipi je madi ki ij dənangi Aji ti, ooi Pol kəy kaw-naa ti, suləi kosi dije dəe ti ə osi sie uwəi-e, ²⁸ ningə əli ta ki ndude ki bo əi nə: «Səi dije ki *Isirayəl, irəi əsi gin je! Dəw kam ə, e nje ndo dije ki lo je pəti kadi əsi ta dije ləje nim, ndu-kun je ləje nim taa kəy kaw-naa kin nim tə. Ningə ki rangi bəy, re ur ki dije ki ijəi mətide al nati kəy ti lə Luwə mba kadi təl-n lo ki ay njay kin, lo ki to nje ti.» ²⁹ Əli ta

☆ 21:8 6.5; 8.5 ☆ 21:10 11.28 ☆ 21:24 18.18 ☆ 21:25 15.20

kin be, mbata kate ooi Tirovim, daw ki be bo Epaji ti sie me be bo Jorijaləm ti. Adi giri kadi re ur sie kay kaw-naa ti. ³⁰ Dije awi pir pir do-naa ti me be bo ti ki Jorijaləm ti ba pəti. Ningə dije teji ki lo njo njo isi rai bur bur. Rai uwai Pol teji sie kay kaw-naa ti taga. Ningə taji naa ti noo uwai ta kay je uti. ³¹ Dije sangi kadi n-təli Pol. Ningə kate bəy taa kadi təli-e, poy ta osi mbi ki bo ki do asigar je ti ki Rom ti təkı be bo Jorijaləm ba pəti a ki njane taa. ³² Taji naa ti noo par ə, i taa oy asigar je ki ki bo je ki do buti asigar je ti ki bu, ə ay ngədi ki rə kosi dije ti. Loki kosi dije ka kin ooi ki bo ki do asigar je ti ki asigar je ningə, taai kəə ta kində Pol ti. ³³ Loki re teji rə kosi dije ti, ki bo ki do asigar je ti ka kin əti bəsi ki rə Pol ti, un ndune adi uwai-e, ə adi dəwi-e ki kulə gindi joo. Ningə təl dəji ta ə nə: «Nə e dıngəm kam ə? Ə ri ə ra ə?» ³⁴ Ningə tur ta to dangi dangi dan kosi dije ti, ta ləde un go-naa al. Adi lo kadi ki bo ki do asigar je ti ka kin oo ta ki rəjeti goto. Be ə un ndune kadi awi ki Pol me ndogı bər ti ki ngal, lo kisi asigar je ti ³⁵ Loki Pol re teji rigi lo njiyə je ti kin ningə, loe goto adi asigar je uni-e, tadə kosi dije bətirəi-e ki wongı ngay. ³⁶ Kosi dije ki isi njiyəi goe ti bur bur əli ki ndude ki boy əi nə: «Adi ji təl-e!»

Pol əl ta ngakone Jipi je

³⁷ Kate bəy taa kadi asigar je awi sie me ndogı bər ti ki ngal ki lo kiside ti, Pol dəji ta ki bo ki do asigar je ti ə nə: «A adi-m ta rəbi kadi m-əl-n ta kare a?» Ningə ki bo ki do asigar je ti ka kin dəje ə nə: «İgər kəl ta Girəki bəti a? ³⁸ M-gər al adi m-əji m-ə nə i daw ki Ejipi ti ki ndə ki me ndə je ti ki gogı ne kin, sulə dije adi rai wongı, ə ər-de asi dije dibi sə ki bundungi je jide ti, ə ur-n wale kin.» ³⁹ Ə Pol ə nə: «Jagi, mi Jipi ki be bo ti ki Tarsi ki dənangi Silisi ti, mi daw ki me be bo ti ki təe ba, ə njai ba iyə-m adi-m m-əl dije kin ta.» ⁴⁰ Be ə, ki bo ki do asigar je ti ade ta rəbi. Pol i a taa do rigi lo njiyə ti, oy jine dəji-n kosi dije kadi uri mbide. Loki lo to jiji ni ningə, əl-de ta ki ta ebirə.

22

¹ Pol əl ə nə: «NGakom je ki bawm je, uri mbisi maji kadi ooi ta ki m-aw tə m-əl səi basine kadi m-naji-n ta dəm ti kin.» ² Loki ooi kadi Pol əl-de ta ki ta Ebirə ningə, təli adi lo to jiji wa bəy kadi n-ooi ta lie. ³ Be ə Pol əl-de ə nə: «Mi Jipi ki oji-mi Tarsi ti, ki dənangi Silisi ti. Nə oti-mi Jorijaləm ti ne. Gamaliyəl[☆] ə e nje ndo-m ndu-kun lə kaje je kadi m-gər kərə kərə. Kate m-tingə bil mbata lə Luwə təkı ai basine kin be tə. ⁴ M-adi kə dije ki njé kun go ne ndo ki m-isi m-ndo kin kadi ki asi ta koyde. M-uwə-de, dəne je ki dıngəm je, m-tə-de m-tilə-de dangay ti. ⁵ Ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je ki ngatəgi je pəti asi kadi a mai naji ləm do ta ti kin. Əi je wa ə m-taa makitibi jide ti je be kadi m-aw m-uwə-n ngakə je ki Damasi ti ki njé kun go ne ndo kin. M-uwə-de kadi m-re səde Jorijaləm ti ne m-buki-de dangay ti[☆]. ⁶ Loki mi do rəbi ti, m-re bəsi ki Damasi ti, ningə ki kadi ki e bəsi ki jam do be ba, ta naa ti noo par ə, kunji ki bo ngay i dərə ti re unji gə dəm. ⁷ M-osi ki ta kəm nangı, ningə m-o ndu ta madi əl-m ə nə: “Sol, Sol, mbata ri ə isi adi-m kə be ə?” ⁸ Ə m-ile ti m-ə nə: “İ nə ə Bəbe?” Ningə təl əl-m ə nə: “E mi Jəju ki Najarəti ti ki isi adi-m kə.” ⁹ NJé ki əi səm ooi kunji ka kin maji, nə ooi ndu daw ki isi əl-m ta al. ¹⁰ Lo kin ti, m-dəje m-ə nə: “Bəbe, e ri ə kadi m-ra ə?” NGata ə Bəbe əl-m ə nə: “İ taa aw Damasi ti noo, ə a əli-ni ne je pəti ki kadi ira.” ¹¹ Kunji ki əti bəl ngay ka kin ra adi kəmm oo lo al, adi dije ki əi səm ndəri-mi tə ndrə ə awi səm Damasi ti. ¹² Ningə Damasi ti, dıngəm kare ki bəri-e nə Ananiyasi isi noo. E daw ki nje ra go ndu-kun ti, adi Jipi je pəti ki Damasi ti ndigi ta lie ngay. ¹³ E ə aw rəm ti əl-m ə nə: “NGokom Sol, kadi kəmi oo lo.” Ningə ta naa ti noo par ə kəmm oo lo adi m-o-e. ¹⁴ Ba əl-m ə nə: “Luwə lə kaje je mbəti kate nu mba kadi igər ndigi lie, ə kadi o nje ka dana, taa kadi o ta ki tae ti tə. ¹⁵ Tadə a i nje ma naji lie do ne je ti ki o ki kəmi nim, o ki mbii nim, ki rə dije ti pəti. ¹⁶ Ningə ki basine kin, ne ki nay kadi daw ra goto ngata. Ə i taa, i bə tə Luwə, ə ira batəm, adi majal je ləi e ki togi kə.”»

Pol əl ta do kilə ti ki ingə

☆ 22:3 5.34 ☆ 22:5 4-5: 8.3; 9.1-2

¹⁷ «Loki m-təl m-re Jorijaləm ti, m-isi m-əl ta ki Luwə gin kəy ti lie ningə, m-o ne me ndil ti. ¹⁸ M-o Babe əl-m ə nə: “I taa law kadi itee kə Jorijaləm ti, tado a taai naji lai ki a ma dəm ti al.” ¹⁹ Lo kin ti, m-əl-e m-ə nə: “Babe, dije kin gəri maji kadi e mi ə kəte mi nje kaw ki lo kaw-naa je lə *Jipi je, m-uwə njé ki adi-ni mede, m-tində-de je, m-tilə-de dangay ti je. ²⁰ Taa loki ndə ki isi tōli nje ma naji lai Etiyən kin ka, mi loe ti noo tō. Adi ndum e naa ti ki njé təl-e je, mi wa m-isi ta kibi je ti ləde m-ngəm[☆].” ²¹ Nə Babe əl-m ə nə: “Aw, tado m-a m-ilə-i say rə dije ti ki əi Jipi je al.”»

Pol əl təkə ne dəw ki Rom ti

²² Loki uri mbide ooi ta lə Pol bitə teeji də ta ti kin ba, uni ndude ki taa əli əi nə: «Dəw ki be kin e dəw ki kadi goto kə dənangi ti. E dəw ki kadi isi ki dəne taa al.» ²³ Uri kol ningə, tōri kibi je ləde tiləi kə, ə kəi bu sanəi ki taa. ²⁴ Lo kin ti, nje kun də asigar je un ndune kadi awi ki Pol me ndogə bər ti ki ngal kadi dəji-e ta ki ndəy kadi əl ne ki ra ne ə adi dije isi iləi bilə dəe ti kin. ²⁵ Nə, loki dəi Pol kadi indəi-e ba, Pol əl ki bo lə asigar je kare ki a noo ə nə: «Adi awi ki təgi kadi indəi dəw ki Rom ti ki ta ka dəw gangi dəe ti al wa[☆]?» ²⁶ Loki ki bo lə asigar je oo ta kin ningə, aw əl ki bo ki dəde ti ə nə: «Ira ne ki aw tə ra kin al, dəw kam e dəw ki Rom ti.» ²⁷ Lo kin ti, ki bo ki də asigar je ti re rə Pol ti dəje ə nə: «Əl-m adi m-o, i dəw ki Rom ti a?» Ə Pol əl-e ə nə: «Oyo, mi dəw ki Rom ti.» ²⁸ Ə ki bo ki də asigar je ti əl Pol ə nə: «Mi m-adi la ngay bəy taa kadi m-təl-n dəw ki Rom ti.» Nə Pol əl-e ə nə: «Yam mi, ojii-mi tə koji.» ²⁹ Par ə, ta naa ti noo, dije ki kəte kadi indəi Pol, dəji-e-n ta ka kin tōri rəde gogi. Ki bo ki də asigar je ti wa ka bəl ra-e tō, loki oo kadi Pol e dəw ki Rom ti, ə n-adi dəi-e ki kulə gindi.

Pol a nq njé gangi ta je ti lə Jipi je

³⁰ Ki bo ki də asigar je ti sangi kadi n-gər ne wa ki *Jipi je səki Pol kin ay njay. Be ə, lo ti də ti ningə, adi tuti Pol, ba adi ndune kadi ki bo je lə njé kijə ne məsi kadi-kare je ki njé gangi ta je lə Jipi je kaw-naa, ba aw ki Pol nqde ti.

23

¹ Pol gə njé gangi ta je lə Jipi je ba, ba əl-de ə nə: «NGakom je, mem uwə-m ki ta ndəy al, də ka-m nq Luwə ti bitə bone.» ² Ningə ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je ki bari-e nə Ananiyasi adi ndune dije ki ai kadi Pol ti kadi indəi tae. ³ Ə Pol əl-e ə nə: «E i ə Luwə a indəi, i bər ki kəy pə gidi ti kadi nda kare. İsi ne kadi igangi ta dəm ti ki go ndu-kun ti, ningə itəl al də ndu-kun, adi ndui kadi indəi-mi bəy.» ⁴ NJé ki ai kadi Pol ti basi əli-e əi nə: «Itaji ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je lə Luwə a?» ⁵ Pol əl-de ə nə: «NGakom je, m-gər kadi e ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je lə Luwə al. Tado ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: “A əl ta ki majal də ngar ti lə dije lai al[☆].”» ⁶ Loki Pol gər kadi dije ki kaw-naa kin, njé ki nə je əi *Sadusi je, ə njé ki nungi əi *Parisi je ningə, un ndune ki taa dan njé gangi ta je ti ə nə: «NGakom je, mi Parisi, nje koji-m e Parisi[☆]. Ningə e ki mbata kində ki m-ində mem də kə lo koy ti lə njé koy je kin ə rəi səm lo gangi ta ti.» ⁷ Loki Pol əl ta kin ba, ta ki naji-naa ti i dan Parisi je ti ki Sadusi je, adi dije gangi-naa. ⁸ Tado Sadusi je əli əi nə dije a ii lo koy ti al, taa malayka je, ki ndil je ka gotoi tō. Nə Parisi je əli təkə ne je kin toi noo[☆]. ⁹ Lo singə sokito, ə njé ndangi ndu-kun je ki me buti ti lə Parisi je ii taa əli ta ki təgide əli əi nə: «Je j-o ne madi kare ki majal rə dingəm ti kin al. Dəmajə ə e ndil ə se malayka wa ə əl-e ta.» ¹⁰ Loki ta kasi-naa al aw ki kəte kəte, ki bo lə asigar je bəl kadi dije kin ii ribəi Pol. Be ə, un ndune adi asigar je kadi rəi ərəi Pol awi sie me ndogə bər ti ki ngal gogi. ¹¹ Kondə go ti ba, Babe tee cy rə Pol ti əl-e ə nə: «Uwə təgi ba. Təkə ima-n naji ləm Jorijaləm ti, maji kadi ima naji kin Rom ti tō.»

Dije dəi ta naa ti kadi n-təli Pol

¹² Loki lo ti, *Jipi je uni mindide kadi n-usoi ne al nim, n-ayəi-naa man al nim, bitə kadi n-təli Pol bəy taa. ¹³ NJé ki dəi ta naa ti kin ali də kuti sə kare. ¹⁴ Ningə awi əli ki bo je

☆ 22:20 7.58; 8.1 ☆ 22:25 16.37 ☆ 23:5 Tee ki taga 22.27 ☆ 23:6 26.5; Plp 3.5 ☆ 23:8 Mt 22.23; Mk 12.18; Lk 20.27

lā njé kijə nē məsi kadi-kare je, ki ngatōgi je əi nā: «J-un mindije ki ngā ngay kadi j-uso nē al nim, j-ay man al nim, biti kadi ji tōl Pol bəy taa.»¹⁵ Ningə ki basine kin, səi je kadi ndusi e naa ti ki njé gangi ta je, ə kadi awi ingəi ki bo lə asigar je, əli-e təkəi igēi kadi re ki Pol nōsi ti kadi indəi manji ta lie maje maje oi. NGa ə, loki Pol a re ba, tēē rōsi ti al bəy ə je j-a ji tōl-e.¹⁶ NGon lə konan Pol kare oo ta kin, adi aw go Pol ti me ndogēi bər ti ki ngal əl-e.¹⁷ Be ə, Pol bər nje kun dō buti asigar je ki bu kare əl-e ə nā: «Aw ki ngon kin rō ki bo ti lə asigar je. Aw ki ta kare nōō kadi əl-e.»¹⁸ NJe kun dō asigar je ki bu aw ki ngon ka kin rō ki bo ti ə əl-e ə nā: «Dangay ki bari-e Pol ə bər-m, ə nā m-re ki ngon kin rōi ti, təkəi aw ki ta kare nōō kadi əli.»¹⁹ Ki bo lə asigar je, uwə ngon ka kin jine ti, ər-e aw sie dam kare, ba dəje ə nā: «Ta ri ə aw-n kadi əl-m ə?»²⁰ NGon ka kin əl-e ə nā: «Jipi je dōōi ta naa ti kadi n-dəji-ni kadi itēē ki Pol lo ti ti, nō njé gangi ta je ti ləde, təkəi gei kadi n-indəi manji ta lie maje maje n-ooi.²¹ Nə maji kadi o ta ləde al. Tado dije ki itəi kuti sō kare a toi rəbə kadi uwəi-e. Uni mindide ki ngā ngay be kadi n-usoi nē al nim, n-ayī-naa man al nim, biti kadi n-təli-e bəy taa. Ki basine kin, isi dō njade ti, isi nginəi ndu ləi par.»²² Ki bo lə asigar je, ndəji ngon ki basa ka kin kadi əl ta kin kəte adi dəw ki rangi oo al, ba iyē adi aw.²³ Go ti, ki bo lə asigar je, ba njé kun dō asigar je ki bu əi joo əl-de ə nā: «Ōsi nja asigar je bu joo naa ti, njé sində je dō siri, ə njé ningə je bu joo tō. Ba isi dō njasi ti kadi kadi ki kuti joo gide kare ba, uni ta rəbi ki kaw ki Səjare ti.²⁴ indəi dō sində je naa ti adi Pol tō. Ə kadi awi itēēi sie rō nje kōbe ti, Pəlisi ki kanji kadi nē madi ra-e.»²⁵ Ki bo lə asigar je ndangi makitibi kin be adi nje kōbe ə nā: ²⁶ «Mi Kilodi Lisiyasi ə m-ndangi makitibi kin m-adi ki bo ləm, nje kōbe Pəlisi. Nē ki dəsay, m-uwə jii! ²⁷ Ningə dīngəm kin, Jipi je uwəi-e kadi re a tōli-e, ə loki m-o kadi e dəw ki Rom ti, m-aw ki asigar je m-taa-e-n jide ti. ²⁸ M-sangi kadi m-gər nē wa ki ra ə Jipi je səki-e-n, adi m-aw sie nō njé gangi ta je ti ləde əi Jipi je. ²⁹ Lo kin ti ə, m-o kadi səki-e oji dō ndu-kun je ləde, nə nē madi kare ki majal ki ra ki asi kadi dəw tōl-e-n ə se uwe-n dangay ti goto. ³⁰ Eli-mi kadi Jipi je isi sangi rəbi kadi n-tōli-e, be ə, m-un-e law m-ilə sie m-adi. Ba m-əl-de kadi awi səki-e rōi ti nu.»³¹ Asigar je rai təkəi ki bo ləde oji-n-de, adi awi ki Pol kondō ratata tēēi sie Atipatirisi ti. ³² Lo ti dō ti, asigar je ki njé nja tōli gogēi lo kiside ti, ə iyəi njé sində je adi awi ki Pol. ³³ Loki tēēi Səjare ti, njé sində je adi makitibi nje kōbe, ə oji-e Pol tō. ³⁴ NJe kōbe tidə makitibi ka kin, ba dəji Pol se e dəw ki dōnangi ti ki ra wa? Ba oo kadi Pol e dəw ki Silisi ti. ³⁵ Ə əl Pol ə nā: «M-a m-o ta ki tai ti, ndō ki njé səki-je wa a rəi.» Ningə adi ndune kadi ngəmi Pol me kəy ngar ti lə *Erodi.

24

Jipi je indəi ta dō Pol ti

¹ NDō mi go ti, ki bo lə njé kijə nē məsi kadi-kare je ki bari-e nə Ananiyasi re Səjare ti. Dije ki dani-e rəi sie əi ngatōgi je taa nje naji ta dō dije ti ki bari-e nə Tərtulusi tō. Ananiyasi ki dije ki goe ti kin awi səki Pol rō nje kōbe ti ki dōnangi Səjare ti[☆]. ² Loki bari Pol ba, Tərtulusi ilə ngirə kində ta dōe ti nōō nje kōbe ti ə nā: ³ «I ki bo, Pəlisi, ki takuli, ki takul gosi kōbe ləi, ki takul nē je ki itu gində ki mba maji lə dije me be ə, j-isi-n ki lapiya. E kin e maji ki ji gər ki lo je pəti me nē je ti pəti. ⁴ Ningə, kadi j-indəi kō ti ngay al, ji dəji kadi ur mbi, ki go me-maji ti ləi kadi o-n dō ta ki j-a j-əli ta je kare joo. ⁵ J-o kadi dīngəm kam e nje tujī be. Re ki gangi-naa dan *Jipi je ti ki lo je pəti dōnangi ti ne. E nje kun dō buti lə dije ki Najarəti ti[☆]. ⁶ Aw biti kadi n-təl ki kəy lə Luwə lo ki to nje ti, ə j-uwē. [⁷ Ji ndigēi kadi ji gangi ta dōe ti ki go ndu-kun ti ləje, nə nje kun dō asigar je ki bari-e nə Lisiyasi, re ində tōgi taa-e-n jije ti. ⁸ Ningə un ndune kadi njé kində ta dōe ti rəi nōi ti.] Kin ə idə-je ta ə, j wa a oo kadi ta je ki j-əli dōe ti kin e ta ki rōjeti.» ⁹ Jipi je indəi rōde naa ti ki Tərtulusi əi nā, ta je ki əl dō Pol ti e ta ki rōjeti.

Pol un ta tane ti nō Pəlisi ti ki nje kōbe

☆ 24:1 23.24 ☆ 24:5 Mt 2.23

¹⁰ Njé kōbe ra ne madi adi-n ta rəbi Pol kadi əl ta. Be ə, Pol un ta tane ti ə nə: «M-gər kadi asi bal ngay ə isi gangi ta me be ti ləje ne. Ningə, e ki go taa ki m-taa mei ə m-a m-naji-n ta dəm ti nōi ti. ¹¹ Asi kadi j wa isangi gine ə a igər maji. Kaw ki m-aw Jorijaləm ti m-əsi dəm nangi nō Luwə ti kin, man dō ndō ki dōgi gide e joo al bəy. ¹² Ningə, loki m-aw kin, e gin kəy ti lə Luwə, ə se gin kəy kaw-naa ti lə *Jipi je, ə se lo madi ti ki rangi me be bo ti nōq, dəw ki oo-je, j-isi ji naji-naa ta ti ki dəw madi, ə se oo-m m-isi m-sulə dije goto. ¹³ Taa dije wa ki ai ne kam, asi kadi oji ne madi kare dō ta ti ki indəi dəm ti kin, kadi e ta ki rōjeti, al tō. ¹⁴ Ningə, m-gər nōi ti ne tək, m-isi m-ra kilə bəə lə Luwə lə bawm je. M-ra kilə kin ki go rəbi ki əi je ki indəi ta dəm ti kin, ooi kadi e go rəbi ki loe ti al. Mi m-o kadi ne je pəti ki ndu-kun lə *Moji əl tae, ki ne je pəti ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti əli tae əi ne je ki rōjeti. ¹⁵ M-ində mem dō ne ti kin rō Luwə ti. Ningə əi je ka, indəi mede dō ti tō. Pəti, j-ində meje ti kadi dije ki njé ra ne ki dana ki njé ra ne ki dana al, a j lo koy ti. ¹⁶ E mbata kin ə, m-ində tōgi dō rəm ti mba kadi angalm uwə-m ki ta nō Luwə ti al nim, nō dije ti al nim tō. ¹⁷ Go bal je ti ki bay bay ki m-goto, m-re ki la kadi m-ra-n ki dije ləm, taa ki kadi-kare kadi m-adi Luwə tō. ¹⁸ Lo kin ti, e Jipi je ki Aji ti, ə ingəi-mi m-a m-ra kuji ne ra je ki mba kay rō njay gin kəy ti lə Luwə. Loki ingəi-mi kin, dije uwəi-naa gidim ti al nim, taa dəw ra ne ki biriri al nim tō[☆]. ¹⁹ NGa ningə, e Jipi je ki Aji ti ka kin ə re a rəi nōi ti ne kadi tə indəi ta dəm ti, loki re awi səm ki ta madi. ²⁰ A re e be al tō ningə, njé kində ta dəm ti ki ai ne ka kin, əli ta ne ki m-təl ə ooi tae, loki m-a-n nō njé gangi ta ti lə Jipi je ka kin adi j-o. ²¹ Ta kare ki m-un ndum taa nōde ti m-əl m-ə nə: “E ki mba kadi ki m-adi mem kadi njé koy je a j lo koy ti ə m-a-n nōsi ti lo gangi ta ti ne[☆]”, kin wa ə e ta ki kare ba ki ai dō ti wa taa.»

²² Pəlisi ki gər rəbi lə Kirisi maji[☆], or ndō kəte, ningə əl-de ə nə: «NDō ki Lisiyasi ki nje kun dō asigar je re ə tə m-ində manji ta ləsi kin bəy.» ²³ Ningə adi ndune adi ki bo lə asigar je ki bu, kare ki nje ngəm Pol kadi ngəm-e dangay ti. Nə ke ə kadi iyə Pol adi ilə rəne, taa kadi iyə ta rəbi adi dəw lie ki ra ki ge kadi n-ra sie ka, kadi ra sie tō.

Pol a nō Pəlisi ti əi ki nee Dirusil

²⁴ Asi ndō je go ti, Pəlisi təl rəi ki nene Dirusil ki e Jipi. Loki rəi, ilə adi rəi ki Pol adi əl-e ta ki dō kadi-me Jəju Kirisi ti. ²⁵ Nə loki Pol əl ta tē-n dō ne ra ti ki dana, ki kuwə rō gin tōgi ti, ki ta ki gangi ki a re ba, bəl ra Pəlisi adi əl Pol ə nə: «Asi ngata, ə aw tə ndō ki m-ingə dəkagilo ki rangi ə m-a m-bari bəy.» ²⁶ Ningə ga mene ti tək Pol a adi-ne la wa, adi taa taa, ba Pol adi re wal sie ta. ²⁷ Bal man joo dō Pol ti, ningə Pərsiyusi Pəsitusi or tō Pəlisi. Pəlisi ndigi kadi n-ra ne ki nəl *Jipi je adi iyə Pol dangay ti ba.

25

Pol ndigi kadi n-aw nō nje kōbe ti ki bo ki Rom

¹ NDō mitə go ree dənangi ti ki kadi a o be dō ti, Pəsitusi j Səjare ti aw Jorijaləm. ² Lo kin ti, ki bo je lə njé kijə ne məsi kadi-kare je ki ki bo je lə *Jipi je, rəi səki dō Pol rəe ti. ³ Me səki ti, dəji Pəsitusi ki nō kəmde ti kadi ra səde ə ilə ki Pol Jorijaləm. Nə ki rōjeti ba, indəi dō ta naa ti kadi tə gangi Pol dō rəbi ti tōli-e. ⁴ Nōq be, Pəsitusi əl-de ə nə: «Pol e dangay ti Səjare, taa mi wa ki dəm ka ndō ngay al ə m-a m-təl kadi m-aw Səjare ti. ⁵ Ə nə, re dīgəm kin ra ne ki go ti al nōq ba, maji kadi ki bo je ləsi awi səm naa ti səki-e.»

⁶ Pəsitusi ra ndō ki asi Jijoo, a re ngay ə dōgi be par, ə təl aw Səjare ti gogi. Loki təl re ə, lo ti ki rangi go ti ningə, aw lo gangi ta ti, un ndune adi rəi ki Pol nōe ti. ⁷ Loki Pol re, Jipi je ki j Jorijaləm ti iləi-naa gəi dəe, indəi ta je ki ngə ngə ngay dəe ti. Nə asi kadi oji ne je ki rōjeti ki ay njay be dō ti al. ⁸ Be ə, Pol naji ta dōne ti ə nə: «M-ra ne madi ki majal ki ndu-kun lə Jipi je al nim, ki kəy lə Luwə al nim, taa m-əsi-n ta Səjar al nim tō.» ⁹ Pəsitusi ki ndigi ra ne ki nəl Jipi je, əl Pol ə nə: «Indigi kadi aw Jorijaləm ti kadi gangi ta dōi ti dō ta ti kin ta kəmm ti a?» ¹⁰ Ə Pol ə nə: «Jagi, e nō lo gangi ta ti lə nje kōbe ki bo Səjar ə ki m-a ti, ə e lo ki a gangi ta dəm ti titi. Tək j wa igər-n maji, ne madi kare ki majal ki m-ra

☆ 24:18 17-18: 21.17-28 ☆ 24:21 23.6 ☆ 24:22 23.24

ki Jipi je goto. ¹¹ Kin ə re m-ra ne ki dana al, ə se m-təl ne ki asi koym, ə m-a mbati koy al. A re ta je ki indəi dəm ti e ta je ki rojeti al ə, dəw ki a ilə-m jide ti goto. M-dəji kadi m-o Səjar.» ¹² Lo kin ti, Pəsitusi əli-naa ta ki njé kəji ta je ləne, ba go ti əl Pol ə nə: «tdəji kadi o Səjar ba, a aw nq Səjar ti.»

Pol a nq Agiripa ti əi ki Bərənisi

¹³ Asi ndə je go ti, ngar Agiripa əi ki konane Bərənisi rəi Səjare ti mba kuwə ji Pəsitusi. ¹⁴ Rai ndə je asi ta ti rəe ti nq, adi Pəsitusi ində ta lə Pol nq ngar Agiripa ti əl-e ə nə: «Pəlisi iyə dīngəm madi dangay ti nq. ¹⁵ Adi loki m-aw Jorijaləm ti, ki bo je lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki ki bo je lə *Jipi je rəi səki-e rəm ti, ə dəji-mi kadi m-gangi ta koy dəe ti. ¹⁶ Ə m-əl-de təkəi rəbi ra-e lə dije ki Rom ti e be al. Dəw ki Rom ti a ilə dəw ji njé səke je ti ki kanji kadi dəwe ingə ta rəbi naji-n ta dəne ti nq njé səke je ti al. ¹⁷ Be ə, rəi ne, ningə, m-ndigi kadi ndə je man kare al, adi lo ti ki rangi go ti par ə m-aw lo gangi ta ti m-adi rəi ki dīngəm ka kin. ¹⁸ M-ga mem ti kadi ne madi ki ngə ki ra to nq, nə loki njé səke je rəi ningə, dəw oo lo ne madi ki ngə ki ra ki kadi indəi ta dəe ti be al. ¹⁹ E ta ki naji par ə naji-naa ti səde oji də rəbi ra Luwə ləde əi je wa nim, oji də dəw madi ki təe nə Jəju ki oy ə Pol ə nə isi kəm ba. ²⁰ Ta ləde kin, m-gər lo kuje ki kadi m-ra ti al, adi m-dəji Pol ə wa m-ə nə se ndigi kadi aw Jorijaləm ti kadi e ki gangi ta kin dəe ti wa. ²¹ Nə Pol ndigi kadi nje kəbe ki bo ki Rom ti taa oo ta ləne. Be ə, m-un ndum kadi ngəmi-e dangay ti, biti kadi tə m-ilə sie madi nje kəbe ki bo ki Rom ti, Səjar.» ²² Agiripa əl Pəsitusi ə nə: «M-ndigi ngay kadi m-o ta lə dīngəm kin tə.» Ə Pəsitusi əl-e ə nə: «Lo ti ə a oo ta ki tae ti.» ²³ Lo ti ki rangi, Agiripa əi ki Bərənisi rəi ki dije ngay gode ti, urii lo gangi ta ti. Ki bo lə asigar je ki ki bo je ki me be bo ti əi səde. NGA ə, Pəsitusi un ndune adi rəi ki Pol. ²⁴ Loki Pol re, Pəsitusi un ta əl ə nə: «I ngar Agiripa ki dije pəti ki isi ne, oi dəw kin. E ə kosi Jipi je ngay rəi səki-e rəm ti ne je, ki Jorijaləm ti je. Loki səki-e, uni ndude ki taa əi nə e dəw ki səbi kadi goto kə. ²⁵ Ki rəm ti, mi m-o ne madi ki ngə ki ra ki asi koy al. Ningə, təkəi e wa dəji kadi n-oo nje kəbe ki bo ki Rom ti, m-un ndum kadi m-ade aw. ²⁶ M-gər ta wa ki kadi tə m-ndangi me makitibi ti m-adi nje kəbe ki bo ki Rom ti oji də ta lie kin al. E be ə, m-adi re nqsi ti ne, ki bo təy, m-adi re nqi ti i ngar Agiripa kadi tə go ta ti ki a idə-je ba, m-ingə ne ki kadi tə m-ndangi. ²⁷ Tado m-o kadi e ne ki go rəbe ti al kadi m-ilə ki dangay Rom ti, kanji kəl ta ki dije indəi dəe ti.»

26

Pol nqji ta də rəne ti nq Agiripa ti

¹ Agiripa əl Pol ə nə: «Ta rəbi e ləi kadi inaji-n ta də rəi ti.» Lo kin ti, Pol un jine ki taa, ningə ta ki əl də rəne ti ə to kin: ² «NGar Agiripa, rəm nəl-m ngay kadi m-ingə ta rəbi bone, m-əl-n ta də rəm ti oji-n də ta je pəti ki *Jipi je indəi dəm ti. ³ M-əl be tado igər ne jibəl be je, ki ta ki naji je ləde pəti maji. Ningə, m-dəji kadi ilə mei nangi pə, kadi o-n ta ki m-a m-əli kin maji. ⁴ Jipi je pəti gəri ne ram je, lo kilə ngirə basam ti. Gəri maji tado m-təgi dan dije ti ləm, Jorijaləm ti. ⁵ Gəri-mi mari ngay, ningə re ndigi ə, asi kadi a mai naje. Mai naje təkəi ne ram je e ki go rəbi ra-e ti lə *Parisi je, ki e buti ki ngə ngay dan buti je ti ki njé ra ta lə Luwə ləje[☆]. ⁶ Ningə ki basine kin, rəi səm lo gangi ta ti, tado m-ində mem maji də ne ti ki Luwə un ndune adi kaje je kadi n-a n-adi-de. ⁷ Gin koji ləje ki dəgi gide joo, indəi mede ti kadi kun-ndu kin a təl tane. Be ə, rai kilə lə Luwə ki təgide kondə ki kada. Ningə e ki mbata kində me də ti kin ə Jipi je indəi ta dəm ti, ngar! ⁸ Ra ban be ə səi Jipi je oi kadi e ta ki rojeti al kadi Luwə a təsi njé koy je ndəl lo koy ti ə?

⁹ «Mi wa ki dəm, kəte m-o kadi e go ti ngay, kadi m-rə ki təgin, ki rəbi ki dangi dangi kadi dəw ba tə Jəju ki Najarəti ti kin al. ¹⁰ Ningə e kin ə e kilə ra-m ki m-ra Jorijaləm ti. Be ə, ki təgi ki m-ingə ki rə ki bo je ti lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, m-buki-n njé kadi-me je ngay dangay ti. NGA ningə loki gangi ta koy dəde ti ba, m-ndigi də ti. ¹¹ Taa taa, m-aw ki lo kaw-naa je lə Jipi je pəti, m-adi-de kə. Ningə m-ində gu dəde ti kadi naji ta gər Kiriisi.

☆ 26:5 23.6; Plp 3.5

Mem tingə-m ngay dode ti, adi m-aw biti gode ti, ki do be je ki rangi, m-adi-de ko[☆]. ¹² E goe ti kin ə, m-ji-n m-isi m-aw Damasi ti kadi m-uwə-de. Ki bo je la njé kijə ne məsi kadi-kare je adi-mi tōgi je, adi-mi ndude je, kadi m-ra-n kilə kin. ¹³ NGar, loki mi do rəbi ti, ki kadi ki jam do be ti, m-o kunji madi ki unji itə kadi i dora ti re gə dəm, je ki njé ki gom ti. ¹⁴ Ji tee j-osi nangi, ningə, m-o ndu dəw madi əl-m ta ki ndon ta Ebirə ə nə: “Sol, Sol, mbata ri ə isi adi-m ko be ə?” MBa ri ə uwə roi nga tə mangi ki uwə rone nga ta kində ti la bae be ə? E ne ki ndangi kare! ¹⁵ Lo kin ti m-dəje m-ə nə: “I naa ə Babe?” Ningə, Babe əl-m ə nə: “E mi Jəju ki isi adi-m ko.” ¹⁶ Ningə i a taa do njai ti. Ne ki m-tee m-ingə-i ə to kin: M-kəti kadi itəl bəə kilə ləm, ningə kadi ima naji do koo ti ki o-m kin je, do koo ti ki a o-m bəy je. ¹⁷ M-a m-dəbi bagim dōi ti ji Jipi je ti ki ji ndəgi dije ti ki m-a m-ilə-i ki rōde ti. ¹⁸ MBa kadi itee kənde, ər-de lo ki ndul ti, itee səde lo kunji ti. Kadi ər-de kōbe ti la su, ire səde kōbe ti la Luwə, kadi Luwə iyə go majal je ləde kə, kadi ingəi lo dan dije ti ki Luwə ər ta dode ti me kadi-me Jəju ti. ¹⁹ Lo kin ti, NGar Agiripa, m-tə rə ne koo me ndil ti ki i dora ti kin al. ²⁰ M-ilə mbə kadi-me Kirisi, ki mbə kiyə go ne ra je ki majal kə. M-ilə mbə kin ki rə dije ti ki Damasi, ki rə dije ti ki Jorijaləm, ki rə dije ti ki dənangi Jude ti ba pəti, ki ki rə dije ti ki əi Jipi je al. Ningə m-dəji-de kadi kilə ra-de tōji təkə rōjeti, iyəi go ne rade je ki majal kə. ²¹ E mbata kin ə, Jipi je uwəi-mi gin kəy ti la Luwə kadi n-təli-mi. ²² Nə Luwə dəbi bagine dəm ti biti bone, adi m-a ki dəm taa, m-isi ma naji ki dəm ti nōo dije ti ki boy ki nōo dije ti ki du. M-ilə mbə ne ki rangi al, nə e mbə ne ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti je ki *Moji je əli tae. ²³ Əli təkə Kirisi a ingə kə, a e dəw ki dəsəy ki a i taa dan njé koy je ti tə. Ningə a i taa kadi ilə mbə kunji ki rə Jipi je ti ki ki rə dije ti ki əi Jipi je al.»

²⁴ Pol a ma naji ki dōne ti ba bəy ningə, Pəsitusi un ndune ki taa əl-e ə nə: «Pol, dōi majal! Ne gər ləi ki ngay tuji dōi kə.» ²⁵ Nə Pol əl-e ə nə: «Ki bo, dəm majal al, ta je ki m-əl, e ta ki rōjeti, ki kəme to. ²⁶ NGar Agiripa gər gin ne je kin maji, adi asi kadi m-ti rəm kati m-əl-e ta. M-gər kadi ne ki dum-e goto, tadə e ne je ki rai ne lo bōyo ti al. ²⁷ NGar Agiripa, adi mei do ta je ti ki njé kəl ta ki ta Luwə ti əli tae kin ə se adi al? M-gər kadi adi mei do ta je ti kin.» ²⁸ Ningə NGar Agiripa əl Pol ə nə: «Nay ngay al par ə a iyəti angalm kadi m-təl nje kun go Kirisi ə a am!» ²⁹ Pol ile ti ə nə: «Re e ki ngəsine ti, ə se ki bəy ti ka, m-dəji Luwə kadi ra be. Ningə kadi i ki kari par al, nə kadi səi ki dije pəti ki isi ooi ndum ne kin, itəli itoi tə mi be tə. Ke ə kadi ai me ka dangay ti kin al.» ³⁰ Lo kin ti, NGar Agiripa je, ki nje kōbe ki dənangi ti ki nōo kin je, Bərənisi je, ki ndəgi dije pəti ki əi səde, əri rōde gogi. ³¹ Loki isi əri rōde gogi, əli-naa dande ti əi nə: «Dingəm kin ra ne madi kare ki asi kadi dəw təl-e-n ə se uwe-n dangay ti al.» ³² Ə ngar Agiripa əl Pəsitusi ə nə: «Dingəm kin, e dəji ki dəji kadi n-aw nōo Səjar ti kin al ə asi kadi iyə taa.»

27

Kaw Pol Rom ti

¹ Loki uni ndude kadi j-aw ki bato ki Itali ti, iyəi Pol əi ki ndəgi dangay je ki rangi ji nje kun do buti asigar je ki bu ki bari-e nə Juliyusi, me buti ti la Ogusiti kadi ngəm-de. ² J-al me bato ti ki Adirami ti, ki a un rəbi ki ay ngangı lo ki Aji ti. Loki j-oti j-isi j-aw, Arisitarki ki Təsaloniki ki dənangi Masəduwan ti e səje naa ti. ³ Lo ti go ti, ji re ji tee Sidə. Lo kin ti nōo, Juliyusi ki ində kəmne go Pol ti maji ngay, iyə ta rəbi ade kadi aw rə made je ti kadi rai sie. ⁴ Go ti, j-i j-ilə dəje, j-un kadi dər ki bari-e nə Sipir. Ji təl be, tadə nəl un-je ki gogi gogi. ⁵ J-aw j-ində ba bo basi kadi Silisi ti əi ki Pampili gangi. J-aw ji tee Mira, dənangi ti ki Lisi. ⁶ Lo kin ti, nje kun do buti asigar je ki bu, ingə bato ki Aləgijandiri ti, ki isi aw Itali ti, ə adi j-al me ti.

⁷ Ji ra ndə ngay do ba ti. Bato ay ngədi ndəy ndəy ba be, ningə j-ingə kə ngay bəy taa ji tee be bo ti ki Nidi. Nəl əgi-je kaw ki kəte, adi ji tee ki rəbi ki gin dər ti ki Kirəti, kaw ki kadi Salmone ti. ⁸ Lo kəti kəte e lo təl naa. J-oti ndəy ndəy j-ində kadi lo biti taa ji re ji tee lo ti madi ki bari-e nə: «Ta ba ki Maji», basi kadi be bo ti ki bari-e nə Lase.

⁹ Kagi lo man ngay dəje ti. Dəkagilo kəgi rə ne kuso ki nay kul ti ka də tə[☆], adi kaw ki

☆ 26:11 9-11: 8.3; 9.1-2; 22.4-5 ☆ 27:9 Ləbətiki 16.29-34

kæte læ bato ka tæl re nga ki asi koy dæw. ¹⁰ E mbata kin ə, Pol ndəji-de ə nə: «Kama je, m-o kadi kin ə re ji ndigi kadi j-uni ta mba læje ki kæte ə, e mba ki ne je a tuji ti. Ningə e bato ki ne je ki me ti par ə a tuji al, darəje wa ka a tuji tə.» ¹¹ Nə nje kun də buti asigar je ki bu oo ta læ Pol al, oo ta læ njé kuwə ngandi bato je əi ki ki bo ki dode ti yo. ¹² Ta ba kin maji kadi dæw isi titi dəkagilo kul ti al, adi dije ngay ndigi kadi n-awi tə re to ban wa ningə n-teei də dər ti ki Kirəti, ki bari-e Pənisi. Ta ba kin tu rone ki lo kur kadi ti, j gin be ti biti ki də be ti. E ə kadi n-isi ti kadi tə kagi lo kul gangi dode ti titi.

¹³ Lo kin ti, ngon nəl madi ilə, j ki gin be ti be re, adi oi kadi ndigi ra ləde a təl tane maji. Be ə, j taai tuti bato, ə iləi dode ki kadi dər ti ki Kirəti ngəsi ngəsi isi awi. ¹⁴ Nə ndəy ba go ti par ə, nəl ki bo madi ki bari-e nə Ərakilo j ki də dər ti, re osi dode ti. ¹⁵ Nəl un bato dəne ti. Lo kuwə bato nangi tae ti goto, j-iyə rəje ki jie ti adi aw səje ki noo par. ¹⁶ J-aw ji tee gin dər ti, ki bari-e nə Koda. Lo ka kin taa nəl dəje ti, adi j-ingə ta rəbi j-ində-n jije də ngon bato ti. ¹⁷ Loki njé ra kilə me bato ti uni-e indəi me bato ti ki bo ba, doləi bato ki bo ka kin ki kilə bəndi bəndi. Ji bəl kadi j-aw j-əsi dəje yangira ti ki Sirti, adi uni gindi ngo ki dəi bato ti iləi-e də man ti, go bato ti. E be ə, nəl aw səje ki noo. ¹⁸ Nəl rə səje ki təgine ngay, adi lo ti də ti, dum dode ə, buki ne je madi ki me bato ti kə. ¹⁹ NDə ki kə mitə go ti, əyi ne ki rə bato ti ki jide buki kə. ²⁰ NDə ngay, j-asi kadi j-o kadi al nim, j-asi kadi j-o mee je al nim. Nəl nay ki lo kilə ti ki təgine, adi dæw ki ində mene də tee ti goto.

²¹ J-uso ne al kagi lo ngay, ə Pol j a taa dan dije ti, əl-de ə nə: «Kama je, kin ə re oi ta ləm ə j-isi Kirəti ti ba ə, ne je a tuji je, nay kə je be al. ²² Ningə ki basine kin, m-ilə dingəm mesi ti kadi uwəi təgisi ba, tadə dæw ki a tuji dansi ti goto. Ne ki a tuji, e bato ki gin je ti. ²³ Luwə ləm ki m-isi m-ra kilə bəə lie kin, malayka lie kare tee həy ki rəm ti kondə ne əl-m ə nə: ²⁴ “Pol, ibəl ne madi al. Ibəl al tadə, səbi kadi a a nə Səjar ti. Ningə Luwə a aji dije pəti ki əi səi me bato ti adi.” ²⁵ E be ə ngakom je, m-dəji səsi kadi iləi mesi nangi. Madi mem Luwə ləm kadi a tee səje təkə əl-n. ²⁶ Nə j-a ji toli taje majal də dər ti.»

²⁷ Je me lo ki ndə ti ki kə dəgi gide sə, nə nəl un je aw səje ki də ba bo ti ki bari-e Adiriyatiki. Loki ji tee dan lo ti, njé ra kilə me bato ti ooi kadi je basi ki dənangi. ²⁸ Loki iləi ne ki kadi dæw gər-n ku man ningə, ədi nangi asi tati ji dæw kuti joo. Loki awi ki kæte say ndəy ningə, iləi bəy ba, ədi nangi lo tati ji dæw ti dəgi gide mi. ²⁹ Bəli kadi j-aw j-əsi rəje mbal madi ti, adi buki gindi ki dəi bato sə kə, ə isi nginəi kadi lo ti law. ³⁰ Njé ra kilə me bato je ti sangi rəbi kiyə bato kadi n-əyi-naa, adi uni ngon bato indəi də ba ti ningə, uni girə əi nə n-a n-awi kadi n-dəi go kilə gindi ki dəi nə bato ti. ³¹ Nə Pol əl nje kun də buti asigar je ki bu nim, asigar je wa nim ə nə: «Kin ə dije kin isi səje me bato ti ba al ə, dæw kare ka a tee dansi ti al.» ³² Be ə, asigar je gangi kulə ngon bato ka kin ə iyəi-e adi aw.

³³ Kæte bəy taa kadi lo ti, Pol ilə dingəm me dije ti pəti ə nə: «Oi, ndə dəgi gide sə bone ki isi ingəmi, ki kanji kadi usoi ne. ³⁴ Ningə ki basine kin, m-dəji səsi kadi uni ne usoi, tadə e kin ə a ra səsi kadi tə iteei kaji ti. M-əl səsi təkə ngon bisi də dæw kare dansi ti a osi kə al.» ³⁵ Loki Pol əl-de ta ba ningə, un mapa ra oyo Luwə də ti ta kəm dije ti pəti ba uso. ³⁶ Lo kin ti noo nga ə, dije pəti uwəi rəde nga usoi ne. ³⁷ Pəti, je dije bu joo ki də siri gide mehe me bato ti. ³⁸ Loki usoi ne dani maji ba, buki gəme kə kadi bato əle kəl.

³⁹ Loki lo ti, njé kuwə ngandi bato je gəri lo al. Nə ne ki ooi e sil ba ki aw təl ta ne də yangira ti par. Ə uni ndude kadi n-rai ndəy ndəy tə re to ban ə n-awi ki bato titi. ⁴⁰ Ningə tuti gindi je ki dəi bato ti, buki ba, ə ai də ti noo tuti kilə ki dəi ne ləl bato je tə. Go ti, əyi kibi ki nje kuwə nəl taa. Əyi taa kadi tə nəl sur bato aw sie ki də yangira ti ka kin. ⁴¹ Loki isi awi ba, əsi bato dibi yangira ti ki təgi man ki j yo je ne je re əsi naa ti adi a. Nə bato dibi yangira ti tuti tuti adi lo kadi əti kæte goto. Ningə goe ki gogi, man re ki təgine ində tuji-n tə. ⁴² Asigar je adi ndude asi-naa kadi tə n-təli dangay je nə tə ki madi dande ti j ur me man ti ay aw. ⁴³ Nə nje kun də buti asigar je ki bu ndigi kaji Pol, adi əgi-de də kadi rai ndigi ləde. Adi ndune kadi dije ki gəri kal man tosi me man ti kæte, awi ki də yangira ti. ⁴⁴ Ningə kadi ndəge je isi də kagi ti je, də nusi bato ti je, uni gode. E be ə, dije pəti awi tee də yangira ti ki kanji kadi ne madi ra-de.

28

Pol me be ti ki Malti

¹ Go tee ki ji tee ta yo ti nga ba j-o kadi to dar ki je ti ka kin na Malti. ² Dije ki isi do dar ti ka kin uwai-je ki rade ti ki ronol ki daw oo gae nja kare al. Rai por ki bo ngay adi j-a ta ti pæti, tado ndi adi adi kul o ngay. ³ Pol saa ngangira kadi n-buki poro ba, por ra adi li pi tee ti naa jie ti. ⁴ Loki dije ki me be ti ooi li naa ji Pol ti ninga, ali-naa dande ti ai na: «Ki ræjeti, dingam kin e nje tol dije. Be a, tee ta man ti aji ka, ta ki gangi la Luwa ndigi kadi a ki done taa al.» ⁵ Na Pol siya li ile me por ti, a ngon ræ ki nday ka to-e al. ⁶ Dije pæti ngina kadi ro Pol ti a se osi wati oy wa be. Na loki ngina pi ne madi ra-e al, ali ai na: «Daw kam e yo.» ⁷ Lo la ki bo ki do dar ti ka kin, ki tæ na Pibilusi, to kadi lo ti noo ngosi. a Pibilusi uwai-je ki rone ti maji ngay, adi-je kay ji to-n ndaje mita. ⁸ Ninga baw Pibilusi to moy nangi: ræ tinga je, ndagi masi je. a Pol i taa aw inda jine doe ti adi inga ro nga. ⁹ Go ti, ndagi nje moy je ki me be ti rai inga Pol adi adi-de ro nga to. ¹⁰ Dije osi gonje noo be. Na ninga, loki kagi lo asi kadi j-aw ngata ba, adi-je ne je ki j-aw ki ndoo kadi ra saje do rabi mba ti.

Kaw Pol Rom ti

¹¹ Ji ra nay mita noo be bay taa kadi j-il doje ki bato ki i Alagjandiri ti ki bari-e na Kasitar nim, Polusi nim. Bato kin, kagi lo kul man doe ti me be ti kin. ¹² Loki j-aw ji tee Sirakusi, j-isi ti noo ndo mita. ¹³ Lo kin ti noo, j-i j-un kadi ba, j-aw ji tee Ræjyo. Lo ti go ti, nal ki i gin be ti ila ngira kul, a ji ra ndo joo ba ji tee Pujol. ¹⁴ Me be ti kin a j-inga ngakoje je ki daji-je adi ji ra ndo siri sade bay taa j-aw. E be a j-aw-n ki njaje kadi ji tee-n Rom ti. ¹⁵ NGakoje je ki Rom ti ki ooi poyje, rai tilai kamje biti lo suki ti ki Apiyusi ki e lo kay kuso ne je ki mita. Loki Pol oo-de, ra oyo Luwa, a tal inga tagi. ¹⁶ Go tee je Rom ti, adi ta rabi Pol kadi isi lo lane ki asigar kare ki kadi inda kamne goe ti.

Pol ma naji la Jaju Kirisi Rom ti

¹⁷ ND do mita go ti, Pol ba ki bo je la *Jipi je kadi rai inga-e. Loki kawinaa, Pol al-de a na: «NGakom je, m-ra ne madi m-osi-n ta dije laje al nim, m-osi-n ta ne jibal be la kaje je al nim to. Na Jipi je uwai-mi Jorijalam ti ilai-mi dangay ti ji Rom je ti. ¹⁸ Go ta ti ki Rom je daji-mi, inga ne madi ki asi kadi daw gangi-n ta koy dom ti al, adi ndigi kadi iyai-mi. ¹⁹ Na Jipi je odi al. Lo kin ti, e gu dom ti kadi m-daji ka no Sajar ti, ki kanji kadi m-inda-n ta do dije ti lam[☆]. ²⁰ E mbata kin a, m-daji kadi m-inga sasi, m-al sasi ta. Tado e ki mbata ne kindo me do ti la *Isirayal a m-to-n dangay ti kin.» ²¹ Lo kin ti, Jipi je ali-e ai na: «J-inga makitibi madi ki i Jude ti ki al ta ki doi ti al, taa ngako je je madi ki kadi rai ali-je ta je ki doi ti a se bari toi majal ka goto to. ²² Na ji ndigi kadi al-je ta lai ki oji do buti ki i me ti kin adi j-o. Tado ji gar kadi ki lo je pæti, dije odi ta la bu ti kin al.»

²³ Be a, oji-naa ndo ba rai ngay inga Pol lo kise ti. Pol ila-de mbe kobe la Luwa. A do ndu-kun ti la *Moji ki nje kal ta ki ta Luwa ti, ma-n naji la Jaju. Taa sangi kadi n-buki-de gone ti oji do to Jaju to. ali-naa ta si biti lo sol-de. ²⁴ Dije madi ooi kadi ta ki al-de e ta ki ræjeti, na nje ki nungi mbati kadi mede to. ²⁵ Lo ki i sanai-naa ki ndu kasi-naa al, Pol al-de a na: «Ta ki NDil Luwa al bawsi je ki ta nje kal ta ki ta Luwa ti Eja e ta ki ræjeti.

²⁶ NDil al-e a na:

“Aw inga dije kam a al-de a na:

A oi ta ki mbisi, na a igari me al;

A igoi lo ki kamsi, na a oi lo al.

²⁷ Tado ngamede ila mii.

Bayi mbide je, ndami kamde je,

MBa kadi kamde oo lo al nim, mbide oo ta al nim.

MBa kadi n-gari ne kare al, na ta n-ii n-tali rade gom ti adi m-aji-de[☆].”

²⁸ Pol tal ila ti bay a na: «Kadi igari taki, ta kaji la Luwa kin, ila-n adi dije ki ai Jipi je al. Ninga ai je a uri mbide kadi ooi.» ²⁹ [Loki Pol al ta kin ninga, Jipi je ii taa, awi ki ta ki

☆ 28:19 25.11 ☆ 28:27 26-27: Eja 6.9-10

naji-naa dande ti.] ³⁰ Pol ra ɓal joo ta kasi-naa me kəy ti ki uwə. Nɪngə dije pəti ki rəi rəe ti, uwə-de ki rone ti. ³¹ Pol ilə mbɛ kɔbe lə Luwə nim, ndo dije ta ki dɔ Babe Jəju Kirisi ti ki me ki kare ki kanji kadi nɛ madi ɔge dɔ nim tɔ.

Makitibi ki Pol ndangi adi Rom je

Ta ki dɔ makitibi ti ki Pol ndangi adi Rom je

Bal ngay al go koy Jəju ti, ki kje lo koy ti, dije əli təkɪ Jipi je madi ki təli njé kun go Kiriɪ, tɔ Akilasi je ki Piriɪsil je kin, iləi ngirə kilə mbɛ Poy Ta ki Maji Rom ti. Rom ə e be bo ki e dɔ made je ti dɔkagilo kɔbe ti lə dije ki Rom ti. E be ə, lo ki Pol isi ilə mbɛ Poy Ta ki Maji Siri ti, ki Girəsi ti, njé kaw-naa je indəi ngirəde Rom ti ngata. NGa ningə, təkɪ Luwə əl-n Pol kadi aw biti ki dɔbəy dɔnangi ti, Pol un ndune kadi n-aw Rom ti par al, nə kadi n-aw biti Esipay ti. Ningə Pol aw mba ləne kin ə se aw al wa ka dəw gər. Nə kadi ində-n dɔ mba ka kin dana, ndangi makitibi kin adi njé kaw-naa je madi ki isi kaw-naa me kəy ti lə Akilasi əi ki Piriɪsil (1.7; 16.3-5).

Me makitibi ti ki Pol ndangi kin, ingə rəbi əl-n njé kaw-naa je ki Rom ti ay njay adi-de gəri kee nje kaw kilə ki rɔ dije ti ki əi Jipi je al. Ningə ta ki Pol əl-de ə nə: «Poy Ta ki Maji kin e tɔgi lə Luwə ki kadi aji dəw ki adi mene Jəju Kiriɪ. Kaji ki ilə ngirəne dɔ Jipi je ti kəte, taa re tɛɛ-n dɔ dije ti ki əi Jipi je al» (1.16) kin, kaw dɔ ta je pəti ki Pol əl dije ki dangi dangi naa ti.

Ta ki dɔ kulə noji ti ki kadi to dan Jipi je ti ki dije ki əi Jipi je al ə e ta ki bo ngay ki rɔ dije ti ki dɔsəy ki njé kun go Kiriɪ. Ningə ta kin j-ingə me makitibi je ti ki rangi ki Pol ndangi tɔ, tɔ makitibi ki ndangi adi Galati je be kin. Pol ɔr go rəbi ki Luwə aji-n dəw ki ra ra ki tae tɪ ə un mene ade, adi ay njay tɔ (1.18; 8.39).

Go ti, Pol ilə jine dɔ mbati ti ki dam Isirayəl je madi mbati Kiriɪ ngon kagi lo ki ndəy be. əl təkɪ mbati Kiriɪ ləde kin a asi kadi ilə kagi nɔ ndigi ra ti lə Luwə al (9-11). Ningə ki basine kin, maji lə Luwə ki tɔji ki rɔ dije ti ki əi Jipi je al kin, to kadi dije gəri təkɪ Luwə bar dəw ki ra kadi isi ki dɔne taa kisi ki ta dangi mbata ti lie (12.1-15.13).

Pol təl ta makitibi ləne ki ta kaw mba lie ki bəy ti dɔnangi ti ki Rom nim ki ta kuwə ji-naa nim (15.14-16.27).

Dəw ki ilə rone tidə makitibi kin maji, a oo ndigi ra lə Luwə ki mba kaji gin dije pəti ki dɔnangi ti kin kadi e ne ki əti bəy ngay. Ningə a aw səde kadi əi ka awi nɔ Luwə ti ki ngame ki rɔjeti, ki sɔbi kadi j-aw-n nɔ Luwə ti.

Kuwə ji-naa

¹ Mi Pol ki bəə kilə lə Jəju Kiriɪ ə m-ndangi ta kin m-adi səsi. Mi ki Luwə bar-m tə nje kaw kilə, ində-m ta dangi mba kadi m-ilə mbɛ Poy Ta ki Maji lie. ² Poy Ta ki Maji ki Luwə ində ta njé kəl ta ki tae ti kəte, adi əli tae me makitibi ti lie ki ay njay[☆]. ³ E Poy Ta ki Maji ki əji dɔ NGone ki oji-e gin ka ti lə ngar Dabidi[☆]. ⁴ Adi e Bəbe ləje, Jəju Kiriɪ, ki Luwə un dɔe taa tɔ NGonne, ki tɔgi lə NDil Luwə, loki ii-n taa dan njé koy je ti. ⁵ E ki takul Jəju Kiriɪ ə, Luwə ra-n səm maji adi m-təl-n nje kaw kilə lie mba kadi dije pəti ki dɔnangi ti ne, adi-e-n mede, təli rɔde go ta ti lie kadi tɔe ba-n. ⁶ Səi ka səi mbɔ dije ti kin tɔ. Səi dije ki Luwə bar səsi kadi səi dije lə Jəju Kiriɪ.

⁷ Səi pəti ki isi Rom ti, ki Luwə ndigi səsi ə bar səsi tə dije ləne, kadi me-maji ki kisi-maje lə Luwə ki Bawje əi ki Bəbe ləje Jəju Kiriɪ e səsi naa ti.

Pol ndigi ngay kadi n-aw n-oo njé kadi-me je ki Rom ti

⁸ Ne ki dɔsəy, m-ra oyo Luwə ləm me tɔ Jəju Kiriɪ ti ki mbata ti ləsi pəti. Tado dije əli ta ki dɔ kadi-me ti ləsi ki dɔ duniya ba pəti. ⁹ Luwə ki m-isi m-ra kilə bəə lie ki me ki kare, ki go rəbi kilə mbɛ Poy Ta ki Maji lə NGone, asi kadi a ma naji ləm. E gər maji təkɪ m-isi m-əl ta ləsi ki dɔkagilo je pəti. ¹⁰ Ningə m-isi m-dəje ki ndɔ je pəti, kadi re e ndigi lie ə, kadi adi-m ta rəbi adi m-aw-n rəsi ti. ¹¹ M-ndigi ngay kadi m-aw m-o səsi, m-adi səsi

☆ 1:2 Ejay 52.7; 61.1 ☆ 1:3 Mt 1.1

kadi-kare lə NDil Luwə ki kadi ra səsi adi ingəi me kadi-me ti ləsi. ¹² Taa, kisije naa ti, a ra kadi kadi-me ki kare ki j-awi, j-a j-iləi dingəm me naa ti yo ki ne. ¹³ NGakom je ki dāne ki ki dingəm, m-ndigi kadi igəri təki, m-sangi rəbi ngay kadi m-aw rəsi ti, nə bitə bone ka m-ingə rəbi al. M-ndigi kadi m-aw, adi m-ingə kandi kilə rəsi ti təki m-ingə-n rə ndəgi dije ti ki dānangi ti ne kin be tə[☆]. ¹⁴ Səbi kadi m-ində kəmm go dije ti pəti, njé kəm tēē je ki njé kəm tēē al je, njé nē gər je ki njé nē gər al je. ¹⁵ E mbata kin ə, m-ndigi ngay kadi m-aw m-ilə səsi mbē Poy Ta ki Maji, səi ki isi Rom ti tə. ¹⁶ Tadə mi Pol, rəm səl-m al kadi m-ilə mbē Poy Ta ki Maji. Poy ta ki Maji kin e tōgi lə Luwə ki kadi aji dəw ki adi mene Jəju Kirisi. Kaji ki ilə ngirəne də *Jipi je ti kəte, taa re tēē-n də dije ti ki əi Jipi je al. ¹⁷ Ki rəjeti, Poy Ta ki Maji tōji rəbi ki Luwə tidə-n dije ki adi-e mede dije ti ləne. E ki go rəbi kadi-me təki makitibi lə Luwə əl-n ə nə: «Dəw ki Luwə tide dəw ti ləne ki go rəbi kadi-me lie, a isi ki dāne taa[☆].»

Majal lə dije ki əi Jipi je al

¹⁸ Luwə isi dərə ti taa nu, tōji wongi ləne də dije ti ki njé ra majal, njé ra nē ki go rəbe ti al. Kilə rade je ki majal uti də nē ki rəjeti. ¹⁹ Kilə ra Luwə to ki taga wangi kadi dəw gər. Luwə wa tōji dije kilə rane ki taga. ²⁰ Təki rəjeti, lo kilə ngirə kində nē je ti nu, nē je ki to rə Luwə ti, ki dəw oo-de ki kəmne al, ki tōge ki bitə ki nō ti, ki kee Luwə, nē je kin toi ki taga me kilə rae ti kadi dəw gər ki nē gər ki aw-n dāne ti. Adi nē ki kadi me Luwə a səl-n də dəw ti goto. ²¹ Dije gəri Luwə maji, nə mbati kadi əsi kure nim, mbati təl ki oyo kade nim, təki səbi kadi raii. Tagade ur-de wale yo, nē gər ləde goto, adi iləi rəde me lo ki ndul ti. ²² OOi rəde tə njé gosi je, nə təli mbə je. ²³ Kadi əsi məkəsīde nangi nō Luwə ti ki nje koy al ningə, əsi məkəsīde nangi nō nē je ti ki dije rai-de tə bana kəm dije ti ki ndə madi ə a gotoi, təli-de yəl je ti, təli-de da je ti ki njade e sə, ki njé ki nje kagi nangi.

²⁴ E mbata kin ə, Luwə iyə-n-de me nē ra je ti ki majal ki mede ndigi, adi iləi rəsəl də rəde ti əi je wa. ²⁵ Uni nē ki rəjeti lə Luwə mbəli nē ki ngom. Ningə əsi dəde nangi nō nē je ti ki Luwə ində-de kin yo, ə iyəi Luwə ki nje kində nē je, ki kəsi-gon e lie bitə ki nō ti kin. *Amen.

²⁶ E mbata kin ə, Luwə iyə-n-de me ngur darə ti ki to rəsəl. Nede je, iyəi ta sangi-naa lə dāne ki dingəm ki go rəbe ti, ə təli nayi-naa ta sangi-naa ti ki go rəbe ti al. ²⁷ Dingəm je ka iyəi taa sangi nede je, ə nayi-naa ta sangi-naa ti dande əi je wa. Rai nē ki kəbi ki naa, adi ingəi nē kigə go kilə rade ki ur səde wale.

²⁸ Loki mbati kadi n-gəri rəbi lə Luwə, Luwə iyə-de adi uni rəbi ki go nē gər ti ləde ki rugi, ki asi kadi ər-de ta rəbi al. Lo kin ti, isi ta nē ra ti ki kadi dəw ra al. ²⁹ Nē ra ki dana al rosi mede, əi njé ra majal je, əi njé ra kəm-nda nē lə dije, əi njé me ndul je, jangi rosi mede, əi njé təl dije, əi njé kəl, njé kədi dije, nē rade e ki go rəbe ti al, əi njé tətə ta də dije ti, ³⁰ əi je wa isi əli ta ki majal də-naa ti, əi njé bə je lə Luwə, njé ta ki to, njé kun dəde taa, njé kəji rəde, mər ta ləde pəti e də majal ti ki ra, əi njé tə rə njé kəji-de je, ³¹ nē gər ləde goto, əi dije ki ooi to mindide al, əi dije ki usi-de də dəw ti al, taa ooi kəm-to-ndoo lə dəw al tə. ³² Gəri ta ki gangi lə Luwə maji, kadi dije ki njé ra nē ki be kin, əi dije ki asi ta koy, nə toi ta ra ti par par. Ningə e əi je wa par ə rai al, nə dije ki rangi ki isi rai ka, ndigi səde də ti tə.

2

Ta ki gangi lə Luwə

¹ I ki isi gangi ta də madi je ti, re ij-n nā nā ka, dəw a iyə go kə adi al, tadə isi gangi ta də dije ti ki njé ra nē je ki majal, nə kilə rai tə tə kilə rade be tə. Adi ta ki isi gangi kin, isi gangi ta də rəi ti i wa. ² Ji gər maji, kadi Luwə isi gangi ta, ki go rəbi ki dana, də dije ti ki njé ra nē je ki majal ki be kin. ³ NGa i ki isi gangi ta də dije ti ki njé ra nē je ki majal, ningə isi ra nē je ki isi rai ka kin tə kin, kadi o ə nə, i a goto me ta ki gangi ti lə Luwə, al. ⁴ I, isi kidi ra maji lə Luwə ki əti bəl, ki kore me lie, ki kisi də ti lie, ki kanji kadi igər təki, ra maji

lie kin isi ɔsi kadi iyə rəbi ne rai je ki majal kə. ⁵ Isi ta ra me nga ti, imbatı kiyə rəbi ne ra ki majal kə. Lo kin ti, isi kaw wongi ki pangilae al ɔi ti, isi nginə-n ndə ki, Luwə ki nje gangi ta ki dana, a re-n kadi ɔji-n wongi ləne də dije ti ki njé ra ne ki majal. ⁶ Luwə ki nje kigə dəw ki ra kirə kilə rae☆. ⁷ Dije ki uwəi təgide ba me ne ra ti ki maji, isi sangii təba, ki kəsi-gon, ki isi sangi kadi n-oyi al, Luwə a adi-de kisi ki də taa ki bitı ki nɔ ti. ⁸ Nə njé ki njé kur wale, njé tə rə ta ki rəjeti, ə təli rəde go ne ra ti ki dana al, Luwə a mbati-de, a adi wongi lie ki bo ɔsi dəde ti. ⁹ A adi me-kə ki bəl a ra dije pəti ki njé ra majal. A ilə ngire də *Jipi je ti bəy taa re-n də dije ti ki əi Jipi je al ti. ¹⁰ Ningə dije ki njé ra maji, Luwə a adi-de təba, ki kəsi-gon, ki kisi-maje. A ilə ngire də Jipi je ti bəy taa re-n də dije ti ki əi Jipi je al. ¹¹ Tado kər kəm naa goto rə Luwə ti. ¹² Dije ki əi Jipi je al ki rai majal ki kanji gər ndu-kun lə *Moji, a tuji ki go lo gər-e ti al wa kin tə, nə Jipi je ki gəri ndu-kun lə Moji bəti ə rai majal, ndu-kun a gangi ta dəde ti tə. ¹³ Ningə, e njé ki isi ooi ndu-kun mbide ti be par ba Luwə isi ɔr ta dəde al, nə əi njé ki isi ooi, ə təli rəde go ti ə, Luwə isi ɔr ta dəde ti. ¹⁴ Dije ki əi Jipi je al, ki gəri ndu-kun lə Moji al, nə isi rai ne ki ndu-kun dəji, ki kanji gər kin, əi je wa əi ndu-kun ki nje gangi ta də rəde ti. ¹⁵ Me lo ti kin, təji kadi, ne ki ndu-kun dəji kadi dəw ra kin, e ki ndangi ngəmede ti. Ningə, mede ki isi uwə-de ki ta ka ma naji də ta ti kin, taa gangi ki isi gangi ta də rəde ti je, isi ɔr ta də rəde ti je kin ka ma naje tə. ¹⁶ Ningə təki mbə Poy Ta ki Maji ki m-isi m-ilə, əl-n, e kin ə e ne ki a ra ne ndə ti ki Luwə a un Jəju Kirisi kadi a gangi-n ta də ne je ti pəti ki dije bəyɔi mede ti.

Jipi je ki ndu-kun lə Moji

¹⁷ Ningə j̄ ki isi bər rəi Jipi, ki a də ndu-kun ti nga, rəi isi nəl-i də Luwə ti ləi; ¹⁸ ki igər ne ki e ndigi lie maji, ndu-kun ndoi ne kadi ikəti ne ki maji dan ki majal ti. ¹⁹ j̄ o rəi maji ngay kadi asi kər njé kəm tə je ta rəbi, o rəi kadi j̄ kunji lə dije ki ai lo ki ndul ti, ²⁰ j̄ nje ndo ne njé ne gər al je, nje ndo ne ngan je ki du. j̄ isi ra ne je kin be, mbata o kadi me ndu-kun ti, ingə ne gər, ki ta ki rəjeti ngata. ²¹ j̄ isi indo ne dije, nə asi kadi indo rəi j̄ wa al, isi ilə mbə kadi dije bogi al, ə j̄ wa isi bogi. ²² Isi əl dije kadi sangi-naa kaya ti al, nə j̄ wa isi sangi dəne je ki lo kaya ti, isi əl ta lə yo je ki ra majal, ə isi ikə ne me kəy ti ləde. ²³ Isi ira rənəl də ndu-kun ti, nə isi al dəe, adi imbatı kəsi-gon Luwə. ²⁴ Lo kin ti, təki ndangi me makitibi ti lə Luwə, dije ki əi *Jipi je al isi əli ta ki mal də Luwə ti mbata kilə rasi səi ki səi Jipi je☆.

²⁵ Ningə kadi igəri maji təki kijə mətı e ne ki ndae to, loki dəw isi təl rəne go ndu-kun ti, nə loki itəl rəi go ndu-kun ti al ə, səi ki dəw ki ijə mətine al, asi-naa. ²⁶ Kin ə dəw ki ijə mətine al, təl rəne go ndu-kun ti ə, Luwə a oo-e tə dəw ki ijə mətine. ²⁷ Dəwe ki ijə mətine ki go darə ti al, nə təl rəne go ndu-kun ti kin, a gangi ta ɔi ti. A gangi ta ɔi ti, j̄ ki aw ki ndu-kun ki ndangi me ji ti, taa ijə mətı tə, nə itəl rəi go ndu-kun ti al kin. ²⁸ Təki rəjeti, ke Jipi, e ba gidı ti taga ne al, taa kijə mətı e me ndaji ki rə ti kin al tə, ²⁹ nə ke Jipi ki rəjeti e me ti kəy. Ningə kijə mətı, e kijə mətı ki ngəme ti. E kijə mətı ki j̄ rə NDil Luwə ti, bi me ndu-kun ti ki ndangi al. Dəw ki ki ijə mətine, e dəw ki ingə təji ki rə Luwə ti bi rə dije ti al.

3

Dəw ki dana goto

¹ Ke Jipi, maje to ti, kijə mətı, ndae to ti. ² Maje e ngay me ne je ti pəti, tado, e *Jipi je ə Luwə ilə ta ləne jide ti kəte. ³ Ə re ki madi je ai də njade ti al ə, ka də nja ti al ləde a ra kadi Luwə yəti ndune al. ⁴ Luwə a yəti ndune al jagi! Ningə səbi kadi Luwə e nje kəl ta ki rəjeti, ə dije pəti əi njé kəl ta ki ngom, təki ndangi me makitibi ti əi nə:

«Səbi kadi dije gəri ka dana ləi me ta kəli ti,

A re awi kadi gangi ta ɔi ti ə,

Kadi ta uwəi al, kadi iteɛ me ti☆.»

⁵ Kin ə re majal ki j-isi ra, tōji kadi Luwə e dəw ki dana ə, dəw oo ta ki kadi j-əl al. Kin ə re Luwə ingə tōba me majal raje ti, ə a noo ra səje wongi ə, e dəw ki rōjeti al. M-əl ta kin be ki go koe ti lə dəw. ⁶ Ningə kadi igəri təki, Luwə e dəw ki dana al, al jagi. Kin ə Luwə e dəw ki dana al ə, a asi kadi gangi ta dō duniya ti al. ⁷ Ningə kin ə, kadi me ta ngom ti ki isi tēē tam ti, ta ki rōjeti lə Luwə tēē ki taga, kadi Luwə ingə-n tōba ə, gine e ri ə kadi dəw a gangi ta dōm ti tə nje ra majal bəy ə? ⁸ J-a j-əl ki kəte par j-ə nə: «Ji rai majal j-adi ne ki maji tēē me ti.» Təki dije madi indəi ta dōm ti əi nə: mi ə m-ə nə ji ra majal kadi ne ki maji tēē me ti ka kin be. Dijee ki əli ta kin asi ta kadi dəw gangi ta koy dəde ti.

⁹ Ningə e ne ki kadi dəw əl-n ə nə: je ki je Jipi je, j-itə ndəgi dije al. J-itə-de al, ningə j-əl ta dō ti ngata j-ə nə: Jipi je ki dije ki əi Jipi je al, pəti, əi gin tōgi ti lə majal. ¹⁰ Təki makitibi lə Luwə əl-n ə nə:

«Dəw kare be ki kadi e dəw ki dana goto.

¹¹ Dəw kare be ki kadi gər ne goto,

Dəw kare be ki kadi sangi Luwə goto.

¹² Pəti iyəi rəbi ki maji, ndəmi rəbi.

Dəw kare ki nje ra maji goto[☆].

¹³ Rəbi mindide to tə bə nin ki tae to tagira be,

NDonde e ndon kəl ta ki ngom,

NDa tade rosi ki kəngi li[☆],

¹⁴ İsi mani dije man ki to kəl tae al,

Tade ati kanana dō dije ti[☆].

¹⁵ NJade e nja kəy law ki lo təl ne ti,

¹⁶ Lo ki dəi ti bə, dō njade e ne ki tuji ki me-kō.

¹⁷ Əi dije ki gəri rəbi lapiya al[☆].

¹⁸ Bəl Luwə ki ndəy goto mede ti[☆].»

¹⁹ Ji gər kadi ne je pəti ki ndu-kun əl, əl dije ki əi gin ndu-kun ti, mba kadi ta dəw madi tēē əl ta dō rəe ti al, ə kadi dije pəti gəri go majal je ləde nō Luwə ti. ²⁰ E mbata kin ə, dəw ki Luwə a tide dəw ti ləne ki go rəbi təl rō go ndu-kun ti goto[☆]. MBata ndu-kun to mba kadi oji dije adi gəri ne ki bari-e majal.

Luwə tidə dije, dije ti ləne ki go rəbi ka dō nja ti lə Jəju Kirisi

²¹ Ki ngə sine kin, Luwə tōji-je go rəbi ki tidə-n dije, dije ti ləne[☆] ki kanji ndu-kun. Ningə e, ndu-kun lə Moji ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti mai naje. ²² Luwə tidə dije, dije ti ləne ki go rəbi ka dō nja ti lə Jəju Kirisi. Ta rəbi kin to mbata ti lə dije pəti ki adi mede Jəju Kirisi, tadō dije pəti asi-naa. ²³ Dije pəti əi njé ra majal je, adi tōba lə Luwə nal-de. ²⁴ Nə Luwə tidə-de dije ti ləne kare, ki kanji kadi ugəi ne madi. E ki go me-maji ti lie, me to Jəju Kirisi ti ki taa-de gin tōgi ti lə majal ilə-de taa. ²⁵ E Jəju Kirisi ə, Luwə un-e tə ne kigə dō majal, me məse ti ki ay, ki go rəbi ka dō nja ti lie. Luwə ra be mba kadi tōji-n ne ra ki dana ləne, mbata majal je ki dije rai-de kəte, tidə goe al, ²⁶ dəkagilo kisi dō ti lie. Luwə tōji ne ra ki dana ləne dəkagilo ti ki bəne, mba kadi e-n nje ka dana, taa kadi tidə-n dije ki indəi mede dō me-maji ti lə Kirisi, dije ti ləne tō. ²⁷ Ne kare ki kadi dəw ində-n gune goto, mbata ne ki Luwə a dō ti, e təl rō go ndu-kun ti al, nə e kadi-me Jəju Kirisi. ²⁸ Ji gər maji kadi Luwə tidə dəw, dəw ti ləne ki go rəbi kadi-me Jəju Kirisi, bə e ki go rəbi təl rō go ndu-kun ti al. ²⁹ Luwə e Luwə lə *Jipi je par al. Ki rōjeti, e Luwə ləde par al, nə e Luwə lə ndəgi dije pəti tō. ³⁰ MBata Luwə e kare ba. E ə tidə Jipi je dije ti ləne ki go rəbi kadi-me Jəju Kirisi nim, a tidə ndəgi dije, dije ti ləne ki go rəbi kadi-me Jəju Kirisi nim tō. ³¹ Loki j-adi meje Kirisi kin, tōji kadi nda ndu-kun goto al. Lo kin ti, ji tōji kadi ndae e ngay tə ke yo.

☆ 3:12 10-12: Pa je 14.1-3; 53.2-4 ☆ 3:13 Pa je 5.10 ☆ 3:14 Pa je 10.7 ☆ 3:17 15-17: Ejay 59.7-8 ☆ 3:18 Pa je 36.2 ☆ 3:20 Pa je 143.2 ☆ 3:21 1.17

4

Luwə tidə Abirakam dəw ti ləne

¹ Kadi j-əl ta lə kaje *Abirakam ba, ne madi ki ingə ki go təge ti e wa goto. ² Kin ə Luwə tidə Abirakam dəw ti ləne ki takul kilə rae je ə, asi kadi Abirakam a ində-n gune wa, nə a ində gune nō Luwə ti al. ³ Tadə, ta ki makitibi lə Luwə əl ə to kin: makitibi lə Luwə əl ə nə: «Abirakam adi mene Luwə, ə Luwə tide dəw ti ləne[☆].» ⁴ Ningə ne kare, dəw ki ra kilə ingə-n ne kigə go ji, ne ki ingə kin, ingə kare al, nə e ne ki ingə to kilə ti ki ra. ⁵ Kin ə dəw ra kilə madi al, nə adi mene kadi Luwə e nje tidə dəw ki nje ra majal dəw ti ləne ə, Luwə a tide dəw ti ləne, ki go kadi-me Luwə ti. ⁶ E be ə, *Dabidi un-n ndune ki taa əl-n ta lə maji ki j rə Luwə ti re ki də dəw ti. Adi e dəw ki Luwə tide dəw ti ləne ki kanji gō kilə rae je.

⁷ Dabidi ə nə: «Dije ki Luwə iyə ne rade je ki go ti al kə, Luwə bər majal je ləde kə, əi njé maji-kur je.

⁸ Dəw ki Luwə tidə majal lie dəe ti al e nje maji-kur[☆].»

⁹ Maji kin e mbata lə njé kijə mōti par al, nə e mbata lə njé kijə mōti al je tə. Tadə j-əl j-ə nə: Luwə tidə Abirakam dəw ti ləne ki takul kadi-me lie. ¹⁰ Ə se ne kin ra ne dəkagilo ti ki ra wa? Se e kəte nō kijə mōti Abirakam ti ə se e go ti wa? Ne kin ra ne kəte nō ti, bi e go ti gogi al. ¹¹⁻¹² Ningə kijə mōti re go ti gogi tə ndaji, ki kadi tōji tēki Luwə tidə Abirakam dəw ti ləne, ki takul kadi-me ki adi mene, dəkagilo ti ki ijə-n mōtine al bəy. Lo kin ti, dije ki ijəi mōtide al ka Luwə tidə-de dije ti ləne nim, dije ki ijəi mōtide ka tidə-de dije ti ləne nim tə. Ningə Abirakam təl baw dije pəti ki ijəi mōtide al, ki adi mede, taa təl baw dije ki ijəi mōtide tə. Adi əi njé je ki uwəi kul kijə mōti par al, nə uni də nja bawje Abirakam ki un, ə adi mene Luwə kəte nō kijə mōtine ti kin[☆].

Luwə un mindine mbata ti lə dije pəti ki adi-e mede

¹³ Luwə un mindine adi *Abirakam ki dije ki gin koji ti lie tēki dənangi e ne nduwə ləde. Ningə e ki mbata təl ba Abirakam təl rəne go ndu-kun ti al, nə e ki mbata tidə ki Luwə tide dəw ti ləne ki go rəbi kadi-me Luwə[☆]. ¹⁴ Kin ə re ne nduwə kin e mbata ti lə dije ki njé təl rəde go ndu-kun ti par ningə, nda kadi-me goto, taa kun mindi lə Luwə ka təl ne ki kəme goto tə. ¹⁵ Tadə ndu-kun ə e nje re ki wongī lə Luwə. MBata lo ki ndu-kun goto ti, kal də ndu-kun ka goto ti tə.

¹⁶ Lo kin ti, ne maji ki Luwə un mindine kadi n-a n-adi dəw kin, dəw a ingə ki go rəbi kadi-me Luwə. Be mba kadi e ne kadi-kare ki Luwə adi, ki ndae to ti mbata lə dije pəti ki adi mede tə Abirakam be, bi mbata ti lə dije ki njé təl rəde go ndu-kun ti par al. Abirakam ki e bawje je dije pəti. ¹⁷ Makitibi lə Luwə əl ta də Abirakam ti ə nə: «M-ra-i tə baw dije ngay ki dənangi ti ne[☆].» Abirakam e bawje ta kəm Luwə ti ki ade mene. Luwə ki nje kadi njé koy je jī lo koy ti, ki nje kadi ne je ki kəte gotoi, toi. ¹⁸ Abirakam adi mene Luwə, adi təl baw dije ngay ki dənangi ti ne tēki makitibi lə Luwə əl-n ə nə: «Gin dije ləi a bayi-naa tə mee je ki dərā ti be[☆].» Lo kin ti, ne ki kadi dəw ində mene də ti goto, nə Abirakam aw ki kində me də ti. ¹⁹ Abirakam aw ki bal ki asi bəsi ki bu kare, ningə gər kadi n-tōgi, tōgine goto, taa nene Sara ka e kujī tə, nə gō lo kin al, adi mene kadi kun mindi lə Luwə ki un kin a ra ne[☆]. ²⁰ Abirakam ilə kadi-me ləne kə al, taa mee tōsi də kun mindi ti lə Luwə al tə. Ingə tōgi tə kingə me kadi-me ti ləne, ilə-n tōji də Luwə ti. ²¹ Ningə gər dōne ti maji ngay kadi ne ki Luwə un mindi kadi n-ra kin, aw ki tōgi kadi a ra-n. ²² E mbata kin ə, Luwə tidə-n Abirakam dəw ti ki dana. ²³ Ningə loki makitibi ə nə: «Luwə tidə Abirakam dəw ti ki dana,» kin, e ki mbata lə Abirakam ki karne par al. ²⁴ Nə e ta ki sōbi dōje tə. Je ki kadi Luwə a tidə-je dije ti ki dana, ki takul kadi-me ləje. J-adi meje Luwə ki j ki Bəbe ləje Jəju dan njé koy je ti. ²⁵ Jəju ki Luwə un-e adi koy mbata majal je ləje[☆], ningə un-e dan njé koy je ti tēg sie mba kadi tidə-n-je dije ti ləne.

☆ 4:3 Kilə ngirə ne je 15.6 ☆ 4:8 Pa je 32.1-2 ☆ 4:11-12 Kilə ngirə ne je 17.9-14 ☆ 4:13 Kilə ngirə ne je 12.2-3; 17.4-6; 22.15-18 ☆ 4:17 Kilə ngirə ne je 17.5 ☆ 4:18 Kilə ngirə ne je 15.5 ☆ 4:19 Kilə ngirə ne je 17.1, 15-22 ☆ 4:25 EJay 53.4-6

5

Kulə noji naa ti ki Luwə

¹ Loki Luwə tidə-je dije ti ləne ki go rəbi kadi-me ləje, danje sie e ki lapiya ki takul Bəbe ləje Jəju Kiriisi. ² E ki takul Jəju Kiriisi, ki go rəbi kadi-me ə, j-ingə-n maji-kur lə Luwə. Maji-kur ki j-a me ti, j-isi ji ra rənəl, tado j-ində meje dō ti kadi j-a je gin tōba ti lə Luwə. ³ E ki bo ngay, me kō ti ka ji ra rənəl, tado ji gər kadi kō a re ki kore me, ⁴ ningə dəw ki nje kore mene, a a dō njane ti me ne je ti ki to, ə dəw ki nje ka dō nja ti, e dəw ki aw ki ne kində me dō ti, ⁵ ningə ne ki ində mene dō ti kin, a e ne ki ngom al. Tado Luwə tə-je biyə ti ki ndigi-naa ki ində ngameje ti ki go rəbi lə NDile ki adi-je. ⁶ Kiriisi re oy mbata ti lə njé ra majal je, loki j-asi kadi ji ra ne madi ki dərəje al. Ningə oy ki dəkagilo ki Luwə wa oji. ⁷ Dəw ki dana wa mindi ka, ngə ngay kadi dəw a adi rone koy ti mbata lie. Re dum wa ningə, dəw ki nje ra ne ki maji, ə dəw made ki rangi, a uwə rone ba kadi oy mbata ti lie. ⁸ Lo kin ti, Luwə tōji-je ndigi ki ndigi-je ki taga adi j-o. Luwə adi Kiriisi re oy mbata ti ləje, dəkagilo ti ki ji nay-n me majal ti ki ra bəy. ⁹ Ningə, təki basine, kadi rō koy ti lə Kiriisi, təl-je dije ti ki dana ta kəm Luwə ti kin ba, ki bo ngay bəy, Kiriisi a aji-je ta wongi ti lə Luwə ki a re. ¹⁰ Kəte je njé bə je lə Luwə, nə e wa ilə-je noji naa ti səne ki go rəbi koy NGone. Təki ilə-je noji naa ti ki rone, e wa a aji-je me kisi kəm ti lə NGone. ¹¹ Ningə e e kin par al, rəje nəl-je ngay ta kəm Luwə ti, mbata lə Bəbe ləje Jəju Kiriisi ki un-e ilə-n-je noji naa ti ki rone.

Adam əi ki Kiriisi

¹² E ki go rəbi lə dəw ki kare be ki e Adam, ə majal re-n dō duniya ti, ningə majal re-n ki koy, koy ədi dije pəti, tado dəw ki ra majal al goto, dije pəti rai majal[☆]. ¹³ Ningə, kəte taa kadi Luwə tēē ki dō ndu-kun adi *Moji, majal ki ra to me duniya ti ne ngata, nə təki e dəkagilo ti ki ndu-kun goto bəy, Luwə tidə majal je ki dije isi rai al. ¹⁴ Ne kare, yo ɔ be dō dije ti pəti, ilə ngire dō Adam ti biti tēē-n dō Moji ti. Njé ki ali dō ndu Luwə al, təki Adam al dō ndu Luwə kin be ka, yo ɔ be dode ti. Adam e bana kəm dəw ki səbi kadi a re. ¹⁵ NGa ningə, ne ki kadi dəw a oji-n majal lə Adam əi ki kadi-kare me-maji lə Luwə kin naa ti goto. E ki rəjeti kadi dije ngay oyi koy majal lə dəw ki kare ki e Adam kin, nə me-maji lə Luwə e ki bo ngay. Ningə ne ki Luwə adi kosi dije ngay kare, ki go rəbi lə dəw kare be par, ki e Jəju Kiriisi kin, ndae e ngay. ¹⁶ Kadi kare lə Luwə ki adi kin, kande to ta dangi ki kandi majal lə dəw ki kare ba kin. Majal lə dəw ki kare kin, ndu ki osi dō ti e ta ki gangi, nə kadi-kare ki re go ne ra go ti al je ti ki ngay, kande e ta ki kər dō ti. ¹⁷ Kin ə re, ki ta rəbi lə dəw ki kare be par, ki ta rəbi majal lie, yo ɔ-n be dō dije ti pəti ningə, ki ta rəbi lə Jəju Kiriisi ki kare wa kin, j-a j-ingə-n ne ki maji ngay ki rə Luwə ti bəy. Dije pəti ki Luwə adi-de maji-kur ki to mbar, ki kadi-kare kər ta dō ti, a ɔi be ki takul Kiriisi.

¹⁸ NGa ningə, təki ki go rəbi majal lə dəw ki kare ba ki e Adam, ta ki gangi osi-n dō dije ti pəti ka kin ə, ki go rəbi ne ra ki dana lə dəw ki kare ba, ki e Jəju Kiriisi, dije pəti Luwə a tidə-de dije ti ləne kadi isi ki dode taa biti ki nō ti. ¹⁹ Təki, ki go rəbi təl rō go ta ti al lə dəw ki kare ba, dije pəti osi me majal ti ka kin ə, ki go rəbi təl rō go ta ti lə dəw ki kare ba, Luwə a ər-n ta dō kosi dije ti ngay tō.

²⁰ Loki ndu-kun tēē ba, majal oji-n naa ki dō ti, nə loki majal oji naa ti ba, me-maji lə Luwə to mbar mbar ti ti wa bəy. ²¹ Təki majal ɔ-n be ki koy ka kin ə, me-maji lə Luwə ɔ be ki kaji mba kadi dije isi ki dode taa biti ki nō ti, ki takul Bəbe ləje Jəju Kiriisi tō.

6

Koy me majal ti, ə kisi kəm ba me Kiriisi ti

¹ Ta ri ə kadi j-əli-naa me lo kin ti ə? Se kadi tə ji nayi-naa ki lo ra majal ti kadi tə me-maji lə Luwə to-n mbar mbar ki dəje ti wa? ² Jagi, e be al. Tado j-əi dije ki j-oyi, ji gangi-naa ki majal, nga ra ban be ə kadi tə ji təli j-isi me majal ti bəy ə? ³ Igəri maji kadi j-əi pəti ki ji rai batəm mbata ti lə Jəju Kiriisi, batəm kin tōji kadi j-əi dije ki j-oyi naa ti ki

☆ 5:12 kilə ngirə ne je 2.17; 3.6, 17-19

Kirisi. ⁴ Ki go rəbi lə batəm kin, dibi-je naa ti sie, me koye ti. NGa ningə, təki Kirisi ii-n taa dan njé koy je ti ki tōgi ki əti bəl ngay lə Bawje Luwə ka kin ə, je ka j-isi ki dōje taa kisi ki sigi tō.

⁵ Ningə, kin ə re, j-ində rōje naa ti ki Kirisi təki rōjeti me koye ti ə, j-a j-ii taa lo koy ti, təki ii-n lo koy ti kin be tō. ⁶ Kadi ji gər maji təki, hal dəw ki to rōjeti kəte kin, e ki bə-e kagi-dəsi ti ki Kirisi ngata, mba kadi tə majal ki rōje ti e ki tuji kə, kadi je-n gin tōgi ti lə majal al ngata. ⁷ Tado dəw ki oy, majal ɔ be dəe ti al ngata. ⁸ Kin ə re j-oyi naa ti ki Kirisi ə, j-adi meje kadi j-a j-isi ki dōje taa naa ti sie. ⁹ Ji gər kadi Kirisi ki j taa dan njé koy je ti kin, təl oy gogi al; koy aw ki tōgi dəe ti al ngata. ¹⁰ Kirisi ki oy, oy koy majal, ningə e koy ki nja kare par, mbata majal je pəti. Ningə ki basine kin, isi ki dōne taa mbata lə Luwə. ¹¹ Be tō ə, səi ka, maji kadi oi rōsi tə dije ki oyi koy majal, ningə isi ki dəsi taa mbata lə Luwə, me njiyə naa ti ki Kirisi.

¹² Maji kadi adi majal ɔ be də rōsi ti al. Kadi itəli rōsi go ndigi ti lə darə al. ¹³ Adi ngon rōsi madi kare ra ne ki majal al, kadi təl ne ra kilə ki go rəbe ti al, al. Nə kadi uni rōsi ba pəti mbata kilə lə Luwə, tə dije ki ii taa dan njé koy je ti. Kadi darəsi ba pəti e mbata kilə lə Luwə, kadi təl ne ra kilə ki dana. ¹⁴ Lo kin ti, majal a ɔ be dəsi ti al, tado səi gin tōgi ti lə ndu-kun al, nə me-maji lə Luwə ə e dəsi ti.

Gangi-naa ki majal mba təl-n rə go ndu Luwə ti

¹⁵ Ta ri ə kadi j-əl də lo kin ti ə? Se j-a ji ra majal mbata ke ki je gin tōgi ti lə ndu-kun al, nə je gin tōgi ti lə me-maji lə Luwə yo wa? Jagi, e be al. ¹⁶ Igəri bəti kadi kin ə re un rōi kadi ira kilə adi dəw madi ba, itəl bəə lə dəwe kin. Adi re uni rōsi kadi irai majal ningə, səi bəə lə majal kadi aw səsi koy ti, a re itəli rōsi go ndu Luwə ti tə ningə, təl rə go ti kin a aw səsi me ne ra ti ki dana tō. ¹⁷ Ji ra oyo Luwə mbata kəte səi bəə lə majal, nə ki ngəsine kin, itəli rōsi ki me ki kare go rəbi ne ndo ti ki maji ki ingəi. ¹⁸ Luwə taa səsi ji majal ti ilə səsi taa, adi itəli, səi gin tōgi ti lə ne ra ki dana ngata. ¹⁹ M-əl ta lə bəə tə ne ki majal ə se ne ra ki dana əi dije ə isi rai bəə ləde be, mbata re e be al ə, kasi al ləsi a ra kadi igəri me ta kin al. Təki kəte uni rōsi ba pəti indəi ta ne ti ki to nje, ki ne ra ki majal, ki a aw ki dəw kadi tə rə Luwə ka kin ə, maji kadi, ki ngəsine kin, uni rōsi indəi ta ne ra ti ki dana, ki a aw səsi adi ayi njay. ²⁰ Dəkagilo ti ki səi bəə lə majal kin, usi səsi də ne ra ti ki dana al. ²¹ NGa ningə, e ri ə kadi a ingəi me ne ti kin bəy ə? Ne kin e ne ki mesi ole də ti ə adi səsi rəsəl, tado ta təl tae e koy. ²² Ningə ki ngəsine kin, təki Luwə taa-n səsi ilə səsi taa, adi itəli bəə kilə je lie, kilə rasi a aw səsi me kay njay ti, kadi ta təl tae ə ingəi kaji ki biti ki nō ti. ²³ Tado ne kigə kirə majal e koy, ningə ne kadi ki Luwə adi-je kare e kaji ki biti ki nō ti, me njiyə naa ki Babe ləje Jəju Kirisi.

7

Nje kadi-me Kirisi e dəw ki e gin tōgi ti lə ndu-kun al

¹ NGakom je ki konanm je, igəri maji kadi ta ki m-isi m-əl səsi kin, m-əl səsi tə dije ki gəri ndu-kun maji. Ningə ndu-kun aw ki tōgi də dəw ti loki dəw isi-n ki dōne taa bəy kin par. ² E be ə, dəne ki taa ngaw, ndu-kun dō-e naa ti ki ngawe, loki ngawe isi-n ki dōne taa bəy kin par. A kin ə re ngawe oy ba, ndu-kun ki dō-e naa ti ki ngawe kin e dəe ti al ngata. ³ Re ngawe isi ki dōne taa bəy ə təl taa dingəm ki rangi ningə, dije a ooi-e tə nje kuwə marim. A re ngawe oy ba, ndu-kun e dəe ti al ngata, adi re taa dingəm ki rangi ka, dəw a oo-e tə nje kuwə marim al. ⁴ Ne kin to be ki rōsi ti tō. Səi dije ki oyi naa ti ki Kirisi, me darə ti, igangi-naa ki ndu-kun, adi səi lə dəw ki rangi ngata. Dəwe kin e Kirisi ki nje ki dan njé koy je ti, mba kadi kilə raje e ya Luwə. ⁵ Təki rōjeti, dəkagilo ti ki kəte j-isi ji ra-n ndigi lə darəje, ngur ne ra je ki majal, ki ndu-kun ndu-de ki taa, ədi rōne rōje ti, adi ji ra ne ki aw səje ki koy ti. ⁶ Nə ki ngəsine kin, ji goto gin ndu-kun ti, tado j-oy, ji gangi-naa ki ne ki kəte uwə-je dangay ti. Adi ji ra kilə gin tōgi ti ki sigi, ki e tōgi lə NDil Luwə, bi ji ra kilə gin tōgi ti ki kəte ki e tōgi lə ndu-kun ki ndangi kin al ngata.

⁷ Ta kin mee nə ri ə? Təji kadi ndu-kun e majal a? Jagi, ndu-kun e majal al, nə ke ə, e ndu-kun ə e nje kəji-m majal kadi m-gər-e. Kin ə re ndu-kun əl-m ə nə: «A ira kəm-nda al,» al ə, re m-a m-gər nə ki bari-e kəm-nda al[☆]. ⁸ Lo kin ti, majal ingə rəbi ki ndu-kun təl ade kin kadi ində-n kəm-nda je ki dangi dangi mem ti. Tadə kin ə re ndu-kun goto ə, majal a təl nə ki koy kə. ⁹ Kəte loki ndu-kun goto bəy, m-isi kəm. Nə loki ndu-kun re, majal nga ə təl nje kisi kəm. ¹⁰ Ningə mi, m-oy, adi ndu-kun ki kadi aw səm ki kaji ti ka kin, ki əji dəm, təl aw səm koy ti yo. ¹¹ Tadə majal, ingə rəbi ki ndu-kun təl ade ka kin, adi ədi-m ki go rəbi lə ndu-kun, aw səm adi yo. ¹² Lo kin ti, ndu-kun ay njay, kun-ndu ay njay, e nə ki dana, e nə ki maji tə.

Dəw e gin təgi ti lə majal

¹³ *NDu-kun ki e nə ki maji, a təl kadi e rəbi kingə yo ləm al jagi. Ningə e majal ə e nje re ki yo dəm ti, ki go rəbi lə nə ki maji, mba kadi təji-n rəne ki taga, taa kadi təji-n təgine ki rəjeti ki e majal tə, ki go rəbi lə kun-ndu. ¹⁴ Ji gər kadi ndu-kun e nə lə NDil, nə mi, mi dəw ki me darə ti, ki majal ndogi-m. ¹⁵ Təki rəjeti, m-gər kəm nə je ki m-isi m-ra-de al. Nə ki m-ndigi ra kin ə, m-ra al, ningə nə ki nəl-m al kin taa m-ra tə. ¹⁶ Kin ə re e nə wa ki m-ndigi ra al kin taa m-ra ningə, m-ndigi də ti ki ndu-kun kadi e nə ki maji. ¹⁷ Lo kin ti, e mi ba m-isi ra nə al, nə e majal ki isi me rəm ti. ¹⁸ Tadə m-gər kadi me rəm ti ki e darə ki tə kin, nə ra ki maji a isi titi al. ¹⁹ Tadə m-ra nə ki maji ki m-ndigi ra kin al, ə nə ki majal ki m-ndigi ra al kin yo taa m-ra. ²⁰ Kin ə, e nə ki m-ndigi ra al yo ə m-ra ningə, e mi ba m-isi ra al, nə e majal ki isi me rəm ti ə isi ra. ²¹ M-gər ndu kin kadi e be ngata: loki mi, m-ndigi kadi m-ra nə ki maji ba, nə ki majal yo ə re to ta kəm ti kadi m-ra. ²² Mem ti kərəki ba, m-ingə rənəl me ndu-kun ti lə Luwə. ²³ Nə m-gər me rəm ti kadi təgi madi ki rangi isi nə, isi rə ki ndigi ra ki e bəm ti. Təgi kin ra adi m-təl bəə lə majal ki isi me rəm ti. ²⁴⁻²⁵ Ki nə gər ləm, m-isi m-ra kilə bəə lə Luwə, nə me darə ti ki tə, m-isi m-ra kilə bəə lə majal ki ində təgine dəm ti. Mi dəw ki nje kəm-to-ndoo, dəw ki kadi a taa-m ji darə ti ki e nə lə yo kin goto. Təji e ki də Luwə ti ki aji-m ki go rəbi lə Babe ləje Jəju Kirisi!

8

Kisi ki də taa ki təgi lə NDil Luwə

¹ Ki basine kin, dije ki indəi rəde naa ti ki Kirisi, ta ki gangi goto dəde ti ngata. ² Tadə təgi lə NDil Luwə ki nje kadi dəw isi ki dəne taa me kində rə naa ti ki Kirisi, taa-je ilə-je taa ji təgi ti lə majal ki təgi lə koy. ³ E nə ki ndu-kun lə *Mojī asi kadi ra al, mbata darə ki tə ra adi təge goto. Nə Luwə ra nə kin ki go rəbi lə NGone wa, ade kadi ər majal. Re ki darə ki titi-naa ki ya dəw ki nje ra majal, gangi-n ta də majal ti ki aw ki təgi də darə dəw ti. ⁴ Luwə ra be mba kadi ndigi ra ki dana lə ndu-kun lə Moji təl tane dəje ti, je ki j-isi njiyə ki go ndigi ti ləje al, nə j-isi njiyə ki go ndigi ti lə NDil Luwə yo kin. ⁵ Təki rəjeti, dije ki isi gin təgi ti lə darəde, isi rai ndigi lə darəde, nə dije ki isi gin təgi lə NDil Luwə, isi rai ndigi lə NDil Luwə tə. ⁶ Ra ndigi lə darə, a aw ki dəw bə lə yo, nə ra ndigi lə NDil Luwə, a aw ki dəw ade ingə kaji, a ade ingə lapiya. ⁷ Ra ndigi lə darə, e təl dəw nje bə ti lə Luwə. Dəw ki nje ra ndigi lə darə, e dəw ki ilə dəne gin ndu-kun ti lə Luwə al, tadə asi kadi a ra al. ⁸ Dije ki isi gin təgi ti lə darəde, asi kadi a rai nə ki nəl Luwə al. ⁹ NGa ningə səi je, isi gin təgi ti lə darəsi al, nə isi gin təgi ti lə NDil Luwə. MBata NDil Luwə isi mesi ti. Re dəw aw ki NDil Kirisi mene ti al ə, e dəw lə Kirisi al. ¹⁰ Re Kirisi isi mesi ti ə, darəsi kin a oy ə wa, mbata lə majal, nə NDil Luwə e kisi ki də taa ləsi, mbata səi dije ki Luwə tidə səsi dije ti ləne. ¹¹ A re NDil Luwə ki nje tēē ki Jəju dan njé koy je ti isi mesi ti ə, Luwə ki nje tēē ki Jəju dan njé koy je ti a adi darəsi ki koy təl isi kəm ki takul NDile ki isi mesi ti.

¹² Lo kin ti, ngakom je ki dəne ki ki dingəm, j-awi ki kirə dəje ti, ningə e kirə lə darə kadi tə ji ra-n ndigi lə darə al. ¹³ Tadə re isi ta ra nə ti ki go ndigi ti lə darəsi ə a oyi. A re uni NDil Luwə, itəli kilə ra je lə darəsi bə, a isi ki dəsi taa tə. ¹⁴ MBata dije pəti ki NDil Luwə isi ər-de ta rəbi əi NGan lə Luwə. ¹⁵ Tadə NDil ki ingəi-e, e NDil ki kadi ra səsi bəə ti

☆ 7:7 Tēē ki taga 20.17; Dətərənom 5.21

al, taa e NDil ki kadi təl ində bəl mesi ti bəy al tə. Nə e NDil ki nje ra səsi ngan koti ti. E ki ta rəbi lə NDil kin ə j-isi ji bar-n ne ki nduje ki taa boy j-ə nə: «Aba, Bawje[☆].»¹⁶ NDil wa kin ə e nje təji ndilje kadi gər təki je ngan lə Luwə.¹⁷ Ə re je ngan lə Luwə bə, je ka j-a j-ingə ne maji je ki Luwə un ndune də ti kadi n-a n-adi dije ləne kin tə. J-a j-ingə ne maji je kin naa ti ki Kirisi, mbata j-ingə kə naa ti sie, kadi je-n naa ti sie me təba ti lie.

Təba ki a re

¹⁸ M-gər maji kadi kə ki dəkagilo ti ki bone kin asi naa ki təba ki Luwə a tēē ki dē kadi ji gər kin al.¹⁹ Ne kində je pəti isi rəle, isi ngəmi dəkagilo ki Luwə a təji-n təba lə ngan ləne.²⁰ Tado ne kində je osi gin təgi ti lə təgi je ki ndade goto. E ki me ndigi ləde wa al, nə e Luwə wa ə ndigi be kadi əi gin təgi je ti kin.²¹ Ningə isi indəi mede də ti tə kadi ndə kare ə, a tēēi gin təgi ti ki nje tuji-de ki uwə-de bəə ti kin. A tēēi gin ti kə mba kadi ingəi dədə naa ti ki ngan lə Luwə, taa kadi əi me təba lə ngan lə Luwə tə.²² Ki basine kin, ji gər kadi ne kində je kin pəti isi timəi rusi rusi tə dāne ki ndoo ra-e be.²³ Ningə e ne kində je par dərəde al, je ki j-ingə NDil Luwə tə ne ki dəsəy dan kadi-kare je ti Luwə ka, ji timə rusi rusi tə, j-isi ji nginə kadi Luwə təl-je ngane ti, kadi taa-je ilə-je taa.²⁴ Tado Luwə aji-je, nə e kin j-isi ji ngəm tae tə ngəm bəy. NGa ningə, re dəw oo ne ki isi ngəm tae ki kəmne ningə, e ne ki isi ngəm tae al ngata. Dəw ki kadi oo ne ki kəmne, ə təl isi ngəm tae tə ngəm bəy goto.²⁵ A re ji ngəm ta ne ki j-o ki kəmje al ningə, ji ngəm tae ki kore me.²⁶ E be tə ə, NDil Luwə isi re ra-n səje, me təgi goto ti ləje. Tado ji gər kəl ta ki Luwə təki səbi kadi j-əl-e-n al, nə NDil Luwə wa isi əl sie ta toje ti ki ndu ki dəw asi gər me al.²⁷ Ningə Luwə ki gər ngəmeje, gər ne ki NDil ndigi kadi əl-e, tado NDil isi əl ta ki Luwə, mbata maji lə dije lə Luwə, təki Luwə wa ndigi-n.

²⁸ Ji gər kadi ne je pəti rai ne mba kadi maji ki dije ki ndigi Luwə, adi e dije ki e wa bar-de ki go kəji ti ləne.²⁹ MBata njé ki Luwə gər-de kəte, ə un ndune dədə ti kadi toi tə NGone Kirisi be, mba kadi Kirisi e-n ngon ki ngatəgi lə kosi ngakəje.³⁰ Adi e njé ki Luwə kəti-de kəte, Luwə bar-de tə, njé ki Luwə bar-de, ər ta dədə ti tə, ningə njé ki ər ta dədə ti, adi-de təba tə.

NDigi ki Luwə ndigi dəw, e ndigi ki bo ngay

³¹ Ta ki kadi j-əl də lo ti kin goto. Re Luwə e səje ə, dəw ki kadi a əsi-je ta goto.³² Luwə ki un kə də NGone ti wa kə al, nə un-e ile kə mbata ti ləje pəti, a adi-je ne je pəti kare naa ti ki NGone.³³ Dəw ki kadi a ində ta də dije ti ki Luwə kəti-de goto, mbata e Luwə wa ə ər ta dədə ti.³⁴ Dəw ki kadi a gangi ta dədə ti goto, mbata Kirisi e nje koy. Ki bo ngay, e ə i taa dan njé koy je ti, isi də ji kə Luwə ti, isi əl ta ki Luwə ki mbata ləje.³⁵ Dəw ki asi kadi a gangi-je naa ti ki ndigi ki Kirisi ndigi-je kin goto. E kəm-to-ndoo, ə se me-kə asi al, kində kəm-ndoo, ə se bə, ə se ndoo, ə se tuji, ə se koy, asi al.³⁶ Makitibi lə Luwə əl ə nə:

«MBata ləi,

Koy e kadije ti basi ki si je, kada je, ki lo sələ je.

Dije ooi-je tə da je ki dəw isi aw səde lo təl-de ti be[☆].»

³⁷ Nə me ne je ti kin pəti, j-a ji tətə rə ki təgi ki ngay ki nje ndigi-je adi-je.³⁸ MBata m-gər maji, təki rəjeti, kadi e koy al nim, e kisi ki də taa al nim, e malayka je al nim, e təgi lə ndil je ki majal al nim, e ne ki bone al nim, ne ki lo ti ti al nim, e təgi je ki me duniya ti al nim,³⁹ e təgi je ki taa al nim, e ki nangi al nim, e ne kində madi al nim, ne madi kare ki kadi a gangi-je naa ti ki ndigi ki Luwə ndigi-je kin goto. E ndigi ki ndigi-je ki go rəbi lə Bəbe ləje Jəju Kirisi kin.

9

Luwə kəti ngan Isirayəl je tə dije ləne

¹ Me kində rə naa ti ki Kirisi, ta ki m-aw tə m-əl kin e ta ki rəjeti bi e ta ngom al. NGa ningə, mem ki kəy wa ka, ki təgi lə NDil Luwə, ma naji də ta ti kin kadi e ta ki rəjeti.² Me kə ki bo ngay ra-m, ningə mem to-m ki də ndə je mbata ti³ lə ngakom je ki gin kəji ti ləm.

☆ 8:15 Mk 14.36 ☆ 8:36 Pa je 44.23

M-ndigi kadi darom wa, Luwə man-m, kadi m-gangi-naa ki Kirisi mbata maji lade. ⁴ Adi e ngan *Isirayəl je, ki Luwə təl-de ngane ti, tɔji-de tɔba ləne adi gəri, un mindine adi-de, adi-de ndu-kun, adi isi kawi-naa nɔe ti, ilə ndune adi-de[☆], ⁵ taa əi gin koji ti lə kade je ki Luwə ɓar-de kəte. E əi je ə Kirisi tɛɛ gin koji ti ləde tɔ. Kirisi ki e dɔ nɛ je ti pəti. Maji kadi tɔji e dɔ Luwə ti ki dəkagilo ki je ki dəkagilo je[☆].

⁶ E kin tɔji kadi ndu Luwə təl nɛ ki ndae goto al. Təki rɔjeti, dije ki gin koji ti lə Isirayəl əi ngan Isirayəl je dɔrɔ al, ⁷ taa dije ki gin koji ti lə *Abirakam əi ngan tie je pəti al, tado Luwə əl Abirakam ə nə: «E ki gin koji lə *Isaki ə i a ingə-n dije ki gin koji ti ləi[☆].» ⁸ Nɛ kin tɔji kadi ngan ti Abirakam pəti ə əi ngan lə Luwə al, nə e ngan je ki oji-de ki go kun-ndu ti lə Luwə ki un adi Abirakam ə əi ngane je ki rɔjeti. ⁹ MBata Luwə un ndune be ə nə: «Dəkagiloe wa kin be ə, m-a m-re, ningə Sara a ingə ngon kare[☆].»

¹⁰ Lo kin ti, gine gangi al ɓəy, Rəbeka ka e nɔɔ ɓəy tɔ. E ki Isaki ki kare wa ka kin tɔ ə oji-n nga ndingə je ki joo. ¹¹ NGa ningə, kəte nɔ koji ngan je ti kin, loki rai nɛ ki maji ki nɛ ki majal al ɓəy ə, Luwə kəti ki kare ki go me ndigi ti ləne mba kadi ndigi ra lie təl-n tane. ¹² Luwə kəti ngon kare ki go ndigi ti lə dəw madi al, nə e ki go ndigi ti lie e Luwə ki ɓar-de, ə əl-n Rəbeka ə nə: «NGon ki ngatɔgi a ra ɓəə lə e ki du[☆].» ¹³ Ta kin tɛɛ təkɪ makitibi lə Luwə əl-n ə nə: «M-ndigi *Jakobi, ə m-mbatɪ Esuwa[☆].»

¹⁴ Ta ki kadi j-əl dɔ lo kin ti goto, Luwə e nje ra nɛ ki dana, nɛ ra ki dana al goto rɔe ti jagi. ¹⁵ Tado əl *Mojɪ ə nə: «M-a m-ra maji ki dəw ki kadi m-ra sie maji, ə m-a m-o kəm-to-ndoo lə dəw ki kadi m-o kəm-to-ndoo lie tɔ[☆].» ¹⁶ E kin e ki go ndigi ti lə dəw madi al, taa e ki go kilə ti ki ra ngay al tɔ, nə e ki go ndigi ti lə Luwə ki nje koo kəm-to-ndoo. ¹⁷ E be tɔ ə, Luwə əl-n ta ngar Parawɔ me makitibi ti ləne ə nə: «E mi wa ə m-ində-i lo kin ti mba kadi m-ɔji-n tɔgim ki rɔi ti, ə kadi təm ɓa-n ta dije ti pəti ki dɔnangi ti ne tɔ[☆].» ¹⁸ Lo kin ti, kadi ji gər təkɪ Luwə oo kəm-to-ndoo lə dəw ki go me ge ti ləne, ə adi me dəw nga ki go me ndigi ti ləne tɔ.

Wongi ki koo kəm-to-ndoo lə Luwə

¹⁹ Dəw madi a əl-m ə nə re Luwə ra nɛ ki mee ndigi ningə, se ra ban ə isi aw ki ta ki dije ɓəy wa? Tado dəw ki kadi tɔ rɔ ndigi lie goto. ²⁰ Nə i dəw kare par i nɔ ə kadi inaji ta Luwə ti ə? NGoo asi kadi a əl ɓane ə nə: «MBA ri ə ira-m adi m-to be,» wa al. ²¹ Nje kibə ngoo, asi kadi, ki wanji ki kare wa kin, ibə-n ngoo ki gate e ngay, ə ki wanji ki kare wa kin, ibə-n e ki gate e ngay al tɔ. ²² Lo kin ti, Luwə ndigi ngay kadi ɔji wongi ləne, ə adi dije gəri tɔge tɔ, nə ore mene ə təl ore ɓəy dɔ dije ti ki asi tujɪ, kadi ɓungi wongi ləne dɔde ti, tujɪ-n-de kɔ. ²³ Nə, Luwə ndigi ngay tɔ kadi n-tɔji tɔba ləne ki rɔ dije ti ki asi koo kəm-to-ndoo, ki ində dɔde dana kəte mba kadi isi səne me tɔba ti ləne. ²⁴ NGa ningə, dije kin e j-əi je ki Luwə ɓar-je. ɓar-je dan *Jipi je ti par al, nə ɓar-je dan ndəgi dije ti ki əi Jipi je al tɔ. ²⁵ Ningə e ta ki Luwə wa əl me makitibi ti lə Oje ə nə:

«Dije ki kəte əi dije ləm al,
M-ɓar-de dije ləm ɓone,
ə dije ki kəte əi njé ndigi je ləm al,
M-ɓar-de njé ndigi je ləm ɓone[☆].

²⁶ NGa ningə, lo ti wa ki dije əli-de ti əi nə:

“Səi dije lə Luwə al” kin,

A ɓari-de ti, ngan lə Luwə ki nje kisi kəm ba[☆].»

²⁷ Ejay ilə mbe ki yane tɔ, ɔji-n dɔ ngan *Isirayəl je ə nə: «Kin ə re ngan Isirayəl je bayi-naa tə yangira ki ta ba ti be ka, e njé ki madi je par ə a ingəi kaji. ²⁸ Tado ɓabe əl ə nə ta ləne n-a n-təl tae kadi osi taga rapɪ nɪm, kalangi ba nɪm tɔ dɔnangi ti ne[☆].» ²⁹ Ningə e tə ko ta ki Ejay wa ka əl ɓəy ə nə:

☆ 9:4 Tɛɛ ki taga 4.22; Dətərənom 7.6; Oje 11.1 ☆ 9:5 Knjk 2.29 ☆ 9:7 Kilə ngirə nɛ je 21.12
☆ 9:9 Kilə ngirə nɛ je 18.10 ☆ 9:12 Kilə ngirə nɛ je 25.23 ☆ 9:13 Malasi 1.2-3 ☆ 9:15 Tɛɛ ki taga 33.19 ☆ 9:17 Tɛɛ ki taga 9.16 ☆ 9:25 Oje 2.25 ☆ 9:26 Oje 2.1 ☆ 9:28 27-28: Ejay 10.22-23

«Kin ə re Bəbe ki nje təgi pəti,
 İyə dije madi tə gin koji ləje al ə,
 Re j-a ji to tə Sodom be,
 Re j-a ji titi naa ki Gomər be[☆].»

İsırayəl əi ki kaji ki re ki go rəbi kadi-me Kırısı

³⁰ Ta ki kadi j-əl də ta ti kin ə to kin: dije ki gəri Luwə al, ki sangi rəbi kadi n-əi dije ki dana al, nə Luwə ər ta dəde ti adi təli dije ki dana. Təli dije ki dana ki go rəbi kadi-me Kırısı. ³¹ NGa ningə, ngan *İsırayəl je ki sangi kadi n-əi dije ki dana ki go rəbi lə ndu-kun taa, tēēi lo ndu-kun ti ka kin al. ³² Tēēi loe ti al mbata ooi kadi e ne ki n-a n-ingəi ki rəbi kilə ki ra yo bi ki rəbi kində me də ra maji ti lə Kırısı al. Lo kin ti, awi tigəi njade mbal ti, awi tə kosi. ³³ Təki makitibi lə Luwə əl-n ə nə:

«Oi, me be bo ti ki Siyo,
 M-ində mbal ki nje tigə dəw noo,
 E mbal ki nje tigə dəw kilə,
 Nə dəw ki ade mene, ne a tule naa ti al[☆].»

10

Jipi je ki dije ki əi Jipi je al, Bəde e kare ba

¹ NGakom je, ne ki uwə mem ngay ki m-isi m-dəji Luwə mbata ti lə *Jipi je, e kadi ingəi kaji. ² Tado m-asi kadi m-ma naji ləde, təki tingəi bil mbata ti lə Luwə, nə ke ə e tingə ki ne gər goto me ti. ³ Təki rəjeti, gəri rəbi ki Luwə isi ər-n ta də dije ti al, adi isi sangi rəbi kin ki dəde əi je wa. Lo kin ti, əi je, gotoi də rəbi ti ki Luwə isi ər-n ta də dije ti. ⁴ Tado Kırısı ə e ta təl ta ndu-kun, mba kadi dəw ki ade mene ba, Luwə ər ta də dəwe ti.

Kaji to mbata dəw ki ra ki adi mene Bəbe

⁵ *Moji wa əl ta oji-n də kər ta də ti ki go rəbi lə ndu-kun ə nə: «Dəw ki təl rəne go ndu-kun ba, dəwe a aji ki rəbi lə ndu-kun ka kin[☆].» ⁶ Ningə ta ki oji də kər ta də ti ki rəbi kadi-me ə to kin: «Oti kadi əl mei ti ə nə: nə ə a aw dərə ti wa?» Tado Kırısı i dərə ti ə re. ⁷ Taa, nə ə a aw ko wa ka, əl be al tə, tado Kırısı i lo koy ti dan njé koy je ti. ⁸ Makitibi lə Luwə əl ə nə: «Ta lə Luwə e kadi ti bəsi, to tai ti kadi əl, e ngəmei ti. E ta kin ə j-isi j-ilə mbe[☆].» ⁹ Təki rəjeti, re ta tēē tai ti təki Jəju e Bəbe, ə re adi ngəmei kadi Luwə un-e taa dan njé koy je ti ba, a ingə kaji. ¹⁰ Tado kadi-me ki i ngəme ti ə Luwə a ər ta də dəw ti, ningə ta ki tēē ta dəw ti ə a aji dəw tə. ¹¹ Tado makitibi lə Luwə əl ə nə: «Dəw ki ra ki ade mene, ne a tule naa ti al[☆].» ¹² Lo kin ti, dangi dangi goto dan *Jipi je ti ki dije ki əi Jipi je al. Pəti Bəbe ki kare wa kin ə e Bəbe ləde. E ki nje kadi ne maji dije pəti ki bai təe. ¹³ Tado makitibi lə Luwə əl ə nə: «Dəw ki ra ki ba tə Bəbe a ingə kaji[☆].»

¹⁴ NGa ningə, kin ə dije adi-e mede al ə, lo kadi a bai təe goto, a kin ə dəw əl-de ta lie al ə, lo kadi a adi-e mede goto, a kin ə dəw ki nje kilə mbe ta lie goto ə, lo kadi a ooi ta lie goto tə. ¹⁵ A kin ə dije ki njé kaw kilə je gotoi ə, lo kadi dəw a ilə mbe ta lie goto tə. Makitibi lə Luwə əl ta də ti be ə nə: «E ne ki to rənəl ngay kadi dəw oo nja njé kilə mbe Poy Ta ki Maji[☆].» ¹⁶ Nə dije madi mbati təli rəde go Poy ta ti ki Maji. NGa ningə, Ejay dəji ta də lo kin ti ə nə: «Bəbe, dəw ki taa meje də mbe ti ki j-ilə kin goto[☆].» ¹⁷ Ji gər təki dəw a adi mene ki go rəbi lə Poy Ta ki Maji ki oo, nga ningə, Poy Ta ki Maji kin, e mbe ta lə Kırısı. ¹⁸ Ə kadi m-dəji m-o se Jipi je ooi ta kin al bitə wa? Ooi ta kin maji. Tado makitibi lə Luwə əl ta də ti ə nə:

«NDU njé kilə mbe Poy Ta ki Maji aw ki də be je pəti, taa, dije ki isi dəbəy lo je ti ki dənangi ti ne pəti ka, ta ki tade ti osi mbide ti tə[☆].»

¹⁹ Ə kadi m-dəji m-o se ngan *İsırayəl je gəri me ta ki ba kin al wa? Moji əl ta ki ta Luwə ti də lo kin ti ə nə:

☆ 9:29 Ejay 1.9 ☆ 9:33 Ejay 8.14-15 ☆ 10:5 Ləbətiki 18.5 ☆ 10:8 6-8: Dətərənom 9.4; 30.12-14
 ☆ 10:11 Ejay 28.16 ☆ 10:13 Juwəl 3.5 ☆ 10:15 Ejay 52.7 ☆ 10:16 Ejay 53.1 ☆ 10:18 Pa je 19.5

«M-a m-adi jangi ra səsi dō dije ti ki dāw gər ginde al,
M-a m-adi wongi ra səsi ngay dō dije ti ki əi dije ki ne gər lade goto[☆].»

²⁰ Ejay aw biti əl ta ki ta Luwə ti ə nə:

«Dije ki sangi ka sangi-mi al, ingəi-mi,
M-təe ki dām taga m-adi dije ki dəji-mi ne madi al.»

²¹ Nə ki oji dō ngan Isirayəl je, Moji ilə dō ti ə nə:

«NDō je pəti, m-ilə jim m-adi dije ki njé təl rōde go ta ti al,
Dije ki njé tə rō[☆].»

11

Luwə mbati ngan Isirayəl je al

¹ M-dəji kadi m-o se Luwə mbati dije ləne ki əi ngan *Isirayəl je kin wa? Jagi, Luwə mbati ngan Isirayəl je al. MBata mi ki dām, mi ngon Isirayəl, mi gin koji ti lə *Abirakam, me koji ti lə Bənjame. ² Luwə mbati dije ləne al, əi dije ki kəti-de kəte mari nu. Səi je, ta ki nje kəl ta ki ta Luwə ti Eli, əl me makitibi ti lə Luwə, səki-n dō ngan Isirayəl je rō Luwə ti kin, igəri maji. ³ Eli əl ə nə: «Bəbe, təli njé kəl ta je ki tai ti pəti tigə, lo je ki dije isi iləi kadi-kare ti adi-ni kin, budi-de nangi mur mur, e mi ki karm par ə m-nay, ningə isi sangi kadi n-toli-mi tō.» ⁴ Nə ta ki Luwə tur-e ti ə to kin: «M-ngəm dije dibi siri ta dangi, tə dije ləm, ki əsi məkəside nangi nō yo bal ti al[☆].» ⁵ Be tō ə, dəkagilo ti ki bone, ngon buti ngan Isirayəl je madi nayi-naa, kadi isi tə dije ki Luwə kəti-de ki go me-maji ti ləne. ⁶ Luwə kəti-de ki go me-maji ti ləne, bi e ki go kilə rade ti al. Re e be al ningə, me-maji lə Luwə kin a e me-maji ki rəjeti al. ⁷ Me ta kin nə ri ə? Mee nə ne ki ngan Isirayəl je sangi, ingəi nee al, ningə e dije ki Luwə wa kəti-de ə ingəi. Bə ndəge je, təli njé me ngə je. ⁸ NJé me ngə je təki makitibi lə Luwə əl-n ə nə:

«Luwə adi angalde oy njum,
Adi kəmde oo lo al,
Ningə adi mbide bəy ndəngirə tō.
Ne kin ra ne biti bone[☆].»

⁹ NGa ningə *Dabidi ka əl ta dō lo kin ti tō ə nə:

«Kadi ne kuso rənəl lade təl gum kuwə-de,
Kadi təl bandi ki kadi osi ti,
Kadi e rəbi kosi, kadi e kində kəji.

¹⁰ Kadi kəmde tō adi ooi lo al,
Adi kəi gidide ki dəkagilo je pəti[☆].»

¹¹ M-dəji kadi m-o se jigi ki tigə *Jipi je ilə-de kin kadi a ij taa al biti wa? Jagi, a ij taa, nə ki go rəbi lə ne ra ki go ti al ki rai, ə ndəgi dije ingəi kaji. Ingəi kaji kadi jangi ra-n Jipi je. ¹² NGa ningə, kin ə re ne ra ki go ti al lə Jipi je ki rai, təl maji lə dije pəti ki dənangi ti ne, kin ə tō lade təl maji lə dije ki əi Jipi je al ningə, tōji kadi re indəi rōde ta kaji ti ki rō tide ba, maji lade a to mbar mbar.

Kaji lə dije ki əi Jipi je al

¹³ Səi ki səi *Jipi je al, təki mi-n nje kaw kilə ki rō dije ti ki əi Jipi je al, m-əl səsi kadi igəri təki m-piti kilə ki to jim ti. ¹⁴ M-piti mba kadi se a əsi dije ki gin koji ti ləm adi jangi ra-de, kadi tə ki madi je ingəi kaji wa. ¹⁵ Kin ə kər ki Luwə or Jipi je gogi, e rəbi kulə noji naa ti lə Luwə əi ki dije ki dənangi ti ne ningə, təde ki rō Luwə ti gogi a e ne ki maje e ngay. A e ki lo koy ti kaw lo kisi ki dō taa ti.

¹⁶ Ningə kin ə re dam mapa ki rai ki ko ki dəsəy e ya Luwə ba, ndəgi mapa ba pəti e yəe tō, a kin ə ngirə kagi e ya Luwə ba, bajie je əi ya Luwə tō. ¹⁷ Ningə *Isirayəl to tə kagi bini ki be be. Luwə gangi bajie je madi kə, ə uni-ni i ki i gin koji lə Isirayəl al, ki i kagi bini ki wale, re tiyəi-ni tode ti dan ndəge je ti, adi a dō ngirə bini ti ki be, isi njibi bote

☆ 10:19 Dətərənom 32.21 ☆ 10:21 Ejay 65.1-2 ☆ 11:4 3-4: 1 NGar je 19.10, 18 ☆ 11:8 Dətərənom 29.3; Ejay 6.10 ☆ 11:10 9-10: Pa je 69.23-24

tɔ. ¹⁸ Ningə ɨ, e ne ki kadi ikidi-n baji kagi je ki gangi-de kɔ kin al. Kin ə ina kadi ikidi-de ə, kadi mei ole dɔ ti tɔki e ɨ ə a dɔ ngirəde ti bi e ngirəde ba a dɔi ti al. ¹⁹ Dɔmaji ə, a əl ə nɔ: «Gangi bajie je ə tiyɔi-mi tode ti.» ²⁰ Ningə e ki rɔjeti kadi gangi-de mbata əi, ooi to ra maji lə Kirisi al, ba ɨ, tiyɔi-ni tode ti mbata uwə kul ra maji lə Kirisi. Nə re e be ka, kadi ində gui al, adi bəl rai tə ra yo. ²¹ Tadɔ kin ə, kagi ki be wa mindi ka Luwə gangi bajie je ningə, kadi o rɔi maji nɔ ɨ taa a iyɔi al jagi. ²² Kadi igər tɔki Luwə e nje ra maji ə kadi igər tɔki e dɔw ki ngə ngay tɔ. Luwə e dɔw ki ngə ki rɔ dije ti ki osi, ə e dɔw ki nje ra maji ki rɔi ti ɨ tɔ. Nə ke ə, kadi a dɔ njai ti me ra maji ti lie kin. A re e be al ə, a gangi iləi kɔ tɔ baji kagi ki be kin be tɔ. ²³ NGa ningə, ki ɔji dɔ ngan Isirayəl je, kin ə iyɔi ta me ngə ləde ə, Luwə a təl kadi tiyɔ-de tode ti gogɨ mbata aw ki tɔgi kadi tiyɔ-n-de gogɨ. ²⁴ Kin ə ɨ ki ɨ baji kagi bini ki wale mindi, ə Luwə gangi re tiyɔi ta kagi bini ti ki be ki e lo ləi al kin ningə, ngan Isirayəl je ki əi baji kagi bini ki be kin ba, Luwə a təl tiyɔ-de maji gogɨ lo tode ti.

Ta ki dɔ kaji ti lə ngan Isirayəl je

²⁵ NGakom je, m-ndigi kadi igəri gin ta lə Luwə ki to lo bɔyɔ ti kin, bi kadi isi day al. Be al ə a oi rɔsi tɔ njé gosi ki ngay. Ningə kadi igəri tɔki dam *Isirayəl je madi, mede a ngə biti kadi dije ki gəri Luwə al pəti, tɔgi kaji ti. ²⁶ Lo kin ti nga ə yə Isirayəl je pəti a ingəi kaji tɔki makitibi lə Luwə əl-n ə nɔ:

«Nje taa dɔ dije a ɨ Siyɔ ti ə a re,
A ɔr kal dɔ ta lə dije ki gin koji ti lə Jakobi kɔ.

²⁷ E kin ə e kun mindi ki a dɔɔ-je naa ti səde,
Loki m-a m-ɔr majal ləde kɔ[☆]»

²⁸ Kin ə ji gɔ mbati ki *Jipi je mbati Poy Ta ki Maji kin ba, j-a j-ə nɔ əi njé bə je lə Luwə. Ningə e kin ə e kaji ləsi. Nə re ji gɔ kɔti ki Luwə kɔti-de kin tɔ ba, j-a j-ə nɔ Luwə ndigi-de bəy mbata ti lə kade je tɔ. ²⁹ Tadɔ Luwə adi dɔw ne ə təl taa jie ti al, taa ba dɔw ə təl tuwe al tɔ. ³⁰ Kəte mari, ali ta ta Luwə ti, nə basine, Luwə oo kəm-to-ndoo ləsi, mbata kal ki Jipi je ali tae. ³¹ Be tɔ ə, əi ka ali tae bone, mba kadi Luwə oo-n kəm-to-ndoo ləsi. Lo kin ti nga ningə, əi ka Luwə a oo kəm-to-ndoo ləde tɔ. ³² Tadɔ Luwə adi ta rəbi dije pəti alii dɔ ta, mba kadi ɔji-n-de me-maji ləne.

Tɔji ki dɔ Luwə ti

³³ Ki rɔjeti, ne kingə lə Luwə al dɔ lo, gosi, ki ne gər lie əti bəl ki dum! Dɔw ki kadi gər me ta ki gangi lie goto, dɔw ki kadi gər koji ra lie goto.

³⁴ E ə Makitibi lə Luwə əl-n ə nɔ:
«Dɔw ki gər ta ki me Babe ti goto,
Dɔw ki kadi ɔje ta goto[☆]»

³⁵ «Taa dɔw ki kadi un ne adi Luwə kəte,
Kadi tɔ go ti ə Luwə ugə kire ka goto tɔ[☆]»

³⁶ Tadɔ e Luwə ə ində ne je pəti, ne je pəti toi ki takule, mbata ti lie. Kadi tɔba e lə Luwə ki dɔkagilo je ki dɔkagilo je! *Amen!

12

Njiyə ki nəl Kirisi

¹ NGakom je, tɔki Luwə ɔji-n-je me-maji ləne ki taga adi ji gəri, m-ilə dingəm mesi ti kadi uni darɔsi wa tɔ kadi-kare ki kəm, indəi ta dangi tɔ ne ki nəl Luwə, adi-e. E kin ə e kɔsi-gon Luwə ki rɔjeti ki kadi ɔsi gone. ² Ningə kadi uni go rəbi ne ra ki dije isi rai dɔkagilo ti ki bone kin al, nə kadi iyɔi rɔsi adi ne gər ki sigi ki Luwə adi səsi kin, mbəl səsi. Lo kin ti, a gəri kəm ne ki e ne ki Luwə ndigi: adi e ne ki maji, ne ki nəl-e, ne ki go rəbe ti.

³ Ki takul kadi-kare ki Luwə adi-m, m-əl dɔw ki ra dansi ti kadi uni ta rɔsi ki al dɔ maji al, nə kadi oi ta rɔsi ki go rəbe ti, dɔw ki ra, ki go tɔgi kadi-me ti lie ki Luwə ade. ⁴ Darɔje e kare ba, nə ngan rɔje je əi dangi dangi. Ningə nɔ nɔ aw ki kilə ləne ki sɔbi dɔne. ⁵ Be

☆ 11:27 Ejay 59.20-21; 27.9 ☆ 11:34 Ejay 40.13 ☆ 11:35 Jobi 41.3

tə ə, ji bəy, nə je kare ba me kində rə naa ti ki Kirisi. Je ki dɔje dɔje, nə je ngan rə-naa je. ⁶ Ningə, Luwə adi-je kadi-kare je ki dangi dangi ki go me-maji ti lie ki adi-n-je. Kin ə re e kadi-kare kəl ta ki tae ti ə adi ə, kadi ira-n kilə ki go kadi-me Kirisi ti. ⁷ Kin ə re dəw madi aw ki kadi-kare ra kilə dan dije ti ə, kadi ra kile; kin ə dəw madi aw ki kadi-kare ndo ne dije ə, kadi ndo-de ne. ⁸ Kin ə dəw madi aw ki kadi-kare kilə dingəm me dije ti ə, kadi ilə dingəm mede ti; kin ə dəw madi aw ki kadi-kare kadi ne dije ə, kadi adi ki me-nda; kin ə dəw madi aw ki kadi-kare kər nɔ dije ə, kadi ər nɔde ki rə ki ti kati; kin ə dəw madi aw ki kadi-kare koo kəm-to-ndoo lə dije ə, kadi oo kəm-to-ndoo ləde ki rənəl.

⁹ Maji kadi ndigi-naa ki dansi ti e ndigi-naa ki rɔjeti. Ningə kadi əsi ne ki majal ngərangi, ə kadi uwəi go ne ra ki maji ngə tɔ. ¹⁰ Maji kadi indigi-naa dansi ti ndigi-naa lə ngakonaa je. Ningə kadi dəw ki ra sangi kadi n-e taa n-buki madine je ti. ¹¹ Kadi səi dije ki njé ra kilə, ki dabi goto rəsi ti, ə irai kilə lə Bəbe ki me ki kare tɔ. ¹² Ningə kadi irai rənəl dɔ ne ti ki isi ngəmi tae, kadi orəi mesi dɔ kɔ ti, ə uwəi tɔgisi ba me kəl ta ti ki Luwə tɔ. ¹³ Kadi irai ki ngakəsi je me ne je ti ki to rəde, ə kadi uwəi mba je ki rəsi ti maje. ¹⁴ Injangi dɔ dije ki nje kadi səsi kɔ; injangi dɔde bi imani-de al. ¹⁵ Irai rənəl ki dije ki isi rai rənəl, ə inɔi ki dije ki isi nɔi tɔ. ¹⁶ Maji kadi ndusi osi go-naa ti. Isangi rəbi ne ra ki tɔba al, nə kadi isangi rəbi ne ra ki dɔe du. Ningə kadi oi rəsi tə njé gosi ki ngay al tɔ.

¹⁷ Re dəw ra səsi majal ə, ugəi-e kirə majal ki ra səsi kin ki majal al. Indəi dɔ rəsi ti kadi irai maji ta kəm dije ti pəti. ¹⁸ Kin ə re ta rəbi lapiya e rəsi ti, ə to kadi isangi ə, isangi adi lapiya to dansi ti ki dije pəti. ¹⁹ NGakom je, kadi səi je wa ugəi kirə majal ki dəw ra səsi al, nə iyəi wongi lə Luwə adi ədi dəwe. Tado Luwə əl me makitibi ti ləne ə nə:
«Mi ə mi nje kigə kirə majal ki dəw ra ki madine.

Dəw ki ra ne ki majal ki madine,

Mi ə m-a m-ɔje kəme to ti[☆].»

²⁰ Luwə ilə dɔ ti bəy tɔ ə nə:

«Re bɔ ra nje bə ləi ə, ade ne uso,

Re kində ra-e ə, ade man ay.

Re ira be ningə,

A to tə yal por ə ɔy buki dɔe ti be[☆].»

²¹ Adi majal dum dɔi al, nə kadi idum dɔ majal ki maji ki ra.

13

Təl rə go ndu ti lə nje kɔbe je

¹ Kadi dəw ki ra ka təl rəne go ndu ti lə njé kɔbe je ki isi dɔ be ti. Tado kɔbe ki to ban ban ka e Luwə ə e nje kadi dəw, ningə njé ki isi dɔ be ti, e Luwə ə ində-de. ² E mbata kin ə, dəw ki ində gune yə nje kɔbe ti, isi əsi ta ndu Luwə. Njé ki isi indəi gude yə nje kɔbe je ti, isi ndəri ta ki gangi lə Luwə rəi ki dɔde ti. ³ Ningə, dije ki njé ra ne ki maji ba isi bəli njé kɔbe je al, nə e dije ki njé ra ne ki majal ə isi bəli-de. Ə re ige kadi ibəl nje kɔbe al ba, ira ne ki maji par ə a piti. ⁴ Tado nje kɔbe e dəw ki isi ra kilə adi Luwə mba kadi kilə rasi e kilə ra ki maji. A kin ə re isi ira ne ki majal ba, ibəl nje kɔbe, mbata e kare ba aw ki ne kati al. Loki nje kɔbe gangi ta dɔ dəw ti ba, isi ra kilə lə Luwə, ɔji wongi lie dɔ dəw ti ki nje ra ne ki majal ade gər. ⁵ E mbata kin ə, maji ngay kadi dəw ilə dəne gin tɔgi ti lə nje kɔbe je. Ningə kadi ilə dəne gin tɔgi ti mbata bəl wongi lə Luwə al, nə mbata mər ta ki maji ki me dəw ti ndigi kadi dəw ra be. ⁶ E gine kin tɔ ə isi igəi la-mbə, tado dije ki isi taai la-mbə jisi ti, əi dije ki Luwə adi-de kilə kin kadi rai. ⁷ Lo kin ti, maji kadi adi dəw ki ra ne ki səbi kadi adi-e. Adi la-mbə dəw ki səbi kadi adi-e la-mbə, adi ne ki gangi dəsi ti dəw ki səbi kadi adi-e, ibəli dəw ki səbi kadi ibəli-e, ə əsi gon dəw ki səbi kadi əsi gone tɔ.

NDigi-naa ki yo je ki ne je

⁸ Adi kirə ne lə dəw madi to dəsi ti al. Kirə ki kadi to dəsi ti ba, kadi e kirə ndigi-naa ki kadi indigi-naa dansi ti ki yo je ki ne je par. Tado dəw ki nje ndigi madine, e dəw ki ra go

☆ 12:19 Dətərənom 32.35 ☆ 12:20 Tər ta je 25.21-22

ndu Luwə ti ilə taga pay. ⁹ M-əl be, mbata ndu-kun je lə Luwə əl ə nə: «A uwə marim al, a təl dəw al, a bogi al, a ndingə nē lə madi al.» Ningə ndu-kun je kin, ki ndəgi ndu-kun je ki rangi pəti, a ingə-de me ndu-kun ti ki kare ki ə nə: «A ndigi dəw madi tə darəi i wa be» kin[☆]. ¹⁰ Dəw ki nje ndigi dəw, a ra nē madi kare ki majal ki dəw madine al. Tado dəw ki nje ndigi madine, e dəw ki ra go ndu Luwə ti ilə taga pay.

Kisi də nja ti mba təl Kirisi

¹¹ Igəri dəkagilo ki j-isi ti ne kin maji, kadi e dəkagilo ki kadi indəli də bi ti ngata. MBata dəkagilo ki kəte j-ilə-n ngirə kində meje də ra maji ti lə Luwə kin, kaji e say səje bəy, nə ki basine kin, kaji e rəjeti basi ngata. ¹² Lo ki ndə nay ngay al ngata, lo ki ti e basi, ə maji kadi j-osi nē ra je ki me til ti ngərangi, ə adi j-oti nē rə je ki kadi ji rəi kada. ¹³ Adi pa njiyəsi e ki go rəbi ti ki maji, tə dije ki njé njiyə kada wangi. Kadi səi dije ki njé kuso nē kədi al nim, go kay kasi al nim, kadi səi njé kaya ki ra al nim, njé koo maji rəde al nim, njé kəl ki njé ra jangi al nim. ¹⁴ Maji kadi oti Bəbe Jəju Kirisi rəsi ti tə nē rə ləsi. Ningə kadi adi ndigi ra lə darə uwə mesi al, nə tə i i irai majal ki e ndigi ra lie.

14

Kadi dəw gangi ta də ngokone ti al

¹ Dəw ki e tō me kadi-me Kirisi ti, maji kadi uwəi-e ki rəsi ti ki kanji kadi igangi ta də nē ti ki to mee ti. ² Dəmajj ə dəw madi, aw ki kadi-me ki uso-n nē je pəti kare, ki kanji kadi mee uwe ki ta, ningə e ki nungi, ki kadi-me lie e ki tō, o mbi kam par tō. ³ Lo kin ti, səbi kadi dəw ki nje kuso nē je pəti, kidi dəw ki nje kuso nē je madi al kin al, ningə dəw ki nje kuso nē je madi al, maji kadi kidi dəw ki nje kuso nē je pəti al tō, tado e ka Luwə uwe ki rəne ti tō. ⁴ I nə ə kadi igangi ta də njé ra kilə ti lə dəw ki rangi ə? Re uwə rəne ba ta kilə ti ə se osi nangi ka, e kin e ta lə bae. Ningə a uwə rəne ba taa, tado Bəbe aw ki tōgi kadi ade uwə-n rəne ba.

⁵ Dəw madi a əl ə nə ndə je madi itə naa, ə dəw ki nungi a ə nə ndə je asi-naa pəti tō. Nə maji kadi dəw ki ra ka aw ki me ki kare də ndu ti lie ki a də ti. ⁶ Dəw ki oo kadi ndə madi itə ndəgi ndə je madi kin, əl mba kəsi-n gon Luwə, ə dəw ki uso nē je pəti, uso kadi əsi-n gon Luwə tō, mbata ra oyo Luwə də ti. Taa dəw ki uso nē je pəti al ka, ra mbata kəsi-gon Luwə tō, tado ra oyo Luwə də ti tō. ⁷ Təki rəjeti, dəw ki danje ti ki kadi isi ki dəne taa kisi ləne wa goto, taa dəw ki danje ti ki kadi oy koy ləne wa ka goto tō. ⁸ Re j-isi ki dəje taa ə e mbata lə Bəbe, a re j-oy ə j-oy mbata lə Bəbe tō. Adi kin ə re e-n kisi ki də taa, ə se e-n koy ka, je nē lə Bəbe. ⁹ Tado Kirisi oy, i lo koy ti mba kadi e-n Bə njé koy je ki njé kisi kəm je. ¹⁰ NGa i, ra ban ə isi gangi ta də ngokoi ti ə? Ra ban ə isi ikidi ngokoi ə? Kare kare pəti, j-a ji tēi j-ai ta kəm Luwə ti kadi a gangi ta dəje ti. ¹¹ Tado Bəbe əl me Makitibi ti ləne ə nə:

«Mi Bəbe, tək i m-isi-n ki dəm taa, m-əl səsi tək i:

Dije pəti a əsi məkəsidi nangi nōm ti,

Dije pəti a iləi tōji dəm ti[☆].»

¹² Lo kin ti, dəw ki ra a idə kər kilə rane ki səbi dəne wa nō Luwə ti.

¹³ Adi ji taai kəə ta gangi ta də-naa ti. Ningə kadi isangi rəbi kadi iləi jig i nō ngokosi ti al. Iləi jig i adi tige ile, ə se aw sie adi osi me nē ki majal ti al. ¹⁴ M-gər, to ay njay ki takul Bəbe Jəju, tək i nē ki to nje goto. A re dəw madi oo kadi nē madi e ki to nje ba, to nje mbata ti lə dəwe wa kin. ¹⁵ Re ituji me ngokoi mbata lə nē ki isi uso ningə, isi njiyə ki go rəbi ndigi-naa ti al jagi. Igə rəi maji, kadi ta lə nē kuso par ə adi dəw ki Kirisi oy mbata ti lie kin aw-n tuji ti al. ¹⁶ Kadi nē ki e nē ki maji ki rəsi ti, təl nē ki kadi ndəgi dije əli ta ki majal də ti al. ¹⁷ Tado kəbe lə Luwə e ta lə nē kuso ki nē kay al, nə e ta lə nē ra ki dana, ta lə lapiya ki rənəl ki NDil ki ay njay adi dəw. ¹⁸ Dəw ki isi ra kilə lə Kirisi ki go rəbe kin, e dəw ki nje ra nē ki nəl Luwə nim, dije ndigi ta lie nim tō.

☆ 13:9 Tee ki taga 20.13-17; Dətarənom 5.17-21; Ləbətiki 19.18 ☆ 14:11 Ejay 45.23

¹⁹ Adi ji sangi rəbi ki kadi re ki lapiya nim, rəbi ki kadi ji tōgi naa ti me kadi-me ti nim.
²⁰ Maji kadi ituji kilə lə Luwə mbata lə ne kuso al. E ki rōjeti kadi ne kuso je pəti dəw a
 uso, nə e go rəbe ti al kadi dəw uso ne ki kadi təl jigi tigə ngokoe ile me ne ki majal ti.
²¹ Maje ki ngay, e kadi dəw uso da al nim, ay kasi al nim, kadi ra ne madi kare ki kadi tigə
 ngokoe ile al. ²² Kadi-me ləi ki a dō ti kin, ingəm tə yai nō Luwə ti. Maji-kur e dō dəw ti
 ki me uwe ki ta dō rəbi ti lie al. ²³ Nə dəw ki me uwe ki ta dō ne ti ki isi uso, ta ki gangi
 e dōe ti, mbata e dəw ki kilə rae e ki go kadi-me ti al. NGa ningə, ji gər kadi ne je pəti ki
 dəw ra-de ki go kadi-me ti al, e majal.

15

Kadi dəw sangi rəbi ne ki kadi adi rənəl madine

¹ J-əi ki j-awi ki tōgi me NDil ti, maji kadi ji gəti njé je ki əi tō je, ki kanji sangi rəbi ne ki
 nəl meje. ² Maji kadi dəw ki ra danje ti sangi kadi ra ne ki nəl ngokone. Ra ne ki nəl-e ki
 mba maji lie kadi tōgi-n me ndil ti. ³ Kirisi ki dōne, sangi ne ki nəl rōne al, nə təkī Makitibi
 lə Luwə əl-n: «Nə taji je ki sōbi kadi aw ki dōi ti, təl ki dōe ti yo[☆].» ⁴ NGa ningə, ne je pəti
 ki ndangi me Makitibi ti dōkagilo ti ki kəte kin, ndangi mba kadi tə təl ne ndo mbata ti
 ləje. Makitibi ndo-je kadi kore me ki kuwə tōgi ba ləje re ki kində me dō ti. ⁵ Maji kadi
 Luwə ki nje re ki kore me ki kuwə tōgi ba ra adi tasi asi-naa maji təkī Jəju Kirisi ndigi-n.
⁶ Lo kin ti, a iləi tōji dō Luwə ti ki e Baw Babe ləje Jəju Kirisi ki me ki kare ki ndu ki kare.

Poy Ta ki Maji mbata lə dije pəti

⁷ Uwəi naa rō naa ti yo je ne je təkī Kirisi uwə-n səsi rōne ti kin be, mba kadi Luwə ingə-
 n tōba. ⁸ Təkī rōjeti, m-əl səsi, Kirisi təl nje ra kilə lə *Jipi je mba kadi təl-n ta ndu-kun
 ki Luwə un adi kade je. ⁹ Taa re mba kadi dije ki əi Jipi je al, iləi tōji dō Luwə ti mbata
 me-maji lie, təkī Makitibi lə Luwə əl-n ə:
 «M-a m-piti dan gin be je ti ki dangi dangi,
 Taa m-a m-osi pa m-ilə-n tōji dōi ti tō[☆].»

¹⁰ Ningə təl əl bəy ə nə:

«Səi gin be je ki dangi dangi, irai rənəl ki dije lə Babe[☆].»

¹¹ Bəy tō:

«Iləi tōji dō Babe ti, səi gin be je pəti,

Osi pa, ipiti-e-n, səi gin dije pəti[☆]!»

¹² Nje kəl ta ki ta Luwə ti Ejay əl tō ə nə:

«Dəw ki gin koji ti lə Jəse kare a re,

E ə a j taa kadi a o be dō gin be je ti ki dangi dangi,

Ningə e tō ə gin bee je kin a indəi mede dōe ti[☆].»

¹³ Kadi Luwə ki e nje re ki ne kində me dō ti, adi rənəl, ki lapiya lie tə səsi biyə ti, me
 kadi-me ti. Ningə kadi tōgi NDil Luwə adi kində me dō ti ləsi aw ki kəte kəte tō.

Kilə lə Pol

¹⁴ NGakom je, ki oji dōsi, mi ki dōm, m-gər maji, kadi mər ta ki maji rosi mesi, ne gər
 ki dum səsi goto, taa asi gaki kadi adi-naa ta koji yo je ki ne je tō. ¹⁵ Be ka, ki madi je,
 m-ndangi makitibi ki tōge to m-adi səsi kadi m-ole-n mesi. Ningə m-ra be oji dō maji ki
 Luwə ra səm. ¹⁶ Luwə ra adi m-un rōm m-ilə kō mbata kilə lə Jəju Kirisi ki rō dije ti ki əi
 *Jipi je al. Ində-m ta dangi kadi m-ilə mbə Poy Ta ki Maji lie, kadi dije ki əi Jipi je al təli
 kadi-kare ki nəl Luwə, kadi-kare ki NDil Luwə e dō ti. ¹⁷ Asi kadi m-ində gum me tō Jəju
 Kirisi ti oji-n dō kilə lə Luwə. ¹⁸ NGa ningə, re m-əl ta ba, m-əl ta dō ne ti kare ba par, adi
 e kun ki Kirisi un-m ra-n kilə adi dije ki əi Jipi je al təli rōde go ndue ti kin. Kirisi ra kilə
 ki ta ki tam ti nim, ki kilə ram nim, ¹⁹ taa ki tōgi ne koji je, ki ne je ki əti bəl, ki tōgi lə NDil
 Luwə. Be ə, j Jorijaləm ti biti tēē-n iliri ti, m-ilə mbə Poy Ta ki Maji lə Kirisi ki lo je pəti.
²⁰ Ningə m-ndigi ngay kadi m-ilə mbə Poy Ta ki Maji lo ki tō Kirisi ba ti al bəy par, mba

☆ 15:3 Pa je 69.10 ☆ 15:9 Pa je 18.50; 2 Samiyəl 22.50 ☆ 15:10 Dətərənəm 32.43 ☆ 15:11 Pa je
 117.1 ☆ 15:12 Ejay 11.10

kadi m-ində ngirə kilə ləm də kilə ti ki dəw madi ində ngire kəte al. ²¹ Loki m-ra be kin ba, m-ra təkī Makitibi lə Luwə əl-n ə nə:
«Dije ki dəw ilə-de mbə ta lie al a ooi-e,
ə dije ki ta lie osi mbide ti al, a gəri me ta kin tə[☆].»

Kəji ra lə Pol

²² E kin ə e ne ki ɔgi-m ta rəbi ki dəkagilo je pəti kadi m-aw rəsi ti. ²³ Nə ki basine kin, m-aw ki lo madi ki kadi m-ra kilə ti go lo je ti kin al ngata. E be ə, asi bal ngay bone, m-ndingə kadi m-aw rəsi ti. ²⁴ M-a m-aw dəkagilo ti ki m-a m-aw-n tsipay ti. Tado, m-ində mem ti kadi kawm ə, m-a m-təe dəsi ti kadi m-o səsi, ningə kadi irai səm adi m-aw m-təe titi. Nə ke ə, m-a m-o səsi kadi ngure ɔr dəm ti ndəy bəy taa m-a m-gangi m-aw. ²⁵ Ningə ki basine kin, m-isi m-aw Jorijaləm ti mba ra ki dije lə Luwə ki isi nu. ²⁶ Tado dije lə Luwə ki isi dənangi Masəduwan ti ki dənangi Akay ti uni ndude kawī ne kadi n-rai ki njé ndoo je ki dan dije ti lə Luwə ki isi Jorijaləm ti. ²⁷ Uni ndude rai ne kin, ningə e ne ki səbi kadi rai səde be wa. Tado kəte, dije ki əi *Jipi je al ingəi ne maji ki go NDil ti rəde ti əi ki əi Jipi je, ningə basine səbi kadi dije ki əi Jipi je al, rai ki Jipi je ki ne ki e ne maji lə darə ki to jide ti tə. ²⁸ Be ə, re m-ra kilə kin gine gangi, adi m-ilə kande ne kaw kin ji dije ti lə Luwə ki Jorijaləm ba, m-a m-aw tsipay ti ki rəbi ki dəsi ti. ²⁹ M-gər kadi kawm ki m-a m-aw ki rəsi ti, m-a m-aw ki njangi də lə Kirisī ki to mbar mbar.

³⁰ NGakom je, m-ilə dingəm mesi ti ki takul Bəbe ləje Jəju Kirisī, ki takul ndigi-naa lə NDil Luwə, kadi indəi rəsi naa ti səm, irəi ki kəl ta ki Luwə mbata ti ləm. ³¹ Əli ta ki Luwə mba kadi taa-m ji njé me ngə je ti ki Jude, taa kadi tə kadi-kare ki m-a m-aw-n Jorijaləm kin ka, dije lə Luwə taai ki rənəl tə. ³² Lo kin ti, m-a m-aw m-təe rəsi ti ki rənəl, ningə re Luwə ndigi ba, m-a m-uwə-n kə rəm rəsi ti ndəy tə. ³³ Kadi Luwə ki nje kadi Lapiya e naa ti səsi pəti. *Amen!

16

Kuwə ji-naa

¹ M-ilə konanje Pəbe ki e diyakir dan njé kaw-naa je ti ki me be ti ki Səkirə kin jisi ti[☆].
² M-dəji səsi kadi uwəi-e ki rəsi ti me tə Bəbe ti, uwəi-e rəsi ti kuwə ki asi ta tə dəw lə Luwə. Adi rəsi, irai sie me ne je ti pəti ki aw ki ndooe, tado e dəne ki ra ki dije ngay, taa mi wa ki dəm ka ra səm tə. ³ Uwəi ji Pirisika əi ki Akilasi adi-mi, əi madi-kiləm je me kilə ti lə Jəju Kirisī[☆]. ⁴ Əi je ə uni rəde, iləi kə, ajii-mi. Ningə e mi ki karm ə m-ra-de oyo al, nə e njé kaw-naa je pəti, ki əi *Jipi je al ə rai-de oyo. ⁵ Uwəi ji njé kaw-naa je ki isi me kəy ti ləde adi-mi tə. Uwəi ji nje ndigi ləm Epaynəti adi-mi, e ə e dəw ki dəsəy ki adi mene Kirisī dənangi Aji ti. ⁶ Uwəi ji Mari ki e dəw ki ra kilə ngay mbata ti ləsi kin adi-mi. ⁷ Uwəi ji nojim je Andironikusī əi ki Juniyasi ki əi madi dangay je ləm kin adi-mi. Əi njé kaw kilə je ki dije gəri gode maji ngay dan madide je ti, taa adi mede Kirisī nəm ti wa bəy. ⁸ Uwəi ji nje ndigi ləm me tə Bəbe ti Ampilyatusī adi-mi. ⁹ Uwəi ji madi-kiləje me kilə ti lə Kirisī, Urbə əi ki nje ndigi ləm ki ngay Isitasi adi-mi. ¹⁰ Uwəi ji Apələsi ki e dəw ki təji kadi ki adi mene Kirisī ki taga kin adi-mi. Uwəi ji dije ki me kəy ti lə Arisitobul adi-mi tə. ¹¹ Uwəi ji nojim Erodiyō adi-mi, taa uwəi ji dije ki me kəy ti lə Narsisi ki adi mede Bəbe adi-mi tə. ¹² Uwəi ji Tirpən əi ki Tirpoji ki əi dəne je ki rai kilə lə Luwə ngay kin adi-mi, taa uwəi ji konanm Pərsidi ki e dəne ki ra kilə lə Luwə ngay tə kin adi-mi. ¹³ Uwəi ji Rupusi[☆] ki e dəw ki Luwə kəte kin adi-mi, taa uwəi ji kəe ki e kom tə kin adi-mi. ¹⁴ Uwəi ji Asekirti nim, Piləgō nim, Ərməsi nim, Patirobasi nim, Ərmasi nim, ki ndəgi ngakoje je ki əi səde kin adi-mi. ¹⁵ Uwəi ji Pilologi əi ki Juli adi-mi, uwəi ji Nəre əi ki konanne adi-mi, taa uwəi ji Olimpasi ki dije lə Luwə pəti ki əi sie adi-mi tə. ¹⁶ Uwəi ji-naa kare kare ki kuwə-naa rə naa ti ki təji kadi səi ngakonaa je ki me Kirisī ti. *Njé kaw-naa je lə Kirisī pəti uwəi jisi.

Ta ki dəbəy ti

¹⁷ NGakom je, m-ilə dɪngəm mesi ti kadi ɪndəi kəm-kədi dərəsi ɔji-n də dije ki njé re ki gangi-naa dansi ti, ki nje bʊki dije wale kadi tʰai rə nɛ ndo ki səi ɪngəi. Maji kadi ɔri rəsi rəde ti kə. ¹⁸ Tado ko dije ki be kin, isi rai kilə lə ʔabe ləje Kirisi al, nə isi rai kilə mba kandade yo. Ki kuji ta je ki tade ti, ki to-naa pe pe, ə isi ədi dije ki kəmde tijə də nɛ ki majal ti al. ¹⁹ Ki ɔji dəsi, dije pəti gəri təl rə go ta ti ləsi. Lo kin ti, m-ra rənəl ɔji-n dəsi. NGa ɲingə m-ndigi kadi kəmsi tijə də nɛ ki maji ti, ə kadi kəmsi ay njay kadi ɔri rəsi kə me nɛ ki majal ti. ²⁰ ɲingə Luwə ki nje re ki lapɪya a rigiji də *Satə gin njasi ti basine. Maji kadi me-maji lə ʔabe ləje Jəju Kirisi e naa ti səsi.

²¹ Madi kiləm Timote[☆] uwə jisi, taa nojim je Lusiyusi nim, Jasə əi ki Sosipatər nim uwəi jisi. ²² ɲingə mi Tərtiyusi ki nje ndangi makitibi lə Pol kin, m-uwə jisi me kində rə naa ti lə ʔabe. ²³ Gayusi[☆] ki m-isi bə lie uwə jisi. Erasi[☆] ki e nje ngəm la ki me bə bo ti ki ne uwə jisi, taa ngokoje Kartusi ka uwə jisi tə. [²⁴ Kadi me-maji lə ʔabe ləje Jəju Kirisi e naa ti səsi pəti.]

Kilə tɔji ki də ʔabe ti

²⁵ Tɔji ki də Luwə ti ki asi kadi adi səsi tɔgi ki go rəbi lə Poy Ta ki Maji lə Jəju Kirisi ki m-ilə səsi mbɛe. Ki rəbi lə Poy Ta ki Maji kin, Luwə tɛɛ ki də nɛ ki to lo bəyɔ ti lo kilə ngire ti nu, ²⁶ nə basine gine tɛɛ taga wangi kin. Gine tɛɛ ki taga wangi ki rə dije ti ki əi *Jipi je al, ki takul makitibi ki njé kəl ta ki ta Luwə ti ndangi. NDangi ki go ndu ti lə Luwə ki nje kisi biti ki nɔ ti kadi dije ki əi Jipi je al adii mede Luwə, ə kadi təli rəde go ndue ti. ²⁷ Tɔji ki də Luwə ti ki e ki karne ba ə e nje gosi, ki dəkagilo ki dəkagilo me tə Jəju Kirisi ti. *Amen!

Makitibi ki dɔsay ki Pol ndangi adi Koreṭi je

Ta ki dɔ makitibi ti ki dɔsay ki Pol ndangi adi Koreṭi je

MBa lə Pol ki kɔ joo ki mba kilə mbɛ Poy Ta ki Maji ki aw, aw tɛɛ Koreṭi ti ki e bɛ bo kare ki dɔnangi Girəsi ti. Loki Pol aw tɛɛ Koreṭi ti, isi ti nɔɔ ra nay dɔgi gide jijoo. Ningə njé kaw-naa je ki Pol ində ngirəde, əi dije ki əi Jipi je al, ki əi njé tɔ ba je al.

Koreṭi e bɛ bo ki nɛ kingə e ngay me ti ki takul toe kadi ba bo ti ki ra adi bato je rai ngay titi. NJé ra gati je uwai naa ti be, taa njé nɛ gər je ki dangi dangi ka əi ngay me ti tɔ. Nə nɛ kare ki majal, kaya ki ra rosi mee. Ra adi njé kaw-naa je ki əi ngə bəy kin, nɛ je ngay tilə-de naa ti. Lo kin ti, Pol ga ta ngay dade ti, tado loki iyə-de ə aw lo ki rangi ti, nja naa ti naa ti, ingə poyde ki ade rənəl al. E be ə, ndangi-n makitibi ki asi sɔ be adi-de. Makitibi je ki joo ə j-ingə-de me Kilə-mindi ti ki sigi ne kin, nə njé ki joo dəw gər lo ki tade ti ti al. Pol əl ta lade: ki kare me 1 Kor 5.9-13, ə e ki nungi me 2 Kor 2.3 tɔ. Ningə makitibi je ki joo ki j-ingə dan made je ti ne kin, Pol ndangi-de dəkagilo mba ti lie ki kɔ mitə ki mba kilə mbɛ Poy Ta ki Maji. Ki dɔsay Pol ndange Epəji ti, ə e ki kɔ joo ndange Epəji ti wa tɔ ə se dɔnangi Masəduwan ti wa be.

Me makitibi ti ki dɔsay kin, go ta kuwə ji-naa ti, ki kəl ta ki Luwə ki mbata maji lie ki ra (1.1-9), Pol daji njé kaw-naa je ki Koreṭi ti kadi indəi ngangi gangi-naa ki to dande ti kin nim (1.10-4.21), kadi əsi kaya ki ra ngərangi nim (5), kadi iyəi ta kaw ki ndu kasi-naa al ki dande ti nɔ njé gangi ta je ti ki gəri Luwə al kin nim tɔ (6.1-11). Pol təl a nɔɔ əl-de bəy tɔ kadi gəri lo kində kəmde go darəde ti ki e kəy kisi NDil Luwə kin tɔ (6.12-20). Ningə go ta kəji je ti kin, Pol tur ta je ti ki dangi dangi ki njé kaw-naa je daji-e me makitibi ti ki iləi adi-e. Adi e ta ki əji dɔ:

Taa-naa (7);

Ta ki dɔ kuso da je ti ki awi nɔ kagi yo je ti, ki ta ki dɔ pa njiyade me nɛ je ti pəti ki aw naa ti ki yə Luwə al (8.1-11.1);

Ta ki dɔ njé kaw-naa je ti ki nɛ kuso lə Bəbe (11.2-34);

Ta ki dɔ kadi-kare je ti lə NDil Luwə (12-14);

Ki ta ki dɔ ki njé koy je lo koy ti (15).

Pol təl ta makitibi ləne ki poy ta je madi tɔ (ta ki dɔ nɛ kaw ti nim, ndigi ra je lə Pol nim...), kuwə ji-naa tɔ (16).

Me nɛ je ti pəti ki asi-naa al dan Koreṭi je ti kin, Pol əl-de təkəi təl rɔ go ndu ti lə Kirisi par ə a ra kadi nɛ je asi-naa. NGA ningə ndigi-naa ki rɔjeti lə ngakonaa je ə e rəbi ki maji itə rəbi je pəti tɔ (13).

Kuwə ji-naa

¹ Mi Pol ki Luwə bar-m, ki go me ndigi ti lie kadi mi nje kaw kilə lə Jəju Kirisi, naa ti ki ngokoje Sositan[✠], ² j-uwə jisi səi njé kaw-naa je ki isi Koreṭi[✠] ti, j-uwə jisi səi njé ki Luwə ər səsi me majal ti kɔ ki go rəbi kində rɔ naa ti ki Jəju Kirisi, j-uwə jisi səi njé ki Luwə bar səsi tə dije ki kay njay ləne, j-uwə jisi səi dije pəti ki, me lo je ti ki dangi dangi, isi bai tɔ Bəbe ləje Jəju Kirisi, Bəbe ləsi ki Bəbe ləje. ³ Kadi me-maji ki kisi-maje lə Bawje Luwə əi ki Bəbe Jəju Kirisi e dəsi ti.

Ra maji lə Luwə me Kirisi ti

⁴ M-ra oyo Luwə ləm ki ndɔ je ndɔ je ki mbata ləsi. M-ra-e oyo əji dɔ me-maji lie ki to dəsi ti me kində rɔ naa ti ki Jəju Kirisi. ⁵ Tado me kində rɔ naa ti ki Kirisi kin ə maji ur-n səsi me kuji ta ti ki me nɛ gər ti. ⁶ Naji ki ma ki dɔ Kirisi ti e ki ma ki tɔgi dansi ti, ⁷ adi kadi-kare madi kare ki du səsi goto. Isi ingəmi ndɔ ki Bəbe ləje Jəju Kirisi a tɛɛ-n

✠ 1:1 Knjk 18.17 ✠ 1:2 Knjk 18.1

høy. ⁸ Kĩrisi wa ki dõne a adi sãsi tõi kadi uwõi rõi ba bitĩ dõbõy ndõ ti. A adi uwõi rõi ba mba kadi ndõ tål-e ßa sõi ki ta dõsi ti al. ⁹ MBata Luwõ ki nje ßar sãsi, ilõ sãsi naa ti ki NGone Jõju Kĩrisi ki ßabe lãje, e Luwõ ki nje ka dõ ndune ti. ¹⁰ NGakom je, m-ndõji sãsi me tõ ßabe ti lãje Jõju Kĩrisi kadi adi ndusi e naa ti. Adi gangi-naa goto dansi ti. Maji kadi adi tagasi je ki angalsi je e naa ti kare ba. ¹¹ MBa ri õ m-õl ta kin be wa? M-õl be mbata dije ki Kolowe ti õli-mi ta ki dõsi ti adi-m m-o. ¹² Ningõ ne ki m-ge kadi m-õl sãsi, m-o tõi dansi ti dõw madi õ nã: «Mi dõw lã Pol», ki nungi õ nã: «Mi dõw lã Apolosi[✠]», ki rangi õ nã: «Mi dõw lã Piyõr», õ e ki rangi ßõy õ nã: «Mi lã Kĩrisi». ¹³ Õ se Kĩrisi e ki gangi rõne dana wa? Se e Pol õ ßõi-e dõ kagi-dõsi ti mbata lãsi wa? Se rai sãsi batõm me tõ Pol ti wa? ¹⁴ M-ra oyo Luwõ tõi ra adi m-ra batõm dõw madi kare dansi ti al. Dije ki m-ra-de batõm e Kĩrisipusi[✠] õi ki Gayusi par. ¹⁵ Dõw madi kare ki a õ nã rai ne batõm me tõm ti goto. ¹⁶ Dije ki m-ra-de batõm ßõy tõ ßa, e njõ ki me kõi ti lã Isitõpanasi. Ki rangi to nõõ ningõ, m-o al ngata. ¹⁷ E ki mba kilõ mbõ Poy Ta ki Maji õ Kĩrisi ilõ-m, ßi e ki mba ra batõm al. Kilõ mbõ Poy Ta ki Maji kin e ki gosi ta ki ta ti al. Re e ki gosi ta ki ta ti ningõ, koy Kĩrisi dõ kagi-dõsi ti a tål ne ki ndae goto.

Kĩrisi e tõi ki tår lã Luwõ

¹⁸ MBõ koy Kĩrisi dõ kagi-dõsi ti e ta mbõ ki rõ dije ti ki isi awi tuji ti. Nã ki rõjeti je ki j-ingõ kaji ningõ e tõi lã Luwõ. ¹⁹ Makitibi lã Luwõ õ nã: «M-a m-tuji tår lã njõ tår je, ningõ njõ ne går je, m-a m-ro ta ne går lãde kadi tål ne ki kare[✠].» ²⁰ Nje tår e ra be? Nje ndõ ndu-kun e ra be? Nje naji ta e ra be? Tår lã dõw ki duniya ti õ yõ Luwõ tål-e ne ki mbõ ti. ²¹ E be mbata tår ki dõnangi ti ne asi kadi aw ki dije adi gõi tår lã Luwõ al. E be õ Luwõ ndigi ngay kadi n-aji dije ki adi-e mede. Dije ki adi-e mede ki go rõi kilõ mbõ Poy Ta ki Maji ki dõw oo õ to tã ta mbõ yo. ²² *Jipi je dõji kadi n-ooi ne kõi, Giraki je sangi tår tõ. ²³ Ki sõi dõje ningõ, j-ilõ mbõ Kĩrisi ki ßõi-e dõ kagi-dõsi ti. MBõ kin tål jigi tigõ Jipi je, õ e ta mbõ ki rõ dije ti ki õi Jipi je al tõ. ²⁴ Nã ki rõ dije ti õi Jipi je ki dije ki õi Jipi je al, ki Luwõ ßar-de ningõ, mbõ lã Kĩrisi kin e tõi ki tår lã Luwõ mbata ti lãde. ²⁵ Tadõ ta mbõ lã Luwõ kin e tår ki itõ tår lã dije, õ tõi goto lã Luwõ kin e tõi ki itõ tõi lã dije.

²⁶ NGakom je, indõi kãmsi maji oi. Dansi ti ki Luwõ ßar sãsi kin, njõ tår je ki go darõ ti õi ngay al, njõ tõi je õi ngay al, njõ tõba je õi ngay al tõ. ²⁷ Ningõ kadi igõi tõi Luwõ kõi ne je ki njõ tõi al ki dõnangi ti ne mba kadi ilõ-n rõsõl dõ ne je ti ki njõ tõi. ²⁸ Luwõ kõi ne je ki kãme goto, ne ki dije kidi-e dõnangi, ne je ki õi ne madi al, mba ro-n ta ne je ki dije ooi ndade. ²⁹ Be mba kadi dõw madi indõ gune nõ Luwõ ti al. ³⁰ E Luwõ õ ilõ sãsi naa ti ki Kĩrisi. Kĩrisi ki ßõne e tår lãje ki j rõ Luwõ ti. E õ, ki go rõi lie, Luwõ õr-n ta dõje ti, adi j-ayi njay, ugõ dõje ji majal ti. ³¹ E be tõi makitibi lã Luwõ õl-n õ nã: «Dõw ki ge kindõ gune ningõ, maji kadi un ßabe õ indõ-n gune[✠].»

2

Kilõ mbõ Poy Ta ki Maji lã Pol

¹ NGakom je, loki m-aw dansi ti, m-ilõ sãsi mbõ poy ta ki rõjeti lã Luwõ, ki to lo ßõyõ ti, e ki ne går ki al dõsi õ se ki tår ta õ m-ilõ-n sãsi mbõ kin al. ² MBata loki mi dansi ti, ne ki rangi ki m-sangi goto. M-sangi kadi igõi Kĩrisi par kare ba. Adi e Kĩrisi ki ßõi-e kagi-dõsi ti. ³ Loki mi dansi ti, mi me tõi goto ti. M-õl sãsi ta me dadi ti ki ßål. ⁴ Ne ki m-ndõ sãsi ki mbõ Poy Ta ki Maji ki m-ilõ sãsi kin, e ki ta ne går lã dõw al. E ki go kõi tõi ti lã NDil Luwõ. ⁵ Be mba kadi kadi-me lãsi ilõ ngirõne dõ ne går ti lã dõw al, nã dõ tõi ti lã Luwõ yo ta. ⁶ Ningõ, je ka ji ndõ njõ kadi-me je ki tõi gangi me ndil ti ki me tår tõ. Nã ke õ e tår lã dije ki dõnangi ti ne al. Ta e tår lã njõ tõi je ki dõnangi ti ne ki ndõ madi õ a tuji kin al tõ. ⁷ J-ilõ mbõ tår lã Luwõ. Tår ki kuti gide ki to lo ßõyõ ti. E tår ki Luwõ indõ dõe dana kõe nõ kindõ duniya ti mbata tõba lãje. ⁸ Tår ki dõw kare ki dan njõ tõi je ti ki dõnangi ti ne ki går goto. Re kãnde tõe dõ tår ti kin õ re a ßõy ßabe ki nje tõba kagi-dõsi ti al. ⁹ Ningõ,

✠ 1:12 Knj 18.24 ✠ 1:14 Knj 18.8 ✠ 1:19 Ejay 29.14 ✠ 1:31 Jërõmi 9.23

tāki makitibi lə Luwə əl-n, e ne ki kəm dəw oo al, e ne ki mbi dəw oo al, e ne ki dəw ga mene ti al tə. E ne ki Luwə ində dəe dana mbata ti lə dije ki ndigi-e[☆]. ¹⁰ NGa ningə, Luwə tēe ki dəe adi-je ki go rəbi lə NDil. MBata NDil oo gin ne je pəti. NDigi ra je lə Luwə ki to lo bəyɔ ti ka NDil oo. ¹¹ Ki oji də dəw, dəw madi ki gər ne je ki to rə madine ti goto. E ndil ki to rə dəw ti kin par ə gər ne je ki to rəe ti. E be ə, yə Luwə ka to be tə. NDil Luwə ki karne ba par ə gər ne je ki to rə Luwə ti. ¹² NGa ningə, ndil ki e meje ti je kin e NDil ki dənangi ti ne al, nə e NDil ki i taa rə Luwə ti nu, mba kadi ji gər-n ne je ki Luwə adi-je ki go me-maji ti lie. ¹³ Ningə, j-əl tae ki rəbi ne gər lə dəw al, nə ki rəbi lə NDil. E be ə, j-isi j-ɔr gin ne ki rəjeti lə NDil, j-adi dije ki go NDil ti. ¹⁴ Dəw ki aw ki NDil Luwə me ne ti al, asi kadi a ingə ne ki rəjeti ki i rə Luwə ti al. MBata e NDil Luwə par kare ba ə adi dəw gər ne je ki rəjeti kin. ¹⁵ Dəw ki aw ki NDil Luwə mene ti asi gangi ta də ne je ti pəti, ningə dəw ki rangi asi gangi ta dəe ti al. ¹⁶ Makitibi əl ə nə: «Nə ə gər ta ga lə Bəbe wa? Se nə ə asi kəje ta wa[☆]?» Dəwe goto, nə je, j-aw ki taga lə Kirisi.

3

Gangi-naa ki to dan njé kaw-naa je ti ki Korēti

¹ NGakom je, ki rəjeti ba, ta ki m-əl səsi kəte kin m-əl səsi tə dije ki go darə ti, tə dije ki əi ngan je ki du me kadi-me Kirisi ti. M-əl səsi ta tə dije ki go ndil ti al. ² E mbata kin ə, m-adi-n səsi ne kuso ki ngə al, m-adi səsi mba yo. Tado təgisi asi kadi usoi ne ki ngə al. Biti bone wa kin ka asi kadi usoi ne ki ngə al. ³ Asi al, tado səi dije ki go darə ti bəy. Səi dije ki go darə ti, isi njiyə ki go darə ti. M-əl be mbata isi rai-naa ni je, isi gaki-naa je. ⁴ Loki dəw madi ə nə ne dəw lə Pol, ningə ki nungi ə nə ne dəw lə Apolosi kin se e njiyə ki go darə ti al ə se e ri wa? ⁵ Apolosi ki Pol əi nə je ə? Apolosi ki Pol əi bəə kilə je lə Luwə. Əi bəə kilə je ki go rəbi ləde ə adi mesi Bəbe. Dəw ki ra danje ti ra kilə ləne tāki Luwə ade-n. ⁶ Mi m-dibi ko, Apolosi e nje ra man də ti, ningə Luwə ə e nje ra kadi ibə. ⁷ Nje mə ko ki nje ra man də ti əi ne madi al. Dəw ki kadi təe ba də ti e Luwə ki nje ra kadi təgi. ⁸ Nje dibe ki nje ra man də ti asi-naa. Ningə dəw ki ra dande ti a ingə ne kigə go ji ki asi ta kilə lie ki ra. ⁹ MBata je madi-kilə je lənaa me kilə ti lə Luwə. Ningə səi, səi ndə lə Luwə, səi kəy kində je lie. ¹⁰ Ki go me-maji ti lə Luwə ki ilə-n kilə ləne jim ti, m-ində ngirə kilə dansi ti tə nje kində ngirə kilə ki maji. Ningə ki basine kin dəw ki rangi ində ta jim. Ke ə, kadi dəw ki ində ta kilə kin ba, ində kəmne go kinde ti ki a ində maji. ¹¹ Dəw a ində ngirə kilə kin rangi al ngata. NGirə kilə ka ə to ne ə e Jəju Kirisi par. ¹² NGa ningə re dəw ində ta kilə kin ki ɔr, ə se arja, ə se ki mbal ki ndole, ində ki kagi, ə se burim wale, ə se ki kadi ne ka, a to ki taga. ¹³ MBata ndə gangi ta ti ə, ne je pəti ginde a tēe, ningə por a naa təgi kilə je pəti kadi dije a oy maje ki maje al. ¹⁴ Re kilə ki dəw ində də ngire ti kin, ngə a taa ningə, bae a ingə ne kigə go jine. ¹⁵ A kin ə, kilə kin por ɔ-e tə ningə, bae a ingə ne kigə go jine al. Dəw kin a ingə kaji, nə e kaji ki a tēe-n ta por ti jati jati. ¹⁶ Səi ba səi kəy kisi Luwə, nə igəri se igəri al wa? ¹⁷ Re dəw tuji kəy kisi Luwə ningə, Luwə a tuje dəwe kin tə. MBata kəy lə Luwə ay njay, ningə səi ə, səi kəy kisi Luwə. ¹⁸ Maji kadi dəw ndam ki rone al. Kin ə re dansi ti, dəw madi oo rone tə nje tər ki go taga ti ki dənangi ti ne ningə, maji kadi dəwe kin təl rone mbə ti. Təl rone mbəti kadi tə ingə-n tər ki rəjeti. ¹⁹ Tado tər ki dənangi ti ne Luwə oo kadi e də majal. Be ə makitibi lə Luwə ə nə: «Luwə uwə njé tər je ki ta me ta ngom je ti ləde.» ²⁰ Taa təl əl bəy tə ə nə: «Luwə gər taga lə njé tər je, ningə oo kadi e ne madi al.» ²¹ Səbi kadi dəw madi un dije ində-n gune al, mbata ne je pəti e yasi. ²² E-n Pol, ə se Apolosi, ə se Piyər, ə se dənangi, ə se kisi ki də taa, ə se koy, ə se ne je ki bone ə se ki lo ti ti, ne je kin pəti e yasi. ²³ Ningə səi, səi yə Kirisi, ə Kirisi e yə Luwə tə.

4

Kilə ra njé kaw kilə je

¹ Ningə, maji kadi oi-je tə bəə kilə je lə Kiriṣi. Oi-je tə njé ngəm ne je lə Luwə, ne ki rojēti ki to lo bəyɔ ti. ² NGa ningə, ne ki ba nje ne a ge rə nje ngəm ne ti, e ka dana par. ³ Ki ɔji dəm, ta kadi səi, ə se njé gangi ta də dije ti, igangi ta dəm ti ra-m bəl al. Ta mi wa ki dəm, m-gangi ta də rəm ti al tɔ. Tado m-ra ne ki majal al. ⁴ Ningə, e kin ə a ra kadi mi dəw ki dana al. Bəbe wa ə a gangi ta dəm ti. ⁵ MBata kin ə, maji kadi igangi ta də dəw ti kəte nɔ dəkagiloe ti al. Ingəmi dəkagilo ki Bəbe a re ə, ne je ki toi lo bəyɔ ti me til ti, a ilə kunjji dəde ti kadi a toi taga wakisa ta kəm dije ti. Ningə a tɛɛ ki gin ndigi ra lə dəw ki ra ki to me ti. Lo kin ti, Luwə a ilə tɔji də dəw ti ki ra, ki go kilə rae ti. ⁶ NGakom je, m-əl səsi ta ki go kuje je ki dangi dangi ɔji də Apolosi nim, ɔji dəm mi wa nim, mba kadi indoi ne roje ti. M-ra be mba kadi dəw ra yəne adi al də ndu ki makitibi lə Luwə əl kin al. MBa kadi uni dəw indəi gusi, indori-naa al. ⁷ Se nə ə e nje ra kadi ito dangi dan dije ti wa? Se e Luwə ə e nje kadi ne je pəti ki aw-n kin al wa? NGa ə re e Luwə ə adi ne je pəti ki aw-n kin ningə, ra ban be ə isi ində-n gui tə ne ki e j wa ə ingə ki dərɔi be ə? ⁸ Ki basine kin, ingəi ne asi səsi ngata, səi njé ne kingə je. Kin isi ɔi be ki kanji kadi je səsi də ti. M-ndigi kadi e bəkɔ ki rojēti wa ə ɔi be, adi j-ɔ-n səsi. ⁹ Ningə, to təkɪ je ki madi je ki njé kaw kilə je kin, Luwə ində-je go dije ti gogi be. Ji to tə dije ki gangi ta koy dəde ti be. MBata Luwə iyə-je ji dije ti adi ji təl ne koo ta kəm dije ti pəti. Ta kəm malayka je ti ki ta kəm dije ti. ¹⁰ Je, ji təl mbə je mbata ti lə Kiriṣi, ningə səi, səi njé kəm-kaa je me Kiriṣi ti. Je njé tɔgi al, nə səi, səi njé tɔgi je. Je, dije isi kidi-je, ningə səi, dije isi buki səsi ti. ¹¹ Biti bone ka j-isi j-ingə kɔ. Ne kusoje goto, man kayje goto, kibi kɔje goto. Dije isi adi-je kɔ, j-ilə mbir mbir ki lo. ¹² Darɔje je wa, ji ra kilə j-ɔ rɔgɔgɔ taa j-ingə ne kusoje me ti[☆]. Dije taji-je ka, ji njangi dəde, rai-je kɔ ka j-uwə tɔgi je ba. ¹³ Əli ta je ki majal dɔje ti ka, j-ilə dɪngəm me naa ti. Biti bone ka dije ooi-je tə sɪ ki kəsi kilə kɔ. Ooi-je tə tɔ dije ki ndade goto.

¹⁴ M-əl səsi ta tə nganm je ki njé ndigi ləm. E ki mba kulə-n rəsəl dəsi ti ba m-ndangi-n ta kin m-adi səsi al, nə e ki mba kadi m-tɛɛ-n kəmsi maji də ne je ti. ¹⁵ Ningə, re njé kər nɔsi je ki me kadi-me Kiriṣi ti əi dibi kuti ka, bawsi ki go ndil ti e kare ba. MBata mi ə mi bawsi ki nje kilə səsi mbɛ Poy Ta ki Maji lə Kiriṣi. ¹⁶ E be ə, m-dəji səsi kadi oi go njam maji. ¹⁷ M-ilə Timote[☆] ki rəsi ti ki mbata ta kin. Timote ki e ngonm ki nje ndigi ləm, ngonm ki dana me ta ti lə Bəbe. Timote a ole mesi də ne ndo ti ləm me kisi ki də taa ti ki Kiriṣi. Kuje ki m-isi m-ndo-n njé kaw-naa je ki lo je pəti. ¹⁸ Dije madi sii gidide, ooi təkɪ m-a m-təl tə m-tɛɛ rəsi gogi al ngata. ¹⁹ Nə re Luwə ndigi ə dəkagilo ngay al par ə m-a m-tɛɛ rəsi ti nɔɔ. Ningə dije ki njé si gidide kin, m-a m-o-n ta kəlde par al, nə m-o-n kilə ki tɔgide asi ra tɔ. ²⁰ Tado kɔbe lə Luwə e me ta ki kəl ti al, nə e me tɔgi ti. ²¹ E ri ə indigi dana? Indigi kadi m-aw rəsi ti ki gəl jim ti ə se kadi m-aw ki ngame ki rəsi ki ndigi-naa, ki e ngame ki səl ləm ləm ə.

5

Kaya ki to dan njé kaw-naa je ti ki Koreṭi

¹ Dije əli ki lo lo adi m-o təkɪ kaya ki to kəl tae al to dansi ti. Dije ki gəri Luwə al ka, dəw ingə ko kaya ki be kin dande ti al. J-o kadi dəw kare dansi ti isi sangi ne bawne[☆]. ² Ə səi, isi sii gidisi. Ne kin, e ne ki kadi a adi səsi ndingə rɔ. Ningə dəw ki be kin e dəw ki kadi a tuwəi-e dansi ti kɔ. ³ Ki ɔji dəm, mi say səsi, nə təkɪ mi səsi naa ti me ndil ti, m-gangi ta də dəwe ti kin me tɔ Jəju Kiriṣi ti. M-gangi ta dəe ti təkɪ mi səsi naa ti be. ⁴ Ningə loki a kaw-naa ə mi səsi naa ti me ndil ti, tɔgi Bəbe ləje Jəju a e naa ti səje də ta ki gangi ti kin. ⁵ Dəw ki be kin, səbi kadi iyəi-e ji Satə ti kadi tuji darɔe kɔ. *Satə tuji darɔe kɔ kadi ndile ingə kaji ndɔ təl Bəbe Jəju ti. ⁶ Ne ki kadi isii gidisi, mi m-o al jagi. Se igəri al wa? Əm ki ndəy be ki dəw ləy-n nduji, a ra adi nduji j. ⁷ Səbi kadi ɔri əm ki kəke dansi ti kɔ, mba kadi səi nduji ki ləy ki sigi. Səi nduji ki ləy ki sigi mbata əm goto dansi ti. Əm ki kəke goto dansi ti, tado ngon bati ra nay taa kilə taa ləje e ki kijə minde. ⁸ Adi ji rai nay taa kilə taa kin ki əm ki kəke al. Adi ji rai ki əm majal al, adi ji rai ki əm me ndul al. Nə adi ji rai ki

☆ 4:12 Knjk 18.3; 20.34 ☆ 4:17 Knjk 16.1 ☆ 5:1 Ləbətiki 18.8; Dətərənom 23.1

nduji ki løy ki əm goto me ti, ki e nduji ki ay njay, ki rōjeti. ⁹ Me makitibi ti ki m-ndangi kəte madi səsi kin, m-əl səsi kadi indoləi-naa ki dije ki njé ra kaya je al. ¹⁰ Ningə, m-əl be mbata lə dije pəti ki dənangi ti ne ki njé ra kaya je, ə se njé ra majal je, ə se njé bogi je, ə se njé kəsi dəde nangi nō kagi yo je ti, al. Re e be ningə, a tēēi kə dande ti. ¹¹ Ne ki m-əl səsi, səbi də dəw ki ə nə ne nje kadi-me, ningə isi ta ra kaya ti, isi ta ra mal la ti, isi ta kəsi dəne nangi nō kagi yo je ti, isi ta ne taji ti, isi ta ra go kasi ti, ki ta bogi ti. Dəw ki be kin ə kadi indəi rəsi naa ti sie al. ¹² E ta ləm mi ə kadi m-gangi ta də dije ti ki əi njé kadi-me je al, al. Ningə, e njé ki əi dan njé kaw-naa je ti ə kadi a gangi ta dəde ti. ¹³ Njé ki əi njé kadi-me je al, e Luwə ə a gangi ta dəde ti. Ituwəi dəw ki nje me ndul dansi ti kə[☆].

6

Ta ki gangi ki dan njé kadi-me je ti

¹ Loki ta to dansi ti, səi ki adi mesi Jəju ningə, itəli uni awi nō njé kəbe je ti ki gəri Luwə al bəy tə. İrai be ki mba ri wa ka dəw gər al? Uni ta awi nōde ti, ə iyəi dije lə Luwə. ² Se igəri kadi dije ki kay njay lə Luwə ə a gangi ta də dije ki dənangi ti ne al wa? Kin ə igəri kadi e səi je ə a igangi ta də dije ti ki dənangi ti ne ningə, ra ban be ə asi kadi igangi ngan ta je ki majal be ki to dansi ti al ə? ³ Se igəri kadi e j-əi je ə j-a ji gangi ta də malayka je ti al wa? Ə kin ə e be ningə, ra ban be ə j-asi kadi ji gangi ngan ta je ki toi danje ti bone kin al ə? ⁴ Gine e ri ə, loki ngan ta je ki be kin toi dansi ti ningə, uni awi rə dije ti ki əi ne madi al dan njé kaw-naa je ti ə? ⁵ M-əl səsi ta kin be kadi rəsi səl səsi. Ningə, se dəw madi kare be ki nje kəm-kədi, ki kadi gangi ta dan ngakone je ti ki njé kadi-me je goto biti wa? ⁶ Ə kadi ngakonaa je ki me Kirisi ti uni-naa awi nō dije ti ki gəri Luwə al! ⁷ Ki rōjeti ba, kaw ə wa ki awi ki naa lo gangi ta ti kin, tōji kasi al ləsi ki taga ngata. Se ra ban ə indigi kadi isi də ti ki njé ki rai səsi ne ki go rəbe ti al kin al wa? Se ra ban ə iyəi adi tuji ne ləsi par al wa? ⁸ Ə, səi yo ta itəli isi rai ne ki go rəbe ti al, isi bogi ngakəsi je ki me Kirisi ti. ⁹ İgəri kadi njé ra ne je ki go rəbe ti al, a oy kəbe lə Luwə al, ə se igəri al wa? Maji kadi ədi rəsi al, tadə njé ra kaya je, ki njé ra yo je, ki njé kuwə marim je, ¹⁰ ki dingəm je ki njé sangi-naa je, ki njé bogi je, ki njé kəm-nda je, ki njé kasi ra je, ki njé taji ne je, ki njé taa ne lə dije də gu ti je, dije kin pəti a ooi kəbe lə Luwə al. ¹¹ Ne je kin ə e kilə ra dije madi dansi ti kəte. Nə basine, səi dije ki Luwə togı səsi adi ayi njay, Luwə ində səsi ta dangi mbata ti lie, Luwə ər ta dəsi ti ki tə Bəbe ləje Jəju Kirisi, taa ki takul NDil ki kay njay tə.

Darəje e Kəy kisi NDil Luwə

¹² Dije madi əli əi nə: «Ta rəbi to kadi m-ra ne je pəti ki mem ndigi kare.» E ki rōjeti, «ta rəbi to kadi m-ra ne je pəti ki mem ndigi kare,» nə ne je pəti maji səm dərə al. «Ta rəbi to kadi m-ra ne je pəti ki mem ndigi kare.» Nə m-ndigi kadi ne madi aw ki tōgi dəm ti al. ¹³ Ne kuso e ki mbata me dəw, ə me dəw to mbata ne kuso tə, nə Luwə a tuji-de joo pu kə. Nə darə dəw e mbata kaya al. Darə dəw e mbata Bəbe, ningə Bəbe ka isi mbata dəw tə. ¹⁴ Təki Luwə adi Bəbe ij-n taa lo koy ti ka kin ə, a adi je ka j-a j-ı taa lo koy ti tə. A adi j-ı taa lo koy ti ki takul tōge.

¹⁵ Se igəri kadi darəsi je əi ngan rə Kirisi al wa? Se m-a m-un ngan rə Kirisi kadi m-təl-e ngan rə kaya dəne ti wa? Jagı m-a m-ra be al. ¹⁶ Se igəri kadi dəw ki ilə rəne naa ti ki kaya dəne, təli darə ki kare ba sie al wa? Tadə makitibi lə Luwə ə nə: «Dije ki joo kin a təli darə ki kare[☆].» ¹⁷ Nə, dəw ki ilə rəne naa ti ki Bəbe, e naa ti sie kare ba me ndil ti tə. ¹⁸ E mbata kin ə, kadi imbati kaya sangi dəne je. Tadə, ndəgi majal je ki dəw rade, əi gidı rəe ti tagane, nə dəw ki isi sangi dəne kaya ti, isi ra majal əsi-n ta rəne e wa. ¹⁹ Se igəri kadi darəsi je e kəy kisi NDil Luwə al wa? NDil ki e mesi ti kin j rə Luwə ti, Luwə ə adi səsi. Darəsi e yə Luwə, bi e yəsi al. ²⁰ Maji kadi iləi tōji də Luwə ti me darəsi ti, tadə Luwə igə dəsi ki gati ki ngay.

☆ 5:13 Dətərənom 17.7 ☆ 6:16 kilə ngirə ne je 2.24

7

Ta ki dɔ taa-naa ti

¹ Ta ki ɔji dɔ ta je madi ki əli-mi me makitibi ti ki indangi adi-mi. M-o maji ngay kadi dɔngəm tɛɛ kadi dɛne ti al. ² Nə mba kadi dɔw osi me kaya ki ra ti al, maji kadi dɔngəm ki ra ka aw ki dɛne lɛne ki ɔji dɛne, ə dɛne ki ra ka kadi aw ki dɔngəm lɛne ki ɔji dɛne tɔ. ³ Maji kadi dɔngəm ki ra ka adi nene nɛ ki sɔbi kadi ade, ningə kadi dɛne ka adi ngawne nɛ ki sɔbi kadi ade tɔ. ⁴ MBata dɛne aw ki tɔgi dɔ rɔne ti al, nə e ngawe ə aw ki tɔgi dɔ ti. Be tɔ ə, dɔngəm ka aw ki tɔgi dɔ rɔne ti al, nə e nee ə aw ki tɔgi dɔ ti. ⁵ Maji kadi ɔgi-naa rɔsi al. Re ɔgi-naa rɔsi ningə, kadi e ki go mindisi ki osi naa ti mba kadi uni rɔsi əli ta ki Luwə. Ningə go ti ə, itəli awi naa ti gogi. Be mba kadi *Satə ingə rəbi na-n səsi al. Ingə rəbi na səsi loki asi kuwə rɔsi ngə al. ⁶ Ta ki m-əl səsi kin, e ndu ba m-adi səsi al, nə e go rəbi madi ə m-ɔji səsi. ⁷ M-ndigi ngay kadi dɔngəm je pəti toi tɔ mi be, nə ke ə, nɔ nɔ ka aw ki kadi-kare lɛne ki Luwə ade. *Kadi kare je əi dangi dangi: dɔw kare aw ki kadi-kare nɛ madi, ə e ki nungi aw ki kadi-kare nɛ ki rangi tɔ.

⁸ M-əl buwə je ki njé ngaw koy je, təki to maji ngay kadi isi dɔrɔde tɔ mi be. ⁹ Nə ke ə re, asi kadi uwəi rɔde ngə al ba, maji kadi taai dɛne, ə se taai dɔngəm ki rangi. Tado, taa-naa e soti kadi dɔw ində gu dɔ ngur darɔ ti.

¹⁰ Ki ɔji dɔ dije ki taai-naa ki bəlme, maji kadi dɛne tɛɛ ji ngawne ti al. Ningə, ndu kin e mi ə m-un al, nə e Babe ə un. ¹¹ A re dɛne tɛɛ ji ngawne ti ba, a taa dɔngəm ki rangi al. Re e be al tɔ ningə, kadi təl aw ji ngawne ti gogi. Ə kadi dɔngəm ka tuwə nene al tɔ[☆].

¹² Ki ɔji dɔ ndəgi dije ningə, e mi ə m-əl-de ta, bi e Babe al. M-əl kadi re, dɔngəm ki un mene adi Kirisi, aw ki dɛne ki gər Kirisi al, ə dɛne ka kin ndigi kadi n-isi sie ba, maji kadi tuwe al. ¹³ Ə re dɛne ki un mene adi Kirisi, aw ki dɔngəm ki gər Luwə al, ə dɔngəm ka kin ndigi kadi n-isi sie ka, maji kadi mbate al tɔ. ¹⁴ Tado, dɔngəm ki gər Luwə al a e ki kay njay ki takul nene. Ningə dɛne ki gər Luwə al ka, a e ki kay njay ki takul ngawne tɔ. Re e be al ningə, ngande je a əi ki kay njay al. Nə ki rɔjeti, əi ki kay njay. ¹⁵ A kin ə re, e ki gər Luwə al, ndigi mbati-naa ningə, ta rəbi to mbata ti lie. Tado goe ti kin, nɛ madi ki dɔw nje kun mene kadi Kirisi naa ti ki nje gər Luwə al goto. Luwə bar səsi kadi isi ki naa ki lapiya. ¹⁶ Dɔw gər al, ki go rəbi kisi naa ti kin, dɔ maji ə, i dɛne a əji ngawi, ə se i dɔngəm a əji nei.

Ka dɔ nja ti me bar ti ki Luwə bar dɔw

¹⁷ Kadi nɛ ra dɔw ki ra e ki go kadi-kare ti lie. Kadi kare ki Babe ade ki go kise ti ki dɔe taa, kəte taa kadi Luwə bar-e-n. E kin e ta ki m-ndangi madi njé kaw-naa je pəti. ¹⁸ Kin ə re dɔw madi ijə mətine kəte taa kadi Luwə bar-e ningə, kadi təl ra rɔne tɔ nje kijə mətɔ al bəy be al. A kin ə re dɔw madi ijə mətine al bəy, ə Luwə bar-e ningə, kadi təl aw ijə mətine al ngata. ¹⁹ M-adi igəri təki kijə mətɔ e nɛ madi kare al. Taa kijə mətɔ al ka e nɛ madi al tɔ. Nɛ ki sɔbi kində kəm go ti, e ngəm go ndu-kun je lə Luwə. ²⁰ Maji kadi, nɔ nɔ ka isi me ji kisi ti lɛne ki isi-n kəte taa kadi Luwə bar-e-n. ²¹ Kin ə i bəə kəte taa kadi Luwə bari ə, kadi iga ta dɔ kei bəə ti kin al. Re ta rəbi to mba kadi ɔr kulə bəə mindi ti mindi ka, maji kadi a me bəə ti wa kin ira-n kilə ki maji. ²² Tado bəə ki Babe bar-e, e dɔw ki kulə bəə ɔr minde ti ngata, e dɔw lə Babe. Be tɔ ə, dɔw ki e ba rɔne ki Luwə bar-e, təl bəə lə Kirisi. ²³ Kadi igəri təki igəi dɔsi ki gati ki ngay, bi kadi itəli bəə je lə dije al. ²⁴ NGakom je, kadi nɔ nɔ ka, isi ki go ji kise ti ki isi-n kəte taa kadi Luwə bar-e-n.

Ta ki dɔ dije ti ki taai-naa al bəy, ki njé ngaw koy je

²⁵ Ki ɔji dɔ dije ki taai-naa al bəy, m-ingə ndu madi rɔ Babe ti kadi m-adi-de al. Ningə, m-a m-əl-de ta ki go koe ti ləm ki m-o. Mi ki Luwə o kəm-to-ndoo ləm, ə təl-m dɔw ti ki asi kadi itaai mee.

²⁶ Nɛ ki mi m-o maji ngay kadi dɔw ra ə to kin: dəkagilo ki j-isi ti ne kin ə dɔngəm isi ki karne par ə, m-o kadi a e so-e ti, tado e dəkagilo ki ngə ngay. ²⁷ Be ə, re itaa dɛne ngata ba maji kadi isi sie par. A kin ə re itaa dɛne al bəy ə, isi par bi isangi rəbi taa dɛne al. ²⁸ Ningə, kin ə itaa dɛne ə, e majal ə ira al. Taa re ngon ki mandɔ taa dɔngəm ka, e majal

☆ 7:11 10-11: Mt 5.32; Mk 10.11-12; Lk 16.18

ə ra al tɔ. Nə dije ki njé taa-naa a ɪngəi kɔ ki ndɔ je pəti me kisi ki dɔ taa ti ləde. E be ə, m-ndigi kadi uri me kɔ ti kin al.

²⁹ Nɔgakom je, ne ki kadi m-əl səsi ə to kin: dɔkagilo ki noje ti nay ngay al ngata. Ə kadi kaw ki kəte noo kam, njé taa dāne je toi tə dije ki taai dāne al be. ³⁰ Kadi njé ki isi noj-naa toi tə dije ki noj-naa al be, kadi njé ki isi rai rənəl toi tə dije ki rai rənəl al be, kadi njé ki ndogi ne je toi tə dije ki awi ki ne madi al be, ³¹ kadi njé ki isi maji ki ne kingə ki dənangi ne ti toi tə dije ki isi maji al be. Tado dənangi ki ne maji ki me ti ba pəti a gotoi.

³² Ningə, m-ndigi kadi isi ki kanji ta ki ga. Tado dəw ki taa dāne al bəy isi sol dɔ kilə ti lə Bəbe. Isi sangi kadi n-ra ne ki nəl Bəbe. ³³ Nə dəw ki taa dāne, isi sol mbata ne je ki dənangi ti ne. Isi sangi kadi n-ra ne ki nəl nene yo tɔ. Adi e dəw ki ta gae tɔ joo. ³⁴ Be tɔ ə, dāne ki taa dɪngəm al, ə se ngon ki mandɪ ka toi be tɔ. Isi soli mbata kilə lə Bəbe, kadi n-əi dije ki maji me darɔde ti nɪm, me ndilde ti nɪm. Nə dāne ki taa dɪngəm, isi sol mbata ne je ki dənangi ti ne. Isi sangi kadi n-ra ne ki nəl ngawne yo tɔ. ³⁵ E ki mbata maji ləsi ə m-əl-n səsi ta kin bi e ki mba kadi m-ɔgi-n səsi dɔ ne madi al. Ningə, m-ndigi kadi irai e ki go rəbe ti ki maji, mba kadi itj rəsi kati me kində rɔ naa ti ki Bəbe, bi ki me ki joo al. ³⁶ Kin ə re, dɪngəm uwə dɔ ngon ki mandɪ ngata, ə oo kadi re n-taa-e al ə n-ra sie ne ki majal ba, maji kadi taai-naa par bi e majal al. ³⁷ Nə kin ə re, go nongɪ ti, dəw un ndune kadi n-taa dāne al, kanji gu ki kində dɔ ti, dəwe ra maji. Ra maji, loki uwə rone ngə sangi dāne kin al. ³⁸ E be ə, re dɪngəm uwə dɔ ngon ki mandɪ ə taai-naa sie par ka maji. A kin ə re, təl iyə goe adi taai-naa al ə maji ngay bəy tɔ.

³⁹ Dɔkagilo ki dɪngəm isi ki dāne taa bəy ba, kadi dāne iyə ngawne al. Nə re ngawe oy ningə, kulə goto minde ti. Ta rəbi to kadi taa dɪngəm ki me ndigi. Nə ke ə kadi e dɪngəm ki me Kirisi ti taa. ⁴⁰ Ningə, ki go koe ti ləm, m-o kadi re nje ngaw koy kin isi dāne ti par ə maji ngay. M-əl be mbata, mi ka m-gər kadi m-aw ki NDil Luwə mem ti tɔ.

8

Ta dɔ da ti ki gugi yo

¹ Ki ɔji dɔ da ki gugi yo ningə, m-o kadi j-əi pəti, j-əi njé ne gər təkɪ rɔjeti. Nə ne gər e nje re ki kɔji rɔ. NDigi-naa ə yə e nje ra ki dəw kade tɔgi me kadi-me ti lie. ² Re dəw madi oo rone tə nje ne gər ningə, dəwe kin gər ne ki rɔjeti al bəy. ³ Nə re dəw ndigi Luwə ningə, Luwə gər dəwe kin.

⁴ Ə se kadi dəw uso da ki poli yo ə se kadi uso al wa? Ta ki kadi j-əl ən: Ji gər kadi yo madi kare goto dənangi ti ne. Taa, Luwə ki rangi goto, Luwə e karne ba par ə isi noo. ⁵ Dije isi bari ne je madi dɔrɔ ti, ə se dənangi ti ne luwə je. Ə re, isi bari-de luwə je, ə adi luwə je ki bəbe je bayi-naa ka[☆], ⁶ ki rɔje ti je ba, Luwə e karne ba ə isi noo. Luwə ki Bawje, ki nje kində ne je pəti, ki j-isi ki dɔje taa ki takule. Taa Bəbe e kare ba tɔ. E ki go rəbi lie ə Luwə ində-n ne je pəti. Taa, j-isi ki dɔje taa, ki go rəbi lie tɔ.

⁷ Nə dije ki nɔ je gəri ki be kin al. Ki madi je, rai yo je ki ndəe ndəe, adi ki bone wa kin ka, loki isi usoi da ki poli yo ningə, usoi təkɪ e da lə yo je ki rɔjeti ka kin tɔ. Taga ləde, tɔge goto, adi ooi rɔde tə dije ki to nje. ⁸ E ne kuso ə e nje kaw səje rɔ Luwə ti al. Re j-usoi al ə, ne kare ki du-je goto; a re j-usoi ə, ne kare ki j-ɪngəi dɔ made ti goto tɔ. ⁹ Re e be ka, kadi oi go rəsi maji. Oi go rəsi maji, kadi taa ki Kirisi taa səsi ilə səsi taa kin, təl rəbi ki kadi adii njé ki əi tɔ je, tosii me majal ti al. ¹⁰ Təkɪ dəw ki tɔ, oo-i, j ki ɪgər ne maji, isi uso ne kəy ra yo ti. Loki oo-i kin, se a ra kadi a aw ki kəte kəte me kuso da je ti ki Pəli yo al wa? ¹¹ E be ə, ngokoje ki tɔ, ki Kirisi oy mbata lie kin, a tuji ki go rəbi ne gər ləi. ¹² Majal ki isi irai əsi ta ngakosi je, isi irai adi do taga je ləde ki tɔge goto kin, e majal ki isi irai indori Kirisi tɔ. ¹³ E be ə, re e ki mbata ne kuso ə kadi ngokom osi-n me majal ti ba, m-a m-uso da al, mba kadi m-adi ngokom osi-n me majal ti al.

9

Ne ki səbi kadi dəw ra ki ne ki səbi kadi dəw ɪngə

☆ 8:5 10.20-21

¹ M-ndəji səsi m-o se mi dəw dərəm al wa? Se mi nje kaw kilə al wa? Se m-o Jəju ki Bəbe ləje ki kəm al wa? Se səi kandi kilə ləm me tə Bəbe ti al wa? ² Re ndəgi dije ə ooi mi tə nje kaw kilə al ka, ki rəsi ti mi nje kaw kilə. Tadə ne ki toji kadi mi nje kaw kilə, e kində rə naa ti ləsi ki Kirisi kin.

³ Ta ki kadi m-rə-n ki njé kində ta dəm ti ə to kin: ⁴ Se səbi kadi kilə ki j-isi ra kin, j-ingə ne loe ti j-uso al wa? ⁵ Se səbi kadi j-aw ki dəne madi tə neje təkə ndəgi njé kaw kilə je, ki ngakə Bəbe je, ki Piyər je isi rai al wa? ⁶ Se səbi dəje je ki Barnabasi[☆] par kadi tə ji ra kilə taa j-ingə ne j-uso wa? ⁷ Əli-mi adi m-o, se ndə kare oi asigar ki ra kilə asigar ləne ki ne kingə lie e wa e noo wa? Ə se nə ə ndər nju ningə uso kandi ne ndər ka kin al wa? Ə se nə ə ul bati je ningə ay mbade al wa?

⁸ Ta kin m-əl ki go ta kəl dije ti par wa? *NDu-kun lə *Moji ka əl ta kin be tə ə nə: ⁹ «Dəw a də ndugidu ta mangi ti al, dəkagilo ti ki a njiyə də ko ti mba kadi kande tē[☆].» E mbata lə mangi je ki da wa kin ə Luwə aw-n ki ta ki ga kin wa? ¹⁰ Se e mbata ti ləje je wa kin ə Luwə əl-n ta kin al wa? Təkə rəjeti, e mbata ti ləje ə əl-n ta kin. Tadə səbi kadi dəw ki nje ndər, ində mene də ti təkə ndər kin n-a n-ingə ne loe ti. Taa kadi dəw ki nje kində ko gər təkə n-a ningə ne də jine. ¹¹ Təkə ji dibi ne lə ndil dansi ti kin, e go ti al kadi ji tətə kande ki kadi maji ki darəje rəsi ti wa? ¹² Re dije madi ingəi ne kin ningə, ra ban be ə je kin bəy taa kadi j-a j-ingə al ə?

Re e be ka, j-ində təgi kin dəsi ti al. J-ore meje də ne je ti pəti mba kadi j-ilə kəgi nə poy ta ti ki maji kin al.

¹³ İgəri maji kadi dije ki njé ra kilə me kəy ti lə Luwə, usoi ne ki me kəy ti lə Luwə. İgəri maji kadi njé kijə ne məsi kadi-kare je, usoi ne kadi-kare kin[☆]. ¹⁴ Be tə ə, dije ki njé kilə mbə Poy Ta ki Maji, Bəbe un ndune kadi ingəi ne kusode me kilə kilə mbə Poy Ta ti ki Maji kin[☆].

¹⁵ Nə mi, m-ində təgi kin də dəw ti al. M-ndangi ta kin mba kadi m-dəji-n go ne madi al tə. Re e koy ka, m-ndigi koy par. E ne rənəl ləm, Dəw madi ki kadi a taa jim ti goto. ¹⁶ Ningə, Poy Ta ki Maji ki m-ilə mbəe kin e ne ki kadi m-a m-ində-n gum al. E kilə ki isi dəm ti, səbi kadi m-ra. Ningə kəm-to-ndoo e ləm, loki m-ilə mbə Poy Ta ki Maji kin al. ¹⁷ Re e kilə ki m-ra ki dəm mi wa bə, səbi kadi m-a m-ingə ne kigə go jim. Nə təkə e kilə ki isi dəm ti kadi m-ra, m-ra təkə isi-n dəm ti kadi m-ra-n ka kin. ¹⁸ Ne kigə go ji ləm e ri ə? Ne kigə go ji ləm e Poy Ta ki Maji ki m-ilə mbə. M-ilə mbə ki kanji kadi m-ingə ne ki səbi kadi m-ingə loe ti.

¹⁹ Mi dəw dərəm, mi bəə al. Nə be ka, m-ra rəm bəə ti lə dije pəti mba kadi m-ingə-n dije ngay m-adi Kirisi. ²⁰ Loki mi dan *Jipi je ə, m-təl rəm Jipi ti mba kadi m-ingə-n Jipi je. Mi gin ndu-kun ti lə Moji al, nə loki mi dan dije ti ki əi gin ndu-kun ti lə Moji ə, m-ra rəm tə dəw ki e gin ndu-kun ti səde mba kadi m-ingə-n-de. ²¹ Re mi dan dije ti ki gəri ndu-kun lə Moji al ə, m-ra rəm tə dəw ki gər ndu-kun lə Moji al be mba kadi tə m-ingə-n-de. Nə ki rəjeti bə, mi gin ndu-kun ti lə Luwə, tadə m-təl rəm go ndu-kun ti lə Kirisi. ²² Re mi dan tə je ti ə, m-ra rəm tə ti mba kadi m-ingə-n tə je m-adi Kirisi. M-təl rəm ne je ti pəti rə dije ti pəti mba kadi tə dije madi ingəi kaji. ²³ M-ra ne je kin pəti mbata ti lə Poy Ta ki Maji. M-ra mba kadi m-ingə-n ne maji ki əl tae tə.

²⁴ İgəri kadi dije ki njé kay ngədi, pəti ayi-naa ngədi də bangi ti, nə kare ba dande ti par ə ingə ne kigə go njəe, ə se igəri al? Maji kadi ayi-naa ngədi ki kuje ki kadi ingəi ne ngədi ləsi. ²⁵ Njé kay ngədi je, lo na rə ti ləde, dəw ki ra ka ində də rəne ti kadi tə n-ingə-n jəgi kəsi-gon. Ningə e jəgi kəsi-gon ki ndə madi ə a tuji, nə je, jəgi kəsi-gon ləje a tuji al ratata. ²⁶ E be ə, mi m-isi m-ay ngədi, ningə, m-ay ngədi lə njé kəm tə je ki noo be al. Taa m-isi m-rə tə, ningə rə ki m-isi m-rə, m-bir jim m-ində-n nəl al tə. ²⁷ M-isi m-ində də dərəm ti, kadi m-ule gin təgim ti. M-ule gin təgim ti mba kadi, mbə Poy Ta ki Maji ki m-isi m-ilə kin, lo ti ə əri-mi kə al.

☆ 9:6 Knjk 9.27; 11.22-25, 30 ☆ 9:9 Dətərənəm 25.4; 1Tim 5.18 ☆ 9:13 Ləbətiki 6.9, 19; Dətərənəm 18.1-3 ☆ 9:14 Mt 10.10; Lk 10.7

10

Ne kɔ̄ji dɔ Isirayɛl ti dilɛ lo ti

¹ NGakom je, m-ndigi kadi igari tɛki kaje je pɛti njiyɛi gin kil ndi ti[☆], taa gangi dan ba bo tɔ[☆]. ² Luwɛ ra-de batɛm me kil ndi ti nim, me ba bo ti nim, tadɔ indɛi rɔde naa ti ki *Moji. ³ Pɛti, usoi ne kuso ki j dɔrɔ ti[☆]. ⁴ Taa ɛi pɛti, ayi-naa man ki j dɔrɔ ti tɔ. Ayi-naa man ki tɛɛ me mbal ti ki j dɔrɔ ti, ki isi dan gode[☆]. MBal ka kin e Kirisi. ⁵ Be ka, ngay je dande ti, kilɛ rade nɛl Luwɛ al, adi oyi, ninde a dɔ-naa ti dilɛ lo ti. ⁶ Ne je kin pɛti rai ne be, mba kadi e ne ndo lɛje. E ne ndo mbata ti lɛje, mba kadi, bone ki majal ra-je tɛki ra-n-de kɛte kin be al ngata[☆]. ⁷ Irai yo tɛki dije madi dande ti rai kin al. Makitibi lɛ Luwɛ ɛl ɛ nɛ: «Dije isi nangi usoi je ayi-naa je, ningɛ go ti, ii taai ndami-naa[☆].» ⁸ Ifuki rɔsi me kaya ti ki ra tɛki dije madi dande rai kin be al. Kaya ki ra kin ɛ adi dije dibi kuti joo gide e mitɛ oyi ndɔ kare ba be[☆]. ⁹ Oti kadi ji nai Kirisi tɛki njɛ ki madi dan kaje je ti nai-e-n, ɛ adi li je tɔi-de tɔli-de kin be al[☆]. ¹⁰ Oti kadi ji bai ta tɛki njɛ ki madi je dande ti rai, adi malayka ki nje tujɛ dije, tɔ-n kode kin be al[☆]. ¹¹ Ne je kin tɛɛ dɔ kaje je ti be, mba kadi e ne ndo mbata ti lɛje. Ningɛ, ndangi me makitibi ti be, mba kadi ɔji-je, je ki je basɛ ki dɔkagilo ki dɔbɛy ti. ¹² E be, dɛw ki oo kadi n-a dɔ njane ti maji ningɛ, kadi indɛ kɛm-kɛdi dɔ rɔne ti. Indɛ kɛm-kɛdi mba kadi osi me majal ti al.

¹³ Ne na ki a tɛɛ dɔsi ti ki kadi a e ne na ki dɛw asi kuwɛ tɔgine ba me ti al goto. Ningɛ, Luwɛ ki nje ra ne ki dana, a iyɛ ta rɛbi kadi ne na ki al dɔsi tɛɛ dɔsi ti al tɔ. Dɔkagilo ki ne na tɛɛ dɔsi ti ningɛ, a adi sɛsi tɔgi kadi uwɛi rɔsi ba me ti. A ilɛ rɛbi kadi itɛɛi me ti kɔ.

Kadi njɛ kadi-me je rai madi-naa ki yo ki ra al

¹⁴ E be ɛ, njɛ ndigi lɛm, maji kadi ayi-naa say kadi yo ti ki ra. ¹⁵ M-ɛl sɛsi ta tɛ njɛ tɛr je. Kadi sɛi je wa indɛi manji ta ki m-ɛl sɛsi kin oi. ¹⁶ Loki j-isi j-ayi-naa man nju, ji rai oyo dɔ ti taa j-ayi-naa. ɛ se e kin, e ra madi-naa dɔ mɛsi Kirisi ti al wa? ɛ se mapa ki j-isi ji lɛbi-naa danje ti j-usoi kin e madi-naa dɔ darɔ Kirisi ti al wa[☆]? ¹⁷ Be ɛ, mapa e kare ba, ningɛ re ji bay ka, ji tɛli darɔ ki kare me mapa ti ki ji ra madi-naa dɔ ti. ¹⁸ Oi ta lɛ ngan *Isirayɛl je ki go darɔ ti: NJɛ ki usoi da je ki kijɛ mindide kadi-kare ti kin, se rai me kasi-naa ki Luwɛ nɔ dingiri ti ki adi kadi-kare titi kin al wa[☆]? ¹⁹ Ta ki m-ndigi kadi m-ɛl dɔ lo kin ti ɛ to kin: da ki pole-n yo ɛ se yo wa ki dɔne, se e ne madi wa? ²⁰ E ne madi al. Ningɛ, tɛki dije adi kadi-kare kin ndil je ki majal[☆], bi adi Luwɛ al[☆], m-ndigi kadi irai me kasi-naa ki ndil je ki majal al. ²¹ E go ti al kadi ayi-naa me kɔpi ti lɛ Bɛbe, ningɛ itɛli ayi-naa me kɔpi ti lɛ ndil je ki majal bɛy tɔ. Taa e go ti al kadi usoi naa ti ki Bɛbe, ɛ itɛli usoi ki ndil je ki majal bɛy tɔ. ²² Se ji ndigi sangi ta Bɛbe kadi jangi ra-e dɔje ti wa? ɛ se tɔgije itɛ ya Bɛbe wa?

Kadi Luwɛ ingɛ kɔsi-gon me ne je ti pɛti

²³ Dije madi ɛli ɛi nɛ: «Ta rɛbi to mba kadi dɛw ra ne je pɛti ki mee ndigi kare.» E ki rɔjɛti, «ta rɛbi to mba kadi dɛw ra ne je pɛti ki mee ndigi kare,» nɛ ne je pɛti maji ki dɛw dɔrɔ al. «Ta rɛbi to mba kadi dɛw ra ne je pɛti ki mee ndigi kare.» Nɛ ne je pɛti a ra maji ki njɛ kaw-naa je al. ²⁴ Kadi dɛw madi dansi ti sangi maji lɛ rɔne par al, nɛ kadi sangi maji lɛ ndɛge je tɔ taa.

²⁵ Ne je pɛti ki dije isi gatii suki ti, kadi usoi ki kanji kadi mesi uwɛ sɛsi ki ta. ²⁶ Tadɔ, dɔnangi ki ne je ki me ti pɛti e ya Bɛbe[☆]. ²⁷ Re dɛw ki nje kadi-me al, bar sɛsi ki ne kuso, ɛ awi loe ti ningɛ, kadi usoi ne je pɛti ki adi sɛsi ki kanji dɔji gine, nɛ tɛ mesi j uwɛ sɛsi ki ta dɔ ti. ²⁸ A re dɛw madi ɛl sɛsi ɛ nɛ e da ki gugi yo ningɛ, kadi usoi al. Usoi al mbata ti lɛ dɛw ki ɛl sɛsi, taa mbata lɛ me kuwɛ ki ta tɔ. ²⁹ Me kuwɛ ki ta ki m-ɛl tae kin, e sɛi

☆ 10:1 Tɛɛ ki taga 13.21-22; 14.19-20 ☆ 10:1 Tɛɛ ki taga 14.22-29 ☆ 10:3 Tɛɛ ki taga 16.35
 ☆ 10:4 Kɔr Isirayɛl je 20.8-11 ☆ 10:6 Kɔr Isirayɛl je 11.4 ☆ 10:7 Tɛɛ ki taga 32.6 ☆ 10:8 Kɔr Isirayɛl je 25.1-18 ☆ 10:9 Kɔr Isirayɛl je 21.5-6 ☆ 10:10 Kɔr Isirayɛl je 17.6-14 ☆ 10:16 Mt 26.26-28; Mk 14.22-24; Lk 22.19-20 ☆ 10:18 Lɛbɛtiki 7.6, 15-16 ☆ 10:20 1Tim 4.1 ☆ 10:20 Dɛtɛrɛnom 32.17 ☆ 10:26 Pa je 24.1

je al, n̄e e me kuw̄a ki ta l̄a d̄awe ki n̄je k̄al ta kin. Ra ban be ə, me kuw̄a ki ta l̄a d̄aw kin rangi par a il̄a kagi n̄o n̄e ti ki ta r̄abi to kadi m-ra ə? ³⁰ Re n̄e kuso to, ə m-ra oyo d̄o ti taa m-uso ə, ra ban be ə d̄aw a əl-m ta ki majal d̄o ti ə?

³¹ E be ə, re e n̄e kuso ə usoi, re e n̄e k̄ay ə ayi, ə se n̄e ri ki irai, maji kadi irai adi Luw̄a inḡa k̄osi-gon me ti. ³² Maji kadi n̄e madi kare me kil̄a rasi ti, t̄al jigi tiḡa *Jipi je al nim, tiḡa dije ki əi Jipi je al, al nim, taa tiḡa nj̄e kaw-naa je l̄a Luw̄a al nim t̄o. ³³ E mbata kin ə, mi wa ki d̄om, m-ind̄a t̄ogi d̄o r̄om ti, kadi m-n̄al dije p̄ati me n̄e ram je ti p̄ati.

11

¹ Indaji-mi t̄aki mi ka m-ndaji-n K̄irisi be t̄o.

Maji kadi d̄ane d̄o d̄one d̄okagilo kaw-naa ti.

² M-il̄a t̄oji d̄osi ti, tado taa taa, mesi isi ole d̄om ti. M-il̄a t̄oji d̄osi ti b̄ay t̄o, tado inḡami go n̄e je ki m-ndo s̄asi maji t̄aki m-əl-n s̄asi. ³ Ninḡa n̄e ki m-ndigi kadi iḡari ə to kin: K̄irisi e d̄o dinḡam ti, dinḡam e d̄o d̄ane ti, ninḡa Luw̄a e d̄o K̄irisi ti t̄o. ⁴ Ə re dinḡam ki ra, ki isi əl ta ki Luw̄a, ə se isi əl ta ki ta Luw̄a ti ki d̄one ki d̄o ninḡa, il̄a r̄os̄ol d̄o d̄aw ti ki isi d̄oe ti. ⁵ A kin ə re e d̄ane ki ra ki isi əl ta ki Luw̄a, ə se əl ta ki ta Luw̄a ki kanji d̄o d̄one ninḡa, il̄a r̄os̄ol d̄o ngawne ti t̄o. Tado to t̄aki ngis̄a d̄one be. ⁶ Re d̄ane d̄o d̄one al ninḡa, kadi ij̄ə d̄one. A re e n̄e ki to r̄os̄ol kadi d̄ane ij̄ə d̄one ninḡa, maji kadi d̄o d̄one. ⁷ E go ti al kadi dinḡam d̄o d̄one, tado e bana k̄am Luw̄a, taa e n̄e k̄osi-gon lie t̄o[☆]. Ninḡa d̄ane e n̄e k̄osi-gon l̄a dinḡam t̄o. ⁸ E be, tado e dinḡam ə Luw̄a ər dam r̄ae ra-n d̄ane bi e d̄ane ba Luw̄a ər dam r̄ae ra-n dinḡam al. ⁹ Ninḡa, Luw̄a ra dinḡam mbata ti l̄a d̄ane al, n̄e e d̄ane ə Luw̄a ra-e mbata ti l̄a dinḡam[☆]. ¹⁰ E ki mbata kin ə, kadi d̄ane d̄o d̄one mbata *Malayka je. D̄o ki d̄o, t̄oji kadi d̄ane e gin t̄ogi ti. ¹¹ Ninḡa, ki ta k̄am B̄abe ti, d̄ane a isi ki kanji dinḡam al, taa dinḡam a isi ki kanji d̄ane al nim t̄o. ¹² Tado Luw̄a ər d̄ane r̄o dinḡam ti, ninḡa d̄ane ə oji dinḡam t̄o. B̄a n̄e je p̄ati i r̄o Luw̄a ti. ¹³ Ninḡa, s̄ai je wa im̄ari ta d̄o ti oi se e go r̄abe ti kadi d̄ane əl ta ki Luw̄a ki kanji d̄o d̄one wa? ¹⁴ Se ji ḡari kadi e n̄e ki go r̄abe ti al kadi dinḡam aw ki bi d̄o ki ngal al wa? ¹⁵ N̄e ki r̄o d̄ane ti b̄a, yinḡa d̄o ki ngal e n̄e k̄osi-gon mbata ti lie, tado Luw̄a ade yinḡa d̄o ki ngal mba kadi e n̄e kuti d̄oe. ¹⁶ A kin ə re, d̄aw madi naji ta ta kin ninḡa, kadi d̄awe ḡar t̄aki j-aw ki jib̄al rae ki rangi al. Je wa al nim, nj̄e kaw-naa je l̄a Luw̄a al nim t̄o.

N̄e kuso l̄a B̄abe

¹⁷ M-aw t̄ə m-il̄a jim d̄o n̄e ti kare ki to kin. Ninḡa e n̄e ki m-a m-il̄a-n t̄oji d̄osi ti al. M-il̄a t̄oji d̄osi ti al, tado loki ikawi-naa ninḡa, n̄e je ki to ra al yo ə isi ta ti isi rai, bi irai n̄e ki kadi to s̄asi soti al. ¹⁸ N̄e kare, m-o kadi loki ikawi-naa b̄a, gangi-naa to dansi ti. Ninḡa, m-ḡar kadi ta je ki m-o kin, e ki r̄jeti a to dan ti n̄oo. ¹⁹ Maji kadi gangi-naa to dansi ti wa t̄o taa. Tado gangi-naa kin ə, a ra kadi dije ḡari, nj̄e je ki əi dije l̄a Luw̄a t̄aki r̄jeti dansi ti. ²⁰ Ninḡa, loki ikawi-naa, e n̄e kuso l̄a B̄abe b̄a isi usoi al. ²¹ E n̄e kuso l̄a B̄abe al tado, d̄okagilo kuso n̄e ti b̄a, n̄a n̄a b̄atir̄a ki ta n̄e kuso ti l̄ane ki ii-n b̄e kadi uso. Ra adi nj̄e ki n̄a je isi ki b̄o, ə nj̄e ki nunḡi, kasi rade t̄o. ²² Ə se ta k̄ay je l̄asi ki kadi isi ti usoi je ayi-naa je goto wa? Se e koo b̄a oi nda nj̄e kaw-naa je l̄a Luw̄a al wa? Se irai be mba kadi il̄ai r̄os̄ol d̄o nj̄e je ti ki n̄e l̄ade goto wa? Ta ri ə kadi t̄ə m-əl s̄asi me lo kin ti ə? Kadi m-il̄a t̄oji d̄osi ti a? Jagi, ki oji d̄o lo kin ninḡa, m-a m-il̄a t̄oji d̄osi ti al.

²³ Tado n̄e ndo ki m-inḡa r̄o B̄abe ti ə m-ndo s̄asi ə to kin: Me kond̄o ti ki kadi il̄ai B̄abe J̄aju ji nj̄e t̄al-e je ti, J̄aju un mapa, ra oyo Luw̄a d̄o ti, ²⁴ uw̄a t̄ati naa ti, t̄al-n adi nj̄e ndo je, ninḡa əl-de ə n̄ə: «E kin e dar̄om ki to mbata ti l̄asi. Itaai usoi kadi mesi ole-n d̄om ti.»

²⁵ Go n̄e kuso ti, J̄aju un k̄opi kasi kandi nju, ra t̄aki ra-n k̄ate ka kin be b̄ay, ninḡa əl-de ə n̄ə: «K̄opi kin e kun mindi ki sigi me m̄asim ti. D̄okagilo je p̄ati ki a ayi-naa ninḡa, kadi mesi ole-n d̄om ti.» ²⁶ Ninḡa, d̄okagilo je p̄ati ki a usoi mapa kin, ə se a ayi-naa k̄opi kin b̄a, il̄ai mb̄e koy B̄abe bit̄i kadi re-n. ²⁷ E mbata kin ə, d̄aw ki uso mapa ə se ay k̄opi l̄a B̄abe ki kanji nd̄ar gin r̄one ninḡa, aw ki ta d̄one ti d̄o dar̄o B̄abe ti ki d̄o m̄ase ti. ²⁸ Be ə, maji kadi

☆ 11:7 kil̄a ngir̄a n̄e je 1.26-27 ☆ 11:9 8-9: kil̄a ngir̄a n̄e je 2.18-23

dəw ki ra ndər gin rone kəte bəy taa uso daro Babe nim ay məse nim. ²⁹ Tado dəw ki uso nim ay nim ki kanji gir ta mene ti kadi e daro Babe ningə, e wa ə isi ər ta ki gangi re-n done ti. ³⁰ Ne kin ə ra adi njé moy je ki njé tōgi goto je əi ngay dansi ti. Ningə ki ngay je dansi ti oyi to. ³¹ Re j-əi je wa ji gangi ta do rojeti ningə, j-a j-osi me ta ki gangi ti la Luwə al. ³² Ningə, ki go rəbi la ta ki gangi kin, Luwə ində-je oji-je mba kadi ta ki gangi osi dəje ti naa ti ki dije ki gəri Luwə al, al.

³³ E be ə, ngakom je, loki ikawi-naa kadi usoi ne ningə, ingəmi-naa. ³⁴ Re dəw madi bo ra-e ə, maji kadi uso ne me kəy ti ləne. Be mba kadi kaw-naa ləsi ər ta ki gangi re-n dəsi ti al. Ki oji do ndəgi ta je, ndo ki m-teḡ dansi ti ə m-a m-ində dəe naa ti bəy.

12

Kadi kare la NDil

¹ Ki ngosine kin ngakom je, m-ge kadi igəri kadi-kare je ki dangi dangi la NDil, bi kadi isi day do ti al. ² Dokagilo ti ki igəri Luwə al bəy, injiyəi tə njé kəm to je go yo je ti ki mbi bəy. ³ E be ə, m-əl səsi kadi ay njay. Dəw kare ki NDil la Luwə ər nōe ki a ə nə: «NDil e do Jəju ti» goto. Ta dəw madi ki a ə nə: «Jəju e Babe» ki kanji kadi NDil ər nōe ka goto to. ⁴ *Kadi-kare je e dangi dangi nə NDil ki nje kadi-de e kare ba. ⁵ Kilə bəə je to dangi dangi, nə Babe e kare ba. ⁶ Kilə ra je to ta dangi dangi, nə Babe ki kare ba ə ində me njé ra-e ti pəti. ⁷ Luwə adi kadi-kare ki go NDil ti dəw ki ra mba kadi ra maji ki kosi dije pəti. ⁸ E be ə, ki go rəbi la NDil ki kare wa kin, Luwə adi dəw madi kuji kəl ta ki kəm-kədi, ə adi ki nungə kuji kəl ta ki ne gər. ⁹ Ki madi, Luwə ade kadi-me, ningə ki nungə ade kadi-kare nga njé moy je ki go rəbi la NDil ki kare wa kin. ¹⁰ Adi ki madi, kadi-kare ra ne je ki əti bəl bəl; adi ki nungə, kadi-kare kəl ta ki ta Luwə ti; ki nungə, kadi-kare kər nin NDil Luwə ki ndil je ki ngom naa ti; adi ki nungə, kadi-kare kəl ndon ta je ki dangi dangi; ningə adi ki nungə bəy, kadi-kare kər gin ta je ki dangi dangi to. ¹¹ Kadi-kare je wa pəti kin, e ki go rəbi la NDil ki kare wa kin ə Luwə adi-n dəw ki ra ki go me ndigi ti ləne.

¹² Təki daro dəw e kare ba, nə aw ki ngan rəje je ngay, ngan rəje je ki ngay kin, re bayi-naa tə ri ka, əi daro ki kare. Dije pəti ki indəi rəde naa ti ki Kirisi ka toi be to. ¹³ Tado j-əi pəti, *Jipi je ki gin dije ki dangi dangi; bəə je ki dije ki əi ba rəde je; j-ingəi batəm me NDil ti ki kare ba. Taa j-ay-i-naa man me NDil ti ki kare wa kin to. ¹⁴ Daro dəw e ngon rəje ki kare ba al, nə e ngan rəje je ki dangi dangi. ¹⁵ Kin ə re nja ə nə: «Mi ji al, adi mi ki kare dan ngan rə je ti al», ningə kəl-e ki be kin par ə ər nja kə dan ngan rəje je ti al. ¹⁶ Kin ə re mbi ə nə: «Mi kəm al, adi mi ki kare dan ngan rəje ti al», ningə kəl-e ki be kin par ə ər mbi kə dan ngan rəje je ti al. ¹⁷ Kin ə re daro pəti e kəm ə, dəw a oo ta ban ə? Kin ə re daro pəti e mbi ə, dəw a əti bay ne ban ə? ¹⁸ Ki rojeti, Luwə ində ngan rəje je kare kare ki kilə ki sobi dəde ki go ndigi ti ləne. ¹⁹ Kin ə re ngan rəje je pəti əi ngon rə ki kare ba ningə, dəw a əl ta la daro je al. ²⁰ Ngan rəje je əi ngay nə daro je e kare ba. ²¹ Ningə lo kadi kəm əl ji ə nə: «M-gər-i al», goto; taa lo kadi do əl nja ə nə: «M-gər-i al», goto to. ²² Ngan rəje je madi ki toi tə ne ki tōgide goto be kin, awi ki ndade ngay. ²³ Ningə, ngan rəje je ki j-oi-de tə ne madi al me rəje ti kin ə, j-oi gode ngay. Ə njé ki j-oi-de tə ne ki maji kəl tae al kin ə ji ngəmi-de maji to. ²⁴ Ngan rəje je ki ingəi kəsi-gon, awi ki ndoo kəsi-gon al nga. Luwə ində-je ki ngan rəje je ki dangi dangi, ningə ngan rəje je ki kəsi-gon du-de, Luwə osi gonde ngay. ²⁵ Luwə ra be mba kadi gangi-naa goto me daro ti. Ningə kadi ngan rəje je ki dangi dangi indəi kəmde go-naa ti pəti. ²⁶ Adi re ngon rə kare ingə kə ningə, ndəgi rəje je pəti ingəi kə sie naa ti. A re ngon rə kare ingə kəsi-gon ningə, ndəgi rəje je pəti ingəi kəsi-gon sie naa ti to.

²⁷ Ngəsi ne səi nga ro Kirisi, ningə səi kare kare pəti, səi nga ro ki sobi dəsi. ²⁸ E be ə, dan njé kaw-naa je ti, Luwə ində njé kaw kilə je tə dije ki dəsəy do njé kaw-naa je ti; ki kə joo, ində njé kəl ta je ki tae ti; ki kə mitə, ində njé ndo ne je. Ningə go ti, Luwə adi kadi-kare je ki dangi dangi, adi e kadi-kare ra ne kəji je ki əti bəl bəl, ki kadi-kare nga njé moy je, ki kadi-kare ra ki njé kaw-naa je, ki kadi-kare kər nō dije, ki kadi-kare kəl ndon ta je ki dangi dangi. ²⁹ Pəti əi njé kaw kilə je al, pəti əi njé kəl ta ki ta Luwə ti al, pəti əi

njé ndo ne je al, pæti æi njé ra ne kôji je ki æti bæl bæl al. ³⁰ Pæti awi ki kadi-kare nga njé moy je al, pæti awi ki kadi-kare kæl ndon ta je ki dangi dangi al, pæti æi njé kør gin ta je ki dangi dangi al. ³¹ Indæi tægi dæ ræsi ti kadi ingæi kadi-kare je ki ndade e ngay itæ ndæge je, ningæ m-a m-æji sæsi ræbi ki maji ngay itæ ne je pæti.

13

NDigi-naa

¹ Kin æ m-æl ndon ta læ dije ki dangi dangi, æ se ndon ta læ malayka je mindi ka, re ndigi-naa goto røm ti æ m-to tæ ningæ-kasi ki ba kæy kæy, æ se gal ki siyæ saki saki kam be par. ² Re m-aw ki kadi-kare kæl ta ki ta Luwæ ti, æ se kadi-kare gær gin ne je ki to lo bøyæ ti pæti tigæ, æ se m-aw ki ne gær je pæti, æ se m-aw ki kadi-me ki tæge e ngay asi kadi m-ør-n mbal lo kae ti kæte ka, re m-aw ki ndigi-naa al æ mi ne madi al. ³ Re m-adi ne kingæ je læm pæti njé ndoo je, re m-ilæ røm por mbata kingæ-n tæba ka, re ndigi-naa goto røm ti æ, ne kare ki m-a m-ingæ me ti goto.

⁴ Dæw ki nje ndigi-naa aw ki kore me, e nje ra maji, e nje ra ta ne al, e nje tæji røne al, e nje kindæ gunæ al tæ. ⁵ Nje ndigi-naa a ra ne ki to ræsøl al, a sa ne mbata maji læ røne par al, a ra wongi kalangi al, taa a uwæ dæw mene ti al tæ. ⁶ Nje ndigi-naa a ra rønæl dæ ne ki go ræbe ti al, al, næ a ra rønæl dæ ne ki røjeti yo. ⁷ Nje ndigi-naa e nje kiyæ go majal kæ, e nje ngæm go kadi-me, e nje kindæ me dæ ti, e nje kore mene dæ ne je ti pæti.

⁸ Kæl ta ki ta Luwæ ti a goto ndæ madi, kæl ta ki ndon ta je ki dangi dangi a goto ndæ madi, gær gin ne je ki dangi dangi a goto ndæ madi tæ, næ ndigi-naa a to ratata. ⁹ Ningæ, ne gær læje asi-naa bærære al, taa ta ki ta Luwæ ti ki j-isi j-æl ka asi-naa bærære al tæ. ¹⁰ Loki nje kasi-naa pæti a tæe høy ningæ, ne je pæti ki asi-naa al a gotoi.

¹¹ Loki mi ngon bøy, ta kælm e ta kæl ngon ki du, gir ta læm e gir ta læ ngon ki du, æ se kôji ta læm e kôji ta læ ngon ki du. Næ loki m-tæl dæw ki tægi, m-iyæ ne ra læ ngon ki du kæ.

¹² Ki bone kin, j-isi j-oi ne je tæ ne ki koo me kætirongi ti be, adi j-oi piti piti ba bøy, næ ndæ madi a re noo kadi j-a j-oi-e ki kæmje ja ja. Dækagilo ti ki bone m-gær ne je pæti al bøy, næ ndæ madi a re noo kadi m-a m-gær ay njay njay tæki Luwæ gær-m jeje kin be tæ. ¹³ Ki bone kin ne je ki mitæ kin toi lo tode ti, adi e: kadi-me nim, kindæ me dæ ti nim, ndigi-naa nim tæ, næ e ki bo ngay dandæ ti e ndigi-naa.

14

Kadi kare je ki dangi dangi ki Luwæ adi njé kadi-me je

¹ Kæte no ne je ti pæti, isai ræbi ndigi-naa ki rø ki ti kati. Ningæ, kadi isai ræbi kadi-kare je ki go NDil ti tæ. Ki bo toi, e kadi-kare kæl ta ki ta Luwæ ti. ² Dæw ki isi æl ta ki ndon ta je ki rangi ki dije gæri al, isi æl ta ki dije al, næ isi æl ta ki Luwæ, tadæ dæw ki gær dæ ta lie ki isi æl goto. E ki takul NDil Luwæ æ isi æl-n ta ki to lo bøyæ ti kin. ³ Ningæ, dæw ki isi æl ta ki ta Luwæ ti, isi æl ta ki dije mba kadi awi ki kæte kæte me kadi-me ti læde. Isi ilæ dingæm mede ti taa isi søl mede tæ. ⁴ Dæw ki nje kæl ta je ki dangi ki dæw gær dæe al, isi mbusi røne e wa me kadi-me ti læne, næ dæw ki nje kæl ta ki ta Luwæ ti isi mbusi nja kosi njé kaw-naa je dæ kadi-me ti læde.

⁵ M-ndigi kadi sæi pæti æli ndon ta je ki dangi dangi ki dæw gær dæe al, næ ndigi læm ki ngay e ki mba kadi æli ta ki ta Luwæ ti. Tadæ dæw ki nje kæl ta ki ta Luwæ ti, e dæ dæw ti ki nje kæl ndon ta je ki rangi ki dæw gær dæe al. A re dæw madi ør me ta læ nje kæl ndon ta je ki dangi dangi ka kin adi kosi njé kaw-naa je kadi mbusi-n njade wa taa. ⁶ NGakom je, kin æ bone m-re ræsi ti æ m-æl ta ki ndon ta je ki igæri al ningæ, maje e ri mbata ti læsi æ? Kin æ re ta læm ki m-æl, tæe ki dæ ne ki to lo bøyæ ti adi sæsi al nim, adi sæsi ne gær al nim, øji sæsi ne ki a ra ne lo ti ti al nim, ta adi sæsi ne ndo al nim tæ ningæ, ne kare ki maji ki m-ra mbata ti læsi goto.

⁷ E kae ti læ ne kosi pa je tæ nal je ki kænde je ka kin be tæ. Kin æ ndude bæ dangi dangi maji al æ, ra ban æ dæw a gær-n ndu nal ki ndu kænde æ? ⁸ Kin æ nje kæl tæbi kæl adi ay njay al æ, næ æ a indæ dæ røne dana kadi a aw rø æ? ⁹ Be tæ æ, sæi njé kæl ndon ta je ki dangi dangi

ki dāw gār dāe al ka itoi be tō. Kin ə ta ki əli, dāw gār dāe al ə, ra ban be ə a gār me ə? A gār me al tadō isi əli ta ləsi me nəl ti kō kare. ¹⁰ Kadi igəri tēki ndon ta je əi ngay dānangi ti ne. Ningə ta je ki dangi dangi kin pəti, kər mede to nōō. ¹¹ Kin ə re m-gār me ta ki dāw a əl-m al ningə, dāwe kin a oo-m tə mba rone ti, ə mi ka m-a m-o-e ti mba rəm ti tō. ¹² Be tō ə, tēki isi sangi kadi-kare je ki go NDil ti, isangi ki rō ki tī kati, nə ke ə kadi e kadi-kare ki a mbusi nja kosi njé kaw-naa je taa.

¹³ Ningə dāw ki nje kəl ndon ta je ki dangi dangi ki dāw gār dāe al kin, maji kadi dāji Luwə kəm-kədi kər gine kadi dije gəri. ¹⁴ MBata re m-əl ta ki Luwə ki ndon ta je ki dangi dangi ki dāw gār me al ɓa, me NDil ti mi ki Luwə, nə n̄ gār ləm ra kilə al. ¹⁵ Ningə n̄ ki kadi m-ra ə to kin: M-a m-əl ta ki Luwə me ndil ti, nə m-a m-əl ta ki n̄ gār tō. M-a m-osi pa me ndil ti, nə m-a m-osi pa ki n̄ gār tō. ¹⁶ Kin ə ira oyo Luwə me ndil ti par, ki kanji kadi dāw ki isi mbō njé kaw-naa je ti oo dō oyo ki isi ra Luwə kin ningə, ban be ə a ra «Amen» dō ti ə? ¹⁷ Re ira oyo Luwə ləi maji ngay ka, lo kadi ra maji ki dāw ki isi mbō njé kaw-naa je ti goto.

¹⁸ Ki takul Luwə ə yə m-gār-n kəl ndon ta je ki dangi dangi ki dāw gār dāe al mitə səsi pəti. ¹⁹ Nə nō njé kaw-naa je ti ə, m-ndigi kəl ku ta je mi ki dije gəri dāe kadi m-ndo-n n̄ njé kaw-naa je, maji tōy kadi m-əl ta ngay ki ndon ta je ki dāw gār dāe al.

²⁰ NGakom je, oti kadi ta kəlsi to tə ta kəl ngan je ki du be. Re oji dō majal ningə, itoi tə ngan je ki du, nə re oji dō ta ki kəl ɓa, maji kadi ta kəlsi e ta kəl dije ki tōgi gangi. ²¹ NDangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: «M-a m-əl ta gin dije kin ki ndon ta ki mba, m-a m-ndumə ta mba je kadi m-əl-n-de ta. Be ka, a ooi dō ta ləm al[☆].»

²² E be ə kadi-kare kəl ta ndon ta je ki dangi dangi ki dāw oo dāe al e n̄ kōji mbata dije ki gəri Luwə al, ɓi e mbata njé kadi-me je al. Ningə, kadi-kare kəl ta ki ta Luwə ti e n̄ kōji mbata njé kadi-me je ɓi e ki mbata dije ki gəri Luwə al, al. ²³ Kin ə tēki njé kaw-naa je pəti kawī-naa, ningə əli ndon ta je ki dangi dangi ki dāw gār dāe al, ə dije madi ki gəri ta lə Luwə maji al ɓəy, ə se njé ki adi mede Luwə al, rəi lo kaw-naa ti kin ə a bari səsi mbə je al a? ²⁴ Kin ə re njé kadi-me je pəti əli ta ki ta Luwə ti, ə nje kadi-me al, ə se dāw ki gār ta lə Luwə maji al ɓəy ur kəy ka, ta je ki ta Luwə ti ki dije pəti əli kin a uwe ki ta, taa a ra kadi a gār tēki n-e nje ra majal tō. ²⁵ Gir ta je ki mee ti a kujəi ki taga. Ningə a osi nangi nō Luwə ti ə nə: «Ki rōjeti, m-gār kadi Luwə e dansi ti ne.»

Maji kadi njé kadi-me je rai n̄ je ki rəbe rəbe lo kaw-naa je ti ləde

²⁶ NGakom je, ri je ri je ə sōbi ra lo kaw-naa je ti ləsi ə? Loki ikawī-naa, dāw madi osi pa, dāw madi ndo n̄, dāw madi ɔr gin n̄ ki to lo ɓəyō ti, dāw madi əl ndon ta je ki dāw gār dāe al, ningə dāw madi ki rangi isi nōō tə nje mbəl ta ka kin tō. Kadi n̄ je kin pəti mbisi nja njé kaw-naa je. ²⁷ Re dije madi gei kəl ndon ta je ki dāw gār dāe al ningə, sōbi kadi əi joo al ə mitə be par taa. Ningə kadi əli ta ki go naa go naa, ə kadi nje kər gin ta ka kin to tō taa. ²⁸ Re dāw ki kadi ɔr gin ta ləde kin goto dan njé kaw-naa je ti ningə, maji kadi isi tade mbə. Əli ta ki darode wa nim ki Luwə nim mede ti par. ²⁹ Ki oji dō nje kəl ta ki ta Luwə ti, sōbi kadi dije joo ə se mitə wa əli ta dande ti, ningə ndəge je indəi manji ta ləde ooi. ³⁰ Re Luwə əl ta ki dāw madi ki rangi dan njé kaw-naa je ti ningə, sōbi kadi nje kəl ta ki ta Luwə ti ki kəte taa kəə ta kəl ta ti. ³¹ MBata səi pəti, asi kadi əli ta ki ta Luwə ti ki go naa go naa kadi indoi-naa n̄, iləi d̄ngəm me naa ti. ³² Njé kəl ta je ki ta Luwə ti awi ki tōgi dō kadi-kare ti ki Luwə adi-de. ³³ Tadō Luwə e Luwə ki nje ra n̄ ki tae ale mbə al, nə e Luwə ki nje kadi dije isi ki naa ki lapiya.

³⁴ Tēki njé kaw-naa je isi rai dande ti lo je ti ki dangi dangi, maji kadi dāne je isi ki tade ki mbə dan njé kaw-naa je ti. Dāw adi-de ta rəbi kadi əli ta al. Ningə, kadi iləi dāde gin tōgi ti tēki ndu-kun əl-n. ³⁵ Re n̄ madi ki gəri gine ay njay al to ningə, kadi dāji ngawde je me kəy ti. Tadō e n̄ ki go rəbe ti al kadi dāne əl ta dan njé kaw-naa je ti. ³⁶ E səi ə ta lə Luwə ilə ngirəne rōsi kəte a? Ə se e səi par ə re t̄əə dansi ti ə? ³⁷ Re dāw madi gir mene ti kadi n-e nje kəl ta ki ta Luwə ti, ə se n-e nje kaw ki kadi-kare lə NDil ningə, maji kadi

☆ 14:21 Ejay 28.11-12

dawe gær tæki ne je ki m-ndangi m-adi sæsi kin i rø Babe ti. ³⁸ Re dæw madi mbati kadi gær ne je kin ningæ, to taga kadi Luwæ gær dawe kin al tō.

³⁹ Be æ, ngakom je, isangi ræbi kadi æli ta ki ta Luwæ ti, ningæ oti kadi ægi dō kæl ndon ta je ki dæw gær dæe al. ⁴⁰ Næ ke æ kadi ne je pæti rai ne go ræbi ki dana.

15

Ta ki Jøju Kirisi lo koy ti

¹ NGakom je, m-ole mesi dō Poy Ta ti ki Maji ki ndō ki m-ilæ sæsi mbeæ kæte ka kin. E ta ki itaai æ uwæi goe sæm biti bone. ² E Poy Ta ki Maji kin æ adi sæsi kaji, loki uwæi goe sæm tæki ndō ki m-ilæ-n sæsi mbeæ. Re e be al ningæ, kadi-me læsi e ne ki ndangi kare.

³ Tado ne ndo ki dōsaj ki madi sæsi e ne ndo ki mi wa æ m-taa. Adi e Kirisi ki oy mbata majal je læje tæki makitibi læ Luwæ æl-n[✠]. ⁴ Dibi-e ra ndō mitæ ningæ tæe lo koy ti tæki ndangi me makitibi ti læ Luwæ[✠]. ⁵ Tæe hōy ki rø Piyær ti taa ki rø njé ndo je ti ki dōgi gide e joo tō[✠]. ⁶ Go ti gogi ningæ, tæe hōy ki rø ngako je ti ki asi bu mi ki gide ki kawinaa. Dije ngay dan dije ti kin isi ki dōde taa bøy. Ki madi je dande ti æ oyi. ⁷ Go ti bøy, tæe hōy ki rø Jaki ti taa ki rø njé kaw kilæ je ti pæti tō. ⁸ Gode ti pæti ningæ, tæe ki røm ti hōy, mi ki mi ngon ki kær[✠]. ⁹ Mi ki du dan njé kaw kilæ je ti pæti, tado m-asi kadi dæw bar-m nje kaw kilæ al. M-asi al, tado mi nje kadi kō njé kaw-naa je læ Luwæ[✠]. ¹⁰ Næ e ki takul me-maji læ Luwæ æ m-tæl-n dæw ki be kin bone. Ningæ me-maji lie ki mbata læm e ki ndangi al tō. Tado m-ra kilæ m-itæ ndægi njé kaw kilæ je pæti. Ke æ e mi ki døm æ m-ra kilæ kin al, næ e me-maji læ Luwæ æ e sæm. ¹¹ E be æ, re e mi æ se ndægi njé kaw kilæ je ka, e Poy Ta ki Maji ki kare wa kin æ j-isi j-ilæ sæsi mbeæ.

Ta ki njé koy je lo koy ti

¹² Je j-isi j-ilæ mbeæ ki Kirisi lo koy ti, æ dije madi dansi ti æi næ: «Njé koy je a ij lo koy ti al,» tō kin e ta ki ban dana? ¹³ Re njé koy je a ij lo koy ti al ningæ, Kirisi ka i lo koy ti al tō. ¹⁴ Æ re Kirisi i lo koy ti al ningæ, j-ilæ mbeæ ki ndangi, taa kadi-me læsi ka e ki ndangi tō. ¹⁵ Re e ki røjeti, kadi njé koy je a ij lo koy ti al, æ je j-æl j-æ næ: «Luwæ tæe ki Kirisi lo koy ti» ningæ, lo kin ti, ji tæl njé ma naji je ki ngom dō Luwæ ti. Tado Luwæ tæe ki Kirisi lo koy ti al. ¹⁶ Re njé koy je a ij lo koy ti al ningæ, Kirisi ka i lo koy ti al tō. ¹⁷ Æ re Kirisi i lo koy ti al ningæ, kadi-me læsi e ne ki ndangi kare, isi me majal ti læsi ba bøy. ¹⁸ Ningæ njé je ki oyi me Kirisi ti ka tade ti tō. ¹⁹ Re ne kindæ me dō ti læje ki j-adi-n meje Kirisi e mbata ne je ki bone par ningæ, je njé kæm-to-ndoo ki itæ ndægi dije pæti.

²⁰ Næ ke æ, Kirisi i taa dan njé koy je ti tæki røjeti. E kandi ki dōsaj læ njé je ki oyi. ²¹ Ningæ, tæki e ki go ræbi læ dæw ki kare æ yo re-n dō dije ti dōnangi ti ka kin æ, ki go ræbi læ dæw ki kare, njé koy je a i taa lo koy ti tō. ²² Tæki koy ær-n go dije ti pæti ki go ræbi læ Adam ka kin æ, dije pæti a tæli kadi isi ki dōde taa ki go ræbi læ Kirisi tō[✠]. ²³ Ke æ, ki lo koy ti kin a e ki go loe go loe. Kirisi a i kæte tæ kandi ki dōsaj, ningæ dōkagilo tæl-e ti, njé je ki adi-e mede a ij taai lo koy ti tō. ²⁴ Go ne je ti kin pæti ningæ dōbøy ne je a re. Kirisi a tuji kōbe je, ki tōgi kōbe je, ki tōgi ndil je ki majal, bøy taa a tæl ki kōbe adi Luwæ ki Bawje. ²⁵ Tado, sōbi kadi Kirisi a o be biti kadi Luwæ ilæ njé bæe je gin njæe ti[✠]. ²⁶ Ningæ, nje bæ ki dōbøy ti ki a tuje e koy. ²⁷ Tado makitibi læ Luwæ æ næ: «Luwæ ilæ ne je pæti gin tōge ti[✠].» Ningæ kæl kæ næ «ne je pæti æi gin tōge ti» kin oji kadi Luwæ e gin tōgi ti læ Kirisi tō al. E Luwæ æ ilæ ne je pæti gin tōgi ti læ Kirisi. ²⁸ Dōkagilo ki ne je pæti æi gin tōgi ti læ Kirisi ningæ, NGon wa ki dōne a ilæ dōne gin tōgi ti læ Luwæ ki nje kulæ ne je pæti gin tōge ti, mba kadi Luwæ e ne je pæti me ne je ti pæti tō.

²⁹ Re e be al ningæ, njé je ki adi isi rai-de batæm to njé koy je ti kin, rai be mbata kingæ ri me ti æ? A ingæi ri me ti loki njé koy je a ij taa lo koy ti al? ³⁰ Taa je wa ka, ki mba ri æ ki ndō je pæti j-ilæ-n røje ji koy ti æ? ³¹ Ki røjeti, ngakom je, ki ndō je kare kare pæti m-a ta

✠ 15:3 Eja 53.5-12 ✠ 15:4 Pa je 16.10; Oje 6.2 ✠ 15:5 Lk 24.34, 36; Mt 28.16-17; Mk 16.14; Jā 20.19 ✠ 15:8 Knjk 9.3-6 ✠ 15:9 Knjk 8.3 ✠ 15:22 Kilæ ngiræ ne je 3.17-19; Rm 5.12-21 ✠ 15:25 Pa je 110.1 ✠ 15:27 Pa je 8.7

koy ti. Ningə m-ingə rənəl ki takulsi ki mbata kində rə naa ti ləje də kilə ti ki Jəju Kirisi, ki e Babe ləje. ³² Me be bo ti ki Epəji, m-rə ki da je ki wale. Ningə re e ki go rəbi ne ra lə darə par ə, e ri ə m-a m-ingə me ti ə? Re njé koy je a ī lo koy ti al ningə, adi «j-usoi je j-ayi-naa je nə lo ti ə j-a j-oyi[☆].» ³³ Ədi rəsi al, «İndole-naa ki nje ra majal ə a təl nje ra majal tə.» ³⁴ Maji kadi itəli iməri ta ki maji, ə itaai kəə ta ra majal ti. MBata dije madi ngay dansi ti gəri Luwə al. M-əl ta kin be mba kadi adi səsi rəsəl.

Darə ki ī lo koy ti

³⁵ Dije madi a dəji ta əi nə se ki go rəbi ki ban ba dije a ī lo koy ti wa? Ə se a ī ki darə ki ban wa? ³⁶ Ī mbə dəw, kə ko ki idibi kin, re oy al ə, a ibə al tə. ³⁷ Ningə e darə ne wa ki idibi kin ə a bə al, nə e kande ki me ti. Dəmajı ə e kandi təy, ə se kandi ne madi ki rangi. ³⁸ Luwə wa ade kadi rə ki go me ndigi ti ləne. Ningə kandi ne ki ra ra ka, Luwə ade kadi rə ki səbi dəe.

³⁹ Ne je ki njé kədi rəde pəti, darəde to dangi dangi bi titi-naa al. Darə dije to ta dangi, darə da je to ta dangi, darə yəl je to ta dangi, taa darə kanji je to ta dangi tə. ⁴⁰ Ne kində je ki dərə ti, ndolede e dangi taa ne kində je ki dənangi ti ne ndolede e ta dangi tə. ⁴¹ Kadi əsi ta dangi, nay nda ta dangi, taa mee je ndoyde to ta dangi tə. Ningə darə mee je wa kin ka ndoyde to dangi dangi bəy tə.

⁴² Be ə, ki lo koy ti lə njé koy je ka to be tə. Darə dəw ki dibi e darə ki a ndum, nə darə ki a ī lo koy ti e darə ki a ndum al. ⁴³ Dibi-e tə darə ki dangi ti, nə a tē lo koy ti ki darə ki kəsi-gon. Dibi-e tə darə ki təge goto, nə a tē ki darə ki təgi. ⁴⁴ Dibi-e tə darə dəw, nə a tē lo koy ti ki darə ki go NDil ti. Təki darə ki go lo dəw ti to ka kin ə, darə ki go ndil ti ka to nō tə. ⁴⁵ E be ə, makitibi lə Luwə ə nə: «Adam ki dəsəy e dəw ki nje kisi ki dəne taa[☆],» ningə Adam ki dəbəy ti e NDil ki nje kadi dije kaji. ⁴⁶ E Adam ki go NDil ti ə re kəte al, nə e e ki go darə ti ə re kəte, ningə e ki go NDil ti uti goe. ⁴⁷ Adam ki dəsəy, e dəw ki dənangi ti ne, tadə e bu dənangi ə Luwə ibə. Nə Adam ki kə joo ī dərə ti taa ə re. ⁴⁸ Be ə, dəw ki Luwə ra-e ki bu dənangi titi-naa ki ne kində je ki dənangi ti ne, ə dəw ki ī dərə ti taa, titi-naa ki ne kində je ki dərə ti taa tə. ⁴⁹ Ningə, təki ji titi-naa ki dəw ki rai-e ki bu dənangi ka kin ə, j-a titi-naa ki e ki ī dərə ti taa tə.

⁵⁰ NGakom je, m-əl səsi madi oi təki darə ki məsi asi kadi a oo kəbe lə Luwə al, taa darə ki ndum asi kadi tē lo ti ki dum ndum, al tə. ⁵¹ M-ge kadi igəri ne ki to lo bəy ti kin: J-əi pəti j-a j-oyi al, nə j-əi pəti j-a mbəli rəje. ⁵² Təbi ki dəbəy ti a ba ningə, tə bəl kəm ki kində siri be par ə dije pəti a mbəli. Loki təbi a ba ningə, njé koy je a ī ki rə ki a dum ndum, ningə je, j-a mbəl rəje. ⁵³ Tadə səbi kadi rə ki ndum un rə ki dum ndum, taa rə ki koy kadi un rə ki dum koy nim tə. ⁵⁴ Loki rə ki ndum a un rə ki dum ndum, ə rə ki koy a un rə ki dum koy kin ningə, ta ki makitibi lə Luwə ə nə:

«Rə təti yo ratata[☆]» kin a təl tane.

⁵⁵ «Ī yo, təti rə ləi e ra?

Ī yo, kəngi e ra[☆]?»

⁵⁶ Kəngi yo e majal, ningə təgi majal e ndu-kun tə. ⁵⁷ Adı ji rai oyo Luwə ki adi ji təti rə ki takul Babe ləje Jəju Kirisi.

⁵⁸ Lo kin ti, ngakom je ki njé ndigi ləm, uwəi təgisi ba, ai də njasi ti me kilə ti lə Babe ki kanji kə. Tadə kə ki isi ingəi me kilə ti lə Luwə kin e kare ki ndangi al.

16

Nə kaw mbata njé kaw-naa je ki Jorijaləm

¹ Ki əji də ne kaw ki mbata lə dije lə Luwə ki isi Jorijaləm ti[☆], m-dəji səsi kadi irai təki m-əji-n njé kaw-naa je ki dənangi Galasi ti kin be tə. ² M-əl səsi kadi ndə ki də kəte lə ndə je ki siri pəti pəti, kadi dəw ki ra dansi ti, ər ne me ne ti ləne ndəy ngəm dangi mbata kilə kin. Kadi ər ki go təge ti ki Luwə ade-n. İrai be mba kadi m-re bəy taa ikawi ne, al. ³ Ningə,

☆ 15:32 Ejay 22.13 ☆ 15:45 Kilə ngirə ne je 2.7 ☆ 15:54 Ejay 25.8 ☆ 15:55 Oje 13.14 ☆ 16:1 Rm 15.25-26

dəkagilo ki m-a m-ṭeṭ dansi ti ɓa, m-a m-ilə ki dije ki səi je wa imbəti-de, Jorijaləm ti. M-a m-adi-de makitibi jide ti kadi awi ki kadi-kare je ləsi. ⁴ A kin ə re to kadi mi wa m-aw ki rəm ningə, a awi səm naa ti tɔ.

Kəji kaw mba lə Pol

⁵ M-a m-ṭeṭ rəsi ti nɔɔ ki ta rəbi ki Masəduwan ti. Tado, m-a m-ində dənangi ki Masəduwan gangi[☆]. ⁶ Dəmaji ə, m-a m-ra ndo je rəsi ti. Maji ə ɓa ka a gangi dəm ti rəsi ti, kadi tə indəi-mi ta rəbi ti adi m-aw lo ki səbi kadi m-aw ti. ⁷ Kawm kin, m-ge kadi re Luwə ndigi səm do ti ningə, m-ra səsi ngan ndo je ki asi tati. Kadi m-o səsi ki njam taa par al. ⁸ Ningə, m-a m-isi me ɓe bo ti ki Epəji ratata dəkagilo Pətəkoti ti. ⁹ NJé ɓa je ləm əi ngay Epəji ti, nə ta rəbi to tagira nɔm ti wətəngi kadi m-ra-n kilə ləm[☆].

¹⁰ Re Timote re ṭeṭ dansi ti ningə[☆], irai-e adi e ki rənəl dansi ti, tado e ka isi ra kilə lə ɓaɓe tə mi be tɔ. ¹¹ Kadi dəw madi kare dansi ti kide al. Ningə kadi indəi-e ta rəbi ti kadi re ṭeṭ rəm ti ki maje. Tado m-isi m-ngəm-e ki ndəgi ngako je ki a əi sie. ¹² Ki əji do ngokoje Apolosi, m-ilə dīngəm me ti ngay kadi aw rəsi ti, ində rone naa ti ki ngakoje je ki isi awi ki rəsi ti, nə mee ndigi kaw ki ɓasine ti kin al ɓəy[☆]. NDɔ ki ingə rəbi ə a aw ɓəy.

Ta ki kəji ki dɔbəy ti ki kuwə ji-naa

¹³ Isi dəgi ti, ai do njasi ti me kadi-me ti ləsi, ai dīngəm ə uwəi tɔgisi ba. ¹⁴ Maji kadi irai kilə je pəti me ndigi-naa ti.

¹⁵ NGakom je, m-gər kadi igəri Isitəpanasi ki dije ki me kəy ti lie maji[☆]. Əi dije ki dəsəy ki adi mede dənangi ti ki Akay. Ningə, ki go me ndigi ti ləde, uni rəde kadi rai ki dije lə Luwə. Be ə, m-dəji səsi ne kare ɓəy. ¹⁶ Maji kadi, itəli rəsi go ta ti lə dije ki be kin, ə itəli rəsi go ta ti lə dije ki indəi rəde ta kilə ti isi rai səde tɔ.

¹⁷ Rəm nəl-m ngay do re ti lə Isitəpanasi, ki Pərtunatusi, ki Akaykusi. Tado, rai ne je ngay adi-mi tosi ti. ¹⁸ Uwəi angalm indəi nangi təkəi rai səsi ka kin be tɔ.

¹⁹ *NJé kaw-naa je ki dənangi Aji ti uwəi jisi. Akila əi ki Pirisil[☆], naa ti ki njé kaw-naa je ki isi me kəy ti ləde uwəi jisi ngay tɔ. ²⁰ NGakoje je pəti uwəi jisi. Maji kadi uwəi ji-naa mbosi ti ki rənəl.

²¹ Ningə, e mi Pol ə wa ə m-dangi ta kuwə ji kin ki jim. ²² Re dəw madi dansi ti ndigi Luwə al ningə, kadi Luwə man-e. «Marana ta», ɓaɓe re. ²³ Kadi me-maji lə ɓaɓe Jəju e naa ti səsi. ²⁴ M-ndigi səsi kare kare pəti me kində rə naa ti ki Jəju Kirisi.

☆ 16:5 Knjk 19.21 ☆ 16:9 8-9: Knjk 19.8-10 ☆ 16:10 4.17 ☆ 16:12 Knjk 18.24 ☆ 16:15 1.16 ☆ 16:19 Knjk 18.2

Makitibi ki kọ joo ki Pol ndangi adi Koreṭi je

Ta ki dọ makitibi ti ki kọ joo ki Pol ndangi adi Koreṭi je

Makitibi ti ki kọ joo ki Pol ndangi adi Koreṭi je kin, ta ki me ti tọji kadi dan Pol ɛi ki njé kaw-naa je ki Koreṭi ti maji boy al. Dije madi tuji me Pol ngay ki ta kælde je ki kilə rade je. Awi biti ɛli təkɪ Pol aw ki tọgi ki kadi e-n nje kaw kilə lə Jəju Kirisi al. Lo kin ti, Pol ɛl ta ngay. Nə re Pol ɛl ta ngay mindi ka, tọji njé kadi-me je ki Koreṭi ti təkɪ n-ndigi-de wa kin nim, n-sangi rəbi kulə noji naa ti səde nim. E be ɛ, ɛl-n ta lə rone ki nəl-ne ngay loki poyde ki maji re tẹ rone ti (7.5-15).

Go ta je ti ki ɔji dọ nẹ je ki ngā ngā ki tẹ dọe ti dɔnangi Epəji ti (1.1-11), Pol ole me njé kadi-me je ki Koreṭi ti dọ nẹ je ti ki to ki n-ingə rɔde ti me kulə noji ti ki to dande ti n-ɛi səde je, ningə tọji nda kilə lə nje kaw kilə lə Jəju Kirisi adi-de gəri tɔ. Pol ɔr-de gin nẹ ki n-ɛl-n-de ta je ki ngā ngā me makitibi ti ləne ki dɔsɔy ki n-adi-de, ningə ɛl-de təkɪ n-ingə rɔnəl go ti, mbata ta ki ngā ki n-ɛl-de, kandidate ki maji tẹ go ti (1.12-7.16).

NGa ningə, ki ɔji dọ nẹ kaw ki mba ra-n ki njé kadi-me je ki dɔnangi Jude ti (8-9), Pol dəji Koreṭi je kadi ɛi njé ra maji, ningə ɛl-de ɛ nə: «Igəri ra maji lə Babe ləje Jəju Kirisi maji. Kirisi ki e nje nẹ kingə, nə ra rone nje ndoo ti mbata ləsi, kadi me ndoo ti lie, səi, itəli njé nẹ kingə je» (8.9).

Me ndəgi ta je ti ki re go ti (10-13), Pol təl ilə jine kəm dije ti ki njé kəl kə nə e asi kadi e nje kaw kilə al kin. Ba təl ta makitibi ləne ki ngon ta ki ndəy be ki ɛl ki mindi ki maji (13.11-13).

NDu Pol ki j-ingə me makitibi ti lie ne kin, isi sangi maji lə darone wa al, nə isi sangi kadi gəri təkɪ e tọgi ki Luwə wa ɛ ade ɛ isi ra-n kilə lie, ningə kadi taai Poy Ta ki Maji kin tə ta ki rọjeti nim, kadi gəri Kirisi tə Babe ləde nim tɔ.

Kuwə ji-naa

¹ Mi Pol ki nje kaw kilə lə Jəju Kirisi ki go ndigi ti lə Luwə, naa ti ki ngokọ je Timote, j-uwə jisi səi njé kaw-naa je lə Luwə ki isi Koreṭi ti, taa j-uwə ji dije lə Luwə ki isi dɔnangi ti ki Akay ti tae ba pəti tɔ[☆]. ² Kadi me-maji ki kisi-maje lə Bawje Luwə ɛi ki Babe Jəju Kirisi e naa ti səsi.

Pol ra oyo Luwə

³ J-ilə tọji dọ Luwə ti ki Baw Babe ləje Jəju Kirisi. Bawje ki me-maji lie to mbar mbar, ki e Luwə ki nje səl me me nẹ je ti pəti. ⁴ E ɛ e nje səl me je dọ kọ je ti ki dangi dangi, mba kadi je ka ji səl me dije ki kọ je ki dangi dangi tẹ dode ti tɔ. Kadi ji səl mede ki me-səl ki j-ingə rəe ti. ⁵ Be tɔ ɛ, təkɪ j-ingə-n kọ lə Kirisi ngay, Kirisi səl meje ngay tɔ. ⁶ Re j-isi j-ingə kọ ba, e ki mba kadi mesi səl-n, taa e mbata kaji ləsi tɔ. Re me je səl ba, e ki mba kadi adi səsi me-səl tɔ. NGa ningə, me-səl kin a ra kadi tə uwəi tɔgisi ba me kọ ti təkɪ j-isi j-ingə kọ kin be tɔ. ⁷ Lo kin ti, j-ində meje dəsi ti njiriri, tado ji gər kadi loki isi indəi rəsi naa ti səje dọ kọ ti, isi indəi rəsi naa ti səje dọ me-səl ti ki j-isi j-ingə tɔ.

⁸ NGakom je, ji ndigi kadi igəri go kọ ki tẹ dọje ti dɔnangi Aji ti kin. Dije adi-je kọ kadi ki dum kəl tae, e kọ ki al dọ singəje. Dəw ki ində mene dọ ti kadi n-a n-isi ki done taa goto. ⁹ Je j-ində meje ti kadi je dije ki gangi ta koy dọje ti ngata. Ningə e be mba kadi j-uwə-n kul rọje je wa al, nə kadi j-uwə kul Luwə ki nje kadi njé koy je ii lo koy ti. ¹⁰ E e ɛ taa-je ta ko koy ti kin, ningə a nay ki lo taa-je tae ti. E ɛ j-ində meje dọe ti, kadi a taa-je ta ko koy ti kin bəy. ¹¹ Ningə, səi wa ka isi indəi rəsi ta ti tɔ, me kəl ta ti ki Luwə mbata ti ləje. Luwə a ra səje maji ki rəbi nẹ ki dije ngay dəji mbata ti ləje. Lo kin ti, maji kin a təl nẹ ra oyo lə dije ngay mbata ti ləje tɔ.

Pol yəti ndune ɔji dọ kaw mba ləne

☆ 1:1 Knjk 18.1

¹² Ne ki adi-je ronal, meje uwə-je ki ta al, ji gər kadi njiyəje dan dije ti ki gəri Luwə al, e ki hal ki səl ləm ləm, ki ne ra ki rəjeti ki i rə Luwə ti. Ningə e njiyə ki ji njiyə ki gosi lə dəw al, nə ki ra maji lə Luwə. Ki bo ngay, e ki pa njiyə kin ə ji njiyə-n ki rəsi ti. ¹³ Ta ki ji ndangi j-adi səsi kin, e ta madi ki rangi al, nə e ne ki itidəi ə igəri me wa kin par. NGa ningə, m-gər kadi a gəri me ay njay bəy. ¹⁴ Təki igəri ndəy ngata kin, a igəri ay njay, ndə təl Bəbe Jəju ti ki j-a je ne ronal ləsi təkə a səi ne ronal ləje kin be tə. ¹⁵ Ki me ki ti kati kin ə, m-ndigi kadi səi ə m-təe dəsi ti kəte, kadi m-adi səsi ingəi ra maji ki kə joo. ¹⁶ NGa ningə kadi m-i dəsi ti taa m-aw dənangi Masəduwan ti, ə m-i Masəduwan ti ba[☆], m-təl m-re dəsi ti gogi bəy kadi tə irai səm me ne ge je ti ləm kadi m-aw Jude ti. ¹⁷ NDum ki m-un kin, m-un ki noo be par al, taa ndigi ra je ləm e ki go mər ta ti lə dəw kadi tə m-əl m-ə nə «oyo» ə m-təl m-ə nə «jagi» al. ¹⁸ Luwə asi kadi ma naji ləm: ta je ki j-əl səsi e «oyo» nim «jagi» nim al. ¹⁹ Tado Jəju Kirişi, NGon lə Luwə ki je ki Silasi je ki Timote je[☆] j-ilə səsi mbə ta lie kin e «oyo» nim «jagi» nim al. E dəw ki ta ki a ingə rəe ti e «oyo» par. ²⁰ Ningə kun mindi je lə Luwə pəti, Kirişi ə e nje toji-de kə nə «oyo» e ki rəjeti, taa e ki go rəbi lie tə ə j-isi j-əl-n j-ə nə «Amen», mba kulə-n toji də Luwə ti tə. ²¹ Ningə e Luwə ə e nje kadi-je nim, səi je nim, togi me kində rə naa ti ki Kirişi. E ə mbəti-je ində-je ta dangi mbata ləne. ²² E e tə ə ində ndaji ləne rəje ti tə ne ləne, taa ində NDilne meje ti tə ne ki adi-je də kəte dan ne maji je ti ki ində ta dangi mbata ləje, kadi a adi-je.

²³ Mi m-dəji Luwə kadi gangi ta ndəm, re m-ngom: ningə e mba kadi m-tuji mesi al, ə m-təl m-re-n Koreti ti gogi al. ²⁴ Ningə ji sangi rəbi kadi j-ində togi dəsi ti kadi adi mesi al jagi, tado isi uwəi togişi ba me kadi-me ti ne ngata. Ne ki j-isi ji sangi, e kində rə naa ti səsi də kilə ti mba kadi ingəi ronal.

2

¹ Ki oji dəm, m-o maji ngay kadi m-təl m-aw rəsi ti gogi al, nə tə m-tuji mesi. ² Tado re m-tuji mesi ə, dəw ki a adi-m ronal goto. Dəw ki a adi-m ronal ba, e səi ka ki m-a m-tuji mesi ka kin par. ³ Ningə, e gine kin ə, m-ndangi-n makitibi tə ndangi m-adi[☆] səsi kadi tə m-aw ki rəm al. M-aw ki rəm al nə tə dije ki kadi adi-mi ronal, təli tuji mem tə tuji yo. M-gər maji ngay, ki oji dəsi, kadi ronal ləm e ronal ləsi pəti. ⁴ E ki me-kə ki ngay, ki me ki ur made, ki man nə ki tə kəm ə m-ndangi-n makitibi m-adi səsi. Ningə e ki mba kadi m-tuji-n mesi al, nə kadi igəri ndigi ki m-ndigi səsi.

Me Pol səl də dəw ti ki nje tuji mee

⁵ Re dəw madi e nje gin me ki tuji ba, e mi ə tuji mem al, nə e səi pəti ə tuji mesi. Ki kadi j-əl j-adi al də maji al ba, tuji me dije madi dansi ti. ⁶ Ningə ko dəw ki be kin, ta kosi je ki kaw-naa ki dəe ti wa kin ase naki. ⁷ E be ə, ki basine kin, kadi adi mesi səl dəe ti, ə iləi dīgəm me ti, nə tə me tuji ki al də maji i təy dəe. ⁸ Lo kin ti, m-dəji səsi kadi oji-e ndigi ki indigi-e adi gər. ⁹ NGa ningə, gin ndangi ki m-ndangi makitibi m-adi səsi e kadi m-na mesi m-o se itəli rəsi go ta ti me ne je ti pəti wa. ¹⁰ Loki mesi səl də dəw ti ki ra ne ki majal, mi ka mem a səl dəe ti tə. NGa ningə, re mem səl, loki ne madi to kadi mem səl də ti ba, e mbata ti ləsi ə mem səl-n ta kəm Kirişi ti. ¹¹ MBa kadi *Satə ingə ta rəbi dəje ti al, tado ji gəri ndigi ra je lie bəti.

Me Pol a sururu

¹² Loki m-aw m-təe Tirowasi ti kadi m-ilə mbə Poy Ta ki Maji lə Kirişi, m-o kadi Bəbe tēe ta rəbi pəy adi-m, ¹³ nə mem a sururu, tado m-ingə ngokom Titi al. E be ə, m-iyə njé kadi-me je, ə m-un ta rəbi kaw Masəduwan ti[☆].

Təti rə me kində rə naa ti ki Kirişi

¹⁴ J-ilə toji də Luwə ki oyi-je ki dəkagilo je pəti adi-je me rə ti ki Kirişi təti kin. Luwə un-je ilə-n mbə lə Kirişi ki lo je pəti adi dije gəri-e tə nom kagi ki baye əti maji ki sane ki lo lo be. ¹⁵ Lo kin ti, ji to tə nom kagi ki baye əti maji, ki Kirişi un adi Luwə be. J-əti maji,

☆ 1:16 Knjk 19.21 ☆ 1:19 Knjk 18.5 ☆ 2:3 7.8 ☆ 2:13 12-13: Knjk 20.1

mbata ti læ dije ki isi sangi kaji nim, mbata ti læ dije ki isi awi tuji ti nim tɔ. ¹⁶ Ki rɔ dije madi ti, e bay yo ki isi aw sɛde koy ti, nɛ ki rɔ njɛ ki nungi ti, e bay kaji ki isi aw sɛde kaji ti tɔ. ɔ se nɔ ɔ asi kadi ra kilɔ kin wa? ¹⁷ Je ji to tɔ ndɛgi dije ngay ki isi uni ta læ Luwɔ tɔ nɛ ra gati kin al. J-ɛl ta ki rɔjeti, ki j rɔ Luwɔ ti, ta kɛm Luwɔ ti me kindɔ rɔ naa ti ki Kirisi.

3

Bɛɛ kilɔ je ki me kilɔ mindi ti ki sigi

¹ Kadi m-dɛji m-o se j-isi ji sangi kadi ji tɔji rɔje je wa ka bɛy wa? Se kadi ji ra tɛki dije madi isi rai, ɔ isi taai makitibi lo ki rangi ti kadi ma naji dɛde ti ki rɔsi ti je taai jisi ti awi ki lo ki rangi ti je kin be wa? ² Makitibi ki kadi ma naji dɔje ti ba, e darɔsi sɛi je wa. Sɛi makitibi ki ndangi ngame je ti, ki dije pɛti gari nim isi tidɛi nim. ³ To ki taga kadi sɛi makitibi ki Kirisi ndangi adi-je jije ti, ilɔ-n-je. Kirisi ndangi ki man ndangi nɛ makitibi ti al, nɛ ndangi ki NDil Luwɔ ki nje kisi kɛm ba; e makitibi ki ndangi dɔ mbal ti al, nɛ ndangi ngame dɔw ti[☆].

⁴ E kin ɔ e me je ki j-adi ta kɛm Luwɔ ki takul Kirisi. ⁵ Ningɔ j-a j-ɛl j-ɛ nɛ e ki tɔgije je wa ɔ ji ra-n nɛ madi al, nɛ e ki tɔgi ki j rɔ Luwɔ ti. ⁶ E Luwɔ wa tɔ ɔ adi-je tɔgi, adi ji tɛl-n njɛ ra kilɔ bɛɛ je me kun mindi ti ki sigi. E kun mindi ki e gin *NDu-kun ti al, nɛ e gin NDil Luwɔ ti. Tado NDU-kun ki ndangi e nje re ki koy, nɛ NDil Luwɔ e nje re ki kaji.

⁷ Kɛte ndu-kun e ki ndangi ki ku ta je kare kare go-naa ti dɔ ba mbal ti, ba kunji Luwɔ unji dɔ ti. *Moji ki nje re ki ndu-kun ka kin, ta kɛme ɔ por wor wor, ki lo kadi ngan *Isirayɛl je goi ta kɛme goto[☆]. Ningɔ ta kɛme ki ɔ por kin, unji dɔkagilo ndɛy be par ɔ gine a gangi. ɔ re ra kilɔ ki NDU-kun ki nje re ki koy adi tɔba be ningɔ, ⁸ ra kilɔ ki NDil Luwɔ a ɛti bɛl ki dum bɛy. ⁹ Re kilɔ læ NDU-kun ki a aw ki dije me ta ki gangi ti adi tɔba ningɔ, kilɔ ki kadi Luwɔ tidɛ-n dije dije ti læne a adi tɔba ki ɛti bɛl ngay bɛy. ¹⁰ J-asi kadi j-ɛl j-ɛ nɛ, tɔba ki dɔ kɛte, tɔge goto nɔ tɔba ti ki bone kin, ki e tɔba ki itɛ e ki kɛte say. ¹¹ Kin ɔ nɛ ki lo ti ɔ a indɔ dɔ ɔ ingɔ tɔba ningɔ, nɛ ki a to biti ki nɔ ti tɔba lie a ɛti bɛl ki dum. ¹² Nɛ ki j-isi ngɛm tae kin ɔ ra adi j-aw ki me ki tɔ kati. ¹³ Je ji ra tɛki Moji ra-n kin al. Moji ki ilɔ kibi ta kɛmne ti kadi ngan Isirayɛl je ooi ta tɔl ta kunji ki lo ti ɔ a goto kin al[☆]. ¹⁴ Nɛ gɛr læ ngan Isirayɛl je goto, dɛde bɛy bɛy. Ningɔ biti bone kin ka, loki isi tidɛi Kun mindi ki kɔke ba, kibi kin to ba wa bɛy. To ba, dɔw un kɛmde ti al, tado e ki kindɔ rɔ naa ti ki Kirisi ɔ kibi kin a goto-n kɔ ta kɛmde ti. ¹⁵ Biti bone kin ka, loki isi tidɛi makitibi je ki Moji ndangi kin ɔ, kibi madi uti kɛmde dɔ nɛ gɛr ti wa bɛy. ¹⁶ E ki go rɛbi kadi-me Kirisi par ɔ kibi kin a goto-n ta kɛm dɔw ti[☆]. ¹⁷ Tado Babe e NDil, ningɔ loki NDil Babe e titi, loe ti kin ɔ taa kiyɔ taa e titi tɔ. ¹⁸ Ningɔ j-ɛi pɛti, kibi e ki goto kɛmje ti kɔ, adi ji tɔji tɔba læ Babe rɔje ti tɛki kɔtirongi a tɔji-n ndil dɔw be. Lo kin ti, ji mbɛl ji to tɔ Babe wa be. Babe ki e NDil adi tɔba lie unji dɔje ti unji kunji ki ɛti bɛl ki dɔ made ti, dɔ made ti.

4

Kirisi e naa ti ki njɛ kaw kilɔ je

¹ Tɛki e kilɔ ki Luwɔ ɔ adi-je ki go me-maji ti lie, tɔgije goto ta ti al. ² Je ji mbati nɛ ra ki lo bɔyɔ ti, ki nɛ ki to rɔsɛl ki dije isi rai. Pa njiyɔje e ki lo kadi kɛm-naa ti al, taa ji mbir ta læ Luwɔ dam kare al tɔ. Loki ji tɔji nɛ ki rɔjeti ki taga ba, ji sangi kadi ji taa me dije ta kɛm Luwɔ ti tɔ taa yo. ³ NGA ningɔ, re Poy Ta ki Maji ki j-isi j-ilɔ mbɛe kin, to lo bɔyɔ ti ba, to lo bɔyɔ ti mbata læ dije ki isi awi tuji ti, ⁴ mbata læ njɛ me nga je. Su ki nje kɔbe dɔ dɔnangi ti ne, bɛy angalde bɛy, nɛ gɛr lɛde goto, adi lo kadi ooi kunji Poy Ta ki Maji ki nje tɔji tɔba læ Kirisi kin goto. Kirisi ki e bana kɛm Luwɔ wa. ⁵ Tɛki rɔjeti, j-isi j-ilɔ mbɛe rɔje je wa al, nɛ e Jɔju Kirisi ki Babe ɔ j-isi j-ilɔ mbɛe. NGA ningɔ je wa je bɛɛ læsi mbata ti læ Jɔju. ⁶ Tado Luwɔ ki nje kɛl ɔ nɔ: «Kadi kunji unji dan til ti[☆]» kin ɔ adi kunje unji ngameje ti, mba kadi ji gɛr-n kɛti bɛl lie ki unji pal kɛm Kirisi ti kin.

☆ 3:3 Tee ki taga 24.12; Jɛrɛmi 31.33; Ejɛkɛl 11.19; 36.26 ☆ 3:7 Tee ki taga 34.29 ☆ 3:13 Tee ki taga 34.33 ☆ 3:16 Tee ki taga 34.34 ☆ 4:6 Kilɔ ngirɔ nɛ je 1.3

⁷ Ningə ne maji la NDil kin, j-oti daroje ti ki to ki to ta ngoo ki kibə ki nangi be kin. E be kadi to ay njay təkɪ tɔgi ki ətɪ bəl kin i rə Luwə ti bi i roje ti je al. ⁸ Ko je ki dangi dangi kawi-naa ki dɔje ti, nə budi singə je al; meje gangi man, nə j-ore meje nga wa kin. ⁹ Dije indəi kəmje ndoo, nə Luwə iyə-je kɔ al; tɔti-je nangi, nə tɔli-je al. ¹⁰ Daroje isi oy ko koy la Kirisi ki dəkagilo je pəti, mba kadi dije ooi təkɪ Kirisi isi kəm ba daroje ti. ¹¹ Tado je ki j-isi ki dɔje taa, j-isi ta koy ti ki dəkagilo je pəti mbata ti la Kirisi. E be kadi dije ooi təkɪ Kirisi isi kəm ba daroje ti ki ndo madi ə a oy kin. ¹² Lo kin ti, je j-a je ta koy ti kadi tə səi isi kəm ba tɔ.

¹³ Təkɪ e ndil kadi-me ki kare ba ə isi ra kilə meje ti, makitibi la Luwə əl ə nə: «E mbata kadi ki m-adi mem Luwə ə m-əl ta lie[☆].» Ningə je ka e mbata kadi ki j-adi meje Luwə ə j-əl ta lie tɔ. ¹⁴ Tado ji gər kadi, Luwə ki tɛɛ ki Babe Jəju lo koy ti kin, a tɛɛ səje lo koy ti ki Kirisi tɔ. A tɛɛ səje kadi ində je nim, səi je nim kadine ti. ¹⁵ Ne je pəti ki tɛɛ dɔje ti e mbata maji ləsi. Ningə, lo kin ti, ra maji la Luwə a to mbar mbar kadi aw ki dɔ dije ti ki kəte kəte. Aw ki kəte kəte kadi tə dije ki njé kəl ta ki Luwə, rai-e-n oyo je, piti-e-n je, toi mbar mbar ki dɔ ti.

¹⁶ E mbata kin ə, j-ingə-n tɔgi par par. Re daroje ki koo ki kəm ne kin ə tɔge isi təl ki gogi ka, ndilje isi ingə tɔgi ki rangi ki ndo je ndo je. ¹⁷ Tado ko je ki j-isi j-ingə-de bone kin, e ko ki dəkagilo lie e ndəy be par, taa ɔle kəl kare tɔ, loki j-un j-ində kadi tɔba ti ki ətɪ bəl, ki dɔbəye goto ki a re go ko je ti kin. ¹⁸ Ne ki j-isi j-ay ngəde, e ne ki dəw oo ki kəmne kin al, nə e ne ki dəw oo ki kəmne al yo. Ne ki dəw oo ki kəmne, ndəe e ngay al, nə ne ki dəw oo ki kəmne al, a to bitɪ ki nɔ ti.

5

Darɔ ki sigi

¹ Ji gər maji kadi re daroje ki je me ti dɔnangi ti ne, ə ra rone tə kəy-lo be kin tuji ə, j-aw ki darɔ ki sigi ki e kəy ki Luwə ra adi-je me darɔ ti nɔɔ, ki e kəy ki dəw ra ki jine al. E Kəy ki a to bitɪ ki nɔ ti. ² Ningə ki basine kin, j-isi ji timə rusi rusi, ji ndigi ngay kadi j-aw j-ur me kəy ti ləje ki darɔ ti kin. ³ NGa ningə, re j-ur me kəy ti ki darɔ ti ki sigi kin ə, dəw a oo-je ki roje kare al. ⁴ Tado kisije me darɔ ti, ki e kəy-lo kin, ji timə rusi rusi, ne al dɔ singəje. Ningə ji ndigi kadi j-ɔr roje kɔ me darɔ ti kin al, nə ji ndigi kadi j-ilə darɔ ki darɔ ti dɔ ti, kadi darɔ ki kəm dəbi jine dɔ darɔ ti ki koy. ⁵ Ningə e Luwə wa ə ində kadi ne je kin a rai ne be dɔje ti. E e ə ində NDilne meje ti tə ne ki adi-je dɔ kəte dan ne maji je ti ki ində ta dangi mbata ləje, kadi a adi-je.

⁶ Lo kin ti, j-uwə tɔgije ba ki dəkagilo je pəti. Ningə ji gər kadi loki je me darɔ ti ki dɔnangi ti ne kin bəy ba, je gidɪ kəy ti ləje, say ki Babe. ⁷ Təkɪ rɔjeti, e kadi-me Kirisi ə j-isi j-aw-n, bi e kəmje ba oo lo ə j-isi j-aw-n al. ⁸ J-uwə tɔgi je ba ə j-isi j-aw-n, ningə ji ndigi ngay kadi j-iyə darɔ kin, ə j-aw j-ində be kadi Babe ti. ⁹ NGa ningə, re j-isi-n me darɔ ti kin, ə se ji tuse j-iyə, ne ki uwə meje, e ta kadi ji nəl Babe. ¹⁰ Tado səbi kadi j-a ji tɛɛ kare kare kadi j-a nɔ Kirisi ti, lo gangi ta ti lie. Dəw ki ra ka a ingə ne ki səbi dəne, ki go kilə rae ti ki un darone ra-n: ki re e-n kilə ki maji ə se kilə ki majal.

¹¹ Gin ne ki kadi ji bəl-n Babe, ji gər maji, e ə j-isi sangi rəbi kadi ji buki-n dije goje ti. Luwə gər-je ay njay, ningə m-gər kadi səi je ka, ki kadi əli ta ki ngom al ba, igəri-mi ay njay tɔ. ¹² Ji ndigi kadi ji təl j-əl ta dɔ roje ti rangi bəy taa kadi igəri-je, al, nə j-adi səsi ta rəbi kadi rəsi nəl səsi dɔje ti. Lo kin ti, a ingəi ta ki kadi a turi dije ti ki isi indəi gude ki ne ra ki gidide ti ne kare, bi ne ra ki ngamede ti al kam. ¹³ Re e rɔjeti kadi je dije ki dɔje goto ba, e mbata ti la Luwə ə dɔje goto-n, a re je njé kəm-kaa je tɔ ba, e mbata ti ləsi ə je-n njé kəm-kaa je tɔ. ¹⁴ Təkɪ rɔjeti, ndigi-naa la Kirisi ɔ be dɔje ti, je ki ji gər təkɪ dəw kare ba oy mbata ti la dije pəti, adi dije pəti oyi kin. ¹⁵ Oy mbata ti la dije pəti, mba kadi dije ki isi ki dɔde taa, isi ki mbata ləde əi je wa al ngata, nə mbata ti la dəw ki oy ə i lo koy ti mbata ləde kin.

☆ 4:13 Pa je 116.10

¹⁶ NGa ningə, j-a j-o dəw ki go koo-e ti lə dəw al biti ngata. Re kəte je, j-o Kirisi ki go koe ti lə dəw ka, ki basine kin, j-a j-o-e be al ratata ngata. ¹⁷ Re dəw ində rəne naa ti ki Kirisi ba, e ne kində ki sigi. Ne je ki kəke dəi kə, ne je ki rəe ti pəti, təli ne ki sigi. ¹⁸ Ningə ne je kin pəti i rə Luwə ti, ki nje təl kulə-je noji naa ti səne, ki rəbi lə Kirisi. Luwə ki adi-je kilə kulə dije noji naa ti sie e wa. ¹⁹ Tado e Luwə ə, ki rəbi lə Kirisi, ilə-n dije ki duniya ti, noji naa ti səne, ki kanji tidə majal je ləde ki rai. NGa ningə, ində ta kulə noji naa ti taje ti kadi j-ilə mbeə.

²⁰ Je dije ki Luwə ilə-je tə nje ra kilə to Kirisi ti. NGa ningə, Luwə un-je bar-n səsi ki rəne ti. Me tə Kirisi ti, j-uwə njasi ba, iləi noji naa ti ki Luwə. ²¹ Kirisi ki ra majal al, nə Luwə əy majal je ləje ki dəe ti. Əy ki dəe ti, mba kadi ki rəbi lie, Luwə tidə-n-je dije ti ləne.

6

¹ Təki je j-ində rəje naa ti ki Luwə də kilə ti, ji dəji səsi kadi ikidi ra maji lə Luwə ki ingəi kin al. ² Tado Luwə wa əl ə nə:

«Dəkagilo ti ki maji, m-o də ndui,
NDə ki e ndə kaji dije, m-re m-əsi sili.»

NGa ningə, dəkagilo ki maji nga ə to kin, ndə kaji dije nga ə re kin[☆].

³ Kadi tə kilə ki j-isi ra kin ta goto də ti, ji sangi rəbi kadi ji tigə dəw madi jigi ti al. ⁴ Ne ki j-isi sangi, ji sangi kadi ji təji me ne je ti pəti, təki rəjeti, je bəə kilə je lə Luwə. J-uwə təgije ba ə ji təl j-uwə bəy, me kə je ti, me kəm-to-ndoo ti, me bəl ti, ⁵ gin kində ti lə dije, me dangay ti, ki me sulə ti ki dije suləi kosi je dəje ti. Me kilə ti ki al də singəje, lo to bi goto, lo kuso ne goto, ka j-uwə təgije ba[☆]. ⁶ Ji təji kadi je bəə kilə lə Luwə me kay njay ti, me gər Luwə ti, me kore me ti, me ra maji ti. NDil Luwə e səje naa ti, ji ndigi dije ndigi ki rəjeti. ⁷ Ji təji kadi je bəə kilə lə Luwə me kilə mbe ta ti ki rəjeti, ki j-ilə ki təgi lə Luwə. Ne kati ləje, ki də rə ləje, e ne ra ki dana ta kəm Luwə ti. ⁸ Dije əsi gonje je, iləi rəsəl dəje ti je, əli ta ki majal dəje ti je, əli ta ki maji je. J-isi j-əl ta ki rəjeti kin ka ooi-je tə njé ngom je, ⁹ gəri-je bəti, nə ooi-je tə dije ki gəri-de al be, j-a ji njiyə ki dəje taa, nə ooi-je tə njé koy je. Uwəi-je dangay ti ki kanji təl-je, ¹⁰ tuji meje ka rəje nəl-je par par. Je njé ndoo je, nə ji təl dije ngay njé ne kingə ti, to tə ne ki ne ləje goto be, nə ki rəjeti ba, ne kingə je pəti e yaje.

¹¹ Səi dije ki Koreṭi ti, j-əl səsi ka kəm ta, ji tēe meje ki rəsi ti. ¹² Ji təji səsi ndigi ki ji ndigi səsi ki taga, nə e səi je ə itēe mesi adi-je al. ¹³ Lo kin ti, m-əl səsi ta təki baw ngan je a əl-n ngane je ta kin be. Ningə ji dəji səsi kadi səi ka, itēe mesi adi-je təki je ji tēe-n meje j-adi səsi ka kin be tə.

Gangi naa ki majal

¹⁴ Maji kadi iləi dəsi ki noo be par gin jugi ti ki kare ba ki njé ki gəri Luwə al kam al. Ne ki rəjeti ki ne ki majal a indəi rəde naa ti al; kunjji əi ki til asi kadi a indəi rəde naa ti al. ¹⁵ Lo kadi Kirisi əi ki Su tade asi naa goto; dəw ki gər Luwə əi ki dəw ki gər Luwə al, ne ki a uwəi-naa də ti goto. ¹⁶ Ne ki a ore kəy lə Luwə ki kagi yo je naa ti goto. Tado j-əi ba, j-əi kəy lə Luwə ki nje kisi kəm ba təki Luwə wa əl-n ə nə:

«M-a m-ra be dande ti, ə m-a m-njiyə səde naa ti,
M-a mi Luwə ləde, ə əi a əi dije ləm tə[☆].»

¹⁷ E mbata kin ə, Bəbe əl-n ə nə:
«Tgangi-naa ki dije ki gəri-mi al,
Ədi ne ki to nje al,

Ba mi m-a m-uwə səsi ki rəm ti[☆].»

¹⁸ Bəbe ki nje təgi pəti əl bəy ə nə:

«M-a mi Bawsi, ə səi, a səi ngan ləm ki dingəm ki ki dəne[☆].»

☆ 6:2 Ejay 49.8 ☆ 6:5 Knjk 16.23; 19.29; 21.30 ☆ 6:16 Ləbətiki 26.12; Ejəkəl 37.27 ☆ 6:17 Ejay 52.11; Ejəkəl 20.34 ☆ 6:18 2 Samiyəl 7.14; Ejay 43.6

7

¹ Njé ndigi je ləm, təkɪ j-ingəi ndu-kun je ki Luwə un adi-je be kin, maji kadi j-əi je wa, j-ayi rəje njay dɔ nɛ ti ki a tuji darəje ki ndilje. Ningə adi j-indəi rəje ta dangi me bəl Luwə ti.

Rənəl lə Pol

² Indəi-je dan ursi ti! Dəw madi ki ji ra sie majal goto, dəw ki ji tɔ ko nɛ lie goto, taa dəw ki j-ədə je taa nɛ lie ka goto tɔ. ³ Ningə m-əl ta kin be kadi m-gangi-n ta dəsi ti al, tado m-əl kəte ngata təkɪ j-ində səsi dan urje ti kadi re e koy ə koy, kaji ə kaji. ⁴ M-ti mem kati ki rəsi ti, rəm nəl-m ngay dəsi ti. M-ingə tɔgi ngay, rənəl tɔi dəm, me-kɔ je ti ki j-ingə-de.

⁵ Loki ji re je ti tɛɛ dɔnangi Masəduwan ti nu kin, lo kər kəɔ goto, j-ingə kɔ je ki dangi dangi, rɔ gə gidije, bəl rosi meje. ⁶ Nə Luwə ki nje kilə dɪngəm me dije ti ki njé səl dɔde, adi-je tɔgi ki rəbi re lə Titi. ⁷ NGa ningə, e re lə Titi par ə adi-je tɔgi al, nə e tɔgi ki adi-e kin tɔ ə adi-je tɔgi. Titi əl-je təkɪ indigi ngay kadi oi-mi, taa man nɔ re kəmsi ti nim, ta ɔ mesi nim mbata ti ləm. Lo kin ti, m-ingə rənəl ngay dɔ made ti bəy.

⁸ Re makitibi ki m-ndangi m-adi səsi kəte kin tuji mesi ka, m-ndingə rəm dɔ ti al. Re m-ndingə rəm dɔ ti ba, e mba koo ki m-o kadi tuji mesi dəkagilo madi ti[☆]. ⁹ Ningə ki basine kin, rəm nəl-m mbata mesi ki tuji kin al, nə mba ke ki me tuji ləsi aw səsi adi iyəi rəbi nɛ ra ki majal kɔ. Mesi ki tuji kin ə e nɛ ki Luwə ndigi, adi-je j-əl təkɪ nɛ madi ki majal kare ki ji ra səsi goto. ¹⁰ Tado me tuji ki nəl Luwə, re ki kiyə rəbi nɛ ra ki majal kɔ, mba kadi tɛɛ ki dəw kaji ti, ki kanji kadi dəw ndingə rone dɔ mee ti ki tuji kin. Nə me tuji ki dəw iyə-n rəbi nɛ rane ki majal kɔ al, a re ki koy. ¹¹ Ki basine kin, səi je wa oi kandi me tuji ki nəl Luwə kin ki kəmsi. Ra adi itoi bi dɔ rəsi ti al! Itəji me-səl ki rɔ tisi nim, indingəi rəsi ngay nim, bəl təl səsi nim, indigi ngay kadi oi-mi nim, ta ɔ mesi mbata ləm nim, taa tasi e dɔ dəw ti ki ra nɛ ki go rəbe ti al ka kin nim tɔ. Itəji me nɛ je ti pəti təkɪ ta kin səi, igotoi me ti. ¹² NGa ningə, m-ndangi makitibi kin m-adi səsi mbata lə dəw ki ra nɛ ki go rəbe ti al kin al nim, taa mbata lə dəw ki nɛ ki go rəbe ti al kin tuji me al nim tɔ. Nə e mba kadi səi je wa, oi tingə ki itingəi bil mbata ti ləje kin ki kəmsi, ta kəm Luwə ti. ¹³ E kin ə e nɛ ki adi-je tɔgi. Ningə j-ingə tɔgi par al, nə j-ingə rənəl ki bo ngay ə wa bəy tɔ, loki j-o nəl ki rɔ Titi nəl-e mbata kuwə ki səi pəti uwəi angale indəi nangi me kalsi ti ki itəji. ¹⁴ Kində ki m-un səsi m-ində-n gum ki rəe ti kin, rəm səl-m al. Tə ka ki j-əl-n səsi ta ki rəjeti ki ndɔ je, piti ki ji piti səsi nɔ Titi ti tɔji rone ki taga kadi e ta ki rəjeti. ¹⁵ Lo kin ti, rəe nəl-e ngay bəy dəsi ti, loki me ole dɔ təl rɔ go ta ti ləsi pəti, ki kuwə ki uwəi-e ki rəsi ti ki buki-naa ti ki bəl. ¹⁶ Rəm nəl-m ngay adi m-ində mem dəsi ti me nɛ je ti pəti.

8

Kaw nɛ mba ra-n ki njé kadi-me je ki Jorijaləm

¹ NGakom je, ji ndigi kadi igəri maji ki Luwə ra ki njé kaw-naa je ki dɔnangi Masəduwan ti kin. ² Kɔ je ki dangi dangi tɛɛ dɔde ti, nə be ka rɔde nəl-de ki al dɔ maji, adi me ndoo ti ləde ki ngay wa kin ka, adi nɛ maji je ləde ngay ki me ki kare. ³ M-ma naji ləde dɔ ti təkɪ adi ki go tɔgide ti, ki madi je adi ki al dɔ tɔgide wa bəy. Ningə e ki me ndigi ləde wa ə adii. ⁴ Dəji-je ə təl dəji bəy, kadi j-adi-de ta rəbi kadi n-əi ka n-iləi jide me nɛ kaw ti ki mbata lə dije lə Luwə ki isi Jorijaləm ti kin tɔ[☆]. ⁵ Rai nɛ ki al dɔ e ki j-ində meje dɔ ti kadi a rai. Uni rɔde wa adi Bəbe kəte, ningə go ti, uni adi-je tɔ, ki go ndigi ti lə Luwə. ⁶ E mbata kin ə, j-ilə-n dɪngəm me Titi ti kadi təl aw təl ta kilə nɛ kaw ki mba ra maji kin, təkɪ ilə-n ngire dansi ti ngata kin. ⁷ NGa ningə, təkɪ səi njé nɛ ki to mbar me nɛ je ti pəti, adi e me kadi-me ti, me kuji kəl ta ti, me nɛ gər ti, me tingə bil ti ki kanji to bi dɔ rɔ ti, ki me ndigi-naa ti ki ji tɔji səsi rəbe, maji kadi itəji təkɪ kilə ra maji kin e nɛ kingə ləsi ki awi mbar mbar tɔ. ⁸ Ningə e nɛ ki m-ində dəsi ti ki tɔgi al; re m-əl səsi ta tingə bil lə madisi je ba, e mba kadi səi, ɔjii ndigi-naa ləsi ki rəjeti adi dije gəri, me nɛ kaw ti kin. ⁹ Tado igəri ra maji lə Bəbe ləje Jəju Kirisi maji. Kirisi ki e nje nɛ kingə, nə ra rone nje ndoo ti mbata ləsi, kadi me ndoo ti lie, səi, itəli njé nɛ je. ¹⁰ E ta ki go koe ti ləm ki m-o ə m-əl dɔ ti. Ningə e ta ki səbi

☆ 7:8 2.3 ☆ 8:4 1-4: Rm 15.26

dəsi wa maji, mbata səi, ə səi dije ki dəsəy ki irai kilə kin. Səi dije ki dəsəy me ra-e ti par al, nə səi dije ki dəsəy me kun-ndu ti ki mba ra-e. ¹¹ Ə ki basine kin, maji kadi itəli ta kilə kin, mba kadi, ki go təgisi ti, kilə ki irai ngata nim, ndigi ra-e nim, isi naa ti lay. ¹² MBata, loki dəw adi ne ki me ki kare, Luwə taa ne lie ki adi kin ki go təge ti ki me kəy ti, bi ne ki aw-n al par ə, Luwə a ində mene də ti al. ¹³ Ningə e ta kadi ji ra səsi kadi osi me ndoo ti al. Osi me ndoo ti kadi e so madisi je ti al, nə e ta kadi asi-naa yo. ¹⁴ Ki basine kin, ki ne ləsi ki to mbar kin, asi kadi a rai ki njé ki ne isi to rəde, ningə ndə ki ne ləde a to mbar ə ne to rəsi ba, a rai səsi tə. Lo kin ti ə a asi-naa, ¹⁵ təkə makitibi lə Luwə əl-n ə nə: «Dəw ki əy ngay, dəw oo pa ne lie al, ningə dəw ki əy ngay al, ne ki du-e goto[☆].»

Titi ki madine je madi awi Koreṭi ti

¹⁶ J-ilə təji də Luwə ti ki ra adi ta ləsi to rə Titi təkə to-n rəm kin be tə. ¹⁷ Titi ndigi ta ki j-ində nge ti kadi təl aw rəsi ti. Ningə kəte bəy taa ka, e wa ki dəne to rəe ngay mbata ləsi, adi e ki me ndigi lie e wa ə isi aw-n rəsi ti. ¹⁸ J-ilə ngokəje kare j-adi aw sie. E ngokəje ki njé kaw-naa je ki dangi dangi əli ta lie maji əji-n də kadi rə lie mbata Poy Ta ki Maji. ¹⁹ Bəy tə, e dəw ki njé kaw-naa je ki dangi dangi iləi jide dəe ti kadi aw səje mba ki mba kilə ne kaw ki mbata ra maji kin. E kilə ki j-adi rəje ki mbae mba kadi tə Bəbe ingə-n kəsi-gon, taa kadi ji təji-n ndigi ra maji ki rosi meje kin tə. ²⁰ Ki əji də la ki dije adi-je ngay kadi je ə j-ində kəmje go kilə ti ki kadi ra, j-ində kəm-kədi də ti kadi dije ooi-je tə dije ki rəjeti al, al. ²¹ Ji sangi kadi ji ra ne ki nəl Luwə par al, nə ji sangi kadi ji ra ne ki nəl dije tə. ²² Njé kaw ki rəsi ti kin, j-ilə ngokəje kare səde nə bəy. E dəw ki nja ngay, ji na-e, adi j-o tingə bil lie. Ningə ki basine kin, to rəe ngay kadi n-e me kilə ti kin tə, mbata taa ki taa mesi. ²³ Ningə ki əji də Titi, e madi njiyə ləm, taa e madi-kiləm ki rəsi ti tə. Ba, ndəge je ki dani-e, əi ngan njé kilə je lə njé kaw-naa je ki dangi dangi ki mba kadi Kirisi ingə-n kəsi-gon tə. ²⁴ Itəji dije kin adi gəri təkə indigi-de ndigi ki rəjeti. Lo kin ti, njé kaw-naa je ki dangi dangi a gəri təkə indigi-de ndigi ki rəjeti, taa təji ki j-isi j-ilə dəsi ti ta kəmde ti kin ka e ki rəjeti tə.

9

Luwə ndigi dəw ki adi ne ki rənəl

¹ Ki əji də ne kaw ki kadi ji ra-n ki dije lə Luwə ki isi Jorijaləm ti, kəm kadi m-ndangi ta də ti m-adi səsi, m-o al. ² M-gər ndigi ra maji ki rosi mesi kin, adi m-piti səsi ki taga ta kəm dije ti ki dənangi Masəduwan ti[☆]. M-əl-de m-ə nə: «NGakəje je ki dənangi Akay ti isi də njade ti kal ne kal.» Ningə tingə bil ləsi kin ra adi njé kaw-naa je ngay ndəli. ³ Lo kin ti, m-ilə ngakəje je ki rəsi ti kadi piti ki ji piti səsi əji-n də lo kin, təl ne ki kare al. Ningə təkə m-əl-n, m-ndigi ngay kadi isi də njasi ti təkə rəjeti wa tə. ⁴ Tadə kin ə re dije ki dənangi Masəduwan ti awi səm rəsi ti, ə isi də njasi ti al ningə, je ki ji taa mesi kin, j-a təl dije ki rəde səl-de, nga ningə, rəsəl ki bo ngay a e dəsi ti səi je wa. ⁵ E mbata kin ə, m-o maji ngay kadi m-dəji ngakəje je madi kin kadi awi kəte nəm ti, rəsi ti, kadi kaw nja kadi-kare me ndigi ki uni ndusi də ti kin. Loki e ki kəsi njae naa ti pəti ə dəw oo ba, a e ne kadi ki me ndigi, bi e ne ki dəw ində təgi də madine ti ə adi-n al. ⁶ Ningə kadi igəri təkə: «Dəw ki dibi ne ndəy be,

A təti ndəy be tə;

Ə dəw ki dibi ne ngay,

Ə təti ngay tə.»

⁷ Kadi dəw ki ra adi ki go kəje ti ki əji mene ti, bi ki ndingə rə ə se ki təgi madi ki kində də ti al. Tadə Luwə ndigi dəw ki adi ki rənəl. ⁸ Luwə aw ki təgi kadi adi maji je ki dangi dangi ndogi səsi man ti. Lo kin ti, a awi ki ne je pəti ki kadi ra səsi ki dəkagilo je pəti. A to səsi mbar mbar kadi uni irai kilə je ki maji. ⁹ Təkə makitibi lə Luwə əl-n ə nə:

«Kay ne kingə ləne ki me ndigi adi njé ndoo je,

Ra maji lie to ki ndə je ndə je[☆].»

☆ 8:15 Tee ki taga 16.18 ☆ 9:2 1.16 ☆ 9:9 Pa je 112.9

¹⁰ Luwə ki nje kadi ko ne nje dibi ne ki nje kadi ne kuso daw uso, a adi səsi ko ne ki to mbar mbar, taa a ra kadi tōgi tō. Lo kin ti, ra maji ləsi a tēē ki dōne ki taga wangi. ¹¹ NGa ningə a səi njé ne kingə je me ne je ti pəti, kadi iraii maji ki me ndigi ləsi ki kəte kəte. Ningə a ra kadi dije ki a iləi jisi adi j-adi-de kin, a təli ki oyo adi Luwə tō. ¹² Kadi kare ləsi kin, a ra ki njé kadi-me je par al, nə a ra kadi dije təli ki oyo ngay adi Luwə tō. ¹³ Loki əi oi maji lə kilə kin ba, a iləi tōji dō Luwə ti mbata təl ki itəli rōsi go Poy ta ti ki Maji lə Kirisi, imai naje ki taga kin, ki maji ki irai səde ə ikayī ne maji je ləsi adi-de nim adi ndəgi dije pəti nim kin tō. ¹⁴ A əli ta ki Luwə mbata ti ləsi, tōji ndigi-naa ləde ki rōsi ti, oji-n dō maji lə Luwə ki ində nangi rīpi rīpi ki dōsi ti kin. ¹⁵ Tōji e ki dō Luwə ti mbata kadi-kare lie ki daw oo gəe al kin.

10

Pol rō dō kilə ti ki to me jie ti

¹ Dije əi nə mi Pol, loki m-o kəmsi ba m-ilə dōm nangi, a re mi say tō ningə, m-un dōm taa, m-ra madi ngə səsi. Nə m-dəji səsi ki takul səl ləm ləm ki me-maji lə Kirisi, ² kadi irai-mi adi m-ra m-adi ngə səsi al, dəkagilo ti ki m-a m-re-n dansi ti. Tado m-ində dōm ti kadi m-a m-ra m-adi ngə ki dije madi ki isi əli əi nə j-isi ji ra kilə lə dije kare kin. ³ E ki rōjeti kadi je dije, nə j-isi rō ko rō ki dije isi rōi-naa kin al. ⁴ Ne rō je ki j-isi rō-n, e ne rō ki j rō daw ti al, nə e ne rō ki tōge j rō Luwə ti, kadi tuji tōgi je ki ngə ngə. Ji tuji-n taga je lə dije ki e taga je ki go rəbe ti al, ⁵ ji budi ne je pəti ki re ki kun dō taa ogi gər Luwə kō. J-a ji ra kadi mər ta je lə dije e mər ta ki kadi təl re səde go ndu ti lə Kirisi. ⁶ NGa ningə, je bəsi kadi j-ində ba kal dije madi ki a təli rōde go ta ti al j-ōji-de, ndō ti ki səi pəti a təli rōsi maji go ta ti.

⁷ Igoi ne je ki to ta kəmsi ti ne kin! Re daw madi gər tijəne ti kadi ne daw lə Kirisi ba, səbi kadi ində ne kare kin dōne ti tō: re e daw lə Kirisi ba, je ka je dije lə Kirisi tō. ⁸ A re m-ra rōnəl ki al dō lo ndəy, oji-n dō tōgi ki Babe adi-je mba kadi j-ōsi-n ginsi ki kəte, bi kadi ji tuji-n səsi al kin ka, rōm səl-m al. ⁹ M-ndigi kadi daw oo-m m-to tō daw ki nje kadi səsi bəl me makitibi je ti ləm ki m-ndangi m-adi səsi kin al. ¹⁰ Tado dije madi əli əi nə: «Pol, re o makitibi je ki ndangi ba, e ta je ki ngə ngə, tōgide to, nə lo ki re ki rōne ba, daw oo tōge al, taa ta kəle ka ndae goto tō.» ¹¹ Ningə kadi daw ki əl ta kin gər dōne ti maji təki, kae ti wa ki oo-n-je me makitibi ti ki j-isi say ji ndangi ka kin ə, re ji re ki rōje ka, kilə ki j-a ji ra a to be tō.

¹² Təki rōjeti ba, je j-asi-naa ki dije madi ki njé kun ta rōde kin al, ə se j-a j-un rōje j-ōji kadide ti al. Ne kare, kun ki isi uni ndude əi je wa par ə rai kilə, isi goi lo ki rōde wa par kin, ra adi ne gər ləde goto. ¹³ NGa ningə, ki oji dōje, j-a j-ōji rōje ki al dō loe al, nə j-a j-ōji rōje ki go gangi kilə ti ki Luwə adi-je ə adi j-aw biti ji tēē-n rōsi ti kin. ¹⁴ Tə kin ə re j-ə nə j-aw biti ji tēē rōsi ti ə, ji tōji rōje ki al dō gangi loe al. Tado j-aw biti ji tēē rōsi ti dōsay ki Poy Ta ki Maji lə Kirisi, təki rōjeti. ¹⁵ Lo kin ti, ji tōji rōje ki al dō gangi kilə ləje al, j-ində guje ki kilə lə dije ki rangi al. Nə j-ində meje ti kadi kadi-me ləsi a aw ki dō made ti, kadi j-ingə rəbi ji ra-n kilə je ki əti bəl ngay dansi ti. J-a ra ki go gange ti ki Luwə oji-je kadi ji ra. ¹⁶ J-a j-ilə mbə Poy Ta ki Maji go nangi je ti ki say gidisi ti, ki kanji kadi ji tōji rōje ki kilə lə dije ki rangi ki rai gangi lo ti ləde ki səbi dode. ¹⁷ Daw ki ge kində gune ningə, maji kadi un Babe ə ində-n gune[☆]. ¹⁸ E daw ki Babe pite ə ndae to ti bi e daw ki nje kun ta rōne ba ndae to ti al.

11

Pol əi ki njé kaw kilə je ki njé ngom

¹ Re asi kadi osi ginm ndəy me dō majal ti ləm ningə, m-ə nə oyo osi ginm be! ² Jangi ra-m mbata ti ləsi, ningə e jangi ki j rō Luwə ti. M-uwə dōsi mbata ti lə dingəm kare ba be, ki e Kirisi, kadi tə m-tēē səsi noe ti tə ngon ki mandi ki ay njay, ki gər ngaw al bəy. ³ Nə m-bəl kadi ne gər ləsi, təl ne gər ki majal, kadi gangi dō ki idəi-naa naa ti ki Kirisi maji,

☆ 10:17 Jərəmi 9.23; 1Kər 1.31

ə ai dana kin, naa ti. Gangi səsi naa ti, ɔsi səsi ngərangi, təki Su ədi-n Awa ki ta ngom ləne kin be[☆]. ⁴ Dəw madi ki rangi a i noo kadi re ilə səsi mbə Jəju ki rangi ki e ki j-ilə səsi mbəe kəte, a adi səsi ndil ki rangi ki e ki ingəi kəte kin, ə se a adi səsi Poy Ta ki Maji ki rangi ki e ki itaai kəte kin ka, a i kadi ɔsi gine ki təgisi par. ⁵ Ne kare, mi m-o ne ki njé kaw kilə je ki ooi rəde təki ngay kin itai-mi al. ⁶ Dəmaji ə m-aw ki kuji kəl ta ngay al, nə ki oji də ne gər ba, mi me ti noo. E ne ki j-oji səsi taga wangi me ne je ti pəti ki rəbi je ki dangi dangi.

⁷ Ningə kadi m-dəji səsi m-o se Poy Ta ki Maji lə Luwə ki mi wa m-ilə səsi mbəe ki də ki kilə nangi kadi m-un dəsi taa, taa m-ilə səsi mbəe kare ki kanji kingə ne loe kin, e ne ki loe ti al ə m-ra wa? ⁸ M-taa ne ji njé kaw-naa je ti ki rangi, ki əi je ə rai səm ba m-ra-n kilə dansi ti. ⁹ Dəkagilo ti ki m-ii-n dansi ti, ə ne to-n rəm kin, dəw madi ki m-oy-e goto. E ngakoje je ki i dənangi Masəduwan ti ə rai səm me ne je ti ki to rəm. Me ne je ti pəti, m-uwə təgim ba kadi m-oy dəw madi al, ningə, m-a m-nay ki lo kuwə təgim ba ti wa kin. ¹⁰ M-əl wangi təki dəw madi ki kadi a əgi-m kində gum ki ta kin dənangi Akay ti goto. Ningə m-əl ki rəbi lə ta ki rəjeti ki i rə Kirisi ti ə isi mem ti kin. ¹¹ MBa ri ə m-əl ta kin be ə? M-əl be mbata e ndigi ba m-ndigi səsi al, al. Luwə gər maji kadi m-ndigi səsi!

¹² Ne ki m-ra kin, m-a m-nay ki lo ra ti ki nəm ti, kadi m-əgi-n dije madi kin rəbi. Dije ki isi sangi rəbi kadi indəi gude təki n-asi-naa səje. ¹³ Ko dije kin əi njé kaw kilə je, ki njé ngom je, əi njé ra kilə je ki rəjeti al, ki təli rəde njé kaw kilə je ti lə Kirisi. ¹⁴ Ningə e ne ki əti dəw bəl al, tado *Satə wa ki done ka isi təl rəne malayka ti ki aw ki kunji. ¹⁵ E ne ki mba al, kadi njé ra kilə je lə Su təli rəde njé ra kilə je ti lə Luwə ki rəjeti. Nə a təli tade ki go kilə rade ti ki majal.

Kəje ki ingə Pol

¹⁶ M-təl m-əl bəy, kadi dəw oo-m tə dəw ki dəe goto al. A re be al ningə, indigi kadi mi dəw ki dəm goto, kadi mi ka m-ində-n gum ndəy tə, təki isi rai ki dije madi ki isi indəi gude, ə indigi səde kin be tə. ¹⁷ Ta ki m-aw tə m-əl kin, m-əl ki go ndigi ti lə Bəbe al, nə m-əl ki go də majal ti ləm. Ningə m-gər kadi e ne ki asi kində gu. ¹⁸ MBata dije ngay isi indəi gude ki go koe ti lə dəw, adi mi ka m-a m-ində gum tə. ¹⁹ Səi ki səi dije ki kəmsi ay njay, ə ki me ndigi ləsi wa, itəli isi ɔsi gin dije ki dəde majal. ²⁰ ɔsi ginde adi isi rai səsi bəə ti, adi isi usoi səsi, adi isi taai ne jisi ti, ooi tosi al, buki jide kəmsi ti indəi səsi. ²¹ M-əl ta kin ki rəsol, ningə e ne ki təji kadi je dije ki təgije goto. Lo kin ti, m-əl ta tə dəw ki dəe majal be: ne ki dije madi ooi tə ne kində gude, mi ka m-ində-n gum tə. ²² Re əi nə n-əi Ebirə je ə? Mi ka mi Ebirə tə. Re əi nə n-əi ngan *Isirayəl je ə? Mi ka mi koji Isirayəl tə. Re əi nə n-əi ngan ka *Abirakam ə? Mi ka mi ngon ka Abirakam tə. ²³ Re əi nə n-əi njé kilə je lə Kirisi ə? M-a m-əl ta tə dəw ki dəe goto be m-ə nə m-itə-de me ti say. Tado m-ra kilə m-itə-de nim, m-ra dangay m-itə-de nim, m-ingə kində m-itə-de nim, mi ta yo ti bəsi bəsi ki dəkagilo je pəti nim tə. ²⁴ Asi nja mi, *Jipi je indəi-mi ta ndəy kuti mitə gide jikare[☆], ²⁵ asi nja mitə, Rom je tindəi-mi ki gəl, dije tələi-mi ki mbal nja kare kadi n-təli-mi, man uwə-m nja mitə, m-ra kondə kare ki kada kare gin man ti[☆]. ²⁶ Me kaw mba je ti ləm ki ngay, asi kadi man mbo a uwə-m, asi kadi kaya je ki njé gangi rəbi rai-mi, asi kadi ngakom Jipi je tēi tam ti ə rai-mi, asi kadi njé gər Luwə al tēi tam ti ə rai-mi, asi kadi me be bo ti, ne ki majal tēi dəm ti, asi kadi ne ra-m dilə lo ti, asi kadi ba uwə-m, asi kadi ngakom je, ki əi ngakom ki rəjeti al rai-mi[☆]. ²⁷ M-ra kilə je madi ki m-ə bəgəgə me ti, ne je ki ngə ingə-m; dəkagilo je ngay bi ədi kəm al, bo ra-m nim, kində ra-m nim, taa taa m-ingə ne kuso al, kul o-m, m-a ki rəm kare. ²⁸ Ki kanji kəl ne je madi, ne ki uwə mem ki ndə je, m-mər ta də njé kaw-naa je ti ki dangi dangi pəti. ²⁹ Kin ə təgi dəw madi goto ə, mi ka təgim goto tə, kin ə dəw madi iyə rəbi lə Kirisi ə, uso-m singəm ti mur mur. ³⁰ Kin ə re e ta kində gu ba, m-ində gum ki təgi goto ləm. ³¹ Ningə Luwə ki Baw Bəbe Jəju, Luwə ki kəsi-gon e dəe ti biti ki no ti, gər kadi m-əl ta ngom al. ³² Loki m-tēi Damasi ti, nje kəbe ki gin ngar Arətasi ti adi dije toi ta rəbi je ti ki be bo ti kadi uwəi-mi. ³³ Nə uni-mi

☆ 11:3 kilə ngirə ne je 3.1-6, 13 ☆ 11:24 Dətərənom 25.3 ☆ 11:25 Knjk 16.22; 14.19 ☆ 11:26 Knjk 9.23; 14.5

me kare ti, tuyi-mi ki bole bər adi m-ḡ taa ki ngal ndoḡi bər ki gəi ḡidi ʒe bo m-osi nangi. E be ə m-teḡ-n jie ti[☆].

12

Ne je ki Baʒe adi Pol oo me ndil ti

¹ Kində gu e ne ki ndae goto, nə m-a m-nay ki lo kində gum ti bəy. Ningə m-a m-əl ta də ne je ti ki Baʒe adi m-o me ndil ti ki ne je ki teḡ ki dəe adi m-gər. ² M-gər dingəm kare ki nje kadi mene Kirisi, ki asi ʒal dḡi ḡide sə ʒone, Luwə un-e awi sie biti me dərə ti ki kḡ mitə. Ningə dingəm kin, Luwə un-e ki darəe wa kin be ə se e me ndil ti wa ka m-gər al, nə Luwə gər[☆]. ³ M-gər kadi dingəm kin Luwə un-e, nə un-e ki darəe wa kin be ə se e me ndil ti wa ka m-gər al, nə Luwə gər ʒəti. ⁴ Luwə un-e aw sie biti kḡbe ti ləne, adi oo ta je ki dum kadi dəw əl ki tane. E ta je ki adi dəw madi ta rəbi kadi təl əl rangi al[☆]. ⁵ M-a m-ində gum ki ʒji də dəwe kin, nə ki ʒji dəm, m-a m-ində gum ʒa, m-ində me tḡi goto ti ləm kin par. ⁶ A re kadi m-ində gum ka, dəw a oo-m tə dəw ki dəe goto al, tadə e ta ki rḡjeti ə m-a m-əl. Nə m-mbatı kində gum, nə pane taa dəw oo-m tə dəw ki ngay ki al də ne ki oo-m m-isi m-ra ə se oo tam ti. ⁷ Ningə mba kadi m-ində gum ki ne koo me ndil ti ki əti ʒəl kin al, m-ingə məti madi rəm ti. Nje kaw kilə lə *Satə kare ə ingə kilə kadi tə ində-m kadi m-ində gum al. ⁸ Asi nja mitə, m-nḡ də Baʒe ti kadi ər kḡ kin rəm ti kə. ⁹ Nə Baʒe əl-m ə nə: «Me-maji ləm asi naki, tadə m-isi m-ʒji tḡim me tḡi goto ti ləi.» Adi m-a m-ində gum ki tḡi goto ləm, kadi tḡi Kirisi e dəm ti. ¹⁰ E mbata kin ə, tḡim goto ka m-ra rənəl nim, dije taji-mi je, adi-mi me-kḡ je, indəi kəmm ndoo je, adi-mi kḡ je mbata ti lə Kirisi ka, m-ra rənəl par, tadə loki tḡim goto kin ʒa, e ə m-ingə tḡi ti.

Me Pol osi nangi al mbata ti lə Koreṭi je

¹¹ ʒasine m-təl dəw ki dəe majal, ningə e səi ə indəi tḡi dəm ti adi m-təl nje də majal. Səi ə re a mai naji dəm ti, tadə re mi ne madi al ka, ne ki njé kaw kilə je ki ngai ngay kam itəi-mi goto. ¹² Ne je ki tḡji kadi mi nje kaw kilə rai ne dansi ti adi oi. M-uwə tḡim ba me ne je ti ki nga, m-ra ne kḡji je, ki ne je ki əti ʒəl, ki tḡi je ta kəmsi ti. ¹³ E ri ə ndoḡi njé kaw-naa je ki rangi ingəi itəi səsi ə? Ne kare ki m-gər ʒa, e kḡy ki mi ne ki kḡy dəsi ti al kin par. NGA ningə, kadi mesi səl dəm ti ki ʒji də ne ki go ti al kin!

¹⁴ Ki ʒasine kin, njam e ta rəbi ti kadi m-aw m-o səsi ki kḡ mitə[☆]. Ningə kawm ki m-a m-aw kam, m-a mi ne ki kḡy dəsi ti al, tadə e darəsi wa ə m-isi m-sangi, ʒi m-sangi ne kingə ləsi al. Təki rḡjeti, e baw ngan je ə a ngəmi ne kingə mbata ti lə ngande je, ʒi e ngan je ʒa a ngəmi ne kingə mbata ti lə bawde je al. ¹⁵ Ningə ki ʒji dəm, mi ʒasi ngay kadi m-ra ne kḡ dəsi ti. Darəm ə wa ʒa pəti, mi ʒasi ngay kadi m-ra kḡ mbata ti ləsi. M-gər kadi re m-ndiḡi səsi ngay be kin ə, səi a indiḡi-mi ngon ndiḡi al.

¹⁶ Dije madi a əli əi nə e ki rḡjeti kadi mi ne kḡy ki dəsi ti al, nə a əli təki mi nje kədi kəm dije, m-tə səsi ki ta ngom m-taa-n ne ləsi. ¹⁷ Ə se dan dije ti ki m-ilə-de ki rəsi ti kin, dəw madi ki m-un ḡirə dəe ti m-taa-n ne jisi ti e noḡ wa? ¹⁸ M-dəji Titi m-ade aw dansi ti, ningə m-ilə ngokḡje kare m-adi aw sie tḡ[☆]. Ə se Titi un ḡirə taa-n ne madi jisi ti wa? Titi a un ḡirə taa-n ne jisi ti al, tadə je səde je kin, je dije ki ndil ki kare ʒa isı ər-je ta rəbi, taa j-isi j-un go rəbi ki kare ʒa tḡ.

¹⁹ Mari nu ʒa, isi oi ə nə j-isi ji sangi kadi j-ər ta dḡje ti ki noḡi ti, nə jagi, e nḡ Luwə ti, me kində rə naa ti ki Kirisi ə j-isi j-əl-n ta. Ningə ne je kin pəti, e mba kadi osi ḡinsi ki kəte me kadi-me ti ləsi. ²⁰ Təki rḡjeti, m-ʒəl kadi loki m-aw m-teḡ dansi ti ʒa, m-ingə səsi ta ne ra ti ki nəl-m al. Ə re m-ingə səsi ta ne ra ti ki nəl-m al ʒa, ne ki m-a m-ra a nəl səsi al tḡ. M-ʒəl kadi m-aw ʒa, m-tər ta kəl-naa ti, ki ta jangi ki ra ti, ki ta wongi ti, ki ta ni ti, ki ne taji ti, ki ta kəl-naa ta ti, ki ta kḡji rḡ ti, ki ta ne ra ki ʒiriri ti. ²¹ M-ʒəl kadi kirem dansi ti me ndo je ti ki a re kin, Luwə ilə rəsəl dəm ti ta kəmsi ti. M-ʒəl kadi m-aw m-a

☆ 11:33 32-33: Knjk 9.23-25 ☆ 12:2 Knjk 9.30; 11.25; Gal 1.21 ☆ 12:4 3-4: Lk 23.43 ☆ 12:14 Kawe ki dəsəy tḡ e ki kḡ joo tḡ Knjk 18; 2Kər 13.2 ☆ 12:18 8.18

ta nŋ ti mbata dije madi ngay ki kate rai majal, na iyai rabe ko al, a isi ta ne kabi ti, ki ta sangi-naa kaya ti, ki ta ne ki to ra al ti ba.

13

Ta kaji ki dabay ti ki kuwa ji-naa

¹ E kaw ki ko mita[☆] ngata a m-a m-aw dansi ti am. NGa ninga, j-a j-o go ta la dije ki rai majal taki makitibi la Luwa al-n a na: «Ta je pati a e ki kun-ndu do ti ki naji ki ma la dije joo a se mita[☆]» ka kin. ² Lo kin ti, m-al dije ki ndo ki rai majal kate ki nje je ki rangi pati, taki re m-tal m-aw dansi ti gogi a, daw ki m-a m-isi sie do majal ti lie goto. Ninga ta kin e ta ki ndo ki m-al kate, kawm dansi ti ki ko joo kin ngata, na ki bone mi say sasi kin ka, m-tal m-re do ti bay. ³ M-a m-isi sasi do ti al, tado isi sangi kadi oi ne ki taji kadi Kirisi al ta ki rabi ki rom ti. Kirisi ki, ki rasi ti aw ki taji, isi oji tagine dansi ti. ⁴ E ki rojeti kadi dije bai Kirisi kagi-dasi ti mbata tage ki goto, na isi ki done taa ki taji la Luwa. Be to a, je ka, taji je goto me kindo ro naa ti ki Kirisi, na j-a j-isi ki daji taa, naa ti sie ki taji la Luwa, ta kam-naa ti.

⁵ Indai manji rasi sai je wa oi se isi njiyai ta nje kadi-me je wa wa? A igari kadi Kirisi e dansi ti noo. A re be al ninga, asi kadi oi lo wa ki ai ti dana me kindo manji ro ti lasi kin al to an. ⁶ M-gar maji kadi a igari taki je ji gar lo ki j-a titi. ⁷ J-al ta ki Luwa kadi irai ne madi kare ki majal al. Ji sangi kadi j-aji taki je a j-inga me ti al, na ji sangi kadi j-o sasi irai ne ki maji. Taki re to ta ne ki je j-osi ti be ka, kadi j-o sasi irai ne ki maji. ⁸ Tado je j-aw ki taji madi ki kadi j-asi-n ta ta ki rojeti al. J-aw ki taji ki kadi ji ra-n kilu ki rojeti par. ⁹ Loki tagije goto, na sai tagisi e ngay ba, j-inga ronol. Ninga ne ki j-isi daji Luwa, e ta kadi itaji ki kate. ¹⁰ E mbata kin a, mi say sasi ka, m-ndangi makitibi kin m-adi sasi kadi ta re ndo ki m-tee dansi ti ba, m-ra madi nga sasi ki taji ki Babe adi-m kin al. Taji ki Luwa adi-m kadi m-asi-n ginsi kadi awi ki kate yo, bi kadi m-tuji-n sasi al.

¹¹ Ki ne kin, ngakom je, maji kadi isi ki ronol, awi ki kate kate, kadi ilai dingam me-naa ti, adi ndusi osi go-naa ti, a isi ki lapiya, ninga Luwa ki nje ndigi dije ki nje kadi lapiya a e naa ti sasi.

¹² Uwai ji-naa kare kare pati ki kuwa-naa ro ti. Nje kadi-me je pati uwai jisi.

¹³ Kadi me-maji la Babe Jaju Kirisi, la Luwa ki nje ndigi dije, ki la NDil Luwa ki nje kuwa dije naa ti, e naa ti sasi pati. Amen!

Makitibi ki Pol ndangi adi Galati je

Ta ki do makitibi ti ki Pol ndangi adi Galati je

Bal bu mita kate no koji Jaju, dije ki bari-de Salti Gol je awi biti teji Aji ti ki du (bone bari-e Turki ki Aji ti), ba uwai lo kisi isi ti noo. NGA ninga dije madi ki gin koji ti lađe a bari-de Galati je. Galati je isi donangi ti ki e basi kadi be bo ti ki bone bari-e Akara.

Loki Pol aw mba lone ki ko joo mba kilə mbə Poy Ta ki Maji a teje rade ti (Knjk 16.6), ki madi je adi mede Jaju Kirisi. MBa ki ko mita ka Pol aw teje rade ti bay to (Knjk 18.23).

Ne kare, go Pol ti, dije madi ki rangi awi teji rade ti, ndoi-de kadi ai ki ai Jipi je al, a uni go Kirisi kin, maji kadi tali rade go ndu-kun ti la Jipi je, ki bo ngay, maji kadi ijai motide. Na Pol oo kadi e kin e ne ndo ki go rabe ti al. Re e be ba, ki go ndil ti, a ra kadi Galati je ki nje kun go Kirisi kin a tali ba la ndu-kun ki sibi do Jipi je. E be a, loki Pol, damaji a a isi Epaji ti, a oo kadi Galati je isi sangi kadi tali rade go ne ndo ti ki go rabe ti al kin ba, to rae ngay adi ndangi makitibi kin adi-de.

NGA ninga, kadi ta Pol tal-n ki Galati je, re sade do rabi ti ki rojeti, ila jine do ne je ti mita kadi gari:

al-de ta ki do rone ti e wa, adi e kadi ki tal adi mene Jaju Kirisi nim; ndu ki nje kaw-naa je ki Jorijalam adi-e taki e go rabe ti al kadi daw inda togi do nje kun go Kirisi ti ki ai Jipi je al kadi tali rade go ndu-kun ti la Jipi je nim; ndu kasi-naa al lađe ai ki Piyar do tal ti ki Piyar ge tal rone go ndu ti lađe ki adi kin nim. Pol al Galati je adi gari taki n-aw ki togi mba kilə-n mbə Poy Ta ki Maji, ninga a do ti noo al-de taki e Babe Jaju Kirisi wa a adi-ne togi kin, adi n-e nje kaw kilə la Jaju Kirisi to (1-2).

A do ndu Luwa ti me Kilə-mindi ti ki koke, al-n-de taki e ki rabi tal ro go ndu-kun ti ba daw a inga-n kaji al, na e ki go rabi kadi-me Jaju Kirisi a daw a inga-n kaji (3-4).

Pol tal ta ta lone ki daji ki daji-de kadi njiyai ki me ndigi lađe gin togi ti la NDil Luwa, tado e NDil Luwa a inda ne je ki sigi ki kadi daw ra adi nal Luwa (5-6).

Sibi kadi nje kaw-naa je ki ra, a se nje kun go Kirisi ki ra, oo do ndu kin, a un ra-n kilə ki ngame ki kare, kadi teje gin ba ti la ndu-kun je pəti.

Kuwə ji-naa

¹ Mi Pol ki nje kaw kilə la Jaju Kirisi, ki nje kaw kilə la Luwa ki Bawje ki adi Jaju Kirisi i taa dan nje koy je ti a m-ndangi makitibi kin. Ki rojeti, mi nje kaw kilə ki go ndigi ti la dije al, taa ki takul daw madi al to. ² Je ki ngakom je pəti ki ai sam naa ti ne, j-uwə jisi sai nje kaw-naa je ki isi donangi Galasi ti[☆]. ³ Ji daji kadi Bawje Luwa ai ki Babe laje Jaju Kirisi adi me-maji ki kisi-maje lađe e naa ti sasi. ⁴ Jaju ki, e wa ila rone ko gangi-n daje mba kadi Luwa iyə-n go majal je laje ko, kadi ta taa-n-je gin togi ti la majal ki donangi ti ne. Jaju Kirisi ra be mbata e go ndigi ti la Bawje Luwa. ⁵ Kadi j-ilai toji do Luwa ti ki dokagilo je ki dokagilo je. *Amen!

Poy Ta ki Maji e kare ba

⁶ E Luwa a bar sasi ki takul Kirisi ki ra sasi maji, nga ban be a, itali gidisi kalangi ba adi-e, a itali rasi go poy ta ti ki rangi yo a[☆]? E ne ki ati-m bal ngay. ⁷ A oi taki Poy Ta ki Maji ki rangi to noo bay, na Poy Ta ki Maji ki rangi goto. E dije par a isi yati dasi ki ne ndo je lađe ki rangi, mba kadi n-yatii gin Poy Ta ki Maji la Jaju Kirisi. ⁸ Kin a re daw madi ki rangi, a se e-n je wa, a se malayka ki dora ti, re ila sasi mbə poy ta ki to ta dangi ki e ki j-ilə sasi mbəe kin ninga, kadi dawə kin Luwa man-e. ⁹ Ta kin j-al sasi ngata, na m-tal m-re do ti ngosine kadi m-al sasi bay: re daw madi ila sasi mbə poy ta ki to ta dangi ki e ki ingai kin ninga, kadi dawə kin Luwa man-e.

☆ 1:2 Knjk 16.6 ☆ 1:6 2.3-5, 12-14

¹⁰ Ningə ki ngəsine kin, m-isi m-sangi kadi m-ingə maji rə Luwə ti bi m-isi m-sangi kingə maji rə dije ti al. M-isi m-sangi kadi m-nəl dije al. Re m-isi m-sangi kadi m-nəl dije bəy ningə, m-a mi nje ra kilə bəə lə Kirisi al.

Poy Ta ki Maji ki j rə Kirisi ti

¹¹ M-əl səsi madi igəri ngakom je, təkı Poy Ta ki Maji ki m-ilə səsi mbəe kin e ta lə dəw al. ¹² Ningə e Jəju Kirisi ə tēe ki dōe adi-m m-igər, bi e dəw madi ba adi-m al, taa e dəw madi ba ndo-m al tō.

¹³ M-gər kadi oi poy kilə ram je ki m-ra dəkagilo ti ki kəte mi-n me kuji ra ne ti lə Luwə, ki *Jipi je isi rai kin bəti. M-ində kəm njé kaw-naa je ndoo kində ki al dō maji, taa m-sangi kadi m-tuji-de kō tō. ¹⁴ Me kuji ra Luwə ti, ki Jipi je isi rai, m-ra yam madi əti bəl, itə yə madim Jipi je ki bal koji-de e naa ti səm. M-ra m-itə-de tadō m-tingə bil mbata ne jibəl be lə kam je[☆]. ¹⁵ Nə Luwə ki ər-m ində-m ta dangi loki mi-n me kom ti bəy, bar-m ki go me-maji ti lie. ¹⁶ Ningə, loki Luwə oo maji, ə tēe ki dō NGonne adi-m, mba kadi m-ilə mbəe gin dije ki əi Jipi je al, m-aw m-taa ta koji rə dəw madi ti al[☆], ¹⁷ taa, m-aw Jorijaləm ti m-ingə njé je ki əi njé kaw kilə je ki kəte nom ti al nim tō. Kalangi ba, m-i taa m-aw dōnangi Arabi ti, taa m-təl m-re Damasi ti. ¹⁸ Bal mitə go ti bəy taa, m-aw Jorijaləm ti kadi m-gər Piyər, m-isi rōe ti ndō dōgi gide e mi[☆]. ¹⁹ Ningə lo kin ti, m-o nje kaw kilə madi ki rangi al. Dəw ki m-o-e e Jaki[☆] ki ngokō Babe. ²⁰ Ki nō Luwə ti, ta ki m-ndangi m-adi səsi kin e ta ki rōjeti bi m-əl ta ngom al. ²¹ Go ti m-əti m-aw dōnangi Siri ti ki dōnangi Silisi ti. ²² Nə dəkagiloe ti kin, njé kaw-naa je lə Kirisi ki dōnangi Jude ti ooi darəm ki kəmde al. ²³ Poy ta ləm par ə ooi ki ndu mbə əi nə: «Dəw ki kəte isi ində kəmje ndo ka, basine kin e wa nga ə a ilə mbə Poy Ta ki Maji ki kadi dije adi mede Kirisi, ki ndō ki ndigi kadi n-tuji kō ka.» ²⁴ Lo kin ti, iləi tōji dō Luwə ti mbata ləm.

2

Kingə-naa lə njé kaw kilə je Jorijaləm ti

¹ Bal dōgi gide e sō go ti, m-təl m-aw Jorijaləm ti gogi bəy. J-aw naa ti ki Barnabasi. Madi Titi aw səje naa ti tō[☆]. ² M-təl m-aw Jorijaləm ti gogi tadō Luwə tēe ki dō adi-m kadi m-aw gogi. M-aw m-bar njé kər nō njé kaw-naa je ki Jorijaləm ti, ki dije ooi ta ləde, dam kare, m-ər-de gin Poy Ta ki Maji ki m-isi m-ilə mbəe dan dije ti ki əi *Jipi je al. M-ər-de gine be mba kadi kilə je ki m-ra kəte ki e ki nay kadi m-ra bəy kin e ki ndangi kare al. ³ Madi kiləm Titi ki e səm e Girəki, nə dəw madi ki ində gu dōe ti kadi ijə mətine goto. ⁴ Ta lə kijə mōti, e ta lə ngakō je je ki ngom[☆], ki rəi uri danje ti ki go ngəy ə gei kadi tə Titi ijə mətine. Dəwe je kin rəi uri danje ti kadi n-gəri gin taa kiyə taa ləje ki Jəju Kirisi taa-je iyə-je taa. NDigi kadi je bəə je gin ndu-kun ti. ⁵ Nə ngon dəkagilo ki ndəy be ka j-iyə j-adi-de kadi dumi dōje al. Be mba kadi ta ki rōjeti lə Poy Ta ki Maji kin to-n lo tone ti mbata ləsi. ⁶ Ningə dije ki əi njé kər nō njé kaw-naa je, ki əi je ə əi dije ki ndəge je isi ooi ta ləde, usi-m dō ke ki boy ti ləde al. Tadō Luwə oo dəw madi təkı e ki ngay itə made al. Ningə dije ka kin indəi gu dōm ti kadi m-ra ne madi ki rangi al tō. ⁷ Ne kare ki gəri, gəri kadi Luwə ə adi-m kilə kilə mbə Poy Ta ki Maji dan dije ti ki əi Jipi je al. Adi-m təkı adi-n Piyər e nje kilə mbə Poy Ta ki Maji dan Jipi je ti ka kin be tō. ⁸ Luwə ində Piyər adi e nje kaw kilə rə Jipi je ti, ə ində-m adi mi nje kaw kilə rə dije ti ki əi Jipi je al tō. ⁹ Jaki nim, Piyər nim, Ja nim ə əi dije ki ndəge je ooi-de kadi əi tōgi njé kaw-naa je. Ningə əi je wa kin ka gəri kadi ki rōjeti, Luwə ə ilə kilə kin jim ti, ki go me-maji ti lie. E be ə, adi-je ji kōde adi j-uwə təkı ndude e naa ti səje kadi je j-aw rə dije ti ki əi Jipi je al ə əi je awi rə Jipi je ti tō. ¹⁰ Ne ki dōji-je, e kində kəm go njé ndoo je ti. Ningə e kin e ne ki m-ində kəm go ti maji m-isi m-ra tō[☆].

Pol ndangi Piyər me be bo ti ki Atiyosi

☆ 1:14 13-14: Knjk 8.3; 22.3-5; 26.9-11 ☆ 1:16 15-16: Knjk 9.3-6; 22.6-10; 26.13-18 ☆ 1:18 Knjk 9.26-30 ☆ 1:19 2.9; Knjk 15.13 ☆ 2:1 Knjk 11.30; 15.2 ☆ 2:4 1.7 ☆ 2:10 Knjk 11.29-30

¹¹ Loki Piyər re Aṭiyosi ti[☆], ra ne ki go rəbe ti al, adi m-ndange ta kəm dije ti. ¹² M-ndange, tado, kəte nō kadi dije madi ki Jaki ilə-de rəi tēi rōde ti, Piyər uso ne naa ti ki dije ki əi *Jipi je al. Nə loki dije kin rəi tēi rōde ti, Piyər ər rone gogi, mbatı kuso ne ki dije ki uso səde ne kəte ka kin. MBati kuso səde ne, tado bəl njé kijə mətide ki oo-de. ¹³ Ra adi njé kaw-naa je ki nā je ki əi Jipi je, ndaji Piyər me tulə rō naa ti kin tō. Biti kadi Barnabasi wa ki dōne osi me hal kədi kəm-naa ti ləde ka kin tō. ¹⁴ Loki m-o kadi ne rade un go rəbi ki rōjeti lə Poy Ta ki Maji al, m-əl Piyər ta kəm dije pəti m-ə nə: «Re i ki i Jipi, iyə ne ra Jipi je, ə ira ne lə Jipi je al, e go ti al kadi ində gu dō dije ti ki əi Jipi je al kadi rai ne lə Jipi je.» ¹⁵ J-əi ningə, j-əi Jipi koji be je, bi j-əi ndəgi dije ki njé ra majal je kam al. ¹⁶ Ji gər kadi Luwə tidə dəw dəw ti ləne ki takul kadi-me Jəju Kirişi par, bi ki go rəbi ra go ndu-kun ti lə *Moji al. E be ə, je wa ka, j-un meje j-adi Jəju Kirişi mba kadi Luwə ər-n ta dōje ti. ər ta dōje ti ki go rəbi kadi-me Kirişi bi ki go rəbi təl rō go ndu-kun ti lə Moji al. Tado dəw kare ki Luwə a ər ta dōe ti ki go rəbi təl rō go ndu-kun ti lə Moji goto[☆]. ¹⁷ Kin ə re, je Jipi je, ji sangi rəbi kadi Luwə ər-n ta dōje ti ki go rəbi kadi-me Kirişi ningə, tōji kadi je njé ra majal je tə ndəgi dije ki əi Jipi je al be tō. Ə se e kin tōji kadi Kirişi e nje ra kilə lə majal wa? Jagi e be al. ¹⁸ Ningə, re m-təl m-aw go ndu-kun je ti ki m-iyə-de kə kəte kin bəy ə, mi wa m-tōji kadi mi nje kal dō ndu-kun. ¹⁹ Ki əji dō ndu-kun, m-oy koy ki e ndigi lə ndu-kun, mba kadi m-isi ki dəm taa mbata lə Luwə. Mi ki bə kagi-dəsi ti naa ti ki Kirişi. ²⁰ Ningə kisi-m ki dəm taa, e mi ə m-isi ki dəm taa al, nə e Kirişi ə isi me darəm ti. Kisi-m ki dəm taa dəw ti, m-isi me kadi-me NGon Luwə ti. NGon Luwə ki ndigi-m ə adi rone mbata ləm. ²¹ Ningə, m-ndigi kadi ra maji lə Luwə kin e ne ki kə kare al. Tado re e ki go rəbi təl rō go ndu-kun ti lə Moji ə Luwə ər-n ta dō dəw ti ningə, koy lə Kirişi e ne ki ndangi kare ba.

3

NDu-kun ki kadi-me

¹ Səi dije ki Galati, ti dəsi a dana al! Dəsi a dana al, tado j-ər səsi gin koy lə Kirişi dō kagi-dəsi ti ay njay ta kəmsi ti adi oi, ə itəli adi dəw madi ki rangi re yəl səsi. ² M-əl səsi ne kare madi igəri: E mbata Poy Ta ki Maji ki itaai, ə adi mesi kin, ə Luwə adi-n səsi NDil Luwə bi e mbata ra go ndu-kun ti lə *Moji al. ³ Dəsi a dana al! Lo kilə ngire ti, uwəi kul NDil Luwə, ningə ki basine kin igəi kadi uwəi kul rəsi ngata. ⁴ NGa kō ki ingəi bore be kin kadi e kare ki dangi a? A e go ti al kadi e kare ki ndangi. ⁵ Luwə adi səsi NDil ne ki ay njay taa ra ne koji je ki əti bəl dansi ti tō. Ə se ra be mbata təl ki itəli rəsi go ndu-kun ti lə Moji wa? Jagi e be al, ra mbata taa ki itaai Poy Ta ki Maji ki kadi-me.

Kadi-me lə Abirakam

⁶ E be ə, Luwə tidə-n *Abirakam dəw ti ləne, bar-e-n dəw ki dana, mbata adi mene Luwə[☆]. ⁷ Səbi kadi igəri maji təki dije ki uni mede adi Kirişi ə əi ngan lə Abirakam ki rōjeti[☆]. ⁸ Makitibi lə Luwə əl ta bəl ngay kəte təki dije ki əi *Jipi je al, Luwə a tidə-de dije ti ləne ki takul kadi-me ləde. Poy Ta ki Maji kin e ki kəl Abirakam təki Luwə a njangi dō dije pəti ki dōnangi ti ne ki takule[☆]. ⁹ E be ə, njé ki adi mede, Luwə a njangi dōde təki njangi-n dō Abirakam ki adi mene be.

¹⁰ Dije pəti ki gai kadi Luwə a ər ta dōde ti ki takul təl rō go ndu-kun ti lə *Moji, ndəl e dōde ti. NDəl e dōde ti, tado makitibi lə Luwə ə nə: «Dəw ki ra ki ində kəmne go ndu-kun je ti pəti, ki e ki ndangi me makitibi ti lə Luwə kin ki dəkagilo je pəti al ningə, ndəl e dōe ti[☆].» ¹¹ Ji gər maji kadi dəw ki Luwə a təl-e dəw ti ləne ki takul təl rō go ndu-kun ti goto. Tado makitibi lə Luwə ə nə: «Dəw ki adi mene Luwə ə e dəw ki dana, ningə ki takul kadi-me lie ə a isi-n ki dōne taa[☆].» ¹² Ki rōjeti, ngirə ndu-kun e dō kadi-me ti al, əi ne je ki dangi dangi. Makitibi lə Luwə ə nə: «Dəw ki ra go ndu-kun je ti ba a ingə kaji ki go rəbi

☆ 2:11 Knjk 11.19-26 ☆ 2:16 Rm 1.17; 3.20, 22; Pa je 143.2 ☆ 3:6 Kilə ngirə ne je 15.6; Rm 4.3 ☆ 3:7 Rm 4.16 ☆ 3:8 Kilə ngirə ne je 12.3 ☆ 3:10 Dətərənom 27.26 ☆ 3:11 Abakuki 2.4

təl rə go ti[☆].» ¹³ Kiriſi taa-je ilə-je taa ta ndəl ti lə ndu-kun. Kiriſi ər to je, un ndəl ki dəje ti ki dəne ti. MBata makitibi lə Luwə ə nə: «Dəw ki bəi-e də kagi-dəsi ti e dəw ki Luwə ndələ[☆].» ¹⁴ E be mba kadi njangi də ki Luwə un mindine kadi n-adi Abirakam kin, dije ki əi Jipi je al ka ingəi ki takul Jəju Kiriſi, ə kadi ki go rəbi lə kadi-me, j-ingə NDil Luwə ki Luwə un ndune kadi n-adi-je.

NDu-kun əi ki kun mindi

¹⁵ NGakom je, m-a m-un ne kare ki j-isi j-oi ki ndə je pəti dənangi ti ne mba kadi m-əji-n səsi ne kin: loki dəw un mindine, ndangi me makitibi ti, dəw made ki rangi ki asi kadi tuji kilə mindi lie kin, ə se kadi ilə ne ki rangi də ti goto. ¹⁶ Ningə kun mindi ki Luwə un adi *Abirakam, ki dəw ki gin koji ti lie ka e be tə. Makitibi lə Luwə ə nə: «Luwə un mindine adi dəw ki gin koji ti lə Abirakam[☆],» adi e dəw kare ba, ki e Jəju Kiriſi, bi makitibi ə nə: «Luwə un mindine adi dije ki gin koji ti lə Abirakam,» tə dije ki bayi-naa, al. ¹⁷ Ne ki m-ge kadi m-əl ə to kin: Luwə un mindine adi Abirakam maji. Ningə asi bal bu sə ki kuti mitə go ti bəy taa, ndu-kun re. *NDu-kun ki re go gogi kin ra təgi kadi tuji kun mindi ki Luwə un adi Abirakam kəte kin al. Re ndu-kun tuji kun mindi kin ningə, kun mindi lə Luwə a təl ne ki kə kare. ¹⁸ Re Luwə adi ne dije ki go rəbi təl rə go ndu-kun ti ningə, təji kadi e ki go kun mindi ti ə Luwə adi-n ne dije al. NGa je j-o kadi e ki go rəbi kun mindi ə Luwə adi maji-kur re-n də Abirakam ti tə.

Kilə lə ndu-kun

¹⁹ Re e be ningə, se kilə ra ndu-kun ki Luwə adi *Jipi je e ri wa? Luwə adi ndu-kun mba kadi gəri majal rade je ki isi rai ta kəm Luwə ti. *NDu-kun to be ki naa ti, biti kadi nginə-n dəw ki gin koji ti lə *Abirakam ki a re. Adi e dəw ki Luwə un ndune ade. Loki Luwə ndigi kadi ndu-kun, e malayka je ə Luwə ilə-n-de ki go rəbi lə dəw ki kare ki a mbə Luwə ti ki dije kadi ilə-de noji naa ti[☆]. ²⁰ Ningə nje ka mbə dije ti kadi ilə-de noji naa ti, a a mbə dije ti ki bayi-naa, nə Luwə e kare ba bi bay al. ²¹ Ə se e kin əji kadi ndu-kun əsi ta kun mindi lə Luwə wa? Jagi əse ta al. Re ndu-kun madi to nə, asi kadi adi dije kaji ningə, m-gər kadi re ndu-kun a ər ta də dije ti nə Luwə ti. Ke ə ndu-kun ki be kin goto. ²² Makitibi lə Luwə əl təkidi dije pəti ki dənangi ti əi gin təgi ti lə majal. To be mba kadi kun mindi ki Luwə un adi dije ki adi-e mede, təl tane me kadi-me Kiriſi ti.

²³ Kəte taa kadi dəkagilo kadi-me Jəju Kiriſi re, j-isi tə dangay je gin təgi ti lə ndu-kun. J-isi gin ti biti kadi Luwə tē ki də kadi-me Jəju Kiriſi adi-je. ²⁴ Dəkagiloe ti kin ndu-kun to tə nje kində kəmne goje ti biti kadi Kiriſi re-n. Lo kin ti nga ə Luwə ər-n ta dəje ti ki takul kadi-me Kiriſi. ²⁵ Ningə loki dəkagilo kadi-me Kiriſi re kin, je gin təgi ti lə ndu-kun ki kəte isi ində kəmne goje ti ka kin al ngata. ²⁶ MBata səi pəti, səi ngan lə Luwə ki takul kadi-me Jəju Kiriſi. ²⁷ Səi pəti, rai səsi batəm lə Kiriſi, adi itoi tə Kiriſi wa be. ²⁸ NGəſine, dangi dangi goto mbə dije ti. Jipi ə se Girəki goto; bəə ə se dəw ki e ba rəne goto; dənə ə se dingəm goto. Pəti, səi kare ba me kində rə naa ti ki Jəju Kiriſi. ²⁹ Re səi dije lə Jəju Kiriſi ningə, səi gin koji lə Abirakam tə. A ingəi ne je pəti ki Luwə un ndune kadi n-adi Abirakam ki dije ki gin koji ti lie tə.

4

Njé kadi-me je əi bəə je al ngata

¹ Ne ki kadi m-adi igəri ə to kin: NGon ki bawe iyə ne nduwə ade, e ə e ba ne kingə je pəti ki bawe iyə, nə loki nay ngon bəy, to ta dangi ki bəə al. ² To ta dangi al, tadə e gin təgi ti lə njé kote je ki njé ngəm ne maji lie, biti kadi dəkagilo ki bawe əji asi bəy taa, a adi-e ne nduwə lie. ³ J-əi ka to be tə. Loki jə gəri Jəju Kiriſi al, j-əi bəə je gin təgi ti lə majal je ki dangi dangi ki dənangi ti ne[☆]. ⁴ Nə loki dəkagilo ki Luwə əji asi, Luwə ilə NGone adi re. NGon ki dənə oje gin ndu-kun ti lə *Jipi je. ⁵ Re mba kadi taa də dije ki isi gin təgi ti lə ndu-kun, taa kadi tə təl-je ngan lə Luwə ti tə. ⁶ Səi ngan lə Luwə ki rəjeti, be ə Luwə ilə-n

☆ 3:12 Ləbətiki 18.5; Rm 10.5 ☆ 3:13 Dətərənom 21.23 ☆ 3:16 Kilə ngirə ne je 12.7 ☆ 3:19

Knjk 7.53 ☆ 4:3 4.9; Kol 2.8, 20

NDil ngonne me je ti. NDil ki adi j-isi bari Luwə Aba! ki kər me nə Bai[☆]. ⁷ E be ə, i bəə al ngata, nə i ngon lə Luwə. Ə re i ngon lə Luwə ningə, Luwə a adi ne nduwə je pəti ki ngəm mbata lə nganne je ki go me-maji ti lie.

Pol bəl kadi Galati je təli awi gin ndu-kun ti gogi

⁸ Kəte, loki igəri Luwə al bəy, isi irai bəə lə luwə je ki dangi dangi, nə ki rəjeti ba, əi luwə je al. ⁹ NGa ki basine igəri Luwə, taa Luwə gər səsi tə yane je tə, ə igei təl kaw gin ne je ti ki təgide goto, taa ndade ka goto ka kin bəy. Igei təl kaw ra bəə ləde bəy. ¹⁰ Isi indəi kəmsi go ndə je madi ti, go nay je ti, go dəkagilo je ti, ki go bəl je ti madi bəy! ¹¹ M-bəl kadi kilə ki m-ra dansi ti be kin to kare rəm ti ki ndangi.

¹² NGakom je, m-uwə njasi ki ngangı ti ba, itoi tə mi be, tadə mi ka m-to tə səi be tə. Igəri maji, ne madi ki majal kare ki irai səm goto. ¹³ Kadi mesi ole də ti, təkı e ki go rəbi lə moy ə m-ilə-n səsi mbə Poy Ta ki Maji ki m-ilə səsi dəsəy. ¹⁴ Me rə to ti ləm, rəm maji kadi dəw oo ki kəmne al, adi re a kidi-mi je, injei-mi je, nə irai ne kin səm al. Uwəi-mi rəsi ti tə kuwə yo. Ningə Oi-mi tə malayka lə Luwə ə se Jəju Kirisi wa ki dəne be yo. ¹⁵ Dəkagiloe ti kin rəsi nəl səsi ngay, nga basine rənəl ka kin goto ngata. M-gər maji kadi dəkagiloe ti kin re ingəi rəbi kadi ərı kəmsi adi-mi ka re a ərı adi-mi. ¹⁶ Ningə bone m-təl nje bə ləsi mbata kəl ki m-əl səsi ta ki rəjeti. ¹⁷ Dije ki isi ədi səsi kin, rai ne tə ne ki ta ləsi to rəde ngay be, nə ki rəjeti, gir ta ləde e gir ta ki majal. İsi ndigi kadi n-gangi səsi naa ti səm, kadi n-awi səsi gode ti yo. ¹⁸ Ne ki m-o maji ngay, e ta kadi itingəi bil me ne ra je ti ki maji ki dəkagilo je pəti. Dəkagilo ki m-goto səsi ka maji kadi uwəi ne ra ki maji ba bi iyəi tae al. ¹⁹ NGanm je, m-ingə kə ki rangi bəy ki mbata ləsi tə dəne ki nje ndoo be, bitı kadi itəli dije ki təgi gangi me ta ti lə Kirisi. ²⁰ M-ndigi ngay kadi mi səsi naa ti ki basine wa kin, kadi m-əl səsi ta ki ndu ki səbi kəl-n səsi ta. Tadə m-gər ne wa ki kadi m-ra dana ki mbata ləsi, al.

Kun mindi je ki joo, Agar əi ki Sara

²¹ Səi ki indigi kadi isi gin təgi ti lə ndu-kun, təkı rəjeti, igəri me ta ki ndu-kun əl kin al. ²² Makitibi lə Luwə əl ə nə: «Abirakam oji ngan je ki dingəm joo: ki kare, kəe e bəə ə ki nungi kəe e bəə al. Dəne ki bəə təe nə Agar, ə e ki e dəw dərəne təe nə Sara tə[☆].» ²³ NGon lə dəne ki bəə, oje təkı ojii ndəgi ngan je pəti ki dənangi ti, nə ngon lə dəne ki e dəw dərəne, koje to ta dangi. Luwə un mindine adi kəte də koje ti[☆]. ²⁴ Me ta je ti kin Luwə oji-je ne kare kadi ji gər. Dəne je ki joo kin oji də kun mindi je joo ki Luwə un: Kun mindi ki də mbal Sınay ti e Agar ki a oji bəə je. ²⁵ Agar e mbal Sınay ki Arabi ti, to tə be bo ki Jorijaləm ki dəkagilo ti ki bone kin be. To be, mbata Jorijaləm ki dije ki me ti pəti əi bəə je gin təgi ti lə ndu-kun. ²⁶ Nə Jorijaləm ki dərə ti, e bəə al. E ə e koje tə. ²⁷ Makitibi lə Luwə ə nə: «I kuji dəne, ira rənəl, i ki igər to ndoo ngon al, ur kəl rənəl. MBata dəne ki ngawe mbate a aw ki ngan je ngay itə e ki isi ki ngawne[☆].» ²⁸ NGakom je, səi, itoi tə *Isaki ki *Abirakam oje ki go kun mindi ti ki Luwə un ade kin be. ²⁹ Dəkagiloe ti kin, ngon ki oji-e tə ndəgi ngan je pəti ki dənangi ti adi kə e ki oji-e ki təgi lə NDil Luwə. Ko ne wa ki ra ne kin ə isi ra ne bone bəy. ³⁰ Ə se ta ri ə makitibi lə Luwə əl wa? Makitibi lə Luwə əl ə nə: «İtuwəi dəne ki bəə ki ngone kə, tadə ngon lə dəne ki bəə a i tə kingə ne nduwə naa ti ki ngon lə dəne ki e dəw dərəne[☆].» ³¹ NGakom je, ki oji dəje, j-əi ngan lə dəne ki bəə al, nə j-əi ngan lə dəne ki e dəw dərəne yo taa.

5

Kirisi taa je iyə-je taa

¹ Kirisi taa-je iyə-je taa mba kadi j-əi ki taa kiyə taa ki də gangi. Ai də njasi ti, iyəi rəsi kadi dəw madi təl səsi bəə ti bəy al ngata. ² Oi maji, mi Pol m-əl səsi ta taga wangi. Re adi ijəi mətisi bəy ningə, Kirisi a təl ne ki kare ki rəsi ti. ³ M-ndər mbisi ki kə joo bəy, dəw

☆ 4:6 Mk 14.36; Rm 8.15 ☆ 4:22 kilə ngirə ne je 16.15; 21.2 ☆ 4:23 kilə ngirə ne je 17.16; Rm 9.7-9 ☆ 4:27 Ejay 54.1 ☆ 4:30 29-30: kilə ngirə ne je 21.9-10

ki ra ki adi ijai mote ningə, sɔbi kadi ində tane dəm go ndu-kun je ti. ⁴ Səi dije pəti ki isi sangi kadi Luwə ɔr ta dəsi ti ki go rəbi lə ndu-kun, səi ki gangi naa ti ki Kirisi. A asi kingə ra maji lə Luwə al ratata. ⁵ Ki sɔbi dəje, j-ində meje ti kadi Luwə a ɔr ta dəje ti tado j-adi meje Jəju Kirisi. E kin ə j-isi ji nginə kadi NDil Luwə a adi-je me təge ti. ⁶ Re dəw madi ində rone naa ti ki Jəju Kirisi, ə ijə mətine, ə se ijə mətine al ka, e ne ki ndae goto. Ne ki bo ngay e ta kadi dawe kin adi mene, ningə kadi kadi-me kin aw sie adi ndigi dije. ⁷ Lo kilə ngire ti, irai kilə maji ki dum, ningə ki basine kin, dəw madi ilə kagi nɔsi ti, ɔgi səsi kadi itali rəsi go ta ki rɔjeti ka kin ngata. ⁸ Dəw ki ɔgi səsi rəbi kin e dəw ki Luwə ki bar səsi ile al. ⁹ Dije əli əi nə: «NGon əm ki ndəy be ra nduji ki ləy ba pəti adi i.» ¹⁰ Ki rəm ti, m-taa mesi me kində rə naa ti ki Babe. Ningə m-gər maji kadi səi ka iməri ta tə mi be tə. Nə dəw ki yəti dəsi kin, re dawe e-n nə nə ka Luwə a gangi ta dəe ti. ¹¹ NGakom je, ki sɔbi dəm, re m-isi m-ilə mbə kadi, gar, dəw ijə mətine bəy taa Luwə ɔr ta dəe ti ningə, *Jipi je a indəi kəmm ndoo al ngata. A indəi kəmm ndoo al, taa re koy lə Kirisi də kagi-dəsi ti a e ne kəbi mbata ti lə dəw al tə. ¹² Ki rə njé yəti dəsi ti, sɔbi kadi re a ɔri gəmde wa par.

Kilə lə darə ki kilə lə NDil Luwə

¹³ Səi ngakom je, Luwə bar səsi mba kadi səi ki taa kiyə taa. Ke ə, kadi taa ki Luwə taa səsi iyə səsi taa kin, uni girə də ti irai ne lə darə təki mesi ndigi al. Nə kadi irai kilə bəə adi-naa ki yo ki ne ki ndigi-naa. ¹⁴ MBata ndu-kun je pəti ɔsi dode naa ti me ndu-kun ti ki kare ki ə nə: «A indigi dəw madi tə darə i wa be» kin[☆]. ¹⁵ Re idoi-naa je, iribəi-naa je tə da je ki wale be ə, igoi rəsi maji, ta təl tae ə a tuji-naa. ¹⁶ E be ə, m-əl səsi m-ə nə: iyəi NDil Luwə adi ɔr nɔsi ningə a rai ndigi lə darə al. ¹⁷ NDigi ra je lə darə ka kin isi rəi ki NDil Luwə, ningə NDil Luwə isi rə ki ndigi ra je lə darə tə. Təgi je ki joo kin isi rəi-naa dande ti, adi lo kadi irai ne ki mesi ndigi goto. ¹⁸ Nə re NDil Luwə ɔr səsi ta rəbi ba, ndu-kun aw ki təgi dəsi ti al. ¹⁹ Kilə ra je ki majal lə darə toi taga wangi: Adi e sangi-naa ki go rəbe ti al, ki ne ki to nje, ki sangi-naa ki lo kaya ti, ²⁰ ki kəsi məkəsi nangi nɔ yo je ti, ki ra mbəli, ki kuwə-naa me ti, ki koo ta-naa al, ki jangi, ki wongi, ki ni, ki gangi-naa, ki kər kəm-naa, ²¹ ki kəm-nda, ki go kasi, ki kuso ne kədi, ki ndəgi koo kilə ra je ki be kin. M-ndəji səsi təki m-əl-n kəte: njé ra ne je ki be kin a ooi kəbe lə Luwə al.

²² Ningə, kilə ra lə NDil Luwə e: ndigi-naa, ki rənəl, ki kisi-maje, ki kisi də ti ki naa, ki me-maji, ki ra maji, ki ka dana, ²³ ki səl ləm ləm, ki kulə darə gin təgi ti. *NDu-kun ɔsi ta kilə ra je kin al. ²⁴ Dije pəti ki əi yə Kirisi, təti rə darə ki ndigi ra je lie pəti də kagi-dəsi ti. ²⁵ E NDil Luwə ə adi-je kisi ki də taa, ə maji kadi j-adi NDil ɔr-je ta rəbi. ²⁶ Maji kadi j-əi njé kun də taa al. Səbi kadi j-adi-naa wongi al, taa kadi jangi ra-je də-naa ti al tə.

6

Kira ki naa yo ki ne

¹ NGakom je, re uwəi dəw madi də ne ra ti ki go ti al, maji kadi səi ki awi ki NDil Luwə mesi ti, irai sie kadi təl re də rəbi ti ki maji. Nə ke ə kadi ɔji-e ki mindi ki səl ləm taa. Ningə kadi dəw ki ra dansi ti oo rone maji, kadi ɔsi me ko ne na ti kin al. ² Irai kadi itaai ne ki kəy də-naa ti. Re irai be ningə, a səi njé təl rə go ta ti lə Kirisi. ³ Re dəw madi ki ndae goto, oo rone kadi ne dəw ki nga ningə, dawe kin isi ədi rone. ⁴ Kadi nə nə ka ində maji kilə rane oo. Re ingə ne madi ki maji me ti ningə, kadi ra rənəl də kilə ti ki e wa ra ki kanji kadi un rone ində kadi ndəgi dije ti. ⁵ Tado nə nə ka a a ta kilə je ləne ki ra.

⁶ Səbi kadi dəw ki nje taa ne ndo ki i rə Luwə ti, kay ne kingə je ləne pəti ki dəw ki nje ndo-e ne. ⁷ Dəw a mbə ki Luwə al, ə ədi rəsi al. Ne ki dəw dibi a təti kande. ⁸ Kin ə re dəw dibi ne ki go darə ti ningə, kande ki a təti e koy. A kin ə re dəw dibi ne ki go NDil Luwə ti tə ningə, kande ki a təti e kaji ki to ratata ki nɔ ti. ⁹ Lo kin ti, maji kadi ne madi ɔr təgije ta ra maji ti al. Loki j-uwəi rəje ba ta ra-e ti ningə, j-a ji təti kandi ki maji dəkagiloe ti. ¹⁰ E be ə, loki j-ingəi dəkagilo ra maji ningə, maji kadi ji rai maji ki dije pəti. Ki bo ngay e njé ki adi mede Jəju Kirisi.

☆ 5:14 Ləbətiki 19.18

Ta ki dɔbɔy ti ki kuwə ji-naa

¹¹ Oi nɛ ki m-ndangi m-adi sɛsi kin. E mi wa ə m-ndangi boy guri guri ki jim. ¹² Əi *Jipi je ki ndigi kadi n-nəli ndəge je ə yə isi indəi gu dɔsi ti kadi ijəi mətisi. Rai be mba kadi dije adi-de kɔ mbata ta koy lə Kirisi dɔ kagi-dəsi ti al. ¹³ Əi je wa ki njé kijə mətide kin, uni go ndu-kun je lə Jipi je ba pəti al. NDigi kadi sɛi je ə ijəi mətisi kadi kijə mətɪ ləsi e nɛ kində gu ləde. ¹⁴ Ningə mi, m-ində gum ki kagi-dəsi lə Bəbe ləje Jəju Kirisi, bi m-ində gum ki nɛ ki rangi al. MBata ki takul koy lə Jəju Kirisi dɔ kagi-dəsi ti, nɛ je ki dɔnangi ti ne təli nɛ ki koy ki rɔm ti, ə mi m-təl nɛ ki koy ki rɔ nɛ je ti ki dɔnangi ti ne tɔ. ¹⁵ Ningə re dəw ijə mətine, ə se ijə mətine al ka, e nɛ ki ndae goto. Nɛ ki bo ngay e ta kadi dəw təl nɛ kində ki sigi. ¹⁶ Kadi kisi-maje ki me-maji lə Luwə e dɔ dije ti pəti ki uni go rəbi ki sigi, ki dije pəti ki əi dije lə Luwə.

¹⁷ Kaw ki kəte nɔɔ kin, kadi dəw ra səm nɛ ki kɔ al ngata. Tadɔ m-aw ki ndunə do je ki oji go kɔ lə Jəju rɔm ti. ¹⁸ NGakom je, kadi me-maji lə Bəbe ləje Jəju Kirisi e naa ti sɛsi. *Amen.

Makitibi ki Pol ndangi adi Epøji je

Ta ki do makitibi ti ki Pol ndangi adi Epøji je

Asi bal kuti mi go koji Kirisi ti, kalangi ba, njé kaw-naa je indæi ngiræde ki lo lo dånangi Aji ti ki du (bone bari-e Turki ki Aji ti). Njé kaw-naa je ki dangi dangi kin, kulæ noji to dande ti ki yo je ki ne je. Ningæ njé ki Epøji ti, ji kiside to soti itæ madide je. Loki Pol aw mba læne ki kò mitæ mba kilæ mbæ Poy Ta ki Maji, tæe røde ti, ba ra bal ki asi mitæ me be bo ti ki Epøji ti (Knjk 19.1-20.1). Kin æ ji tidæ Ep 3.1 æi ki 4.1 ba, j-a j-o kadi Pol to dangay ti æ ndangi makitibi kin. Ningæ e mbata kin æ bari-e-n «makitibi ki ndange e dangay ti», oræi kadi e ki Pol ndangi adi Pilipi je nim, Pilæmø nim, Kolosi je nim tæ.

Næ ndo ki me makitibi ti ki Pol ndangi adi Epøji je kin tæji kadi e makitibi ki un dije ki ta tate ba, bi e makitibi ki sæbi do njé kaw-naa je gin kare par al. Kò ta ki boy ki to me ti, e ta læ kæji ra læ Luwæ ki kadi kaw dije pæti ki døræ ti nim, dånangi ti ne nim gin tægi ti læ NGar kare ba be ki e Jæju Kirisi (1.10).

Kadi j-indæ manji makitibi ki Pol ndangi kin maji ba, j-ingæ kadi ngon ta ki ilæ-n ngiræ ta e ndæy be nim (1.1-2), ta ki tæl-n tæe e ndæy be nim tæ (6.21-24). Ba daræ ngadan ta wa dæw a kæki gin joo:

Me kæy kæme ti ki dæsæy (1.3-3.21), Pol æl ta ki do næ ti ki æti bæl ki Luwæ ra adi-je ki ræbi læ Kirisi, ba go ti, tæl æl ta ki do kindæ rø naa ti adi goe ngal. Ningæ ki æji do kindæ rø naa ti, Pol tæji næ ki Luwæ ra taa kadi Jipi je ki dije ki æi Jipi je al, tælii dije ki kare ba, tæ dije lie.

Me kæy kæme ti ki kò joo (4.1-6.20), Pol dæji Epøji je kadi pa njiyæde me kindæ rø naa ti kin tæji tæki æi dije ki koji sigi me kindæ rø naa ti ki Kirisi. NGA ningæ sæbi kadi pa njiyæ ki maji re ki kilæ ra ki maji dande ti, me kæy je ti læde, ki rø njé kaw-naa je ti ki rangi, ki ki rø ndægi dije ti pæti.

Kadi tæ tæji-n kindæ rø naa ti læ dije læ Luwæ, Pol un næ asi gin mitæ æl-n ta: un daræ, adi e njé kaw-naa je ki Jæju Kirisi e jam dæde; un kæy ki Jæju Kirisi e mbal ki do kume ti; un dæne æi ki dængæm, adi e njé kaw-naa je ki æi dæne læ Kirisi. Næ kare, j-o kadi ki kanji kindæ rø naa ti ki røjeti ki Bæbe, lo kadi kindæ rø naa ti ki røjeti læ njé kun go Kirisi a to goto. E be æ, maji kadi kindæ rø naa ti ki røjeti e naa ti ki Bæbe Jæju Kirisi ki dækagilo je pæti.

Kuwæ ji-naa

¹ Mi Pol ki nje kaw kilæ læ Jæju Kirisi ki go ndigi ti læ Luwæ. M-ndangi makitibi kin m-ilæ-n madi dije læ Luwæ ki adi mede Jæju Kirisi, ki isi me be ti ki Epøji ti. ² M-køy kadi Luwæ ki Baw je ki Bæbe læje Jæju Kirisi adi me maji ki kisi-maje læde nay sæsi.

Ra maji je ki Luwæ isi adi-je ki takul Kirisi

³ Piti ki do Luwæ ti ki Baw Bæbe læje Jæju Kirisi, ki adi-je maji-kur je, adi e næ maji je pæti ki adi-je ki go NDil ti, ki i døræ ti, ki takul kindæ rø naa ti læje ki Kirisi. ⁴ Be æ, loki Luwæ ra døræ ki dånangi ki næ je ki me ti al bæy æ, kæti je ki takul Kirisi ti tæ dije læne mba kadi j-ayi njay ki kanji ta madi dæje ti ta kæme ti. Næ je kin tæji kadi Luwæ ndigi je. ⁵ Tæki Luwæ ndigi-n-je ka kin æ, indæ-n je kæte nò dækagilo je ti, mba kadi ji tæli ngane je ki takul Jæju Kirisi. Luwæ ge kin be ki go me-maji ti lie. ⁶ Adi ji piti Luwæ, mbata me-maji lie ki æti bæl. Me-maji kin, adi-je kare ki takul N Gone, ndigi ngone kin ngay. ⁷ Me Kirisi ti, ki takul mæse ki æy do kagi-dæsi ti go koye ti, je ki taa kilæ taa, ningæ majal je læje e ki kiyæ go kò tæ. Be æ, Luwæ æji-n je me maji læne ki ngay. ⁸ Oyo, Luwæ æji-je me-maji læne kæji ki æti bæl. Be æ, adi-n-je tær ki næ gær ki ngay. ⁹ Ningæ ki go ra maji ti læ Luwæ ki ngay, adi j-ingæi kæji ta ra lie ki to lo bæyæ ti. Kæji ta ra kin, indæ dæe naa ti kæte kadi n-a ra ki takul Kirisi. ¹⁰ Kæji ta ra læ Luwæ kin, e mba kadi kaw næ je ki døræ ti ki næ je ki dånangi ti ne pæti, gin tægi ti læ nje købe ki kare ba ki e Kirisi. Næ kin, a ra næ dækagilo ti ki Luwæ wa æji.

¹¹ Luwə adi ne je pəti rai ne təkı e wa oji-n ə se ndigi-n kəte. Be ə, kəti-n-je kəte ki go kəji ta ra ti lie, adi ji təli dije lie ki go kində rə naa ti ləje ki Kirişi. Ningə adi-je ne ki un-n mindine mba kadi n-adi-je tə. ¹² Luwə ra be mba kadi j-osi pa j-iləi təji də kəti bəl ti lie, Je je ki j-indəi me je də kirişi ti dəsəy.

¹³ E me Kirişi ti tə ə, səi ka, oi də ta ki rəjeti, ki e Poy Ta ki Maji ki aji səi. Ningə go ti, adi mesı Kirişi, 6a Luwə ində ndunə ki səbi dənə rəsi ti. NDunə ka kin e NDil ki ay njay ki un-n mindine adi kəte də ti. ¹⁴ NDil ki ay njay ki Luwə adi-je kin, təji kadi ja j-ingəi ndəgi ne maji je pəti ki Luwə a adi-je. Ne maji je kin ja j-ingəi pəti ndə ki Luwə a taa-je ilə-je taa ji majal ti ratata. Adi ji pitı ndole lə Luwə ki əti bəl.

Pol əl ta ki Luwə ki mbata lə njé kadi-me je ki Epøji ti.

¹⁵ E ki mbata kin ə, mi ka loki m-o poy kadi me ləsi ki adi Bəbe Jəju, ki poy ndigi ləsi ki isi ndigi dije lə Luwə pəti, ¹⁶ ndə ki m-o-n ta wa kin nu, m-iyə ta ra oyo Luwə ki mbata ləsi al me kəl ta ti je ləm ki m-isi m-əl si-e. M-isi m-6a təsi taa taa. ¹⁷ M-dəji kadi Luwə lə Bəbe lə je Jəju Kirişi, Bawje ki nje təji, adi səi ki takul NDil ki ay njay, tər, ki gər gin ne ki to lo 6əyɔ ti, mba kadi igəri-e-n ay njay. ¹⁸ M-dəje kadi tē angalsi, mba kadi asi gər ne kində me də ti ki adi səsi ki aw naa ti ki 6ar ki 6ar səsi. Taa a igəri ne je ki maji maji ki Luwə əl ta-e kadi n-a n-adi dije ləne. ¹⁹ Ningə a igəri təgi ki əti bəl itə təgi je pəti ki Luwə oji mbata ləje j-əi ki j-adi-e meje. Ningə təgi ka kin, Luwə oji ki taga me təgi ti ki əti bəl. ²⁰ Təgi ki əti bəl kin, Luwə təji taga, dəkagilo ti ki adi Jəju ij taa dan je koy je ti, ə ade isi də ji kəe ti me dərə ti. ²¹ Loe ti kin, Jəju e ki kində də njé kəbe je ti ba pəti, də təgi kəbe je ti ba pəti, a e də təgi je ti ba pəti, taa təe e də tə je ti pəti tə. E də ne kində je ti pəti mbata dəkagilo ki ngəsine kin par al, nə bitı dəkagilo ti ki a re. ²² Oyo, Luwə ilə ne je pəti gin təgi ti lə Kirişi. Loki inde də ne je ti pəti ningə, kəte ade e ki boy də njé kaw-naa je ti. ²³ *NJé kaw-naa je toi tə ngan rəe je be. Kasi-naa bərərə lə Kirişi rosi njé kaw-naa je ki dəkagilo je pəti. Ningə Kirişi ka, kasi-naa bərərə lə Luwə rose tə.

2

Kaji e ki takul me-maji

¹ Səi ki kəte, səi toi tə dije ki koy ki mbata majal je ləsi. ² Majal je ləsi kin ra adi mari go rəbi ne rasi je e go hal ne ra lə dije ki duniya ti, uni go ki bo lə təgi je lə ndil je ki majal ki me nəl ti. NDil ki majal kin ə, isi ra kilə ngəsine me dije ti ki njé kəsi ta Luwə. ³ J-əi je ka, ndə ki mari j-əi mbə dije ti kin tə. Adi ji njiyəi ki go ndigi ti lə ngur darəje, j-isi ta ne ra ti ki kadi ji təli kon ndigi ra lə darəje, ki mər ta je ləje ki majal yo. Be ə ki go jibəl kisije ki dəje taa ti, ji toi tə ndəgi dije kin be, adi wongı lə Luwə e dəje ti tə.

⁴ Nə Luwə e nje koo kəm-to-ndoo ki əti bəl, adi ndigi-je ngay. ⁵ Be ə, j-əi je ki ndə ki j-əi dije ki koy ki takul majal je ləje kin, təl-je adi j-əi njé kisi ki dəje taa ki Kirişi. Oyo e ki takul me-maji lə Luwə ə ingəi kaji. ⁶ Ki takul kində rə naa ti ləje ki Jəju Kirişi, Luwə adi j-ı taa sie naa ti dan njé koy je ti, ə adi j-oi 6e naa ti sie me dərə ti tə. ⁷ Luwə ra be kadi oji-n kadi dije pəti gəri mbata ndə je ki a rəi, me-maji lie ki dəbəye goto, ki oji ki takul Jəju Kirişi ki go rəbi ra maji lie ki mbata ləje. ⁸ E takul me-maji ki go rəbi lə kadi-me ə, ingəi kaji 6i e ki go təgisi ti al. Nə e Luwə ə adi səsi kaji kin kare. ⁹ Kaji kin e ki takul kilə rasi madi ki maji al. E be al, mba kadi dəw madi ində-n gune al. ¹⁰ Oyo, j-əi kilə ra ji Luwə. İndə-je ki go kində rə naa ti ləje ki Kirişi mbata kadi ji rai kilə je ki maji me kisi ki dəje taa ti. Ningə kilə je ka kin, e wa ində dəe naa ti kəte mba kadi ji rai-de.

Ke kare me Kirişi ti

¹¹ Adi mesı ole də ti, təkı ndə ki kəte, səi Jipi koji je al, adi *Jipi je ki njé 6a rəde njé kijə mətide, ki e ne ki dije rai ki jide adi awi ki ndune rəde ti, 6ari səsi njé kijə mətide je al. ¹² Kadi mesı ole də ti təkı dəkagilo ti kin, səi ki gangi-naa ti ki Kirişi. Səi mbə *İsırayəl je ti ki əi dije lə Luwə kin al. Səi gotoi me kilə mindi je ti ki Luwə ilə ki dije ləne kin. İsi me duniya ti ki kanji ne kində me də ti ə se ki kanji Luwə. ¹³ Nə ngəsine, ki takul kində rə naa ti ləsi ki Jəju Kirişi ti, səi ki ndə ki mari səi say, itəli dije ki 6asi ki takul məsi kadi-kare

læ Kirisi. ¹⁴ Tado e Kirisi wa æ re ki kisi ki naa ki lapiya mbo je ti. E æ ra adi Jipi je ki dije ki æi Jipi je al tæli dije ki kare ba. Koye do kagi-dæsi ti or ba ki to dande ti kæte ko. ¹⁵ Jøju Kirisi tæl ndu-kun je læ *Moji ki ræbi ra kile je, ne je ki kare ti. Ningæ, un gin dije ki joo kin tæl indæ-n gin dije ki kare ki sigi ki go ræbi kindæ rø læde naa ti sie. Be æ, adi lapiya to-n mboðe ti. ¹⁶ Ki takul koye do kagi-dæsi ti, Jøju indæ gin dije ki joo kin naa ti adi tæli daro ki kare. Ilæ-de noji naa ti ki Luwæ. Ningæ ki takul koye do kagi-dæsi ti, tuji-n ne ki ra adi æi njé ba je læ naa kin ko. ¹⁷ Re ilæ mbe Poy Ta ki Maji ki oji do lapiya adi sæi ki sæi say, ta mbata læ njé je ki æi basi to. ¹⁸ E ki takul Jøju æ j-æi pæti ki j-æi, Jipi je æ se Jipi je al, j-asi kadi ji ræi ta kæm Luwæ ti ki takul NDil ki ay njay ki kare ba wa kin.

¹⁹ Be æ, sæi ki sæi Jipi je al ka, sæi mba je al, æ se njé diræ ki njade taa al ngata. Næ ngosine, sæi ngan njé be ki mboðe dije ti læ Luwæ. Sæi ngan je ki me kæy ti læ Luwæ. ²⁰ Sæi toi tæ mbal je ki Luwæ indæ-n kæy be. Ningæ ngiræ kæy ka kin e ki kindæ do njé kaw kilæ je ti ki æi njé kæl ta ki ta Luwæ ti. Ba Kirisi wa æ e mbal ki e tugi kæy. ²¹ E me kindæ rø naa ti læje ki Kirisi ti æ, mbal ra kæy je kare kare uwæi-naa maji. Ningæ kæy ka kin bo ki ta made ti ki kæte kæte mba kadi tæl kæy ki ay njay me Bæbe ti. ²² E me kindæ rø naa ti ki Jøju Kirisi æ, sæi ki sæi Jipi je al ka, indæi røsi naa ti ki ndægi dije læ Luwæ kadi tæli kæy ki Luwæ isi me ti ki takul NDile.

3

Pol nje kilæ mbe Poy Ta ki Maji rø dije ti ki æi Jipi je al

¹ E ki mbata kin æ, mi Pol, m-isi m-æl ta ki Luwæ. Mi dangay mbata Poy Ta ki Maji læ Jøju Kirisi, mbata læsi sæi dije ki sæi Jipi je al... ² M-gær maji kadi oi poy kilæ bææ, ki go me-maji ti læ Luwæ ilæ jim ti, ki mbata maji læsi. ³ Luwæ tee ki do ne je ki to lo bøyø ti adi-m gær. E ne je kin æ m-ndangi ndøy m-ilæ-n madi sæsi. ⁴ Loki itidæi makitibi ki m-ndangi m-ilæ-n madi sæsi kin ningæ, sæi wa a oi ne gær ki oji do Kirisi ki to lo bøyø ti, ki Luwæ tee ki dæe adi m-gær ay njay kin. ⁵ Tæki røjeti, ne je ki Luwæ tee ki dæe adi njé kaw kilæ je, ki njé kæl ta ki tæe ki takul NDil ki ay njay ki indæ-de ta dangi tæ njé ra kilæ læne, tee ki dæe be adi kaje je ki kæte al. ⁶ Ningæ ne ki to lo bøyø ti ka kin, ki takul kindæ rø naa ti læde ki Jøju Kirisi æ, dije ki æi Jipi je al, a ingæi ne maji je ki Luwæ un-n mindine kadi n-a n-adi-de naa ti sæje j-æi ki j-æi Jipi je. Taa, æi sæje naa ti me daro ti ki kare, ningæ kun mindi ki kare wa kin to ki mbata læde to me Kirisi ti, ki takul Poy Ta ki Maji.

⁷ M-tæl nje ra kilæ bææ læ Poy Ta ki Maji kin. E kin e kadi kare ki Luwæ adi-m ki go me-maji lie ki takul kilæ ra tuge. ⁸ Mi ki ndam goto toi njé kadi mede Kirisi pæti tigæ. Ningæ re e be ka, Luwæ oo maji ngay kadi mi æ, ilæ kilæ kilæ mbe ne gær ki æti bæl læ Kirisi jim ti mbata dije ki æi Jipi je al. E ne gær læ Kirisi ki bo ki tøy ne gær læ dije pæti tigæ. ⁹ Ningæ m-ingæ me-maji ki kadi m-tøji-n dije pæti ay njay, se go ræbi ki ban æ, Luwæ a tæl-n ta ne ki un ndune do ti, ki to lo bøyø ti kin wa. Luwæ ki nje ra ne je pæti, bøyø do ne kin ki dije ki dækagilo ti ki kæte. ¹⁰ Ningæ ngosine ki takul njé-kaw-naa je, njé kobe je ki njé tugi je ki me næl ti taa, asi kadi gæri ne gær læ Luwæ. Ne gær kin, Luwæ tøji ki ræbi je ki dangi dangi. ¹¹ Ne kin tæl tane ki go køji ta ti læ Luwæ ki to ki none ti. Køji ta ra ka kin, tæl tæe ki takul Bæbe læje Jøju Kirisi. ¹² Me kindæ rø naa ti læje ki Kirisi me kadi me ti æ, j-ingæi ta ræbi kadi ji ndotii ki rø Luwæ ti ki me ki ti kati. ¹³ E be æ, m-dæji sæsi mba kadi tugi si or mbata læ ko je ki m-isi m-ingæ ki mbata læsi kin al. Næ kadi e gin kosi-gon læsi yo taa.

NDigi ki Kirisi ndigi je

¹⁴ MBata kin æ, m-isi m-æsi mækæsim nangi no Bawje ti ki dora ti, ¹⁵ ki takule ki karne ba æ, gin køji je pæti ki dora ti æ se ki dæangi ti ne isi ki dæde taa. ¹⁶ M-dæji Luwæ kadi ki go maji-kur ti lie ki to mbar mbar ki go NDil ti ki ay njay, kadi adi sæi njé kadi-me je itugi gangi me ndilsa ti. ¹⁷ Kadi Kirisi ra lo kisi læne ngamesi ti ki takul kadi-me. Ne dæji læm e mba kadi ndigi-naa ra sæsi adi ngang, ningæ kadi gin si uwæ nangi ngæ me ndigi ti to. ¹⁸ Be æ, a asi kadi igæri ki ndægi dije læ Luwæ pæti, kadi ndigi læ Kirisi e ndigi ki æti bæl, ki dæw asi kadi a mboji ngale je tate je kæbe je ki ngale ki taa je al ratata. ¹⁹ Oyo, a asi kadi igæri ndigi læ Kirisi ki itæ ne gær je pæti, ningæ kadi Luwæ wa rosi sæsi ki rosi ki bætæte læne.

²⁰ Luwə aw ki tōgi ki asi naki. Adi, loki ji dəji-e ne madi ba, ra tōy ne ki ji dəji-e, ə se, e ki j-isi giri tə gir bəy. ²¹ Kadi tōji e dəe ti mbo njé kaw-naa je ti ki takul Jəju Kirişi, mbata dəkagilo je pəti ki a rəi, ki də bal je ki də bal je. *Amen!

4

Ke daro ki kare me Kirişi ti

¹ M-ilə dingəm mesi ti, mi ki mi dangay ki mbata lə Bəbe, kadi go rəbi kisi ki də taa ləsi asi ta bar ki Luwə bar səsi. ² Kadi awi ki səl də, ki hal ki səl ləm ləm, ki kore me, ə kadi isi də ti ki naa me ndigi-naa ti. ³ Uwəi rəsi ngə kadi ingəmi go kesi kare me NDil ti, ki go rəbi lapiya ki də səsi naa ti. ⁴ Daro e kare ba, taa NDil ki ay njay ka, e kare ba tə. E be ə, Luwə bar səsi kadi awi ki ne kində me də ti ki kare ba tə. ⁵ Bəbe e kare ba, kadi-me e kare ba, taa batəm ka e kare ba tə. ⁶ Luwə e kare ba, ningə e ə, e Baw je pəti, taa e də ne je ti pəti, ra kilə ki takul dije pəti, ningə isi me ne je ti pəti tə.

⁷ Nə, dəw ki ra ra danje ti, ingə kadi-kare ra kilə ki səbi dəne, ki go kadi ti ki Jəju Kirişi ndingi kadi-n-je. ⁸ E be ə, ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə:

«Loki j aw me lo je ti ki taa nu, uwə dangay je,
Adi aw səde kəmne ti,
Ningə adi kadi-kare dije.»

⁹ Ningə kəl kə nə: «I aw me lo je ti ki taa», kin, to ay njay kadi kəte bəy taa kadi aw taa, Kirişi ur aw gin nangi ti, me lo je ti ki boo nu tə. ¹⁰ Nje kaw nangi wa kin ə, e nje kaw lo je ti ki taa gidi dora je ti tə. Ne kin ra ne be mba kadi ne je pəti asi-naa bərərə me ti. ¹¹ E ə adi kadi-kare dije, njé ki nə je adi əi njé kaw kilə je, njé ki nə je kadi əi njé kəl ta ki ta Luwə ti, njé ki nə je kadi əi njé kilə mbə Poy Ta ki Maji, njé nə je kadi əi njé kul njé kaw-naa je, ningə kadi njé ki nə je əi njé ndo dije tə. ¹² Ki go rəbi kin ə, ra adi dije lə Luwə a asi kadi rai kilə lie, mba daro Kirişi ki tōgi ki kəte kəte. Daro Kirişi e njé kaw-naa je. ¹³ Ki rəbi kin ə, j-əi pəti, j-a tēgi ke kare me kadi-me ti, ki gər NGon Luwə ti. Ningə j-a təli dije ki tōgi gangi ə j-asi-naa bərərə tə Kirişi be. ¹⁴ Be ə, j-a tə tə ngan je ki nəl ne ndo je ki ngom isi aw səde ki yo je ki ne je be, tə bato ə pugi man ba isi ra-e be al ngata. Ningə dije ki njé kədi dije ki ta je ki ngom je ləde kin, a asi kadi toi-je pe pe taa ədi-je ki takul ne ndo je ləde ki ngom kin al tə. ¹⁵ Nə me kəl ta ki rəjeti me ndigi-naa ti, j-a tōgi me ne je ti pəti, biti kadi ji toi tə Kirişi wa be, e ki e ki boy ki də njé kaw-naa je ti. ¹⁶ Me Kirişi ti ə daro ba pəti e ki rəti naa ti ki takul tōgi lə ngirə ki ra. Loki ngon rə ki ra, ra kilə ləne maji ningə, a ra kadi daro ba pəti a tōgi taa taa me ndigi naa ti.

Kisi ki də taa me Kirişi ti

¹⁷ E be ə, m-əl səsi ta kin, ə m-təl m-re də ti bəy me tə Bəbe ti. Oti kadi rəbi ne rasi to tə ya dije ki gəri Luwə al kam be, tado kilə rade e ki go gir ta je ti ləde ki ndae goto. ¹⁸ Loki ndul o be də gir ta ti ləde. Əi say kadi kisi ki də taa ti ki sigi ki Luwə adi. Təki rəjeti, gəri al ki mbata me ngə ləde. ¹⁹ Əi dije ki rai kaya ka, rəde a səl-de də ti al. Dəkagilo je ləde pəti e kadi rai ne je ki majal. Be ə, ne rade ki dangi dangi ki to nje kin, dəwe je kin, nayij ki lo ra ti ki nōde ti kanji kadi mede uwə-de ki ta də ti.

²⁰ Nə səi je, e ki go rəbi je ki be kin ə, indoyi kadi igəri Kirişi al. ²¹ Təki rəjeti, səi ki səi njé kadi-me je, oi ta ki səbi dəe. Ningə, ndoi səsi ne je ki awi naa ti ki ta ki rəjeti ki dəw a ingə rə Jəju ti. ²² Re e be ningə, səbi kadi imbati ne rasi je ki mari ki go lo kon dəw ti, ki ndigi ra je lie ki majal ki a aw ki dəw tuji ti. ²³ Maji kadi iyəi adi NDil Luwə yəti mər ta ləsi. ²⁴ Səbi kadi itəli dije ki sigi me ji kisisi ti. Dije ki Luwə ində-de ki go ndigi ti ləne, mba kadi kisi ki də taa ləsi e me ne ra ti ki dana, ki me ne ra ti ki ay njay ki e kandi ta ki rəjeti.

²⁵ MBata kin ə, kadi imbati kəl ta ki ngom, ə kadi dəw ki ra, əl ta ki rəjeti madine, tado j-əi pəti j-əi ngan rə ki kare. ²⁶ Re wongi ra səsi ə, kadi wongi kin aw səsi adi irai majal al. Oti kadi isi me wongi ti ba biti kadi kadi ur dəsi ti. ²⁷ Adi ta rəbi Su kadi na səsi al. ²⁸ Kadi dəw ki e nje bogi kəte ə iyə ta bogi ləne, ningə kadi ra kilə ki jine mba kadi ingə-n ne ə ra-n ki dəw ki ne to rəe ²⁹ Kadi ta ki majal tēgi tasi ti al. Nə kadi ta ki maji (ki a ra ki njé

kadi-me je ki rangi) ə tēē ta si ti. Ta ki a ra maji ə se a ilə dīngəm me njé ki rangi ti ki go nē ge je ti ləde. Ta ki be kin ə a ra maji ki dije ki njé koo dō ta ləsi. ³⁰ Oti kadi tuji me NDil Luwə ki Luwə adi səsi. NDil ki Luwə adi səsi kin ə a tōji kadi ndō madi a re nō ki Luwə a taa səsi ilə səsi taa dō majal ti ratata.

³¹ Ūri hal je ki kati bangi pəti mesi ti kō, (fngəmi majal madi mesi ti al), ki kəl-naa, ki wongi, ki taji-naa, ki kəl-naa ki ndu ki taa, ki kuso ndil-naa. Nīngə kadi hal ra majal madi goto mesi ti tō goto. ³² Kadi səi irai maji ə indigi-naa ngay ki yo ki ne. Nīngə kadi iyəi go majal ki madisi je rai səsi kō tēki Luwə iyə-n go majal je ləsi kō, me Kīrisi ti be.

5

Kisi ki dō taa me kunjji ti

¹ Səi ngan je ki Luwə ndigi səsi ə, maji kadi indaji-e. ² Maji kadi isi ki dōsi taa me ndigi-naa ti, tēki Kīrisi ndigi-je ə adi rōne Luwə koy ti mbata ləje, tō kadi kare ə se nē məsi ki əti Luwə maji be. ³ Səi ngan lə Luwə, be ə, e go ti al, kadi ta kaya ki ra madi ki nē ki to nje ə se kəm-nda e ki kəl tae dansi ti al tō kəl al. ⁴ E go ti al kadi ta je ki to nje ki ta ki to kəl al ki ta mōne ki to nje madi je tēē tasi ti. Nə kadi ta ki a tēē tasi ti, e ta ra oyo Luwə yo taa. ⁵ Maji kadi igəri nē je kin maji: njé ra kaya je nim, njé ra nē je ki to nje nim, njé ra kəm-nda nē je ki asi-naa ki yo ki ra nim kin, a əi mbō dije ti ki Kīrisi əi ki Luwə a oī be dōde ti kin al ratata. ⁶ Kadi adi dəw madi əl səsi ta je ki ndade goto adi indəmi ta rəbi al. Tadō e ki takul nē je ki be kin ə, wongi lə Luwə isi re-n dō dije ti ki njé təl rōde go ta ti lie al. ⁷ Indəi rōsi naa ti səde dō nē madi ti al. ⁸ Tēki rōjeti, ndō ki mari isi me lo ki ndul ti, nə ngəsine, ki takul kində rō naa ti ləsi ki Bəbe, səi dije ki lo kunjji ti ə maji kadi nē rasi e nē ra lə ngan je ki lo kunjji ti. ⁹ Tadō kandi lo kunjji e: nē ra je ki maji, ki nē ra je ki dana, ki nē ra je ki rōjeti. ¹⁰ Tēki səi ngan je ki lo kunjji ti, maji kadi indəi tōgi dō rōsi ti mba kadi ōri mbō nē ki nəl Bəbe ki nē ki nəl Luwə al naa ti. ¹¹ Kadi nē madi ki ore səsi naa ti dō nē ra je ki majal ki lo ndul ti ki ndae goto kin al. Nə itēēi ki ginde taga tō tēē yo taa. ¹² Tadō nē je ki ko dije kin isi rai lo bōyo ti, e nē je ki to rōsəl ngay kadi dəw əl tae. ¹³ Nīngə loki e ki kər gin nē je ki isi rai ba, kilə radeje ki majal to taga ay njay njay. ¹⁴ Tadō nē je pəti ki ginde tēē lo kunjji ti tēli lo kunjji. E be ə, makitibi lə Luwə əl ə nə:

«Indəl dō bi ti, j nje to bi,

j taa dan nje koy je ti,

ə Kīrisi a adi kunjji ləne a unji dōi ti.»

¹⁵ Kadi indəi kəm-kədi dō rōsi ti me ji kisi ki dō taa ti ləsi. Kadi nē rasi e nē ra lə dije ki njé tər je bi nē ra lə mbə je al. ¹⁶ Dəkagilo ki j-isi ti kin e dəkagilo ki majal, ə kadi dəkagilo je pəti ki Luwə adi səsi ba, irai nē je ki maji taa taa bi adi dəkagilo kin man kare al. ¹⁷ MBata kin ə, kadi itoi tō dije ki ku dōde goto be al, nə kadi igəri nē ki Bəbe isi ngəm rōsi ti.

¹⁸ Adi kasi ra səsi al, kay kasi nju ki al dō maji a aw ki dəw kaya ki ra ti. Nə kadi irosi ki NDil ki ay njay yo ta. ¹⁹ Maji kadi əli naa ta me pa je ti, osi pa je lə Luwə ki ndəgi pa je ki NDil adi səsi. Osi pa je kin iləi tōji dō Bəbe ti ki ngəmesi ba pəti. ²⁰ Maji kadi rai oyo Luwə ki Bawje ki dəkagilo je pəti, me nē je pəti me tō Bəbe ti ləje Jəju Kīrisi.

Kulə noji ki to mbō dāne je ti ki dīngəm je

²¹ Iləi dōsi gin tōgi ti lə nā ki yo ki ne, mbata koji ki kilə dō Kīrisi ti ki awi. ²² Səi dāne je, kadi nā nā ilə dāne gin tōgi ti lə ngawne tēki isi iləi dōsi gin tōgi ti lə Bəbe be. ²³ Tadō ngaw e ki boy dō dāne ti, tēki Kīrisi e ki boy dō njé kaw-naa je ti kin be tō. Kīrisi e nje kaji njé kaw-naa je ki əi darəe je. ²⁴ Be ə, tēki njé kaw-naa je iləi dōde gin tōgi ti lə Kīrisi ka kin ə, dāne je ka, kadi iləi dōde gin tōgi ti lə ngawde je me nē je ti pəti tō.

²⁵ Nīngə səi ngaw dāne je, maji kadi nā nā ndigi nene tēki Kīrisi ndigi-n njé kaw-naa je ə adi rōne koy ti ki mbata ləde kin be. ²⁶ Adi rōne koy ti mba kadi təl njé kaw-naa je dije ki asi ta kede dije ti lə Luwə, go togi ti ki togi-de ki man nim ki ta ləne nim tō. ²⁷ Jəju ge kadi n-tēē ki njé kaw-naa je ta kəmne ti ki kōsi-gon ki əti bəl, ki kanji yoro nim, kadi ngirə rōde je tur ju ju al nim, kadi nē madi ki asi-naa al goto rōde ti nim tō. Ge kadi njé

kaw-naa je ayi njay ki kanji ta madi dode ti. ²⁸ Be tə ə, maji kadi ngaw dāne je ndigi nede je təkisi isi ndigi darode əi je wa be. Dəw ki nje ndigi nene, ndigi darone wa. ²⁹ Təki rəjeti, dəw ki əsi rone ta nja kare goto. Nə j-əi pəti j-uli-de ki ne kuso, ə j-indəi kəm je gode ti tə kində yo taa. E be ə, Kirisi isi ra-n ki njé kaw-naa je, ³⁰ tado j-əi ngan darəe je. ³¹ MBata kin ə, dīngəm a iyə-n me kəy lə bawne əi ki kəne, ningə tiyəi-naa ki nene, ba əi joo pu təli darə ki kare. ³² Ta ki rəjeti ki bo e ki bəyo me ta ti kin, nə m-əl səsi kadi e ta ki əji dō Kirisi ki njé kaw-naa je. ³³ Nə ta kin əji dəsi tō, kadi ngaw dāne ki ra ndigi nene tə darone wa be, ba kadi dāne ilə koji dō ngawne ti tō.

6

Ta lə ngan je ki bawde je

¹ NĞan je, ki mbata kesi dije lə Bəbe, maji kadi itəli rəsi go ta ti lə njé koji si je, tado e kilə ra ki maji. ² Əsi ngən bawə əi ki kəi, tado e kin e ndu-kun ki kəte ki Luwə adi ki kun mindi dō ti. ³ «Be kadi isi maji me duniyə ti ningə ndəi a e ngay tō.»

⁴ Ningə səi baw je, kadi adi wongə ngansi je ki takul kilə rasi je al tō, nə kadi ingəmi-de me ne ndo ti ki maji, ki me kində koji ti ki go ta ti lə Bəbe.

Ta lə bəə je ki bade je

⁵ Səi bəə je, maji kadi itəli rəsi go ta ti lə bəsi je ki dənangə ti ne ki səl dō, ki kilə koji dō ti ki ngəme ki ay njay təkisi e Kirisi wa ə, isi təli rəsi go ta ti lie be. ⁶ Otə kadi irai kilə ləsi dəkagilo ti ki dije indəi kəmde gosi ti par, təkisi irai kilə mba kadi ingəi maji ta kəm dije ti yo be. Nə maji kadi irai kilə tə bəə je lə Kirisi ki isi rai ndigi lə Luwə ki mede ki kare ba be. ⁷ Maji kadi irai kilə ki me ndigi, tə ne ki e kilə lə Bəbe wa ə isi rai be, bəi e kilə lə dije al. ⁸ Tado igəri bəti təkisi nā nā a ingə ne kingə go ji ləne rō Bəbe ti ki go maji ti ki ra, re e-n bəə ə se e dəw dərone.

⁹ Səi bə bəə je, səi ka, kadi irai be tō ki bəə je ləsi. Maji kadi iyəi ta kində-de bəl ti kō, ə kadi igəri təkisi bade nim, bəsi nim e kare ba, ə isi me dərə ti taa nu, bə kər kəm dije dana goto rəe ti.

Rə dō kadi-me ti

¹⁰ Kadi ji təl-n ta ta je, maji kadi itəli dije ki njé tōgi je ki takul kində rō naa ti ləsi ki Bəbe me tōge ti ki ngay. ¹¹ Maji kadi əyi ne kati je ki Luwə adi-je ba pəti jisi ti, mba kadi ai dīngəm nō kədi-naa je ti lə su. ¹² Tado e dije ki awi ki darə ki məsi ə j-a ji rəi səde al, nə j-isi rəi ki ndil je ki majal ki njé tōgi me lo je ti ki taa dərə ti, ki njé kəbe je, ki tōgi kəbe je, ə se j-isi rəi ki nje kəbe dənangə ti ki e me lo ki ndul ti. ¹³ MBata kin ə, maji kadi əyi ne kati je ki Luwə adi-je ba pəti jisi ti, mba kadi lo ki ndō je majal rəi ningə, ai gərərə ba. Ningə kadi go rō ti bə, ai taa ba. ¹⁴ Maji kadi ai taa ba! Ningə kadi ta ki rəjeti ə idəi bədisi ti tə nda be, ə kadi ne ra ki dana to tə gindi ki kadi idəi gusi ti be. ¹⁵ Maji kadi ki langisi kaw kilə mbə Poy Ta ki Maji ki nje kadi lapiya, to tə sa kilə nja ti ləsi be. ¹⁶ Me ne je ti pəti, maji kadi uni kadi-me adi to tə də ləsi be, e ki takule ə a indəi ningə je lə nje bə ki tae isi tēē por iləi kō. ¹⁷ Maji kadi itaai kəji ki Luwə adi-je iləi dəsi ti tə jōgi rō be, bə kadi uni ta lə Luwə ki NDil adi-je tə kiyə kasigar be. ¹⁸ Ne je kin pəti, idəi Luwə me kəl si-e ta ti. Əli si-e ta ki dəkagilo je pəti ki takul NDil ki ay njay. irai ki kisi dō nja ti, ə kadi inay ki lo ra-e ti par par. Əli ta ki Luwə ki mbata lə dije lə dije lie pəti. ¹⁹ Əli ta ki Luwə ki mbata ləm tō, mba kadi Luwə wa ində ta tam ti, mbata kadi m-ilə-n mbə dō ne je ti ki kəte toi lo bəyo ti ə Poy Ta ki Maji tēē ki dəe kin, ki me ki tē kati. ²⁰ E ki mbata Poy Ta ki Maji kin ə, m-taa-n to Kirisi m-to-n ki kulə gindi jim ti kəy dangay ti. Be ə, əli ta ki Luwə mba kadi m-əl ta ki me ki tē kati, təkisi səbi kadi m-əli-n.

Kuwə ji-naa ki dəbəy ti

²¹ M-ndigi kadi igəri ne ki səbi dəm, ki ne m-isi m-ra. E be ə, Tisiki ki e ngokom ki nje ndigi ləm, ki nje ra kilə ki rəjeti me Bəbe ti, a əl səsi ne je pəti ki əji dəm. ²² E mbata kin ə, m-ile rəsi ti mba kadi igəri ji kisi je, ningə kadi ilə dīngəm mesi ti tō. ²³ Kadi Luwə ki Bawje ki Bəbe ləje Jəju kirisi adi ngakəje je pəti, lapiya, ki ndigi-naa, naa ti ki kadi-me.

²⁴ Kadi me-maji lə Luwə e naa ti ki dije pəti ki njé ndigi Babe ləje Jəju Kirisi ki ndigi ki a yəti al. Amen!

Makitibi ki Pol ndangi adi Pilipi je

Ta ki do makitibi ti ki Pol ndangi adi Pilipi je

Pilipi e be bo ki dɔsɔy ki Eropi ti ki Pol ilə mbe Poy Ta ki Maji titi. Pilipi e kɔki be madi kare ki Rom je isi titi, dɔnangi Masəduwan ti. Nɔngə e kaw mba ti lie ki kɔ joo ə Pol ində-n gin njé kaw-naa je ki Pilipi ti (Knjk 16.12-40). NGan ɔal je go ti ɔa Pol ndangi makitibi ki mindi ki sɔl lɔm lɔm adi-de. Dɔkagiloe ti kin, Pol e dangay ti. Njé ki nɔ je əi nə e dangay ti Epəji ti, ə njé ki nungi əi nə e Sejare ti ə se e Rom ti wa be to (Pilipi 1.7). Pol ra oyo Pilipi je mbata kadi-kare ki iləi Epapiroditi adi-e, dɔkagilo ti ki nɛ je to rɔe. Bəy to, ilə dingəm mede ti kadi ai dɔ njade ti ki rɔ Kirisi ti, taa kadi iyɔi rɔde adi njé ki a njiyəi ki nɛ ndo ki ngom dan njé kaw-naa je kin ədi-de al to.

Lo kilə ngirə ta ti (1.1-11), Pol tɔji rɔnəl ki oyo ki ra ləne loki mee ole dɔ njé kun go Kirisi ti ki isi Pilipi ti. Go ti, adi-de ngan poy ta je ki dɔne ti adi-de ooi. Pol gər ta ki dɔne ti ki lo ti ti al, nə kində ki ində rɔne naa ti ki Kirisi ra adi tɔ mene kati (1.12-26). Ilə dingəm me Pilipi je ti kadi ai dɔ njade ti me kadi-me ti, taa kadi sangi rəbi lapiya ki rɔ naa ti, ki rəbi dɔ sɔl, ki kilə ra ki maji ki j rɔ Jəju Kirisi ti (1.27-2.28). Bəy taa kadi ndɔ madi ə Pol əi ki Pilipi je a ooi-naa, Epapiroditi ki ngon nje kilə lə Pilipi je əi ki Timote ki madi-kilə lə Pol a rai kadi kulə noji ki dan Pol ti ki njé kaw-naa je ki Pilipi ti kin to lo tone ti (2.19-30).

Pol ndəji-de ki tɔgine kadi indəi kəm-kədi dɔ rɔde ti ki rɔ dije ti ki njé mbati rəbi go Poy ta ti ki Maji ki rɔjeti. Dəji njé kaw-naa je ki Pilipi ti kadi ndaji pa njiyəne, kadi kəmde e dɔ njiyə naa ti ki Kirisi, kadi toi tə Kirisi be (3). Pol tɔl ta makitibi ləne ki ta kilə dingəm me naa ti je ki dangi dangi, ki oyo ki ra to kuwə ji-naa to (4).

Makitibi ki Pol ndangi adi Pilipi je kin ɔari-e «makitibi rɔnəl», tado e kɔ ta kin ə j taa nu ilə nangi rapɔi. Rɔnəl kin e ta lə ka dɔ nja ti ki Kirisi. E Kirisi kin ə pa kilə tɔji dɔ kilə rae ti e me 2.6-11 ti. E nɛ ki sɔi je wa a tɛɛi dɔ ti lo tidə makitibi ti kin to.

Kuwə ji-naa

¹ E mi Pol, naa ti ki Timote, je ki je ɔəə kilə je lə Jəju Kirisi ə ji ndangi makitibi kin j-adi sɔi dije lə Luwə ki me kində rɔ naa ti ki Kirisi, ki isi Pilipi ti[☆]. Makitibi kin sɔbi sɔsi, naa ti ki njé kər nɔsi je, ki diyakir je. ² Nɔngə kadi me-maji ki kisi-maje lə Bawje Luwə əi ki Babe ləje Jəju Kirisi e naa ti sɔsi.

Pol əl ta ki Luwə mbata ti lə njé kadi-me je ki Pilipi ti

³ Dɔkagilo je pəti ki mem ole dɔsi ti ɔa, m-ra oyo Luwə. ⁴ Taa dɔkagilo je pəti ki kadi m-əl-n ta ki Luwə mbata ti ləsi pəti ɔa, m-əl sie ki rɔnəl to. ⁵ Rɔnəl ləm e ki mbata ra ki irai səm me kilə kilə mbe Poy Ta ki Maji ti, lo kulə ngire ti nu biti ɔone[☆]. ⁶ M-gər maji kadi Luwə ki ində ngirə kilə ki maji mesi ti kin, a aw-n biti ta tɔl tae ti, ndɔ təl Jəju Kirisi ti. ⁷ E go rəbe ti kadi m-aw ki mər ta ki be kin ki mbata ləsi pəti, tado m-ində sɔi dan urm ti. Səi, indəi rɔsi naa ti səm dɔ maji ti ki Luwə ra səm. Indəi rɔsi naa ti səm pəti me keem dangay ti, ki me rɔ ti ki m-rɔ ki tɔgim mbata Poy Ta ki Maji[☆]. ⁸ Luwə asi kadi ma naji ləm təkɔi, sɔi pəti m-ndigi sɔsi ndigi lə Jəju Kirisi, m-ər man dɔ ti sɔti.

⁹ NGA nɔngə, nɛ ki m-dəji Luwə, e kadi ndigi-naa ləsi j ki dɔ made ti dɔ made ti, naa ti ki nɛ gər ki rɔjeti ki me kər kəm nɛ ki maji ki nɛ ki majal naa ti kadi ay njay. ¹⁰ Lo kin ti, a gəri go nɛ ki maji ki sɔbi ra. Ba a sɔi dije ki kay njay, ki ndɔ təl Kirisi ti, dəw asi kadi a aw ki ta madi dɔsi ti al. ¹¹ Nɔngə a sɔi dije ki nɛ ra ki dana, ki j rɔ Kirisi ti a to mbar mbar rɔsi ti, mbata tɔba ki tɔji lə Luwə.

Poy Ta ki Maji aw ki kəte kəte

☆ 1:1 4.15; Knjk 16.12 ☆ 1:5 Knjk 16.13-15 ☆ 1:7 1.13

¹² NGakom je, m-ndigi kadi igəri tæki ne ki tee døm ti kin ra adi Poy Ta ki Maji aw ki kate tæ kaw yo. ¹³ E be æ, dije pæti ki njé ra kilæ ki nje koþe ki boy, ki ndægi dije, gæri kadi e mbata kilæ læ Kirisi æ m-to-n dangay ti. ¹⁴ NGa ningæ, tom dangay ti, ra adi ngakom je ngay, adi mede Babe, æ ingæi tægi dæ made ti kadi æli ta læ Luwæ ki kanji bæl. ¹⁵ E ki ræjeti kadi dije madi ilæi mbe tæ Kirisi ki hal ta ki ra, ki angal ni, næ dije ki næ je, ilæi mbee ki angal ki maji tæ. ¹⁶ Dije ki awi ki angal ki maji kin, rai kilæ kin ki ndigi-naa. Ningæ gæri kadi mi lo kin ti ne, m-isi m-ræ mbata Poy Ta ki Maji. ¹⁷ Nje ki awi ki hal ta ki ra, isi ilæi mbe tæ Kirisi ki ndigi ra ki sæbi dæde. Ningæ ne ki mede ti ki æsi-de adi isi ilæi mbe tæ Kirisi kin e ne ki dana al. Sangi kadi n-adi-mi kæ dæ made ti, me dangay ti ki mi ti. ¹⁸ Ningæ re e ki me ki maji æ se e ki majal æ isi ilæi mbe tæ Kirisi æ, e kin dæw aw go ti al. M-gær kadi isi ilæi mbe tæ Kirisi, ningæ m-ra rænæl dæ ti, æ m-nay ki lo ra rænæl dæ ti. ¹⁹ Tadæ m-gær kadi e ne ki isi ra ne kadi ta tæl tæ æ m-ingæ-n kaji. M-ingæ-n kaji ki takul kæl ki isi æli ta ki Luwæ mbata ti læm nim, ki takul tægi ki NDil Jæju Kirisi adi-m nim. ²⁰ Ki æji go ne ki m-isi m-ngæm tæ pære, ki m-isi m-indæ mem dæ ti, ne ki røm a sæl-m goto. M-ti mem kati kadi re e-n bone æ se ndæ je pæti, m-a m-tæji ke ki bo læ Kirisi kadi dije ooi røm ti. Re e-n me ka ki døm taa ti æ se me koym ti. ²¹ Ki røm ti, kisi-m ki døm taa e mbata læ Kirisi, æ koym e maji læm tæ. ²² Ningæ, re kisi-m ki døm taa bæy, a adi-m ta ræbi kadi m-ra kilæ madi ki to soti bæ, lo kin ti, m-gær ne ki kadi m-kæti al, se e kisi ki dæ taa æ se e koy wa ka m-gær al. ²³ Ne je joo isi ndæri-mi yana: m-ndigi kadi m-tusi duniya kin m-iyæ, æ m-aw m-isi kadi Kirisi ti. E kin æ e ne ki to soti ngay. ²⁴ Ningæ kisi-m dænangi ti ne, ndæe to ti ngay mbata ti læsi. ²⁵ NGa ningæ, m-gær maji, tijæ-m ti kadi m-a m-isi dænangi ti ne bæy, m-a mi kadisi ti ne pæti bæy mbata kaw kate læsi, mbata rænæl læsi me kadi-me ti. ²⁶ Lo kin ti, loki m-tæl m-tee dansi ti æ, ki ta kulm, a gæri kæm tæji ki isi ilæi dæ Kirisi ti kin ay njay.

²⁷ Næ ke æ, kadi pa njiyæsi e ki go Poy ta ti ki Maji læ Kirisi, mba kadi re m-re dansi ti, æ se mi sæy sæsi ka, m-o ta ki dæsi ti maji. Kadi m-o poysi tæki uwæi tægisæ ba me ndil ti ki kare, indæi ræsi naa ti, iræi ki me ki kare ki go mesæ ti ki adi dæ Poy ta ti ki Maji. ²⁸ Ningæ iyæi ta ræbi adi njé ta je læsi ilæi bæl kare mesæ ti al. Loki iyæi ta ræbi adi ilæi bæl mesæ ti al, a to taga kadi æi dije ki uni ræbi ki kaw tujæ ti, æ sæi, uni ræbi kaji tæ. Ningæ pæti, e ndigi læ Luwæ kadi tæ to be. ²⁹ Tadæ ki æji dæ Kirisi, Luwæ ra sæsi maji adi æ-e mesæ par al, næ adi ingæi kæ mbata ti lie tæ. ³⁰ Ningæ ki basæne kin, sæi ilæi ræsi me ræ ti ki kate m-isi m-ræ ka kin tæ. Ræ kin, bone je kin ka m-isi ta ti ne m-isi m-ræ tæki igæri[☆].

2

Kirisi tæl ræne bææ kilæ ti

¹ Tæ ka ki Kirisi ilæ-n dingæm mesæ ti, tæki ingæi tægi me ndigi-naa ti, tæki NDil dæ-n sæsi naa ti, tæki mesæ to-n dæ-naa ti, isi æji maji læsi ki ræ naa ti, ² m-dæji sæsi kadi adi-mi rænæl me kuwæ-naa mæsi ti læsi kin. Adi ndigi-naa ki kare wa kin æ uwæ mesæ, adi mesæ e kare, indæi ræsi naa ti. ³ Irai ne madi kare ki hal ni ki ra al, taa hal kæji ræ al tæ. Næ ki dæ ki sæl læm, kadi dæw ki nungæi oo madæne tæki bo dæne ti. ⁴ Kadi dæw madi sangæ maji læ ræne wa par al, næ kadi sangæ maji læ ndæge je tæ taa. ⁵ Kadi pa njiyæsi ki ræ naa ti e pa njiyæ dije ki njé kindæ ræde naa ti ki Kirisi.

⁶ Kirisi ki, lo kilæ ngære ti nu, re o ne je ki ræe ti pæti æ, e Luwæ wa par, næ sangæ kadi n-uwæ maji ræne ki ji kasi ki n-asi-naa ki Luwæ kin al.

⁷ Or tæba kin dæne ti kæ tæ kær yo,

Ra ræne bææ kilæ ti,

Tæl ræne tæ dæw ti,

Adi dije gæri-e me ne je ti pæti tæki e dæw.

⁸ Ilæ dæne nangæ,

Tæl ræne go ta ti bitæ oy-n,

Koy ki dæ kagæ-dæsi ti.

⁹ E mbata kin æ, Luwæ un-n dæe taa æde a ngaw,

☆ 1:30 Knjk 16.19-40

Ade tɔ ki e dɔ tɔje ti pɛti.

¹⁰ MBa kadi me tɔ Jɔju ti,
Nɛ kindɔ je pɛti ki dɔra ti,
Dɔnangi ti, ki gin dɔnangi ti,
Ɔsi mɛkɛside nangi nɔje ti,

¹¹ Ɖ kadi ta tɛɛ ta dije ti pɛti tɛki Jɔju Kirisi e Bɛbe,
Kadi tɔ Luwɛ ki Bawje ba-n[☆].

Kilɛ lɛ njɛ kadi-me je me duniya ti

¹² NGakom je ki maji, tɛ ka ki irai go ndum ti ki ndɔ je ndɔ je, dɔkagilo ki mi-n dansi ti, kadi irai ki dɔkagilo ki oi-mi dansi ti par al, nɛ dɔkagilo ki m-goto-n dansi ti ne wa kin ka, kadi irai kilɛ dɔ kaji ti lɛsi ki bɛl Luwɛ, ki dɔ ki sɔl. ¹³ Tado Luwɛ wa ɛ indɛ ndigi ra mesɪ ti nim, ɔsi sɛsi adi irai nim, ki go kɔji ra ti lie. ¹⁴ Irai nɛ je pɛti ki kanji ba ta, ki kanji kɔl, ¹⁵ mba kadi dɛw aw ki ta madi dɔsi ti al, kadi sɛi dije ki kay njay, kadi sɛi ngan lɛ Luwɛ ki nɛ ki majal ɔdi kadisi al, ɛ isi dan dije ti ki rɔjeti al, dije ki kilɛ rade majal ki me duniya ti ne. Kadi unji tɔ por ki unji dɔ duniya ti[☆], ¹⁶ loki a ilɛi-de mbe ta kaji. Lo kin ti, m-a m-un sɛsi kadi m-indɛ-n gum, ndɔ tɛl Kirisi ti. MBata m-ay ngɔdi ki rɔm to-m ki ndangi kare al. ¹⁷ Re kadi mɛsim osi nangi dɔ kilɛ ti ki m-ra, kadi ki m-un-n kadi-me lɛsi tɔ kadi-kare m-adi Luwɛ ba, m-ra rɔnɛl, ningɛ kadi rɔnɛl lɛm kin e rɔnɛl lɛsi pɛti. ¹⁸ Ningɛ sɛi ka, kadi irai rɔnɛl tɔ, ba adi rɔnɛl lɛsi e rɔnɛl lɛm tɔ.

Pol sangi kadi Timote ɛi ki Epapiroditɪ awi Pilipi ti

¹⁹ M-gɛr dɔm ti maji kadi me tɔ Bɛbe Jɔju ti, nay ngay al kadi m-a m-ilɛ ki Timote rɔsi ti nɔɔ kadi re ki poysi adi-m kadi mi ka m-ingɛ-n tɔgi tɔ. ²⁰ Timote ki karne ba par ɛ e dɛw ki aw ki mɛr ta lɛm, ta lɛsi uwɛ mee adi isi ga ta dɔsi ti. ²¹ NDɛge je pɛti, ngɔdi ki mbata maji lɛ rɔde wa par ɛ uwɛ mede, bi ngɔdi lɛ Jɔju Kirisi al. ²² Nɛ e, tɔji ki taga adi dije gɛri-e tɛ ngon ki nje njiyɛ nja bawne ti. Indɛ rɔne ta kilɛ kilɛ mbe Poy Ta ki Maji ti sɛm. ²³ M-gɛr kadi e ɛ m-a ile ki rɔsi ti loki m-a m-o ta ki dɔm ti ay njay. ²⁴ Taa m-gɛr dɔm ti maji, kadi-me tɔ Bɛbe ti, dɔkagilo ngay al ɛ, darɔm mi wa, m-a m-re kadi m-o sɛsi.

²⁵ Ningɛ ki basine kin, m-o maji ngay kadi m-tɛl m-ilɛ ngokɔje Epapiroditɪ, ki e madi-kilɛm ki madi rɔ lɛm rɔsi ti gogi. E ki ilɛi-e kadi re ki nɛ je ki m-aw ki ndooe, kadi ra sɛm[☆]. ²⁶ Epapiroditɪ ndigi ngay kadi n-oo sɛsi pɛti, ningɛ sangi ki rɔ tɛne, mbata moy ra-e, adi oi tae. ²⁷ Moy ra-e, ki koye e basi, nɛ Luwɛ oo kɛm-to-ndoo lie. Ningɛ e kɛm-to-ndoo lie par al, nɛ e kɛm-to-ndoo lɛm tɔ ɛ Luwɛ oo, mba kadi m-ingɛ me-kɔ ki rangi dɔ made ti bɛy al. ²⁸ M-sangi kadi m-ile rɔsi ti gogi law, kadi re oi-e ba, ingɛi rɔnɛl, ɛ kadi mi ka mem osi-n ki nangi tɔ. ²⁹ Lo kin ti, maji kadi uwɛi-e ki rɔsi ti ki rɔnɛl ngay, me tɔ Bɛbe ti. Ko dije ki tɔ e be kin, sɔbi kadi ɔsi gonde. ³⁰ Tado nay ndɔy ba kadi ingɛ yo mbata kilɛ lɛ Kirisi. Un rɔne ilɛ kɔ, kadi re ra sɛm tosi ti, me nɛ ti ki sɛi je wa asi kadi irai adi-mi al.

3

Rɛbi ka dana ki rɔjeti nɔ Luwɛ ti

¹ Ki basine kin ngakom je, maji kadi irai rɔnɛl me kindɛ rɔ naa ti ki Bɛbe. Nɛ ki a ɔgi-m kadi m-tɛl m-ɛl sɛsi ko ta ki kare ki m-ɛl sɛsi kɛte ngata kin goto. Ningɛ ki rɔsi ti ba, e nɛ ki maji sɛsi tɔ maji. ² Maji kadi indɛi kɛm-kɛdi dɔ rɔsi ti ki rɔ dije ti ki rai rɔde tɔ bisi je be kam, ki rɔ dije ti ki ɛi njɛ ra kilɛ ki mede ki majal, ki rɔ dije ti ki njɛ koo mɔti ki kijɛ tɔ nɛ ki ngay. ³ NJɛ kijɛ mɔti je ki rɔjeti e j-ɛi je, tado j-isi ji rai kilɛ bɛɛ lɛ Luwɛ ki rɛbi lɛ NDile, rɔje nɛl-je ngay kadi j-indɛ rɔje naa ti ki Jɔju Kirisi, ningɛ j-uwɛ kul rɔje al tɔ. ⁴ Nɛ ki rɔjeti, m-aw ki ta ki asi kadi m-uwɛ-n kul rɔm. Kin ɛ dɛw madi oo kadi n-asi kuwɛ kul rɔne ba, mi m-asi kuwɛ kul rɔm m-itɛ dɛwe kin. ⁵ Ijɛi mɔtim ndɔ ki kɔ jijoo lɛ ndɔ kɔji-m, mi ngon *Isirayɛl, gin kɔji ti lɛ Bɛnjame, mi Ebirɛ ki me mɛsi ti, ningɛ ki ɔji dɔ ndu-kun, mi me buti ti lɛ *Parisi je. ⁶ Ki ɔji dɔ tingɛ bil, mi nje kindɛ kɛm njɛ kaw-naa je ndoo, ki

☆ 2:11 10-11: Ejay 45.23 ☆ 2:15 Dɛtɛrɛnom 32.5 ☆ 2:25 4.18

ɔji dɔ tɛl rɔ go ndu-kun ti, ta ki kadi dɛw indɛ dɔm ti goto[☆]. ⁷ NGa ningɔ, nɛ je kin ki kɛtɛ m-o-de tɛ nɛ ki ngay, basine m-o-de tɛ nɛ ki kɔ kare mbata ti lɛ Kirisi. ⁸ M-o-de tɛ nɛ ki kɔ kare, lokɛ m-un-de m-ɔji kadi nɛ maji ti ki ɛti bɛl ki e gɛr ki m-gɛr Jɔju Kirisi ki Babe lɛm. MBata ti lɛ Kirisi, m-iyɛ nɛ je pɛti kɔ, m-o-de tɛ nɛ ki dɔ yibi kare. M-ra be mba kadi mi-n naa ti ki Kirisi, ⁹ kadi mi me jie ti. Ningɔ kadi e ki takul ka ba m-a dana me *NDu-kun ti al, nɛ kadi e ki takul kilɛ ra Kirisi. Kadi e ki takul tidɛ ki Luwɛ tidɛ-m dɛw ti lɛnɛ ki go rɛbi kadi-me Kirisi. ¹⁰ Nɛ ki uwɛ mem, e ta kadi m-gɛr Kirisi, taa kadi m-gɛr tɔgi ki jɛ lo koy ti. Ningɔ kadi m-ingɔ ko kɔ lie kin, ɔ kadi m-oy ko koy lie kin tɔ. ¹¹ Be kadi tɛ re to ban ɔ, m-i-n taa lo koy ti, dan njɛ koy je ti.

Kay ngɔdi sɔbi dɔ nɛ ki j-isi j-ay ngɔde

¹² Tɛki rɔjeti, nɛ ki m-isi m-ay ngɔdi ki mbae kin, m-indɛ jim dɔ ti al bɛy, taa mi dɛw ki mbuji girim al bɛy tɔ. M-nay ki lo kay ngɔdi ti mba kadi m-indɛ jim dɔ ti, tadɔ mi wa ki dɔm, Jɔju Kirisi indɛ jine dɔm ti. ¹³ NGakom je, m-gɛr kadi m-indɛ jim dɔ nɛ ti ki m-isi m-ay ngɔde ka kin al bɛy, ningɔ nɛ kare ki m-ra, mem oy dɔ nɛ je ti ki gom ti, m-indɛ tɔgi dɔ rɔm ti kadi jim ɔdi nɛ ki e nɔm ti kin yo. ¹⁴ M-ay ngɔdi sɔbi dɔ nɛ ki e nɔm ti, kadi m-ingɔ nɛ baji ki Luwɛ bar-je kadi adi-je dɔrɔ ti ki go rɛbi lɛ Kirisi. ¹⁵ J-ɛi ki jɛ tɔgi gangi me NDil ti, sɔbi kadi mɛr ta lɛje a nangi dɔ lo ki m-ɛl ta ti kin. NGa ningɔ, kin ɛ re nɛ madi to, ɛ ndusi asi-naa dɔ ti al ba, Luwɛ a tɛɛ kɛmsi dɔ ti. ¹⁶ Re e ri ɛ ra nɛ ka, adi jɛ njiyɛi naa ti tɛki j-ii nu bitɛ jɛ tɛɛi ne kin. ¹⁷ NGakom je, maji kadi indaji-mi, ɔ kadi indɛi kɛmsi go nja dije ti ki isi njiyɛi ki go lo njiyɛje ti tɛki igɛri. ¹⁸ Tadɔ ngay je, njiyɛde ɔsi ta koy Kirisi dɔ kagi-dɛsi ti. Ningɔ e ta ki m-ɛl sɛsi ki dɔkagilo je pɛti, nɛ m-tɛl m-ɛl sɛsi bone bɛy, ki man nɔ kɛm ti. ¹⁹ ɔi dije ki ta tɛl tade e tuji, tadɔ luwɛ lɛde e kandade, taa tɔba lɛde e me nɛ ti ki to rɔsɔl ti tɔ. Ningɔ nɛ ki uwɛ mede, e nɛ ki dɔnangi ti ne par. ²⁰ Nɛ je ba, je ngan njɛ be je ki dɔrɔ ti. Dɔrɔ ki e lo ki j-isi jɛ nginɛ nje kaji-je, Babe lɛje Jɔju Kirisi kadi a jɛ ti tɛ re ingɔ-je. ²¹ Jɔju a mbɛl darɔje ki tɔge goto, ki a oy kin, kadi tɛl to tɛ darɔe ki ɛti bɛl kin be. A ra kilɛ kin ki tɔgi ki aw-n kadi uwɛ-n nɛ je pɛti gin tɔgine ti.

4

¹ NGakom je ki njɛ ndigi lɛm, m-ndigi ngay kadi m-tɛl m-o sɛsi. Sɛi, sɛi nɛ rɔnɛl lɛm, sɛi jɔgi kɛsi-gon ki isi dɔm ti. Lo kin ti, njɛ ndigi lɛm, maji kadi uwɛi tɔgisi ba tɛ kin be, injiyɛi naa ti ki Babe.

Ta kɔji mba kisi ki naa ki lapiya

² M-uwɛ nja Ebodi ɛi ki Sɛtisi, m-dɛji-de kadi adi mede e kare me kindɛ rɔ naa ti ki Babe. ³ NGa ningɔ jɛ ki madi-kilɛm ki maji, m-dɛji kadi ira sɛde adi ndude osi go-naa ti, tadɔ ɛi dɛne je ki indɛi rɔde naa ti sɛm, rɔi mbata Poy Ta ki Maji. Rɔi, naa ti ki Kilɛma je ki ndɛgi madi-kilɛm je ki rangi pɛti ki Luwɛ indɛ tɔde me makitibi kaji ti.

⁴ Irai rɔnɛl ki dɔkagilo je pɛti me njiyɛ naa ti ki Babe. M-tɛl m-ɛl sɛsi bɛy, irai rɔnɛl! ⁵ Maji kadi dije pɛti gɛri ra maji lɛsi. Babe a re basine. ⁶ Ningɔ, kadi adi mesɛi a sururu dɔ nɛ madi ti al. Me nɛ je ti pɛti ki to rɔsi, maji kadi indɛi nɔ Luwɛ ti, ɛli sie ta, inɔi dɛe ti, ɔ irai-e oyo tɔ. ⁷ NGa ningɔ, lapiya lɛ Luwɛ ki itɛ nɛ gɛr lɛ dɛw, a ngɛm ngɛmesɛi ki taga je lɛsi me kindɛ rɔ naa ti ki Jɔju Kirisi.

⁸ Ki basine kin ngakom je, maji kadi nɛ je pɛti ki e nɛ ki rɔjeti, nɛ ki dije piti, nɛ ki e nɛ ki dana, nɛ ki ay njay, nɛ ki nɛl dije, nɛ ki dije ɔsi-gone, nɛ ki tɔe ba, nɛ ki dije ilɛi tɔji dɔ ti, ɔ kadi uwɛ mesɛi. ⁹ Nɛ ki m-ndo sɛsi, nɛ ki ingɛi rɔm ti, nɛ ki oi tam ti, ki nɛ ki oi rɔm ti, maji kadi uni irai kilɛ. Ningɔ Luwɛ ki nje kadi lapiya a e naa ti sɛsi.

Pol ra oyo Pilipi je mbata nɛ ki ilɛi adi-e

¹⁰ Rɔm nɛl-m ngay me kindɛ rɔ naa ti ki Babe, lokɛ m-o itɔji ki taga bone tɛki mesɛi to dɔm ti. Mesɛi kin to dɔm ti be mari nu, nɛ ta rɛbi ki kadi itɔjii-mi adi m-gɛr ɔ ingɛi al. ¹¹ NGa ningɔ, m-ɛl ta kin be mbata nɛ ki to rɔm, al jagi. Tadɔ mi dɛw ki m-gɛr lo ra rɔnɛl dɔ nɛ ti ki to jim ti. ¹² M-gɛr kisi me ndoo ti, taa m-gɛr kisi me nɛ kingɔ ti tɔ. Me nɛ je

☆ 3:6 Knjk 8.3; 22.4; 26.9-11

ti pəti, ki lo je pəti, m-gər kisi me ndan ti ki me ɓo ti, me ne to mbar ti ki me ne to ro ti. ¹³ M-asi kadi m-doo urm me ne je ti pəti ki takul Kirisi ki nje kadi-m tɔgi. ¹⁴ NGa ningə, e ne ki maji ə irai kadi indai rəsi naa ti səm do kɔ ti ləm. ¹⁵ Səi Pilipi je, səi wa igəri maji təkɪ, lo kilə ngirə kilə mbe Poy Ta ki Maji ti, loki m-aw kadi m-iyə dənangi ki Masəduwan ti[☆], dəw madi ki rangi ki kadi un ne adi-m to ne ti ki mi m-un m-adi kin goto. Dəw ɓa, e səi je par. ¹⁶ Loki mi Təsaloniki ti, ilai ki ne ki m-aw ki ndooe asi nja joo kare, irai səm[☆]. ¹⁷ Ningə e kadi-kare ɓa m-isi m-sangi jisi ti al, nə m-isi m-sangi kadi kər ra maji ləsi aw ki do made ti do made ti. ¹⁸ Ki ɓasine kin, ne je ki m-aw ki ndooe ka m-ingə pəti to ngata. M-ingə ki to mbar mbar rəm ti, ne ki du-m goto loki Epapiroditi adi-m ne ki adi-e kadi adi-m kin. Ne ki adi-mi kin to tə kadi-kare ki baye əti maji, ki Luwə taa, kadi-kare ki nəl-e. ¹⁹ Lo kin ti, Luwə a adi səsi ne je pəti ki awi ki ndooe, ki go ne kingə ti lie ki əti ɓəl ki go rəbi lə Jəju Kirisi. ²⁰ Ningə kadi kəsi-gon e ki do to Luwə ti ki Bawje ki dəkagilo je ki dəkagilo je. *Amen!

Kuwə ji-naa ki dɔbəy ti

²¹ Uwəi ji njé kadi-me je pəti me to Jəju ti adi-mi. NGakom je ki əi səm ne uwəi jisi. ²² Taa njé kadi-me je pəti uwəi jisi to. Ki bo ngay e njé ki isi rai kilə me kəy ti lə nje kɔbe ki boy Səjar.

²³ Kadi me-maji lə ɓaɓe Jəju Kirisi e naa ti səsi pəti. Amen!

Makitibi ki Pol ndangi adi Kolosi je

Ta ki do makitibi ti ki Pol ndangi adi Kolosi je

Kæte mari nu, Kolosi e be bo kare ki dɔnangi Aji ti, ki a asi kulə mətər 200, kaw ki lo kibi kadi ti lə be ki Epəji ti be. Basine kin bari-e Turki ngata. Re ə nə o maji ba, a e be ki Pol ində njane ti nja kare al. E madi-kilə Pol kare ki tɔe nə Epapirasi, ki e dɔw ki Kolosi ti wa nɔɔ ə e dɔw ki dɔsɔy ki aw ki Poy Ta ki Maji me ti (Kol 1.7; 4.12).

Dɔkagiloe ti kin Pol e dangay ti (4.3; 10, 18), dɔmaji ə a e Rom ti. Ə Epapirasi re rɔ Pol ti ɔr-e poy njé kaw-naa je ki Kolosi ti tɔki ne ndo ki go rəbe ti al isi njiyə dande ti nɔɔ ki tɔgine ngay. Əl tɔki njé ndo nee je ka kin əli kadi dɔw gər Luwə ə ingə kaji ba, sɔbi kadi aw nɔ tɔgi je ti ki go ndil ti nim, kadi ilə dɔne gin ne jibəl be je ti madi tɔ kijə mɔti je, kində kəm go kuji kuso ne je ti ki kuji kay ne je ti. NGay al go poy ta ti kin ba, nje kaw kilə Pol ndangi makitibi adi njé kadi-me je ki Kolosi ti, ole mede tɔki kaji ki Luwə adi-je ki takul Jəju Kirisi kin asi naki ngata. Makitibi kin, dɔmaji ə a ilə-n adi-de ki rəbi lə Tisiki əi ki Onəjim (4.7, 9). J-a j-ingə kəy kəm ta joo me ti:

Go ta kuwə ji-naa ti, ki oyo ki ra Luwə (1.1-14) me kəy kəm ta ti ki dɔsɔy, Pol tɔji Kirisi tɔ nje kisi dɔ ne je ti pəti. Əl tɔki Kirisi aw ki tɔgi dɔ tɔgi je ki go ndil ti pəti, e ki karne ba ə e NGar dɔ njé kaw-naa je ti (1.15-2.3). Go ti ba, Pol ndəji Kolosi je dɔ ne ndo ti ki loe al ki dije madi isi njiyə dande ti (2.4-25).

Me kəy kəm ta ti ki dɔbəy ti, Pol ole me Kolosi je dɔ ne ti ki e njiyə me kisi ki dɔ taa ki sigi, naa ti ki Kirisi, dan njé kun go Kirisi je ti wa nim, dan dije ti ki me kəy je ti ləje ə se dan dije ti ki me be ti ba pəti (3.1-4.6). Nje kaw kilə Pol tɔl ta ta ləne ki ta je ki dɔne ti wa, əl-n ta ndəy be dɔ Tisiki ti nim dɔ Onəjim ti nim, taa ta kuwə ji-naa ki e wa ndangi ki jine kin tɔ (4.7-18).

Ne ndo je ki go rəbi ti al, toi dangi dangi ki dɔkagiloe, dɔkagiloe, nə ne kare ki njé ndo nee je kin pəti isi sangi, e ta kadi njé kun go Kirisi je sɔli me kadi mede Kirisi ti ki e ki karne ba par ə aw ki tɔgi kin. E mbata kin ə, makitibi ki Pol ndangi adi Kolosi je kin, re isi tidə ba, a o kadi ta ki me ti sɔbi dɔ dɔkagilo ki je ti bɔne wa kin tɔ. Makitibi kin a dɔ Kirisi ti, tɔje kadi aw ki tɔgi dɔ tɔgi je ki go ndil ti pəti, kadi taa-n dije ki isi gin tɔgide ti ilə-de taa.

Kuwə ji-naa

¹ Mi Pol ki nje kaw kilə lə Jəju Kirisi ki go ndigi ti lə Luwə, naa ti ki ngokoje Timote ə ji ndangi makitibi kin, ² j-adi sɔi dije lə Luwə ki isi me be ti ki Kolosi, sɔi ngakoje je ki adi mesi Kirisi. Kadi Luwə ki Bawje ra sɔsi maji ə kadi adi sɔsi lapiya tɔ.

Pol ra oyo Luwə mbata lə Kolosi je

³ Ji ra oyo Luwə ki Baw Bəbe ləje Jəju Kirisi, dɔkagilo je pəti ki j-isi j-əl sie ta ki mbata ləsi. ⁴ Ji ra-e oyo tadɔ j-o poy kadi-me ləsi ki adi Jəju Kirisi, ki ndigi ki indigi dije pəti ki əi dije lə Luwə. ⁵ Kadi-me əi ki ndigi-naa kin, ginde e dɔ ne kində me dɔ ti ləsi ki Luwə isi ngəm me dɔrɔ ti adi sɔsi. Igəri ne kində me dɔ ti kin ki takul kilə mbə Poy Ta ki Maji ki e ta ki rɔjeti. ⁶ Poy Ta ki Maji kin aw biti tɔe rəsi ti. Ningə asi dɔnangi ba pəti ki kandine, ə aw ki kəte kəte tɔki to-n dansi ti kin be tɔ, ilə ngire me ndo ti wa ki oi poy ta ki ɔji dɔ me-maji lə Luwə, taa igəri me-maji kin tɔ ne ki rɔjeti. ⁷ E Epapirasi, ki e madije ki ngay me kilə ti ə ndo sɔsi ne je kin. E dɔw ki dana ki nje ra kilə bəə lə Kirisi dansi ti. ⁸ Ningə e ə əl-je ta dɔ ndigi-naa ti ki NDil Luwə adi sɔsi.

Kəl ta ki Luwə mbata ti lə Kolosi je

⁹ Be ə, je ka, ndo ti wa ki j-o-n poy ta ləsi kin, j-iyə ta kəl ta ki Luwə ki mbata ləsi al. Ji dəje kadi adi sɔsi igəri ndigi lie maji ki takul gosi ki ne gər ki NDile adi sɔsi. ¹⁰ Lo kin ti,

pa njiyæsi a e pa njiyæ dije læ Babe ki næl-e me ne je ti pæti, a e pa njiyæ ki aw ki kæte kæte me kilæ ra ki maji ti, æ a itægi me gær Luwæ ti par par tæ. ¹¹ Ji dæji Luwæ kadi adi sæsi tægi me ne je ti pæti ki takul tæge ki æti bæ, mba kadi uwæi tægisi ba me ne je ti pæti, ki kisi dæ ti ki kore me tæ. ¹² Irai oyo Luwæ ki Bawje ki rønæl tæki adi sæsi asi kingæ ne nduwæ ki isi ngæm me bæko ti lie ki ndole, mbata dije ki æi yæe je. ¹³ E æ, ær-je gin tægi ti læ til, re sæje me bæko ti læ NGone ki nje ndigi lie. ¹⁴ Ki takul NGone kin æ, je-n ki taa kiyæ taa, ningæ majal je læje e ki kiyæ go kæ tæ. ¹⁵ NGon kin, e bana kæm Luwæ ki dæw asi ko-e al. E NGon dær ne kindæ je pæti. ¹⁶ Tæki ræjeti, e ki takule æ Luwæ ra-n ne je pæti ki me dæra ti nim, ki dænanngi ti ne nim tæ. Ne je ki dæw oo-de ki kæmne, ki ne je ki dæw oo-de ki kæmne al, re æn kœbe je, ki tægi je, æ se njæ kœbe je ba pæti ka, e ki takule æ Luwæ ra-n ne je kin pæti nim, ta e ki mbata lie nim tæ. ¹⁷ Kirisi e nœ ne kindæ je ti pæti. Ningæ e ki takule æ, ne je pæti ki Luwæ rade, ai ki dæde taa tæ. ¹⁸ Kirisi æ wa e ki bo dæ njæ kaw-naa je ti, ki æi darœ. E wa æ e kilæ ngiræ ne, e dæw ki dæ kæte ki tæe dan njæ koy je ti. Be mba kadi-me ne je ti pæti, e ki dæ kæte. ¹⁹ Tædæ Luwæ ge kadi ne je pæti ki ræne ti asi-naa bærære ræ Kirisi ti. ²⁰ Ningæ e ki takul Kirisi æ Luwæ ndigi kadi dije pæti ki dænanngi ti ne ilæi noji naa ti sæne. E ki takul mæsi NGone ki ay dæ kagi-dæsi ti kin æ, Luwæ adi lapiya re-n dænanngi ti ne æ se dæra ti. ²¹ Ningæ sæi je ki kæte æri kagisi kæ ta kæm Luwæ ti, sæi njæ bæ je lie ki mbata mær ta je læsi, ki ne rasi je ki majal. ²² Næ ngæsine Luwæ ilæ noji naa ti sæsi ki takul daræ Kirisi ki go ræbi koye, mba kadi ra adi tæe ta kæm Babe ti tæ dije ki ayi njay nim, ki kanji yoro nim, taa ki kanji ta madi dæsi ti nim tæ. ²³ Ningæ, maji kadi ai dæ njasi ti me kadi-me ti. Kadi-me kin æ e gin kæy ki ngæ ki ai dæ ti, ki kanji kadi ne madi ær sæsi aw sæsi say ki ne kindæ me dæ ti læsi ki Poy Ta ki Maji adi sæsi kin. Poy Ta ki Maji ki e ki kilæ mbe kadi dije pæti ki dænanngi ti ne kin. Ningæ e æ mi Pol mi nje ra kile.

Kœ læ Pol mba njæ kaw-naa je

²⁴ NGæsine, rœm næl-m mbata kœ je ki m-isi m-ingæ mbata læsi. Tæki ræjeti, me rœm ti, ki mbata maji læ njæ kaw-naa je ki æi daræ Kirisi, m-tæl ta kœ je ki nay kadi Kirisi ingæ. ²⁵ Ki mbata njæ kaw-naa je æ m-tæl-n nje ra kilæ bææ læde. E Luwæ æ ilæ kilæ kin jim ti mba kadi m-ra-n sæsi. Kilæ kin e kadi m-ilæ mbe Poy Ta ki Maji læ Luwæ kin ba pæti madi sæsi. ²⁶ E ne ki to lo bæyo ti ki ræ gin dije ti pæti ki dækagilo je pæti, næ ngæsine tæe ki dæe adi dije læne gæri. ²⁷ Tædæ Luwæ ndigi kadi gæri ne ki oji kadi ra æ e ne ki maji ki æti bæ kin. E ne ki kindæ dæe dana mbata maji læ dije pæti. Ne ki to lo bæyo ti ki Luwæ tæe ki dæe e Kirisi ki isi mesi ti, æ adi igæri ay njay tæki a sæi me tæba ti læ Luwæ kin. ²⁸ E Kirisi kin æ, j-isi j-ilæ mbe Poy Ta ki Maji lie ki ræbi ndær mbi dije pæti, ki ræbi ndo-de ne ki takul kæm-kædi ki Luwæ adi-je. MBa kadi æi pæti tæli dije ki tægi gangi me Kirisi ti. ²⁹ MBata kin æ, m-isi m-ra-n kilæ nim, m-isi ræ-n nim, ki tægi Kirisi ki isi ædi ræne rœm ti.

2

¹ Tæki ræjeti m-ndigi ngay kadi igæri ræ ki ngæ ngay ki m-isi m-ræ mbata ti læsi, ki mbata læ Lawodise je, taa ki mbata ti læ ndæge je pæti ki ooi mi ki kæmde al kin tæ[☆]. ² Ræ kin, m-ræ kadi m-ilæ-n dingæm mede ti, æ kadi indæi ræde naa ti kare ba me ndigi-naa ti, taa kadi ingæi ne gær ki a adi-de me ki tæ kati, kadi gæri ne læ Luwæ ki to lo bæyo ti, ki e Kirisi kin nim tæ. ³ E ræ Kirisi ti kin æ dæw a ingæ gosi je ki ne gær je ti. ⁴ M-æl ta kin be mba kadi dæw madi ædi sæsi ki bæ ta ki tane ti al. ⁵ E ki ræjeti, kadi darœm e say sæsi, næ ndilm e naa ti sæsi. Ningæ rœm næl-m ngay kadi m-o sæsi, ai dæ njasi ti, taa uwæi tægisi ngæ me kadi-me Kirisi ti tæ.

Ne je pæti e ræ Kirisi ti

⁶ NGa ningæ, tæki itaai Jæju Kirisi, ki Babe mesi ti, maji kadi injiyæi sie naa ti. ⁷ Ilæi ngiræsi ræe ti, æ adi kisi ki dæ taa læsi e kæy ki indæi dæe ti tæ. Ningæ kadi ai dæ njasi ti me kadi-me ti ki go ne ndo ti ki ingæi, æ kadi irai oyo Luwæ ki dæ-naa ti dæ-naa ti tæ. ⁸ Indæi kæm-kædi dæ ræsi ti, kadi dæw madi ædi sæsi ki ne gær ki ngom, ki ndæe goto ki e ne gær læ dije ki dænanngi ti ne kin al. E ne gær ki ngire e dæ ne jibæl bæe ti læ dije ki dæ tægi ndil je ti

☆ 2:1 4.13

ki majal ki dɔnangi ti ne, bi e dɔ Kirisi ti al[☆]. ⁹ Tado ne je pɔti ki rɔ Luwə ti, tade asi-naa bɛrɛrɛ rɔ Kirisi ti. ¹⁰ NGa ningə səi ingəi ne je pɔti asi-naa rɔ Kirisi ti, ne ki du səsi goto. Kirisi ki e ki bo dɔ tɔgi je ti, ki dɔ njé kɔbe je ti pɔti.

¹¹ E me kində rɔ naa ti ki Kirisi kin ə itəli dije ki njé kijə mətide. Ningə e kijə mɔti ki dɔw ba ijə ki jine al, nə e kijə mɔti ki Kirisi wa ə ijə, mba kadi ɔr-n ngur darɔ ki isi aw səsi ki majal ti kin kɔ. ¹² Ki rəbi lə batəm ki irai, dibi səsi naa ti ki Kirisi, ningə uni səsi naa ti sie lo koy ti tɔ tado adi mesɔ dɔ tɔgi ti lə Luwə ki tɛɛ sie dan njé koy je ti. ¹³ Səi ki kəte, səi dije ki koy mbata majal je ləsi, səi dije ki səi *Jipi je al, ijəi mətisi al tɔ, nə basine, Luwə təl adi isi kəm ba naa ti Kirisi. Luwə iyə go majal je ləje pɔti kɔ. ¹⁴ Luwə buji ne raje je ki to me makitibi, ki isi səki dɔje, taa ɔsi-je ta ki go rəbi lə ndu-kun je kin kɔ; Luwə tuji-de kɔ ki go rəbi bə-de dɔ kagi-dəsi ti. ¹⁵ E be ə, Luwə ɔr-n tɔgi ndil je ki majal ki tɔgi ki isi ɔi bɛ kɔ[☆], ilə rɔsɔl dɔde ti ta kəm dije ti, adi me njiyə tətɔ rɔ ti lə NGone, ki e Kirisi, əi je njiyəi tɔ dangay je. ¹⁶ Lo kin ti, adi dɔw madi gangi ta dəsi ti mbata ne kuso ə se ne kay al, taa ɔji dɔ ndɔ kə nay ə se ndɔ taa kəɔ lə Jipi je al. ¹⁷ Ne je kin pɔti əi ndil ne je ki a rəi, nə ne ki rɔjeti, e darɔ Kirisi. ¹⁸ Oti kadi adi dɔw madi təl rɔ ki tətɔ ləsi kin yane ti. Adi e dije ki njé ra rɔde njé dɔ sɔl ti, isi ɔsi dɔde nangi nɔ malayka je ti, əi dije ki njé koo ne ki koo me ni ti tɔ ne ki ngay. Əi dije ki tagade e taga ki a dɔ dɔw ti wa par, adi isi indəi gude. ¹⁹ Dijee kin, mbati kuwə ki Kirisi ki e ə e dɔ kin. Nə təkɔ rɔjeti, e ki takul Kirisi ki e dɔ kin ə ngan rɔ je pɔti ingəi ne ki kadi a ra səde. E ki takule ə tal je ki singə je isii ta naa ti isi rai kilə. Ningə e Luwə ə e nje ra kadi darɔ kin tɔgi. ²⁰ Səi ki koy naa ti ki Kirisi, adi səi ki taa kiyə taa ji tɔgi ndil je ti ki majal ki me duniyə ti. NGa ra ban ə, to təkɔ ji kisisi ki dəsi taa, isi gin tɔgi ti lə ne je kin bəy be ə? MBa ri ə itəli rəsi gin ndu je ti ki ə nə: ²¹ «Un ne kin all ɔdi ne kin tai ti all! adi ji ɔdi ne kin all!» ²² Ne je kin pɔti əi ne je ki a tuji kɔ go kilə ti ki dɔw ra-n. Ningə əi ndu-kun je ki ne ndo je ki go ne gər ti lə dije. ²³ Təkɔ rɔjeti, kun-ndu je kin, təkɔ o ba, e ne ki tɔji gosi, mbata tɔji rəbi ra Luwə lə dɔw ki ra, rəbi sɔl dɔ ki rəbi kində tɔgi dɔ darɔ rɔ ti, nə ke ə e ndu-kun je ki ndade goto, toi mbata təl ngur darɔ par.

3

Kisi ki dɔ taa ki sigi ki Kirisi

¹ Təkɔ uni səsi lo koy ti naa ti ki Kirisi, maji kadi isangi ne je ki taa dɔrɔ ti, ki e lo ki Kirisi isi ti, dɔ ji kɔ Luwə ti kin[☆]. ² Iməri ta dɔ ne je ti ki dɔrɔ ti, bi dɔ ne je ti ki dɔnangi ti ne al. ³ Tado səi dije ki oyi, ningə kaji ləsi e ki bɔyɔ naa ti ki Kirisi rɔ Luwə ti. ⁴ Dɔkagilo ki Kirisi ki e kisi ki dɔ taa ləsi a tɛɛ ningə, səi je ka a tɛɛi sie me tɔba ti ki taa lo.

Kisi ki dɔ taa ki kəte ki e ki bone

⁵ Maji kadi idibi ne je pɔti ki dɔnangi ti ne, ki to rəsi ti: adi ə sangi-naa ki lo kaya ti, ki ne ra ki to nje, ki ngur darɔ ki ətɔ bəl, ki bɔ ne je ki majal, ki ra ta ne kingə, ki e yo ki ra. ⁶ E ne je kin ə isi re ki wongi lə Luwə dɔ dije ti ki njé tɔ-e rɔ. ⁷ E kin ə, e pa njiyəsi je ki kəte, loki isi me majal ti bəy. ⁸ Nə ngəsine, maji kadi imbati ne je kin pɔti, adi e wongi ki ra, ki ne ra ki dɔ gu ti, ki me ndul, ki ne taji, ki ta je ki go rəbe ti al ki isi tɛɛ tasi ti. ⁹ Oti kadi əli-naa ta ngom. Tado səi dije ki ɔri kəkɔ dɔw rəsi ti kɔ, ki kilə rae je ngata. ¹⁰ Ningə ngəsine iləi dɔw ki sigi rəsi ti, dɔw ki Luwə ki nje kində ne je isi təl-e ki sigi ti taa taa, kadi titi-naa sie, kadi tɛɛ gər-e ti ki rɔjeti. ¹¹ Me kisi ki dɔ ta ti ki sigi kin, kɔr kəm-naa goto, mbɔ dije ti ki əi *Jipi je ə se njé je ki əi Jipi je al, mbɔ njé kijə mətide ki njé kijə mətide al. Kəl kə nə mba ə se dɔw ki kəm tɛɛ al, goto, kəl kə nə bəə ə se dɔw dɔrɔne, goto. E Kirisi par ə e ne je pɔti me ne je ti pɔti.

¹² Səi dije ki Luwə mbəti səsi, səi dije lie ki ndigi səsi. E mbata kin ə, maji kadi awi ki koo kəm-to-ndoo lənaa rəsi ti, kadi səi njé ra maji, njé kilə dɔ nangi, kadi səi dije ki sɔl ləm ləm, dije ki njé kore me. ¹³ Maji kadi isi dɔ ti ki naa. A re dɔw madi aw ki ta ki to rɔe dɔ ngokɔe ti ə, maji kadi iyəi go kɔ yo ki ne adi-naa, təkɔ Kirisi iyə-n go majal je ləsi kɔ kin be tɔ. ¹⁴ Ne ki e dɔ ne je ti pɔti, e kadi ndigi-naa e kibɔ rəsi. E ə a ra kadi kində rɔ naa

☆ 2:8 Gal 4.3 ☆ 2:15 1.16 ☆ 3:1 Pa je 110.1

ti læsi a e ki røjeti. ¹⁵ Kadi lapiya læ Kirisi o ðe ngamesi ti. E ki mbata lapiya kin ə Luwə ðar-n səsi, kadi itəli darə ki kare. Ningə kadi sai njé ra oyo Luwə. ¹⁶ Maji kadi ta læ Kirisi rosi mesi. Ningə kadi indoi-naa ne je, indəji-naa je ki yo ki ne ki gosi ki ngay. NGA ningə, kadi osi pa, iləi təji də Luwə ti ki oyo ki ra me Pa je ti ki me makitibi ti læ Luwə, ki me pa kilə dingəm me naa ti, ki me pa je ti ki NDil Luwə adi səsi. ¹⁷ Ne je pəti ki isi irai, ki ta je pəti ki isi əli, maji kadi e me tə Babe Jəju ti, nga ningə kadi irai oyo Luwə ki takule.

Kisi njé kadi-me je me kəy ti

¹⁸ Səi dəne je ki njé ngaw, maji kadi iləi dəsi gin təgi ti læ ngawsi je təkəi səbi kadi irai ta kəm Babe ti. ¹⁹ Səi ngaw dəne je, maji kadi indigi nesi je. Adi rəsi atə səsi dəde ti al. ²⁰ Səi ngan je, maji kadi itəli rəsi go ta ti læ njé kojisi je me ne je ti pəti, tadə e ne ki nəl Babe. ²¹ Ningə səi baw ngan je, oti kadi irai adi wongə ra ngansi je, tadə re e be ə, mede a tuji. ²² Səi bəə je, maji kadi itəli rəsi go ta ti læ basi je ki dənangi ti ne kin. Ningə, oti kadi irai tə kilə kadi kəm-naa taga ne par kadi nəl dəw, nə kadi irai ki me ki kare, ki bəl NDil Babe. ²³ Kilə ki to ban ki isi irai ba, kadi irai ki me ki maji tə kilə læ Babe ə isi irai, bi tə kilə læ dəw, al. ²⁴ Ningə kadi igəri təkəi Babe a adi səsi ne maji ki ngəm mbata læ dije ləne kin, tə ne kigə go jisi. Tadə Babe ki røjeti e Jəju Kirisi. ²⁵ Ki røjeti, dəw ki ra ne ki go rəbe ti al, a tətəi kandi ne ra ki go ti al ləne kin, tadə kər dəw dana goto rə Luwə ti.

4

¹ Səi ki awi ki bəə je, maji kadi irai-de maji, ki go rəbi ki dana. Ningə kadi səi ka igəri təkəi, awi ki Basi dərə ti noq to.

Ta kəji ki də kaw kilə ti

² Maji kadi uwəi təgisi ba me kəl ta ti ki Luwə, kadi kəl ta ki Luwə ra adi isi dəgi ti, irai oyo Luwə ki də-naa ti də-naa ti. ³ NGA ningə, əli ta ki Luwə ki mbata ləje tə, kadi Luwə tēē ta rəbi noje ti kadi j-əl ta lie, kadi j-ilə-n mbe ne ki to lo bəyo ti oji də Kirisi, ki m-to-n dangay ti kin. ⁴ Əli ta ki Luwə kadi m-əl ta læ Kirisi kin ay njay, təkəi səbi kadi m-əl-n. ⁵ Maji kadi kəmsi ədi də pa njiyəsi ti ki rə dije ti ki adi mede Kirisi, al. Ningə kadi dəkagilo ki Luwə adi səsi kin, irai kilə, bi adi man kə kare al. ⁶ Maji kadi ta kəlsi e ta kəl ki maji ki dəkagilo je pəti, ki kadi dəw ingə ne ki to sie soti me ti. Kadi igəri lo kuji tur ta dije ti ki adi mede Kirisi, al.

⁷ NGokom ki nje ndigi ləm, Tisiki a əl səsi ta je pəti ki dəm ti adi oi. Tisiki[☆] e nje kilə bəə ki a də njane ti, taa e madi-kiləm me kilə ti læ Babe nim tə. ⁸ NGA ningə, m-ilə sie be mba kadi adi səsi poyje adi oi nim, taa ki mba kadi ilə dingəm mesi ti nim tə. ⁹ Onəjim[☆] ki e ngokoje ki dana, ki ji ndige ngay kin, a uwə sie rəbi. Onəjim e dəw rəsi. Əi ki Tisiki a əli səsi ne je pəti ki isi rai ne roje ti ne adi oi.

Kuwə ji-naa ki dəbəy ti

¹⁰ Madi dangay ləm Arisitarki[☆] uwə jisi, taa Marki[☆] ki ngonan Barnabasi[☆], ki ingəi ta kəji je ki oji dəe kin ka uwə jisi tə. Re aw tēē rəsi ti ba, kadi uwəi-e ki rəsi ti maji. ¹¹ Jəju, ki isi bari-e Jusitusi uwə jisi tə. MBə *Jipi je ti ki adi mede Kirisi kin, əi je kin par ə isi rai səm kilə ki oji kəbe læ Luwə ne. Əi je kin ə əi təgim ki ngay. ¹² Epapirasi[☆] ki e dəw læsi uwə jisi tə. Epapirasi e bəə kilə læ Jəju Kirisi, ki iyə ta rə al ki mbata læsi, me kəl ta ti ki Luwə. Əl ta ki Luwə mba kadi ai də njasi ti, kadi səi dije ki təgi gangi me NDil ti, taa kadi səi basi kadi irai ndigi ra je læ Luwə pəti tə. ¹³ M-ma naji læ Epapirasi təkəi adi rəne kə ngay mbata ti læsi, ki mbata læ njé kaw-naa je ki Lawodise ti nim, taa njé ki Iyerapolisi ti nim tə. ¹⁴ Madije ki ngay, Luki, ki e dəkatur əi ki Dəmasi uwəi jisi tə[☆]. ¹⁵ Uwəi ji ngakoje je ki Lawodise ti, naa ti ki Nimpa əi ki njé kaw-naa je me kəy ti lie adi-je tə. ¹⁶ Loki itidəi makitibi kin ningə, iləi adi njé kaw-naa je ki Lawodise ti ka tidəi tə. NGA ningə e ki njé ki Lawodise ti a iləi adi səsi kin, səi ka itidəi tə. ¹⁷ Ningə kadi əli Arsipi[☆] adi ində kəmne go

☆ 4:7 Knjk 20.4; Ep 6.21-22 ☆ 4:9 Plm 10-15 ☆ 4:10 Knjk 19.29; 27.2 ☆ 4:10 Knjk 12.12, 25; 13.13; 15.37-39
 ☆ 4:10 Knjk 9.27; 11.22, 30 ☆ 4:12 1.7 ☆ 4:14 2Tim 4.10, 11; Plm 24 ☆ 4:17 Plm 2

kilə ti lə Baʔe ki ingə kin, kadi ra kile maji. ¹⁸ Ta kuwə ji kin e mi Pol ə wa ə m-ndangi. Kadi mesi oy dəm ti al, təki m-to dangay ti ne. Kadi me-maji lə Luwə e naa ti səsi. Amen!

Makitibi ki dəsəy ki Pol ndangi adi Təsaloniki je

Ta ki də makitibi ti ki dəsəy ki Pol ndangi adi Təsaloniki je

Təsaloniki e bə ki kəte e bə bo ki isi də made je ti, go nangi ti ki Masəduwan ki dije ki Rom isi də ti. Masəduwan ki a ki jam də bə ti ki Gırəsi, kaw ki lo kibə kadi ti bə.

NGa ningə, e kaw mba ti lə Pol ki kə joo ki aw mba kilə mbə Poy Ta ki Maji kin ə, ətə Pili pi ti aw Təsaloniki, ində gin njé kaw-naa je ki Təsaloniki ti. Nə lo kadi Pol isi Təsaloniki ti ndə ngay goto, tado Jipi je madi ki əsi-e ta. E bə ə, ra adi Pol əi ki Silasi, tusi Təsaloniki iyəi, ə ətə law ba awi Bərə ti (Knjk 17.1-10). Dəkagilo ki rangi go ti nga ba, Timote ki təl re Təsaloniki, aw ingə Pol Koreti ti, ade poy njé kaw-naa je ade oo (1Təsa 1.6). Lo kin ti ə, Pol a ndangi-n makitibi ki dəsəy kin, kaw ki bal ti ki 51 je bə go Jəju Kirisi ti. NJé sangi gin makitibi je əli təkə makitibi ti ki dəsəy ki Pol ndangi adi Təsaloniki je kin e makitibi ki ndange a e nə makitibi je ti ngay ki me Kilə-mindi ti ki Sigi.

Poy njé kaw-naa je ki Pol oo, ade rənəl ngay. Bə ə, me makitibi ti ki Pol ndangi adi-de kin, ra oyo Luwə mbata njé kaw-naa je ki Təsaloniki ki təli nə ndaji ki maji mbata lə ndəgi njé kaw-naa je ki dənangi Masəduwan ti. Pol ole mede də kilə ti ki e wa ra dande ti, ningə əl-de təkə n-ndigi ngay kadi n-təl n-oo-de tə (1.1-3.13). Pol ilə dīgəm mede ti kadi uwəi təgide ba nim, kadi təgi ki kəte me njiyə naa ti ki Kirisi nim (4.1-12).

Ta ki rangi, Pol əl-de ta ki də ta ti ki isi dəji-naa əji-n də kə lo koy ti lə njé koy je, ki təl ki Kirisi a təl tə re me təba ti (4.13-5.11). Pol təl ta makitibi ləne ki ndu je ki kadi njé kaw-naa je ai də ti tə, ta kuwə ji-naa tə (5.12-28).

Makitibi ki Pol ndangi adi njé kaw-naa je ki Təsaloniki ti kin, re ki me kosi nangi adi dije pəti ki isi dəji rəde ta də dəkagilo ti ki dəbəy ti. Dije ki njé kun go Kirisi ingəi me makitibi ti kin təkə əi dije ki əi me kunji ti ngata, ningə kilə ləde e ta kadi tii mede kati, mai naji lə Kirisi dəkagilo ti ki əi dənangi ti ne bəy kin. NGa ningə, ki əji də ndə ki Kirisi a re-n, dəw ki gər goto. Nə ta ləde e kadi indəi mede ti təkə Kirisi a re nə, ə ndə ki tē pəti ba, a indəi bə naa ti sie (4.17).

Kuwə ji-naa

¹ Mi Pol, naa ti ki Silasi əi ki Timote[☆], ə ji ndangi makitibi kin j-adi səi njé kaw-naa je lə Luwə ki Bawje əi ki Bəbe lə Jəju Kirisi, ki isi Təsaloniki ti[☆]. Kadi me-maji ki kisi-maje lə Luwə e naa ti səsi.

Pol ra oyo Luwə mbata kadi-me lə Təsaloniki je

² Ji ra oyo Luwə ki ndə je ndə je mbata ti ləsi pəti, loki j-isi j-əl ta ləsi Luwə taa taa, me kəl ta ti sie. ³ Ta kəm Luwə ti ki Bawje, meje isi ole də kadi-me ti ləsi ki isi kəm, ki ndigi-naa ləsi ti tingə bil, ki kuwə təgi ba me kində me də Bəbe ti ləje Jəju Kirisi[☆]. ⁴ Tado ji gər maji kadi Luwə kəti səsi, səi ngakoje je ki ndigi səsi. ⁵ Təkə rəjeti, Poy Ta ki Maji ki j-ilə mbəe dansi ti, e me ta ki kəl ti par al, nə e ki təgi, ki me ki kare ki NDil Luwə adi-je. Səi, igəri pa njiyəje ki ji njiyə-n dansi ti mbata maji ləsi kin bəti. ⁶ Ningə səi je, indaji-je nim, indaji Bəbe nim, tado itaai ta lə Luwə me kə je ti ki ngay. Itaai ki rənəl ki NDil Luwə adi səsi[☆]. ⁷ Lo kin ti, itəli nə ndaji mbata ti lə njé kadi-me je ki dənangi Masəduwan ti[☆] ki dənangi Akay ti[☆]. ⁸ Ka ta lə Bəbe ba j rəsi ti, tē dənangi Masəduwan ti ki dənangi Akay ti par al, nə poy kadi ki adi mesə Luwə kin sane ki lo je pəti. Sane sane ki j-aw ki ndoo kadi j-əl tae bəy taa al. ⁹ Dije kare kare əli ta ki dəje ti əji-n də kuwə ki uwəi-je ki rəsi ti, ki təl ki itəli gidisi adi kagi yo je ləsi, ə itui kəmsi də Luwə ti ki rəjeti, ki nje kisi kəm ba,

☆ 1:1 Knjk 15.22; 16.1 ☆ 1:1 Knjk 17.1-9; 1Təsa 2.1-2 ☆ 1:3 1KƏR 13.13 ☆ 1:6 Knjk 17.5-9 ☆ 1:7 2KƏR 1.16 ☆ 1:7 2KƏR 1.1

kadi irai bəə lie kin. ¹⁰ Irai bəə lie, inginəi ngone ki i dərǝ ti, ki un-e dan njé koy je ti taa. NGone Jəju ki nje taa je ta wongǝ ti ki a re.

2

Kilə ki Pol ra Təsaloniki ti

¹ NGakom je, səi je wa igəri maji kadi e kare ki ndangi ə j-aw-n rəsi ti al. ² Taa igəri maji bəy tǝ kadi kəte nǝ kawje ki rəsi ti, dije adi-je kǝ je taji-je je Pilipi ti, nə be ka Luwə adi-je tǝgi adi j-ilə-n səsi mbe Poy Ta ki Maji me rǝ je ti ki ngay[☆]. ³ Təki rǝjeti, ta lə Luwə ki j-isi j-ilə səsi mbee, ngire e dǝ nǝ ki go ti al ti al nim, e dǝ rəbi nǝ ki ay njay al ti al nim, taa ji sangǝ rəbi kadi ji tǝ dǝw madi al nim tǝ. ⁴ Ningə, e Luwə ə oo-je kadi j-asi, ə ilə Poy Ta ki Maji jije ti kadi j-ilə mbee. NGA ningə, j-ilə mbee kilə ki kadi ji nəl-n dǝw al, nə kadi nəl Luwə ki nje koo ngame dǝw kǝre kǝre. ⁵ Səi je wa igəri maji kadi ndǝ kare j-əl səsi ta ki ji to-n səsi pe pe al jagi, taa ji tǝ səsi ki taje kadi j-ingə-n nǝ madi jisi ti al nim tǝ. Lo kin ti, Luwə asi kadi ma naji ləje. ⁶ Ji sangǝ kadi dǝw piti je al, ji sangǝ piti ləsi al nim, ji sangǝ piti lə dije madi ki rangǝ al nim tǝ. ⁷ Ningə ki rǝjeti, ke je njé kaw kilə je lə Kirisi kin, asi kadi j-a j-ində-n tǝgi dəsi ti, nə loki je dansi ti, ji təl ji səl ləm ləm. Ji ra rǝje tǝ kǝ ngan je ki isi ində kəmne go ngane je ti, isi ngəm-de be. ⁸ Ji ndigi səsi ndigi ki je-n basi kadi j-adi səsi Poy Ta ki Maji lə Luwə par al, nə je basi kadi j-un rǝje wa j-adi səsi. Səi, itəli nǝ ki gate e ngay ki rǝje ti.

⁹ M-gər kadi mesi a ole dǝ kǝ ti ki j-ingə me kilə ki ra ti ki dǝ kǝ rǝgǝgǝ ti ləje. Ji ra kilə kondǝ je, kada je kadi ji təl nǝ ki ǝy dǝ dǝw madi ti dansi ti al. Ji ra be ə j-ilə-n səsi mbe Poy Ta ki Maji lə Luwə. ¹⁰ Asi kadi imai naji ləje, taa Luwə ka asi kadi ma naji ləje tǝ təki, pa njiyǝje ki rəsi ti səi ki adi mesi Kirisi, e pa njiyǝ ki ay njay, e pa njiyǝ ki dana, nǝ ki kadi dǝw a ində-n ta dǝje ti goto. ¹¹ Igəri kadi, kare, kare pəti, ji ra səsi təki baw ngan je a ra-n ngane je be. ¹² J-ilə dingəm mesi ti, j-adi səsi tǝgi, taa ji dǝji səsi ki nja naa ti ki nja naa ti kadi pa njiyəsi e pa njiyǝ ki tǝji kadi səi dije lə Luwə. Luwə ki bər səsi kadi indəi rəsi naa ti sǝne dǝ kǝbe ti ki dǝ tǝba ti ləne.

Kadi-me ki kǝ ki ingə dije ki Təsaloniki ti

¹³ Gin nǝ ki j-isi ji ra-n oyo Luwə ki ndǝ je ndǝ je ə to kin: loki j-ilə səsi mbe ta lə Luwə ə osi mbisi ti, itaai ta kin tǝ ta lə dǝw par kare al, nə itaai təki e-n ta lə Luwə təki rǝjeti. Ningə ta kin isi ra kilə mesi ti səi ki adi mesi Kirisi. ¹⁴ NGakom je, səi uni dǝ nja njé kawnaa je lə Luwə, ki adi mede Jəju Kirisi, ki isi Jude ti. Ingəi kǝ ji ngakǝsi je ti ki be koji-si ti, kǝ kǝ ki əi je ingəi ji *Jipi je ti[☆]. ¹⁵ Jipi je ki tǝli Bəbe Jəju ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti, taa je ka adi-je kǝ tǝ. Kilə rade nəl Luwə al, ningə əi njé bǝ je lə dije pəti[☆]. ¹⁶ J-ilə mbe Poy Ta ki Maji dije ki əi Jipi je al, kadi ingəi kaji, nə ǝgi-je. Ta təl tae ti, wongǝ lə Luwə osi dǝde ti.

Pol ndigi kadi n-təl n-aw Təsaloniki ti bəy

¹⁷ NGakom je, ki ǝji dǝje, j-iyǝ səsi dǝkagilo ki ndǝy be, ningə je sǝy səsi, kəmje ə oo naa al, nə meje e naa ti. Ji sangǝ ki rǝtije kadi ji təl j-o səsi, tadǝ j-aw ki bosi ngay. ¹⁸ E mbata kin ə, ji sangǝ kadi j-aw rəsi ti, ningə mi Pol wa ki dǝm, m-sangǝ rəbi nja ngay, nə *Sata ilə kagi noje ti. ¹⁹ Nǝ ki e nǝ kində me dǝ ti ləje, nǝ rǝnəl ləje, jǝgi kǝsi-gon ki j-a j-ində-n guje nǝ Bəbe Jəju ti ndǝ re ti e səi kin. ²⁰ Təki rǝjeti, səi ə səi nǝ tǝba ləje ki nǝ rǝnəl ləje.

3

Timote aw kilə Təsaloniki ti

¹ J-asi kadi j-ore meje, ji nginə biti al, adi j-un nduje kadi j-isi ki karje ba Atən ti[☆], ² ə j-ilə ki ngokǝje Timote, ki e madi-kiləje me kilə ti lə Luwə, ǝji-n dǝ kilə mbe Poy Ta ki Maji lə Kirisi, kadi adi səsi tǝgi, ə ilə dingəm mesi ti me kadi-me ti ləsi. ³ E be mba kadi dǝw madi dansi ti iyǝ rǝne adi kǝ ki basine isi ingəi kin dum dǝe al. Tadǝ səi je wa igəri maji kadi e nǝ ki sǝbi dǝje kadi a ra-je. ⁴ Dǝkagilo ki ndǝ ki je-n səsi bəy, j-əl səsi j-ə nə dije a

☆ 2:2 Knjk 16.19-24; 17.1-9 ☆ 2:14 Knjk 17.5-6 ☆ 2:15 Knjk 9.23-29; 13.45, 50; 14.2, 5, 19; 17.5, 13; 18.12

☆ 3:1 Knjk 17.15-16

indəi kəmje ndoo, ningə e nee ka kin ə isi ra ne kin, adi e ne ki igəri maji. ⁵ E mbata kin ə, tə ka ki m-asi kadi m-ore mem, m-nginə biti al, m-ilə Timote ki rəsi ti kadi dəji ta do kadi-me ti ləsi oo. M-bəl kadi su ədi səsi, adi kə ləje təl ne ki kare rəje ti.

⁶ Ningə ki basine kin, Timote təl rəsi ti re tēe rəje ti ne[✠], ə adi-je Poy Ta ki Maji ngay oji do kadi-me ləsi ki ndigi-naa ki to dansi ti adi j-o. Timote əl-je təkəi mesi to dəje ti maji ngay ki ndə je pəti, taa əl-je bəy kadi indigi ngay kadi oi-je təkəi je ka j-isi sangi ngay kadi j-o-n səsi ka kin be tə. ⁷ Lo kin ti ngakom je, me ndingə rə je ti, ki me kə je ti ləje pəti, j-ingə təgi rəsi ti ki takul kadi-me ləsi. ⁸ Ki basine kin, ji təl j-ingə təgi kisi kəm, tado uwəi təgisi ba me kində rə naa ti ki Babe. ⁹ Ji gər ne wa ki kadi ji ra taa kadi ji ra-n oyo Luwə ngay mbata ti ləsi, oji do rənəl ki adi j-ingə ta kəm Luwə ti kin, al. ¹⁰ Kondə ki kada, j-isi ji dəji Luwə ki rətije kadi adi-je ta rəbi adi ji təl j-o-n səsi, ə kadi ji təl-n ta ne ki du səsi me kadi-me ti ləsi tə.

¹¹ Kadi Luwə ki Bawje ə wa, əi ki Babe ləje Jəju Kirisi, tēe ta rəbi ki kaw rəsi adi-je. ¹² Ningə kadi Babe ra adi ndigi-naa ki to dansi ti, ki ndigi ki isi indigi dije pəti kin aw ki kəte kəte, to tə ndigi ki je j-isi ji ndigi səsi kin be tə. ¹³ Taa kadi Luwə adi səsi təgi ngəmesi ti, kadi ndə ki Babe Jəju a re ki dije ləne ba, kadi ayi njay, ta goto dəsi ti noo Luwə ti ki Bawje.

4

Pa njiyə ki nəl Luwə

¹ NGakom je, do ndəgi ta je ti, ji ndo səsi pa njiyə ki kadi injiyəi kadi nəl Luwə, ningə e pa njiyə ka kin tə ə isi injiyəi, nə ji təl ji dəji səsi bəy, taa j-ilə dingəm mesi ti me tə Babe Jəju, kadi irai adi maji ki do made ti bəy. ² Səi, igəri ne ndo ki j rə Babe Jəju ti ki j-adi səsi kin maji. ³ Ne ki Luwə ndigi rəsi ti, e ta kadi ayi rəsi njay, əgi rəsi sangi-naa kaya ti. ⁴ Kadi dəw ki ra dansi ti, gər lo kisi ki dənə ki go rəbi ki ay njay, ki adi kəsi-gon, ⁵ ki kanji kadi ngur darə aw sie adi ra ko ne ki dije ki gəri Luwə al isi rai kin. ⁶ Ki oji do lo kin, kadi dəw madi ra majal ki ngokone ə se kadi əde al, tado dije ki njə ra ne ki be kin, bəe a uwə-de ki rə Babe ti, adi j-əl səsi kəte, ə ji təl j-əl bəy ngata. ⁷ Tado Luwə bar-je kadi j-ayi njay, bi bar-je mba kadi ji sangi-naa kaya ti al. ⁸ E be ə, dəw ki əsi ne ndo kin ngərəngi, e dəw ə əse ngərəngi al, nə e Luwə ə əse ngərəngi. Luwə wa ki nje kadi səsi NDilne kin.

⁹ Ki oji do ndigi ki kadi ngakonaa je ndigi-naa, awi ki ndoo kadi ji ndangi makitibi do ti j-adi səsi al, tado səi je wa, Luwə oji səsi rəbi ndigi-naa dansi ti yo ki ne adi igəri. ¹⁰ Ningə e ka tə ə isi oji ki rə ngakoje je ti pəti ki dənangi Masəduwan ti ki tae ba kin[✠], nə ngakom je, j-ilə dingəm mesi ti kadi irai adi maji ki do made ti wa bəy. ¹¹ Kadi ne ki uwə mesi ngay, e kisi ki naa ki lapiya, kadi dəw ki ra dansi ti ore kəmne do kilə je ti ləne, ningə kadi irai kilə ki jisi səi je wa ə ingəi ne. ¹² Lo kin ti, dije ki əi njə kadi-me je al, a piti səsi me kilə rasi ti, ningə a awi ki ndoo ne madi ki to rəsi ji dəw madi ti al tə.

Njə koy je ki njə kisi kəm je ndə təl Babe ti

¹³ NGakom je, ji ndigi kadi isi day do ta ti ki do njə koy je ti al. Kadi isi day, indingəi rəsi tə ndəgi dije ki awi ki ne kində me do ti al kin al. ¹⁴ Tə ka ki j-adi-n meje kadi Jəju oy, ə j lo koy ti ka kin ə, j-adi meje kadi njə ki oyi me kində rə naa ti ki Jəju, Luwə a un-de lo koy ti ki Jəju. ¹⁵ Ningə ta ki kadi j-əl səsi ə to kin, e ta lə Babe. J-əi ki j-a j-isi kəm ba ndə təl Babe ti, j-a j-aw dərə ti noo njə ki oyi ti al. ¹⁶ Tado lok i ndu nje kun do malayka je, ki ndu təbi lə Luwə a ba ba, Babe wa a j dərə ti taa re, ningə dije ki adi mede Kirisi ki oyi, a j lo koy ti kəte, ¹⁷ nga ningə go ti ba, j-əi ki j-isi ki dəje taa bəy, Luwə a əy-je naa ti səde me kil ndi ti, kadi j-ingə Babe me nəl ti, ngadan lo ti. Lo kin ti, j-a j-isi naa ti ki Babe ki ndo je ndə je[✠]. ¹⁸ Maji kadi iləi dingəm me-naa ti yo je ki ne je ki ta je kin.

5

Kisi do nja ti nginə-n ndə təl Babe

✠ 3:6 Knjk 18.5 ✠ 4:10 2Kör 1.16 ✠ 4:17 1Kör 15.51-52

¹ NGakom je, ki əji də də kadi ki dəkagilo ki kadi ne je kin a rai ne, awi ki ndoo kadi ji ndangi makitibi də ti j-adi səsi al. ² Səi je wa igəri maji ngay kadi ndə lə Bəbe a re tə nje bogi ki a re bogi ti kondə kin be. ³ Loki dije a əli əi nə: «Lapiya to ngata, j-isi maji ngata!» kin ba, e ə tuji a tēē ibə-de nangi busi, təkı ndoo ki a ra-n dəne ki nje səm kin be. Ningə dəw ki a asi kadi tēē ay ta ne ti kin goto. ⁴ Nə səi ki səi ngakom je, isi me til ti ba ne kin a ibə-n səsi nangi busi tə nje bogi ki a re be al. ⁵ Tadə pəti, səi ngan je ki me kunji ti, səi ngan je ki kada. J-əi dije lə lo ki kondə al nım, j-əi dije lə til al nım tə. ⁶ Ə adi ji toi bi tə ndəgi dije be al, adi j-isi kəm, j-adi kəmje aa. ⁷ Njé to bi je, toi bi kondə, ə njé kay kasi je, kasi ra-de kondə tə. ⁸ Nə j-əi ki j-əi dije lə lo ki kada, səbi kadi j-əi njé kəm-kaa je. Adi j-uni kadi-me əi ki ndigi-naa tə nda də bədi je, ə kində me də kajı ti tə jəgi taa ne kati dəje ti tə. ⁹ Tadə Luwə bar-je mba kadi wongı lie ində-je al, nə mba kadi j-ingəi kajı ki go rəbi lə Bəbe ləje Jəju Kirisi. ¹⁰ Kirisi ki oy mbata ti ləje, mba kadi re j-isi kəm ba, ə se j-oy ka, ji təl j-ində bə naa ti sie. ¹¹ E mbata kin ə, maji kadi iləi dıngəm me-naa ti je, irai ki naa je kadi itəgi me kadi-me ti ləsi, ki yo je ki ne je, təkı isi irai ngata kin be.

Ta kəji ki dəbəy ti ki kuwə ji-naa

¹² NGakom je, ji dəji səsi kadi oi to dije ki isi rai kilə dansi ti, adi e njé ki isi indəi kənde gosi ti ki go ndu Bəbe ti, isi ndəji səsi kin. ¹³ Maji kadi itəji-de ge ki igei ta ləde ki taga wangi ki ndigi-naa adi-de gəri, mbata kilə ki isi rai. Maji kadi isi ki naa ki lapiya dansi ti.

¹⁴ NGakom je, ji dəji səsi kadi indəri mbi dije ki isi njiyəi biriri, iləi dıngəm me njé ki mede tuji ti, əsi gin njé ki təgide goto, ə isi də ti ki dije pəti. ¹⁵ Kadi oi maji, kadi dəw madi igə kirə majal ki made ra sie ki majal al, nə kadi adi kəmsi e go maji ki ra ti ki ndə je pəti. irai maji ki naa dansi ti səi je wa nım, ki rə dije ti pəti nım tə.

¹⁶ Adi rəsi nəl səsi ki ndə je pəti, ¹⁷ əli ta ki Luwə ki kanji kiyə tae, ¹⁸ irai-e oyo me ne je ti pəti. E kin ə e ne ki Luwə ge rəsi ti, səi ki indəi rəsi naa ti ki Jəju Kirisi.

¹⁹ Ningə maji kadi, NDil Luwə ki isi mesı ti kin, əgi-e al, kadi ər səsi ta rəbi, ²⁰ taa ta ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti əli ka, kadi ikidi al tə. ²¹ Nə kadi indəi manji ne je pəti, ba uni ki maji dan ti. ²² Əgi rəsi ra majal je ki dangı dangı.

²³ Maji kadi Luwə wa ki nje kadi dije lapiya, ər səsi ki tae ba, ində səsi ta dangı mbata ti lie. Ningə kadi ngəm ndılsı, ki rəsi, ki darəsi, kadi ndə təl Bəbe Jəju Kirisi ti ə, awi ki ta dəsi ti al. ²⁴ Luwə ki bar səsi a də njane ti, adi e e wa bəy ə a ra ne je kin.

²⁵ NGakom je, əli ta ki Luwə mbata ti ləje. ²⁶ Uwəi ji ngakoje je pəti ki kuwə-naa ki rə ti rututu.

²⁷ M-dəji səsi me tə Bəbe Jəju Kirisi ti, kadi itidəi makitibi kin mbi ngakoje je ti pəti.

²⁸ Ningə kadi me-maji lə Bəbe Jəju Kirisi e naa ti səsi pəti tə. Amen!

Makitibi ki kə joo ki Pol ndangi adi Təsaloniki je

Ta ki də makitibi ti ki kə joo ki Pol ndangi adi Təsaloniki je

Me makitibi ti ki kə joo ki Pol ndangi adi njé kaw-naa ki Təsaloniki ti kin, təl re də ta ti kare ki e təl ki Kirisi a təl tə re me təba ti ka kin bəy. Tadə ta kin nay ki lo tilə njé kaw-naa je naa ti bəy. Dije madi əli əi nə Kirisi re ngata (2.2), ningə njé ki nungi əli əi nə dəbəy ndə e basi, adi kawi jide isi be par, mbati ra kilə (3.6-9). E be ə, Pol ndangi makitibi ki kə joo kin adi-de kadi ər-n ne ki go rəbe ti al ki isi njiyə dəde ti, isi tilə-de naa ti kin, kə.

Nje kaw kilə Pol ilə ngirə makitibi ki ndangi kin ki oyo ki ra Luwə ɔji-n də kadi-me, ki ndigi-naa lə njé ndole go Kirisi ki to ki taga, taa dəji Luwə kadi adi-de kuwə təgi ba me kilə ti ki adi rəde ki mbae kin tə (1.1-12). Go ta ti kin ba, Pol re də kə ta ti wa ki ndangi-n makitibi ki e təl Kirisi ki a təl re me təba ti. Pol əl tək Kirisi a təl re kəte nq dəw madi ti ki ndəji ta ki e «nje majal» kin, al. E ki a ɔy dije kadi ilə-n rə dije lə Luwə, taa a ində gune ya Kirisi ti tə (2.1-12). ɔji-n də rə ki a re kin, maji ngay kadi njé kaw-naa lə Kirisi ai də njade ti me kadi-me ti, ningə kadi iyəi ta kəl ta ki Luwə al tə (2.13-3.5). Wongi ra Pol də dije ti ki njé daw, ki uni girə də dəbəy ndə ti ki e basi, mbatii ra kilə kin. Pol təji-de maji lə kilə ki ra ki a ra kadi dəw təl ne ki kəy də dəw madine ti al (3.6-15), ba təl ta makitibi ləne ki njangi də tə, ta kuwə ji-naa tə (3.16-18).

Ta ki bo ngay ki Pol əl ə nə: «Re dəw madi ge ra kilə al ba, kadi uso ne al tə» kin, ilə jine kəm dije ti ki njé kər nun ne je naa ti al, adi əi nə dəbəy ndə e basi, ningə mbati ra kilə ki e ne ki Luwə adi dəw kadi ra ki ndə je pəti ki isi-n ki dəne taa kin.

Kuwə ji-naa

¹ Mi Pol, naa ti ki Silasi əi ki Timote, ə ji ndangi makitibi kin j-adi səi njé kaw-naa je lə Luwə ki Bawje, əi ki Bəbe ləje Jəju Kirisi, ki isi Təsaloniki ti[☆]. ² Kadi me-maji ki lapiya lə Luwə ki Bawje əi ki Bəbe ləje Jəju Kirisi e naa ti səsi.

Ta ki gangi ki a re ndə təl Jəju ti

³ NGakom je, səbi kadi ji ra oyo Luwə ki dəkagilo je pəti ki mbata ləsi. Ningə e go rəbe ti kadi ji ra be mbata kadi-me ləsi aw kəte ki təgine ngay, taa səi pəti, ndigi-naa ki dansi ti ka i ki də made ti də made ti tə. ⁴ Ningə, e mbata kin ə, j-un səsi j-isi j-ində-n guje ki rə ndəgi njé kaw-naa je ti lə Luwə, ɔji-n də kuwə təgi ba ki kadi-me ləsi me kində kəm-ndoo ti ki me kə ti ki tē dəsi ti.

⁵ Kə je kin təji kadi Luwə e nje gangi ta ki dana, ningə a təji kadi səi dije ki asi ta kadi oi bəkə lə Luwə ki isi ingəi kəe kin tə. ⁶ Tək rəjeti, Luwə e dəw ki dana, adi a adi kə dije ki njé kadi səsi kə kin tə, ⁷ ningə səi ki adi səsi kə, a ingəi lo kər kəə səje, loki Bəbe Jəju a tē dərə həy tə re ki malayka je ləne ki njé təgi. ⁸ A re me por ti ki ɔ bilingi bilingi mba kadi adi kə dije ki gəri Luwə al, ki dije ki njé mbati Poy Ta ki Maji lie, e ki e Bəbe ləje Jəju. ⁹ Kə ki a ingə-de, e tuji ki dəbəye goto. A əi say ngay ta kəm Bəbe ti, ki gidi təgi təba ti lie, ¹⁰ loki a re ndəe ti kin kadi dije lie iləi təji dəe ti, kadi dije pəti ki a adi-e mede piti-e. NGA ningə, səi ka a səi dande ti nq tə, mbata səi itaai naji ki ma ki ji ma dansi ti.

¹¹ E mbata kin ə, j-isi j-əl ta ki Luwə ki ndə je pəti mbata ti ləsi, kadi Luwə oo səsi tə dije ki asi ta kilə ki bar səsi ki mbae. Kadi Luwə ra səsi ki təgine kadi ndigi ra maji ki to mesi ti kin təl tane maji ə kadi kadi-me ləsi isi kəm ba tə. ¹² Lo kin ti, a iləi təji də Bəbe Jəju ti, ningə e a ilə təji dəsi ti tə, ki go me-maji ti lə Luwə ləje əi sie, e Bəbe Jəju Kirisi.

2

Nə ki a ra ne kəte nq re Bəbe ti

☆ 1:1 1Təsa 1.1

¹ NGakom je, ki oji do re la Babe Jaju Kirisi, ki doje ki a osi-naa roe ti, ne ki ji daji sasi ə to kin: ² loki daw madi a əl sasi ta ə nə e ta ki i ro Luwə ti, ə se a əl sasi ə nə e ta ə se makitibi ki i roje ti ə nə: ndo la Babe re ngata ə, adi ta kin yəti dəsi al nim, adi ra sasi bəl al nim to. ³ Adi daw madi ədi sasi ki go rəbi madi al. Səbi kadi tə ro Luwə, ki e tə ro ki dəbəy ti kin dəe tē, taa daw ki nje tə ro Luwə ki e daw ki tuji səbi dəe kin ka, dəe tē taga bəy to taa ndo kin a re. ⁴ Daw ki nje tə ro kin a i kadi ro ki ne je pəti ki to Luwə ba do ti, ə se ne ki dije isi osi məkəsidi nangi ne ti. Daw kin a aw bitı kadi isi me kəy ti la Luwə, a ə nə ne wa ə ne Luwə. ⁵ M-gər kadi mesı a ole do ti təkı ndo ki mi-n sasi naa ti bəy kin, m-əl sasi ta kin ngata. ⁶ NGa ningə, ki basine kin, igəri ne ki uwə daw ki nje tə ro Luwə ka kin nangi kadi tə dəkagıloə bəy taa a tē ki dəne taga. ⁷ Tado tōgi ki majal ki nje tə ro Luwə isi ra kilə ne lo bəyo ti, nə nay kadi daw ki uwə nje tə ro kin nangi iyə rəbi ade bəy taa, ⁸ nje tə ro a tē ki dəne taga. Ningə lo kin ti, Babe Jaju a to kəə ki tane ti tuje-n kə, a təl-e ne ki kə kare ti ki tōgi ki a re-n. ⁹ Ki oji do nje tə ro Luwə, e a re ki tōgi lə *Sata, a tē ki tōgi je ki dangi dangi, a ra ne kəji je, ki ne mbəli je ki ngom. ¹⁰ A ra ne je ki go rəbe ti al ki dangi dangi mba kədi-n kəm dije ki kadi a awi tuji ti. Dije ki kadi a awi tuji ti mbata mbati taa ne ki rəjeti, mbati ndigi ne ki rəjeti ki kadi a aji-de. ¹¹ E mbata kin ə, Luwə ilə ki tōgi ki kadi ur səde wale, kadi adi mede ne ra ki ngom. ¹² Lo kin ti, ta ki gangi a osi do dije ti pəti ki mbati taa ta ki rəjeti, ə ooi maji rəde me ne ra ki dana al ti yo kin.

Kuwə tōgi ba me kadi-me ti

¹³ NGakom je ki njə ndigi la Babe, ki oji doje, səbi kadi ji nay ki lo ra oyo Luwə ti ki mbata ləsi, mbata Luwə mbəti sasi lo kilə ngire ti nu mba kadi ingəi kaji ki rəbi lə NDil ki təl-je dije ti la Luwə nim, ki rəbi lə kadi-me ta ki rəjeti nim to. ¹⁴ E mbata ne kin ə Luwə bar-n sasi ki rəbi lə Poy Ta ki Maji ki j-ilə sasi mbeə, kadi ingəi kəsi-gon lə Babe ləje Jaju Kirisi. ¹⁵ E be ə, ngakom je, maji kadi ai do njasi ti, ə kadi ingəmi ne ndo ki ji ndo sasi ki taje ə se ki makitibi ki ji ndangi j-adi sasi kin dəsi ti maji. ¹⁶ Maji kadi Babe ləje Jaju Kirisi ə wa əi ki Luwə ki Bawje, ki ndigi-je, ə adi-je me-səl ki dəbəye goto, ki kində me do ti ki maji, ki go rəbi me-maji lie kin, ¹⁷ səl mesı, ə kadi adi sasi tōgi kadi irai maji me ne je ti pəti ki isi irai ki me ta je ti pəti ki isi əli.

3

Əli ta ki Luwə mbata ti ləje

¹ NGakom je, ki kadi ji təl-n tae, ji daji sasi kadi əli ta ki Luwə mbata ti ləje, kadi ta lə Babe sane aw law law ki lo je pəti, ə kadi ingə kəsi-gon təkı ingə-n rəsi ti kin be to. ² Əli ta ki Luwə bəy to kadi taa-je ilə-je taa ji dije ti ki majal ki njə me ndul. Tado e dije pəti ba awi ki kadi-me, al. ³ Ningə Babe e daw ki a do ndune ti, adi a adi sasi tōgi nim, a ngəm nje majal dəsi ti nim. ⁴ Je ji taa mesı, me to Babe ti kadi isi rai ne ki ji daji sasi kadi irai, ningə isi ta ti isi irai ki kəte bəy to. ⁵ Maji kadi Babe adi mesı e ki do ndigi Luwə ti nim ki do kuwə tōgi ba ti ki Kirisi adi sasi kin nim to.

Səbi kadi daw ki ra ra kilə

⁶ NGakom je, ji daji sasi me to Babe ti kadi osi rəsi ngərəngi, kadi ngakoje je ti pəti ki isi njiyəi galala, təli rəde go ne ndo ti ki ji ndo sasi kin, al. ⁷ Səi igəri rəbi ki kadi indaji-je maji. Ji njiyə dansı ti tə njə dabi je al. ⁸ Daw madi ki ji daje kadi adi-je ne kusoje goto. Kondə ki kada, ji ra kilə me kə ti ki me kə rəgəgə ti, kadi je ne ki oy do daw madi ti dansı ti al. ⁹ Təkı rəjeti, e ne ki səbi kadi j-ingə rəsi ti ə wa, bi səbi ba səbi doje al, al. Nə ji ra be mba kadi je ne ndaji ki rəsi ti. ¹⁰ Ji gər kadi loki je dansı ti, j-adi sasi ndu kin, j-ə nə: re daw madi ge ra kilə al ba, kadi uso ne al to. ¹¹ NGa ningə j-o kadi dije madi dansı ti isi njiyəi galala, mbati ra kilə, ə ai ka kində rəde me ne je ti lə madide je yo. ¹² Ko dijeə kin, ji daji-de, ə j-adi-de ta kəji me to Babe Jaju Kirisi ti kadi ti rəde, rai kilə təkı dije isi rai, kadi ingəi ne kuso me ti, usoi. ¹³ Ningə ki oji dəsi, ngakom je, kadi oi al ta ra maji ti. ¹⁴ Re daw madi mbati təl rəne go ndu je ti ki j-adi sasi me makitibi ti kin ba, maji kadi oi dawe kin

maji, ə kadi dəw madi t̄t̄ kade ti al, adi rəe səl-e. ¹⁵NGa ningə, kadi oi-e tə nje b̄ ləsi al, nə kadi indəji-e tə ngok̄si.

Taje ki d̄b̄y ti

¹⁶M-dəji kadi B̄be ki nje lapiya, e wa adi səsi lapiya ki d̄kagilo je p̄ti, ki go rəbi je ki dangi dangi. Ningə kadi B̄be e naa ti səsi p̄ti. ¹⁷Ta kuwə ji-naa kin, e mi Pol ə wa ə m-dangi ki jim. E be ə m-isi m-ində-n jim gin makitibi je ti ləm p̄ti; e n̄ ndangi ləm mi wa. ¹⁸Kadi me-maji lə B̄be Jəju Kirisi e naa ti səsi p̄ti. Amen!

Makitibi ki dɔsay ki Pol ndangi adi Timote

Ta ki dɔ makitibi ti ki dɔsay ki Pol ndangi adi Timote

Makitibi kin e makitibi ki dɔsay ki Pol ndangi adi Timote, loki Timote e-n dɔ njé kaw-naa je ti ki Epəji. A ndangi makitibi kin go dangay ti ki dɔsay ki ra me be ti ki Rom. Timote e ngon ki kɔe e Jipi ə bawe e Girəki tɔ. Kɔ Timote təl nje kun go Kirisi, adi Timote ka təl nje kun go Kirisi tɔ. NGA ningə, e kaw mba ti lə Pol ki kɔ joo ki aw mba kilə mbɛ Poy Ta ki Maji lə Kirisi kin ə ingəi-naa ki Timote dɔsay me be ti ki Lisitir, dɔnangi Aji ti ki du (bone kin bari-e Turki) (Knjk 16.1-3). Go kingə-naa ti ləde wa ki ingəi-naa kin ba, Timote təl ki kare dan madi-kilə Pol je ti ki njé njiyə sie. Lo je ngay ki Pol aw ti, Timote e sie naa ti naa ti. Ki madi je, Pol iyə ngədi ki ɔji dɔ njé kaw-naa je ki lo je ti ki dangi dangi jie ti. E be ə, tɔe re-n nja ngay me makitibi ti lə Njé kaw kilə je (17.14-15; 18.5; 19.22) ə se me makitibi je ti ki Pol ndangi (1Kor 4.17; 16.10-11; Plp 2.19-24; 1Təsa 3.2-6). Makitibi je ki joo ki Pol ndangi adi Timote tɔ, e ki ndangi adi Titi tɔ kin, bari-de «makitibi lə bəə kilə je», mbata əi makitibi je ki ɔji rəbi ra kilə bəə lə Luwə, ə se rəbi kɔr nɔ njé kaw-naa je maji ngay.

Makitibi ki dɔsay kin əl ta dɔ nɛ je ti mitə:

Nɛ ki dɔsay, me makitibi ti kin, Pol ndɔr mbi njé kaw-naa je dɔ nɛ ndo ti ki ngom nim, dɔ pole nɛ ndo lə Jipi je ki yə njé gər Luwə al, naa ti ki nɛ ndo lə Kirisi.

Nɛ ki kɔ joo, makitibi kin tɔji rəbi ra kaw-naa nim, kində kəm go njé kaw-naa je ti kadi njiyəi maji nim, njiyə lə njé kɔr nɔ njé kaw-naa je nim tɔ.

Ta təl ta ti, Pol adi ta kɔji Timote ɔji dɔ kilə bəə ki Luwə ilə jie ti, taa ade gosi ki kadi gər-n lo kində kəmne go buti je ti ki dangi dangi ki toi dan njé kaw-naa je ti. Nɛ ki bo ngay, səbi kadi Timote e bəə kilə ki maji lə Jəju Kirisi (4.6).

Makitibi ki Pol ndangi adi Timote kin, dɔji njé kaw-naa je ki njé kɔr nɔde je kadi rəi rɔ ki rɔjeti ki ngire e dɔ kilə tɔji ti, ki kɔsi məkəsi nangi nɔ Jəju Kirisi ti ki e nje taa dɔje ji majal ti (2.3-6).

Kuwə ji-naa

¹ Mi Pol ki nje kaw kilə lə Jəju Kirisi ki go ndigi ti lə Luwə ki Nje kaji-je, taa ki go ndigi ti lə Jəju Kirisi ki e nɛ kində me dɔ ti ləje. ² Ə m-ndangi makitibi kin m-ilə-n m-adi i Timote[☆] ki i ngonm ki rɔjeti. I ngonm ki rɔjeti ki go rəbi kadi-me ki adi mei Jəju Kirisi. M-uwə ji, ningə kadi me-maji ki koo kəm-to-ndoo ki kisi-maje lə Bawje Luwə əi ki Babe ləje Jəju Kirisi e səi naa ti.

Ta dɔ nɛ ndo ti ki ngom

³ Təki ndɔ ki m-əli, loki m-un ta rəbi ki dɔnangi Masəduwan ti[☆], isi be bo Epəji ti nɔɔ[☆]. Isi ti nɔɔ mba kadi indɔr mbi dije madi ki njé ndo nɛ je ki ngom, kadi tai kəə ta ti. ⁴ Kadi ko dije ka kin tai kəə ta su je ti ki kidə ki kɔr gin noji[☆] ki gine gangi al, tado lo təl ta nɛ je kin pəti e gaki-naa par. A ra səje maji dɔ kilə ti ki Luwə ilə jije ti, ki go rəbi kadi-me kin al. ⁵ NDɔr mbi kin a re ki ndigi-naa ki ngame ti ki ay njay njay, ki me ki maji ki uwə dəw ki ta al, ki kadi-me ki rɔjeti tɔ. ⁶ Dije madi mbati go rəbi ta kɔji ki maji kin ə təli nayi-naa ta ta ki maji ti ki ndae goto. ⁷ Rai rəde njé ndo dije ndu-kun ti lə Luwə, nə təki rɔjeti, əi je wa ka gəri me ta ki isi əli al nim, taa gəri gin nɛ ndo ki isi ndoi ki tɔgide kin al nim tɔ.

⁸ Ji gər kadi ndu-kun lə Luwə e ndu-kun ki maji loki dəw gər lo ra-n kilə ki go rəbe ti. ⁹ Maji kadi ji gəri ta kin maji: E dije ki njé ra nɛ ki dana ə ndu-kun re mbata ləde al, nə re mbata lə njé kadi dije kɔ, ki njé tɔ rɔ je, ki njé mbati Luwə, ki njé ra majal je, ki dije ki njé ra nɛ ki nəl Luwə al, ki njé ki ooi tɔ Luwə tə nɛ ki ay njay al, ki njé təl bawde je ki kɔde je. Re mba njé təl dije, ¹⁰ njé ra kaya je, ki dɔngəm je ki njé sangi-naa, ki njé gati ki dije bəə

☆ 1:2 Knjk 16.1 ☆ 1:3 2Kɔr 1.16 ☆ 1:3 2Kɔr 1.8 ☆ 1:4 kilə ngirə nɛ je 4-5; 9-11

ti, ki njé ngom je, ki dije ki njé tėti ta je. Re ki mbata læ dije pėti ki njé ra ne ki ɔsi ta ne ndo ki rojeti læ Luwə. ¹¹ Ne ndo kin e ki go poy ta ti ki maji ki Luwə ilə jim ti. E Poy Ta ki Maji ki tōji tōba læ Luwə ki nje maji.

Me-maji læ Luwə mbata læ Pol

¹² M-ra oyo Babe Jəju Kırısı ki adi-m tōgi kadi m-ra-n kilə lie. M-ra-e oyo mbata koo ki oo adi masi naki ə ilə kilə kin jim ti. ¹³ Mi ki kəte mi nje kəl ta ki mal dō tō Luwə ti, mi nje kadi kō dije lie, ki nje taje. Nə Luwə, oo kəm-to-ndoo ləm, tadō m-ra ne je kin pėti ki go gər-e ti al. M-ra-de tadō m-adi mem al[☆]. ¹⁴ Babe ləje, ki go me-maji ti lie ki to mbar mbar ki mbata ləm adi-m kadi-me ki ndigi-naa ki go rəbi kində rō naa ti ki Jəju Kırısı. ¹⁵ Ta kin e ta ki rojeti ki maji kadi dije pėti taai ki me ki kare ba. Jəju Kırısı re dōnangi ti mba kaji njé ra majal je. Njé ra majal je kin, mi majal ləm itə-de pėti. ¹⁶ Nə Luwə oo kəm-to-ndoo ləm. Ra be kadi Jəju Kırısı tōji kisi dō ti lie səm, mi ki majal ləm itə dije pėti. MBata kadi e ne ndaji læ dije ki a adi-e mede kadi ingəi kaji ki to biti ki nō ti.

¹⁷ Kadi tōji ki tōba e

Lə NGar ki nje kisi ki dəkagilo ki dəkagilo,

Lə Luwə ki nje koy al,

Lə Luwə ki dum koo ki kəm,

Lə Luwə ki e karne ba e Luwə. Amen.*

Pol ilə dīngəm me Tımote ti

¹⁸ NGonm Tımote, ta kōji ki m-adi ə to kin: Ki go ta je ti ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti əli dōi ti kəte, m-ndigi kadi uwə ta je kin səm, irō-n rō ki maji. ¹⁹ Irō rō ki maji, ki kadi-me ki maji ki uwə dəw ki ta al. Dije madi mbati kadi mede uwə-de ki ta, adi kadi-me ləde tuji. ²⁰ Dan dije ti kin, Iməne əi ki Aləgijandir əi ti nōō. M-ilə Iməne[☆] əi ki Aləgijandir[☆] ji Sata ti, kadi ndoi kəl ta ki mal dō Luwə ti al ngata.

2

Ne ndo ki dō kəl ta ti ki Luwə

¹ Kəte nō ne je ti pėti, m-ndəji kadi dije kōyi ne Luwə, kadi əli sie ta, kadi nōi dōe ti, kadi rai-e oyo ki mbata læ dije pėti. ² Maji kadi əli ta ki Luwə ki mbata læ ngar je, ki njé kōbe je pėti, kadi j-isi maji jəke me be ti, me bəl Luwə ti, ki buki-naa ti. ³ E kin ə e ne ki maji ki nəl Luwə ləje ki NJe kaji-je. ⁴ Tadō Luwə ləje ge kadi dije pėti ingəi kaji ə tēēi me gər ta ti ki rojeti. ⁵ Təki rojeti Luwə e kare ba, taa NJe ka mbō dije ti ki Luwə e kare ba tō. E dəw ki bari-e Jəju Kırısı. ⁶ E ki re adi rōne koy ti mba kadi gangi-n dō dije pėti. E kin ə e naji ki ma ki Jəju ma dō gangi lo ti ki Luwə əji. ⁷ E ki mbata kin ə, Luwə ində-m nje kilə mbē ki nje kaw kilə. Ta ki m-əl kin e ta ki rojeti bi e ta ngom al. Luwə ində-m mba kadi mi nje ndo ta ki əji dō kadi-me ki ta ki rojeti gin dije ki dangi dangi ki əi *Jipi je al.

Ta ki əji dō dīngəm je ki dəne je me kəy kaw-naa ti

⁸ E be ə, m-ndigi kadi dīngəm je əli ta ki Luwə ki lo je pėti ki ji ki kōy taa[☆] ki me ki ay njay, ki kanji ra wongi ki kanji gaki.

⁹ Be tō ə, maji kadi dəne je ka kibi kōde e ki go rəbi ti ki dana, kadi tuji me dəw al, ki ki ndəji ta al. Nīngə kadi dō ki ra ki ndəji ta, ɔr ki gate e ngay, mədi ki gate e ngay, ki kibi ki gate e ngay, e ne su rō ləde al. ¹⁰ Nə kadi sui rōde ki kilə ra je ki maji ki tōji kadi əi dəne je ki njé ra kilə bəə læ Luwə yo taa. ¹¹ Dəkagilo ne ndo ti læ Luwə, maji kadi dəne isi jəke oo dō ne ndo ki kanji kəl ta, ki kilə dō gin tōgi ti. ¹² Bəi taa, madi ta rəbi dəne kadi ndo ne dīngəm al nim, kadi aw ki tōgi dōe al nim, nə kadi isi jəke ki kanji kəl ta. ¹³ MBata Adam ə Luwə ra-e kəte bəy taa ra Ebi. ¹⁴ E Adam ə su əde al, nə e dəne ə su əde adi al do ndu

☆ 1:13 Knjk 8.3; 9.4-5 * 1:17 Amen e ta Ebirə ki kər me nə e rojeti, kadi e be! ☆ 1:20 2Tım 2.17

☆ 1:20 2Tım 4.14 ☆ 2:8 Tēēi ki taga 9.29; 1 NGar je 8.22

Luwə[☆]. ¹⁵ Be ka, dāne a aji ki go rəbi lə ngon ki koji, təkɪ re uwə tɔgine ba me kadi-me ti, me ndigi-naa ti, ki me kay njay ti, ki hal ki ndɔji ta al.

3

Njé kər nɔ njé kaw-naa je

¹ Ta ki m-aw tə m-əl kam e ta ki rɔjeti: Re dəw madi sangi kadi n-ər nɔ njé kaw-naa je ningə, e kilə ki maji ə ndigi ra. ² Ningə sɔbi kadi dəw ki nje kər nɔ njé kaw-naa je e dəw ki ta goto dɔe ti, e ngaw dāne ki kare ba, e dəw ki nje kuwə rone gin tɔgine ti, e dəw ki nje gosi ta, e nje ra nɛ ki go rəbe ti, e dəw ki nje ra mba, ta sɔbi kadi e dəw ki asi ndo nɛ dije tɔ. ³ Sɔbi kadi e gɔ kasi al nim, e dəw ki nje tɔ rɔ al nim, nə e dəw ki sɔl ləm ləm, dəw ki nje ge kɔl al. Taa kadi e nje ra ta la al tɔ. ⁴ Sɔbi kadi e dəw ki asi kində kəmne go me kəy ti ləne, ningə kadi ra adi nganne je əi njé təl rɔde go ta ti ki njé buki-naa ti. ⁵ Tadɔ re dəw asi kində kəmne go me kəy ti ləne al ə, ra ban ə a ində kəmne maji go njé kaw-naa je ti ə?. ⁶ Sɔbi kadi e nje kadi-me ki sigi al, nə tə koji rɔ aw sie adi osi me ta ki gangi ti təkɪ su osi-n me ti be. ⁷ Sɔbi kadi dije ki njé kadi-me je al ka, əli ta ki maji dɔe ti, mba kadi təl nɛ kidi al, ta kadi osi me gum ti lə su al tɔ.

Diyakir je

⁸ *Diyakir je ka, sɔbi kadi əi dije ki njé ra nɛ ki rɔjeti, sɔbi kadi əi dije ki njé kəl ta mindide joo al. A əi gɔ kasi je al, taa a əi njé ra ta nɛ kingə ki go rəbe ti al, al tɔ. ⁹ Sɔbi kadi ngəmi ta lə Luwə ki tɛɛ ki dɔe me kadi-me ti kin ki ngame ki ay njay kanji kuwə-de ki ta. ¹⁰ Kəte nɔ kilə ti, sɔbi kadi nai-de oi taa. Go na koo ti, re nɛ ki ilə bəngirə nɔde ti goto ningə, asi kadi rai kilə diyakir kare.

¹¹ Dəne je ki njé ra kilə diyakir ka, sɔbi kadi əi njé ra nɛ ki rɔjeti tɔ. Sɔbi kadi əi njé kəl dije ta ndilde ti al, taa kadi əi dije ki asi kuwəi rɔde gin tɔgide ti tɔ. A əi dije ki dana me kilə ra je ti pəti.

¹² Sɔbi kadi diyakir je əi njé dāne ki kare, kadi əi dije ki indəi kəmde go ngande je ti, ki go me kəy ti ləde maji. ¹³ MBata njé ki rai kilə diyakir maji, ingəi kəsi-gon, taa asi kadi əli ta ki tɔgide dɔ kadi ti ki, adi mede Jəju Kirisi tɔ.

Nɛ ki Luwə tɛɛ ki dɔe

¹⁴ M-ində mem dɔ ti kadi me ndɔ je ti ki ngay al, m-a m-aw m-ingə-i. Nə m-ndangi makitibi kin m-ilə-n m-adi, ¹⁵ mba kadi re njam nay bəy ka, igər-n rəbi ra kilə ləi me kəy ti lə Luwə. Adi əi njé kaw-naa je lə Luwə ki nje kisi kəm ba. Təkɪ kagi ngadan kəy əi ki ngirə kəy əi tɔgi kəy, be tɔ ə, njé kaw-naa je əi tɔgi nɛ ndo ki rɔjeti lə Luwə.

¹⁶ Nɛ ki Luwə tɛɛ ki dɔe e nɛ ki bo ngay ki dum maji,

Adi e Jəju Kirisi ki j-ade meje.

Ɔji rone tə dəw ki go darɔ ti,

Ningə, NDil Luwə bar-e dəw ki dana,

Malayka je ooi-e,

Dije ləi mbɛ ki ɔji dɔe dan gin dije ti ki dangi dangi,

Dije adi-e mede ki lo je pəti dɔnangi ti.

Luwə un-e aw sie dərɔ ti me kəsi-gon ti.

4

Ta dɔ njé ndo nɛ je ti ki ngom

¹ NDil Luwə əl ta ay njay təkɪ dəkagilo ki dɔbəy ti, dije madi a iyəi go kadi-me ləde kɔ, kadi oi ta lə ndil je ki ngom. Taa a taai ngirə nɛ ndo ki j rɔ ndil je ti ki majal tɔ. ² NJé ndo nɛ je ki ngom ki njé kədi kəm dije ki ta ki nda tade nɛ, ki mede uwə-de ki ta dɔ majal ti al, a ədi-de kadi buki-de wale. NJé ndo nɛ ki ngom ka kin əi dije ki mər ta ləde e ki tuji. ³ Ko dijee ka kin ɔgi kadi dije taai-naa, ta ɔgi kadi dije usoi nɛ je madi. Nə Luwə ində nɛ kuso je pəti mba kadi dije ki adi-e mede ki gəri ta ki rɔjeti, usoi nɛ je kin ki oyo ki ra. ⁴ Ki

[☆] 2:14 kilə ngirə nɛ je 2.7-22; 3.1-6

røjeti, ne je pæti ki Luwæ rade æi ne je ki maji. Ne ki kadi dæw mbati goto. Ke æ kadi kuso-e e ki oyo ki ra Luwæ. ⁵ Tado ta læ Luwæ, ki kæl ta ki Luwæ tæli ne je kin pæti ki kay njay ti.

⁶ Loki re ær gin ne je kin ki taga adi ngakøi je ooi ningæ, a i nje ra kilæ bææ ki maji læ Jøju Kirisi. A øji kadi i dæw ki ul røi ki ta je ki go ndil ti, ki ne ndo ki røjeti ki ingæ.

Pol ilæ dingæm me Timote ti

⁷ Maji kadi øsi su je ki kidæ ki kæme goto ngærængi. Øi su je ki øsi ta ta læ Luwæ. Indæ dæ røi ti kadi isi me bæl Luwæ ti. ⁸ Kindæ dæ rø ti mbata kingæ ne me ti, tæ ngædi ki kay je be kin maje e noø, næ ke æ, e ngay al. Ne ra ki go ndu Luwæ ti a ra maji ki dæw me ne je ti pæti. Tado a adi-je kaji ki dønangi ti ne ki e ki dæra ti. ⁹ Ta kin e ta ki røjeti ki maji kadi dije pæti taai ki me ki kare. ¹⁰ Røje ki j-isi j-adi kø, ki rø ki j-isi ji røi, e ki mbata meje ki j-indæ dæ Luwæ ti ki nje kisi kæm ba. E æ e nje kaji dije pæti ki dønangi ti ne, ki bo tæi, e njé ki adi mede Jøju Kirisi.

¹¹ E kin æ e ne ki kadi indæji dije æ indo-de tæ.

Ne ndaji mbata njé kadi-me je

¹² Adi dæw madi kidi mba ke ki i basa al. Næ kadi i ne ndaji mbata njé kadi-me je, me ta kæli ti, me pa njiyæi ti, me ndigi-naa ti, me kadi-me ti, ki me kay njay ti.

¹³ Kæte noø kadi m-re m-ingæ-i ti, m-ndæji kadi indæ røi ta tidæ makitibi ti læ Luwæ noø kosi je ti, ki ta køji ta ti, ki ta ndo dije ndu Luwæ ti. ¹⁴ Oti kadi ikidi kadi-kare ki Luwæ adi ki go me-maji ti lie kin. Adi ki go ræbi læ njé kæl ta je ki tæe ti, ki æli ta dæi ti, ki go ræbi læ ngatøgi je ki njé kær noø njé kaw-naa je, ki indæi jide dæi ti. ¹⁵ Maji kadi indæ røi ta kilæ ti kin ira ki me ki kare ba. Ira be kadi dije ooi kaw ki kæte læi taga ta kæmde ti. ¹⁶ M-ndæji kadi kæmi ædi dæ røi ti i wa, taa dæ ne ndo ti læi nim tæ. Uwæ tøgi ba me ti. Re ira be ningæ, a aji røi i wa taa a aji dije ki njé koo dæ ne ndo læi nim tæ.

5

Kal Timote ki rø njé kaw-naa je ti

¹ Oti kadi indangi dæw ki tøgi ki tøgi ngay, næ kadi æl-e ta ki ndui ki søl tæ bawi æ isi æl sie ta be. Ningæ ngan basa je ka, søbi kadi ira-de tæ ngakøi je ki me darø ti be tæ. ² Ira ki dæne je ki tøgi tæ køi je taa ngan mandi je tæ konani je be tæ. Ira ne je kin pæti ki mær ta ki ay njay noøde ti.

Njé ngaw koy je

³ Maji kadi indæ kæmi maji go njé ngaw koy je ti ki røjeti, ki dæw ki nje ra sæde goto. ⁴ Re nje ngaw koy aw ki ngane je æ se ngan kane je noø ningæ, søbi kadi, ngane je æ se ngan kae je ndoi ne ra ki go ræbi ti læ Luwæ dæ nojide je ti. Søbide kadi ooi go njé køji-de je tæki njé køji-de je ooi gode kæte kin be tæ. Tado ne ra ki be kin æ næl Luwæ. ⁵ Nje ngaw koy ki røjeti, e e ki dæw ki nje ra sie goto, ki isi ki karne ba, indæ mene dæ Luwæ ti par. Dækagilo je pæti, kondæ ki kada, isi æl ta ki Luwæ, dæje kadi ra sæne. ⁶ Næ nje ngaw koy ki isi ta koo maji rone ti me kaya ti ki ra, re a-n ki dæne ta noø ka, e dæw ki koy me ndil ti. ⁷ Indo-de ne je kin be, mba kadi isi ki dæde taa ki ta dæde ti al. ⁸ Re dæw madi oo go nojine je al, ki bo tøy, oo go dije ki me kæy ti læne al, e dæw ki ilæ kadi-me læne kæ. Dæw ki gær Luwæ al ka e soti ite bæy.

⁹ Onoi ndangi tæ nje ngaw koy ki bale asi kuti mehe al nim, taa ki taa ngaw kare ba al nim, mbø njé je ti ki njé kaw-naa je isi ooi gode. ¹⁰ Maji kadi dije gæri-e øji go kilæ rae ki maji. Maji kadi e dæw ki kæte e nje koti ngan je nim, nje ra mba je nim, nje toggi nja dije ki kay njay læ Luwæ nim[☆], e nje ra ki dije ki ne ki to tæe dæde ti nim. Taa e nje ra kilæ je ki maji ki go ræbi je ki dangi dangi nim tæ. ¹¹ Onoi kadi indangi tæ njé ngaw koy je ki røde to mbæl bæy me makitibi ti. Indangi tæde al tado loki bo taa dingæm ra-de ningæ, a iyæi kadi rø læde mba kun go Kirisi kæ, æ a taai ngaw. ¹² Ra-e ki be kin a re ki ta ki gangi dæde ti, tado naji ta kadi-me læde ki kæte kæ. ¹³ Ne ki rangi bæy a tæli njé dabi je. Ningæ kilæ rade

☆ 5:10 Lk 7.44

ki bo ngay e kilə lo mbə ki ta kəy lə dije par. Əi njé dabi je par al, nə indəi ta ba go dabi ti, taa əi njé kində gəngi də ta ti lə dije tə. Nə ki lagide al ka, iləi tade me ti. Ningə ta kəlde ka to biriri tə. ¹⁴ E mbata kilə ra je ki be kin ə, səbi kadi njé ngaw koy je ki rəde to mbəl bəy taai dīngəm ki rangi. Kadi oji ngan je ə indəi kəmdə go me kəy ti ləde tə mba kadi nje bə ingə rəbi əl-n ta ki mal dəje ti al. ¹⁵ M-əl ta kin be mbata njé ngaw koy je ngay ki rəde to mbəl bəy iləi kadi-me ləde kə ə uni go *Sata. ¹⁶ Re nje kadi-me ki dəne madi aw ki njé ngaw koy je me kəy ti ləne nōō ningə, səbi kadi e wa ngəm-de. Loki ra be ningə e nə koti ki əy ə un də njé kaw-naa je ti, kadi njé kaw-naa je rai ki njé ngaw koy je ki rəjeti ki dəw ki nje ra səde goto.

Njé kər nō njé kaw-naa je

¹⁷ Maji kadi ngatəgi je ki njé ra kilə maji dan njé kaw-naa je ti, ingəi kəsi-gon ki nə kīgə go ji ki asi ta kilə ləde gidi joo. Ki bo təy, e njé je ki isi adi rəde kə mba kəji ta, ki ndo dije ta lə Luwə. ¹⁸ Tado ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: «Dəw a də ndugidu ta mangi ti al, dəkagilo ti ki a njiyə də ko ti mba kadi kande tēē.» Taa makitibi lə Luwə əl bəy tə ə nə: «Maji kadi dəw ki nje ra kilə ingə nə kīgə go ji ki asi ta kilə ki ra[☆]» ¹⁹ Re dəw madi əl ta ki majal də ngatəgi ti, ə dije joo ə se mitə mai naje al ningə, oti kadi indigi sie də ti. ²⁰ Njé je ki rai majal, səbi kadi indangi-de ta kəm kosi je ti mba kadi ndəge je bəli.

²¹ M-ndəji ta kəm Luwə ti ki ta kəm Jəju Kirisi ti, taa ta kəm malayka je ti ki Luwə mbəti-de, kadi itəl rəi go ta je ti ki m-əli. Itəl rəi go ti ki kanji kun ki madi je ə kiyə njé ki nungi, ki kanji kər kəm dije dana. ²² Nə ki səbi kadi igər ə to kin: Oti kadi ində ji də dəw ti kalangi ba mba kadi təl nje ra kilə dan njé kaw-naa je ti. Maji kadi ində rəi-naa ti ki dəw də majal ti lie al. Ningə, i wa ay rəi njay də majal ti.

²³ NGa ningə, maji kadi ay man ki ndul wa kare ba par al, nə kadi ay kasi kandi nju ndəy ndəy mba kadi ra maji ki mōy ki mei ti ki ra adi rəi ta kati al ki dəkagilo je pəti kin. ²⁴ Dije madi je gin majal ləde to taga kəte bəy taa kadi ta ki gangi re dəde ti. Nə njé ki nungi, majal ləde to lo bəyō ti biti kadi ta ki gangi taa a ər ginde ndə ki gogi ti. ²⁵ Kilə ra je ki maji ka to be tə. Yə njé ki madi to taga pay pay. Ningə njé ki nungi, re yade to taga pay pay al ka, a toi lo bəyō ti ratata al.

6

Ta də bəə je ti

¹ Dije pəti ki adi mede ki əi bəə je, səbi kadi iləi dəde gin təgi ti lə bade je. Iləi dəde gin təgi ti lə bade je mba kadi dəw əl ta ki mal də tə Luwə ti al, taa də nə ndo ti ki ji ndo səsi kin al tə. ² E go ti al kadi bəə je ki bade je adi mede Luwə, uni girə də ke ngakonaa me ta ti lə Luwə ə mbati kadi iləi dəde gin təgi ti lə bade je. Kede ngakonaa me ta ti lə Luwə ka kin ə səbi kadi rai kilə adi-de ki kəte nōō bəy, tado e ngakode je ki njé kadi-me je ə isi rai kilə adi-de.

Njé nə ndo je ki ngom ki ra ta nə kingə

³ Ta ki m-aw tə m-əli kam, e ta ki səbi kadi indo dije ə indəji-de kadi rai kilə. Re dəw madi ndo dije nə ki rangi, ə iyə go rəbi ta ki rəjeti lə Bəbe ləje Jəju Kirisi, ki go rəbi nə ndo ki go kadi-me ti ləje kin ningə, ⁴ e dəw ki kun də ta təl-e, taa e dəw ki isi day tə. Nə ki gər e ta ki naji ki to rəe ti tə mōy. E nje sangi ta me ta ki naji ti də ta je ki ndade goto. Ningə lo kin ə, jangi je, ki gaki-naa je, ki taji-naa je, ki ta ki tətəi də-naa ti je tēēi ti. ⁵ Ta ki naji ki gine gangi al, mbō dije ti ki ku dəde goto, ki ngon gir ta ki ndəy ki əji də ta ki rəjeti goto dəde ti, tēē lo kin ti nōō. Ningə məri kadi, kadi-me Luwə e rəbi kingə nə. ⁶ Təki rəjeti, kadi-me Luwə e nə kingə ki bo ngay, re dəw ra rənəl də nə ti ki to me jie ti. ⁷ Təki ji re-n me duniyə ti ki jije kare, be tə ə j-a ji təl-n ki jije kare. ⁸ E be ə, re j-ingəi nə kusoje ki kibi rəje ningə, kadi ji ra rənəl də ti. ⁹ Dije ki sangi kadi n-təli njé nə kingə ki ngay ki rəbi je ki dangi dangi, osi me gum nə na ti. Osi me gum ti ki go rəbi ra ta nə ki to mbə, ki ki majal, ki aw ki dije me nə ti ki majal, ki me tuji ti. ¹⁰ Tado ra ta la e ngirə majal je pəti. Njé ki

☆ 5:18 Dətərənom 25.4; 1Kər 9.9; Mt 10.10; Lk 10.7

madi uni rōde ba pəti indəi ta sangi la ti, adi ndəmi say go rəbi kadi-me ti. Ningə əi je wa adi kə ndilde.

Rə rə ki maji

¹¹ Nə i ki i dəw lə Luwə, ay gədi ne je ti kin ki rangi, səbi kadi isa rəbi ne ra ki dana, ki bəl Luwə, ki kadi-me, ki ndigi-naa, ki kore me, ki səl ləm. ¹² Irə rə ki maji ki əji də kadi-me, uwə kaji ki to ratata kin səm, tadə Luwə bari mba kadi igər ta kaji kin, dəkagilo ti ki un ndui taa ima-n naji ki maji də ti nə kosi dije ti. ¹³ M-ndəji ta kəm Luwə ti ki nje kində ne je pəti, taa ki nə Jəju Kirisi ki un ndune ki taa man naji ki rəjeti nə Pəsi *Pilati ti[☆], ¹⁴ kadi ingəm go ndu-kun ki ingə kin maji, me kay njay ti ki kanji ta madi dəi ti biti kadi Babe Jəju Kirisi təl re-n. ¹⁵ Babe Jəju Kirisi a re dəkagilo ti ki Luwə əji,

Luwə ki nje maji-kur, ki e ki karne ba e ba rəne,

E NGar lə ngar je ki Babe lə bəbe je,

¹⁶ E ki karne ba e nje koy al,

isi me kunji ti ki dəw asi kadi tēē kadi ti al.

Dəw kare ki dənangi ti ne ki oo-e ki kəmne goto.

Dəw ki asi koo-e goto.

Təba ki təgi ki to biti ki nə ti e yəe! Amen!

Ta ki əji də njé ne kingə je

¹⁷ Əl njé ne kingə je ki dənangi ti ne kadi indəi gude al. Əl-de kadi uwəi kul ne kingə je ki a tuji kin al, nə kadi uwəi kul Luwə ki nje kadi-je ne je pəti ki to mbar mbar, jie əy al, mba kadi j-isi-n me rənəl ti. ¹⁸ Əl-de kadi rai maji, kadi ne kingəde e kilə ra ki maji. Ningə kadi əi dije ki jide əy al, kadi kəki ne kingə je ləde ki dije ki rangi. ¹⁹ Re rai be ningə, isi kawi ne maji je ləde indəi lo ngəm ne ti ki maji ki ngə mba ndə ki lo ti ti, kadi ingəi kaji ki rəjeti.

Ta ki dəbəy ti ki kuwə ji-naa

²⁰ I Timote, səbi kadi uwə go ndu Luwə kin səm. Əsi rəi kə kadi ta je ti ki kəl ki ndae goto, ki əsi ta ta lə Luwə, əsi rəi kə kadi ta je ki naji ti ki go ne gər ti ki ngom ki dənangi ti ne. ²¹ Dije madi uwəi kul ne gər kin, adi ndəmi go rəbi kadi-me ləde.

Kadi me-maji lə Luwə e naa ti səsi. Amen!

☆ 6:13 Jə 18.36-37; 19.11

Makitibi ki kɔ̄ joo ki Pol ndangi adi Timote

Ta ki dɔ makitibi ti ki kɔ̄ joo ki Pol ndangi adi Timote

Makitibi ki kɔ̄ joo ki Pol ndangi adi Timote kin, ndange Rom ti, loki to-n ta kɔ̄ ti me kəy dangay ti (1.17; 2.9). E dəkagilo ki madi-kilə je lə Pol tusi-e iyəi-e (4.10, 16). Pol e ta təl ta kilə ti ləne (4.6), ə ndangi makitibi adi madi-kiləne ki ngay Timote, ade-n ngan ndu je ki dɔbəy ti (1.2). Makitibi ki kɔ̄ joo ki Pol ndangi adi Timote kin a e dɔbəy makitibi lə Pol ki ndangi.

Kilə ngirə ta ti, nje kaw kilə Pol, ra oyo Luwə mbata kadi-me ki ndigi-naa ki to me Timote ti. NGa ningə, ɔ̄ji-n dɔ kɔ̄ ki a ingə bəə kilə je lə Luwə lo ti ti, ki rɔ̄ ki a ingə-de me kilə kilə mbə Poy Ta ki Maji ti lə Kirisi, Pol ilə dingəm me Timote ti kadi uwə tɔ̄gine ba, rɔ̄ tə asigar lə Jəju Kirisi ki a dɔ njane ti (1.3-2.13). Dəje kadi ɔ̄si rəne ngərangi kadi dije ti ki njé ge ta ki maji ki ndae goto, ki njé tidə ta je ki galala ki ɔ̄si ta Poy Ta ki Maji. Pol ndəji Timote kadi oo dɔ njane n-e Pol, ningə kadi ində kəme go nɛ ndo ti ki rɔ̄jeti ki n-ade (2.14-4.5). Ta təl ta ta ti, Pol əl ta ki dɔ rəne ti ɔ̄ji-n dɔ dəkagilo ki ngə ki e me ti, ningə iyə ta ra oyo Babe Luwə ki isi ində kəme gone ti me kɔ̄ je ti kin, al (4.6-22).

Nje kaw kilə Pol rɔ̄ rɔ̄ ki maji mba ta lə Luwə, biti təl tae (4.7). NGa ningə, sɔ̄bi kadi njé kadi mede Kirisi, rɔ̄i ko rɔ̄ lə Pol kin, ki kanji bəl. Kadi rɔ̄i ki kadi-me, ki kore me, ki ndigi-naa, taa ki kuwə tɔ̄gi ba tɔ̄.

Kuwə ji-naa

¹ Mi Pol ki nje kaw kilə lə Jəju Kirisi ki go ndigi ti lə Luwə. Kilə ram e mba kadi m-ilə mbə ta kaji ki Luwə un ndune adi dɔ̄ ti ki takul kində rɔ̄ naa ti ki Jəju Kirisi. ² M-ilə ki makitibi kin madi j̄ Timote[☆] ki j̄ ngon ndigi ləm. M-uwə jii ə m-dəji kadi me-maji ki koo kəm-to-ndoo ki kisi-maje lə Luwə ki Bawje əi ki Babe ləje Jəju Kirisi e səi naa ti.

Pol ra oyo Luwə

³ M-ra oyo Luwə ki m-isi m-ra kilə made ki ngame ki ay njay tək̄i kam je[☆] rai kəte be tɔ̄. Kondə ki kada loki m-isi m-əl ta ki Luwə ningə, mem ole dɔ̄i ti. ⁴ Loki mem ole dɔ̄ nɔ̄ ti ləi[☆], bɔ̄ koo-i ra-m ngay mba kadi rənəl ləm rosi. ⁵ Mem ole dɔ̄ kadi-me ti ləi ki rɔ̄jeti. Kadi-me kin j̄ rɔ̄ kai Loyisi ti ki bəlme bəy taa to rɔ̄ kɔ̄i Enisi ti tɔ̄. M-badi al kadi kadi-me kin e ngamei ti tɔ̄.

Pol dəji Timote kadi ingə kɔ̄ səne mbata Poy Ta ki Maji

⁶ MBata kin ə, m-ole mei dɔ̄ ta ti kin kadi ində kəmi maji go kadi-kare ti lə Luwə ki ingə ki go me-maji ti lie, loki m-ində jim dɔ̄i ti. ⁷ Tək̄i rɔ̄jeti, NDil ki kay njay ki Luwə adi-je, e NDil bəl al, nə e NDil ki rosi ki tɔ̄gi ki ndigi-naa. Taa e NDil kində dɔ̄ rɔ̄ ti tɔ̄. ⁸ Adi rɔ̄i səl̄i mba ma naji dɔ̄ Babe ti ləje al. Taa adi rɔ̄i səl̄i dəm ti, mi ki mi kəy dangay ti mbata lie kin al tɔ̄. Nə kadi ingə kɔ̄ səm mbata Poy Ta ki Maji ki go tɔ̄gi ti ki Luwə adi. ⁹ Luwə ki aji-je ə bar-je, mba kadi kisi ki dɔ̄ taa ləje e kisi ki dɔ̄ taa ki ay njay. Ra nɛ kin be mba kilə rajə je al, nə e ki go ndigi ti ki go ki me-maji ti lie. Me-maji kin Luwə adi-je me Jəju Kirisi ti kəte bəy taa kadi ində duniya. ¹⁰ Me-maji ka kin j-oi ki kəmje ngəsine ki takul re lə Nje kaji-je Jəju Kirisi. E ə təl koy nɛ ki kare ti. Ningə ki takul Poy Ta ki Maji, ra adi ji gəri kaji ki kisi kəm ba ay njay njay tɔ̄. ¹¹ E ki mbata Poy Ta ki Maji kin ə Luwə ində-m tə nje kilə mbə nim, nje kaw kilə nim, taa ki nje ndo nɛ dije nim tɔ̄. ¹² E kin ə, e gin kingə kɔ̄ ləm ki ngəsine kin. Nə rəm səl-m dɔ̄ ti al. Tək̄i rɔ̄jeti, m-gər Luwə ki m-ində mem dɔ̄e ti kin bəti. M-gər maji kadi tɔ̄gi Luwə asi naki kadi ində kəmne go nɛ ti ki adi-m biti dɔ̄bəy ndo ti. ¹³ Nɛ ndo ki ingə rəm ti, un tə nɛ ndaji me kadi-me ti ki me ndigi-naa ti ki Jəju Kirisi

☆ 1:2 Knjk 16.1 ☆ 1:3 Plp 3.4-5 ☆ 1:4 1Tim 1.3

adi-je me kində rə naa ti sie. ¹⁴ Ingəm go ne ndo ki adi-ni ki takul NDil Luwə ki isi meje ti kin maji.

Kuwə rə ba lə Onəsipər

¹⁵ Igər kadi njé ki dənangi Aji ti mbati mi. Pijəl əi ki Ermojən əi mbođe ti tə. ¹⁶ Ki əji də Onəsipər, kadi ra maji lə Babe e də me kəy ti lie. Təki rəjeti, ilə dīgəm mem ti taa taa. Taa rəe səl-e dəm ti me keem kəy dangay ti kin al tə. ¹⁷ Dəkagilo ki tēē Rom ti taa ə, sangi-m ki rə ki tī kati kadi ingə-m. ¹⁸ M-kəy Babe Jəju kadi adi Babe Luwə oo kəm-to-ndoo lə Onəsipər ndə gangi ta ti. Taa i wa ki dəi, igər itə ndəgi dije pəti, kilə je pəti ki Onəsipər ra adi-m dənangi Epəji ti.

2

Nje rə lə Kirisi ki maji

¹ I ngonm Timote, maji kadi uwə təgi ba me me-maji ti ki j-ingəi ki takul kində rə naa ti ki Kirisi kin. ² Ningə ne ndo ki ingə rəm ti ta kəm kosi dije ti, maji kadi indo dije ki dana ki asi naki kadi əi je ka, uni ndoi dije ki rangi kəte tə. ³ Ingə kə səm tə nje rə ki maji lə Jəju Kirisi. ⁴ Nje rə madi dan njé rə je ti ki ge kadi n-nəl ki bo ki dəne ti, ki ində rəne ta ne je ti ki rangi yo goto. ⁵ Nje kəy ngədi ki a ingə ne kingə go jine re ay ngədi ki go ndu-kun ti al goto. ⁶ Nje ndər ki nje ra kilə ki təgine ə a ra rənəl də kandi ko ti kəte. ⁷ Maji kadi imər ta də ta ti ki m-əli kin maji ningə, Babe a adi tər kadi igər-n ndəgi ne je pəti tigə.

Adi mei ole də Jəju Kirisi ti

⁸ Adi mei ole də Jəju Kirisi ti ki e gin ka ti lə *Dabidi, Jəju Kirisi ki i taa dan njé koy je ti ki go Poy Ta ti ki Maji ki m-isi m-ilə mbeə. ⁹ E ki mbata Poy Ta ki Maji wa kin ə, m-isi m-ingə-n kə. Dəəi-mi ki kulə gindi tə dəw ki nje təl dəw be. Nə ta lə Luwə dəw ki asi dəə-e goto. ¹⁰ Be ə, m-tigə tam njaki də ne je ti pəti mbata njé je ki Luwə mbəti-de, mba kadi əi je ka, ingəi kaji ki e me Jəju Kirisi ti, naa ti ki kosi-gon ki ratata tə. ¹¹ Ta ki m-a m-əl kam e ta ki rəjeti:

Re j-oyi naa ti ki Kirisi ə,
J-a j-isi kəm ba naa ti sie tə.

¹² Re j-uwəi təgije ba sie ə,
J-a j-əi be naa ti sie tə.

Re j-ə nə ji gəri-e al ə,
E ka a ə nə n-gər-je al tə.

¹³ Re je j-a də njaje ti al ə,
E a də njane ti.

Tadə a naji ta gər rəne al ratata.

Nje ra kilə ki rəe səl-e al

¹⁴ Maji kadi inay ki lo kole mede də ta je ti kin taa taa. Ki nə Luwə ti, əl-de ki təgi mba kadi gaki-naa də ku ta je ti ki ndade goto kin al. E kin a ra ne madi al, nə a tuji dije ki njé ko dəe tə tuji yo. ¹⁵ Ində də rəi ti kadi itēē nə Luwə ti tə dəw ki asi, nje ra kilə ki rəe səl-e də kilə ti lie al, ki ilə mbe Poy Ta ki Maji ki rəjeti lə Luwə ki go rəbe ti. ¹⁶ Imbati ta ki naji je ki ndade goto ki əsi ta kadi-me. Təki rəjeti, njé je ki ta je ki be kin nəl-de, ndəde ngal ki Luwə par par. ¹⁷ Ne ndo ləde to tə do bay ki aw ki kəte kəte kin be. Iməne[☆] əi ki Piləti əi mbo dije ti kin tə. ¹⁸ Əi say kadi ta ti ki rəjeti. Ningə əli əi nə, njé koy je i taa lo koy ti ngata. E be ə, tuji ki kadi-me lə njé ki nə je. ¹⁹ Be ka, ngirə kəy ki ngə ki Luwə ində isi lo kise ti. Luwə ndangi ta je kin də ti ə nə: «Babe gər dije ki əi yəe je bəti, ningə maji kadi dəw ki ra ki ə nə n-e yə Babe, kadi ay say kadi majal ti.» ²⁰ Me kəy ki bo ti, dəw a ingə ne ra kilə je ki ra ki or ə se ki ningə kasi par al, nə a ingə njé ki madi je ki rai-de ki kagi ə se wanji tə. Njé je ki nə je, e ki mba ra kilə ndə madi je par. Njé je ki nungə, e ki mba ra kilə ki ndə je pəti tə. ²¹ Re dəw madi ay rəne njay də majal je ti kin ə, a to tə ne ra kilə

☆ 2:17 1Tim 1.20

kɔsi-gon, ki kində ta dangi, ki ndae to ti mbata ɓae, ki kində dɔ dana mbata kilə je pəti ki maji.

Nje ra kilə lə Babe

²² Maji kadi ɔr rɔi kɔ me ngur darɔ ti ki dɔkagilo basa ti. Isangi rəbi ra ne ki dana, ki kadi-me, ki ndigi-naa, ki kisi ki naa maje, ki njé je ki isi əli ta ki Babe ki me ki ay njay. ²³ Imbati ta ki naji je ki to mbə ki ndae goto. Ta ki naji je ki be kin a re ki gaki-naa. ²⁴ Təki rɔjeti, dəw ki nje ra kilə ɓəə kadi Babe, e dəw ki a gaki dije al, nə e dəw ki a ɔji ndigi-naa ləne ki rɔ dije ti pəti nim, dəw ki asi ndo ne dije nim. A e dəw ki a isi dɔ ta ti tɔ. ²⁵ Ki mindi ki səl ləm ə a tur-n ta dije ki njé kɔse ta. Dɔmaji ə Luwə a ra adi tui kalde mba kadi tɛɛi me gər ta ki rɔjeti ti, ɓa a təli uni angal ki maji gogi. ²⁶ A tɛɛi me gum je ti lə su ki uwə-n-de dangay ti, gin tɔgine ti mba kadi rai ndigi lie.

3

Ne je ki a rai ne dɔbəy ndo je ti

¹ Maji kadi igər təkɪ me ndo je ki dɔbəy ti, kagi lo je ki ngə a rəi. ² Dije a təli njé ra ta ne, njé ndigi la. A əi njé kində gude, njé kun dɔde taa, ki njé kəl ta ki mal dɔ tɔ Luwə ti. A əi njé təl rɔde go ta ti lə njé koji-de je al. Ningə, a asi kadi rai oyo Luwə al tɔ. Taa a iləi koji dɔ ne je ti lə Luwə al tɔ. ³ Koo to dəw a goto rɔde ti, koo kəm-to-ndoo a goto rɔde ti, a əli ta ki rɔjeti al dɔ-naa ti, pa njiyəde a ale mba. A əi njé təl ne ki kanji koo kəm-to-ndoo, taa a əi njé kɔsi ta ne ra ki maji tɔ. ⁴ A əi njé kun dɔ-naa, njé ra ne ki dɔ gu ti, kun dɔ taa a təl-de njé kəm tɔ je ti. A ndigi rənəl ki duniyə ti itə Luwə. ⁵ A ɔji gidi rɔde ti təkɪ n-əi njé ɓəl Luwə, nə təkɪ rɔjeti, naji ta gər tɔgi kadi-me. ɔr rɔi kɔ kadi ko dije ti ki be kin. ⁶ MBɔ ko dije ti kin, a ingə njé je ki isi uri me kəy ti lə dəne je ki njé tɔgi goto, uwəi-de me gum je ti ləde. Əi dəne je ki majal dum dɔde, adi iyəi rɔde adi ngur darɔ je ki dangi dangi. ⁷ Isi ta ndo ne je ti ki dɔkagilo je pəti, nə lo kadi asi tɛɛi me gər ta ti ki rɔjeti goto ratata. ⁸ Təkɪ dɔkagilo ti ki kəte, Janəsi əi ki Jambirəsi ɔsi ta *Moji ka kin ə[☆], njé je kin ka ɔsi ta, ta ki rɔjeti tɔ. Əi dije ki ne gər ləde aw səde me ne ra ki majal ti yo, taa kadi-me ləde ka, ndae goto tɔ. ⁹ Lo kaw kəte ləde ki ngay a goto, tadɔ dije a gəri ne rade je ki majal təkɪ ndo je ti ki kəte, dije gərii ne ra je ki majal lə Janəsi əi ki Jambirəsi ka kin be tɔ.

Pol ndəji Timote kadi ngəm go ne ndo ki ingə rəne ti

¹⁰ Nə j, ində kəmi o-m me ne je ti pəti: me ne ndo ti ləm, me pa njiyəm ti, me kɔji ta ra je ti ləm, me kadi-me ti ləm, me kisi dɔ ti ləm, me ndigi-naa ti ləm, taa me kuwə tɔgi ba ti ləm tɔ. ¹¹ Igər rəbi ki dije indəi kəm-ndoo ki mbata Poy Ta ki Maji, ki kɔ je ki ngay ki m-ingə me ɓe bo ti ki Atiyosi, ki Ikoniyəm, taa me ɓe ti ki Lisitir tɔ[☆]. Təkɪ rɔjeti m-ingə kɔ ngay wa, nə taa taa, Babe isi ɔr-m me ne je ti kin kɔ. ¹² Təki rɔjeti, dije pəti ki gei njiyə me ɓəl Luwə ti ki takul kində rɔ naa ti ləde ki Jəju Kirisi a ingəi kɔ. ¹³ Nə dije ki njé me ndul, ki njé ndo te je a awi kəte kəte me majal ki ra ti par par. Me kilə rade je ti, a ədi ndəgi dije təkɪ əi je wa ka dije ki rangi ədi-de be tɔ. ¹⁴ Nə ki ɔji dɔi, maji kadi uwə go ne je pəti ki indo ə itaa tə ne je ki rɔjeti kin səm. Tadɔ igər dije ki ingə ne ndo kin rɔde ti ɓəti[☆]. ¹⁵ Dɔkagilo ki ito ki dui ba ɓəy ə igər ta je ki ndangi ki ay njay lə Luwə kin. Ta je kin a asi kadi-ni ne gər ki rɔjeti, ki a tɛɛ səi kaji ti ki takul kadi-me Jəju Kirisi. ¹⁶ Tadɔ makitibi ki ndangi lə Luwə pəti, Luwə to NDilne ki ay njay səm ti. Ningə ndae to ti mba ndo ne dəw, mba kadi ɔji dəw adi mbati ne ra ki majal, mba kər dəw ta rəbi, taa mba ndo ne dəw mba kadi pa njiyə e go ndigi ti lə Luwə tɔ. ¹⁷ E be mba kadi dəw lə Luwə e ki kasi naa bərəre me ne je ti, mba kadi ra-n kilə je pəti ki maji.

4

Kilə mbə Poy Ta ki Maji

☆ 3:8 Tɛɛ ki taga 7.11, 22 ☆ 3:11 Knjk 13-14 ☆ 3:14 1.5; 2.2

¹ E be ə, ta kəm Luwə ti ki ta kəm Jəju Kirişi ti ki a gangi ta dō dije ti ki isi ki dōde taa ə se njé koy je, ki mbata təl re lie ə se kōbe lie, ² m-dəji kadi ilə mbe Poy Ta ki Maji kin par par, dōkagilo ti ki maji ə se ki majal. Ər dije ta rəbi, ikəl dō hal ti ki majal, ilə dīngəm me dije ti ki takul ne ndo ləi, ki kisi dō ti ki kanji kiyə tae. ³ Tado dōkagilo a re nō kadi dije a mbati ne ndo ki rōjeti, ə a rai ne je ki go me ge je ti ləde. A sangi njé ndo ne je ngay ki a gugi dōde wuki mba kadi ndoi-de ne je ki mbide ndigi koo. ⁴ A uti mbide dō ta ti ki rōjeti, ə təli rōde go su ki kidə ti yo. ⁵ Nə j, maji kadi ində dō rōi ti me ne je ti pəti. Uwə rōi ba me kō je ti. Maji kadi ira kilə kilə mbe Poy Ta ki Maji ləi kin maji. Ində kəmi go ra kilə bəə ti lə Luwə maji tō.

Pol təl ta ngōdi

⁶ Ki oji dəm, dōkagilo re kadi m-ilə rəm kadi-kare ti m-adi Luwə ngata. Dōkagilo koy ləm re nga. ⁷ M-rō rō ki maji, m-təl ta ngōdi ləm, m-ngəm go kadi-me ləm. ⁸ NGōsine, ne kigə go ji njé təti rō je, adi e ne ra ki dana ki a to ratata isi ngəm-m. Bəbe ki e nje gangi ta ki dana, a adi-m ndō dangi ta ti. A adi-m mi par al, nə dije pəti ki ndigi təl-e, ə isi ngəmi ndəe kərəngi.

Poy ta je ki dōbəy ti

⁹ M-dəji kadi ində dō rōi ti, ə re kalangi ingə-m. ¹⁰ Tado Dəmasi iyə-m kō, ə aw Təsaloniki ti, mbata ne maji je ki dōnangi ti, ki dōkagilo ti ki bone uwə me. Kirəsasi aw dōnangi Galasi ti. Ningə Titi aw Dalmasi ti tō[☆]. ¹¹ Luki ki karne ba par ə e səm ne. Ire ki Marki kəmi ti adi-m tado a ra səm maji ngay me kilə bəə ti ki e jim ti[☆]. ¹² M-ilə Tisiki me be bo ti ki Epəji[☆]. ¹³ Dōkagilo ki a re ə, un kibi kul ləm ki m-iyə me kəy ti lə Karpusi, me be ti ki Tirowasi[☆] kin jii ti ire-n adi-m. Əy makitibi je ləm jii ti tō. Ki bo ngay, e makitibi nda je kin. ¹⁴ Aləgijandir[☆] ki kōdi kō ne je adi-m kō ngay, nə Bəbe a ige ki go kilə rae ti. ¹⁵ j ka, maji kadi ində kəm-kədi dō rōi ti rōe ti tō, tado mbati ta je ləje ki tōgine ngay. ¹⁶ NDō gangi ta ti ləm ki dōsəy, dəw kare ki re a gom ti goto, dije pəti iyəi mi kō. Ningə kadi Luwə tidə majal kin dōde ti al. ¹⁷ Nə Bəbe e səm naa ti. E ə adi-m tōgi mba kadi m-ilə-n mbe Poy Ta ki Maji lie m-təl tae, mba kadi dije pəti ki əi *Jipi je al ooi dəe. Luwə ə ər-m kō ta bəl ti. ¹⁸ Bəbe a ər-m kō ta ne je ti ki majal pəti. Ningə a aji-m mbata kōbe lie ki dōrə ti tō. Tōji e lie ki dōkagilo je ki dōkagilo je! *Amen.

Kuwə ji-naa ki dōbəy ti

¹⁹ Uwə ji Pirişika nim, Akila nim adi-m. Taa uwə ji dije ki me kəy ti lə Onəsipər tō[☆]. ²⁰ Erasi nay be bo Korəti ti. Tiropim e ki moy adi m-iyə Mile ti[☆]. ²¹ Isangi rəbi kadi ire kəte nō nay kul ti. Ebulu, ki Pudasi, ki Linusi, taa Kilodiya ki ndəgi ngakō je je pəti uwəi jii.

²² Kadi Bəbe e səi, ningə kadi me-maji lie nay səsi pəti tō.

☆ 4:10 Kol 4.14; Plm 24; 2Kor 8.23; Gal 2.3; Tt 1.4 ☆ 4:11 Knjk 12.12, 25; Kol 4.10 ☆ 4:12 Knjk 20.4; Ep 6.21-22; Kol 4.7-8 ☆ 4:13 Knjk 20.6 ☆ 4:14 1Tim 1.20 ☆ 4:19 Knjk 18.2; 2Tim 1.16-17 ☆ 4:20 Knjk 19.22; 20.4; 21.29; Rm 16.23

Makitibi ki Pol ndangi adi Titi

Ta ki do makitibi ti ki Pol ndangi adi Titi

Titi ki Pol ndangi makitibi ade kin e Jipi (Gal 2.1-3). Titi e ki kare dan madi-kilə Pol je ti. E e ə ilə rone nangi ra adi Pol əi ki njé kaw-naa je ki Korəti ti təli iləi noji naa ti (2Kor 7.6-16). Pol ndangi makitibi kin adi Titi loki Titi e do dər ti ki Kirəti. Pol ade kilə kadi ində kəmne go njiyə maji ti lə njé kaw-naa je ki Kirəti ti (1.5).

Lo kilə ngirə ta ti, Pol əl Titi ne ki uwə mee ə ndangi-n makitibi kin ade (1.1-4). Go ti, əl-e ne je ki səbi kadi dəw oo rə njé kər nō njé kaw-naa je ti (1.5-16). Ta ki re go ti, Pol adi Titi ta kəji oji-n do buti dije je ki dangi dangi ki toi dan njé kaw-naa je ti, kadi ində kəmne gode ti. Adi e dīgəm je ki tōgi, ki dəne je ki tōgi, ki ngan basa je, ki ngan mandı je ki səbi kadi dəne je ki tōgi a indəi kəmde gode ti, ki bəə je (2.1-15). Go ta kəji ti, Pol oji Titi rəbi kilə lə njé kun go Kirisi ki səbi kadi oji-de adi rai, kadi isi ki naa ki lapiya ki kanji gangi-naa (3.1-11). Pol təl ta ta ləne ki ngan ndu je ki kadi ra ki Titi me kilə ti nim, ki ta kuwə ji-naa nim tō (3.12-15).

Ta ki to me makitibi ti ki Pol ndangi adi Titi kin, e ta ki un njé kaw-naa je pəti, bi e ta ki dəkagilo ti lə Titi par al. Ta do kində-naa do kilə ti ki goe goe do njé kaw-naa je ti, ə se kində kəm go njé kaw-naa je ti kadi njiyəi maji, ki ta ki do pa njiyə njé kər nō njé kaw-naa je ti, ki kilə ki səbi kadi njé kaw-naa je wa rai kin, e ta ki səbi do njé kaw-naa je pəti ki lo je ti ki dangi dangi.

Kuwə ji-naa

¹ Mi Pol ki bəə kilə lə Luwə, mi ki nje kaw kilə lə Jəju Kirisi ə m-ndangi makitibi kin. Mi nje kaw kilə mba kadi dije ki Luwə mbəti-de adi mede. Taa kadi m-oji-de kadi gəri ne ki rəjeti ki go ndu Luwə ti tō. ² Be mba kadi indəi mede do kaji ti ki bitı ki nō ti, ki Luwə ki nje ngom al, un mindine adi-je do ti kəte nō ne je ti pəti. ³ Luwə oji ta lə ne adi dije gəri ki takul kiyə ki iyə jim ti kadi m-ilə mbəe dəkagilo ti ki e wa oji. M-ilə mbəe ki go ndıgi ti lie e ki Nje kaji-je.

⁴ M-ndangi makitibi kin m-adi i Titi[☆] ki i ngonm ki rəjeti. I ngonm ki rəjeti me kadi-me ti, ki je kare ba do ti. Kadi me-maji ki kisi-maje lə Luwə ki Bawje əi ki Jəju Kirisi ki Nje kaji-je e səi naa ti.

Kilə ki kadi Titi ra me be ti ki Kirəti.

⁵ M-iyəi gogi dənangi ti ki Kirəti mba kadi tə itəl ta kilə je ki nay. Ningə kadi ində ngatōgi je do njé kaw-naa je ti me be bo je ti kare kare pəti. Ində-de ki go kəji ti ki ndo ki m-ojii. ⁶ Ningə səbi kadi dəw ki ngatōgi e dəw ki ta goto dəe ti, e ngaw dəne ki kare ba, kadi e dəw ki ngane je əi njé kadi-me je, ki kadi dəw ində ta dode ti oji do hal ki majal ə se do ngə al. ⁷ Səbi kadi nje kər nō njé kaw-naa je e dəw ki ta goto dəe ti, mbata e nje ngəm ne lə Luwə. Kadi e nje tō rə al, e nje wongi al, e gō kasi al, e nje rə al, taa kadi e nje ge ne ki go rəbi ti ki dana al, al tō. ⁸ Səbi kadi e nje ra mba, kadi e nje ge ne ra ki maji, e nje kəl ta ki go rəbe ti, e dəw ki dana, e dəw ki ay njay, e nje kuwə rone gin tōgine ti. ⁹ Maji kadi uwə rone ngame ta ti ki rəjeti, ki aw naa ti ki ne ndo ki ingə. Lo kin ti, a asi kadi ilə dīgəm me ndəgi dije ti ki ne ndo ki rəjeti. Taa a asi kadi oji njé je ki isi ndoi ne je ki rangi kadi gəri təkı ndəmi rəbi tō.

¹⁰ Dije ngay dan *Jipi je ti əi njé mbati təl rəde go ta ti ki rəjeti, isi tidəi ta je ki biriri, isi ədi dije ki ta ki ndae goto. ¹¹ Adi uti tade do ta je ti ləde. MBata tui do dije me kəy je ti ngay ki ne ndo ki kadi dəw ndo al. Rai be mba kadi ingəi ne kingə ki go rəbe ti al ji dije ti. ¹² Dəw kare dande ti, adi e nje kəl ta ki tade ti əi je wa ə nə: «Dije ki Kirəti ti əi njé kəl ta ki ngom ki ndo je pəti, əi da je ki mande majal, əi njé ra ta mede, ki njé dabi je.» ¹³ Ningə

☆ 1:4 2Kor 8.23; Gal 2.3; 2Tim 4.10

ta ki əl kin e ta ki rəjeti, ə maji kadi indangi-de ki rə tji, kadi əi njé kadi-me je ki rəjeti. ¹⁴ Bi kadi təli rəde go su je ki kidə ti lə Jipi je ki go ndu-kun ti lə dije ki njé mbati ta ki rəjeti kam al. ¹⁵ Ki rə dije ti ki ayi njay, ne je pəti ayi njay tə, nə ki rə dije ti ki ayi njay al, ki dije ki njé kadi mede al, ne ki ayi njay goto rəde ti. Ne ki ayi njay goto rəde ti, tadə ne gər ləde, ki mede ki kadi uwə-de ki ta tuji. ¹⁶ Dije kin, əli tade ti təkə n-gəri Luwə, nə kilə rade naji ta gər-e. Əi njé ra ne ki to nje, əi njé tə rə je, asi kadi rai ne madi kare ki maji, al.

2

Ta də dije ti ki təgi, ki ngan basa je ki mandı je, ki bəə je

¹ Nıngə ki səbi dəi, maji kadi indo ne ki aw naa ti ki ne ndo ki rəjeti. ² Əl baw dıngəm je kadi əi dije ki njé kuwə rəde gin təgide ti, dije ki asi ta kəsi-gon, dije ki njé ra ne ki go rəbe ti, dije ki awi ki kadi-me ki təge to, kadi əi dije ki awi ki ndigi-naa mede ti, dije ki njé kore mede.

³ Əl kə dəne je kae ti wa kin be tə. Əl-de kadi pa njiyəde e pa njiyə dije ki ayi njay, kadi əi njé kəl ta ki majal də dije ti al, taa kadi əi go kasi je al tə. Nıngə, kadi əi njé ndo ne ki maji. ⁴ Maji kadi ndoi dəne je ki du kadi ndigi ngawde je ki ngande je. ⁵ Kadi əi njé ra ne ki go rəbe ti, əi njé ngəm rəde, əi njé kində kəmde go me kəy je ti ləde maji, əi dije ki maji, əi njé kilə dəde gin ngawde je ti. Re rai be nıngə, dije a əli ta ki mal də ta ti lə Luwə al.

⁶ Əl ngan basa je ki ngan mandı je tə, kadi awi ki hal ki maji me ne je ti pəti. ⁷ Nıngə jı wa ki dəi, səbi kadi jı ne ndaji me ne ra je ti ki maji mbata ti ləde. Kadi ne ndo ləi e ne ndo ki təgi gangi ki ndam goto me ti. ⁸ Kadi ta kəli e ta kəl ki ay njay, ki dəw asi kadi a əl yəne əsi-n kade al. Re ıra be nıngə, njé kəsi-je ta a gəri ne ki kadi rai al, kadi awi ki ta ki majal kare kadi əli dəje ti al.

⁹ Əl bəə je kadi iləi dəde gin təgi ti lə bade je me ne je ti pəti. Kadi bade je ıngəi maji rəde ti. Kadi naji ta bade je ti al, ¹⁰ taa kadi bəgi-de al tə. Kadi nayı-naa ki lo ka dana ti ki asi-naa bərəre, kadi bade je adi-de mede. Be ə, me ne je ti pəti, a adi-de kəsi-gon də ne ndo ti lə Luwə ki nje kaji-je.

Me-maji lə Luwə

¹¹ Luwə təji me-maji ləne, ki e gin kaji lə dije pəti ki taga wangi. ¹² Me-maji lə Luwə kin ndo-je kadi jı tusi ne ra ki go bəl Luwə ti al, ki ngur ne lə duniyə j-iyə kə. J-iyə kə mba kadi j-isi ki dəje taa dəkagilo ti ki bəne kin me njiyə ti ki go rəbi ti ki dana, ki təl rə go ndu Luwə ti. ¹³ Ji rai be taa kadi jı ngınəi maji ki j-ındəi meje də ti, kadi jı ngınəi ndo ki Luwə ləje ki bo, ki nje kaji-je Jəju Kırısı a tēe-n me təba ti ləne. ¹⁴ Kırısı ki un rəne adi ki mbata ləje, mba kadi gangi-n dəje ta ne ra ti ki majal pəti. Gangi dəje kadi jı təli dije lie ki kay njay. Dije ki kay njay, ki ıngəi bil me ne ra je ti ki maji. ¹⁵ E kin ə, e ne ki kadi indo dije, kadi ilə-n dıngəm mede ti. Təgi kər nə dije ki aw-n kin, kadi indangi-n-de ki rə ki ti kati. ıra adi dəw madi kidi al.

3

Pa njiyə njé kadi-me je

¹ Ole me njé kadi-me je kadi iləi dəde gin təgi ti lə ngar je ki njé kəbe je. Kadi təli rəde go ta ti ləde, nıngə kadi əi basi ta ra ne je ti ki maji maji pəti. ² Əl-de kadi əli ta ki majal də dəw madi ti al, kadi əi njé ge kəl al, kadi əi njé kilə noji naa ti, kadi dije pəti gəri səl ləm ləm ləde tə. ³ MBata je wa ka, kəte dəje goto, je njé təl rə go ta ti al, jı ndəm rəbi, je gin təgi ti lə ngur darə je, ki koo maji rə je ki dangi dangi. J-isi ta ra me ndul ti ki ta ndıngə ne ti, dije mbati je, taa je wa ka jı mbati-naa tə. ⁴ Nə loki Luwə ki nje kaji-je təji maji ki ndigi ləne ki taga mbata ti lə dije kin ə j-ıngə-n kaji. ⁵ Luwə aji-je ki go rəbi kilə raje je ki dana al, nə e ki go koo kəm-to-ndoo lie e wa. Aji-je ki ta rəbi lə man batəm koji ki sigi, ki ta rəbi lə NDilə ki təl-je dije ki sigi ti[☆]. ⁶ Luwə buki NDil ki kay njay kin dəje ti ki tae ba, ki takul Jəju Kırısı ki nje kaji-je. ⁷ Luwə buki NDil ki kay njay dəje ti ki go me-maji lie, mba kadi ər-n ta dəje ti. Ər ta dəje ti kadi jı ngınə-n kaji ki to bitı ki nə ti ki j-ındə meje də ti.

☆ 3:5 Jə 3.5

⁸ Ta kin ə e ta ki rəjeti. Ningə m-ndigi kadi a dō ti nga, mba kadi dije pəti ki adi mede Luwə, indəi rōde ta ne ra je ti ki maji maji. E kin ə e ne ki maji ki ndae to ti mbata lə dije pəti. ⁹ Ningə, ta ki naji-naa ti ki to mbə, ki kər gin noji je, ki gangi-naa, ki kəl-naa dō ndu-kun je ti kin, əi ne ki ndade goto, ə maji kadi əsi rəi ngərəngi kə kadide ti[☆]. ¹⁰ Dəw ki nje re ki gangi-naa dan njé kaw-naa je ti, maji kadi indər mbie nja kare, indər ki kə joo, ə re oo ta ləi al ningə, səbi kadi əse ngərəngi. ¹¹ Igər maji kadi dəw ki be kin, e dəw ki ndəm rəbi. Ə re nay ki lo ra majal ti ningə, isi gangi ta dō rone ti e wa.

Ta je ki dəbəy ti

¹² NDō ki m-a m-ilə Artəmasi ə se Tisiki[☆] wa, ə tēē rəi ti ba, kadi i kalangi ire ingəm Nikopolisi ti. Tadō m-ndigi kadi nay kul osi dəm ti Nikopolisi. ¹³ Maji kadi ində kəmi go Jənasi ti, ki nje gər rəbi gangi ta je əi ki Apolosi[☆] maji. Ira səde dō rəbi mba ti ləde. Ira səde kadi ne madi du-de al. ¹⁴ Maji kadi dije ki əi dije ləje, ndoi kaw kəte me ne ra je ti ki maji. Be ə, a gəri lo ra ki dije ki ne to rōde. Ningə, kisi ki dō taa ləde a e kare ki ndangi al tō.

¹⁵ Dije pəti ki əi səm naa ti ne uwəi jii. Uwə ji madije je, ki əi njé kadi-me je. Kadi me-maji lə Luwə e naa ti səsi pəti. Amen!

Makitibi ki Pol ndangi adi Pıləmǝ

Ta ki dǝ makitibi ti ki Pol ndangi adi Pıləmǝ

Pıləmǝ e dǝw kare ki tǝe ba ki adi mene Jǝju Kirisi. Ningǝ a e ki kare dan njǝ kaw-naa je ti ki Kolosi. Pıləmǝ e madi Pol (1). Aw ki bǝǝ kare ki tǝe nǝ Onǝjim, ki tǝǝ me kǝy ti lie ay. Ningǝ dǝw gǝr nǝ ki ra nǝ ǝ Onǝjim ay-n al nim, taa dǝw gǝr rǝbi ki ingǝi-naa ki Pol ki dǝkagilǝe ti nǝǝ kin to dangay ti kin al nim tǝ. Nǝ kare ba, j-ingǝ kadi Onǝjim tǝl nje kun go Kirisi. NGa ningǝ, Pol un ndune kadi n-ilǝ ki Onǝjim rǝ Pıləmǝ ti gogi. E be ǝ, ndangi-n makitibi kin ade kadi uwǝ Onǝjim ki rǝne ti. Kadi oo-e tǝ bǝǝ al ngata, nǝ kadi oo-e tǝ ngokǝe ki me kadi-me Kirisi ti.

Pol ilǝ ngirǝ makitibi lǝne ki ta kuwǝ ji Pıləmǝ nim, kuwǝ ji njǝ ki isi me kǝy ti lǝ Pıləmǝ nim (1-3). Ba go ti, ra oyo Luwǝ mbata tingǝ bil lǝ Pıləmǝ (4-7). Go oyo ki ra ti nga ba Pol indǝ nǝ dǝji lǝne ki mbata lǝ Onǝjim ki nǝ Pıləmǝ ti, tado Pol ndigi kadi Onǝjim tǝl aw rǝ bane ti gogi (8-22). Me ta kuwǝ ji-naa ti ki Pol tǝl-n ta makitibi lǝne kin, tidǝ tǝ dije ngay ki tǝde to me makitibi ti ki ndangi adi Kolosi je (Kol 4.10, 12, 14). J-a j-ingǝ tǝ dǝw tǝ Arsipi ki j-o tǝe Plm 2 tǝ Kol 4.17 tǝ kin. Dǝmaji ǝ e darǝ Onǝjim ǝ wa ǝ aw ki makitibi lǝ Kolosi je tǝ e ki ya Pıləmǝ tǝ.

J-ingǝ me makitibi ti ki Pol ndangi adi Pıləmǝ kin kadi ǝl-e ta ki mindi ki sǝl lǝm lǝm bi indǝ tǝgi dǝe ti al nim, taa maji tǝgi ki Pıləmǝ aw-n dǝ Onǝjim ti al nim tǝ. Nǝ kare ba, ole me Pıləmǝ tǝ, me dije pǝti ki a tidǝi makitibi kin tǝ dǝ ndigi-naa ti lǝ Kirisi ki a ra kadi ta ri ǝ to dan dije ti ka, a tǝli ilǝi noji naa ti me Kirisi ti.

Kuwǝ ji-naa

¹ Mi Pol ki mi dangay ti mbata Poy Ta ki Maji lǝ Jǝju Kirisi, naa ti ki ngokǝe Timote, j-ilǝ ki makitibi kin j-uwǝ-n jii i Pıləmǝ ki i madije ki ngay taa i madi-kilǝ je tǝ[☆]. ² J-uwǝ ji konanje Apiya, taa Arsipi ki e madi rǝ lǝje ki mbata lǝ Kirisi kin tǝ[☆]. Ningǝ j-uwǝ ji njǝ kaw-naa je ki isi me kǝy ti lǝi i Pıləmǝ tǝ. ³ Kadi me-maji ki kisi-maje lǝ Bawje Luwǝ ǝi ki Babe lǝje Jǝju Kirisi e naa ti sǝsi.

NDigi-naa ki kadi-me lǝ Pıləmǝ

⁴ M-ra oyo Luwǝ lǝm mbata dǝkagilǝe je pǝti ki m-isi m-ǝl sie ta ningǝ, mem ole dǝi ti i Pıləmǝ. ⁵ Tado m-o poyi kadi indigi ngan lǝ Luwǝ pǝti. Ki oji dǝ kadi-me ningǝ, adi mei Babe Jǝju Kirisi tǝ. ⁶ M-dǝji Luwǝ kadi kindǝ rǝ naa ti lǝi sǝje dǝ kadi-me ti tǝǝ ki kandi nǝ ngay. Kadi-me kin a tǝji kadi dije gǝri kilǝ je pǝti ki maji ki j-asi ra ki takul kindǝ rǝ naa ti lǝje ki Jǝju Kirisi. ⁷ NGokom, m-ingǝ rǝnǝl ki me-sǝl ngay ki mbata ndigi lǝi, tado ngan lǝ Luwǝ ingǝi me-sǝl ki go rǝbi ndigi lǝi kin.

Nǝ dǝji lǝ Pol mbata Onǝjim

⁸ E be ǝ, re m-ingǝ tǝgi ji Kirisi ti mba kadi m-ǝjii nǝ ki sǝbi kadi ira ka, ⁹ m-ge kadi, ki takul ndigi-naa ki to danje ti kin, m-dǝji nǝ tǝ dǝji yo. Tǝki o-n, mi Pol mi ngatǝgi, taa dǝkagilǝe ti kin mi me kǝy dangay ti mbata lǝ Jǝju Kirisi, ¹⁰ m-dǝji nǝ kare ki mbata ngonm ki me Kirisi ti Onǝjim. NGǝsine, m-tǝl bawe ki go ta ti lǝ Jǝju me kǝy dangay ti ne[☆]. ¹¹ Kǝte e dǝw ki ndae goto ta kǝmi ti, nǝ ngǝsine, tǝl dǝw ki ndae to ti mbata lǝje joo pu.

¹² M-tǝl m-ile ki rǝi ti gogi, e ki e dǝw rǝm. ¹³ M-ge ngay kadi m-ngǝm-e rǝm ti ne mba kadi ra kilǝ adi-m toi ti, dǝkagilǝe ti ki mi-n dangay ti ki mbata Poy Ta ki Maji lǝ Jǝju kin. ¹⁴ Nǝ m-ndigi ra nǝ madi ki kanji koo ya, al. Mǝr ta lǝm e ki mba kadi ra maji lǝi e ki go me ndigi ti lǝi i wa, bi e ki tǝgi ti ki kindǝ dǝ ti al.

☆ 1:1 13, 22, 23 ☆ 1:2 Kol 4.17 ☆ 1:10 Kol 4.9

¹⁵ Dəməji ə, Onəjim gangi-naa səi dəkagilo ki ndəy be, mba kadi re inge gogi ningə, isi səi ratata. ¹⁶ A inge gogi tə bəə al ngata. A o-e tə dəw ki gate e ngay itə bəə. A e ngokoi ki nje ndigi ləi me Kirisi ti. M-ndige ngay, nə m-gər kadi ndigi ki a indige a itə yəm bəy, ki go darə ti, ə se ki go rəbi ti lə Luwə.

¹⁷ E be ə, re o-m tə madi-kiləi ningə, uwe rəi ti təkəi e mi wa ə uwə-m rəi ti be. ¹⁸ Re ra səi ne madi ki nəl-i al, ə se re aw ki bəngi ləi dəe ti ka, ində dəm ti. ¹⁹ Mi Pol wa ə m-ndangi ta kin ki jim. M-a m-igə-i bəngi kin. Maji kadi igər təkəi m-aw ki bəngi dəi ti, adi e darəi i wa. ²⁰ Oyo NGokom, m-dəji mba kadi ira kilə kin adi-m me tə Bəbe ti. İra adi mem səl me tə Kirisi ti.

²¹ Məm ole də təl rə go ta ti ləi dəkagilo ti ki m-isi m-ndangi-n makitibi kin m-adi. Ningə m-gər kadi a ira təkəi m-dəji. Dəməji ə, a ira itə e ki m-dəji kin bəy. ²² Ningə m-dəji mba kadi ində də kəy madi dana adi-m. Tadə m-ində mem də ti kadi, kəl ki isi əli ta ki Luwə ki mbata ləm kin, a ra adi njé kəbe je a iyəi mi taa adi səsi.

Kuwə ji-naa ki dəbəy ti

²³ Eparirasi uwə jisi. E səm naa ti kəy dangay ti ne ki mbata lə Jəju Kirisi[☆]. ²⁴ Madi kiləm je, Marki[☆] əi ki Arisitarki[☆], taa Dəmasi[☆] əi ki Luki[☆] uwəi jisi tə.

²⁵ Kadi me-maji lə Bəbe Jəju Kirisi e naa ti səsi.

☆ 1:23 Kol 1.7; 4.12 ☆ 1:24 2Tim 4.11 ☆ 1:24 Knjk 19.29; 27.2; Kol 4.10 ☆ 1:24 Kol 4.14; 2Tim 4.10
☆ 1:24 Kol 4.14

Makitibi ki ndangi adi Ebirə je

Ta ki do makitibi ti ki ndangi adi Ebirə je

Dəw ki ilə rone səl ləm ə tidə makitibi ki ndangi adi Ebirə je kin ba, a oo kadi e makitibi ki dəw ndangi səbi do dəw ə se dije madi al, nə to tə mbə Poy Ta ki Maji ki kilə kam be par. E ta kuwə ji-naa ki ta təl ta ta ti kin par ə ra kadi dəw gər-n təki e makitibi ki ndangi kadi dəw ə se dije madi. NGa ningə, e makitibi ki dəw gər nje ndange al nim, dəw gər dije wa bangi ki dəw ndangi adi-de kin al nim tə. Ne kare ba, to tə ne ki nje ndangi makitibi ka kin isi Itali ti ə ndangi be (13.24). Ningə ndangi adi njé kun go Kirisi ki rə je ki dangi dangi isi re dode ti. Rə je ka kin ra adi dije madi isi sangi kadi iyəi ta kun go Kirisi. E be ə, nje ndangi makitibi, ndangi adi-de, ilə-n dingəm mede ti kadi ai do njade ti, ningə təji-de kadi gəri təki Kirisi ki isi uni goe kin e ki bo do dije pəti, ki do ne je ti pəti.

Lo kilə ngirə makitibi ti wa bəy ba, nje ndangi makitibi əl təki Luwə oji rone ki taga kadi dije gəri-e ki rəbi lə NGone Jəju Kirisi (1.1-3). To kadi dəw a gangi kəy kəm makitibi kin asi joo kare:

Kəy kəme ki dəsəy (1.4-10.18) ilə kagi do ke ki bo ti lə Kirisi. Kirisi e ki bo do njé kəl ta je ki ta Luwə ti par al (1.1-3), nə e ki bo do malayka je ti nim (1.4-2.18), do Moji əi ki Jojuwe ti nim (3.1-4.13). Kirisi e ki karne ba ə e NJe kijə ne məsi kadi-kare ki bo ngay me kun mindi ti ki sigi. Ningə e ki bo do ki bo je ti lə njé kijə ne məsi kadi-kare je pəti ki me kun mindi ti ki koke (4.14-7.28). Məse ki ilə nja kare par ə təl-n ta ne pəti adi asi-naa kin, itə məsi je pəti ki njé kijə ne məsi kadi-kare je pəti iləi (8.1-10.18).

Kəy kəme ki kə joo (10.19-13.19) ilə dingəm me dije ti ki makitibi kin səbi dode, kadi uwəi təgide ba me njiyə go Kirisi ti (10.19-39). Lo kin ti noq, j-ingə ta lə njé kadi-me je ki me kun mindi ti ki koke, ki to kadi njé kadi-me je ki bone ndaji-de (11). NGa ningə nje ndangi makitibi dəji dije ki ndangi makitibi adi-de kadi adi kənde e do Jəju Kirisi ti, kadi təti rə təki Kirisi təti-n be tə (12.1-11). Go ngan ta je madi ti, ki ndəji-naa (12.12-13.19), nje ndangi makitibi təl ta makitibi ləne ki njangi do nim, ki kuwə ji-naa nim (13.20-25).

Kadi tə dije ki a tidəi makitibi kin ingəi təgi me ne je ti ki ngə ki a tē dode ti, nje ndangi makitibi kin a do ta je ti ki kadi adi təgi par al, nə əl tə təki kisi nje ndole go Kirisi dan dije ti ki gəri Kirisi al e ne ki ngə ngay. Nə re e be ka, səbi kadi njé kadi-me je goi Kirisi do kagi-dəsi ti, ə ai do njade ti, mai naji lie mbata kaji ki biti ki noq ti ki to isi nginə dije ki njé təl rəde go ta ti lie kin.

Luwə əl ta dije ki takul NGonne

¹ Dəkagilo ti ki kəte, Luwə əl ta ki kaje je nja bay bay, taa ki rəbi je ki dangi dangi tə ki takul njé kəl ta je ki tae ti. ² Ningə ki ngəsine kin, dəkagilo ki dəbəy ti, Luwə əl-je ta ki takul NGonne. E ki takule ə Luwə ra-n dərə ki dənangi ki ne je pəti ki me ti, taa ade e ba ne je pəti tə. ³ Kunji ki əti bəl lə Luwə oji rone ki taga rə NGone ti. Ningə titi-naa ki darə Bawne wa ay njay njay. Ki takul ta lie ki aw ki təgi, ra adi ne je toi lo tode ti me dənangi ti ne. Loki ay dije njay do majal je ti ləde ngata ningə, aw isi do ji kə Luwə ti ki nje təgi ki əti bəl, me dərə ti[☆]. ⁴ Be ə, NGon Luwə e ki bo itə malayka je say. Taa Luwə ade tə ki e dode ti pəti tə.

NGon Luwə e do malayka je ti

⁵ Malayka madi kare ki Luwə əl-e ta dan made je ti ə nə:

«I ə i ngonm,

M-təl bawi me ndo ti ki bone» goto.

Taa, ta ki ə nə:

«M-a mi bawe,

☆ 1:3 Pa je 110.1

Ə e, a e ngonm» kin ka, tee ta-e ti ki rə malayka ti madi al ratata t[☆].

⁶ Nə dəkagilo ti ki Luwə aw kadi ilə ngonne ki kare ba me dənangi ti ningə, əl ə nə:
«Kadi malayka je ləm pəti əsi məkəside nangi nge ti.»

⁷ Luwə əl ta ki əji də malayka je ə nə:
«Malayka je rai kilə adi-mi tə nəl je be,

Taa tə ndon por je be t[☆].»

⁸ Ningə ki əji də ngonne, Luwə ə nə:

«İ Luwə, a ɔ be ratata.

Nə ra ki dana e gəl kəbe ki a ɔ-n be də dije ti ləi.

⁹ İ nje ndigi nə ra ki dana, ə nje mbati nə ra ki go ti al tə.

Be ə, i ki i Luwə, Luwə ləi, kəti dan ngar madi je ti,

Ur yibi rənəl dəi ti[☆].»

¹⁰ Ningə təl əl bəy tə ə nə:

«E i Bəbe ə, lo kilə ngirə nə je ti, ira dənangi,

Ningə dərə e nə ra ji tə.

¹¹ Nə je kin pəti a gotoi, nə i, a isi lo kisi ti ratata.

Dərə ki dənangi a ngisi tə kibi be.

¹² A dole-de təkə dəw a dolə-n tuwə kam be,
Oyo, a mbəli-de təkə dəw a mbəl-n kibi kam be.

Nə i, a mbəl al ratata.

Ningə a isi ki dəi taa, ki də bal je, ki də bal je[☆].»

¹³ Malayka madi kare dan malayka je ti lie ki Luwə əl-e ə nə:

«İre isi də ji kəm ti,

Biti kadi m-ilə njé bə je ləi gin təgi ti, goto.»

¹⁴ Ki əji də malayka je, əi ndil je ki njé ra kilə kadi Luwə par. Luwə ilə-de mba kadi rai ki dije ki a əji-de.

2

Adi ji kidi ta ki Luwə əl je al

¹ Be ə, maji kadi nə ndo je ki j-ingəi kin, adi ji rai ji ndami al, re ji rai ji ndamii ə, j-a ndəmi rəbi. ² Ji gər kadi ta ki ndə ki malayka je rəi əli kaje je e ta ki rəjeti[☆]. Ningə dije pəti ki njé kal də ndu kin nim, njé təl rəde go ti al nim, Luwə adi-de kində kəji ki səbi kadi ingəi. ³ Təkə rəjeti, j-əi wa ka j-a nali kində kəji lə Luwə kin al, re j-oi ta kəji ki əti bəl be kin tə nə ki kare. Ta kəji kin, Bəbe Jəju wa ə ilə mbeə dəsəy. Ningə njé je ki ooi ta-e ti, rəi mai naje adi-je, təkə e ta ki rəjeti. ⁴ Luwə wa ki dəne ma naji də ta kəl-de ti kadi e ta ki rəjeti ki takul nə kəji je ki əti bəl nim, nə ra je ki dəw əsi ra al nim, ki mbəli je ki ra ki rəbi je ki dangi dangi nim tə. Taa Luwə təji nə ki rangi bəy, adi njé ma naji je ka kin, kadi-kare je ki dangi dangi ki go NDile ti, ki go ndigi ti lie.

Jəju oi mbata lə dije ki dənangi ti ne pəti

⁵ J-isi j-əl ta də kisi ki də taa ti ki sigi ki a re. Ningə kisi ki də taa ki sigi ka kin, e malayka je ə, Luwə a adi təgi də ti al. ⁶ Makitibi lə Luwə ə nə:

«İ Luwə, nda dəw e ri ə kadi to rəi ki mbata lie be ə?

Ə se, ngon dəw e ri ə kadi ində kəmi goe ti be ə?

⁷ Ra-e adi malayka je əi dəe ti mbata ngon dəkagilo ki ndəy be,

Ningə ilə jəgi piti ki kəsi-gon dəe ti.

⁸ Əsi gone mba kadi ɔ be də nə kində je ti pəti[☆].»

Loki Luwə ilə nə je pəti gin təgi ti lə dəw, nə madi kare ki iyə taga goto. Ningə ki ngəsine kin, j-o kadi ɔ be də nə je ti pəti al bəy. ⁹ Nə j-o Jəju ki kəte, malayka je itəi-e ki

☆ 1:5 Pa je 2.7; 2 Samiyəl 7.14 ☆ 1:7 6-7: Dətərənom 32.43; Pa je 104.4 ☆ 1:9 8-9: Pa je 45.7-8

☆ 1:12 10-12: Pa je 102.26-28 ☆ 2:2 Knjk 7.53 ☆ 2:8 6-8: Pa je 8.5-7

mba dəkagilo ndəy, ki mba kadi ki takul me-maji lə Luwə, ki ade oy mbata lə dije pəti. Ningə e ki tado kə ki koy ki Jəju ingə kin ə, Luwə ilə-n jəgi piti ki kəsi-gon dəe ti.

¹⁰ Təki rəjeti, Luwə e nje ra ne je pəti, taa ne je pəti əi yəe je tə. Luwə təl Jəju dəw ki asi naa bərəre ti go rəbi kə je ki ingə, mba kadi dije ngay ki təli ngane je, indəi rəde naa ti sie də piti ti lie tə. Tado Jəju e njé kər nəde kaw səde kaji ti. ¹¹ Ningə Jəju ki nje təl dije ki kasi-naa bərəre ti də majal je ti ləde, taa njé je ki təli-de ki kay njay ti ba pəti, Bawde e kare ba, adi e Luwə. Be ə, rə Jəju səl-e al kadi bər-de ngakone je. ¹² Jəju əl Luwə ə nə:

«Ma m-əl ta ki əji dəi ngakom je,

Ta kəm kosi dije ti ləi,

M-a m-osi pa m-ilə-n təji dəi ti[☆].»

¹³ Ningə əl bəy:

«M-a m-adi mem Luwə ba pəti,

Bəy taa, m-a ne ki dije pəti ki Luwə adi-m-de,

Ki toi tə nganm je be[☆].»

¹⁴ Təki dije ka kin awi ki darə ki məsi ka kin ə, Jəju wa ka, təl rəne dəw ti ki rəjeti tə əi be tə. Ra be mba kadi ki takul koye, su ki aw ki təgi lə koy jine ti, təl ne ki kare. ¹⁵ Jəju oy mba kadi taa dije ilə-de taa tə. Dije ki dəkagilo kisi ki də taa ləde pəti, isi tə bəə je me bəl koy ti. ¹⁶ Təki rəjeti, Jəju re mba kadi ra ki malayka je al, nə re ki mba kadi ra ki dije ki gin koji ti lə *Abirakam. ¹⁷ E be ə, me ne je ti pəti, kadi to tə ngakone je be, mba kadi təl nje kijə ne məsi kadi-kare ləde ki bo ki nje ndigi dije ki əti bəl, taa ki nje ka də njane ti njururu də kilə ti ki Luwə ade tə. E ə, a bər majal lə dije nim, taa a ilə-de noji naa ti ki Luwə nim tə. ¹⁸ Oyo, Jəju wa ki dəne ingə ne na nim, ingə kə nim tə. Be ə, ngəsine kin, asi kadi a ra ki njé je ki ne na je tēi dəde ti.

3

Jəju e ki bo də Moji ti

¹ NGakom je ki njé kadi-me je, səi ki Luwə bər səsi, maji kadi uri kəmsi ki də Jəju ti. E ə, Luwə ilə sie adi-je, mba kadi e nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo. E ki takule ə, j-adi-n me je, ə j-isi j-əl ta də ti taga ta kəm dije ti. ² Təki rəjeti, Luwə kəti Jəju mba kadi e nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo. A də njane ti ki rə Luwə ti ki nje mbəte, kadi ra kilə kin, təki ndə ki *Moji a-n də njane ti me kilə je ti pəti ki ra me kəy ti lə Luwə kin be tə[☆]. ³ Təki rəjeti, Jəju asi ta piti ki itə yə Moji say təki ji gəri kadi nje kində kəy aw ki kəsi-gon itə kəy kin be. ⁴ Kəy ki aw ki nje kində ne al goto. NGa ningə nje ra ne je pəti e Luwə. ⁵ Moji a də njane ti me kilə je ti pəti ki ndə ki ra me kəy ti lə Luwə. Nə ke ə e ngon nje kilə kare. Kilə lie e ki mba kadi əl dije ta əji də ne je ki Luwə a əl me ndə ti ki lo ti ti. ⁶ Nə Kirisi a də njane ti tə NGon lə Luwə, ki Luwə un-e inde də kəy ti ləne. J-əi ə, j-əi kəy je lie, re j-uwəi təgi je ba, taa ji rai rənəl də ne kində me də ti ləje tə.

Kər kəə lə dije lə Luwə

⁷ Maji kadi uri mbisi oi də ta ki NDil Luwə əl kin:

«Dəkagilo ki bone kin, re oi ndu Luwə ningə,

⁸ Oti kadi adi mesi ngə təki ndə ki kasi je təi-mi rə kin be, Dəkagilo ti ki nai mi me dilə lo ti.

⁹ Oyo e dəkagilo ti ki kasi je indəi kadide səm ə nai mi, Go bal ti ki kuti sə ti ki m-ra ne je m-adi oi ki kəmde kin.

¹⁰ E be ə, wongi ra-m ngay ki gin koji kin,

Adi m-əl m-ə nə, mede nay ki lo ndəm ta rəbi ti.

Lo kadi gəri ne ki m-isi m-ngəm rəde ti goto.

¹¹ Be ə, me wongi ti ləm, m-un-n mindim m-ə nə:

A uri me bə kər kəə ti ki m-isi m-ra ki mbata ləde kam al ratata[☆].»

¹² Be ə, ngakom je, maji kadi indəi kəm-kədi dō rəsi ti, mba kadi dəw madi kare dansi ti aw ki me ki majal ə se me ngā ki kadi aw sie adi təl gidine adi Luwə ki nje kisi kəm ba al. ¹³ Təki bone Luwə nay ki lo kəl səsi ta ti bəy kin, maji kadi iləi dingəm me na ti ki ndo je kare kare pəti, dəkagilo ti ki isi oi dō bar lie bəy kin. İrai be mba kadi majal ədi dəw kare dansi ti adi təl nje me ngā al. ¹⁴ Təki rəjeti, je ki kində rō naa ti ki Jəju Kirisi. Nə ke ə, kadi-me ki ndo ki j-adi-e, ə ji təli njé kadi-me je kin, kadi j-uwəi ba bitı ta təl ta ne je ti. ¹⁵ Makitibi lə Luwə ə nə:

«Dəkagilo ti ki bone kin, re oi ndu Luwə ə,
Oti kadi adi mesi ngā təki ndo ki kasi je taji-n rō dilə lo ti kin be.»

¹⁶ Se nā je ə, ooi ndu Luwə ə təli taji rō dilə lo ti wa? Əi njé je ki *Mojı or nōde ə tēē səde me be ti ki Ejipi ti wa kin. ¹⁷ Ə se njé je ki ra tō ə, wongi ra Luwə səde bal kuti sō wa? Wongi ra Luwə ki njé je ki rai majal ə ninde a dō-naa ti bisiri dilə lo kin. ¹⁸ Ə se njé ki ra tō ə, Luwə ibi rone kadi a uri be kər kəə ti al ratata wa? E njé ki mbati kadi təli rōde goe ti kin[☆]. ¹⁹ J-o kadi asi kur me be kər kəə ti lə Luwə al, tado mbati kadi adi-e mede.

4

¹ Be ə, təki dəkagilo kun mindi kur me be kər kəə ti lə Luwə nay bəy kin ba, maji kadi j-indəi kəm-kədi dō rəje ti mba kadi dəw madi kare njae nay gogi al. ² Tado je ka, təki iləi mbe Poy Ta ki Maji adi kaje je wa kin tō ə, iləi mbe kin adi je tō. Nə ke ə, Poy Ta ki Maji ki kaje je ooi kin, to tə ne ki kare rōde ti, mbata taai ki kadi-me al. ³ Ningə je ki j-adi me je, j-a j-asi kadi j-ur me be kər kəə ti kin, təki makitibi lə Luwə əl-n ə nə:

«Me wongi ti ləm, m-ibi rəm m-ə nə:
A uri me be kər kəə ti ləm al ratata[☆].»

NGa ningə, təki rəjeti, Luwə təl ta kilə ləne mari nu lo kilə ngirə dənangi ti. ⁴ Təki rəjeti, makitibi lə Luwə əl ta əji-n dō ndo ki kō siri ə nə: «Luwə or kəə me ndo ti ki ko siri dō kilə je ti pəti ki ra[☆].» ⁵ Makitibi lə Luwə əl bəy ə nə: «A uri me be kər kəə ti ləm ki m-isi m-ra ki mbata ləde kin al ratata[☆].»

⁶ Njé je ki iləi mbe Poy Ta ki Maji adi-de kəte, adi mede dō ta ti ki Luwə əl-de al. Adi lo kadi a uri me be kər kəə ti lə Luwə kin goto. Re to be ka, ta rəbi to tagira bəy kadi njé ki rangi a uri ti. ⁷ E be ə, Luwə ində dō ndo ki rangi dana, bar-e ə nə: «NDō ki bone.» Luwə əl ta je kin bal ngay kəte go ta je ti ki kaje je mbati tae ti. Əl ta je ka kin ki ta *Dabidi, me makitibi pa je ti lie ki ndangi kəte ə nə:

«Bone kin ə, oi ndu Luwə ə,
Oti kadi adi mesi ngā,» təki m-əl-n səsi kəte.

⁸ Təki rəjeti, re Jojuwe or nō *Isirayəl je aw səde me be kər kəə ti lə Luwə ə, Luwə a əl ta lə ndo kər kəə ki rangi gogi al ngata[☆]. ⁹ Be ə, ndo kər kəə ki rangi lə dije lə Luwə to nō bəy. A e ndo kər kəə ki titi-naa ki ndo ki kō siri ki Luwə or-n kəə kin be. ¹⁰ Tado dəw ki ur lo kər kəə ti lə Luwə ə, a or kəə dō kilə ti ləne, təki Luwə or-n kəə dō kilə ti ləne kin be tō. ¹¹ Be ə, maji kadi j-indəi tōgi dō rəje ti mba kadi j-uri me be kər kəə ti kin. Adi j-indəi kəm-kədi dō rəjeti mba kadi dəw madi kare dan je ti təl nje mbati ta ki ta Luwə ti adi osi təki kaje je osi kəte kin be al ngata.

¹² Ta lə Luwə e ta ki isi kəm, aw ki tōgi ngay tō. Tae ati itə kiyə kasigar ki ta kate e dam joo. Ta lə Luwə a ur rəjeti maki maki. A aw ədi dan bəngirə je nu. Ningə ta rəje je ki rəti-naa, ki wuy doje je ka aw ədi tō. Kōji ta ra je ləje ki maji, ki ki majal ki mər ta je ki dō bəngirə je ti ka, ta lə Luwə tēē ki gine. ¹³ Ne kare ki mbō ne kində je ti lə Luwə ki bōyo rone ta kəme ti goto. Ne je pəti naji rōde ta kəme ti ay njay njay. Ningə e nō Luwə ti tō ə nā nā a or gin kilə rane je.

Jəju e nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo

☆ 3:18 16-18: Kər Isirayəl je 14.1-35; Pa je 95.11 ☆ 4:3 Pa je 95.11 ☆ 4:4 kilə ngirə ne je 2.2
☆ 4:5 Pa je 95.7-8 ☆ 4:8 Dətərənom 31.7; Jojuwe 22.4

¹⁴ Adi j-uwəi kadi-me ləje ki j-əli ta dō ti nō dije ti taga kin ba, tadō, təkī rōjeti, j-awi ki nje kijə nē məsi kadi-kare ki bo, ki nje tōgi ki aw bitī tē lo kisi Luwə ti. Adi e Jəju Kirisi ki NGon lə Luwə. ¹⁵ Nje kijə nē məsi kadi-kare ləje ka kin, asi naki kadi ingə kō səje dō tōgi kasi al je ti ləje. Təkī rōjeti, e wa ka, nai-e me nē je ti pəti tə je be tō. Nə ke ə, e osi me majal ti nja kare al. ¹⁶ Adi j-ōti bāsi ki nō kimbər kōbe ti lə Luwə ki nje me-maji, ki me ki tī kati. Lo kin ti ə, Luwə a iyə-n go majal je ləje kō nim, taa me-maji lie ka a nay səje nim, mba kadi tə ra səje dəkagilo ti ki me je ge.

5

¹ Təkī rōjeti, njé kijə nē məsi kadi-kare je ki bo, kare kare pəti, Luwə ə mbəti-de dan dije ti. Ningə Luwə ində-de mba kadi rai kilə ləne mbata maji lə dije ka kin. Kilə ləde e mba kadi adi kadi-kare nim, taa ijəi nē məsi kadi-kare adi Luwə mbata majal je lə dije ki rai nim tō. ² Nje kijə nē məsi kadi-kare ki bo wa ki dōne ka, aw ki kasi al je ləne ngay tō. Be tō ə, a asi kadi gər ə ra ki dije ki njé ra nē ki majal ki go me ndigi ti ləde al, adi ndəmi ta rəbi. ³ E mba kasi al je lie ka kin ə, a ilə məsi kadi-kare adi Luwə mbata majal je ləne wa nim, taa ki mbata majal je lə dije nim tō[☆]. ⁴ Ra kilə kijə nē məsi kadi-kare e kōsi-gon, nə ke ə dəw a ində rōne ki dō rōne mba kingə-n kōsi-gon kin al. Dəw a ingə kōsi-gon kin ki takul bār ki Luwə bār-e taa. Nē kin ə ra, dəkagilo ti ki bari-n *Arō.

⁵ E be ə, yə Kirisi ka to be tō. E e wa ə adi rōne tōba mba kadi n-təli-n nje kijə nē məsi kadi-kare ki bo ki itə ndəge je al. Nə ingə ji Luwə ti ki əl-e ə nə:

«I ə, i ngonm,

Flə ngire bōne, mi m-təl Bawi.»

⁶ Me Makitibi ti lə Luwə, loki rangi ti, Luwə əl bəy ə nə:

«I nje kijə nē məsi kadi-kare ki a isi ratata,

Tə Məlsisədəki be[☆].»

⁷ Dəkagilo ti ki Jəju e dōnangi ti ne bəy, əl ta ki Luwə ki rəbi je ki dangi dangi, taa əl sie ta ki go kare ki səl dō, ki ndune ki bo taa ki man nō kəmne ti, Luwə ki asi kadi taa-e ta koy ti[☆]. Ningə Luwə oo dō ndue mbata kilə ki ilə dōne gin tōge ti. ⁸ Təkī rōjeti, E NGon Luwə wa, nə ki go rəbi kō je ti kin pəti, ndo kadi təl rōne go Luwə ti. ⁹ Loki Jəju təl ta kilə je pəti ki ra mba kadi ra ngata ningə, Jəju təl rəbi kaji ki a to ratata mbata dije pəti ki njé təl rōde goe ti. ¹⁰ Təkī rōjeti, Luwə inde nje kijə nē məsi kadi-kare ki bo tə Məlsisədəki be.

NDər mbi dō kiyə go rəbi ki maji ti

¹¹ Nē je toi ngay kadi j-əl dō ta ti kin, nə ke ə, lo kadi j-ər mee kadi ay njay dōsi ti goto, tadō ngə səsi ngay kadi igəri me nē je kalangi. ¹² Təkī rōjeti, dəkagilo ki rai me ta ti lə Luwə kin e ngay nga, adi maji kadi itəli nje ndo dije ndu Luwə ngata. Nə bitī bōne ka, igēi kadi dije ki rangi ə ndoi səsi nē oji dō ta lə Luwə ki indoi lo kilə ngire ti nu wa kin bəy. Igei mba tə ngan je ki kasi be bəy bi nē kuso lə ngatōgi je ki tōge to ti al. ¹³ Dəw ki nay ki lo kay mba kone ti e ngon ki kasi. Gər kəl ta dō nē ti ki rōjeti al. ¹⁴ NGata ningə, nē kuso ki tōge to ti e ki mbata ngatōgi je. Tadō ki go kilə je ti ki isi rai ki ndō je kare kare pəti me kisi ki dō ta ti ləde, asi kadi ori mbō nē ki maji ki nē majal naa ti.

6

¹ E be ə, maji kadi j-ai dō nē ndo ti ki oji dō ta lə Kirisi ki j-ingəi lo kilə ngirə kadi-me ti ləje nu kin par par al. Adi j-awi ki kəte kəte me nē ndo je ti lə dije ki tōgi gangi me kadi-me ti. Adi ji təli ji rəi dō nē ndo je ti ki lo kilə ngire ti nu, tə ra nē je ki majal ki a awi ki dəw koy ti, ə se kiyə ta kadi-me kō kin al, ² taa kadi ji təli ji rəi dō nē ndo je ti ki oji dō ra dəw batəm je ki dangi dangi, ə se kində ji dō dəw ti, ə se kī njé koy je lo koy ti, ə se ta ki gangi ki dōbəy ti kin al ngata tō. ³ J-a ji ndoi-naa nē lə dije ki tōgi gangi ngata, re Luwə adi-je ta rəbi.

⁴ Adi j-uni tə nē ndo, ta lə njé je ki təli osi me pa njiyəde ti ki kəte: kəmde e ki tē ki takul kunjī lə Luwə. Nai kadi-kare ki dōrə ti ooi nim, taa ingəi NDil ki ay njay nim tō.

☆ 5:3 Ləbətiki 9.7 ☆ 5:6 5-6: Pa je 2.7; 110.4 ☆ 5:7 Mt 26.36-46; Mk 14.32-42; Lk 22.39-46

⁵ NDigi Poy Ta ki Maji lə Luwə kadi e ta ki maji ngay, taa gəri ne ki oji dō tōgi je ki a rai naa ti ki dōkagilo ki Luwə a ilə-n ngirə kōbe ki a re nim tō. ⁶ Nə re e be ka, təli osi me pa njiyəde ti ki majal ki kəte kin gogi. Ko dije ka kin, lo kadi dəw a təl re səde ki nja joo bəy kadi yəti pa njiyəde goto. Təki rōjeti, bəi NGon lə Luwə dō kagi-dəsi ti təki rangi bəy. Ningə iləi rəsəl dəe ti ta kəm dije ti.

⁷ Adi j-uni ne ndo ki dō lo ndər ti, loki dənangi ay man ndi ki isi ədi ki dōkagilo je pəti, ə tēē ki kandi ki maji adi njé je ki ndəri ki mbata ləde tō ningə, tōji ki taga kadi Luwə njangi dō lo ndər ka kin. ⁸ Nə re dənangi ibə tone je ki kon je yo ningə, e dənangi ki ndae goto. Luwə a ndole ə təl ta dənangi kin e kadi iləi por dəe ti par.

⁹ NGakoje je ki njé ndigi je ləje, re j-əl ta kin be mindi ka, ji gər me je ti maji kadi səi, səi dō rəbi ki maji ti. Dō rəbi ki a tēē səsi kaji ti. ¹⁰ Təki rōjeti, Luwə e nje ra ne ki dana ki dōkagilo je pəti. Adi mee a oy dō ne ki maji ti ki irai al. Irai ki njé kadi-me madi je, ningə isi ta ra ti ne bəy. Ne ra je ki maji ki isi rai kin tōji kadi indigi Luwə. ¹¹ Nə ndigi ləje e mba kadi dəw ki ra dansi ti uwə tōgine ba, ə nayi ki lo ra maji ti təki isi rai kin biti ndo ki dōbəy ti. Ningə a ingəi ne je pəti ki indəi mesi dō ti. ¹² Ji ndigi kadi itəli njé dabi je al. Nə kadi indaji pa njiyə njé je ki adi mede Luwə ə awi ki kore me. NJé je kin ə, ingəi ne maji je ki Luwə un-n mindine kadi n-adi-de.

Nə kində me dō ti ki rōjeti

¹³ Loki Luwə un mindine adi *Abirakam, dan go kun mindi ka kin ki kibi rō me tōne ti wa. Təki rōjeti, dəw ki rangi ki ite kadi ibi rōne ki tōe goto. ¹⁴ Luwə ə nə: «M-a m-jangi dōi təki rōjeti, ə m-a m-adi gin kai je bayi-naa[☆].» ¹⁵ Abirakam ngəm go kun mindi lə Luwə ki kore me. Be ə, ingə-n ne ki Luwə un-n mindine ade. ¹⁶ Loki dije ibi rōde ningə, ibi rōde ki tō dəw ki boy itə-de. Kibi rō ka kin a tōji kadi ta je ki n-əli əi ta je ki rōjeti. Adi a ində gangi ta je ki tade asi-naa dō ti al. ¹⁷ Ningə Luwə ge tōji njé je ki a ingəi ne maji je ki un-n mindine ka kin ki taga ay njay bəy, kadi ndu-kun je ləne a yəti al. Be ə, dan go kun mindi ləne ki kibi rō bəy. ¹⁸ Kun mindi əi ki kibi rō əi ne je ki joo ki dəw a yəti-de al. Be ə me kun mindi ti ə se me kibi rō je ti lə Luwə kin, a əi taje ki ngom al ratata, adi ta je kin ilə dīgəm me je ti ngay, j-əi je ki j-iyəi ne je pəti mba kadi j-uwə ne kində me dō ti, ki e ki kadi-je kin ba. ¹⁹ Nə kində me dō ti kin ra adi kisi ki dō taa ləje to tə kəy ki kində dō mbal ti be. E ne ki dəw a badi dō ti al nim, taa e ne ki ngə nim tō, ningə ində kibi gangi lo ki me kəy ti lə Luwə ki tō dōrə ti gangi, ə ur me lo ti ki ay njay njay itə made je. ²⁰ E lo kin ə, Jəju ur ti kəte noje ti tə nje tēē ta rəbi noje ti. Jəju təl nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo ki ratata tə Məlsisədəki be.

7

Məlsisədəki nje kijə ne məsi kadi-kare

¹ Məlsisədəki ka kin e ngar ki bə bo Salem ti, taa e nje kijə ne məsi kadi-kare lə Luwə ki e dō ne je ti pəti tō. E ə ingə *Abirakam lo ki təl lo təti rō ti ki təti ngar je, ə njangi dəe tō. ² E ə, Abirakam ade ki kare me ne ki dōgi ti, me ne je ti pəti ki təl-n ta rō ti. Ki dō kəte, kər me tō ki nə Məlsisədəki e «ngar ki nje ra ne ki dana». Bəy taa, Məlsisədəki e ngar ki bə bo Salem ti tō, kər me tō ka kin nə: «NGar ki nje lapiya[☆].» ³ Makitibi lə Luwə əl ta lə baw Məlsisədəki ə se ta lə kōe al, nim taa əl ta lə gin kae je al nim tō. Bəy taa, əl ta dō koje ti ə se dō koye ti al ratata nim tō. Titi-naa ki NGon lə Luwə, ningə e nje kijə ne məsi kadi-kare ki a isi ki dōkagilo je pəti.

⁴ Igəri maji kadi Məlsisədəki e dəw ki ndae e ngay. Be ə, kaje Abirakam wa ka, ade ki kare me ki dōgi ti, me ne je ti pəti ki təl-n lo rō ti[☆]. ⁵ NGan *Isirayəl je, ki go ndu-kun ti lə *Moji, e gu dōde ti kadi adi ki kare me ki dōgi ti me ne je ti pəti ki ingəi, dije ki əi gin koji ti lə *Ləbi ki əi njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki əi ngakōde je wa, tado əi je ka, əi gin ka ti lə Abirakam tō. ⁶ Məlsisədəki e gin koji ti lə Ləbi al, nə Abirakam ade ne kare me ki dōgi ti me ne je pəti ki ingə. Adi Məlsisədəki njangi dō Abirakam ki Luwə un mindine ade. ⁷ Ningə

☆ 6:14 kilə ngirə ne je 22.16-17 ☆ 7:2 1-2: kilə ngirə ne je 14.17-20 ☆ 7:4 Knjk 2.29

təki rəjeti, ngatəgi ə a njangi dō ngon ki du. ⁸ Gin ka je lə Ləbi ki njé taa ki kare me ki dōgi ti, me ne maji je ti ji ndəgi Isirayəl je ti, əi dije ki a oyi. Nə ki oji dō Məlsisədəki, Makitibi lə Luwə əl kadi e, isi kəm ba. ⁹ Ki dəbəy ti, ta ki kadi j-əl ən: dəkagilo ti ki Abirakam adi ki kare me ki dōgi ti me ne kingəne je ti pəti kin, Ləbi ki gin kae je əi njé taa ki kare me ki dōgi ti me ne je ti pəti kin ka, adi tō. ¹⁰ Təki rəjeti, dəkagilo ti ki Məlsisədəki ingə-n Abirakam kin, oji Ləbi al bəy, nə ke ə, e məsi kane Abirakam ti ngata.

¹¹ Me ndu-kun ti lə ngan Isirayəl je, e dije ki gin koji ti lə Ləbi ə səbi kadi dije kəti-de tə njé kijə ne məsi kadi-kare je. Əi njé kijə ne məsi kadi-kare je tə *Arə be. Nə rəbi ra kilə kijə ne məsi kadi-kare ləde to asi-naa bərərə al. Re e be al ə, dəw a sangi nje kijə ne məsi kadi-kare ki rangi tə Məlsisədəki be bəy al ngata. ¹² NGa ningə, re rəbi ra kilə lə njé kijə ne məsi kadi-kare ki gin ka ti lə Ləbi yəti ningə, e go ti kadi ndu-kun ka yəti tō. ¹³ Ningə Bəbe ləje ki ta je kin oji dəe, e gin ka ti lə Ləbi al, nə e gin ka ti ki rangi. Ningə gin ka ti kin, dəw madi ki ra kilə tə nje kijə ne məsi kadi-kare dō dīgiri lo ti goto. ¹⁴ Dije pəti gəri kadi oji Bəbe ləje gin koji ti lə Juda. Ningə ki oji dō gin koji kin, Moji əl ta madi dō ti al, loki əl ta ki oji dō njé kijə ne məsi kadi-kare je.

Nje kijə ne məsi kadi-kare ki rangi ki titi-naa ki Məlsisədəki

¹⁵ NGəsi ne je toi ay njay nga. Nje kijə ne məsi kadi-kare ki rangi ki e gin koji ti lə *Ləbi al, ki to tə Məlsisədəki be re. ¹⁶ E təl nje kijə ne məsi kadi-kare ki go rəbi koji ki daro ti al, nə ki go tōgi kisi ki dō taa ti ki a to ratata. ¹⁷ Təki rəjeti, makitibi lə Luwə əl ə nə: «I nje kijə ne məsi kadi-kare ki ratata, Təki ndo ki Məlsisədəki isi-n be.»

¹⁸ Be ə, kun-ndu je ki kəte, e ki buji kə mbata tōge goto, taa ndae ka goto tō. ¹⁹ *NDu-kun je lə *Moji asi kadi rai adi dije asi-naa bərərə ta kəm Luwə ti al. NGa ningə ne kində me dō ti ki maji tōi ndu-kun je lə Moji e ki kadi-je. Ningə ki takule j-asi kadi ji re ki rə Luwə ti. ²⁰ Ne ki rangi bəy, ne je kin pəti rai ne ki takul kibi rə lə Luwə. Nə ndəge je tēe njé kijə ne məsi kadi-kare ki kanji kun mindi lə Luwə. ²¹ Nə ki oji dō Jəju, Luwə un mindine, loki əl ə nə:

«Mi Bəbe ma m-yəti ndum al,

M-un mindim m-ə nə:

I nje kijə ne məsi kadi-kare ki ratata.»

²² Be ə, ki rəbi kibi rə lə Luwə kin, ji ti meje kati kadi j-ingə kilə mindi ki sigi ki maji itə e ki kəte kin səy ki takul Jəju.

²³ Ne ki rangi bəy, njé kijə ne məsi kadi-kare ki gin koji ti lə Ləbi bəyi-naa. Nə ke ə, yo təl-de taa taa adi lo kadi rai kilə kijə ne məsi kadi-kare kin ratata goto. ²⁴ Nə Jəju e nje kisi ratata, ningə kilə kijə ne məsi kadi-kare lie a to ki nōne ti tō. ²⁵ E be ə, Jəju asi kadi kaji ki ratata dije ki njé re ki rə Luwə ti ki takule. Təki rəjeti, e nje koy al adi a əl ta ki Luwə ki dəkagilo je pəti ki mbata ləde.

²⁶ Jəju e nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo ki səbi kadi j-ingə. E ay njay nim, ra ne ki majal nja kare al nim, taa Luwə əse ngərəngi kadi njé ra majal je ti nim tō. Ningə, un-e inde adi isi ngərəngi dərə ti nu, dō ne je ti pəti. ²⁷ Jəju to tə ndəgi njé kijə ne məsi kadi-kare je ki bo kam al, adi e ne ki ndae goto rəe ti kadi ijə ne məsi ki ndo je kare kare pəti ki mba kadi Luwə iyə-n go majal je ləne wa nim, taa mba kadi iyə-n go majal je lə kosi dije pəti kə tō. Jəju ijə ne məsi kadi-kare nja kare ba par ə asi naki. Adi e kadi-kare darəe wa ki adi dō kagi-dəsi ti kin. ²⁸ Tadō ndu-kun lə Moji ində jine dō dije ti madi ki kilə rade asi-naa al, tə njé kijə ne məsi kadi-kare je ki bo. NGa ningə kun mindi lə Luwə ki re go ndu-kun ti, ində jine dō NGone ti tə nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo, e ki asi-naa bərərə ki nōne ti.

8

Jəju e nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo

¹ Ta ki bo ki kadi j-əl dō ta ti kin ə to kin: J-aw ki nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo, ki isi me dərə ti, dō ji kə lo kisi kəbe ti lə Luwə, ki tōge e dō tōgi je ti pəti[☆]. ² Isi ra kilə kijə ne

☆ 8:1 Pa je 110.1

məsi kadi-kare ki bo ləne me kəy ki ay njay ti, adi e me kəy kaw-naa ti ki rəjeti ki e dora ti nu. E kəy ki Luwə wa ə ra bi e dije ə rai ki jide al.

³*NJé kijə ne məsi kadi-kare je ki bo, kare kare pəti, kilə ləde e mba kadi adi ne je Luwə nim, rəi ki kadi-kare məsi je nim tə. Be tə ə, e go rəbe ti kadi Jəju ka, aw ki ne kadi adi kadi-kare ti tə. ⁴Təki rəjeti, re Jəju e dənangi ti ne ningə, a e nje kijə ne məsi kadi-kare al, tado njé kijə ne məsi kadi-kare je ki isi rai kilə kin ki go ndu-kun ti lə *Moji, isi dənangi ti ne ə bəlme ngata. ⁵NJé kijə ne məsi kadi-kare je ka kin, isi rai kilə me kəy kaw-naa ti. Nə kəy kin e ndil kəy ki rəjeti ki to dora ti. Təki rəjeti, loki Moji ilə ngirə kadi ra kəy kibi, Luwə əl-e ə nə: «Ur mbi maji o-n də ta ki m-a m-əli kam: maji kadi ira kəy kibi kin təki ndə ki m-əjii də mbal ti[☆].» ⁶Nə ngəsi, Jəju aw ki kilə ki ndae e ngay itə kilə lə njé kijə ne məsi kadi-kare je. Adi e ə, e nje ka mbo lo ti ki mbata kilə mindi ki maji, ki ngire e ki kində də kun mindi ti ki maji tə.

Luwə adi mindi ne mbata kilə mindi ki sigi

⁷Təki rəjeti, re ne ki majal goto me kilə mindi ti ki kəte ə[☆], Luwə a re ki e ki rangi ki kə joo al. ⁸Nə, Luwə kəl ki dije ləne mbata majal je ki rai, ə nə:

«Oi ndə je a rəi nqo,

Ki m-a m-ilə mindim kilə ki sigi,

Ki dije ki Isirayəl ti nim,

Ki dije ki Juda ti nim tə.

⁹Kilə-mindi kin, a to tə kilə mindi,

Ki ndə ki m-ilə ki kade je,

NDə ki m-uwə-n jide,

MBa kadi m-tee-n səde dənangi Ejipi ti kin al.

Lo kadi ay də njade ti səm me kilə mindi ti kin goto.

Be ə, mi Bəbe, m-a m-təl gidim madide tə.

¹⁰Bəbe ə nə:

Kilə-mindi ki m-a m-ilə

Ki dije ki Isirayəl ti go ndə je ti kin ə to kin:

M-a m-adi-de ne gər

MBa kadi gəri ndu-kun je ləm,

M-a m-ndangi ndu-kun je ka kin də bəngirəde ti.

M-a mi Luwə ləde,

Ə a əi dije ləm tə.

¹¹Dəw madi kare ki a aw

NDoo dəw ki me be ti ləne,

Ə se ngokone kadi gər-m goto,

Tado dije pəti,

ilə ngire də dije ki təgi ti biti tee-n də ngan je ki du ti,

A gəri mi.

¹²M-a m-iyə go ra go ti al je ləde kə,

Mem a oy də majal je ti ləde ratata[☆].»

¹³Loki Luwə əl ta də kilə mindi ki sigi ti ningə, e kin əji kadi təl e ki kəte tə ne ki kəke ti. Ningə j-əi pəti ji gəri kadi re ne to kəki ningə nay ngay al kadi a goto.

9

Rəbi kəsi məkəsi nangi nq Luwə ti ki kəte

¹Kilə-mindi ki kəte ka, aw ki ndu-kun je ki təji dije go rəbi kəsi məkəsi nangi nq Luwə ti, ə se aw ki lo kaw-naa ki dənangi ti ne tə. ²Kəy kibi ki gangi mee joo e ki ra. Me kəy ti ki dəsəy, ki bari-e lo ki ay njay, lo kində lambi ki bajie e siri isi me ti. Taa tabilə ki mapa kadi-kare ki dije adi Luwə e də ti, isi ti nqo tə. ³Ningə kəy ki kə joo ki kibi gangi lo e ta ti, e lo ki bari-e lo ki ay njay itə ndəgi lo je. ⁴Lo kin ti ə dəngiri lo ki ra ki or e ti. Ningə

☆ 8:5 Tee ki taga 25.40 ☆ 8:7 Tee ki taga 24.3-8 ☆ 8:12 Jərəmi 31.31-34

də dingiri ti ka kin ə, yibi ki bayə əti mbi e ki kilə por də ti. Me lo ti ki kə joo ti ka kin to ə, sanduki kilə mindi ki gide e ki ra ki ər e ti. Me sanduki ti ka kin ə, ku madi ki man rosi mee e səm ti. Ku ka kin gide e ki ra ki ər to. Bəy taa, me sanduki ti ka kin ka, kagi tasi lə Aro ki ibə mbine e me ti to. Bəy taa, me sanduki ti wa ki kare kin ə, mbal je ki ndangi ta je ki oji də kilə mindi ti e me ti to. ⁵ Də sanduki ti ka kin ə, təli kagi je joo ki toi tə *Malayka je ki bari-de nə serube je, ki awi ki kəsi-gon ngay indəi-de də ti. Malayka je ka kin naji bagide də lo kadi-kare məsi ti ki oji go kiyə go majal je lə dije kə. Nə ke ə, e dəkagilo ki kadi dəw ər-n gin ta je kin pəti al bəy.

⁶ Kəy kibi ka kin e ki gangi lo joo. *NJé kijə nē məsi kadi-kare je uri me kəy ti ki dəsəy ki ndə je kare kare pəti mba ra kilə ləde[☆]. ⁷ Nə me kəy ti ki kə joo, nje kijə nē məsi kadi-kare ki bo ki karne ba par ə, a ur ti nja kare me bal ti kare. Lo kin ti ə a re ki məsi da mba kadi adi Luwə kadi-kare ti kadi iyə-n go majal je lə nje kijə nē məsi kare ki bo wa kin kə nim, taa yə ndəgi kosi dije ki rai ki go me ndigi ti ləde al nim to[☆]. ⁸ NDil ki ay njay ndo-je ki takul nē je kin kadi dəkagilo je pəti ki me kəy ki dəsəy kin to ningə, ta rəbi kur me lo ti ki ay njay njay itə made je kin e ki tēē al bəy. ⁹ Nē kəji je kin əi ndil nē je ki dəkagilo ti ki bone. Kər me nə: kadi-kare je ki nē məsi je ki j-isi j-adi Luwə kin asi kadi rai adi me dəw ki nje ra kilə kadi Luwə kin asi-naa bərərə al. ¹⁰ Təki rəjeti, nē je kin əi ndu-kun je ki oji də nē kuso ə se nē kəy ki kuji nē ra je ki oji də kay rə ki man par. Nē je kin əi kuji nē ra lə dije ki dənangi ti ne. NDade to ki mbata dəkagilo ki ndəy be par, biti dəkagilo ti ki Luwə a ində-n gin ndu-kun je ki sigi.

Kirisi adi rone kadi-kare ti

¹¹ Nə Kirisi re tə nje kijə nē məsi kadi-kare ki bo mba kadi adi-je nē maji je ki toi ne ngata. Kirisi ur me kəy kibi ti ki bo ngay nim, asi-naa bərərə nim to. E kəy kibi ki dije ə rai ki jide al nim, taa e kəy ki goto dənangi ti ne nim to. ¹² Kirisi ur me kəy ti ki ay njay njay itə made je ka kin nja kare ba par. Ur me kəy ti ka kin ki məsi bal biyə ə se ki məsi ngan mangi je al, nə ki məsine wa. E ki rəbi kin ə, Kirisi gangi-n dəje nja kare ba par ratata də majal je ti. ¹³ Təki rəjeti, ki go nē jibəl be ti, dije a təli bal biyə je ki ngan mangi je, ə a sikəi məside je ki bu ngon kə mangi ki kilə por də ti də dije ti ki rai majal[☆]. Rai nē je kin be mba kadi dije ka kin təli ki kay njay gogi ki go nē jibəl be ti. ¹⁴ Re nē kin e ki rəjeti kadi məsi da je awi ki togi ningə, məsi Kirisi, toge a itə məsi da je səy ngay bəy. Nə Kirisi wa un rone adi Luwə tə nē kadi-kare ki ay njay ki togi lə NDil ki nje kisi ratata. Məse ka kin a togi ngameje adi ay njay mba kadi ji ra nē je ki majal ki a aw səje koy ti al. NGata ningə, j-a j-asi kadi j-a ra kilə j-adi Luwə ki nje kisi kəm ba.

Kilə-mindi ki sigi me məsi ti

¹⁵ Be ə, Kirisi e nje ka mbə dije ti ki Luwə ki rəbi kilə mindi ki sigi. MBa kadi njé je ki Luwə bar-de ingəi nē nduwə ki a to ratata ki Luwə un-n mindine adi-de. Nē kin a ra nē, tadə Kirisi oy ningə məse taa dije ilə-de taa ta nē je ti ki majal ki isi rai nē dəkagilo ti ki əi gin togi ti lə kilə mindi ki kəte.

¹⁶ J-ingə kadi re dəw ra makitibi kilə mindi ki oji də ləbi nē nduwə tone ti ningə, maji kadi dəwe ka kin a oy bəy taa, noje je a ləbi-naa nē nduwə. ¹⁷ Təki rəjeti, re dəw e ki do ne taa bəy ba, nda makitibi kilə mindi ki oji də nē nduwə goto. Loki dəwe ka kin oy ngata ningə ndae to. ¹⁸ Be to ə, kilə mindi ki kəte ka, lo kadi aw ki togi ra kilə kəte goto nə məsi ti ki ay. ¹⁹ Loki *Moji ər me ndu-kun je pəti təki ndangi-n me makitibi je ti ki mi nə kosi *Isirayəl je ti pəti ningə, un məsi ngan mangi je ki məsi bal bati je ki pote-de ki man jine ti. Ningə un baji kagi madi ki ul njuki ki əti maji ngay ki bari-e nə ijopi. Baji kagi ka kin e ki bir gine ki kibi ki rai ki bəl bati je adi sol ləm ləm ə kər njir njir to. Ningə kagi ka kin ə, ilə me məsi ti ba sikə də makitibi je ti ki ndangi ndu-kun je me ti nim taa də kosi dije ti nim to. ²⁰ Dəkagilo sikə məsi ti, Moji ə nə: «E kin e məsi kilə mindi ki Luwə un ndune də ti adi səsi, kadi itəli rəsi go ti[☆].» ²¹ Be to ə, sikə-n məsi ka kin də kəy kibi ti ki do nē ra kilə

☆ 9:6 Kər Isirayəl je 18.2-6 ☆ 9:7 Ləbətiki 16.2-34 ☆ 9:13 Ləbətiki 16.14-16; Kər Isirayəl je 19.9-17 ☆ 9:20 19-20: Tēē ki taga 24.3-8

je ti pəti ki me ti tɔ. ²² Təki rɔjeti, ki go ndu-kun ti, nɛ je ngay a təli ki kay njay ki takul məsi par. Ningə ki kanji məsi ki sikə, kiyə go majal je a goto tɔ.

Kun rɔ kadi lə Kirisi ɔr majal je kɔ

²³ Nɛ je ki titi-naa ki nɛ je ki rɔjeti ki dɔrɔ ti pəti sɔbi kadi e ki təl-de ki kay njay ti ki rəbi kin. Ningə ki ɔji dɔ nɛ je ki rɔjeti ki me dɔrɔ ti wa ka, gei nɛ kadi-kare məsi ki maji itə məsi da je sɔy. ²⁴ Təki rɔjeti, Kirisi ur me kəy kibi ti ki dije rai ki jide ki e ndil e ki rɔjeti ki me dɔrɔ ti kin al. Nə e aw me dɔrɔ ti, ɔji rone ta kəm Luwə ti, isi əl sie ta ki mbata ləje. ²⁵ Jəju aw me dɔrɔ ti mba kadi adi rone kadi-kare ti Luwə nja bay bay al. Nə nje kijə nɛ məsi kadi-kare ki bo ur me kəy ti ki ay njay itə made je ka kin ki bal je kare kare pəti, ki məsi da je. ²⁶ Re e be al ə, Kirisi a ingə kɔ nja bay bay lo kilə ngirə dɔrɔ ki dɔnangi ti nu. Nə təki rɔjeti, Kirisi re nja kare ba dəkagilo ki dɔbəy ti, mba kadi bɔr majal kɔ, ki takul darɔe ki un adi Luwə nɛ məsi ti. ²⁷ Ningə e ki kində dɔ dana kəte, kadi dəw ki ra ra a oy nja kare par, ningə go koye ti, Luwə a gangi ta dɔe ti. ²⁸ Be tɔ ə, Kirisi adi rone nja kare ba par, mba kadi bɔr majal lə kosi dije. Ningə a ɔji rone ki kɔ joo bəy, nə ke ə, e ki mba bɔr majal al ngata, nə ki mba kadi aji njé je ki isi nginəi ndɔ təl-e.

10

Kirisi adi rone kadi-kare ti nja kare ba par

¹ *NDu-kun je lə *Moji əi ndil nɛ je ki rɔjeti ki a rəi, bi əi darɔ nɛ je wa al. Be ə, lo kadi ayi dije ki isi rəi rɔ Luwə ti njay goto. Re ijəi nɛ məsi kadi-kare ki bal je kare kare pəti ka loe goto. ² Re e be al ə, njé je ki isi ijəi nɛ məsi kadi-kare adi Luwə kin, Luwə a iyə go majal je ləde kɔ pəti nja kare ba par. Lo kadi mede a ole dɔ majal je ti ləde gogi bəy a goto. Ningə gin kijə nɛ məsi kadi-kare ka, a gangi tɔ. ³ Nə təki rɔjeti, ki rəbi kijə nɛ məsi wa kin ə, me dije ole-n dɔ majal je ti ləde bal je kare kare pəti. ⁴ Tado məsi ngan mangi je ki məsi bal biyə je asi kadi bɔr majal je kɔ al.

⁵ E be ə, loki Kirisi isi re me dɔnangi ti, əl Luwə ə nə:
«Ige nɛ məsi al nim, kadi-kare al nim tɔ,

Nə ibə darəm.

⁶ Ira rənəl dɔ da je ti ki kilə por dɔ ti dɔ dingiri ti al nim,
Taa nɛ məsi mbata bɔr majal je ka nəl-i al nim tɔ.

⁷ Ningə m-əli m-ə nə:

Mi ne, m-re dɔnangi ti kadi m-ra ndigi ləi,

Təki ndangi me makitibi ti ki kay njay ɔji-n dɔm[☆].»

⁸ Ta ki dɔsɔy ki Kirisi əl ə to kin: «Ige nɛ məsi al nim, kadi-kare al nim, da je ki kilə por dɔ ti dɔ dingiri lo ti al nim, taa nɛ məsi mbata bɔr majal je al nim tɔ». NGA ke ə, nɛ məsi je kin pəti, e ki rade ki go ta je ti ki e ki ndangi ki go ndu-kun ti. ⁹ Kirisi təl əl bəy ə nə: «O, m-re dɔnangi ti mba kadi m-ra go ndigi ləi». Kirisi buji nɛ məsi je ki kəte, ə un rone tə nɛ məsi ki sigi ində to ti. ¹⁰ Jəju Kirisi ra nɛ ki Luwə ndigi. Be ə, adi rone kadi-kare ti, nja kare ba par, mba kadi taa-je ilə-je taa dɔ majal ti.

¹¹ Ningə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je kare kare pəti, awi ki njade taa, ndɔ je kare kare pəti mba ra kilə ləde nɔ Luwə ti. Adi kadi-kare nɛ məsi ki kare wa kin ki dəkagilo je pəti. Nə nɛ məsi kin asi bɔr majal je lə dije al ratata[☆]. ¹² Nə Kirisi, adi rone kadi-kare ti nja kare ba par mbata bɔr majal je, ə aw isi dɔ ji kɔ Luwə ti ki nɔne ti. ¹³ NGəsine ki isi dɔ ji kɔ Luwə ti, isi ngəm kadi Luwə ilə njé bə je lie gin njae ti tə kimbər kində nja be. ¹⁴ Be ə, ki kul nɛ məsi ki kare wa kin, təli-n dije ki ay-de dɔ majal ti ki kasi-naa bərərə ti ratata.

¹⁵ NDil ki ay njay ka ma naje ay njay tɔ, ningə ta ki dɔsɔy ki əl ə to kin:

¹⁶ «Bəbe ə nə:

Kilə-mindi ki ma m-ilə səde,

Go ndɔ je ti kin ə to kin:

M-a m-ində ndu-kun je ləm dɔ bəngirəde ti,

☆ 10:7 5-7: Pa je 40.7-9 ☆ 10:11 Tɛg ki taga 29.38

M-a m-ndangi-de mede ti, me mər ta je ti ləde.»

¹⁷ Ningə təl əl bəy ə nə:

«M-a m-adi mem ole dō majal je ti ləde al nim, taa dō kilə rade je ti ki go rəbe ti al al nim tō[☆].» ¹⁸ NGa ningə loki majal je e ki kiyə go kō, nda ne məsi ki kadi dəw a ra bəy taa a bər-n majal goto.

Ji rəi bəsi ki rō Luwə ti

¹⁹ Be ə, ngakom je, ji gər kadi ta rəbi e ki tēe noje ti kadi j-ur lo ki ay njay njay itə made je ki takul məsi Jəju Kirisi ki ay. ²⁰ Tēe ta rəbi ki sigi ki a to ratata ki takul kibi gangi lo ki ində gangi, adi e darəe wa ki adi ne məsi ti dō kagi-dəsi ti. ²¹ J-aw ki nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo ki e ki kinde dō kəy ti lə Luwə. ²² Adi ji rəi bəsi ki rō Luwə ti ki me ki rōjeti, ki kadi-me, ki badi al, ki me ki ay ki uwə-je ki ta al, ki rō ki togi ki man ki ay njay. ²³ Adi j-ai dō ne kində me dō ti ki j-isi j-iləi mbē kin nga, tadō ne je ki Luwə un mindine kadi n-a ra n-adi-je, a ra təkī rōjeti. ²⁴ Adi j-indəi kəm je go-naa ti yo je ki ne je, ki go rəbi kilə dīngəm me naa ti mba kadi ji ndigi-naa nim, ji rai ne je ki maji nim tō. ²⁵ Adi j-iyəi ta re lo kaw-naa je ti ləje təkī njé ki nā je isi rai be kin al. Nə adi j-iləi dīngəm me naa ti yo je ki ne je, tadō təkī oy, ndō re lə Bəbe e bəsi.

²⁶ Ji gər ta ki rōjeti ə bəlme. Ningə, go gər ta ki rōjeti kin ə, ji ra majal ki go me ndigi ti ləje ə, kadi-kare məsi ki rangi ki a bər majal je ləje goto ngata. ²⁷ Ne kare ba ki nay ki mbata ləje, e ngəm ki rō dadi par par ta ki gangi lə Luwə ki por ki əti bəl ki a o njé mbate je. ²⁸ Re dəw madi mbati kadi təl rōne go ndu-kun je ti ki *Moji ndangi ə, a ingə yo ki kanji koo kəm-to-ndoo, re dije joo ə se mitə mai naji dō mbati təl rō go ndu-kun je ti lie kin. ²⁹ Təkī rōjeti, dəw ki kidi NGon lə Luwə ə, a ingə kində kōji ki ngə ngay bəy. Ne ki ra kin oji kadi ilə kōji dō məsi kilə mindi ki taa-e ile taa dō majal ti kin al. Taji NDil ki ay njay ki ra-je adi ji gər me-maji lə Luwə. ³⁰ Təkī rōjeti, ji gər Luwə ki ə nə:

«Mi ə, mi nje dal bə nim, taa nje kadi ne dəw ki ra ra ki go kilə rae ti nim tō!

«Taa ilə dō ti bəy ə nə:

Bəbe a gangi ta dō dije ti ləne[☆].»

³¹ E ne ki əti bəl ngay kadi dəw osi me ta ki gangi ti ki ngə lə Luwə ki nje koy al.

³² Adi mesi ole dō ne ti ki ra ne kəte, dəkagilo ti ki ingəi lo kunji lə Luwə. Kalangi ba go ti par ə, ingəi kō ngay, nə ke ə uwəi tōgisi ba ta rō ti ki bo kin. ³³ NJé ki nā je dansi ti, dije taji-de je adi-de kō je ta kəm kosi dije ti. Ningə njé ki nungi əi bəsi mba kadi osi gin njé je ki isi ingəi ko kō je kin. ³⁴ Təkī rōjeti, ingəi kō ki njé je ki əi kəy dangay ti. Taa ndigi ki rōnəl mba kadi dije taai ne maji je ləsi dō gu ti, tadō igəri kadi awi ki ne je ki Luwə un mindine kadi n-a n-adi səsi, ki ne je ki ndade itə ne maji je ləsi, taa a toi ratata tō. ³⁵ Oti kadi iyəi ta kadi-me ləsi, tadō ki go rəbi kadi-me kin, a ingəi ne kigə go ji ki bo ngay. ³⁶ Maji kadi inayī ki lo kuwə tōgi ba ti, mba kadi irai ne ki Luwə ndigi ə ingəi ne ki un-n mindine mba kadi n-a ra.

³⁷ Təkī rōjeti, makitibi lə Luwə əl ə nə:

«Me dəkagilo ki gōji ngay ti, nay ngay al nga,

Nje re a re təkī rōjeti, a ər ndō aw-n kəte al.

³⁸ Ningə, Luwə ə nə, dəw ki nje ra ne ki dana ta kəmne ti,

A isi ki dōne taa ki takul kadi-me.

Nə re təl gogi me majal ti ə, rəm a nəl-m sie al[☆].»

³⁹ Nə je, je dan dije ti ki njé təl gogi ki mba ti ta rōde al. Nə je mbō njé je ti ki adi mede, ə əi dō rəbi kajī ti kin.

11

Ta dō kadi-me ti lə kaje Isirayəl je

¹ Tado kadi-me Luwə, e kaw ki badi al do ne kində me do ti, taa e tji me kati do ne ki rojeti ki daw oo ki kəmne al to. ² E ki takul kadi-me lade ə, ngatəgi je ki kəte, me Luwə nəl-e dode ti.

³ Ki takul kadi-me ə, ji gər-n kadi dora ki donangi ki ne je ki me ti, Luwə rade ki ta ki tane ti. Be ə, Luwə ra ne je ki j-o-de, ki takul ne je ki j-o-de al. ⁴ Ki takul kadi-me ə, Abəl adi-n kadi-kare Luwə. Kadi kare lie maji itə ya Kay. Ki takul kadi-me lə Abəl ə, Luwə ndigi-n kadi-kare je lie, ə ma naji lie kadi e daw ki nje ra ne ki dana. Təki rojeti Abəl oy wa, nə ki takul kadi-me lie, ne je ki ra isi əli-je ta biti bone[☆].

⁵ Ki takul kadi-me ə Luwə un-n Enoki ki rone ti ki kanji kadi oy. Lo kadi daw inge goto, tado Luwə un-e aw sie rone ti dora ti nu. Makitibi lə Luwə ə nə: «Kəte bəy taa kadi Luwə un-e aw sie dora ti, Enoki nəl Luwə[☆].» ⁶ Daw ki a nəl Luwə ki kanji kadi-me goto. Ningə daw ki isi re basi ki rə Luwə ti, kadi gər mene ti maji təki Luwə isi nō təki rojeti nim, taa isi igə go ji njé je ki isi sangi-e nim to.

⁷ Ki takul kadi-me lə Nuwe ə, Luwə ndər-n mbie do ne je ti ki a rai ne, ki dije ooi ki kəmde al bəy. Nuwe mbati ta kəji lə Luwə al, adi ra bato mba kadi aji-n rone nim, aji-n gin dije ki me kəy ti ləne nim. Ki go rəbi təl rə go ta ti lə Nuwe kin ə, ndəl re-n do dije ti ki donangi ti. Ningə ki takul kadi-me lie ə, Luwə tide-n daw ti ki nje ra ne ki dana[☆].

⁸ Ki takul kadi-me lə *Abirakam ə, loki Luwə bar-e ningə, ndigi tae ti. Abirakam ndigi ta bar ti lə Luwə ə j taa osi do rəbi ti ə aw me be ti ki gər nja kare al, ki un ndune kadi n-a n-ade ne nduwə ti. ⁹ Ki takul kadi-me ə, j aw isi-n tə be donangi ti ki Luwə un ndune kadi n-a n-ade. Abirakam aw isi gin kəy kibi ti naa ti ki *Isaki əi ki *Jakobi. Əi je ka, əi njé kingə ne nduwə wa ki kare ki Luwə un-n ndune adi Abirakam kin to[☆]. ¹⁰ Abirakam ngəm kadi n-isi me be bo ti ki ngire ngə maji, ki Luwə wa mər ta do rəbi ra-e ti kəte bəy taa, ində be bo ka kin ki darone wa to.

¹¹ Ki takul kadi-me lə Sara ki e kuji dāne to ə, dəkagilo ti ki biğə yipi ə bəlme ka, Luwə ade təgi ade oji ngon, tado badi al kadi Luwə a ra ne ki un-n mindine kadi na ra. ¹² E be ə, ki takul daw ki kare wa ki biğə yipi adi ndəe nay ngay al donangi ti wa kin ə, gin koji ki bayi-naa tə mee je ki dora ti ə se yangira ki ta ba ti ki dum tidə korde, tēgi ti.

¹³ Dije pəti ki adi mede Luwə ka kin oyi ki kanji kadi ingəi ne maji je ki Luwə un-n ndune kadi n-a n-adi-de ka kin. Nə ke ə, ooi ne je ki ndo ki a rai ne nim, rai rənəl do ti ngay nim to. Ningə gəri maji kadi n-əi mba je ki njé njiyə mba donangi ti ne. ¹⁴ NJé bar rəde mba je ki njé njiyə mba je donangi ti kin, oji ki taga ay njay kadi isi sangi be ki səbi dode təki rojeti. ¹⁵ Giri ta do be ti ki tēgi me ti kin al, tado re giri do ti ə, ne ki a əgi-de kadi təli awi me ti gogi goto. ¹⁶ Təki rojeti, isi sangi be ki səbi dode ki maji itə be ki tēgi me ti, adi e be ki dora ti. E be ə, rə Luwə səl-e al kadi bari-e Luwə lade, be ə, ində do be bo madi dana ki mbata lade.

¹⁷ Ki takul kadi-me lə Abirakam ə, Luwə ge kadi n-a n-oo ne ki Abirakam a ra, adi daje kadi adi Isaki ne məsi ti. Be ə, Abirakam e basi kadi adi ngonne ki kare ba wa kin. Ne je kin rai ne go kun ti ki Luwə un-n mindine ade-n kin[☆]. ¹⁸ Təki rojeti Luwə əl-e ə nə: «E ki takul Isaki ə, a ingə-n gin koji ləi ki m-un mindim madi[☆].»

¹⁹ Abirakam əl təki Luwə asi naki kadi a ndəl Isaki lo koy ti. E be ə, Luwə təl ki ngone ade, tə ne ki Isaki oy ə ndəl lo koy ti be.

²⁰ Ki takul kadi-me ə, Isaki təri-n ndune do Jakobi ti əi ki Esuwa oji do ji kiside ki lo ti ti. ²¹ Ki takul kadi-me ə, Jakobi, loki e basi kadi oy, tər ndune do ngan je ti lə Jisəpi kare kare pəti. Ində təgine do kagi təsi ti ləne, əsi-n məkəsi ne nangi nō Luwə ti. ²² Ki takul kadi-me ə, loki Jisəpi e basi kadi oy, əl ta do tēgi ti ki ngan *Isirayəl je a tēgi donangi Ejipi ti kə. Ningə adi ngan Isirayəl je ndu je ki oji do singə ninne[☆].

☆ 11:4 kilə ngirə ne je 4.3-10 ☆ 11:5 kilə ngirə ne je 5.24 ☆ 11:7 kilə ngirə ne je 6.13-22
 ☆ 11:9 8-9: kilə ngirə ne je 12.1-5; 23.4; 35.12, 27 ☆ 11:17 kilə ngirə ne je 22.1-14 ☆ 11:18
 kilə ngirə ne je 21.12 ☆ 11:22 kilə ngirə ne je 50.24-25; Tēgi ki taga 13.19

²³ Ki takul kadi-me læ nje koji *Moji je ə, bəyɔi-e-n nay miətə go ndə koje ti. Nje koje je ooi kadi ngon ka kin kurə ngay. Be ə, bəli mbati ra go ndu-kun ti læ ngar al. ²⁴ Ki takul kadi-me læ Moji ə, loki təgi gangi nga ningə, mbati kadi dije gəri-e tə ngon koji Parawo ki dənə. ²⁵ Moji oo maji ngay ta kəmne ti kadi n-ingə kə naa ti ki dije læ Luwə, itə kadi n-isi me-maji ti dan majal ki ra ti, mbata ngon dəkagilo ki ndəy be. ²⁶ Moji oo kadi dije kidi-e tə Kirisi be, e ne ki ndae to ti ngay itə ne maji je ki Ejipi ti, tadə ur kəmne də ne kigə go ji je ti ki a ingə me ndə je ti ki a re. ²⁷ Ki takul kadi-me ə, Moji əti-n me be ti ki Ejipi ti kə, ki kanji kadi bəl wongi læ ngar. Ningə kəme e kəte də rəbi ti læne tə ne ki oo Luwə ki dum koo ki kəm kin, ki kəmne be. ²⁸ Ki takul kadi-me Luwə ə, Moji ində-n ndə ki a bəri-e nə Paki, ə adi Isirayəl je sikəi məsi ta kəy je ti ləde, mba kadi malayka ki nje tuji ngan dər je ki Ejipi ti, tuji ngan dər je læ Isirayəl je al.

²⁹ Ki takul kadi-me læ Isirayəl je ə, gangi ba kasi tə dənangi ki tuti kurim be. Ba, loki dije ki Ejipi ti nai kadi n-irai tə Isirayəl je be ningə, man ba ka kin, tibi dəde pinim. ³⁰ Ki takul kadi-me læ Isirayəl je ə, loki njiyəi gugi də ndogi bər ki də be bo Jəriko ti ndə siri ningə, ndogi bər ka kin budi nangi mur mur. ³¹ Ki takul kadi-me ə, Rakabi ki e kaya dənə ingə yo təkəi njé kəsi ta Luwə ingəi kin, al, tadə uwə njé kində manji be je ki rəne ti maje.

³² Ningə ta ki kadi m-əl nay ngay bəy, nə dəkagilo asi-m al kadi m-əl kidi ta je ki oji də Jədiyə je, ki Baraki je, ki Jəpiti je, ki *Dabidi je, ki Samiyəl je, ki njé kəl ta ki ta Luwə ti je. ³³ Ki takul kadi ki dije kin adi mede Luwə ə, tətəi rə gin dije ki rangi je, gangi ta ki dana je, ingəi ne je ki Luwə un-n mindine adi-de je, taa adi bəl je təli da je ki təgide goto ti nim tə. ³⁴ Təli por je ki kəde əti bəl adi oyi bəm bəm nim, tēēi ta koy ti læ kiyə kasigar ki dije gei təlii-de nim tə. Taa me təgi goto ti je ləde ki ngay, ingəi təgi ki al də maji. Dəkagilo rə je ti, təli gə rə je ki əti bəl, adi indəi ngədi nja njé rə je ti ki mba. ³⁵ Ki takul kadi ki dənə je madi adi mede Luwə kin ə, ingəi dije je ləde ki oyi ə ndəli.

Ningə njé ki nə je mbati kiyə tae, adi dije adi-de kə biti tēē-n koy dəde ti. Rai be mba kadi ingəi tēē lo koy ti ki dəbəy ti ki maji itə e ki taji-naa ti ne kin. ³⁶ Njé ki madi je təli ne kogi je, tindəi-de ki ndəy je. Təi njé ki nungəi ki kulə gindi, ə buki-de kəy dangay ti. ³⁷ Tələi-de ki gaji mbal je təli-de je, tijəi-de ki si gangi-de dana joo je, təli-de ki kiyə kasigar je. Njé ki nə je iləi lo ta gəngi gəngi, ningə kibi kəde je e ngirə biyə je ə se ngirə bati je. Ne je pəti nal-de. Adi-de kə ngay nim, taa rai-de majal ki əti bəl nim tə. ³⁸ Dije ka kin əi dije ki maji ngay, nə ke ə dije ki dənangi ti ne ooi-de tə dije ki ndade goto be. Adi toi tə dije ki rə tuwə-de be ləde be adi njiyəi ki dilə lo je, ki də mbal je, awi ki bole mbal ti je, ki bole be ti je.

³⁹ Əi je pəti Luwə ma naji ləde maji ki takul kadi-me ləde, nə ke ə, ingəi ne je ki Luwə un-n mindine adi-de kin al bəy. ⁴⁰ Təki rəjeti, Luwə ində də ne madi ki maji toi dana ki mbata ləje. E be ə, lo kadi Luwə təl-de ki kasi-naa bərərə ti ki kanji je kəte goto.

12

Kuwə təgi ba me ngədi ti

¹ J-əi je ka, təkəi njé ma naji də kadi-me ti ləje gəi gidije wuki ka kin ə, adi ji mbati ne je pəti ki a əgi-je kəti kəte. Ki bo təi adi ji mbati majal ki isi binti je binti binti kin. Adi j-əyi-naa ngədi ki kuwə təgi ba me na-naa kəy ngədi ti ki to nə je ti kin. ² Adi j-uri kəmje də Jəju ti, ki e nje kində gin kadi-me ləje, taa e nje ra-e kadi asi-naa bərərə tə kin. NDigi kadi oy də kagi-dəsi ti ki kanji kadi tur go rəsəl ki ko koy je ki be kin a re-n. Təki rəjeti, oo rənəl ki a ingə kəte. Be ə, ngəsine kin isi də ji kə Luwə ti ki isi də kimbər ngar ti læne.

³ Oyo, adi mesi ole də Jəju ti, ki dije ki njé ra majal je adi-e kə əti bəl, nə oo tə ne ki kare. Jəju ra be mba kadi iyəi rəsi adi me tuji je taai təgisi al. ⁴ Me rə ti ləsi ki isi rəi ki majal ki ra, uwəi təgisi ba me rə ti biti adi tēē koy dəsi ti al bəy. ⁵ Mesi oi də ta kəji ti ki Luwə adi səsi ki to me makitibi je ti ki ay njay, tə ta kəji ki baw ngon adi ngonne ki ə nə: «NGonm, oti kadi ikidi kində kəji ki Luwə isi ində-i oji, Ningə, loki kəl səi ə, adi ər təgi al.

⁶ Dəw ki Luwə ndige, a oje ne je ki ra majal ade oo ki kində kəji,

Nīngə dije pəti ki Luwə gər-de tə ngane je,
İndə-de ki ndəy tə[☆].»

⁷ E ki mba kadi kəmsi tēē də nē ra je ti ki majal ki isi rai, ə isi ingəi kə. Luwə ra səsi tə ngane je be. Tadə e nē ki go rəbe ti kadi baw ngon ɔji ngonne nē je ki majal ki isi ra. ⁸ Luwə isi ində nganne je pəti ɔji-de, re ində səsi ɔji səsi al nīngə, ɔji kadi səi nganne je ki rəjeti al, nə səi ngan lə dəw ki rangi yo. ⁹ Adi meje ole də bawje je ki go darə ti ki dənangi ti ne, ki indəi-je ɔji-je, ə j-isi təli rəje go ta ti je ləde mbata kində ki indəi-je ɔji-je. Be ə, maji kadi ji təli rəje go Bawje ki dərə ti ki itə bawje je ki dənangi ti bəy, mba kadi j-ingəi kaji. ¹⁰ Bawje je indəi-je ɔji-je ki mbata ngon dəkagilo ki ndikiri ba par, ki go koo ti ki oi maji ta kəmde ti. Nə Luwə ində-je ɔji-je ki mbata maji ləje ki rəjeti. Ge kadi ji təli dije ki ayi njay tə e be tə. ¹¹ Təki rəjeti, taji-naa ti ne, kində kəji a adi dəw rənəl al, a re ki me tuji yo. Nə me ndə je ki rangi ti, njé je ki njé təl rəde go ti, a təli dije ki nje ra nē ki dana nim, dije ki nje kisi ki lapiya nim tə.

¹² E be ə, maji kadi imbati kadi səi dije ki njé təgi goto je, ə kadi təli dije ki nje təgi je. ¹³ Maji kadi uni go rəbi ki a njururu, mba kadi njé məti je təi də rəbi ti al, nə kadi ingəi rə nga.

Kisi ki də ta ki maji lə nje kadi-me

¹⁴ Maji kadi indəi təgi də rəsi ti mba kadi isi ki lapiya ki dije pəti. Nīngə kadi kisi ki də ta ləsi e me nē ra ti ki ay njay. Re injiyəi me nē ra ti ki ay njay al ə, dəw madi ki a oo Luwə goto. ¹⁵ İndəi kəm-kədi də rəsi ti, kadi dəw madi dansi ti tu gidine adi me-maji lə Luwə kin al. Kadi dəw madi kare dansi ti təl to tə kəgi ki ati ki mane majal, ki a təgi nīngə, a tuji dije ngay ki manne ki majal kin be al. ¹⁶ Kadi dəw madi kare dansi ti e nje ra kaya al. Taa kadi dəw madi kare dansi ti e nje kidi nē je ki kər kində ta dangi mbata Luwə al. Oti kadi irai tə Esuwa ki, un ke ngon ki ngatəgi ləne ndog-i-n nē kuso ki nja kare par kin al. ¹⁷ İğəri bəti kadi-me ndə je ti ki rangi go nē ti ki ra kin, ge kadi n-ingə njangi də ji bawne ti, nə loe goto. Esuwa sa rəbi ki man nə kəmne ti mba kadi n-aw ki bawne kadi yəti kəji ta ra ləne, nə loe goto.

¹⁸ İrəi bəsi kadi nē madi ti ki dəw asi kədi, tə mbal Sinay ki tinge to tə por ki ɔ bilim bilim, ə se kil ndi ki ndul kururu, ə se lo ki ndul, ə se nəl ki ilə ki təgine, ¹⁹ ə se ndu təbi, ə se ndu ta madi, al. Loki *İsīrayəl je ooi də ndu kin nīngə, dəji kadi n-ooi ta ki rangi kare də made ti gogi al ngata. ²⁰ Təki rəjeti, təgi İsīrayəl je asi kadi rai go ndu-kun ti ki Luwə adi-de ə nə: «Dəw ki ra ra, dəw ə se da, ki ɔdi mbal ə, a tiləi-e ki gəji mbal təli-e[☆],» kin al. ²¹ Nē ki oi əti bəl ngay adi *Moji ə nə: «Bəl ra-m ngay adi m-dadi[☆].»

²² Nə səi irəi bə, irəi bəsi ki rə mbal *Siyə ti, taa ki rə be bo ti lə Luwə ki nje kisi kəm ba ti. E Jorijaləm ki dərə ti, loki malayka je dibi bay bay isi rai rənəl ti. ²³ Səi irəi bəsi ki lo kaw-naa ti lə njé je ki toi tə ngan je ki ngatəgi je lə Luwə, ki təde e ki ndangi me dərə ti. Səi irəi bəsi ki rə Luwə ti ki nje gangi ta də dije ti pəti. Taa irəi ki rə dije ti ki njé ra nē ki dana ki ndə ki kəte oyi, ki təli asi-naa bərərə təki Luwə ge. ²⁴ Səi irəi bəsi ki rə Jəju ti ki buki məsine mba kadi təl-n je ki kay njay ti. E nje ka mbə dije ti ki Luwə ki mbata kilə mindi ki sigi ki Luwə ilə səje. Nīngə məse ki buki ka kin əl ta ki təgine itə yə Abəl.

²⁵ İndəi kəm-kədi də rəsi ti, Oti kadi imbati koo də ta lə nje kəl səsi ta! İsīrayəl je ki dəkagilo ti ki kəte, mbati koo də ta lə Moji ki nje kəl-de ta dənangi ti ne, kində kəji nal-de al. Nīngə j-əi je, Luwə ki isi me dərə ti nu ə isi əl-je ta. Re ji təli gidije ta ta ti lie ə, kində kəji a ɔdi-je kədi ki rəjeti! ²⁶ Luwə ki dəkagilo ti ki kəte ndue yəki dənangi ka kin ə, un ndune dəkagilo ti ki bəne bəy ə nə: «NJa kare bəy ma yəki dənangi bəy, nə ke ə, a e dənangi par al, dərə ka ma yəke tə[☆].» ²⁷ Ku ta ki ə nə: «NJa kare bəy» kin ɔji kadi nē je ki Luwə ində-de kin a tuji-de pəti kə mba kadi gotoi. Nīngə nē je ki dum tuji par ə a nayi.

☆ 12:6 Tər ta je 3.11-12 ☆ 12:20 Tēē ki taga 19.12-13 ☆ 12:21 Dətərənəm 9.19 ☆ 12:26 Aje 2.6

²⁸ Ningə j-əi je, kəbe ki j-ingəi e kəbe ki dəw ki a asi tuwə-je me ti goto, ə adi ji rai oyo Luwə, ə ji rai kilə j-adi-e ki go rəbi ti ki nəl-e, ki tōji ki kilə dəe ti ki bəl. ²⁹ Təki rəjeti, Luwə ləje e por ki nje ro ne je.

13

Kilə dingəm me naa ti ki dangi dangi

¹ Maji kadi inayi ki lo ndigi-naa ti ki yo je ki ne je tə ngakonaa je be. ² Adi mesi oy do kuwə mba je ki rəsi ti al. Tado njé ki madi je, lo kuwə mba je ti kin ə, uwəi malayka je ki rəde ti kanji kadi gəri go[☆]. ³ Adi mesi ole do dije ti ki toi kəy dangay ti, tə ne ki səi je wa ka, səi dangay je naa ti səde be tō. Adi mesi ole do njé je ti ki dije adi-de kə, tə ne ki səi je wa ə dije isi rai səsi majal be.

⁴ Maji kadi taa-naa ingə koji ki kilə do ti rə dije pəti. Ningə kadi njé taa-naa je, dingəm ki dəne ngəmi rəde mbata lə naa. Tado Luwə a gangi ta do njé ra kaya je ti ki njé kuwə marim ti. ⁵ Me kisi ki do ta ti ləsi, oti kadi irai ta la ki al do maji. Irai rənəl do ne ti ki awi jisi ti. Tado Luwə wa, ə nə:

«Jagi, m-a m-iyə-i kə al ratata[☆].»

⁶ E be ə, j-a j-asi kadi j-əli ta ki me ki t̄ kati j-əi nə:

«Babe e nje ra səm,

Ne ki a ra-m bəl goto,

Ne ki dəw a ra səm goto[☆]!»

⁷ Adi mesi ole do njé kər nəsi ti je ki əli səsi ta lə Luwə kəte. Inayi ki lo mər ta do ji kiside ki dəde taa ti bit̄i koyde ti, ə indaji kadi-me ləde. ⁸ Jəju Kirisi a yəti al ratata, isi lo kisine ti, dəkagilo ti ki kəte ti nu nim, dəkagilo ti ki bone ti nim, taa dəkagilo je ti ki a re nim tō. ⁹ Oti kadi ne ndo je ki mba ki dangi dangi ədi səsi adi it̄oi do rəbi ti ki maji. Ne ki a maji, e kadi me-maji lə Luwə ə ilə dingəm mesi ti bi e ndu-kun je ki oji do ne kuso, ki a ilə dingəm mesi ti al kin al. Tado ndu-kun je kin, njé je ki isi njiyəi go ti, ne ki ra səde maji me ti noo goto.

¹⁰ *Njé kijə ne məsi kadi-kare je ki rai kilə me kəy ti lə Luwə ki rai ki kibi, awi ki tōgi kadi usoi ne ki e ki kilə do dingiri lo kadi-kare ti ləje kin al. ¹¹ Təki rəjeti, ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, re ki məsi da je lo ti ki ay njay itə ndəge je, mba kadi adi kadi-kare kiyə go majal lə dije kə. Nə darə nin da je e ki kilə por do ti gidi be ti. ¹² Be ə, Jəju ka, oy gidi be bo Jorijaləm ti, mba kadi bər-n majal lə dije kə ki məsine[☆]. ¹³ Adi j-awi j-ingəi-e gidi be ti, ə adi ji ndigi kadi dije kidi-je tə e be. ¹⁴ Tado dənangi ti ne j-awi ki be ləje ki kadi j-isi ti ratata al. Be ə, j-isi sangi kadi j-ingə e ki a re lo ti ti. ¹⁵ Ki rəbi lə Jəju Kirisi, adi j-iləi tōji do Luwə ti ki dəkagilo je pəti, tə ne məsi be, adi e kadi-kare pa je ki t̄t̄eji taje ti, ə gəri-e kadi e Babe. ¹⁶ Adi mesi ole do ra ne je ki maji ti taa taa, ə maji kadi ikayi ne maji je ləsi ki madisi je tō. Tado kadi-kare je ki be kin ə, maji ta kəm Luwə ti.

¹⁷ Maji kadi itəli rəsi go njé kər nəsi je ti, ə iləi dəsi gin tōgi ti ləde. Isi indəi kəmde gosi ti ki dəkagilo je pəti, tado Luwə a dəji-de kadi oji-e go kində ki isi indəi kəmde gosi ti kin kade oo. Be ə, re itəli rəsi gode ti ningə, a rai kilə ləde ki rənəl. Re e be al ə, a rai kilə ləde ki ba ta, adi ne ki a ra səsi maji me ti noo goto.

¹⁸ Əli ta ki Luwə ki mbata ləje. Ji gər ay njay kadi meje uwə-je ki ta do ne madi ti al. Təki rəjeti, ndigi ləje e kadi pa njiyəje maji ki dəkagilo je pəti. ¹⁹ M-dəji səsi ki ngamem ba pəti kadi əli ta ki Luwə ki mba kadi m-təl m-re dansi ti gogi kalangi ba.

Kuwə ji-naa

²⁰ Luwə ki nje kadi lapiya, adi Jəju Kirisi i taa dan njé koy je ti ki go rəbi məsi kilə mindi ki a to ratata. Kirisi ki e Babe ləje, e ki e nje kul ba ti je ki bo. ²¹ Kadi Luwə ka kin ra adi asi rai kilə ki maji par par, mba kadi irai ndigi lie. Kadi ində kilə ra ki nəl-e meje ti ki takul Jəju Kirisi. Ningə kadi dije piti-e ki dəkagilo je, ki dəkagilo je! *Amen!

☆ 13:2 Kilə ngirə ne je 18.1-8; 19.1-3 ☆ 13:5 Dətərənom 31.6, 8; Jojuwe 1.5 ☆ 13:6 Pa je 118.6 ☆ 13:12 Ja 19.17, 20

²² NGakom je, m-dəji səsi kadi itaai ta kilə dingəm me naa ti kin ki kisi dō ti. Təki rəjeti, makitibi ləm ki m-ndangi m-ilə-n m-adi səsi wa ka, ngal ngay al tō. ²³ M-ge kadi m-əl səsi madi igəri təki ngokō je ki me kadi-me ti Timote tēē kəy dangay ti[☆]. Re re kalangi ingə-m ə, m-a m-aw sie naa ti kadi m-o səsi.

²⁴ İrai lapiya njé kər nōsi je, ki njé kaw-naa je pəti. *NJé kaw-naa je ki dənangi Itali ti ka uwəi jisi tō.

²⁵ Kadi me-maji lə Luwə e səsi naa ti pəti.

Makitibi ki Jaki ndangi

Ta ki do makitibi ti ki Jaki ndangi

Makitibi ki Jaki ndangi kin, ta je ki osi go-naa go-naa me ti e ta je ki kadi or ta rabi dije la Luwa ki sanai-naa ki lo je pæti ki donangi ti ne (1.1). E ta ki toge e ngay, ninga Jaki un ne je ki dije ooi ki kamde ne ki kadi re al-n-de ta a ra kilæ ræde ti maji kin a ndangi-n makitibi adi njé kun go Kirisi ki sanai-naa ki lo je ki dangi dangi. NDangi makitibi adi-de, ila-n jine do pa njiyæde ti ki majal ki ræ-naa ti ai je wa a se ki ræ dije ti ki gæri Kirisi al.

Ne ki dæsay, Jaki al ta la gosi ki e ne ki i ræ Luwa ti a sæbi kadi e ki dæje ki kadi-me (1.2-8). Go ti, al ta ki do ndoo ti ai ki ne kingæ, ta ki do ne ki nga ti ai ki ne na la su, ta ki do njiyæ ki ræjeti go Luwa ti, ki kadi dæw a oo kande me kilæ ki ra ti (1.9-27). Go ta je ti kin, Jaki al ta ki togine ngay do gangi-naa ti ki to dan njé kaw-naa je ti (2.1-13), bæy taa kadi tæl re do ta ti ki ra rone tæ kq ta ki me makitibi ti lie kin be, adi e ta la kadi-me ki kadi njiyæ naa ti ki ra kile (2.14-26). Go ti, Jaki un ne je ngay tæji-n ndonje ki isi ra majal je ki æti bæ (3.1-12). Ninga tæl re al ta ki do gosi ti ki ræjeti (3.13-18). Jaki ndor mbi dije ki njé re ki gangi-naa, dije ki ne ra ki donangi ti ne næl-de ngay, dije ki isi ii do ræde ba gangi ta do madide je ti, taa ila jine kam njé ne kingæ ti ki isi rai njé ra kilæ je læde bæa ti tæ (4.1-5.6). Ta tæl ta ta ti, Jaki dæji dije ki ndangi makitibi adi-de kin kadi ai dije ki njé kore mede, kadi ai njé kuwæ togide ba me kæl ta ti ki Luwa, kadi ai njé ra ki naa me kilæ ti la NDil (5.7-20).

Ta ki makitibi la Jaki al njé kun go Kirisi ne kin, e ta ki ay njay, tado kun go Kirisi e ta kadi dæw al a næ: «Oyo m-adi mem Poy Ta ki Maji la Jæju» tane ti ne be par al, næ kadi tæji me pa njiyæne ti ki taga adi dije ooi. Re tæji ki taga adi dije ooi ninga, e kin e go ræbe ti, tado «kadi-me ki kile goto e kadi-me ki koy» (2.26).

Kuwæ ji-naa

¹ Mi Jaki, ki nje kilæ bæa la Luwa ai ki Bæbe Jæju Kirisi, a m-ndangi makitibi kin madi sæi gin ka la *Isirayæl ki dægi gide e joo ki isanai-naa donangi ti ki tæe ba. Ne ki dæsay m-uwæ jisi.

Kuwæ togæ ba me ne na je ti

² NGakom je, loki ne na je ki dangi dangi tæe dæsi ti ninga, maji kadi irai rænæl ngay do ti. ³ Tado sæi je wa igæri bæti, loki kadi-me Luwæ læsi, toge itæ togæ ne na je kin ninga, a ra kadi uwæi togæsi ba. ⁴ Ninga maji kadi kuwæ togæ ba læsi, tæl tane maji, mba kadi sæi dije ki kasi-naa bære, kadi ne ki majal ila bæ ræsi ti al, taa kadi ne kare ka du sæsi al tæ.

⁵ Re dæw kare dansi ti, kam-kædi du-e ninga, kadi køy Luwæ, a Luwæ a ade. Tado Luwæ e nje kadi dije pæti ne kare ki noo, ki me-nda, ki kanji ndor mbi dæw. ⁶ Ninga kadi dæwe kin køy ki me joo al, næ ki kadi-me taa. Tado dæw ki nje me joo, to tæ pulum man, ki næl un-e, isi aw sie ki yo je ki ne je be. ⁷ Kadi dæw ki be kin gær mene ti, tæki a inga ne madi kare ræ Luwæ ti al. ⁸ Tado e nje me joo, gær ræbi ne rane al.

Nje ndoo ki nje ne kingæ

⁹ Maji kadi i ngokom ki nje kadi-me ki i nje ndoo, ira rænæl do kun ti ki Luwæ un dæi taa. ¹⁰ Be tæ a, kadi i nje kadi-me ki i nje ne kingæ, ira rænæl do sæl ti ki Luwæ sæl dæi tæ. Tado nje ne kingæ a jære tæ puti kam be. ¹¹ Loki kadi osi ki togine ninga, kam ndole, pute jære adi maji lie goto, be tæ a nje ne kingæ a goto-n ta ne je ti lie ki isi ra[☆].

Ne na je

¹² Dæw ki uwæ togæ ba me ne na ti, e nje rænæl. Tado loki dum do ne na je pæti ninga, a inga jægæ kaji ki Luwæ un mindine kadi n-adi dije ki ndigi-e. ¹³ Loki ne na tæe do dæw ti

☆ 1:11 Tæe ki taga 40.6-7

ningə, kadi ə nə: «E Luwə ə na-m al, tado majal asi na Luwə al, taa Luwə wa a na dəw al tō.»¹⁴ Təki ne na teə də dəw ti ningə, e kəm-nda lie e wa ə əde, ər-e aw sie me ti.¹⁵ NGata ningə kəm-nda i səm təki dəne i səm be, ba oji majal, nga ningə loki majal təgi gangi ba teə koy.¹⁶ NGakom je ki njé ndigi ləm, kadi adi rəsi ki ta je ki ngom, al.¹⁷ Ne kadi ki maji ki kadi-kare ki asi-naa, ii rə Luwə ti ki nje ra kunji je ki dərə ti. Luwə mbəl rəne al, taa kəm ndile a yəti rəne, təki kəm ndil a yəti-n rəne ki go kadi be kin al tō.¹⁸ E ki go me ndigi lie wa, ə oji-n-je koji ki sigi ki ta ki rəjeti. Oji-je koji ki sigi mba kadi j-əi ne kində je ki dəsəy dan ne kində je ti lie.

Koo dō ta ə ra go ti

¹⁹ NGakom je ki njé ndigi ləm, kadi oi ta ki m-a m-əl səsi kam maji: kadi dəw i langisi oo dō ta, nə kadi əl ta kalangi al, taa ra wongi kalangi al tō.²⁰ Tado wongi lə dəw a ra ne ki dana nō Luwə ti al.²¹ Gin ne kin ə, kadi imbati ne ra je ki to nje, ki kilə ra je ki majal al dō, ki re ki go me ndul. Ningə itaai ta lə Luwə ki dibi mesi ti, ki dō ki səl ləm, tado e ta ki asi kaji səsi.

²² Ta lə Luwə kin kadi oy mbisi ti par al, nə kadi oy ba itəli rəsi go ti taa. Loki isi ta koo dō ti tə koo par ningə, e kadi ə isi ədi rəsi səi wa.²³ Tado re dəw oo dō ta, ə ra go ti al ningə, to tə dəw ki gō ta kəmne me kətironği ti be.²⁴ Loki gō rəne ə ətə aw ningə, ta naa ti nōō par ə me oy dō rəe ti ki kəte oo.²⁵ Nə dəw ki ndər gin ndu-kun lə Luwə ki asi naa bərərə ki taa-je ilə-je taa, ki isi uwə rəne ba me ti, bi ra rənəl dō ko dəe ti par, adi me oy dō ti al, nə ra go ti, dəwe kin a ingə maji-kur me kilə ti pəti ki a ra.

²⁶ Loki dəw madi oo rəne tə nje kun go Luwə, nə asi kuwə ndonne gin təgine ti al ningə, isi ədi rəne tə kadi, kun go Luwə lie e ne ki kəme goto.²⁷ M-əl səsi kadi igəri təki kun go Luwə ki maji ki ki rəjeti ki Luwə ki Bawje ndigi, e koo go ngan kal je ki njé ngaw koy je me kō je ti, ki isi teə dode ti, ki kəsi rə ngərəngi kadi ne je ti ki to nje ki dənangi ti ne.

2

Kər kəm naa dana e majal

¹ NGakom je, səi ki adi mesi Bəbe Jəju Kirisi ki tōji e lie, səbi kadi kər kəm-naa goto dansi ti, tado e ne ki uwə-naa ki kadi-me al.² Tə kin ə bone, dəw ki nje ne kingə kare, ilə kibi ki ndole maji rəne ti, ki ningə ki ra ki ər jine ti, re lo kaw-naa ti ləsi. Ningə dəw ki nje ndoo, ki ilə ngisi kibi rəne ti, re lo kaw-naa ti ka kin tō.³ Loki iləi kəmsi oi nje kilə kibi ki ndole ningə, ibuki-e ti ə əli-e əi nə: «İre, isi nangi lo ki maji ti kin.» Ningə əli nje ndoo əi nə: «İ a ki taa nōō» ə se «İsi njam ti nanga ne be.»⁴ Təki isi rai be ningə, se oi kadi e kər ə isi ərəi kəm-naa dana dansi ti, ə isi təli njé gangi ta dō dije ti ki kōji ta je ləsi ki majal al wa?

⁵ NGakom je ki njé ndigi ləm, uri mbisi oi ta kin: Se oi kadi Luwə mbəti njé ndoo je ki dənangi ti ne mba kadi təli njé ne kingə je, ki go kadi ki adi mede Jəju Kirisi, al wa? MBəti-de kadi ingəi kōbe ki Luwə un mindine adi dije ki ndigi-e.⁶ Ningə səi je isi kidi-de. Se njé ne kingə je ka kin ə isi adi səsi kō al wa? Taa isi awi səsi nō njé gangi ta je ti tō al wa? ⁷ E əi je wa kin ə isi əli ta ki majal dō tō ti ki maji ki Luwə ində dəsi ti kin.

⁸ Təki rəjeti, re itəli ta ndu-kun lə Luwə ki itə ndəge je ki ndangi me makitibi ti ə nə: «A indigi dəw madi tə darəi i wa be,» kin ningə, irai go rəbe ti.⁹ Nə re irai ki go kər kəm-naa dana ti ningə, e majal ə isi rai, ndu-kun lə Luwə uwə səsi ki ta tə njé kal dō ta je.¹⁰ MBata re dəw təl rəne go ndu-kun je ti lə Luwə pəti, nə al dō ndu-kun ki kare ningə, təl nje kal dō ndu-kun je pəti.¹¹ Tado nje kəl kə nə: «A uwə marim al,» ka kin ə əl ə nə: «A təl dəw al tō.» Ə re uwə marim al, nə itəl dəw ningə itəl nje kal dō ta[☆].¹² Gine kin ə, kadi ta kəlsi je, ki ne rasi je, tōji kadi səi dije ki səbi kadi a gangi ta dəsi ti ki ndu-kun ki nje taa kilə taa.¹³ Tado dəw ki nje koo kəm-to-ndoo lə dije al, Luwə a oo kəm-to-ndoo lie ndə gangi ta ti al tō. Ningə koo kəm-to-ndoo e ne ki uti dō ta ki gangi.

Kadi-me Luwə ki kanji ra kile e ki koy

☆ 2:11 Teə ki taga 20.13, 14; Dətərənom 5.17, 18

¹⁴ NGakom je, loki dāw madi ə nə n-e n-aw ki kadi-me, ningə tōji kadi-me Luwə ləne, ki kilə ki ra, al, se maje e ri wa? Maje goto. Kadi-me Luwə ki be kin asi kaje al. ¹⁵ Tə kin ə bone, ngokoje ki dingəm ə se ki dāne awi ki rōde kare, taa asi kingə nē kusode ki ndo je pəti al tō. ¹⁶ Ningə dāw madi dansi ti əl-de ə nə: «Awi ki maje, kadi rōsi tingə rututu, ə usoi nē mesi dan.» Ki kanji kadi adi-de nē ki kadi ra səde, se maje e ri wa? ¹⁷ Kadi-me Luwə ka to be tō, re tōji rōne me kilə ki ra ti al ningə, e nē ki koy.

¹⁸ Dāw madi ə nə: «I aw ki kadi-me Luwə, ə mi m-aw ki kilə je ki ra tō.» Ba m-a m-əl-e m-ə nə: «Maji kadi oji-m kadi-me Luwə ləi ki kanji kilə je ki ra adi-m m-o, ə mi m-a m-oji kadi-me Luwə ləm ki kilə je ki m-ra m-adi oo tō.» ¹⁹ I adi mei təki Luwə e kare ba al wa? E nē ki maji, ningə kadi igər təki ndil je ki majal ka gəri-e be tō. Bəl rade adi dadi nōe ti. ²⁰ I dāw ki dōi goto, indigi kadi igər se e ki mba ri ə kadi-me ki kile goto a ra nē kare al wa? ²¹ Se oo kaje *Abirakam ki Luwə ər ta dōe ti ki takul kilə rae je, mbata ndigi kadi n-təl ngonne *Isaki dō dingiri kadi-kare ti lə Luwə, n-ade kadi-kare ti kin al wa? ²² OO, kadi-me Luwə lie awi naa ti ki kilə rae je. Kilə rae je tōli ta kadi-me Luwə lie adi asi naa bərərə. ²³ E be ə təl-n ta ta ki ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: «Abirakam adi mene Luwə, loki Luwə oo kadi-me lie ningə tide tə dāw ki dana.» Adi bar-e madine[☆]. ²⁴ Oi ne maji, təki Luwə ər ta dō dāw ti ki takul kilə rae je, bi e ki takul kadi-me lie par kare ba al.

²⁵ Adi mesi ole dō Rakabi ti ki e kaya dāne kin. Rakabi uwə njé kilə je lə *Isirayəl rōne ti, ningə ra səde adi tēēi uni rəbi ki rangi ayi-naa awi. E ki mbata kilə rae kin ə Luwə ər-n ta dōe ti[☆].

²⁶ Be ə, təki j-o-n kadi darə ki kəə goto ti e ki koy ka kin ə, kadi-me Luwə ki kile goto ka e ki koy tō.

3

Kadi njé ndo nē dije ooi go ndonde

¹ NGakom je, kadi dije ngay dansi ti, buki-naa me ndo nē dije ti al, tadō igəri maji kadi Luwə a gangi ta ki ngā ngay dōje ti itə ndəge je, j-əi ki j-əi njé ndo nē dije. ² J-əi pəti ji rai majal ki go rəbi je ki dangi dangi. Re dāw madi ra majal me ta kəlne ti al biti ningə, e dāw ki tōgi gangi me ta kəlne ti, asi kuwə rōne ba pəti gin tōgine ti. ³ Re j-iləi jam ta sində je ti mba kadi tōli rōde go ndigi ti ləje ningə, j-awi ki tōgi dō rōde ti ba pəti tō. ⁴ Oi nē kare to nē ki oji dō bato je: re bato bo-n tə ri, ə nəl ki bo əse-n ki tōgine tə ri ka, ki ngon ngande ki ndəy wa kin ə nje kuwə ngandi bato, a aw-n ki bato lo ti ki mee ndigi kaw sie ti. ⁵ E be ə, ndon dāw ka to be tō. E ngon rō ki ndəy ba, nə oji rōne kadi n-asi ra nē je ki to bəl. Təki oi, ngon por ki ndəy be par asi kadi o ku ki bo inde nangi rapı be. ⁶ E be tō ə, ndon dāw ka to tə por be tō. E ə e lo ki majal isi ti dan ngan rōje je ti, ningə un majal ində-n ngan rōje ba pəti. Isi ində por ki i lo kingə kō ti dō ndō kisi ki dō taa ti lə dāw.

⁷ Dāw asi kuwə gin da je ki dangi dangi pəti ki me mu ti, ki gin yəl je, ki gin da je ki njé kagi nangi, ki gin da je ki isi me ba ti, gin tōgine ti. ⁸ Nə ndon je, dāw kare ki asi kuwe gin tōgine ti goto. E nē ki nje tuji lo ki dum kuwe nangi gin tōgi ti. NDonje rosi ki kəngi nē ki nje təl dāw bətəte. ⁹ Ki ndonje ə j-isi j-ilə-n tōji dō Babe ti ki Bawje, ningə ki ndonje ki kare wa ka kin ə ji təl j-isi ji man-n dije ki Luwə ində-de adi titi-naa sie kin tō[☆]. ¹⁰ Taje ki kare wa kin ə isi ilə tōji dō Luwə ti, ningə taje ki kare wa ka kin ə isi man dije tō. NGakom je, səbi kadi irai be al. ¹¹ Se man ki nəl əi ki man ki ati a tēēi naa ti ta bole ti ki kare wa? Jagi a tēēi ta bole ti ki kare al. ¹² NGakom je, kagi mbay-kote asi kadi andi siyə al, taa kagi mati asi kadi andi mbay-kote al tō. Re e be al ningə, e be tō ə ta bole ki man ki kati isi tēē ti, man ki nəl asi kadi a tēē ti al.

Kəm kədi ki dənangi ti ki kəm-kədi ki dōrə ti

¹³ Dāw ki ə nə nē nje kəm-kədi ki nje nē gər dansi ti ningə, maji kadi tōji kəm-kədi ki nē gər ləne me pa njiyə ti ki maji, ki dō ki səl ləm. ¹⁴ Nə kin ə re, ni ki ati bangi ki hal jangi

☆ 2:23 kilə ngirə nē je 15.6; Ejay 41.8 ☆ 2:25 Jojuwe 2.1-21 ☆ 3:9 kilə ngirə nē je 1.26-27

e mesi ti ningə, indəi gusi əi nə səi njé kəm-kədi, kare al, taa kadi əli ta ki ngom əsi ta, ta ki rəjeti al tɔ. ¹⁵ Tado ko kəm-kədi ki be kin, e kəm-kədi ki dənangi ti ne, e kəm-kədi lə dəw, e lə su, bi e kəm-kədi ki j rə Luwə ti al. ¹⁶ Ningə loki ni ki jangi əi ti, ne ra ki go rəbe ti al, ki ko ne ra je ki majal pəti əi ti noo tɔ. ¹⁷ Nə dəw ki aw ki kəm-kədi ki j rə Luwə ti, dɔ kəte, e dəw ki ay njay, e nje re ki lapiya, e dəw ki səl ləm, e nje kilə dije noji naa ti, e nje koo kəm-to-ndoo, isi tee ki kandi ki maji maji, gangi-naa goto rəe ti, ta kədi kəm-naa ka goto rəe ti tɔ. ¹⁸ Dije ki njé sangi rəbi lapiya, isi rai kilə tə ko ne ə isi dibi gəi gidide be, ningə kande ki a təti e ne ra ki dana.

4

Dəw ki ne je ki dənangi ti ne uwə me ngay e nje kəsi ta Luwə

¹ NGakom je, rə-naa je, ki kəl-naa je ki dansi ti kin tee ki ra? Loki tee səm ti, e me ngur darɔ je ti ki rəsi ti, ki isi rəi-naa. ² Isi rai kəm-nda ne je, nə asi kingəi al, ningə isi təli dije, isi ndingəi ne, nə lo kadi ingəi goto, lo kin ti, itəli njé kəl-naa ki njé rə-naa. ikəyi ne, ə ingəi al, tado igəri kəy Luwə al. ³ Ə re ikəyi ne Luwə ka, adi səi al, tado ne kəy ləsi e ne kəy ki majal, isi kəyi ne Luwə kadi re ingəi ningə, itindəi tɔ dɔ koo maji rə ti lə darɔ. ⁴ Səi njé kuwə marim! Maji kadi igəri təki dəw ki ne je ki dənangi ti ne uwə me ngay, e nje kəsi ta Luwə. Re dəw madi, ne je ki dənangi ti ne uwə me ngay ningə, isi ra rəne nje bə ti lə Luwə. ⁵ M-əl kadi igəri təki, ta lə Luwə ki to me makitibi ti e kare ki ndangi al. Makitibi lə Luwə əl ə nə: «Jangi ra Luwə ngay dɔ NDil ti ki inde meje ti.» ⁶ Nə me-maji ki adi-je, e ne ki bo ngay itə ne je pəti. Tado makitibi lə Luwə əl ə nə: «Luwə tɔ rə dije ki nje kun dəde taa, ə adi me-maji ləne e ki dije ki njé səl dəde tɔ[☆]» ⁷ E be ə, kadi isəli dəsi gin təgi ti lə Luwə, itəi rə su, ə su a ay kə say kadisi ti. ⁸ Irəi ngəsi rə Luwə ti, ə Luwə a re ngəsi rəsi ti tɔ. Səi njé ra majal je, itogi jisi adi ay njay; səi njé me joo, ɔri majal mesi ti kɔ. ⁹ Maji kadi igəri təki səi njé kəm-to-ndoo, uwəi ndo rəsi, ə inoɔi ki man kəmsi; kadi kogi ləsi təl nɔ, kadi rənəl ləsi təl ndoo ki kuwə. ¹⁰ Səbi kadi isəli dəsi nɔ Luwə ti ə Luwə a un dəsi taa.

Kadi dəw gangi ta dɔ ngokone ti al

¹¹ NGakom je, səbi kadi əli ta ki majal dɔ-naa ti al, dəw ki isi əl ta ki majal dɔ ngokone ti, ə se isi gangi ta dɔe ti ningə, e ndu-kun lə Luwə ə isi əl ta ki majal dɔ ti nim, isi gangi ta dɔ ti nim. Ningə re isi igangi ta dɔ ndu-kun ti lə Luwə ba, j nje təl rəi go ndu-kun ti al, nə j nje gangi ta dɔ ti yo. ¹² Ji gər təki Luwə ki karne ba par ə e nje kadi ndu-kun ki nje gangi ta. E ki karne ba ə aw ki təgi kadi aji-n dəw nim tuji-n dəw nim tɔ. NGA j, j nɔ ə kadi igangi ta dɔ ngokoi ti ə?

Koji ta ra

¹³ Oi dɔ ta ləm maji, səi ki njé kəl kə nə: «Bone ə se lo ti ə j-a j-aw me be bo ti ki be, j-a ji ra bal kare me ti, j-a ji ra gati, j-ingə-n la.» ¹⁴ Əli yəsi be, ə igəri ne kare ki a ra ne me ndɔ ti ki lo ti ti dɔ kisi ki dɔ taa ti ləsi al tɔ. Itoi tə sa ki su luy luy adi o-e, ningə njaba par ə goto kin be[☆]. ¹⁵ Ta ki re a əli ə to kin: «Təki re Babe ndigi, ə j-isi ki dɔje taa ə, j-a ji ra ne ki yo, j-a ji ra ne ki ne.» ¹⁶ Nə ngəsine, isi oji rəsi me ndigi ra ti ləsi ki dəsi. Koji rə ki be kin e koji rə ki majal. ¹⁷ Re dəw gər rəbi ra maji bəti, nə mbati ra ningə, dəwe kin e nje ra majal.

5

Ko ki a re dɔ njé ne kingə je ti

¹ Səi ki səi njé ne kingə! Maji kadi inoɔi ki ndusi ki bo, mbata ko je ki a rəi dəsi ti. ² Ne kingə je ləsi ndumi kɔ, yo je oɔi kibi je ləsi. ³ Ɔr je ki la je ləsi noɔi mikiri mikiri, ningə nɔde ki mikiri a ma naji əsi-n səsi ta. A ɔ darəsi tə por be. Imbɔi ne kingə je ki naa ti naa ti, dəkagilo ki je ti, ki e dəkagilo ki dəbəy ti. ⁴ Dije ki njé ra kilə me ndər ti ləsi, əgi-de ne kigə go ji ləde, adi noɔi, ndu nɔde aw ratata tee mbi Luwə ti ki NJe təgi pəti. ⁵ Kisisi dənangi ti

☆ 4:6 Tər ta je 3.34 ☆ 4:14 13-14: Tər ta je 27.1

ne, isi lo ki ndole ti, isi usoi je ayi-naa je me maji ti. Iboi mbul mbul, itoi tã da je ki uli-de adi a ngãmi ndã tãl-de be. ⁶ Dije ki rai ne madi al, igangi ta dãde ti, itãli-de, nã tãi sãsi rã al.

Kore me nginã-n kire Babe

⁷ NGakom je, sãbi kadi orãi mesi biti, kadi Babe re-n. Oi nje ndãr, a nginã kandi ne ki maji ngay ki a tẽẽ dãnangĩ ti, ki kore me dã ti nga. A ore mene biti kadi ndi binã adi, ndi ki dõbãy ti adi, bãy taa kadi ijã ko lãne. ⁸ Be tã ã, sãi je ka, kadi orãi mesi, uwãi tãgisi ba, tadã Babe e basi.

⁹ NGakom je, ibai ta dã-naa ti al, mba kadi Luwã gangi-n ta dãsi ti al. Nje gangi ta a ta rãbi ti. ¹⁰ Sãbi kadi oi go nja njẽ kãl ta je ki ta Luwã ki kãte nu kin maji. Oi go njade tã ne ndaji lãsi, go rãbi kã ti ki go rãbi kore me ti. ¹¹ J-ãl ta dã njẽ kuwã tãgide ba me kã je ti j-ã nã ãi njẽ rãnãl. Adi mesi ole dã kuwã tãgi ba ti lã Jobi dan kã je ti pãti ki tẽẽ dãe ti. Igãri kadi go ti gogi, Luwã ade ingã maji, tadã Luwã e nje me-maji ki ngay, ki nje koo kãm-to-ndoo[☆].

¹² NGakom je, ne ki bo ngay ki kadi igãri ã to kin: sãbi kadi ibi rãsi al, se e ki ndi, se e gãji ki kuso, se e kibi rã madi ki rangi. Re e oyo ã ãi nã oyo, re e jagi ã ãi nã jagi tã par, mba kadi osi me ta ki gangi ti lã Luwã al.

¹³ Re, dãw madi dansi ti, ingã kã ã, kadi nõ dã Luwã ti. A re rãe nãl-e ã, kadi osi pa ilã-n tãji dã Luwã ti. ¹⁴ Re, dãw madi dansi ti, rãe to-e ã, kadi bãr ngatãgi je lã njẽ kaw-naa je, kadi nõi dã Luwã mbata ti lie ki yibi ki kãy-n rãe me tã Babe ti. ¹⁵ Kãl ta ki Luwã ki kadi-me a aji dãw ki nje rã to, Babe a un-e taa, ningã re ra majal madi ka, Luwã a iyã go majal je lie kã. ¹⁶ Be ã, kadi itãri ndusi dã majal je ti lãsi ki rã-naa ti. Ningã ãli ta ki Luwã mbata lãnaa, kadi ingãi rã nga dã rã to je ti lãsi. Kãl ta ki Luwã lã dãw ki dana, tãge e ngay. ¹⁷ Oi Eli ki nje kãl ta ki ta Luwã ti e dãw tã je be tã, nã kãy Luwã ki rã tĩne kadi ndi ãdi al, ningã ndi ãdi dãnangĩ ti al bal mitã ki nay mehe tã. ¹⁸ Ba, tãl kãy Luwã gogi tãki sigi, ã yã Luwã adi ndi tãl ãdi dãnangĩ ti gogi, adi dãnangĩ tẽẽ ki kandi ne je[☆].

Dõbãy ta

¹⁹ NGakom je, tãki re dãw madi dansi ti ndãm go rãbi ki rãjeti, ur wale, ã dãw madi ki rangi ãr-e tãl re sie go rãbi ti ki dana gogi ningã, ²⁰ kadi igãri tãki dãw ki tãl ki nje ra majal dã rãbi ti ki ndãm re sie go rãbi ti ki dana kin, a aji nje ra majal ta koy ti. Ningã Luwã a iyã go majal je lã nje ra majal ka kin pãti kã tã. Amen!

[☆] 5:11 Jobi 1.20-22; 2.10; 42.10-17 [☆] 5:18 1 NGar je 17.1; 18.1; 18.42-45

Makitibi ki dəsəy ki Piyər ndangi

Ta ki də makitibi ti ki dəsəy ki Piyər ndangi

Makitibi ki dəsəy kin Piyər ndangi adi njé kun go Kirisi ki sanəi-naa ki lo je ki dangi dangi dənangi Aji ti ki du (bone bari-e Turki). Njé kaw-naa je ki dije kin əi dande ti, əi njé kaw-naa je ki Pol əi ki madi-kiləne je indəi ginde. Dəmaji ə Piyər a isi Rom ti ə ndangi-n makitibi kin. Rom ki Piyər ində təe nə Babilon (5.13). Ta ki Piyər əl əji də dije ki ndangi makitibi adi-de kin təji kadi dije ki əi njé kun go Kirisi al ki gəi gidide, isi kidi-de nim, isi indəi ta je ki majal dəde ti nim, taa isi sangi kadi n-adi kə darəde nim tə. Ningə e mbata kin ə nje kaw kilə Piyər ndangi makitibi, ilə-n dingəm mede ti kadi adi kəmde e də Bade Jəju Kirisi ti ki isi ingəi kə lie kin.

Me kəl ta ti ki Luwə ki re go ta kuwə ji-naa ti, Piyər ole mede də rəbi ti ki Luwə əji-n-de, taa adi-de ne kində me də ti ki bo ngay ki takul koy Kirisi ki kje lo koy ti tə (1.3-12). Piyər ilə dingəm mede ti nim, kadi isi də njade ti nim, dəji-de kadi pa njiyəde ay njay me kində rə naa ti ki Kirisi nim (1.13-2.10). Dəji-de tə kadi ooi ne je ki tēē də Kirisi ti, ningə əi je kadi təji təkai ai də njade ti me ta ti lie ki rəbi kilə rade je nim, ki rəbi kuwə təgi ba me ne je ti ki ngə ki a tēē dəde ti nim. Piyər adi-de ta təji je ngay də kilə je ti ki səbi dəde kadi rai dan dije ti me bə ti ləde, də kulə noji ti ki kadi to dan bəə je ti ki bade je, də buki-naa ti ki kadi to dan ne-naa je ti ki ngaw-naa je, də ji kisi ki naa ti lə kosi njé kaw-naa je, ki də pa njiyəde ti ki rə njé kun go Kirisi al je ti (2.11-4.19). Lo kəye ti ki 5, Piyər adi-de ngan ndu je madi ki əji də ngatəgi je (njé kər nə njé kaw-naa je) nim, basa je ki mandi je nim, taa njé kadi-me je pəti nim tə, kadi pəti, ai də njade ti me kə ti ki isi tēē dəde ti. Piyər təl ta makitibi ləne ki ta kuwə ji-naa.

Kin ə Piyər dəji dije ki ndangi makitibi adi-de kin kadi re e kə ki ban ə tēē dəde ti ka kadi uwəi rəde ba me kadi-me ti bə, e mbata naji ki ma ki səbi kadi mai dənangi ti ne. Səbi kadi ji kiside ki dəde taa, ki pa njiyəde, ki kilə rade pəti ilə mbə kilə je ki əti bəl ki Luwə ra-de (2.9), kadi tə dije ki njé kun go Kirisi al, gəri kilə rade ki maji ngay ki isi rai, ə kadi iləi təji də Luwə ti ndə ti ki a re-n tə (2.12).

Kuwə ji-naa

¹ Mi Piyər ki nje kaw kilə lə Jəju Kirisi, m-ndangi makitibi kin madi səi je ki Luwə mbəti səsi, ki isanəi-naa, adi isi tə mba je dənangi je ti ki Pə, ki Galasi, ki Kapadosi, ki Aji, ki Bitini. ² Luwə ki Bawje mbəti səsi kəte, ki go ndigi ra ti ləne, kadi səi dije lie ki takul NDile, kadi itəli rəsi go Jəju ti, ə kadi məse togi səsi adi ayi njay[☆]. Kadi me-maji ki kisi-maje lə Luwə to mbar mbar ki dəsi ti.

Ra oyo Luwə tado kaji ki tēē dəe ki takul Jəju Kirisi

³ Təji ki də Luwə ti ki Baw Bəbe ləje Jəju Kirisi, tado me-maji lie ki ngay ki oji-n-je koji ki sigi, ki go rəbi ki Jəju Kirisi dan njé koy je ti. Lo kin ti, j-aw ki ne kində me də ti ki to ratata, ⁴ tado j-aw ki ne maji je ki Luwə ngəm dərə ti mbata ləje. E ne ki a ndum al nim, a uwə yoro al nim, taa ndolee a goto al nim tə. ⁵ Ne je kin Luwə ngəm-de dərə ti mbata ləsi səi je ki təge isi ngəm səi ki takul kadi-me, mbata kaji, adi e kaji ki e bəsi kadi dəe a tēē ndə ki dəbəy ti. ⁶ E kin ə isi adi səsi rənəl, loki ne na je ki dangi dangi ki dəkagilo ndəy be adi me-kə ra səsi. ⁷ Ər ki e ne ki a tuji ka, nai-e me por ti kadi ooi-e. Be tə ə, ne na je ka kin isi nai kadi-me Luwə ləsi ki gate itə ər, kadi ooi se e ki rəjeti wa. Re e ki rəjeti ningə, a ingəi piti, ki təba, ki kəsi-gon loki Jəju Kirisi a tēē həy. ⁸ Jəju ki oi-e ki kəmsi al, nə indigi-e, oi-e al bəy, nə adi-e mesi. Ningə isi rai rənəl, adi e rənəl ki bo ngay, dum kəl

☆ 1:2 Tēē ki taga 24.3-8; Ləbətiki 16.14-15

tae. ⁹ Tado ingəi ne ki adi mesi ki dæ, adi e kaji rəsi. ¹⁰ Ki oji dæ kaji kin, njé kəl ta je ki ta Luwə ti, ndəri gine, taa dəji ta dæ ti ngay tæ. Adi e njé kəl ta je ki ta Luwə ti dæ kadi-kare ti ki Luwə indæ dæ dana kæte adi səsi. ¹¹ *NJé kəl ta je ki ta Luwə ti sangi kadi n-gəri se dækagilo ki ra æ ne je kin a rai ne, æ ne je ki ban æ a rai ne dækagilo ti ki NDil Kirişi oji-de wa? Tado NDil Kirişi ki mede ti tæji-de dækagilo kin kæte, loki æl ta dæ kə je ki Kirişi a ingə ki tæji ki a re go kə ti[☆]. ¹² Luwə adi nje kəl ta ki tae ti gəri tæki, mbe ki n-indæ tade ti kin e ki mba maji læde æi je wa al, nə e ki mba maji læsi æ ilæi mbe kin. NGəsine njé kilæ mbe Poy Ta ki Maji ilæi səsi mbe kin ki takul tægi læ NDil Luwə ki Luwə ilæ sie adi j dæra ti re. MBe kin, malayka je ki dæde ka sangi kadi n-gəri gine tæ.

Kindæ me dæ ti ki a ge ne ra ki ay njay

¹³ Tado kin æ, kadi adi tagasi isi kəm, adi kəmsi ay njay kadi ori mbo ne ki maji ki ne ki majal naa ti. Kadi kindæ me dæ ti læsi ba pæti e dæ kadi-kare ti ki Luwə a adi səsi, loki Jəju Kirişi a tæe høy. ¹⁴ Səbi kadi səi njé tæl rə go ta ti læ Luwə, bi uni go ngur darə ki kæte isi ndər səsi, loki isi day dæ rəsi ti bəy kin al. ¹⁵ Ningə, tæki Luwə ki bar səsi e nje Kay NJay ka kin æ, səi je ka, kadi ayi njay me pa njiyəsi je ti pæti tæ. ¹⁶ MBata makitibi læ Luwə æl æ nə: «A səi dije ki kay njay, tado mi ki Kay NJay[☆].» ¹⁷ Re me kəl ta je ti læsi ki Luwə, isi bari-e Bawsi, e ki e Luwə ki nje gangi ta dæ dæw ti ki ra ki go kilæ rae ti bi, ær kəm dæw dana al ningə, maji kadi ne rasi e ki go bæl Luwə ti, dækagilo ti ki isi tæ mba je dængi ti ne kin. ¹⁸ Ningə igəri maji tæki e ki la æ se ær ki æi ne je ki a tuji kin æ Luwə igə-n dæsi me ne ra je ti ki majal, ki kasi je iyæi adi səsi kin al. ¹⁹ Nə e ki məsi Kirişi ki gate dum ndogi, æ Luwə igə-n dæsi. Kirişi ki e tæ ngon bati ki ne madi ra-e al, ta ne ki majal æde al tæ. ²⁰ Luwə mbæte, indæ dæ dana kæte nq kilæ ngiræ duniya ti nu ki mbata kadi-kare kin, ningə tæe ki dæ dækagilo ti ki dæbæy ti, mbata maji læsi. ²¹ E ki takul Kirişi æ, uni mesi adi Luwə, ki tæe sie dan njé koy je ti, æ ade tæba, mba kadi kadi-me, ki kindæ me dæ ti læsi e ki dæ Luwə ti.

Njiyə læ ngan læ Luwə me ndigi-naa ti

²² Tæki ayi rəsi njay, ki go ræbi tæl rə go ta ti ki ræjeti, mba kadi indigi ngakəsi je ki me Kirişi ti, ki kanji kadi kəm-naa, səbi kadi indigi-naa dansi ti, ki yo ki ne, ki me ki kay njay. ²³ Koji ki oji səsi sigi, e ki ta ræbi læ bawsi je ki njé koy kin al, nə e ki takul ne dibi ki a oy al, ki takul ta koy al ki a to ratata. ²⁴ MBata makitibi læ Luwə æl æ nə:

«Dije pæti toi tæ mbi kam be,

Ningə majide pæti, to tæ puti kam be tæ.

Kam ndole, pute jære,

²⁵ Nə ta læ Bæbe to lo tone ti ratata ki nq ti[☆].» Ta kin e Poy Ta ki Maji ki ilæi səsi mbe.

2

MBal koy al ki dije ki kay njay

¹ Səbi kadi imbati ne ra je ki majal pæti, ki ta je ki ngom, ki kædi kəm-naa, ki jangi, ki kæl-naa ta ndil-naa ti. ² Adi bo ta læ Luwə ra səsi, tæki bo mba a ra-n ngan je ki kasi be. E mba ki go ndil ti, e mba ki ay njay kadi ra səsi adi itægi, itæe kaji ti. ³ Tæki makitibi læ Luwə æl-n: «Inai Bæbe ki rəsi adi oi maje ki ngay[☆].» ⁴ Iræi ki rə Bæbe ti ki e mbal ki isi kəm ba ki dije mbati-e tæ ne ki majal, nə Luwə mbæte tado gate e ngay ki ræe ti. ⁵ Sæi je ka, səi mbal je ki isi kəm ba. Kadi osi rəsi ki naa ti kadi itæli kəy læ Luwə ki go ndil ti, kadi səi buti njé kijə məsi mba kijə ne məsi kadi-kare ki go ndil ti næl Luwə ki takul Jəju Kirişi. ⁶ Tado ndangi me makitibi ti læ Luwə æi nə: «Oi m-mbæti mbal ki gate e ngay, m-inde be bo *Siyo ti. E mbal ki dæ kum lo ti. Dæw ki un mene ade æ ne ki rəsæl e tæe dæe ti al[☆].» ⁷ MBal kin e mbal ki gate e ngay rəsi ti səi je ki uni mesi adi-e. Nə ki rə dije ti ki uni mede adi-e al, e mbal ki njé ra kəy je mbati, ki tæl mbal ki dæ kum kəy ti. E mbal ki nje tigə dæw jigə ti ki nje kadi dæw osi[☆]. ⁸ Tigæi-e jigə ti osi tado mbati kun mede kadi ta ki ræjeti. Ningə e ne ki

☆ 1:11 Pa je 22; Ejay 53; Lk 24.25-26 ☆ 1:16 Læbatiki 19.2 ☆ 1:25 Ejay 40.6-8 ☆ 2:3 Pa je 34.9 ☆ 2:6 Ejay 34.9 ☆ 2:7 Pa je 118.22

səbi kadi a re dəde be[☆]. ⁹ Nə səi je, səi gın dije ki mbəti, səi njé kijə ne məsi je lə NGar, səi gın dije ki kay njay, səi dije ki Luwə ində səsi də jine mba kadi iləi mbe kilə je ki əti bəl ki ra. E ki bar səsi lo ki ndul tee səsi lo kunji ti ləne ki ay njay njay[☆]. ¹⁰ Səi ki kəte səi dije lə Luwə al, nə ngəsine səi dije lie, səi ki kəte ingəi koo kəm-to-ndoo lə Luwə al, nə ngəsine ingəi koo kəm-to-ndoo lie[☆].

Kisi nje kadi-me dan dije ti ki gəri Luwə al

¹¹ NGakom je ki njé ndigi ləm, təkı səi mba je ki isi dənangi ti tə be ləsi al, m-ilə dıngəm mesı ti kadi imbati ngur ne ra lə darə ki to rəsi ti, isi rə ki rəsi ki me ti. ¹² Səbi kadi awi ki hal ki maji dan dije ti ki uni mede al, mba kadi re isi təti ta dəsi ti tə njé ra majal je ka, ooi kilə rasi je ki maji ningə iləi təji də Luwə ti ndə ti ki a re. ¹³ Ki mbata lə Luwə, səbi kadi iləi dəsi gın təgi ti lə dije pəti ki isi də kəbe ti, adi e ngar ki bo ki isi də kəbe ti pəti, ¹⁴ ki njé kəbe je ki gine ti, ki ində-de mba kadi indəi njé ra ne je ki majal əji-de, ə əsi gon njé ra ne je ki maji. ¹⁵ Tado e ndigi lə Luwə kadi irai ne ki maji uti ta ta ki kəl ki də day ti lə dije ki mbə. ¹⁶ Kadi kilə rasi e kilə ra dije ki taa kiyə taa, ningə kadi taa kiyə taa ləsi təl ne kuti də majal al, nə kadi kilə rasi e kilə ra bəə kilə je lə Luwə. ¹⁷ Kadi əsi gon dije pəti, indigi ngakəsi je ki njé kadi-me je, awi ki bəl Luwə mesı ti, əsi gon ngar.

Bəə je ki njé kadi-me

¹⁸ Səi bəə kilə je, kadi iləi dəsi gın təgi ti lə bəsi je ki bəl ki rəjeti. Kadi iləi dəsi gın təgi ti lə njé ki kalde maji ki səli ləm ləm par al, nə kadi iləi dəsi gın təgi ti lə njé ki kalde nga tə. ¹⁹ Tado e ne ki maji kadi, ki takul bəl Luwə, dəw uwə mene nga me kə je ti ki ingə ki kanji kadi ra ne madi ki majal. ²⁰ Loki indəi səsi kində ne ra ki majal, ə uwəi mesı nga ə, se təba ri ə to ti noq wa? Nə kin ə re e ne ra ki maji ki isi rai ə re ki kə dəsi ti, ə uwəi mesı ngame ti ningə, e ne ki maji ki ta kəm Luwə ti. ²¹ E ki mbata kin ə Luwə bar-n səsi, tado Kırısı e wa ki dəne ingə kə mbata ləsi. Ningə iyə ne kəji kin adi səsi mba kadi tə uni də njəe. ²² Kırısı ki ra majal al, taa ta ki ngom tee tae ti nja kare al tə. ²³ Loki dije taji-e, təl taji-de gogi al; loki dije adi-e kə, təl tə-de rə al. Nə iyə rəne ji Luwə ti ki nje gangi ta ki dana. ²⁴ Kırısı ki əy majal je ləje dəne ti də kagi-dəsi ti mba kadi j-oy də majal ti ə j-isi ki dəje taa mbata ne ra ki dana. E ki takul ndunə do je lie ə ingəi rə nga. ²⁵ Tado kəte itoi tə bati je ki ndəmi rəbi be[☆], nə ngəsine, itəli ki rə nje kul-si ti ki nje ngəm darəsi ti gogi.

3

Ta ki əji də dəne je ki ngawde je me kəy ti

¹ Be tə ə, səi dəne je, səbi kadi iləi dəsi gın təgi ti lə ngawsi je, mba kadi re njé ki nə je dande ti mbati taa ta lə Luwə ka, ingəi-de adi Luwə ki takul pa njiyəsi, ki kanji kadi əli-de ta. ² Tado isi ooi ne rasi je ki to ay njay ki buki ki isi buki-de ti. ³ Səbi kadi mandı ki ra ləsi e ki gidi rə ti taga ne al. Adi e də ki kuwə ki ndəji ta, ki ningə je ki ra ki ər, ki kibi je ki gatide e ngay. ⁴ Səbi kadi mandı ki ra ləsi e ki ngame ti kəy, ki e mandı ki a tujı al ki hal ki səl ləm ləm, ki kisi-maje ki e ne ki gate e ngay ta kəm Luwə ti. ⁵ E be ə, dəne je ki kay njay ki kəte nu, ki indəi mede də Luwə ti rai mandı, iləi dəde gın təgi ti lə ngawde je. ⁶ J-o dəne kare tə Sara ki təl rəne go ta ti lə *Abirakam adi bar-e bane. NGəsine itəli ngane je, təkı re irai ne ra ki maji, ki kanji kadi ne madi kare ra səsi bəl. ⁷ Be ə, səi ngaw dəne je ka səbi kadi isi ki nesi je, indəi kəmsi gode ti maji, tado əi dije ki təgide goto. Əsi gonde tado a ingəi kadi-kare kisi ki də taa lə Luwə naa ti səsi. İrai be mba kadi ne madi kare əgi səsi ta rəbi kəl ta ki Luwə al.

Rəbi ndigi-naa lə ngakonaa je

⁸ Ta təl ta ti, səbi kadi səi pəti, mər ta ləsi e kare, ta ki ga ləsi e kare, kadi indigi-naa tə ngakonaa je, kadi səi njé koo kəm-to-ndoo lənaa, ki njé də səl. ⁹ Səbi kadi ugəi kirə majal ki majal al, ta kirə ne taji ki ne taji al tə. Səbi kadi səi njé njangi də yo taa, tado e kin ə e

☆ 2:8 Ejay 8.14 ☆ 2:9 Tee ki taga 19.5-6; Ejay 43.20-21; Dətərənəm 4.20; 7.6 ☆ 2:10 Oje 1.6, 9; 2.1, 23, 25 ☆ 2:25 Ejay 53.4-6

ne ki Luwə bar səsi ki mbae. Luwə bar səsi mba kadi ingəi njangi də ki un mindine kadi n-adi səsi.

¹⁰ Nینگə ne ki makitibi lə Luwə əl ə to kin:

«Dəw ki ge kadi n-isi ki dəne taa maji,
ə n-oo maji ndəne je ki dənangi ti ne ba,
Səbi kadi ngəm ndonne də kəl ta ti ki majal,
ə ngəm tane də kəl ta ngom ti tə.

¹¹ Kadi əsi rəne ngərəngi kadi majal ti ə ra ne ki maji,

Kadi sangi kisi-maje ə uwə rəne ba me ti.

¹² Tado kəm Bəbe e də dije ti ki dana,

Taa mbie to tagira kadi oo-n də ta ki isi əli sie tə,

Nə isi əsi ta njé ra ne je ki majal[☆].»

Kuwə təgi ba me kə ti

¹³ Nə ə a ra səsi majal, loki itı rəsi kati me ra maji ti ə? ¹⁴ Re dije adi səsi kə mbata ne ra ki dana ki irai nینگə, səi njé rənəl, ə kadi iḃəli-de al, ta kadi mər ta ləsi aw ki yo je ne je al. ¹⁵ Nə kadi əsi gon Kirisi ki e Bəbe mesi ti. Kadi səi basi ki dəkagilo je pəti kadi dəw ki ra ki dəji səsi gin kində me də ti ləsi ba əli-e. ¹⁶ Nینگə kadi əli-de ki mindi ki səl ləm, ki buki-naa ti. Kadi awi ki me kuwə ki ta ki ay njay, mba kadi re isi təti ta dəsi ti tə njé ra majal je be ka, njé kəl ta je ki majal də ne ra ti ki maji ki isi rai kin, rəde səl-de. ¹⁷ Re e kin ə e ndigi lə Luwə nینگə, kingə kə mbata ne ra ki maji e soti itə ne ra ki majal.

Jəju Kirisi ingə kə mbata lə dije pəti

¹⁸ Tado Kirisi e wa ingə kə nja kare ba ki nə ti mbata majal je lə dije. E ki e dəw ki dana, nə ingə kə mbata lə njé ra ne ki dana al, mba kadi re səsi rə Luwə ti. Təli-e me darəe ti, nə NDil ki kay njay təl təse ndəl adi isi ki dəne taa. ¹⁹ E ki təgi NDil ka kin ə aw-n bitı ilə-n mbə Poy Ta ki Maji ndil dije ki isi dangay ti koo. ²⁰ Adi e ndil dije ki ndə ki kəte təi rə Luwə, loki isi-n səde də ti dəkagilo ti ki Nuwe isi ra-n bato. Me batoe ti kin, kər dije ndəy ba, adi dije jijoo par ə awi ti ə aji ki takul man ki un-de ki taa[☆]. ²¹ Man kin əji də batəm ki isi aji səsi ngəsine. E mbata kər yoro je ki rə dəw ti kə al, nə e kun rə kadi Luwə ki me kuwə ki ta ki ay njay. Aji səsi ki takul ki Jəju Kirisi lo koy ti. ²² I lo koy ti aw dərə ti, isi də ji kə Luwə ti, ɔ be də malayka je, ki ndəgi ne kində je ki go ndil ti ki awi ki kəbe, ki təgi.

4

Gangi-naa ki majal

¹ Təki Kirisi ingə-n kə me darəne ti, səi je ka kadi awi ki mər ta kin mesi ti tə ne kati ləsi. Tado dəw ki ingə kə me darəne ti e dəw ki goto me majal ti ki ra ngata. ² Goto me ti mba kadi ndəgi ndə je ki nay nəe ti, kisi ki də taa lie e ki go ndigi ti lə Luwə bi ki ndigi ti lə darə al. ³ Adi asi be, dəkagilo ngay isi ta ne ra ti ki majal tə dije ki gəri Luwə al be. Irαι majal me kaya ti, me ngur darə ti, me kasi ra ti, me kuso ki kay kədi ti, ki me yo ki ra ti ki to ra al. ⁴ Njé kun mede kadi Luwə al, ooi kadi e ne ki go ti al kadi imbati buki rəsi me ne ra ti ki majal ki al də lo kin səde, ə yə isi taji səsi. ⁵ Nə a əri gin ne rade ki majal nə Luwə ti ki e basi kadi a gangi ta də njé kisi ki dəde taa ki njé koy je ba pəti. ⁶ E mbata kin ə njé koy je ka iləi-de mbə Poy Ta ki Maji lə Luwə mba kadi go ta ki gangi ti ki Luwə gangi dəde ti tə dije pəti, kadi isi ki dəde taa ki takul NDil təki Luwə wa isi-n ki dəne taa be.

Maji kadi njé kaw-naa je isi kəm

⁷ Dəbəy ne je pəti e basi, ə kadi isi ki kəm-kədi ki kəm ki ay njay mba kadi əli ta ki Luwə. ⁸ Nینگə kəte nə ne je ti pəti, kadi indigi-naa ndigi ki tingə bil dansi ti yo ki ne. Tado ndigi-naa utı də kosi majal je[☆]. ⁹ Səbi kadi uwəi-naa ki rə-naa ti me kəy ti je lənaa ki yo ki ne, ki kanji ba ta. ¹⁰ Təki dəw ki ra dansi ti taa-n kadi-kare ki Luwə ade, səbi kadi uni irαι kilə mbata maji lə ndəge je, tə dije ki njé ngəm ne ki maji, adi e njé ngəm kadi-kare je ki

☆ 3:12 10-12: Pa je 34.13-17 ☆ 3:20 kilə ngirə ne je 6.1-7.24 ☆ 4:8 Tər ta je 10.12; Jk 5.20

dangi dangi lə Luwə. ¹¹ Re dəw isi əl ta ningə, kadi əl ta ki ta Luwə ti, re dəw isi ra kilə bəə ningə, kadi ra ki təgi ki Luwə ade, mba kadi Luwə ingə təba me ne je ti pəti ki takul Jəju Kirisi ki təba ki təgi e lie ki dəkagilo je ki dəkagilo je. *Amen. ¹² NGakom je ki njé ndigi ləm, re ne na ki ngə ngay tē dəsi ti ka, kadi əti səsi bəl adi oy tə ne ki mba al. ¹³ Nə kadi irai rənəl yo tado kə ki ingə Kirisi, ə isi ingəi sie, mba kadi tə səi me rənəl ti ki bo ngay, ndə ti ki a re me təba ti ləne. ¹⁴ Re dije taji səsi mbata lə Kirisi ningə, səi njé rənəl, tado NDil təba, ki e NDil Luwə isi dəsi ti. ¹⁵ Səbi kadi dəw madi dansi ti ingə kə ki be kin al, adi e kə təl dəw, ə se kə bogi, ə se kə ne ra ki majal, ə se kə kində rə ta ti lə dije. ¹⁶ Nə re ingə kə mba kee nje kun go Kirisi ningə, kadi rəe səl-e al, kadi ilə təji də Luwə ti tə kilə mbata tə Kirisi ki bə dəe ti. ¹⁷ Tado e dəkagilo kadi ta ki gangi ilə ngirəne, ningə a ilə ngirə də dije ti lə Luwə. NGA kin ə re a ilə ngirəne dəje ti ningə, dije ki njé mbati təl rəde go Poy ta ti ki Maji lə Luwə kam dəbəyde a to ban ə? ¹⁸ Makitibi lə Luwə ə nə: «Re ngə ki dəw ki dana ngay bəy taa kadi ingə kaji ningə, dəw ki nje me ndul ki nje ra majal, se yəe a to ban wa?» ¹⁹ Be ə, kadi njé ki isi ingəi kə ki go ndigi ti lə Luwə, iyəi rəde ji NJe kində ne je ti, ki e nje ka dana, ə nayi-naa ki lo me-maji ki ra ti.

5

Kilə lə nje kər nə njé kaw-naa je

¹ Ki ngəsine kin, m-ilə dīgəm me ngatəgi je ti ki isi dansi ti. Mi ki mi ngatəgi madide, ki m-o lo kə je ki ingə Kirisi ki kəm, mi, m-a mi lo təba ti ki dəe a tē tə. ² Kadi uli njé kaw-naa je tə bati je ki Luwə ilə-de jisi ti. Kadi uli-de ki go kində də ti al, nə ki go me ndigi ti təkə Luwə ndigi-n. Uli-de mba kingə-n la al, nə kadi e ki kadi rə ki tingə bil. ³ Kadi irai ngar də njé ti ki Luwə ilə-de gin jisi ti kin al, nə kadi səi ne ndaji mbata ti ləde yo taa. ⁴ Ningə loki NJe kul bati je ki bo a ində lo tē həy bə, a ingəi jəgi təba ki ndolee a goto al. ⁵ Be tə ə, səi ngan je, səbi kadi iləi dəsi gin təgi ti lə ngatəgi je. Ningə səi je pəti, kadi də səl to dansi ti ki rə-naa ti. Tado makitibi lə Luwə ə nə: «Luwə tə rə dije ki njé kun dəde taa, ə adi me-maji ləne e ki dije ki njé səl də?» ⁶ Səbi kadi isəli dəsi gin təgi ji Luwə ti ki NJe təgi, kadi tə un dəsi taa dəkagiloe ti ki əji. ⁷ Əri taga je ləsi ibuki də Luwə ti, tado e ə isi ində kəmne gosi ti. ⁸ Səbi kadi isi də njasi ti ki kəm ki kay njay, tado nje bə ləsi, nje majal a njiyə ki lo, nə tə bəl ki a sangi dəw kadi tə n-ribe be. ⁹ Ai də njasi ti ngame kadi-me Luwə ti ləsi, itəi-e rə. Tado igəri bəti, ngakəsi je ki njé kadi-me je pəti ki dənangi ti, isi ingəi ko kə ki isi ingəi kin tə. ¹⁰ A ingəi kə dəkagilo ndəy be, nə Luwə ki me-maji pəti e lie, ki bər səsi ki me təba ti ləne ki dəbəye goto, ki takul Kirisi, a təl ində səsi maji gəgi, a adi ngirəsi ngə, a adi səsi təgi, ta a adi ai də njasi ti ba tə. ¹¹ Kadi təgi e lie ki dəkagilo je ki dəkagilo je. *Amen!

Dəbəy ta ki kuwə ji-naa

¹² NGon makitibi ki m-ndangi m-adi səsi kin, nje ra səm kadi m-ndangi e Silbə (Silasi)☆, ki m-o-e tə ngokəje ki a dana. M-ndangi m-adi səsi kadi m-ilə-n dīgəm mesi ti, ə m-əji səsi m-adi igəri təkə e me-maji ki rəjeti lə Luwə ə uni rəsi adi ki mbae. ¹³ *NJé kaw-naa je ki *Babilon ti, ki əi njé ki Luwə mbəti-de, uwəi jisi, taa ngonm Marki☆ ka uwə jisi tə. ¹⁴ M-dəji səsi kadi uwəi ji-naa kuwə ji ki təji ndigi lə ngakonaa je. Ningə kadi kisi-maje lə Luwə e səsi naa ti, səi pəti ki səi lə Kirisi.

☆ 4:18 Tər ta je 11.31 ☆ 5:5 Tər ta je 3.34 ☆ 5:12 Knjk 15.22, 40 ☆ 5:13 Knjk 12.12, 25; 13.13; 15.37-39

Makitibi ki kə joo ki Piyər ndangi

Ta ki də makitibi ti ki kə joo ki Piyər ndangi

Dije ki Piyər ndangi makitibi kin adi-de, əi njé kun go Kirisi wa ba pəti (1.1). NGA ningə, ne ki bo ngay ki uwə me Piyər, e rə ki dije ki njé kilə lo ki ne ndo ki əsi ta Poy Ta ki Maji ki rəjeti. Dijee kin turi dan njé kaw-naa je ti, ra adi pa njiyə njé kaw-naa je to biriri. Ne kare ba ki a ra kadi dəw a dum-n-de, e ta kadi dəw gər Luwə əi ki Jəju Kirisi gər ki rəjeti, təkijə ki ooi Kirisi ki kəmdə nim, ooi ne ndo lie ki mbide nim, əlii tae.

Go ta kuwə ji-naa ti (1.1-2), Piyər a də hal ti ki kadi nje kun go Kirisi aw-n me pa njiyəne ti nim, a də təl rə go ndu Luwə ti nim, təkijə ki ooi Kirisi ki kəmdə əlii tae (1.3-21). Ningə go ti, Piyər əl ta ki təgine ngay, ər-n gin njé kilə lo ki ne ndo ki ngom (2.1-22). Əl ta də ne kare ti ki to ta dangi me ne ndo ti ləde lo kaye ti ki 3, əji-n də mbə ki isi mbəi ki dije ki njé nginə təl Kirisi. MBəi səde əi nə dəw oo Kirisi ki a təl re al. Ningə də ta ti ləde kin, Piyər əl ə nə kin ə re Kirisi təl law al bə, əji də kore me lə Luwə ki iyə dəkagilo adi dije ngay kadi əli ta də rəde ti ingəəi kaji.

Njé kilə lo ki ne ndo je ki ngom kin toi ki dəkagilo je pəti, adi ta ki Piyər ndangi me makitibi ti ləne ki kə joo kin, e ta ki təge to ki dəkagilo je pəti. Piyər ilə dīgəm me njé kadi-me je ti kadi awi ki kəte kəte me gər Bəbe ti, bə kadi iyəi rəde adi dəw buki-de wale ki ne ndo je ki kəme goto kin al.

Kuwə ji-naa

¹ Mi Simo Piyər ki nje ra kilə bəə, ki nje kaw kilə lə Jəju Kirisi ə m-ndangi makitibi kin. M-ndangi makitibi kin m-ilə-n madi səi njé je ki, ki go rəbi ne ra ki dana lə Luwə, ə se Nje kaji-je Kirisi, ingəi kadi-me ki maji ngay tə yaje be. ² Kadi me-maji ki kisi-maje lə Luwə to mbar mbar ki dəsi ti, ki go rəbi gər ki igəri Luwə əi ki Bəbe ləje Jəju Kirisi təkijə rəjeti kin.

Bar ki Luwə bar-je ki kəti ki kəti-je

³ Me təgi Luwə ti kin ə, Bəbe adi-n-je ne je pəti ki j-awi ki ndooe mbata kisi ki də taa ləje me bəl Luwə ti. Təkijə rəjeti, ra adi ji gər-e e ki bar-je mba kadi je naa ti sie də kəsi-gon ti lie ki kilə rae ki maji. ⁴ E be ə, adi-je ne maji je ki ndoləi ngay taa ki ndade e ngay tə ki un-n mindine, mba kadi loki ingəi-de bə, a asi kadi aji rəsi ta ngur ne je ti ki njé tuji dije ki dənangi ti ne. Ningə a indəi rəsi naa ti ki Luwə də ji kise ti ki go kee Luwə ti. ⁵ Ki mbata kin ə, irai ki təgisi ba pəti kadi də kadi-me ti ləsi, iləi pa njiyə ki maji də ti, ningə də pa njiyə ki maji ti, iləi gər Luwə ki rəjeti də ti. ⁶ Də gər Luwə ki rəjeti, maji kadi iləi kində də rəsi ti də ti, də kində də rəsi ti, iləi kuwə təgi ba me ne na je ti də ti, ningə də kuwə təgi ba me ne na ti, iləi ne ra ki go lo bəl Luwə ti də ti. ⁷ Də ne ra ki go bəl Luwə ti, maji kadi iləi ndigəi ngakoje je də ti, ningə iləi ndigəi-naa də ndigəi dije pəti də ti. ⁸ Re awi ki hal je kin mesi ti ngay, ə re təgi ki kəte kəte ningə, Luwə a adi səsi təgi me kilə ki ra ti. Ba a asi kadi awi ki kəte kəte me gər Bəbe ti ləje Jəju Kirisi. ⁹ Nə re dəw madi aw ki hal je kin rəne ti al ə, lo kadi a oo lo ay njay goto. Ba a to tə dəw ki nje kəm tə be. Mee oy də ti kadi Luwə təgi majal je lie ki isi me ti kəte kin kə. ¹⁰ E be ə ngakom je, uwəi təgisi ba mba kadi irai adi bar ki Luwə bar səsi ki kəti ki kəti səsi kin to tə ne ndam al. Re irai be ningə, ne ki a ra ne kadi a osi me majal ti a goto. ¹¹ Be ə, ta rəbi kəbe ki a to ratata, a tē tati pay pay nəsi ti, adi e kəbe lə Bəbe ləje ə se Nje kaji-je Jəju Kirisi.

¹² MBata kin ə, m-a m-ole mesi də ne je ti kin taa taa. Təkijə rəjeti igəri-de adi ingangi me ta ki rəjeti ki itaai kin ki bəlme ngata. ¹³ Nə m-o kadi e ne ki go rəbe ti kadi m-ole mesi də ne je ti kin taa taa kadi isi kəm ba ki dəkagilo je pəti, ki mi-n ki dəm taa dənangi ti ne bəy. ¹⁴ M-gər kadi dəkagilo koym nay bəsi. Bəbe ləje Jəju Kirisi wa ə tē ki dəe adi-m gər.

¹⁵ M-a m-ındə təgi də rəm ti ki rəbi je ki dangi dangi mba kadi re go koym ti ka, asi kadi oləi mesi də ne je ti kin par par.

Ta lə dije ki njé koo təji lə Kirisi

¹⁶ Təki rəjeti, loki j-adi igəri ta lə re me təgi ti lə Bəbe ləje Jəju Kirisi, j-ındə ngirəje də su je ti ki kidə ki maji maji lə dije kam ə, j-əl-n səsi ta je kin al. Nə j-o ndole ki əti bəl ki kəm je. ¹⁷ Oyo, Luwə ki Bawje ade kəsi-gon nim, taa ilə təji dəe ti nim tə, dəkagilo ti ki Luwə ki aw ki piti kə əti bəl ade oo ndu ta ə nə: «E kam e NGonm, nje ndigə ləm, ki rəm nəl-m dəe ti ngay.» ¹⁸ Ningə je wa j-o də ndu ki j dərə ti kin ki mbije, loki je naa ti ki Jəju də mbal ki ay njay ti[☆].

¹⁹ Bəy taa, j-aw ki ta je lə njé kəl ta je ki ta Luwə ti ki asi kadi j-ındə ngirə je də ti ngə. Maji kadi uri mbisi go ta ti kin maji. Təki rəjeti, ta kin to tə por lambi ki unji lo ki ndul kururu ti be. Unji ratata kadi kunji lə kadi re. Ningə kadi kunji lə Kirisi unji ngamesi, təki me ki ta gin lo ti, adi lo unji-n də dənangi ti kin be.

²⁰ Kəte nə ne je ti pəti, maji kadi igəri ta kin ay njay: dəw madi kare ki asi kadi or me ta ki e ki ndangi me makitibi ti lə Luwə kin ki ne gər ləne ki səbi dəne goto. ²¹ Təki rəjeti, njé kəl ta je ki Luwə ti ki əli, əli ki go ndigə ti lə dəw al. Nə e NDil ki ay njay ə əsi dije adi əli ta ki ta Luwə ti.

2

Njé ndo ne je ki ngom

¹ Dəkagilo ti ki kəte ka, njé ngom je ki njé kəl kə nə n-əi njé kəl ta je ki ta Luwə ti əi dan ngan *Isirayəl je ti nqo; be tə ə, njé ndo ne je ki ngom a tēgi dansi ti tə. A rəi ki ne ndo je ki ngom dan dije ti ki kanji kadi gəri, kadi a buki-de kə, ningə a mbati Bəde ki nje taa dəde ji majal ti. Lo kin ti, a ndəri tuji ki a re ta ji naa ti ne ki dəde ti. ² Dije ngay a uni gode me kaya je ti ləde, ningə kilə rade a ra adi dije a indəi njade də ne ki rəjeti, ibəi nangi. ³ Ki mbata ra ta la ləde ki ngay, a ədi səsi ki taje ki tade ti kadi taai ne maji je ləsi jisi ti. Ningə dəkagilo ti ki mari nu bəy ə, Luwə ində də ta ki gangi ləde naa ti taa tuji a ibə-de nangi busi tə. ⁴ Təki rəjeti, malayka je ki rai majal kəte, Luwə iyə-de kare ki kanji gangi ta dəde ti al, nə buki-de lo kingə kə ti ki əti bəl. Dəe-de ki kulə gindi me lo ki ndul kururu ti. Ningə lo kin ti ə, isi ngəm-de ti mba ngəm-n ndə gangi ta. ⁵ Taa Luwə iyə dije ki kəte ki kanji gangi ta dəde ti al tə. Be ə adi man kə ki əti bəl re tuji dije ki majal ki rosi dənangi. Nə ke ə, aji Nuwe ki ilə mbə ne ra ki dana, taa aji dije ki rangi ki me kəy ti lie siri tə[☆]. ⁶ Luwə gangi ta koy də be bo je ti ki Sodom ki Gomər, ningə tuji-de ki por ki ro-de raki raki adi təli bu por. Ne kin to tə ne ndo ki a re də dije ti ki njé bəl Luwə al[☆]. ⁷ Nə aji Loti ki nje ra ne ki dana, ki to rəe ngay ki mbata hal njé sangi-naa kaya ti ki osi də ta ti je ki njé təl dije ki me be bo je ti kin[☆]. ⁸ Dəkagilo ti ki Loti ki nje ra ne ki dana ka kin isi-n dande ti, oo ne je ki isi rai ki ta je ki isi əli, kada je ki kondə je, adi me tuji mbata hal kilə rade ki to lo ra ti al. ⁹ Be ə, Bəbe asi kadi taa dije ki njé bəl-e ilə-de taa dəkagilo kə je ti. Ningə asi kadi ngəm dije ki njé ra ne ki majal mba kadi ində oji-de ndə gangi ta ti tə. ¹⁰ Ki bo ngay, a gangi ta də njé je ti ki njé təl rəde go ngur darəde ti ki go ji kiside ti yo, ə kidi təgi kəbe ki dana lə Luwə. Əi dije ki njé kuwə kul rəde, ningə ne ində ta ki ngə tade ti, adi bəli al kadi əli ta je ki mal də ne kində je ti lə Luwə ki isi dərə tə ne piti je lie. ¹¹ Nə malayka je wa ki təgide itə təgi njé ndo ne je ki ngom say kin ka gangi ta dəde al nim, taa taji-de nə Bəbe ti al nim tə. ¹² NGa ningə dije ka kin rai tə da je ki wale, ki ku dəde goto be, ki oji-de mba kadi e ki kuwə-de ə kaw təl-de par. Əli ta ki mal də ne je ti ki gəri-de al. Luwə a tuji-de təki dije isi təli da je kam be. ¹³ Kilə rade je ki majal ki isi rai wa kin ə a təl ne kigə go jide. Əi dije ki nəl-de ngay kadi ooi maji rəde dan kadi nda ti. Kiside ta ne kuso je ti səsi, loki isi ədi səsi ki ngan ta je ki tade ti kin e ne ki to nje, e ne ki to rəsəl.

☆ 1:18 17-18: Mt 17.1-5; Mk 9.2-7; Lk 9.28-35 ☆ 2:5 kilə ngirə ne je 6.1-7.24 ☆ 2:6 kilə ngirə ne je 19.24 ☆ 2:7 kilə ngirə ne je 19.1-16

¹⁴ Re ə nə igo kəmde ba, bo sangi-naa kaya ti ə rosi mede. Bo ra majal to mede ti par par, isi buki dije ki tögide ki go ndil ti goto, wale. Mər ta je ləde e dō rəbi kingə la ti ki go rəbe ti al ki dəkagilo je pəti. Əi dije ki ndəl lə Luwə e dəde ti. ¹⁵ Loki tusi rəbi ki rəjeti iyəi ka kin ba, uri wale, uni rəbi ki go Balam ti ki ngon lə Bewor. Balam ki nəl-e ngay kadi taa la ra-n majal, ¹⁶ nə Luwə kəl sie ki mbata majal lie ki ra. Be ə ngon kō koro ki e da, əl ta al, nə əl ta gangi-n nje kəl ta ki ta Luwə ti Balam, dō kilə ra ti ki mbə lie[☆]. ¹⁷ Dijee kin toi tə man ki ii kam be, toi tə kil ndi ki nəl ndər-e aw sie kam be. Luwə ində dō lo ki ndul kururu dana mbata ti ləde. ¹⁸ Əli ta je ngay ki kəme goto ki dō-naa ti. Uni kilə rade je ki go koo ngur darō ti, ədii dije ki ta ji naa ti ne bəy, tēēi pati pati ta kuwə madi ti ki dije ki njé njiyə njiyə ki go rəbe ti al. ¹⁹ Əli-de təkə e rəbi kingə dō, nga ningə əi je wa əi bəə je lə ngur darō ki isi tuji-de kō yo. Tado dəw ki ra ka e bəə lə nē ki uwe gin təgine ti. ²⁰ Ki əji dō dije ki tēēi kō gin nē ra je ti ki to nje ki dənangi ti ne ki go rəbi gər Bəbe ləje ki e Nje kaji-je Jəju Kirişi kin, re təli awi iləi dəde gin nē je ti kin gogə bəy, adi ər be dəde ti ba, ji kiside ki gogə ne kin a majal ngay itə e ki kəte bəy. ²¹ Tado e soti ngay mbata ti ləde kadi gəri rəbi nē ra ki rəjeti al, kadi gəri bəy taa təli tusi ndu-kun ki ay njay ki ingəi kin iyəi. ²² Ningə nē ki tēē dəde ti kin e ta ki rəjeti ki to me tər ta ti ki ə nə: «Bisi təl aw ta təmō ti ləne gogə[☆],» ə se «Kəsongi, tēē ki lo ndogə man ti be par ə təl aw rogi bər ti gogə.»

3

Bəbe Jəju Kirişi a təl re

¹ Njé ndigə je ləm ki ngay, e kin e makitibi ki kō joo ngata ə m-ndangi m-adi səsi kin. Ningə me makitibi ti ki joo ki m-ndangi m-adi səsi kin, m-sangi kadi m-ole mesi dō mər ta ti ki maji ki nē ndo je. ² M-dəji səsi kadi adi mesi ole dō ta je ti ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti, ki əi dije ki dana əli kəte kin nim, taa dō ndu-kun ti lə Bəbe ləje, Nje kaji-je, ki njé kaw kilə je adi səsi kin nim tō. ³ Nē ki dəsəy, maji kadi indəi dəsi ti maji təkə me ndō je ti ki dōbəy ti ə, a oi dije ki kilə rade e kilə mbə ki naa par ki a tēēi kadi mbəi səsi. A rai nē je ki go ndigə ti lə darəde, ⁴ ningə a əli əi nə: «E al ə əl ə nə n-a n-re a? NGA a ra ban tōy ə j-o-e al ə? Ka je je oyi mari nu ba, nə nē je pəti toi təkə toi lo kilə ngirəde ti nu wa kin ba ə toi kin!» ⁵ Lo kin ti, gəri bəti, nə mbati kadi gəri təkə e Luwə ə ində dərə əi ki dənangi ki ta ki tane ti mari nu ba. Luwə gangi dənangi naa ti ki man, ningə adi dənangi tēē a dangi dan man ti. ⁶ Ba e be tō ə, ndō ki Luwə tuji-n dije ki kəte kō ki man kō ki bo ngay[☆]. ⁷ NGA ningə ki əji dō dərə əi ki dənangi ki bone kin, ta lə Luwə ki kare wa kin əl təkə Luwə ində-de adi isi nginəi por ki kadi a o-de. Toi isi nginəi ndō gangi ta ki kadi Luwə a tuji-n dije ki njé mbati təl rəde go ndue ti. ⁸ NGA ningə nē kare ki kadi səi njé ndigə je ləm indəi dəsi ti maji, e kadi igəri təkə ki rō Bəbe ti, ndō kare to tə bəl ki dibi, ə bəl ki dibi to tə ndō ki kare be tō. ⁹ Bəbe oyi lo kəji ndigə ra ti ləne, təkə dije madi gai kin al. E kisi ə isi dō ti səsi, tado ndigə kadi dəw madi tuji al, nə kadi dije pəti ingəi dəkagilo kadi iyəi rəbi njiyəde je ki majal kō. ¹⁰ NDō lə Bəbe a re təkə nje bogi a re-n kam be. Ningə ndəe ti kin, dərə a goto kō ki tōgi ki to bəl ngay. Nē kində je ki dərə ti por a ro-de kō, ningə dənangi ki nē je ki dije rai-de me ti kin, Luwə a gangi ta dəde ti tō. ¹¹ E be ə, təkə nē je kin pəti a gotoi, səbi kadi səi a səi dije ki toi ban ə? A səi dije ki pa njiyəsi e dana, dije ki njé bəl Luwə. ¹² Səbi kadi a ingəmi ndō lə Luwə, ningə kadi isangi rəbi kadi re kalangi. NDəe ti kin, e ndō ki por a o dərə ro-e raki, ningə nē kində je ki dərə ti a ləi me por ti jipi tō. ¹³ J-əi je ba, təkə Luwə un-n ndune adi-je, j-a ji nginəi ta dərə ki sigi əi ki dənangi ki sigi[☆] ki kadi nē ra ki rəjeti a o be me ti.

¹⁴ E mbata kin ə, njé ndigə je ləm, me nginə ta ndō re Bəbe ti kin, maji kadi indəi tōgi dō rosi ti kadi səi dije ki kay njay, dije ki ta goto dəde ti nō Luwə ti, kadi lapiya e dansi ti sie. ¹⁵ Maji kadi igəri təkə kisi dō ti lə Bəbe kin adi səsi dəkagilo kadi ingəi kaji. Ningə e ko ta wa kin tō ə ngokoje, nje ndigə ləje Pol ndangi-n makitibi adi səsi ki gosi ki Luwə

☆ 2:16 Kər Isirayəl je 22.4-35 ☆ 2:22 Tər ta je 26.11 ☆ 3:6 5-6: Kilə ngirə nē je 1.6-9; 7.11

☆ 3:13 Ejay 65.17; 66.22

ade. ¹⁶ Ningə e wa kin tə ə e ta ki ndangi me makitibi je ti lie pəti, loki əl ta ki də ta je ti ki m-əl kin. Ta je lie ki madi, lo gər mee ngə ngay, adi dije ki isi day, dije ki ai də njade ti me kadi-me ti al, mbiri me ta lie təki mbirii ndəgi ta je ki me makitibi ti lə Luwə ka kin be tə. Ra-e ki be kin a re ki tuji də darəde ti əi je wa.

Ta kəji ki dəbəy ti

¹⁷ Ki ɔji dəsi, səi njé ndigi je ləm ki ngay, m-ndəji səsi ngata. Ningə maji kadi adi kəmsi ədi də rəsi ti, bi adi dije ki njé mbati təl rəde go ndu Luwə ti, ki uri wale kam, ndəri səsi gode ti, ki ta ngom je ləde, adi iyəi də rəbi ki maji ki ai ti kin kə al. ¹⁸ Ne ki kadi irai, e ta kadi awi ki kəte kəte me ne ra ti ki nəl Bəbe ləje Jəju Kirisi ki e nje kaji-je, ki me gər-e ti. Ningə kadi dije iləi təji dəe ti, bone ki lo ti, biti ki nq ti! *Amen!

Makitibi ki dɔsɔy ki Ja ndangi

Ta ki dɔ makitibi ti ki dɔsɔy ki Ja ndangi

Dɔw indɔ tɔ Ja dɔ makitibi ti kin al, nɔ njɛ ki kɔtɛ gɛri maji kadi makitibi je mitɔ e Ja ɔ ndangi-de. E ki dɔsɔy kin ɔji-je nɛ madi kare dɔ dije ti ki nje ndangi makitibi ndangi adi-de al. Ne kare ki ba, nje ndangi makitibi toji ndaji nɛ je madi ki rɔ njɛ kaw-naa je ti ki makitibi kin sɔbi dɔde adi j-o. Njɛ kaw-naae je kin, njɛ ki ɔli ɔi nɔ n-ɔi njɛ ra kilɔ lɔ Luwɔ, ki ndɔmi rɔbi kadi-me Kirisi rai-de majal ki nɛ ndo je ki ngom. Rai-de majal tɔki j-o-n rɔ njɛ kaw-naa je ti lɔ Kirisi ngay go koy Kirisi ti. E mbata kin ɔ, nje ndangi makitibi ilɔ jine dɔ nɛ je ti joo me makitibi ti lɔne:

Kilɔ dɔngɔm me dije ti ki ndangi makitibi adi-de kadi njiyɔi me kindɔ rɔ naa ti ki rɔjeti ki Luwɔ nim ki NGone Jɔju Kirisi nim. Ningɔ e nɛ ki sɔbi kadi a toji me ndigi-naa ti dande ti.

Rɔ ki nɛ ndo ki go rɔbe ti al ki ɔ nɔ dɔndangi ki je me ti kin e dɔndangi ki rosi ki majal bi Kirisi ki e NGon lɔ Luwɔ asi kadi a tɔl rɔne dɔw ti re me ti al. Njɛ ndo nɛ je ki ngom kin ɔli tɔki Jɔju ki dɔndangi ti ne e dangi ki Kirisi ki e dɔw ki Luwɔ mbɔte. ɔli ɔi nɔ Kirisi e dɔw ki me ndil ti par bi dɔw a oo-e al. Taa tɔli ɔli bɔy tɔ tɔki re dɔw gɛr Luwɔ ki rɔbi nɛ gɛr lɔne, ba ingɔ kaji par ngata, bi e ta kadi go ti ɔ dije ndigi-naa je, rai nɛ ki go rɔbe ti wa taa al ngata. Ningɔ ɔi je kin ɔi nɛ ndo je ki go rɔbe ti al ki ilɔ kagi nɔ Poy ta ti ki Maji, ɔ kadi e ki rɔ sɔde.

Nje ndangi makitibi ilɔ ngirɔ ta lɔne ki nɛ ki uwɔ mee ki e kadi tɔgi njɛ kadi-me je me kindɔ rɔ naa ti ki sɔbi kadi indɔi-naa ti ki Luwɔ nim ki Jɔju Kirisi nim kin, taa me kindɔ rɔ naa ti dande ti nim tɔ (1.1-4). Lo kin ti, sɔbi kadi ai dana me naji ki ma ti ki njɛ ki ooi Kirisi ki kɔmde nim, ooi ta lie ki mbide nim mai kin. Nje ndangi makitibi dɔji njɛ ki dangi makitibi kin adi-de kadi njiyɔi me kunjji ti, tɔdɔ Luwɔ e kunjji. Ningɔ e mbata kin ɔ, sɔbi kadi rai kilɔ ki ndu-kun ki dɔ ndigi-naa ti (1.5-2.17). Go ti, nje ndangi makitibi ɔl tɔki njɛ tɔ rɔ Kirisi ki tɔgide ngay a ii taa, ningɔ ɔi njɛ ngom je ki a naji tɔki Jɔju e Kirisi ki Luwɔ mbɔte kin al (2.18-29). Ba a nɔɔ ole mede dɔ ti tɔki njiyɔ me nɛ ra je ti ki rɔjeti, me ndigi-naa ti yo je ki ne je, ki me ka dɔ nja ti ki Jɔju Kirisi kin ɔ e nɛ je ki toji kadi je ngan lɔ Luwɔ tɔki rɔjeti (3.1-24). Go ti, nje ndangi makitibi toji-de rɔbi kɔr kɔm nɛ ki rɔjeti al ki nɛ ki rɔjeti naa ti, ba tɔl re dɔ kɔ ta ti ki dɔ ndigi-naa ti ka kin bɔy. ɔl-de tɔki ke dɔw lɔ Luwɔ e ndigi-naa, tɔdɔ Luwɔ e nje ndigi dije (4.7-21). Ja tɔl ta makitibi lɔne ki kilɔ ji dɔ nɛ ti ki bari-e kadi-me ki nje tɔti rɔ, taa tɔl re dɔ ngongi ta je ti madi tɔ (5.1-21).

Makitibi kin e makitibi ki ilɔ jine dɔ rɔbi njiyɔ ki Kirisi ti adi ay njay. Adi tɔgi njɛ kun go Kirisi me mɔr ta je ti lɔde, taa ra sɔde kadi ɔsi nɛ ndo ki go rɔbe ti al ki a ur ki dɔw wale kin ngɔrɔngi nim, ilɔ dɔngɔm mede ti kadi gɛri lo dɔɔ rɔde naa ti ki Jɔju nim, ki ndigi-naa nim tɔ.

Ta Kaji

¹ Nɛ ki e lo kilɔ ngirɔ nɛ je ti[☆], nɛ ki j-o ki mbije, nɛ ki j-o ki kɔmje, nɛ ki ji go kɔri kɔri, nɛ ki jije ɔdi, e ta kaji ki biti ki nɔ ti. ² Kaji kin ɔdi rɔne adi j-o-e ki kɔmje; ji ma naji lie. Ningɔ e mbata kin ɔ, j-isi j-ilɔ sɔsi mbɛ kaji ki kɔtɛ e kadi Bawje Luwɔ ti, ba go ti, e ki tɛɛ ki dɔe kadi-je. ³ Nɛ ki j-o ki kɔmje nim, j-o ki mbije nim, ɔ sɔi ka j-ilɔ sɔsi mbɛɛ tɔ. Lo kin ti, a indɔi rɔsi naa ti sɔje dɔ me kasi-naa ti ki j-aw-n ki Bawje Luwɔ nim, ki NGone Jɔju Kirisi nim kin. ⁴ Ningɔ ji ndangi makitibi kin j-adi sɔsi kadi rɔnɔl lɔje asi-naa tapi.

Njiyɔ me kunjji ti

☆ 1:1 Ja 1.1

⁵ Luwə e kunji, ngon til ki ndəy be ka goto rəe ti, ningə e kin ə e ta kilə mbe ki j-ingə ta Jəju Kirisi ti ə je j-ilə səsi mbe. ⁶ Kin ə re j-əli j-əi nə meje e naa ti ki Luwə, ningə j-ai noo ji njiyəi me til ti bəy ə, j-əi njé ngom je, ne ki rəjeti goto rəje ti. ⁷ A re ji njiyəi me kunji ti təkə Luwə wa e-n me kunji kin be ba, me je e naa ti ki naa nim, taa məsi Jəju ki NGone togi majal je ləje pəti kə tə.

⁸ Kin ə re j-əli j-əi nə ji rai majal al ə, j-isi j-ədi rəje j-əi je wa, taa ne ki rəjeti goto rəje ti tə. ⁹ Nə re ji tē taje də majal je ti ləje ə, Luwə ki e dəw ki yəti ndune al nim, e dəw ki dana nim kin a iyə go majal je ləje kə, taa a bər ra go ti al je ləje pəti kə tə. ¹⁰ A kin ə re j-əli j-əi nə j-əi njé ra majal je al ə, ji bari Luwə nje ngom, ningə ta lie ka goto meje ti tə.

2

Kirisi, nje ra səje

¹ NGanm je, m-ndangi makitibi kin m-adi səsi mba kadi osi me majal ti al. A kin ə re dəw madi osi me majal ti ə, j-awi ki nje naji ta dəje ti ki isi kadi Bawje ti no, adi e Jəju Kirisi, ki e dəw ki dana. ² Tado e e ə un rone ilə kə adi koy mbata majal je ləje. Ningə e mbata majal je ləje par al, nə mbata majal je lə dije pəti ki dəngi ti ne.

Təl rə go ndu-kun ti ki bo ngay, ki e ndigi-naa

³ Re ji təl rəje go ndu-kun je ti ba, j-asi kadi j-əli ki me ki tji kati təkə ji gəri Luwə. ⁴ Dəw ki əl ə nə: «M-gər Luwə», nə təl rone go ndu-kun je ti lie al, dəwe kin e nje ngom, ta ki rəjeti goto rəe ti. ⁵ Nə re dəw təl rone go ndu Luwə ti ba, ndigi Luwə adi asi-naa tapi. Lo kin ti, j-a ji gəri ki me ki tji kati kadi meje e naa ti ki Luwə. ⁶ Dəw ki əl ə nə mene e naa ti ki Luwə ba, sobi kadi dəwe kin njiyə təkə ndə ki Jəju njiyə-n kin be.

⁷ Madim je, njé ndigi je ləm ki ngay, e ndu-kun ki sigi ba m-ndangi m-adi səsi al, nə e ndu-kun ki to mari nu, ki ingəi lo kilə ngirə kində ne je ti nu wa kin[☆]. Ndu kune ki to mari nu kin, e ta wa ki osi mbisi ti kəte nu kin. ⁸ Nə m-təl m-əl bəy tə m-ə nə e ndu-kun ki sigi ə m-ndangi m-adi səsi. Ningə kee ki rəjeti, dəw oo ki rə Kirisi ti nim ki rəsi ti nim, tado til də kə, adi kunji ki rəjeti ngata ə isi unji.

⁹ Dəw ki ə nə n-isi n-njiyə me kunji ti, nə a də ti noo isi əsi ngokone ta ba, dəwe kin e me til ti wa bəy. ¹⁰ Dəw ki ndigi ngokone, e me kunji ti, ne madi kare ki to rəe ti ki kadi a ra adi osi goto. ¹¹ Nə dəw ki isi əsi ta ngokone, e me til ti; isi njiyə me til ti, gər lo ki isi aw ti al, tado til dibi kəme ti.

Kəsi rə ngərangi ki ne ra je ki dəngi ti ne

¹² NGanm je, m-ndangi makitibi kin m-adi səsi tado majal je ləsi e ki kiyə go kə ki takul Jəju Kirisi. ¹³ Njé koji-m je, m-ndangi makitibi kin m-adi səsi tado igəri dəw ki e kəte lo kilə ngirə ne je ti. NGan basa je ki ngan madi je, m-ndangi makitibi kin m-adi səsi tado itəti rə nje majal.

¹⁴ NGanm je, m-ndangi makitibi kin m-adi səsi tado igəri dəw ki e Bawje. Njé koji-m je, m-ndangi makitibi m-adi səsi tado igəri dəw ki e kəte lo kilə ngirə ne je ti. NGan basa je ki ngan madi je, m-ndangi makitibi m-adi səsi tado təgisi e ngay, ta lə Luwə uwə lo kisi mesi adi itəti rə nje majal. ¹⁵ Adi ne ra je ki majal ki dəngi ti ne kin uwə mesi al, taa adi mər ta je ki dəngi ti ne uwə mesi al nim tə. Kin ə re ne ra je ki dəngi ti ne uwə me dəw ə, dəwe kin lo kadi a ndigi Luwə goto. ¹⁶ Tado, ne ra je ki majal ki dəngi ki əi: ngur ra ndigi lə darə, ki kəm-nda, ki kində gu ki ne kingə je ki dəngi ti ne kin, ne je kin pəti ij rə Bawje Luwə ti al, nə ij dəngi ti ne. ¹⁷ NGA ningə dəngi ki ngur ne ra je ki majal ki me ti kin pəti a dəi, nə dəw ki nje ra go ndigi ti lə Luwə a isi ki dəne taa bitə ki no ti.

¹⁸ NGanm je, j-əi dəbəy ndə ti ngata. Ningə əli adi oi təkə nje tə rə Kirisi a re, nga ningə ki basine kin, dije ngay ki njé tə rə Kirisi a njiyəi ne. Lo kin ti, ji gər kadi je dəbəy ndə ti ngata. ¹⁹ Əi dije ki tēi danje ti ne ə awi, nə ke ə əi dije ləje ki rəjeti al. Kin ə re əi dije ləje ki rəjeti ə re a isi səje ne. Nə tusi-je iyəi-je be ə awi, kadi təji ki taga təkə dəw kare dande ti ki e dəw ləje ki rəjeti goto.

☆ 2:7 Ja 13.34

²⁰ Səi ba, ingəi NDil Luwə ki Kirişi adi səsi, ə ra adi igəri ne ki rəjeti. ²¹ NGa ningə, kin ə m-ndangi makitibi m-adi səsi ba, e mbata gər ba igəri ne ki rəjeti al al, nə e mbata gər ki igəri ne ki rəjeti ka kin ə m-ndangi-n makitibi m-adi səsi. Ningə igəri maji kadi ne ki ngom a tē me ne ki rəjeti al tə. ²² Nə ə e nje ngom ə? Nje ngom e dəw ki nje kəl kə nə: «Jəju e Kirişi al» kin. Nje tə rə Kirişi e dəw ki mbati Baw NGon əi ki NGon. ²³ NGa ningə, dəw ki mbati NGon, dəwe kin uwə Baw NGon ki rəne ti al jagi tə.

²⁴ Səi je ba, maji kadi ingəmi ta ki osi mbisi ti lo kilə ngirə ne je ti nu kin maji. Kin ə re ingəmi ta ki osi mbisi ti lo kilə ngirə ne je ti nu kin maji ba, mesi a e naa ti kare ba ki NGon nim ki Bawe nim. ²⁵ Ningə kun mindi ki Kirişi un adi-je e kaji ki biti ki nō ti.

²⁶ Ne ki m-a də ti ngay ə m-ndangi-n makitibi kin m-adi səsi e ta lə dije ki isi sangi kadi n-buki səsi wale kin. ²⁷ NGa ningə səi, NDil Luwə ki Kirişi adi səsi kin isi mesi ti, adi awi ki ndoo kadi dəw ndo səsi ne al. Ki rəjeti, NDil Luwə ndo səsi ne je pəti, ningə ndo səsi ne ki rəjeti bi ndo səsi ngom al. E mbata kin ə, kadi irai ne ki ndo səsi, adi mesi e naa ti ki Kirişi.

²⁸ Oyo, nganm je, adi mesi e naa ti ki Kirişi, mba kadi ji ti meje kati lo ki a tē hōy, taa kadi j-ilə dəje nangi ki rəsəl nōe ti, ndo ree ti al tə.

²⁹ Təki igəri kadi Kirişi e dəw ki dana, maji kadi indəi dəsi ti tə təki dəw ki nje ra ne ki dana e ngon lə Luwə.

3

¹ Oi ndigi ki əti bəl ki Bawje Luwə ndigi-je kin! NDigi-je ndigi ki bar-n-je ngane je. Ningə j-əi ngane je təki rəjeti wa ka tə! Kin ə re dije ki gei ne je ki dənangi ti ne ngay gəri-je al ə, təji kadi gəri Luwə. ² Njé ndigi je ləm ki ngay, ki basine kin j-əi ngan lə Luwə, nə ne ki j-a ji təl lo ti ti, to lo bəyo ti bəy. Ningə ne kare, ji gər kadi ndə ki Kirişi a tē hōy ba, j-a ji to titi-naa sie, tado j-a j-o darəe wa təki rəjeti. ³ NGa ningə, dije pəti ki awi ki kində me ki be kin də Kirişi ti ba, a əgi rəde ra majal təki Kirişi wa tē kadi majal ti al kin be.

⁴ Dəw ki ra ki ra majal, əsi ta ndu-kun lə Luwə, tado majal ki ra e tə rə ndu-kun lə Luwə.

⁵ Igəri maji kadi Kirişi re mba kər majal je ləje, ningə e, dəw oo majal rəe ti al. ⁶ Lo kin ti, dəw ki a də Kirişi ti, e dəw ki a nay ki lo ra majal ti al, nə dəw ki nay ki lo ra majal ti, e dəw ki oo Kirişi al nim, gər-e al nim tə.

⁷ NGanm je, indəi kəm-kədi də rəsi ti, adi dəw ədi səsi al. Kin ə re dəw ra ne dana ba, e dəw ki dana təki Kirişi e-n dəw ki dana kin be tə. ⁸ Dəw ki nay ki lo ra majal ti, e dəw lə su, tado su e nje ra majal lo kilə ngirə ne je ti nu. Ningə kire NGon lə Luwə e ki mba kadi tuji kilə rae je.

⁹ Dəw ki təl rəne ngon Luwə ti, e dəw ki a iyə ta majal ki ra, tado təgi ki j rə Luwə ti e rəe ti. Asi kadi a nay ki lo ra majal ti al, tado Luwə e Bawe. ¹⁰ Rəbi ki kadi dəw a gər-n ngan lə Luwə ay njay dan ngan lə su ti ə to kin: dəw ki mbati ra ne ki dana nim, mbati ndigi ngokone nim e dəw lə Luwə al.

NDigi-naa

¹¹ MBe ta ki osi mbisi ti lo kilə ngirə ne je ti, e ta kadi indigi-naa ki yo je ki ne je[☆].

¹² Ningə kadi irai təki Kay ra-n kin al. Kay e dəw lə nje majal ə təl ngokone. Ningə e mbata ri ə təl-n ngokone ə? Təl-e mbata kilə rae e Kay majal, nə kilə ra ngokəe e kilə ra ki dana[☆].

¹³ NGakom je, kin ə re dije ki ne ki dənangi ti ne nəl-de ngay ədi ta ləsi al ə, adi əti səsi bəl al. ¹⁴ J-əi, ji gəri kadi ji tēi me koy ti j-uri me kaji ti, tado ji ndigi ngakoje je. E be tado dəw ki ndigi ngokone al, e dəw ki isi gin təgi ti lə koy. ¹⁵ Dəw ki me majal ki ngokəe e dəw ki nje təl dije. NGa ningə igəri maji kadi dəw ki nje təl dije, kaji ki biti ki nō ti goto rəe ti. ¹⁶ Ne ki kadi ji gər-n ne ki bari-e ndigi-naa ə to kin: Jəju Kirişi un rəne ilə kə mbata ləje, e be ə, je ka maji kadi j-un rəje j-ilə kə mbata ti lə ngakoje je tə. ¹⁷ Ne kare, kin ə re dəw aw ki ne kingə je ki dənangi ti ne, ə oo ngokone me ndoo ti, nə uti kəmne dəe ti ningə,

☆ 3:11 Ja 13.34 ☆ 3:12 kilə ngirə ne je 4.1-8

ndigi Luwə to ra be rəe ti ə? ¹⁸ NGakom je, adi ji ndigi-naa ki bal ta je ki taje ti ne par al, nə adi ji ndigi-naa ki kilə ji kadi-naa, me ne ra ti ki rəjeti. ¹⁹ Lo kin ti, j-a ji gəri kadi j-əi dije lə ta ki rəjeti, ngata ningə, ta kəm Luwə ti, j-a j-iləi meje nangi. ²⁰ Təki rəjeti, re meje uwə-je ki ta ka, ji gər kadi Luwə itə meje taa, gər ne je pəti tə. ²¹ NJé ndigi je ləm ki ngay, kin ə re meje gangi ta dəje ti al ə, j-a j-əl ta ki Luwə ki me ki t̄i kati. ²² Ne je pəti ki ji dəje, j-a j-ingə rəe ti, tado ji təl rəje go ndu-kun je ti lie nim, ji ra ne je ki nəl-e nim.

²³ NGa ningə, ndu ki un adi-je ə to kin: e ta kadi j-ade meje ki tə NGone Jəju Kirisi, taa kadi ji ndigi-naa ki yo je ki ne je təki Kirisi adi-n-je ndune[✠]. ²⁴ Dəw ki ngəm ndu-kun je kin, e dəw ki a də Luwə ti nim, Luwə isi mee ti nim tə. Ne ki kadi ji gər-n təki Luwə isi meje ti, e ki takul NDilə ki adi-je.

4

Gər NDil Luwə ki ndil ki majal

¹ NJé ndigi je ləm, dije ki isi əli əi nə n-awi ki ndil mede ti kin itaai mede pəti al, nə kadi nai-de oi bəy taa se NDil ki awi e NDil ki j̄ rə Luwə ti wa. Tado njé ngom je ngay ki njé kəl kə nə n-əi njé kəl ta je ki ta Luwə ti, sanəi-naa dənangi ti ne. ² Dəw ki ra ki gər kadi Jəju Kirisi təl rəne dəw ti aw ki NDil Luwə mene ti, ningə e kin ə e rəbi ki kadi igərii NDil Luwə. ³ Ningə dəw ki mbati kadi gər təki Jəju Kirisi təl rəne dəw ti, aw ki NDil Luwə mene ti al, nə e ndil nje bə lə Kirisi yo ə aw-n mene ti. Əli adi oi ki mbisi təki nje bə lə Kirisi a re, ningə ki basine kin, re e dənangi ti ne ngata.

⁴ Səi nganm je, səi dije lə Luwə, ningə səi itəti rə dije ki njé kəl kə nə n-əi njé kəl ta ki ta Luwə ti kin, tado NDil ki awi mesi ti itə ndil ki isi me dije ti ki njé kədi ta lə Luwə al. ⁵ NJé ngom je ki njé kəl kə nə n-əi njé kəl ta ki ta Luwə ti ka kin əi me ne ra ti ki əsi ta Luwə, taa ta kəl-de ka e ta kəl ki əsi ta Luwə tə. E mbata kin ə dije ki njé kədi ta lə Luwə al ooi ta ləde maji ngay. ⁶ NGa ningə, j-əi, j-əi dije lə Luwə adi dəw ki gər Luwə ba a oo ta ləje, nə dəw ki e dəw lə Luwə al, a oo ta ləje al. Lo kin ti, j-a ji gəri NDil ki rəjeti ki ndil ki ngom.

NDigi-naa j̄ rə Luwə ti

⁷ NJé ndigi je ləm ki ngay, adi ji ndigi-naa ki yo je ki ne je, tado ndigi-naa j̄ rə Luwə ti. Dəw ki nje ndigi madine e ngon lə Luwə, taa e dəw ki gər Luwə tə. ⁸ Nə dəw ki ndigi madine al, gər Luwə al, tado Luwə e dəw ki nje ndigi dije. ⁹ Oi təji ki Luwə təji-je ndigi ki ndigi-je kin: Luwə ilə NGonne ki kare ba be dənangi ti ne kadi tə ki go rəbi lie bə j-isi-n ki dəje taa. ¹⁰ E je bə ji ndigi Luwə al, nə e e ə ndigi-je, ə ilə NGonne ki un rəne ile kə kadi-kare ti mbata kigə-n də majal je ləje[✠].

¹¹ NJé ndigi je ləm ki ngay, kin ə Luwə ndigi-je be ningə, səbi kadi j-əi ka ji ndigi-naa ki yo je ki ne je tə. ¹² Dəw ki oo Luwə ki kəmne goto, nə kin ə ji ndigi-naa ki yo je ki ne je bə, Luwə isi meje ti, ningə ndigi dije lie təji rəne ki taga rəje ti tə.

¹³ Ne ki a ra kadi ji gəri-n təki j-isi me Luwə ti nim Luwə isi meje ti nim e NDilə ki adi-je. ¹⁴ NGa ningə, je j-o ki kəmje nim, ji ma naje nim təki Bawje Luwə ilə ki NGone kadi aji dije ki dənangi ti ne. ¹⁵ Kin ə re dəw gər kadi Jəju e ngon Luwə ə, Luwə isi mee ti nim, e isi me Luwə ti nim. ¹⁶ Ba j-əi, ji gəri maji nim, j-adi meje nim təki Luwə ndigi-je. Luwə e nje ndigi dije, adi dəw ki njiyə me ndigi-naa ti, Luwə e mee ti nim, e e me Luwə ti nim tə. ¹⁷ Kin ə re ji ndigi-naa j-adi osi rəbə pay bə, j-a ji t̄i meje kati ndə gangi ta ti. J-a ji t̄i meje kati tado ji kisi ki də taa ləje dənangi ti ne to tə yə Kirisi be tə. ¹⁸ Bəl goto me ndigi-naa ti, ndigi-naa ki rəjeti or bəl kə. Bəl e ne ki təji kində kəji ki kadi a re, ningə dəw ki nje bəl e dəw ki ndigi-naa goto rəe ti.

¹⁹ J-əi bə, ji ndigi-naa tado e Luwə ə ndigi-je kəte. ²⁰ Kin ə re dəw madi əl ə nə: «M-ndigi Luwə», ningə təl əsi ta ngokone ə, e dəw ki nje ngom kare. Kin ə re ngokoi ki o-e ki kəmi ne kin indige al ə, Luwə ki o-e ki kəmi al kin asi kadi a indige al. ²¹ *NDu-kun ki j-ingə rə Luwə ti əl ə nə: «Dəw ki ndigi Luwə bə, səbi kadi ndigi ngokone tə.»

✠ 3:23 Ja 13.34; 15.12; 17 ✠ 4:10 2.2

5

Kadi-me NGon Luwə e ngirə ndigi-naa

¹ Dəw ki adi mene kadi Jəju e *Dəw ki Luwə mbəte e ngon lə Luwə. NGa ningə, dəw ki ndigi baw ngon, ndigi ngone ki oje tɔ. ² Kin ə re ji ndigi Luwə, ə ji rai kilə ki ndu-kun je lie ningə, lo kin ti ə j-a ji gəri-n təki ji ndigi ngane je. ³ Tadɔ ndigi Luwə e ta kadi ji ngəmi go ndu-kun lie. Ningə ndu-kun je lie əy al tɔ, ⁴ mbata ngan lə Luwə pəti təti rɔ ndigi ra ki dɔnangi ti ne. Ningə ne ki ji təti-n rɔ ndigi ra ki dɔnangi ti ne e kadi-me ləje. ⁵ Nə ə asi kadi təti rɔ ndigi ra ki dɔnangi ti ne ə? Dəwe ɓa e dəw ki adi mene kadi Jəju e ngon Luwə kin par.

Naji ki ma ki dɔ Jəju ti

⁶ E Jəju Kirisi ə re dɔnangi ti ne ki man batəm ləne nim ki məsi koyne nim. Re ki man par al, nə re ki man əi ki məsi. Ningə NDil ə e nje ma naji, mbata NDil e ta ki rɔjeti. ⁷ Ba ki ne kin, njé ma naji je əi mitə, ⁸ adi e NDil Luwə nim, man nim, taa məsi nim tɔ. Ningə ne je ki mitə kin ndude e naa ti. ⁹ Ji taa naji ki ma lə dije maji, nə naji ki ma lə Luwə tɔge e ngay wa ɓəy tɔ; ningə e naji ki ma ki ma dɔ NGonne ti. ¹⁰ Dəw ki adi mene NGon Luwə aw ki naji ki ma kin mene ti, nə dəw ki taa ta lə Luwə al, ra-e nje ngom ti, tadɔ taa naji ki ma ki Luwə ma dɔ NGonne ti kin al.

Kaji ki biti ki nɔ ti

¹¹ Naji ki ma ki kadi ji gəri maji e kaji ki biti ki nɔ ti ki Luwə adi-je kin. Ningə e kaji ki adi-je ki takul NGone. ¹² Dəw ki e me NGon ti ingə kaji, nə dəw ki e me NGon ti al, kaji lie goto. ¹³ NGa ningə, ki ne kin, m-ndangi makitibi kin m-adi səsi, səi ki adi meso NGon Luwə, kadi igəri təki ingəi kaji ki biti ki nɔ ti.

Kəl ta ki Luwə mbata lə njé ra majal je

¹⁴ Kin ə re ji dəji Luwə ne ki go ndigi ti lie ə, a oo dɔ nduje, ningə lo kin ti, j-a ji tɔ meje kati. ¹⁵ Təki ji gər kadi oo dɔ nduje, ji tɔ meje kati kadi j-a j-ingə ne ki ji dəje tɔ.

¹⁶ Kin ə dəw madi oo ngokone me majal ti ki asi kadi tɛɛ koy ə, maji kadi əl ta ki Luwə ə Luwə a aje. E dije ki majal je ləde a tɛɛ koy al ə ta kin sɔbi dɔde. Ta kare, majal madi e nɔɔ a tɛɛ ki koy, ningə e ko majal ki be kin ɓa m-dəji səsi kadi əli ta ki Luwə dɔ ti al. ¹⁷ Ne ra ki go ti al pəti e majal, nə majal pəti ɓa tɛɛ koy al. ¹⁸ Ji gər kadi dije ki əi ngan lə Luwə, a nayi-naa ki lo ra majal ti al, tadɔ NGon lə Luwə ngəm dɔde, nje majal asi ra sɔde ne madi al. ¹⁹ Ji gər kadi je dije lə Luwə, nə dɔnangi ba pəti e gin tɔgi ti lə nje majal. ²⁰ Ji gər ɓəy tɔ kadi NGon lə Luwə re, adi-je ne gər ki kadi ji gər-n Luwə ki rɔjeti. Ningə je, j-ində rɔje naa ti ki Luwə ki rɔjeti ki takul NGone Jəju Kirisi. E ə e Luwə ki rɔjeti, e ə e kaji ki biti ki nɔ ti.

²¹ NGanm je, əgi rɔsi kun go kagi yo je.

Makitibi ki kɔ joo ki Ja ndangi

Ta ki dɔ makitibi ti ki kɔ joo ki Ja ndangi

Nje ndangi makitibi kin ba rone ə nə n-e «NGatɔgi». Ningə ta kəle tɔji kadi e dəw ki aw ki ngon tɔgi madi dɔ dije ti ki ndangi makitibi adi-de kin. NDangi ta adi «Dəne ki Luwə mbəte nim adi ngane je nim». Ningə Dəne əi ki ngane je kin, ki rɔjeti ba, əi njé kaw-naa je ki lo madi ti (1).

flə dɔngəm mede ti kadi njiyəi me ta ki rɔjeti ki me ndigi-naa ti (1-6); taa ndəji-de kadi indəi kəm-kədi dɔ rɔde ti ki rɔ dije ti ki njé ndo ne ki go rəbe ti al təkɪ əl-n me makitibi ti ki dɔsaj kin be tɔ (7-11). Nje ndangi makitibi tɔl ta makitibi ləne ki ta kaw mba ki ndigi kadi n-a n-aw ki dɔde ti, taa əl-de ta kuwə ji-naa lə njé kaw-naa je ki e səde indəi tae ti tɔ (12-13).

Təkɪ əl-n me makitibi ti ki dɔsaj, dəji dije ki ndangi makitibi kin adi-de kadi indəi kəm-kədi dɔ rɔde ti nim, kadi uwəi tɔgide ba me kadi-me ti ki rɔjeti nim tɔ.

Kuwə ji-naa

¹ Mi NGatɔgi lə njé kaw-naa je, m-ndangi makitibi kin madi i Dəne ki Luwə mbəti, taa madi ngani je ki səi səde je, m-ndigi səsi ndigi ki rɔjeti. Ningə e mi par ba m-ndigi səsi al, nə e dije pəti ki gəri ne ki rɔjeti ə ndigi səsi. ² Ji ndigi səsi mbata ne ki rɔjeti uwə meje, ningə e ne ki a to meje ti ki ndo je ndo je. ³ Ba ji dəji kadi me-maji, ki koo kəm-to-ndoo, ki lapiya lə Bawje Luwə əi ki NGone Jəju Kirisi e səsi naa kadi isi me ne ra ki rɔjeti ki me ndigi-naa ti.

Ne ra ki rɔjeti əi ki ndigi-naa

⁴ Rəm nəl-m ki dum bitɪ kadi m-o təkɪ ngani je madi isi njiyəi dɔ rəbi ti ki rɔjeti, təkɪ Bawje Luwə dəji-n-je. ⁵ Ningə ki basine kin, Dəne ki nje ndigi ləm, ne ki m-dəji, e ta kadi ji ndigi-naa ki yo je ki ne je. E ndu-kun ki sigi ba m-adi al, nə e ndu-kun ki j-ɔngəi lo kilə ngire ti nu wa kin[☆]. ⁶ NDigi-naa e njiyə go ndu-kun ti lə Luwə. NGA ningə, ndu-kun ki osi mbisi ti lo kilə ngire ti nu, e ta kadi injiyəi me ndigi-naa ti.

⁷ Njé kadi dije kilə-de kɔ ngay sanəi-naa ki lo pəti dɔnangi ti ne, ningə mbati kadi n-əli təkɪ Jəju Kirisi təl dəw təkɪ rɔjeti. Lo kin ti a oi dəw ki nje ngom, ki nje tɔ rɔ Kirisi. ⁸ Indəi kəm-kədi dɔ rɔsi ti səi je wa, mba kadi kandi kilə rasi nay kɔ kare al, nə kadi ɔngəi ne kigə go jisi ki asi loe ti bərəre. ⁹ Ningə dəw ki a dɔ njane ti me ne ndo ti ki ɔji dɔ Kirisi al, nə tɔ a dam kare yo, e dəw ki ne madi ki dɔɔ-e naa ti ki Luwə goto. Dəw ki a dɔ njane ti me ne ndo ti ki ɔji dɔ Kirisi, e dəw ki dɔɔi-naa naa ti ki Luwə nim ki NGone nim. ¹⁰ Kin ə re dəw madi re rɔsi ti ki ne ki rangi bi ki ne ndo kin al ba, uwəi-e ki rɔsi ti al nim, uwəi jie al nim. ¹¹ Tado re uwəi jie ba, irai madi-naa sie dɔ kilə rae ti ki majal.

Ta ki dɔbəy ti

¹² M-aw ki ne je ngay bəy kadi m-əl səsi, nə m-ndigi kadi m-ndangi ki man ndangi ne me makitibi ti al. Tado m-ində mem ti kadi m-a m-aw rɔsi ti kadi m-əl səsi ta ki tam, kadi tə rɔnəl ləje osi taga pay. ¹³ Dije ki dan njé kaw-naa je ti ki ne, ki əi dije ki Luwə mbəte uwəi jii.

☆ 1:5 Ja 13.34; 15.12, 17

Makitibi ki kō mitə ki Ja ndangi

Ta ki dō makitibi ti ki kō mitə ki Ja ndangi

Makitibi kin ka e «NGatōgi» ə ndangi tō (3 Ja 1; 2 Ja 1), ningə ndangi adi Gayusi. Ji gər ne madi kare dō Gayusi ti kin al, nə ne kare ba, nje ndangi makitibi tōje kadi e dəw ki a dō njane ti me ne ki rōjeti. Hale e dangi ki hal Diyotirəbi ki e dəw kare ki aw ki hal ki nga dan njé kaw-naa je ti. Diytirəbi əl ta lə «NGatōgi» majal nim, taa e dəw ki uwə mba je ki rone ti al nim tō.

Nje ndangi makitibi piti Gayusi maji ngay oji dō ka dō nja ti lie nim oji dō maji ki isi ra ki njé kadi-me je nim tō (1-8). NGatōgi nō rone oji dō hal Diytirəbi (9-10), nə əl ta lə nje kun go Kirisi madi ki tōe nə Dəmetirusi maji ngay, təki e dəw ki kile rae maji (11-12). Go ti ba, əl ta kaw mba ki ndigi kadi n-a n-aw ki dōde ti, taa əl-de ta kuwə ji-naa lə made je ki indəi tae ti tō (13-15).

Təki j-o-n me makitibi ti ne, ji gəri kadi ra mba ki kuwə ngakoje je ki rōje ti e ne madi ki tōji ndigi-naa nim, tōji ka dō nja ti me ne ki rōjeti nim tō.

Kuwə ji-naa

¹ Mi NGatōgi lə njé kaw-naa je, m-ndangi makitibi kin madi i nje ndigi ləm ki ngay Gayusi, ki m-ndigi ndigi ki rōjeti. ² Madim ki ngay, m-ndingə kadi ne je pəti ki rōi ti awi maji ki kəte kəte. M-dəji kadi daroi e ki lapiya təki ndili e-n ki lapiya kin be tō.

Gayusi e nje ra ne ki maji

³ Təki rōjeti, rəm nəl-m ngay, tadō ngakoje je ki rōi tēgi ne, mai naji dō ne ki rōjeti ki ooi rōi ti. Əli ta dō njiyə ti ki isi njiyə me ne ki rōjeti. ⁴ Ne ki adi-m rənəl ngay e ta kadi m-o təki nganm je isi njiyəi dō rəbi ti ki rōjeti. ⁵ Madim ki ngay, isi tōji ka dō nja ti ləi me kində ti ki isi ində kəmi go ngakoje je ti, ki əi mba je wa bəy. ⁶ NGakoje je kin, mai naji ndigi ki indigi-de kin ki ta kəm njé kaw naa je ti. Kadi inay ki lo ra ti səde ra ki asi ta tō Luwə kadi uni ta mba ləde ki kəte. ⁷ E ki mbata tō Kirisi ə osii dō rəbi ti ki kanji taa ne ji dije ti ki gəri Luwə al. ⁸ J-əi ba, səbi kadi j-osi gin dije ki be kin, mba kadi j-indəi rōje naa ti səde dō kilə kilə mbə ne ki rōjeti ki isi rai.

Hal Diytirəbi

⁹ M-ndangi ngon makitibi m-adi njé kaw-naa je, nə Diytirəbi ki e dəw ki ge kadi n-e taa n-isi dō dije ti ra kilə ki ta ləm al. ¹⁰ E mbata kin ə, ndō ki m-a m-tēg rōsi ti ə, m-a m-əl kilə rae ki majal kin ki taga, e ki isi ində dōje lo ti ki ta je ki majal. Ningə ne kare ki to ngay, e wa mbati kuwə ngakoje je ki mba ki rone ti, taa dije ki ndigi kadi n-uwəi-de ki rōde ti ka əgi-de dōe tō. Dije ki uwəi ngakoje je ki rōde ti ba, e tuwə-de kō dan njé kaw-naa je ti. ¹¹ Nje ndigi ləm ki ngay, indaji majal ki ra al, nə kadi indaji maji ki ra. Dəw ki nje ra maji e dəw lə Luwə, nə dəw ki nje ra majal e dəw ki gər Luwə al.

¹² Re e Dəmetirusi ba, e dije pəti ə mai naji ki maji dōe ti. Ne ra ki rōjeti ki i rō Luwə ti, ki isi təl rone go ti wa kin ka ma naji lie. Taa je wa ka ji ma naji lie tō. Ningə igər kadi naji ki ma ləje e naji ki ma ki rōjeti.

¹³ M-aw ki ne je ngay kadi tə m-əli, nə m-ndigi kadi m-ndangi ki man ndangi ne ki kagi ndangi ne al. ¹⁴ Tadō m-ində məm ti kadi kagi lo ngay al ə j-a j-o-naa, kadi j-əl-naa ta ki taje. ¹⁵ M-dəji kadi isi ki lapiya. Madije je ki ne uwəi jii. Ningə kadi uwə ji madije je ki nōq kare kare adi-je tō.

Makitibi ki Judi ndangi

Ta ki do makitibi ti ki Judi ndangi

Makitibi la Judi kin, ndangi adi nje kaw-naa je ki lo madi ti gin kare be par al, na ndangi adi dije pæti ki nje kun go Kirisi. Ta ki me makitibi ti kin aw naa ti basi ki makitibi ki ko joo ki Piyar ndangi (2Pi. 2). Makitibi la Judi ai ki Makitibi ki ko joo la Piyar joo pu roi ki dije ki nje ndo ne ki majal. Dije kin daw a gar-de ki ræbi kaya rade.

Go kilæ ngiræ ta ti (1-2), nje ndangi makitibi ilæ jine ki tægine kæm nje njiyæ taa ki ne ndo ki ngom ti, ki turi dan nje kaw-naa je ti, ba æl-de adi gæri tæki ta ki gangi ki bo to isi ngæm-de noo (3-16). NGa ningæ, dam ti la nje kadi-me je ba, Judi dæji-de kadi ai do njade ti me kadi-me ti (17-23). Go ti, tol ta makitibi læne ki kilæ tæji do Luwæ ti ki e ki karne ba par æ e Luwæ. Luwæ ki e nje kaji dije ki go ræbi la Jæju Kirisi (24-25).

Kin æ re makitibi kin tæe ki gin tægi ta ki ngom ki e ne ki daw a maji al ba, ilæ jine maji ngay do tægi ti ai ki ne kindæ me do ti ki nje kun go Kirisi ingæi ki ro Luwæ ti, me to Jæju Kirisi ti ki ræbi la NDil Luwæ kin (20-21).

Kuwæ ji-naa

¹ Mi Judi, bæ kilæ la Jæju Kirisi, ki mi ngoko Jaki[✠], æ m-ndangi makitibi kin m-adi sæi ki Luwæ bar sæsi, ki Bawje Luwæ ndigi sæi, ki Jæju Kirisi ngæm sæsi tæ ne læne kin. ² Ningæ kadi koo kæm-to-ndoo, ki lapiya, ki ndigi-naa la Luwæ to mbar mbar ki dæsi ti.

Nje ndo ne je ki ngom

³ Nje ndigi je læm ki ngay, m-ndingæ ngay kæte kadi m-ndangi makitibi madi sæsi æji do kaji ki j-æi kare ba do ti kin. Ningæ ki basine kin, e tægi madi ki isi dæm ti kadi m-ndangi makitibi kin m-adi sæsi, m-ilæ-n dingæm mesi ti kadi iræi do kadi-me ti ki Luwæ adi dije læne nja kare ba par goe gangi kin. ⁴ M-æl be mbata dije madi ki ta ki gangi ki dæde ti e ki ndangi me makitibi ti la Luwæ kæte nu kin, turi dansi ti, isi mbiri ta me-maji la Luwæ kin, tæli-e ta ra kaya ti læde, taa mbati daw ki e karne ba æ e Nje kun dæje, ki e Bæbe læje Jæju Kirisi kin to.

⁵ M-gær kadi igæri ne je pæti maji, na m-ndigi kadi m-ole mesi do ti tæki, loki Bæbe tæe ki dije læne bæ bæ ti Ejipi ti, go ti, to ko nje je ki rai ræde tæ nje me ngæ je[✠]. ⁶ Ningæ m-ndigi kadi m-ole mesi do ti bæy tæki, malayka je ki ai do tægi ti ki Luwæ adi-de kin al, na mbati lo kiside, Luwæ uwæ-de dangay ti lo ti ki koo, dæ-de ki kulæ gindi ki kadi a toi biti ki no ti, mbata ta ki gangi ki boy ki a re. ⁷ E be to æ, Sodom ki Gomær[✠] ki bæ je ki gæi gidide, ki uni ræde ilæi me kaya ki ra ti, kae ti la malayka je wa ka kin to, adi sangi-naa ki lo sangi ti al kin, Luwæ uwæ-de dangay ti me por ti ki a to biti ki no ti. Ningæ e kin e ndæji-naa ki to mbata la dije pæti.

⁸ E be æ, nje ndo ne je ki ngom ka kin, me do majal ti læde, buri ki ræde, kidi tægi la Luwæ, taji malayka je ki æi ne piti je. ⁹ Ne kare, Misæl ki nje kun do malayka je[✠], loki isi naji-naa ta ti ki su, isi kôli-naa do nin Moji ti kin ka[✠], sangi kadi n-gangi ta madi tæ ne taji dæe ti al, na ta ki æ la, æ æ næ: «Kadi Bæbe indæi æji[✠].» ¹⁰ Næ dije ki nje ndo ne ki ngom kin, ne ki gæri-e al ka taji-e, nga ningæ, ne gær ki ojii-de tæ yæ da je be par kin bæ, e ne ki kadi tuji-de tæ tuji yo. ¹¹ Tuji e dæde ti, tado uni ræbi la Kay[✠]; mbata la la æ uri wale tæ Balam[✠] be; tuji tado tæi ro tæ Kore[✠] ai ki dije læne be. ¹² Kiside sæsi ta ne kuso ti la ngakonaa je, ra adi ne

✠ 1:1 Mt 13.55; Mk 6.3 ✠ 1:5 Tæe ki taga 12.51; Kær Isirayæl je 14.29-30 ✠ 1:7 kilæ ngiræ ne je 19.1-25 ✠ 1:9 1Tæsa 4.16; Daniyæl 10.13, 21; 12.1; Ntd 12.7 ✠ 1:9 Dætæranom 34.6 ✠ 1:9 14-15 ✠ 1:11 kilæ ngiræ ne je 4.3-8 ✠ 1:11 kær Isirayæl je 22.1-35 ✠ 1:11 kær Isirayæl je 16.1-35

kuso læsi təl nɛ ki to nɛ. Usɔi je ayi-naa je adi asi-de ki kanji rəsəl, goi ta tide əi je wa. Toi tə kil ndi ki nəl ɔr-e aw sie adi lo kadi ədi goto kin be, toi tə kagi je ki nay kandidate ti ka andi al, adi loki dəw ɔr-de ki ngirəde ba kə ba, təli oyi koy ki kə joo kin be. ¹³ Naji kilə rade je ki to rəsəl ki taga tə pungi ba ki buki pulumne ngangɪ ba ti kin be. Taa toi tə mee je ki gəri lo kawde al, ki lo ki ndul kururu to mbata ləde bitɪ ki nɔ ti kin be.

¹⁴ E əi je ə nje kəl ta ki ta Luwə ti Enoki[☆] ki e kaje ki nje kə siri go Adam ti ndo ndil dəde ti ə nə: «Oi, Babe a re ki malayka je dibi kuti bay bay, ¹⁵ kadi gangɪ ta ki bo də dije ti pəti. A uwə njé ra majal je pəti dangay ti əji-n də kilə rade je ki majal pəti ki rai əsɪi ta Luwə, taa əji-n də ta je ki to kəl al pəti ki əli də Luwə ti tə.» ¹⁶ Əi dije ki rənəl ləde goto, isi bəi ta ki dəkagilo je pəti. Rai nɛ je ki mede ndigi, ta ki isi tɛɛ tade ti e rə ki kəji, ningə re o-de isi toi dəw pe pe kin ba, e kadi ingəi nɛ ki to soti ki darəde rə dəwe ti kin.

Ta kəji ki rə njé ndole go Kirisi ti

¹⁷ NGa ningə, ki əji dəsi, səi njé ndigi je ləm ki ngay, m-dəji səsi kadi adi mesi ole də ta ti ki njé kaw kilə je lə Babe ləje Jəju Kirisi əli səsi kəte nu kin. ¹⁸ Əli səsi əi nə: «Dəkagilo ki dəbəy ti ə a ingəi dije ki a ibəi səsi kogii nim, a njyəi ki go ndigi ra ti ki majal ki mede ti nim tə.» ¹⁹ Kadi igəri, e əi je ə əi njé re ki gangi-naa. Ningə mər ta je ləde e mər ki go darə ti, bi e mər ta ki i rə NDil Luwə ti al. ²⁰ Nə səi, njé ndigi je ləm ki ngay, m-dəji səsi kadi adi ngirə kisi ki də taa læsi e də kadi-me ti ki rəjeti læsi kin. Əli ta ki Luwə ki təgi NDile. ²¹ Ningə kadi uwəi təgisi ba me ndigi ti ki Luwə ndigi-je. Uwəi təgisi ba inginəi ta Babe ləje Jəju Kirisi ki me me-maji ti lie, a adi səsi kaji ki bitɪ ki nɔ ti kin. ²² NJé ki mede isi təsi, maji kadi oi kəm-to-ndoo ləde. ²³ Aji-de ki rəbi nagɪ ta por ti taa. NJé ki rangɪ bəy, maji kadi oi kəm-to-ndoo ləde, nga ningə oi rəsi maji kadi ilati rəsi ki kilə rade je ki majal kin al, nə kadi əsi kilə rade je ki majal ngərəngi. Əsi ngərəngi, bitɪ kadi kibi rəde ki kilə ki go darə ti təl-e nɛ ki to nɛ ti kin ka kadi əsi ngərəngi bəy.

Kilə təji də Luwə ti

²⁴⁻²⁵ Kadi kilə təji e ki də Luwə ti ki e ki karne ba ə e Luwə, e ki asi kadi ngəm səsi adi osi me majal ti al, e ki kadi a ra adi itɛɛi rəi me kunje ti ki rənəl ki kanji yoro, e ki aji-je ki rəbi lə Babe ləje Jəju Kirisi kin. Ningə kadi təba, ki kəti bəl, ki təgi, ki kəbe, e lie, dəkagilo ti ki də, ki dəkagilo ki bone, ki dəkagilo ki a re bitɪ ki nɔ ti! *Amen.

[☆] 1:14 kilə ngirə nɛ je 5.18, 21-24

Makitibi Ne ki tee ki dæ

Ta ki dæ makitibi Ne ki tee ki dæ ti

Tø ki «Apokalipisi» ki j-ingø me makitibi ti e ta Giræki ki kør mee ki ta Nanginda næ «Ne ki tee ki dæ». Ningø e Ja ki e ki kare dan njé kaw kilø je ti ki dægi gide joo æ Bæbe Jøju Kirisi tee ki dæ ne je ki røjeti ki to lo bøyø ti ade ndangi (1.1-2).

Ja ndangi Makitibi kin a e basi ki bal ki bu kare go koji Kirisi ti be. NGa ningø, e dækagilo ti ki nje købe ko bo ki Rom ti ndigi kadi dije øsi mækaside nangi nøne ti tæ yo madi be. Njé kun go Kirisi ki mbati køsi mækaside nangi nøe ti, adi-de kø ngay. Be æ, uwæi Ja awi iløi-e dangay ti dæ dær ti ki Patimosi, mbata læ Poy Ta ki Maji ki ilø mbæe. NDangi makitibi kin adi njé kaw-naa je ki siri ki dønangi Aji ti ki bari-e Aji ji du (bone bari-e Turki).

Njé kun go Kirisi ingøi kø mbata gær ki gæri kadi Bæbe læde e kare ba æ e Jøju Kirisi. E be æ, me kø ti kin, Ja ndangi makitibi adi-de, ilø-n dingøm mede ti kadi ai dæ njade ti. Me makitibi ti ki Ja ndangi kin, ne ki æl tæe ngay me ti e ne je ki oo me ndil ti, ki ndaji ne je ki tøjji ne je ki to ki kæme kæme. E ndaji ne je ki to me makitibi kun mindi ti ki køke nøø. Je dækagilo ti ki tægi je ki majal isi ødi røde, næ Jøju Kirisi ki e Bæbe a re kadi a budi-de mur mur.

Lo kilø ngirø ta ti, Ja æl ta ki dæ røne ti tæ nje kaw kilø læ Kirisi ki nje ki lo koy ti (1.1-8).

Ne ki døsøy, Ja tøjji ne koo me ndil ti lie ki døsøy ki Jøju æl-e ta me ti kadi ndangi adi njé kaw-naa je ki siri ki dønangi Aji ti ki bari-e Aji ki du (1.9-3.22).

Go ti, Ja æl ta læ kun ki uni-e awi sie dørø ti adi oo ne je ki dangi dangi øsi go-naa me ndil ti. OO ne kindø je ki me dørø ti ki isi øsi kurø Luwø æi ki Jøju Kirisi (4-5); oo makitibi ki ne kuwe je ki siri (6.1-8.1); oo tæbi je ki siri (8.2-11.19); oo dirago æi ki da je ki joo (12.1-13.18); oo NGon bati æi ki dije ki kigø døde ki dibi bu ki dibi kuti ki dibi sø dæ ti (144.000), taa ta ki gangi ki a re ki malayka æl ta dæ ti tø (14.1-20); oo køpi je ki siri ki a ræi ki wongi læ Luwø (15.1-16.21); oo tuji ki a øsi dæ Babilon ti, ki rø a tæti da, ki nje kæl ta ngom kæ næ n-e nje kæl ta ki ta Luwø ti, ki rø ki a tæti su (17.1-20.10); taa oo dørø ki sigi, ki dønangi ki sigi, ki Jorijaløm ki sigi tø (21.1-22.5).

Makitibi Ne ki tee ki dæ tøl tane ki ndu ki ndøji ki ngø ngay ki Kirisi, Nje ki lo koy ti ndøji, ki ndue ki un æ næ: «M-a m-re basine» (22.6-21). E makitibi ki ra røne tæ makitibi ki ngø ngay æ se to bøl wa be. NGa ningø Ja ndangi mba kadi ilø-n bøl me njé kadi-me je ti al, næ ndangi kadi ilø-n dingøm mede ti dækagilo je ti ki ngø. Ne je ki koo me ndil ti kin tøjji kilø ki Kirisi ra mbata maji læ dije lie ki njé ndole goe.

¹ Makitibi kin e ne ki to lo bøyø ti ki Jøju Kirisi tee ki dæ. Ningø e Luwø æ ade kadi tøjji bøø kilø je læne, kadi gæri ne ki a ra ne basi. E be æ, Jøju Kirisi ilø ki malayka læne kare adi aw tee ki dæ adi bøø kilø lie Ja gær. ² Ja ma naji dæ ne je ti pæti ki oo kin tæki e ta læ Luwø, tæki e ta ki røjeti ki Jøju Kirisi tee ki dæ.

³ Maji-kur e dæ dæw ti ki tidø makitibi kin, ki dæ dije ti ki njé koo dæ ta je ki tee ta Luwø ti kin, æ tæli røde go ti. Taddø dækagilo ki ne je kin a rai ne e basi.

Ta ki søbi dæ njé kaw naa je ki siri ki dønangi Aji ti

⁴ Mi Ja, æ m-ndangi makitibi m-adi søi njé kaw naa je ki siri ki isi dønangi Aji ti[☆].

M-døji kadi Luwø ki isi nøø bone, ki isi mari nu, ki e nje re nim, kadi ndil je ki siri ki ai nø kimbær ngar ti lie nim, ⁵ taa kadi Jøju Kirisi ki e nje ma naji ki røjeti, ki e dæw ki døsøy ki i dan njé koy je ti, ki e NGar læ ngar je ki dønangi ti ne kin nim, pæti kadi me-maji læde ki læpiya læde e søsi naa ti.

☆ 1:4 2KØR 1.8

Jəju Kirisi ndigi-je, ə taa-je gin təgi ti lə majal ki məsine, ⁶ ər-je ində ta dangi tə ngar je, təl-je njé kijə ne məsi kadi-kare ti mba kadi ji ra kilə j-adi Luwə ki Bawne. M-dəji kadi təji ki təgi e lie ki də bal je ki də bal je, *Amen!

⁷ Oi-e, isi re me kil ndi ti,

Dije pəti a ooi-e ki kəmdə[☆],

NJé wa ki njé kəsi kade ki ningə kin ka a ooi-e ki kəmdə,

Gin ka je ki dangi dangi ki dənangi ne a nqi ndoo mbata lie.

Oyo, Amen!

⁸ Bəbe Luwə ə nə: «Mi Alpa ki Omega, nje kisi nqo bone, nje kisi mari nu, ki nje re, mi nje kisi də təgi je ti pəti.»

Jə oo Kirisi me ndil ti

⁹ Mi ngokəsi Jə, ki mi səsi naa ti me kə ti, mi dansi ti səi ki Luwə ində səsi tə ngar je, mi m-uwə təgim ba səsi me kində rə-naa ti ki Kirisi. Dije iləi-mi dangay ti də dər ti ki Patimosi ki mbata ta lə Luwə ki m-ilə mbee, taa ki mbata naji ki ma ki m-ma də ta ki rəjeti ki Jəju Kirisi tēē ki dəe. ¹⁰ NDəe ti kin, e ndə lə Bəbe, ba NDil re ur dəm ti, adi m-ndu ta madi tēē gom ti ki təgine tə ndu təbi be, ¹¹ əl-m ə nə: «Nə ki o kin, indangi me makitibi ti, ba go ti, ilə-n adi njé kaw naa je ki siri, adi e Epəji, ki Isimir, ki Pərgam, ki Tiyatir, ki Sardi, ki Piladəpi, ki Lawodise.»

¹² Lo kin ti, m-yəti rəm kadi m-o dəw ə wa ki a əl-m ta kin ba, m-o lambi je, ki rai-de ki ər əi siri. ¹³ Ningə dan lambi je ti ka kin, dəw madi ki to tə *NGon dəw be isi ti nqo. Ilə kibi ngal rəne ti, ba də kadine ki kulə ki rai ki ər. ¹⁴ Dəe je, ki bisi dəe je, ndai bal bal tə buy, ə se bu wa be. Kə kəme ndoy tə por be. ¹⁵ Njəe je toi tə andi ki ndole, ki kədi o kam be, ba ndue ba tə pungi ba kam be tə[☆]. ¹⁶ Uwə mee je siri ji kone ti, ningə kiyə kasigar ki tae ki taa ati soy soy, taa ta kate e dam joo nim, tēē tae ti. Kəme unji tə kadi ki dan kada kam be. ¹⁷ Loki m-o-e ba, m-osi njəe ti tə dəw ki oy, m-to. Nə ində ji kone dəm ti ə nə: «İbəl al, mi ki dəsəy, ə mi ki dəbəy ti tə[☆], ¹⁸ mi nje kisi kəm ba, m-oy, nə m-təl m-isi kəm ba, kadi m-isi biti ki də bal je, də bal je. M-aw ki lakəle lə koy ki lo ki koo jim ti. ¹⁹ Ningə, kadi indangi ne ki o, ne ki isi ra ne basine, ki ne ki a ra ne go ti gogi. ²⁰ NGa ningə, ki oji də mee je ki siri ki o ji kom ti, ki lambi je ki siri ki rai-de ki ər, kər mede ə to kin: mee je ki siri, əi malayka je lə njé kaw naa je ki siri, ningə lambi je ki siri, əi njé kaw naa je ki siri tə.»

2

Makitibi ki ndangi kadi njé kaw-naa je ki Epəji ti

¹ Nje kuwə mee je ki siri ji kone ti, nje njiyə dan lambi je ti siri ki rai-de ki ər əl-m mi Jə ə nə: «Indangi makitibi kin adi malayka lə njé kaw naa je ki Epəji ti, əl-e təkı nje kuwə mee je ki siri ji kone ti, nje njiyə dan lambi je ti siri ki rai-de ki ər əl ə nə: ² M-gər ne ra je ləi, m-gər kilə rai, ki kuwə təgi ba ləi. M-gər kadi i ilə bandi ta naa ti ki njé me majal je al. Dije madi ki isi bari rəde njé kaw kilə je, nə əi njé kaw kilə je al kin, i ina-de adi igər-de tə njé ngom je. ³ I nje kuwə təgi ba, ingə kə mbata ləm, nə be ka, iyə tae al. ⁴ NGa ningə, ne kare ki m-aw-n səi ki ta, e ta lə kiyə ki iyə ta ndigi ki indigi-m kəte kin kə. ⁵ Ə adi mei ole də lo ki osi ti, iyə pa njiyəi ki basine kin kə, ə itəl ire də njai ti ki kəte gogi. Re iyə pa njiyəi ki basine kin kə al ə, m-a m-re kadi m-ər lambi ləi lo kise ti kin kə. ⁶ Ningə ki basine kin, ne kare ki m-o maji, rəi ti, imbatı kilə ra Nikolayiti je, təkı mi m-mbatı-n kilə rade ka kin be tə. ⁷ NGa ningə, dəw ki aw ki mbine ba, kadi oo-n də ta ki NDil Luwə əl njé kaw naa je kin!

«Dəw ki nje tətı rə, m-a m-ade uso kandi kadi koy al ki a me bə rənəl ti lə Luwə[☆].»

Makitibi ki ndangi kadi njé kaw naa je ki Isimir ti

☆ 1:7 Daniyəl 7.13; Jakari 12.10 ☆ 1:15 13-15: Daniyəl 7.9, 13; 10.5-6 ☆ 1:17 16-17: Ejay 44.6; 48.12; 49.2; Eb 4.12 ☆ 2:7 kilə ngirə ne je 2.8-9

⁸ «Makitibi kin indangi adi malayka læ njé kaw naa je ki Isimir ti: Ta ki dæw ki dæsay, ki e dæw ki dæbæy ti tæ, dæw ki oy næ tæl isi kæm ba, æl me ti æ to kin: ⁹ M-gær kɔ læi ki ndoo læi, næ ki rɔjeti, i njé ne kingæ. Taa m-gær ta je ki majal ki njé ki bari ræde æi næ n-æi *Jipi je, næ ki rɔjeti, æi Jipi je al, isi æli dæi ti: æi njé kaw-naa je læ *Satæ. ¹⁰ A ingæ kɔ, næ maji kadi iðæl al. Su a buki dije madi dansi ti dangay ti kadi na-n tægisi, a ingæi kɔ asi ndo dægi, næ ai dæ njasi ti biti koy, æ m-a m-adi sæsi jæggi tæti rɔ, ki e kaji ki biti ki nɔ ti.

¹¹ «Dæw ki aw ki mbine ba, kadi oo-n dæ ta ki NDil Luwæ æl njé kaw-naa je kin maji!
«Dæw ki nje tæti rɔ, kɔy ki nje kɔ joo a tæe kade ti al.»

Makitibi ki ndangi kadi njé kaw naa je ki Pærgam ti

¹² «Makitibi kin indangi adi malayka læ njé kaw naa je ki Pærgam ti: Ta ki dæw ki nje koti kiyæ kasigar ki tæe ki taa ati soy soy, taa ta kate e dam joo nim tæ, æl me ti æ to kin: ¹³ M-gær lo ki isi ti kin; e lo ki *Satæ ɔ be titi, næ be ka, biti bone, i uwæ rɔi rɔm ti adi nga, injaji ndui al. Dækagilo wa ki ndo ki tæli bææ kilæ læm ki rɔjeti, Atipasi, lo ti wa ki Satæ isi ti kin ka, injaji ndui al. ¹⁴ Ningæ, ne kare ki m-aw sæi ki ta dæ ti, e ta læ dije læi madi ki uwæi go ne ndo ki to tæ yæ Balam be ngæ kin. Balam ki nje kɔji ngar Balaki kadi iyæ gum uwæ-n ngan *Isirayæl je ki ræbi kuso da ki pæli yo je nim, sangi-naa kaya ti nim[☆]. ¹⁵ E be tæ æ, i ka aw ki dije ki njé kuwæ go ne ndo læ Nikolayiti je nɔɔ tæ. ¹⁶ æ kadi iyæ pa njiyæi kɔ. A re e be al æ, m-a m-re basine kadi m-rɔ ki dijee kin ki kiyæ kasigar ki tæe tam ti kin.

¹⁷ «Dæw ki aw ki mbine ba, kadi oo-n dæ ta ki NDil Luwæ æl njé kaw naa je kin!

«Dæw ki nje tæti rɔ, m-a m-ade man ki e ne kuso ki bɔyɔ læki, m-a m-ade kæsi mbal ki nda, ki e ki ndangi tæ ti ki sigi[☆] ki e tæ ki dæw gær al titi. Dæw ki mbal kin ædi jie par æ gær tæ kin.»

Makitibi ki ndangi kadi njé kaw naa je ki Tiyatir ti

¹⁸ «Makitibi kin indangi adi malayka læ njé kaw naa je ki Tiyatir ti: Ta ki dæw ki kæ kæme ndoy tæ por be, taa njae je toi tæ andi ki ndole, ki kædi o kam be, æl me ti æ to kin: ¹⁹ M-gær ne rai je, ki ndigi-naa ki to rɔi ti, ki kadi-me læi, ki ra kilæ kadi dije, ki kuwæ tægi ba læi. Ne rai je ki goggi ne maji al dæ ki kæte je. ²⁰ Næ ne kare ki m-aw sæi ki ta dæ ti, e kiyæ ki iyæ Jæjabæl, ki æ næ n-e dæne ki nje kæl ta ki ta Luwæ ti kin, adi isi buki bææ kilæ je læm wale: isi æsi-de ki me kaya ki ra ti, ki me kuso da ti ki pæli yo. ²¹ M-iyæ dækagilo m-ade kadi iyæ-n pa njiyæne kɔ, næ mbati kiyæ ræbi kaya ki ra. ²² E be æ, m-a m-ile nangi dæ tiræ rɔ kɔ ti, naa ti ki njé sange kaya ti je. A re iyæi ta pa njiyæde je ki majal kin kɔ wa taa, tæ m-iyæ ta ne ki m-æji kadi m-ra sæde kin. ²³ M-a m-adi ngane je oyi. Ba, lo kin ti, njé kaw naa je pæti a gæri kadi mi dæw ki m-gær mær ta je, ki ndigi ra je læ dije. Dæw ki ra dansi ti, m-a m-ra-e ki go kilæ ræe ti[☆]. ²⁴ NGa ningæ, sæi ndægi njé kaw-naa je ki Tiyatir ti, ki uwæi go ne ndo ki ngom kin, al, taa indoi ne ki æi je bari-e “ne bɔyɔ kaki læ Satæ” kin al tæ, m-æl sæsi kadi igæri tæki m-a m-indæ ne kɔy madi ki rangi dæsi ti al ngata. ²⁵ NGa ningæ, ne kare ba, maji kadi, ne ki ai dæ ti kin, uwæi ba, biti kadi m-re.

²⁶ «Dæw ki nje tæti rɔ, dæw ki uwæ go kilæ je læm biti dæbæy ti, m-a m-ade tægi kɔbe dæ gin dije ti ki dangi dangi. ²⁷ A ɔ-de be ki gæl gindi, a tæ-n dæde tæki dæw a tæ-n ngoo wanji kin be. ²⁸ E be æ, mi wa ka m-ingæ-n tægi ki rɔ Bai ti. Taa m-a m-ade mee ki nje kibæ ta gin lo ti tæ[☆].

²⁹ «Dæw ki aw ki mbine ba, kadi oo-n dæ ta ki NDil Luwæ æl njé kaw naa je kin!»

3

Makitibi ki ndangi kadi njé kaw naa je ki Sardi ti

¹ «Makitibi kin indangi adi malayka læ njé kaw naa je ki Sardi ti: Ta ki nje ndil je ki siri læ Luwæ ki mee je ki siri æl me ti æ to kin: M-gær kilæ rai je: ira rɔi adi dije ooi-ni tæ dæw ki isi kæm, næ ki rɔjeti ba, i dæw ki koy. ² Isi kæm dæ rɔi ti, adi tægi ndæge je ki isi oyi, tædo

☆ 2:14 Kør Isirayæl je 31.16; Kør Isirayæl je 22-24 ☆ 2:17 Tæe ki taga 16.14-15, 33-34; Ejay 65.15 ☆ 2:23 Pa je 7.10; 62.13; Jærami 17.10 ☆ 2:28 26-28: Pa je 2.8-9; Kør Isirayæl je 24.17

m-o kilə rai kare ki asi naa ta kəm Luwə ti goto. ³ Adi mei ole də ne ndo ti ki ingə je, o dəe je kin, ningə kadi a də njai ti ə iyə pa njiyəi ki majal kə. Kin ə re indəl də bi ti al ə, m-a m-re m-uwə-i nangi busi tə nje bogi be ki kanji kadi igər də kade. ⁴ NGa ningə, dije madi je dani ti Sardi noo wa, lati ne ki majal kibi je ti ləde al. A iləi kibi ki nda rəde ti kadi dani-mi, tado əi dije ki asi. ⁵ Dije ki njé tətəi rə, a iləi kibi ki nda rəde ti, ningə m-a m-buji təde kə me makitibi kaji ti al. M-a m-gər-de tə dije ləm ta kəm Bai ti ki ta kəm malayka je ti lie. ⁶ Dəw ki aw ki mbine ba, kadi oo-n də ta ki NDil Luwə əl njé kaw naa je kin!»

Makitibi ki ndangi kadi njé kaw naa je ki Piladəlpi ti

⁷ «Makitibi kin indangi adi malayka lə njé kaw naa je ki Piladəlpi: Ta ki nje kay njay, dəw ki rəjeti, e ki uwə lakəle lə *Dabidi jine ti, e ki uwə tēē ə dəw asi kuti al, e ki uwə uti ə dəw asi tēē al, əl me ti ə to kin: ⁸ M-gər kile rai; m-gər kadi təgi e ngay al, nə ingəm ta ləm maji, inaji ndui al. NGa ningə, ki ne kin, m-tēē ta kəy nōi ti, ki dəw ki asi kadi uti goto. ⁹ Ningə ne ki m-a m-ra ki dije ki njé kaw-naa ki tə *Sata, ki əi njé ngom je, ki əi nə n-əi *Jipi je, nə əi Jipi je ki rəjeti al ə to kin. M-a m-ində təgi dəde ti kadi rəi əsi dəde nangi nōi ti. Lo kin ti, a gəri kadi m-ndigi. ¹⁰ Təki ingəm-n ndu ki m-adi kadi uwə-n təgi ba, mi ka m-a m-ngəm-i dəkagilo kə ti ki a re də dije ti ki dənangi ti ne pəti kadi na-de kin tə. ¹¹ M-a m-re bəsi, ə uwə ne ki to ji ti kin nga, kadi dəw madi taa ne kigə go ji ləi al.

¹² «Dəw ki nje tətəi rə, m-a m-ra-e tə kagi ngadan kəy me kəy ti lə Luwə ləm, ningə a tēē taga al ratata. M-a m-ində tə Luwə ləm nim tə be bo lie ki e Jorijaləm ki sigi kin nim dəe ti. Jorijaləm ki i dərə ti rə Luwə ti ləm, re ur nangi. Taa m-a m-ində təm ki sigi dəe ti tə.

¹³ «Dəw ki aw ki mbine ba, kadi oo-n də ta ki NDil Luwə əl njé kaw naa je kin!»

Makitibi ki ndangi kadi njé kaw naa je ki Lawodise ti

¹⁴ «Makitibi kin indangi adi malayka lə njé kaw-naa je ki Lawodise: Ta ki dəw ki e *Amen, dəw ki nje ma naji ki a də ndune ti, dəw ki rəjeti ki e də ne kində je ti lə Luwə pəti, əl me ti ə to kin: ¹⁵ M-gər kile rai; m-gər kadi isəl al nim, itingə al nim. Kin ə re isəl al ba, re a tingə! ¹⁶ Nə ki ne kin, isəl al nim, itingə al nim, ilala, adi m-a m-təmō-i kə. ¹⁷ I əl ə nə i nje ne kingə, ira gati ingə-n ne ngay, aw ki ndoo ne madi al. NGa ningə, kei nje kəm-to-ndoo, kei dangiti, ne ləi goto, a ki rəi kare, kəmi oo lo al kin ə, o al. ¹⁸ E be ə, m-adi ta kəji kadi ire indogi səm ər ki por ndir-e maji kin kadi indu-n, kadi indogi səm kibi ki nda uti-n də ka ki rə kare ləi kin kadi rəi səl-i al, ə kadi indogi ne kilə kəm ti ilə kəmi ti kadi kəmi oo lo maji gogi. ¹⁹ Dije pəti ki m-ndigi-de, m-ndangi-de ə m-inde-de m-əji-de. Maji kadi itingə bil, ə iyə rəbi njiyəi ki majal kə. ²⁰ O maji, mi m-a ta kəy ti, m-ində ta kəy. Re dəw oo də ndum ə tēē ta kəy ba, m-a m-ur kəy goe ti, m-a m-uso sie nim e a uso səm nim.

²¹ «Dəw ki nje tətəi rə, m-a m-ade isi səm də kimbər ngar ti ləm, təki mi m-tətəi rə ə m-aw m-isi ki Bai də kimbər ngar ti lie kin be tə. ²² Dəw ki aw ki mbine ba, kadi oo-n də ta ki NDil Luwə əl njé kaw naa je kin!»

4

Kilə təji də Luwə ti me dərə ti

¹ Go ne je ti kin ba, m-o ne ki rangi me ndil ti bəy: m-o ta rəbi tēē dərə ti, ningə ndu dəw ki əl-m ta kəte ka kin, təl ba tə təbi be əl-m ə nə: «Ire taa ne, ə m-a m-təji ne ki a ra ne lo ti ti m-adi o.» ² Ta naa ti noo, NDil Luwə tətəi-m uwə-m aw səm dərə ti. Ningə yə, m-o kimbər ngar tēē isi, ba dəw madi isi də kimbər ngar ti ka kin. ³ Dəwe ndole tə mbal je ki bari-de jasipi ki sarduwan kin be. NGabirəndi ki kunje to tə mbal əmerodi be unji gə kidi kimbər ngar ka kin. ⁴ Ningə kimbər je kuti joo gide sə isi gəi gidi kimbər ngar ka kin, ba ngatəgi je kuti joo gide sə ki əy kibi ki nda isi də kimbər je ti ki kuti joo gide sə ka kin, iləi jəgi kəsi-gon ki rai ki ər dəde ti. ⁵ Kunji je, ki ndu dije, ki ndangi ndi je tēēi kimbər ngar ti. Lambi je siri oti ta kəm NGar ti, adi əi ndil je lə Luwə ki siri. ⁶ Nə kimbər ngar ti, ne madi ki titi-naa ki man ba ki ay njay njay tə bər be a titi.

Nē je ki njé kisi kəm əi sə, kəmde rosi rəde ki kəte je ki gogi je, isi dana nō kimbər ngar ti nim, gəi gide nim. ⁷ Nē ki nje kisi kəm ki dəsəy titi-naa ki bəl, e ki kō joo titi-naa ki ngon baw mangi, e ki kō mitə, ta kəme to tə ta kəm dəw be, ningə e ki kō sə, to tə soro ki isi nal be tə. ⁸ Nē je ki njé kisi kəm kin, ki kare aw ki bagine mehe mehe, ba kəme rosi lo də bage ti je gin bage ti je. Kondə je ki kada je isi ta kosi pa ti əi nə: Nje kay njay, nje kay njay, nje kay njay e Bəbe Luwə ki aw ki tōgi də nē je ti pəti. E ki isi mari nu, isi bone, e ki a re. ⁹ Dəkagilo je pəti ki nē je ki njé kisi kəm ki sə ka kin osi pa, iləi tōji də nje kisi də kimbər ngar ti, nje kisi biti ki nō ti, osi kure, rai-e oyo ba, ¹⁰ *NGatōgi je ki kuti joo gide sə osi məkəsidi nangi nō nje kisi də kimbər ngar ti, osi gon nje kisi biti ki nō ti, buki jōgi kōsi-gon je ləde nō NGar ti ningə əli-e əi nə: ¹¹ Bəbe Luwə ləje, i asi kadi dije iləi tōji dəi ti, osi kurəi, taa asi kingə tōgi tə, tado i ə ira nē je pəti, nē je ki koo ki kəm kin toi ki go ndigi ti ləi.

5

Makitibi lə NGon bati

¹ M-o makitibi ki kuu gidi-naa ti to da ji kō nje kisi də kimbər ngar ti. E makitibi ki ndangi nē me ti je gidi ti je, ningə uwəi lo siri ki nē kuwə makitibi je. ² M-o malayka ki nje tōgi kare un ndune ki taa ə nə: «Nə ə asi kadi rəy nē kuwə makitibi je ə tē makitibi kin ə?» ³ Nə ki me dərə ti, ki dənangi ti ə se gin dənangi ti, dəw ki asi kadi tē makitibi kin, ə se kadi ilə kəmne me ti goto. ⁴ Lo kin ti, m-nō ngay, tado dəw asi kingə dəw ki asi kadi tē makitibi kin ə ilə kəmne me ti al. ⁵ Ba dəw kare dan ngatōgi je ti əl-m ə nə: «təno al, o bəl nda ki gin koji ti lə Juda, dəw ki tē gin *Dabidi ti, ki tətə rə, e asi kadi rəy nē kuwə makitibi je ki siri ə tē makitibi kin.»

⁶ Lo kin ti nō, m-o NGon bati a taa dana nō kimbər ngar ti, ningə nē je ki njé kisi kəm ki sə ki ngatōgi je ki kuti joo gide sə gəi gide. NGon bati ka kin to tə nē ki dəw ijə minde be. Gaje je əi siri, taa kəme je əi siri tə, tə ndil je ki siri lə Luwə ki ilə-de ki dənangi ba pəti. ⁷ NGon bati isi re bəsi ki rə nje kisi də kimbər ngar ti kadi taa makitibi jie ti. ⁸ Ta naa ti nō, nē je ki njé kisi kəm ba ki sə ki ngatōgi je ki kuti joo gide sə osi məkəsidi nangi nō NGon bati ti. Dəw ki ra uwə kənde ki kōpi je ki rai ki or ki nduji kagi ki əti maji jine ti. Nē je kin əi ta je ki dije lə Luwə isi əli ki Luwə. ⁹ Njé kisi kəm ba ki sə ki ngatōgi je ki kuti joo gide sə, osi pa ki sigi əli əi nə:

«I asi kadi un makitibi,

ə irəy nē kuwe je.

Tado dije təli-ni, i igangi də gin koji je ki dangi dangi,

NDon ta je ki dangi dangi,

Dije ki dangi dangi,

Gin be je ki dangi dangi ki məsi, adi Luwə.

¹⁰ Gin dije ki dangi dangi kin,

ɦndə-de ta dangi tə ngar je,

ɦtəl-de njé kijə nē məsi kadi-kare ti mbata lə Luwə ləje,

Ningə əi je ɔi be dənangi ti ne[☆].»

¹¹ Lo kin ti, m-gō lo ba, m-o ndu kosi malayka je ngay, ki əi dibi kutide dibi kutide[☆], gəi gidi kimbər ngar, ki nē je ki njé kisi kəm ba, ki ngatōgi je. ¹² Ningə uni ndude ki taa əli əi nə:

«NGon bati ki dije təli-e,

Asi kadi ingə tōgi, ki nē kingə, ki gosi, ki ngangi, ki kōsi-gon, ki təba, ki kilə tōji!»

¹³ Taa m-o ndu nē kində je pəti ki dərə ti, ki dənangi ti, gin dənangi ti, ki me ba bo ti osi pa əi nə:

«Kilə tōji, ki kōsi kurə, ki təba, ki tōgi,

E lə nje kisi də kimbər ngar ti əi ki NGon bati biti ki nō ti!»

¹⁴ Lo kin ti nõõ be, ne je ki njé kisi kəm ba ki sò əli əi nà: «Amen!» Ba ngatõgi je õsi makəsidi nangi nõ nje kisi dõ kimbər ngar ti əi ki ngon bati, õsi gonde.

6

NGon bati əi ki ne kuwə makitibi je mehe

¹ M-o NGon bati uwə ne kuwə makitibi ki dõsay læ ne kuwə makitibi je ki siri ɔr, ningə m-o ndu ne ki nje kisi kəm ba ki dõsay dan ne je ki njé kisi kəm ba ti ki sò un ndune ki taa, ndue ba tã ndangi ndi be ə nà: «İre!» ² M-gõ lo, ningə m-o sində kare ki nda. NJe kale uwə kagi kunduru jine ti, adi-e jõgi kõi-gon. E dæw ki tãti rõ ngata, nə aw tã tãti rõ ki rangi bøy. ³ Loki NGon bati uwə ne kuwə makitibi ki kõ joo ɔr ningə, m-o ndu ne ki nje kisi kəm ba ki kõ joo əl ə nà: «İre!» ⁴ Lo kin ti, sində ki rangi, ki kər tã por be tẽẽ re. NJe kale aw ki tõgi kadi ɔr-n lapiya dõnangi ti kã, kadi dije tõi-naa dande ti. Adi-e kiyə kasigar ki ngal.

⁵ Loki NGon bati uwə ne kuwə makitibi ki kõ mitə ɔr ningə, m-o ndu ne ki nje kisi kəm ba ki kõ mitə əl ə nà: «İre!» Ə m-gõ lo ningə, m-o sində kare ki ndul. NJe kale uwə ne mbõji ne jine ti. ⁶ Ningə m-o ndu ta madi j̄ ki dan njé kisi kəm ti ki sò ə nà: «Gəme ngon ngo mbõji ne kare be par e lo kilə ti ki ndõ kare, ə ɔrji ngon ngo mbõji ne mitə be par e lo kilə ti ki ndõ kare tã; nə kadi ituji yibi əi ki kasi kandi nju al.» ⁷ Loki NGon bati uwə ne kuwə makitibi ki kõ sò ɔr ningə, m-o ndu ne ki nje isi kəm ba ki kõ sò əl ə nà: «İre!» ⁸ Ə m-gõ lo ningə, m-o sində kare ki bale to tã mbi kam be. NJe kale tõe nə «Yo», ba lo ki koo isi njiyə goe ti. Adi-de tõgi dõ dam dõnangi ti ki kare me ki sò ti kadi tuji dije ki me ti ki rõ je, ki bo je, ki moy tã ko dije ki da je ki majal ki dõnangi ti ne. ⁹ Go ti, loki NGon bati uwə ne kuwə makitibi ki kõ mi ɔr ningə yə, m-o ndil dije ki ndõ ki tõi-de ə ai gin dingiri kadi-kare ti læ Luwə. Əi dije ki tõi-de mbata ta læ Luwə ki ai dõ ti, mai naje. ¹⁰ Dije ka kin uni ndude ki taa, əli ta ki tõgide əi nà: «Babe, j̄ ki j̄ nje kay njay, j̄ ki j̄ dæw ki rõjeti, a ngəm bit̄i dõkagilo ti ki ra taa a gangi ta dõ dije ti ki dõnangi ti, ɔji-n dõ mäsije ki buki kã ə?» ¹¹ Ba lo kin ti nõõ, adi dæw ki ra kibi ngal ki nda, ningə daji-de kadi ɔrəi mede ndøy bøy, bit̄i kadi tã ndəgi ngakõde je, ki madi-kiləde je, ki nayi-naa nõõ, kadi tã a tõi-de tã əi je be kin, kørde re dõ made ti, tøl tae bøy taa. ¹² Ningə m-o NGon bati uwə ne kuwə makitibi ki kõ mehe ɔr, ba dõnangi yəki yəki ki əti bəl ngay. Kadi tøl ndul kururu tã kibi sirə be, ə nay ba pu tøl to tã mäs̄i be tã. ¹³ Mee je j̄ dõrã ti tosi ki nangi tã kandi mbay-kote ki mbuji al bøy, ə nəl gange ki nangi kin be. ¹⁴ Dõrã a goto kã tã tuwə ki dæw a kuu gid̄i-naa ti kin be; ningə mbal je, ki dõ dər je a ndui røde kã. ¹⁵ NGar je ki dõnangi ti ne, ki njé tãba je, ki bo je læ asigar je, ki njé ne kingə je, ki njé tõgi je, ki ndəgi dije pəti, bəə je ki dije ki kare, a ayi-naa kadi bõyoi røde bole lo je ti ki gid̄i mbal je ti ki tãti. ¹⁶ A əli mbal bo je ki mbal je ki tãti əi nà: «İtosi dõje ti, i bõyoi-je say ta kəm nje kisi dõ kimbər ngar ti, ki ta wongi ti læ NGon bati». ¹⁷ Tado ndõ wongi ki bo re ngata, dæw ki asi kadi ə nà mi ə m-a am goto.»

7

Dije ki 144.000 ki Luwə ində mbõ læne nõde ti

¹ Go ne je ti kin, m-o malayka je sò ai taa dõ kum dõnangi ti ki sò. *Malayka je ka kin uwəi nəl je ki sò ki dõnangi ti ne kadi tã iləi dõnangi ti al nim, dõ ba ti al nim, taa dõ kagi je ti al nim tã. ² M-təl m-o malayka madi ki rangi bøy j̄ ki lo kibə kadi ti be, uwə mbõ læ Luwə ki nje kisi kəm ba jine ti. Ningə un ndune ki taa əl malayka je ki sò ki ingəi tõgi kadi adi kõ ne kində je ki dõnangi ti ne ki me ba ti ə nà: ³ «Oti kadi adi kõ ne kində je ki dõnangi ti, ə se me ba ti, ə se dõ kagi je ti, bit̄i kadi j̄-ində mbõ nõ bəə kilə je ti læ Luwə bøy taa.» ⁴ Adi-mi kər dije ki e ki kində mbõ læ Luwə nõde ti əi dije dibi bu kare ki dibi kuti sò ki dibi sò dõ ti, gin koji je ti læ ngan *Isirayəl je pəti. ⁵ Adi e: gin koji ti læ Juda, dije dibi kuti ki dibi joo; gin koji ti læ Rubə, dije dibi kuti ki dibi joo; gin koji ti læ Gadi, dije dibi kuti ki dibi joo; ⁶ gin koji ti læ Asər, dije dibi kuti ki dibi joo; gin koji ti læ Nəpitali, dije dibi kuti ki dibi joo; gin koji ti læ Manase, dije dibi kuti ki dibi joo; ⁷ gin koji ti læ Siməyo, dije dibi

✠ 6:16 Oje 10.8; Lk 23.30 ✠ 6:17 Juwəl 2.11; Soponi 2.2-3

kuti ki dibi joo; gin koji ti læ *Læbi, dije dibi kuti ki dibi joo; gin koji ti læ Isakar, dije dibi kuti ki dibi joo; ⁸ gin koji ti læ Jabilo, dije dibi kuti ki dibi joo; gin koji ti læ Jisæpi, dije dibi kuti ki dibi joo; gin koji ti læ Bænjame, dije dibi kuti ki dibi joo.

Gin dije ki dangi dangi

⁹ Go ti, m-go lo ba, m-o kosi dije ki æti bæl ngay ki dæw asi kadi tidæ kørde al. æi dije ki gin bæ je ti ki dangi dangi, gin koji je ti ki dangi dangi, gin dije ki dangi dangi, ki ndon ta je ki dangi dangi. Dije kin ai nõ kimbær ngar ti, ki nõ NGon bati ti, ai ki kibi ngal ki nda nda røde ti, taa uwæi baji tan je jide ti to. ¹⁰ Ningæ uni ndude ki taa æli æi næ: «Kaji i rø Luwæ ti læje ki e nje kisi dō kimbær ngar ti æi ki NGon bati.» ¹¹ *Malayka je pæti læi-naa gæi gidæ kimbær ngar, ki ngatøgi je ki næ je ki njé kisi kæm ba je, osi ki ta kæmde nangi nõ kimbær ngar ti, æsi kuræ Luwæ, ¹² æli æi næ: «Amen! Kilæ tøjæ, ki tōba, ki gosi, ki oyo ki ra, ki kōsi-gon, ki tøjæ, ki ngangæ e læ Luwæ læje ki dækagilo ki dækagilo, biti ki nõ ti! *Amen!» ¹³ Lo kin ti nõo, ki kare dan ngatøgi je ti un ta æl-m æ næ: «Dije ki æi kibi ngal je ki nda nda kin æi næ je æ? æ ii ra be æ ræi æ?» ¹⁴ æ m-ile ti m-æ næ: «Bæbe, i igær maji!» Ba æl-m æ næ: «æi dije ki tægi me kindæ kæm-ndoo ti ki bo. æi togi kibi ngal je læde, togi adi nda me mæsi NGon bati ti. ¹⁵ E mbata kin æ, uwæi røde ai nõ kimbær ti læ Luwæ, æsi kure kondø je kada je me kæy ti lie. Ba nje kisi dō kimbær ngar ti a dæbi bagine døde ti gin kæy kisine ti. ¹⁶ Bo a ra-de al ratata, kindæ man a ra-de al ratata, taa por kadi æ se kunjæ næ madi a ndabi-de al ratata to, ¹⁷ tadø NGon bati ki nje ka dadan lo ti nõ kimbær ngar ti a e nje kul-de, kadi a aw sæde lo man ti ki maji kadi ayi-naa. Luwæ a bær man nõ lay lay kæmde ti[☆].»

8

Næ kuwæ makitibi ki kō siri

¹ Loki NGon bati ør næ kuwæ makitibi ki kō siri, lo ki døræ ti tæl to ndingi asi ngan kadi dō mitæ. ² Ningæ m-o malayka je ki siri ai ta kæm Luwæ ti, adi adi-de tæbi siri.

³ Malayka madi kare re ilæ røne a kadi dingiri ti, uwæ bay por ki nduji kagi ki æti maji e me ti jine ti. E bay ki rai-e ki ør, ningæ adi-e nduji kagi je ngay ki æti maji, kadi aw-n ki ta je ki dije læ Luwæ isi æli ki Luwæ. Aw-n dō dingiri ør ti ki a nõ kimbær ngar ti. ⁴ Ba sa nduji kagi ki æti maji su ji malayka ti ta kæm Luwæ ti aw ki taa ki ta je ki dije læ Luwæ isi æli ki Luwæ. ⁵ Ningæ go ti, malayka un bay por ki nduji kagi ki æti maji e me ti ka kin, buki por dingiri rosi, bæ igæ ilæ ki dønangi ti, par æ ta naa ti nõo, ndangi ndi je, ki ndu dije, ki tæl ndi je tægi, taa dønangi yæki to.

Tæbi je ki sō ki dōsøy

⁶ *Malayka je ki siri ki uwæi tæbi je ki siri jide ti indæi dō røde dana kadi kōli-de.

⁷ Malayka ki dōsøy køl tæbi læne bæ, kōsi, ki por ki pole-naa ki mæsi æ ædi ki dønangi ti. Ningæ lo kin ti nõo be, dam dønangi ki kare me ki mitæ ti o por, kagi kare me ki mitæ ti o por, taa mbi kam kare me ki mitæ ti o por to.

⁸ Malayka ki kō joo køl tæbi læne bæ, næ madi ki boy tæ mbal ki a taa be, o por, bingæ osi me ba ti, adi dam ba ki kare me ki mitæ ti tæl mæsi. ⁹ Næ kindæ je ki kare me ki mitæ ti me ba ti oyi, taa bato kare me ki mitæ ti tuji to.

¹⁰ Malayka ki kō mitæ køl tæbi læne bæ, kækiræ mee kare ki o tæ por be, i døræ ti osi nangi dō ki kare me ki mitæ ti læ mbo je ki wol man je. ¹¹ Tø mee ka kin næ «næ ki ati.» Ki kare me ki mitæ ti læ man je tæli ati kanana, ningæ dije ngay ki ayi-naa man je kin oyi to, tadø tæl ki tæli ati kanana.

¹² Malayka ki kō sō køl tæbi læne bæ, dam kadi ki kare me ki mitæ nim, dam nay ki kare me ki mitæ ti nim, taa mee je ki kare me ki mitæ ti ingæi kindæ adi lo kadi damde ki kare me ki mitæ ti unji goto. Dam lo ki kada kare me ki mitæ ti nim, dam lo ki kondø kare me ki mitæ ti nim, kunjæ goto døde ti[☆].

☆ 7:17 Ejay 25.8; 49.10; Pa je 23.1-2; Ejækæl 34.23 ☆ 8:12 10-12: Ejay 14.12; Jæræmi 9.14; Tægi ki taga 10.21-23

¹³ M-təl m-go lo bəy ningə, m-o soro kare ki nal taa say dan nəl ti un ndune taa ki təgine ə nə: «Kəm-to-ndoo! kəm-to-ndoo! kəm-to-ndoo a e də dije ti ki dənangi ti ne, loki ndəgi malayka je ki nayi-naa mitə kin a kəli təbi ləde.»

9

Təbi ki kə mi ba

¹ Malayka ki kə mi kəl təbi ləne ba, m-o mee kare i dərā ti osi dənangi ti. Adi mee ka kin lakəle ta lo ki koo. ² Təe ta lo ki koo ningə, sa por su ti tēe ki taga tə sa por ki me pur ti ki boy be. Sa ka kin uti kəm kadi əi ki dərā. ³ Bəti je tēe me sa por ti ka kin, sanəi-naa dənangi ti. Əi bəti je ki adi-de təgi ki to tə yā ni be. ⁴ Ōgi-de kadi adi kə wale je, ki kam je, ki kagi je, nə kadi adi kə dije ki awi ki mbə lə Luwə nōde ti al kin par. ⁵ Adi-de ta rəbi kadi təli dije kin al, nə kadi adi-de kə ngay tə kadi yo par asi nay mi. ⁶ Dəkağiloe ti kin, dije a sangi koy, nə a ingəi koy al. A ndigi kadi n-oyi, nə koy a ay say kə kadide ti.

⁷ Bəte je kin, toi tə sində je ki dəw dəw nē rə rəde ti, adi əi bəsi lo kaw rə ti kin be. Nē je ki dəde ti toi tə jəgi kəsi-gon ki rai ki ər be, ningə ta kənde to tə ta kəm dije be tə. ⁸ Bī dəde to tə bī də dəne je be, ba ngangide to tə ngangī bəl be tə. ⁹ Ningə toi tə nē ki dəw ilə nē rə ki ki gindi nō gude ti be, ba ka bağide ba tə ka pusi rə je ki sində je bay bay ndəri-de ki ngədi dəde səbi lo rə kin be[☆]. ¹⁰ Ta mongide ati tə ta mongi ni be, ningə e mongide ti kin ə awi ki təgi ki kadi adii kə dije nay mi titi. ¹¹ Awī ki malayka ki də lo ki koo ti tə ngar dəde ti. Tə ngar ləde ka kin nə «Abidə» ki ta ebirə, ə «Apoliyə» ki ta girəki tə. Kər me tə kin nə «Nje tuji lo». ¹² Kə ki dəsəy də ngata, ningə nay kə je ki rangi joo kadi rəi go ti bəy.

¹³ Malayka ki kə mehə kəl təbi ləne, ningə m-o ndu dəw madi i dingiri ti ki rai ki ər ki isi nō Luwə ti, i də kume je ti ki sə re. ¹⁴ Ba ndu ka kin əl malayka ki kə mehə ki uwə təbi jine ti ə nə: «Iyə malayka je ki sə ki dəi-de ki sən də ba Epirati ti kin taa.» ¹⁵ Ningə iyə malayka je ki sə ka kin taa. Əi malayka je ki isi də njade ti mbata də kadi wa kin, me ndə ti wa kin, me nay ti wa kin, ki me bal ti wa kin tə, kadi tə tuji dije ki kare me ki mitə ti kə, dənangi ti ba pəti. ¹⁶ Adi-mi kər asigar je ləde ki awi ki sində əi mīliyo bu joo. ¹⁷ NGA ningə yə, m-o sində je ki njé kal-de je me ndil ti: awi ki nē rə kuti də nō gude ki kər tə por be, to tə bal dərā be, taa to tə bal kədi-man sində be tə. Də sində je ka kin to tə də bəl be, ningə por je, ki sa je, ki nē je ki njé taa por ki təgide je tēe tade ti. ¹⁸ E ki nē tuji lo je ki mitə, ki əi por je, ki sa je, ki nē je ki njé taa por ki təgide je, ki tēe tade ti kin ə ko dije ki kare me ki mitə ti dənangi ti ba pəti a tə-n. ¹⁹ Tado təgi sində je e tade ti nim mongide ti nim tə. Mongide to tə li be, ningə ta mongide to tə də nē be kadi adii kə dije. ²⁰ NGA ningə, ki oji də ndəgi dije pəti ki tēe ta yo ti lə nē je ki njé tuji lo kin ba, mbati kadi iyəi ta kaw nō kagi yo je ti ki əi nē je ki rai-de ki jide. Nayi-naa ki lo kəsi məkəsīde nangi nō ndil je ti ki majal, ki nō kagi yo je ti ki rai-de ki ər je, ki la je, ki ningə-kasi je, ki gaji mbal je ə se ki kagi je ki asi koo lo al nim, asi koo də ta al nim, taa asi njiyə al nim tə kin. ²¹ Taa iyəi ta təl dije al nim, ta ra kimə al nim, ta kuwə marim al nim, ta bogi al nim tə.

10

Malayka əi ki ngon makitibi

¹ Go ti, m-o malayka ki rangi kare ki nje təgi i dərā ti risi ki dənangi ti. Kil ndi tibi dəe, taa ngabirəndi isi dəe ti tə jəgi ngar be, ba ta kəme əsi tə kadi be tə, ningə njae je toi tə bar por be. ² Uwə ngon makitibi jine ti, ində nja kone də ba ti, ə ində nja gəlne dənangi ti tə. ³ Un ndune ki taa ki təgine, nō tə bəl be, ningə go ndue ti, ndangi ndi siri ba. ⁴ Ə loki m-aw kadi m-ndangi ndude me makitibi ti ba, m-o ndu ta madi ki i dərā ti əl-m ə nə: «Ingəm ndu ta lə ndangi ndi je kin mei ti, bi indangi me makitibi ti al.»

⁵ Lo kin ti, malayka ki m-o-e, njae kare e də ba ti, ə e ki nungi e dənangi ti ka kin, un ji kone ilə ki dərā ti, ⁶ ningə un mindine ki tə Luwə ki nje kisi biti ki nō ti, ki nje kində dərā, ki dənangi, ki ba bo, ki nē je ki mede ti ə nə: «Dəkağilo ki rangi kadi dəw a iyə adi man

[☆] 9:9 Juwəl 2.4-5; 1.6

goto ngata. ⁷ NDə ki malayka ki kə siri a ilə ngirə kadi kol təbi ləne kin ba, Luwə a təl ta ndigi ra ləne ki to lo bəyɔ ti, təkɪ əl-n tae bəə kilə je ləne ki əi njé kəl ta je ki tae ti[☆].»

⁸ NDU dəw ki kəte m-o i ki dərɔ ti ka kin təl əl-m ta ki rangi bəy ə nə: «Aw itaa ngon makitibi ki tē mē kin ji malayka ti ki ində njane kare də ba ti ə ində ki nungi dənangi ti kin.» ⁹ M-aw basi ki rə malayka ti ka kin, m-dəje kadi adi-m ngon makitibi ningə, ilə-m ti ə nə: «Itaa uso, a ati kanana kandai ti, nə a nəl tai ti tə təji be.» ¹⁰ M-taa ngon makitibi ka kin ji malayka ti m-uso, ningə nəl tam ti tə təji be, nə loki m-tibi mem ti ba, ati kandam ti kanana. ¹¹ Ningə go ti əli-mi əi nə: «Maji kadi əl ta ki ta Luwə ti ki əl oji-n də nē je ki a ra gin dije ki dangi dangi, ki gin be je ti dangi dangi, ki ndon ta je ti ki dangi dangi, ki ngar je ngay, kin bəy.»

11

NJé ma naji je ki joo

¹ Dəw adi-m gakira ki to titi-naa ki kagi mbəji nē be, ningə əl-m ə nə: «I taa imbəji kəy lə Luwə nim, dīgiri nim, taa itidə dije ki njé kəsi məkəsidi nangi nɔ Luwə ti me kəy ti kin tɔ. ² Nə ta mba lo ki taga ne ba, kadi iyə dam kare, imbəji al, tadə e lo ki e ki kadi dije ki gəri Luwə al, ki a tuji ki be bo ki ay njay lə Luwə asi nay kuti sɔ gide joo. ³ Ningə mi m-a m-ilə ki njé ma naji je ləm ki joo ki kibi kuwə ndoo rəde ti kadi əli dije ta ki ta Luwə ti ndə dibi ki bu joo ki kuti mehe (1260).»

⁴ NJé ma naji je ki joo əi kagi bini ki joo, ki lambi je ki joo ki ai ta kəm Ba dənangi ti. ⁵ Kin ə re dəw madi ge kadi n-ra səde nē ki majal ə, por a tē tade ti kadi tuji njé bə je ləde kin kɔ. E be ə, dəw ki ge kadi n-ra səde majal a ingə-n yo oy. ⁶ NJé ma naji je kin awi ki tōgi kadi uti ta dərɔ kadi ndi ədi al, dəkagilo ti ki a əli dije ta ki ta Luwə ti kin. Awi ki tōgi kadi təlīi man ki ndul məsi ti, taa kadi adi kə je ki dangi dangi dije ki dənangi ti ne, ki dəkagilo ki ra ki mede ndigi tɔ.

⁷ Nə loki a mai naji ləde gine gangi ningə, da ki a tē koo a ilə-de rə, a tətī-de rə, a təl-de. ⁸ Ninde a ta mba lo ti, lo ti ki ndə ki bəi Badi kagi-dəsi ti titi, me be bo ti. E be bo ki a bari-e ki tɔ ki ndəi ndil dəe ti əi nə Sodom ki Ejipi. ⁹ Dije ki dangi dangi, ki gin koji ki dangi dangi, ki ndon ta je ki dangi dangi, ki gin be je ki dangi dangi a rəi kadi goi ninde ndə mitə ki nusi, ningə a ogi kadi dəw dibi-de. ¹⁰ Rə dije ki dənangi ti ne a nəl-de ngay mbata koy ki oyii kin. A rai rənəl ngay, a mbəli-naa kadi-kare je, tadə njé kəl ta ki ta Luwə ti ki joo kin adi-de kə ki al də maji.

¹¹ Nə go ndə je ti ki mitə ki nusi kin ba, kəə ki i rə Luwə ti re ur mede ti, adi i isi taa. Lo kin ti, dije ki kəte a goi-de ka kin, bəl təl-de. ¹² Ningə ooi ndu dəw madi ki ba ki tōgine ngay i dərɔ ti ə nə: «I rəi taa ne!» Ba i, awi ki dərɔ ti me kil ndi ti, ta kəm njé bə je ti ləde ki isi goi gode. ¹³ Taa naa ti nɔ, dənangi yəki yəki ki əti bəl, adi dam be bo ki kare me ki dōgi ti budi nangi mur mur. Ko dije dibi siri tɔ me ti. NDəgi dije ki isi ki dəde taa, mede gangi man adi iləi tōji də Luwə ti ki nje kisi dərɔ ti.

¹⁴ Tuji ki kə joo də, ningə e ki kə mitə a re nɔ basi.

Təbi ki kə siri

¹⁵ Malayka ki kə siri kəl təbi ləne ningə, ndu dije ba ki tōgi ngay dərɔ ti ə nə: «Kəbe ki də dənangi ti e yə Bəbe ləje əi ki Kirisi ki e wa mbəte kin ngata. A o be ki də bal je ki də bal je.» ¹⁶ Ningə ngatōgi je ki kuti joo gide sɔ ki isi də kimbər ti, osi ki ta kəmde nangi nɔ Luwə ti, iləi tōji dəe ti ¹⁷ əi nə:

«Bəbe Luwə ki nje tōgi pəti,
I ki isi nɔ bone, i ki isi nɔ mari nu,
J-ilə tōji dəi ti mbata un kilə kəti bəl ləi ki jii ti,
Ində-n gin kəbe ləi.

¹⁸ Gin be je ki dangi dangi i ki wongɪ,
Nə ki basine kin, e wongɪ ləi ngata ə isi tōji rəne.

☆ 10:7 Tē ki taga 20.11; Dətərənɔm 32.40; Daniyəl 12.7; Amosi 3.7

Dəkagilo gangi ta dō njé koy je ti re ngata,
 Dəkagilo ki kadi igə-n dō nja bəə kilə je lai,
 Ki əi njé kəl ta je ki tai ti re ngata,
 Dəkagilo kigə dō nja dije lai,
 Ki njé kaw ki bəl NDili mede ti,
 Ki du je ki ki tōgi je, re ngata.

E dəkagilo ki kadi ituji-n dije ki njé tuji dōnangi.»

¹⁹ Go ti, me dōrə ti, ta kəy lə Luwə tē, adi sanduki kun mindi isi ki taga. Lo kin ti, ndi təl je, ndangi nē je, ndu dije ba ki taa, dōnangi yəki, taa ndi kəsi ki əti bəl ədi tō.

12

Dəne əi ki da ki bari-e dirago

¹ Nē kōji madi ki əti bəl tē dōrə ti. Ningə e dəne ki kadi uti dō rəe tə kibi ti, ba nay isi gin njae ti. Mee je kuti gide joo ə indəi rəde naa ti tə jōgi kəsi-gon isi dōe ti. ² Dəne ka kin naye ngay al kadi oji ngon, ə loki to ndoo ra-e ba, un ndune ki taa nō. ³ Nē kōji madi ki rangi bəy tē dōrə ti. Ningə e kəkirə da madi ki bari-e dirago, kər tə por be ə tē a. Dəe e siri, ə gaje e dōgi tō, ningə jōgi kəsi-gon isi dōe je ti ka kin kare kare. ⁴ Un mongine ba, itə-n me je ki kare me ki mitə ti dōrə ti buki-de ki dōnangi ti. Re a ta dəne ti ki aw tə oji ngon ka kin kadi tə re oji ngon taa ba, n-ribə ngon n-uso-e. ⁵ Dəne oji ngon ki dīngəm ki kadi tə a isi dō gin be je ti pəti ki dōnangi ti ne, a o-de be ki kōbe lie a ngə tə gindi be. E mbata kin ə, loki oji ngon taa par ə, uni ngon ka kin awi sie kadi Luwə ti, kadi kimbər ngar ti lie. ⁶ NGa ningə dəne taa ay yəne aw dilə lo ti ki e lo ki Luwə ində dō lo madi dana titi kadi tə isi ti adi tə ngəmi-e ki nē kuso asi ndō dibi ki bu joo ki kuti mehe (1260).

⁷ Lo kin ti, rə i dōrə ti. Misəl əi ki malayka je ləne rəi ki da ki bari-e dirago ka kin. Dirago ka əi ki malayka je ləne ij səde ki rə tō, ⁸ nə rə tətə. Lo ləde əi ki malayka je ləne goto dōrə ti ngata. ⁹ Əsi kəkirə dirago iləi-e nangi. E ki e bīgə li ki bari-e su je ki *Satə je, e ki e nje kadi dije pəti ki dōnangi ti ne. Əsi-e iləi nangi, naa ti ki malayka je ki goe ti.

¹⁰ Lo kin ti, m-o ndu dəw madi ba ki tōgine ə nə: «Dəkagilo kaji re ngata, dəkagilo kadi Luwə oji tōgine re ngata, dəkagilo kōbe lie re ngata. E dəkagilo ki tōgi e ji Kirisi ti ngata. Tadō dəw ki nje kində ta dō ngakoje je ti ka əsi-e dōrə ti iləi-e dōnangi ti. E ki nje kində ta dōde ti kondō je ki kada je nō Luwə ti ləje. ¹¹ Nə əi je təti-e rə ki takul məsi NGon bati nim, ki takul ta lə Luwə ki mai naje nim. Bəli rəde al, əi bəsi ngay kadi ndigi koy. ¹² E mbata kin ə,

Maji kadi i dōrə ira rənəl,

Ə səi ki isi me dōrə ti ka irai rənəl tō!

NGa ningə i dōnangi, səi ki ba bo, tuji e ləsi,

Tadō su risi nangi ki rəsi ti nō,

Wongi təl-e,

MBata gər kadi dəkagilo ləne nay ngay al ngata.»

¹³ Loki dirago oo kadi əsi-ne iləi-ne nangi ba, ər ngadi ki go dəne ti ki nje kōji ngon ki dīngəm ka kin. ¹⁴ Nə adi dəne ibə bagine joo tə bagi kəkirə soro be, kadi ij-n aw osi lo ti ki Luwə ində dōe dana ade dilə lo ti, kadi tə ngəmi-e ki nē kuso asi bəl mitə ki nusi, say, kadi li ndəti kade al. ¹⁵ Lo kin ti, li ilə man tane tə man ba be ki go dəne ti nō kadi tə tōgi man ka kin inde aw sie. ¹⁶ Nə dōnangi re rə lə dəne, tē tane tibi-n ndəə man ki li tōmō ka kin yiki. ¹⁷ Lo kin ti, wongi təl dirago dō dəne ti, adi aw rə dō gin kōji ti lie, ki əi njé təl rəde go ndu Luwə ti, njé ka dana dō nē ki rəjeti ki Jəju tē ki dōe ki taga.

¹⁸ Go ti, aw ilə rəne a ta ba bo ti.

13

Daje ki joo

¹ M-o da madi kare ki gaje e dōgi, ə dōe e siri tē me ba bo ti. Jōgi kəsi-gon isi ta gaje je ti kare kare, ningə tō kəl ta ki mal dō Luwə ti ə isi jam dōe je ti tō. ² Da ki m-o-e ka kin

to titi-naa ki kaga be, ningə njae je toi tə nja da ki bari-e ursi kin be, ba tae to tə ta bəl be tō. Dirago təl ki tōgine, ki kimbər ngar ləne, ki tōgi kōbe ki əti bəl ade. ³ Jam dæ kare to tə ne ki ingə do ki asi koy be, nə basine do ka kin idi ngata. Lo kin ti, dije ki dōnangi ti ne pəti, kilə ra da kin əti-de bəl, adi uni goe. ⁴ Ōsi məkəside nangi nō dirago ti, tado təl ki kōbe adi da ka kin. Ningə ōsi məkəside nangi nō da ti tō əi nə: «Nə ə asi kōji rone kadi da ti kin ə? Nə ə asi kadi rō sie ə?»

⁵ Adi ta rəbi da kadi tē tane əl-n ta je ki ngə ngə ki ta je ki mal dō tō Luwə ti. Ningə ingə ta rəbi kadi ra-n ndigi ləne nay kuti sō gide joo (42). ⁶ Flə rone əl ta je ki mal dō Luwə ti, taje je, taji lo kise je, taa taji dije pəti ki isi dōrə ti tō. ⁷ Adi-e ta rəbi kadi rō-n ki dije lə Luwə kadi təti-de rō, taa adi-e tōgi dō gin kōji je ti ki dangi dangi, ki gin dije ti ki dangi dangi, kin gin ndon ta je ti ki dangi dangi, ki gin be je ti ki dangi dangi[☆]. ⁸ Dije pəti ki dōnangi ti ne ōsi məkəside nangi nōe ti. Adi əi dije ki lo kilə ngirə dōrə ti ki dōnangi ti nu, ə tōde e ki ndangi me makitibi kaji ti al. Dəw ndangi tōde me makitibi kaji ti lə NGon bati ki dije tōli-e kin al.

⁹ «Dəw ki aw ki mbine ba, kadi oo-n dō ta ki m-aw tə m-əl kin maji: ¹⁰ Dəw ki sōbi dangay ba, a aw dangay ti; dəw ki sōbi tuji ki kiyə kasigar ba, a tuji ki kiyə kasigar tō. Ningə e dō kadi ki kadi dije lə Luwə uwəi tōgide ba, ə kadi awi ki kadi-me tō.»

¹¹ Go ti, m-o da madi ki rangi tē nanga. Gaje e joo tə gaji ngon bati be, ningə əl ta tə dirago be tō. ¹² Da ka kin ra kilə ki tōgi da ki dōsay pəti ta kəme ti. Ba ində tōgi dō dije ti adi ōsi məkəside nangi nō da ti ki dōsay ki ingə do ki asi koy, nə do ka kin təl idi kin. ¹³ Da ki kō joo kin ra ne kōji je ki əti bəl. Aw biti ra adi por i dōrə ti, risi dōnangi ti, ta kəm dije ti pəti. ¹⁴ Ədi dije ki dōnangi ti ne buki-de wale ki ne kōji je ki adi-e kadi ra ta kəm da ti ki dōsay. Ōsi-de kadi tə tōli kagi yo madi ōsii gon da ki ingə do kiyə kasigar ə təl aji gogi kin. ¹⁵ Da ki kō joo ingə tōgi kadi ra adi kagi yo kōsi-gon da ki dōsay kin təl ne ki isi kəm, mba kadi tə əl ta, ə adi tōli dije pəti ki a mbati kōsi məkəside nangi nō kagi yo kōsi-gon da ki dōsay ti. ¹⁶ Da ki kō joo ində tōgi dō dije ti pəti, ngan je ki dije ki tōgi, njé ne kingə je ki njé ndoo je, dije ki kare ki bəə je, kadi taai ndaji ji kōde ti al ə ji gəlde ti. ¹⁷ Kin ə re dəw aw ki ndaji tō da kin ə se kər ne je ki tōji tōe al ba, a asi kadi ndogi ne al nim, gati-n al nim tō.

¹⁸ E dōkagilo kəm-kədi. Dəw ki aw ki ne gər, a asi kadi gər me kər ne ki ōji dō da kin, tado e kər ne ki tōji dəw madi. Kər ne ka kin e kər ne ki bu mehe ki kuti mehe gide mehe (666).

14

NGon bati əi ki dije ki kigə dōde

¹ M-gō lo bəy, ba m-o NGon bati a taa dō mbal *Siyo ti, ningə dije dibi bu ki dibi kuti sō gide sō (144.000) ki awi ki tōe nim, tō Bawe Luwə nim, ki ndangi nati nōde ti əi sie. ² M-o ka ne madi ba i ki dōrə ti tō ka man ba ki isi lo kam be, ba tō ka ndi ki ndangi ne ki tōgine ngay kam be. Ka ne ki ba ə m-o kin, ba tō ka kundi je ə dije a indəi be. ³ Ningə kosi dije kin pəti osi pa ki sigi nō kimbər ngar ti, ki nō ne je ti ki njé kisi kəm ki sō, ki nō ngatōgi je ti. Dəw ki asi kadi ndo pa kin goto. Dəw ba, e dije ki dibi bu ki dibi kuti sō gide sō (144.000), ki əi dije ki əi ki kigə dōde dōnangi ti kin par. ⁴ Əi dije ki lati rōde ki majal sangi dāne je al, tado gəri dāne al. Uni go NGon bati lo je pəti ki aw ti. Əi dije ki e ki kigə dōde dan dije ti ki dōnangi ti ne tə kandi ne ki dōsay ki kun kadi Luwə nim kadi NGon bati nim. ⁵ Əi dije ki dəw oo ta ki ngom tade ti al. Ta ki kadi dəw ində dōde ti goto.

Malayka je iləi mbə ta ki gangi ki a re

⁶ Go ti, m-o malayka kare ki nal dan nəl ti taa say ngay. Poy Ta ki Maji ki biti ki nō ti e jie ti kadi ilə mbi dije ti ki isi dōnangi ti ne, adi e gin be je ki dangi dangi, ki gin kōji je ki dangi dangi, ki ndon ta je ki dangi dangi, ki gin dije ki dangi dangi. ⁷ Malayka ka kin un ndune ki taa ə nə: «fləi dōsi gin tōgi ti lə Luwə, ə iləi tōji dōe ti, tado dōkagilo ta ki gangi

[☆] 13:7 5-7: Daniyəl 7.8, 25; 11.36; 7.21

lie re ngata. Ɔsi mækəsisisi nangi nɔ nje ra dɔrɔ ki dɔnangi ti, nje ra ba bo ki lo je ki dangi dangi ki man isi ibə ti.»

⁸ Malayka ki rangi bəy un go e ki kəte ka kin ningə əl ə nə: «Osi ngata, osi ngata, *Babilon ki e be ki boy. E ki adi gin be je pəti kasi kaya ki ra ləne ki əti bəl adi-de ayi-naa.»

⁹ Malayka ki rangi bəy ki kɔ mitə un gode ningə əl ə nə: «Dəw ki Ɔsi məkəsine nangi nɔ da ti, ki nɔ kagi yo ti lie, ə taa ndaji nɔne ti, ə se jine ti ba, ¹⁰ e ka a ay kasi wongi lə Luwə ki kanji kilə man ti ki Luwə a buki me kɔpi wongi ti ləne kin tɔ. Ko dije ki be kin a ingəi kɔ ta kəm malayka je ti ki kay njay ki ta kəm NGon bati ti. A ingəi kɔ kin me por ti ki me nɛ ti ki o por rigi rigi. ¹¹ Sa por ki nje kadi-de kɔ kin a su taa ki dɔ bal je, dɔ bal je. Ningə kondɔ ki kada, lo kadi dije ki njé kəsi məkəsidi nangi nɔ da ti ki nɔ kagi yo ti lie, ə taai ndaji nɔde ti ə se jide ti kin a ɔri kəə goto. ¹² E dəkagilo ki kadi dije ki əi yə Luwə, ki njé ngəm ndu-kun lə Luwə, ki njé kadi mede Kirisi, uwəi tɔgide ba.»

¹³ Go ti m-o dɔ ndu madi i dɔrɔ ti əl-m ə nə: «Ɔndangi ta kin ə nə: NJé maji-kur je ə əi dije ki isi oyi me ndɔ ti ki bone me kilə ti lə Babe. NDil Luwə əl ə nə: əi njé maji-kur je tado uwəi kɔ rɔde dɔ kɔ je ti ləde, ningə kilə rade je ki maji ki rai a ndole gode.»

Ta ki gangi ki dɔ dije ti ki dɔnangi ti ne

¹⁴ M-gɔ lo ba m-o kil ndi ki nda, ningə dəw ki titi-naa ki *NGon dəw isi dɔ ti. Jɔgi ngar ki ra ki ɔr isi dɔe ti, ningə uwə ngorongi ki tae ati jine ti. ¹⁵ Malayka madi ki rangi tɛɛ me kəy ti lə Luwə, ningə un ndune taa ki tɔgine əl nje kisi dɔ kil ndi ti ə nə: «Hlə ngorongi ləi ijə-n ko, tado ko ki dɔnangi ti mbuji asi kijə ngata.» ¹⁶ Ba lo kin ti, nje kisi dɔ kil ndi ti ilə ngorongi ləne ijə-n ko je ki dɔnangi ti ne.

¹⁷ Go ti, malayka ki rangi bəy tɛɛ me kəy ti lə Luwə, dɔrɔ, ti ki ngorongi ki ati ngay jine ti tɔ.

¹⁸ Go ti, malayka ki rangi bəy ki aw ki tɔgi dɔ por ti, tɛɛ ki dɔ dingiri ti, ba un ndune ki taa ki tɔgine ngay əl nje kuwə ngorongi jine ti ə nə: «Hlə ngorongi ləi ijə-n dɔ nju je ki dɔnangi ti kin, tado kande je mbuji ngata.» ¹⁹ Ə malayka ilə ngorongi ləne dɔnangi ti ijə-n dɔ nju je ki dɔnangi ti, ningə bi ilə me be mbore kandi nju ti, ki e be ki boy ki wongi lə Luwə e me ti. ²⁰ MBisəi kandi nju ka kin me be mbore kandi nju ti, gidɔ be bo ti gogɔ, ningə məsi lo tɛɛ me be mbore kandi ndu ti ka kin ki taga, i bitɔ ɔdi ta sində je taa, ba ngale asi kulə mətər bu mitə kare.

15

Malayka je ki siri ki nɛ tuji lo je ki dɔbəy ti e jide ti

¹ M-o nɛ kɔji madi ki rangi ki bo, to əti bəl dɔrɔ ti. *Malayka je siri uwəi nɛ tuji lo je siri tɔ jide ti. Əi dɔbəy nɛ tuji lo je, tado e əi ə wongi lə Luwə a tɔl-n tane.

² Go ti, m-o man ba ki to tə bər be, pole naa ki por. Ningə dɔ man ti ka kin, njé tətɔ rɔ da, ki kagi yo lie, ki kər nɛ ki tɔji tɔe, uwəi kənde lə Luwə jide ti. ³ Osi pa lə *Moji ki bəə kilə lə Luwə, ki pa lə NGon bati əi nə:

«Babe Luwə ki nje kisi dɔ tɔgi je ti pəti,

Kilə rai je bo ngay, əti bəl ki dum!

I NGar dɔ gin be je ti pəti,

Kɔji ra je ləi e kɔji ra ki dana, e ki rɔjeti☆.

⁴ I Babe, nɔ ə asi kadi bəl ndili al ə?

Nɔ ə a mbati kilə tɔji dɔi ti ə?

Tado i ki kari ba ə i dəw ki ay njay,

Gin be je pəti a rəi kadi Ɔsi məkəsidi nangi nɔi ti.

Tado kilə rai je ki dana toi ki taga ta kəmde ti☆.»

⁵ Go ti, m-o ta kəy lə Luwə ki kəy kibi kulə noji lə Luwə e me ti, tɛɛ tane dɔrɔ ti. ⁶ Malayka je siri ki uwəi nɛ tuji lo je ki siri jide ti tɛɛi, me kəy ti lə Luwə ki taga. Ɔi kibi lə ki nda, nda ki əti bəl, ningə dɔi rɔde ki nda ɔr. ⁷ Ki kare dan nɛ je ti ki njé kisi kəm ki sɔ adi malayka

☆ 15:3 Tɛɛ ki taga 15.1 ☆ 15:4 Jərəmi 10.7; Pa je 86.9

je ki siri kōpi je ki rai-de ki ər siri, tə kōpi je ki wongɪ lə Luwə ki nje kisi bitɪ ki nɔ̄ ti, rosi.
⁸ Sa rosi kəy lə Luwə tə nɛ ki tɔ̄ji tɔ̄ba ki tɔ̄gi lə Luwə. Dəw asi kadi ur me kəy ti lə Luwə al bitɪ kadi nɛ tuji lo je ki siri ki malayka je ki siri uwəi jide ti kin tɔ̄li ta kilə ləde bəy taa.

16

Kōpi wongɪ je lə Luwə ki əi siri

¹ M-o ndu ta madi ki tɛɛ ki tɔ̄gine me kəy ti lə Luwə, əl malayka je ki siri ə nə: «Awi mbəli kōpi wongɪ lə Luwə ki siri dɔ̄nangɪ ti.» ² Malayka ki dɔ̄səy aw mbəl kōpi ləne dɔ̄nangɪ ti. Lo kin ti nɔ̄ɔ, do bay ki əti bəl, ki to ngay osi dɔ̄ dije ti ki njé kaw ki ndaji lə da nim, kosi məkəsɪde nangɪ nɔ̄ kagi yo ti lie nim.

³ Malayka ki kɔ̄ joo mbəl kōpi ləne dɔ̄ ba ti, adi man təl to tə məsi dəw ki oy be. Lo kin ti, nɛ je pəti ki ədi rɔ̄de ki isi me ba ti oyi.

⁴ Malayka ki kɔ̄ mitə mbəl kōpi ləne dɔ̄ man mbo je ti, ki lo je ki dangɪ dangɪ ki man isi ibə ti, adi təli məsi. ⁵ Ba m-o ndu malayka ki aw ki tɔ̄gi dɔ̄ man je ti əl ə nə: «I Nje kay njay, i ki isi bone, i ki isi mari nu. I itɔ̄ji be təki i nje gangɪ ta ki dana. ⁶ Tado əi je buki məsi dije lai ki məsi njé kəl ta je ki tai ti kɔ̄, ə adi-de məsi wa ka tɔ̄ kadi ayi-naa. Asi ta kadi nɛ kin ra-de be wa.» ⁷ Ningə go ti, m-o ndu ta madi i ki dɔ̄ dingiri ti əl ə nə: «Oyo, Bəbe ki Nje kisi dɔ̄ tɔ̄gi je ti pəti, ta ki gangɪ lai e ta ki gangɪ ki rɔ̄jeti nim, e ta ki gangɪ ki dana nim.»

⁸ Malayka ki kɔ̄ sɔ̄ mbəl kōpi ləne dɔ̄ kadi ti, ade tɔ̄gi kadi buki-n porne dɔ̄ dije ti kadi ɔ̄-de. ⁹ Ba lo kin ti, kunji kadi ki dum kəl tae ɔ̄ dije. Dije kin əli ta ki mal dɔ̄ Luwə ti ki aw ki tɔ̄gi dɔ̄ nɛ tuji lo je ti kin, ə mbati kiyə pa njiyəde je ki majal kɔ̄ ə kulə-n tɔ̄ji dɔ̄ Luwə ti.

¹⁰ Malayka ki kɔ̄ mi mbəl kōpi ləne dɔ̄ kimbər ngar ti lə da, adi kɔ̄be lie təl lo ki ndul kururu. Dije ingəi kɔ̄, usoi ngangide mur mur. ¹¹ Nə be ka, mbati kiyə rəbi kilə rade je ki majal kɔ̄, əli ta ki mal dɔ̄ Luwə ti ki dɔ̄rɔ̄ ti, par par, mbata kɔ̄ ki isi ingəi, ki mbata lə do bay ki rɔ̄de ti.

¹² Malayka ki kɔ̄ mehe mbəl kōpi ləne dɔ̄ ba ti ki bari-e Epirati. Ba ka kin ii ə iyə lo kadi ngar ki nje ki lo kibə kadi ti də ti. ¹³ Go ti, m-o ndil je ki majal mitə ki toi tə kaa je be, tɛɛi ta diragɔ̄ ti nim, ta da ti nim, ta nje ngom ki nje kəl kə nə n-e nje kəl ta ki ta Luwə ti nim tɔ̄. ¹⁴ Əi ndil je lə su ki njé ra nɛ kɔ̄ji je. Ningə awi rɔ̄ ngar je ti ki dɔ̄nangɪ ti ne pəti, kawi-de mbata rɔ̄ ki a re ndɔ̄ ki bo ti lə Luwə ki nje kisi dɔ̄ tɔ̄gi je ti pəti.

¹⁵ Ningə Bəbe əl ə nə: «Oi, m-a m-re tə nje bogi be. Nje rənəl ə e dəw ki isi kəm, taa ngəm kibi je ləne maji tɔ̄, kadi tə dəw oo-e ki rəe kare ba rəe a sɔ̄le-n al.»

¹⁶ NDil je ki majal kawi ngar je ka kin lo ti madi ki bari-e ki ta Ebirə nə Armagedɔ̄✠.

¹⁷ Malayka ki kɔ̄ siri mbəl kōpi ləne dan nəl ti, ningə ndu dəw ba me kəy ti lə Luwə, i ki lo kisi kimbər ngar ti, əl ə nə: «Gin nɛ je gangɪ ngata!» ¹⁸ Lo kin ti, nɛ je ədi rɔ̄de, adi e təl ndi je, ki ndu dije, ki ndangɪ ndi je, taa dɔ̄nangɪ yəki yəki ki əti bəl ngay tɔ̄. Lo kilə ngirə kisi ki dɔ̄ taa ti lə dije nu kin, dəw oo ko dɔ̄nangɪ ki yəki be kin nja kare al bəy. ¹⁹ Kəkirə be bo gangɪ rəne dana mitə, ningə be bo je ki me be je ti ki dangɪ dangɪ ki dɔ̄nangɪ ti ne budi ki nangɪ. Me Luwə ooi dɔ̄ be bo *Babilon ti al, Luwə ade ay kōpi, ki kasi wongɪ lie ki ngə ngay isi ole me ti. ²⁰ Dɔ̄ dər je pəti ayi-naa, adi dəw oo mbal je al. ²¹ Kəkirə kosi je ki oyi tə mbal bo be ij taa tosi dɔ̄ dije ti. Dije əli ta ki mal dɔ̄ Luwə ti ɔ̄ji-n dɔ̄ kəkirə kosi je ki njé tuji lo, tado tuji lo tuji ki əti bəl ngay.

17

Ta ki gangɪ ki dɔ̄ dəne ti ki nje kaya ki dum

¹ Malayka kare dan malayka je ti ki siri ki uwəi kōpi je ki siri jide ti re əl-m ə nə: «Ire, m-a m-tɔ̄ji ta ki gangɪ ki a re dɔ̄ dəne ti ki nje kaya ki dum, ki isi kadi man ba je ti kin, m-adi o. ² NGar je ki dɔ̄nangɪ ti ne buki rɔ̄de ta sange lo kaya ti, ningə kosi dije ki dɔ̄nangɪ ti ne ayi-naa kasi kaya lie adi rade tɔ̄✠.»

✠ 16:16 Njé gangɪ ta je 5.19; 2 NGar je 23.29 ✠ 17:2 1-2: Jərəmi 51.7, 13; Ejay 23.17

³ Be ə, NDil un-m aw səm dilə lo ti. Ningə m-o dāne kare isi dō da ti ki kər p̄ir p̄ir, ki tō je ki əl ta ki mal dō Luwə ti rosi rəe. Da ka kin dāe e siri ə gaje je e dōgi tō. ⁴ Dāne ɔ kibi je ki ndole, ki kər p̄ir p̄ir, ningə, ningə ɔr je, ki ningə ki gate e ngay je, ki madi-kosi je, rosi rəe. Uwə kōpi ki rai ki ɔr, ki ne je ki to koo al, ki ne ra kaya je lie ki to nje rosi mee. ⁵ Ne ki isi nati ne ti, e ne ki ndangi əi nā: «Babilon ki boy, kō kaya dāne je, ki ba ne ra je ki to koo al ki dānangi ti ne.» ⁶ M-o kadi dāne ka kin māsī dije lə Luwə ra-e kasi ti. Adi e māsī dije ki tōli-de mbata kede njé ma naji lə Kirisī. Loki m-o-e, e ne madi ki əti-m bəl. ⁷ Ə malayka əl-m ə nā: «Ra ban ə əti bəl ə? M-a m-ɔr-i gin ne ki to lo bəyɔ ti oji dō dāne əi ki da ki dāe e siri ə gaje je ə dōgi, ki oti dāne gidine ti kin. ⁸ Da ki o-e kin kate e noo, nə basine goto ngata. A tēg koo kadi aw tuji ti. NGa ningə, dije ki dānangi ti ne ki lo kilə ngirə dōrə ki dānangi ti nu, tade e ki ndangi me makitibi kaji ti al kin, loki ooi da kin ba, a əti-de bəl, tado kate e noo, nə basine goto, ningə a təl tə re gogi.

⁹ «E dōkagilo kəm tēg ki dōkagilo kaw ki gosi. Dō da ki siri əi mbal je ki siri ki dāne isi dō ti. Taa əi ngar je ki siri tō. ¹⁰ NJé ki mi osi, e ki kō mehe isi dō kimbər ngar ti dōkagilo ti ki j-a-n ne kin, ningə e ki kō siri re al bəy. NDō ki a re ba, a isi dō kimbər ngar ti dōkagilo ki ndəy be par. ¹¹ Da ki kate e noo, ə basine goto kin, e wa ə e ngar ki kō j̄joo. E ki kare dan ngar je ti ki siri, ningə isi aw ki tuji ti. ¹² Gaji da ki dōgi ki o, əi ngar je ki dōgi ki isi dō kimbər ngar ti al bəy, nə a ingəi tōgi kadi oji be kadi-kare be ki da. ¹³ Mər ta lade əi ki dōgi kin p̄əti e kare ba, adi e ta kadi uni tōgide ki kōbe lade rai kilə adi da. ¹⁴ A rōi ki NGon bati, nə NGon bati a təti-de rō, tado e Bābe lə bābe je, e NGar lə ngar je. NGa ningə njé ki bari-de, njé ki mbəti-de, ki njé ka dō njade ti, a təti rō sie tō.»

¹⁵ Malayka təl əl-m bəy ə nā: «Man je ki o-de lo ki kaya dāne isi ti kin, əi gin dije ki dangi dangi, əi kosi dije ki dangi dangi, əi gin be je ki dangi dangi, ki ndon ta je ki dangi dangi. ¹⁶ Gaji da je ki dōgi ki o-de, ki darɔ da wa, a ɔsi ta kaya dāne, a rəȳi kibi je ki rəe ti kadi a ki rone kare. A usoi dae taa a adi por ɔ-e tō. ¹⁷ Tado Luwə ində ndigi ra ləne mede ti kadi rai go ti. Tade a e naa ti kare ba kadi uni tōgi kōbe lade rai kilə adi da, biti kadi ta je ki ta Luwə ti tōli tade.

¹⁸ «NGa ningə, dāne ki o-e, e be bo ki boy ki isi dō ngar je ti ki dānangi ti ne.»

18

Babilon osi

¹ Go ti, m-o malayka madi ki rangi i dōrə ti risi ki nangi. Aw ki tōgi ki bo, ningə kunje unji, taa dānangi p̄əti. ² Malayka ka kin un ndune ki taa əl ə nā: «Babilon osi, *Babilon osi, Babilon ki boy osi; ningə ki basine kin, təl lo kisi ndil je lə su, ki lo bəyɔ rō lə ndil je ki majal p̄əti. E e ə yəl je p̄əti ki toi nje, ki da je ki njé ra ne ki to koo al, rai tō lo be lade. ³ Tado gin be je p̄əti ayi-naa kasi kaya ki ra lie ki dum kin. NGar je ki dānangi ti ne sangi-e kaya ti, ningə njé ra gati je ki dānangi ti ne, ndui ki mandi ki ra lie ki dum kəl tae kin.»

⁴ Go ti, m-o ndu ta madi ki i dōrə ti əl ə nā: «Htēgi kō me be bo ti kin səi dije ləm, nə tə ij indəi rōsi naa ti sie dō majal rae je ti, kadi tə tuji ki a re dāe ti kin ingə səsi sie. ⁵ Tado majal rae je oji-naa, awi biti tēgi rō Luwə ti, adi me Luwə ole dō ne rae je ti ki majal. ⁶ İrai sie ne ki ndō ki e ra ki dije kin tō. İrai sie be nja joo. Me kōpi ki buki kasi je ti adi dije ayi-naa kin ə, i buki ti nja joo adi-e ay tō. ⁷ Kae ti wa ki rəe nəl-e-n me rō ki toji ti nim, oo-n maji rone nim ka kin ə, maji kadi adi-e ingə kō je, ndingə ndoo je tō. MBata əl mene ti ə nā: “M-isi dō kimbər ngar ti tə ngar, ningə mi nje ngaw koy al, tado m-a m-uwə ndoo yo al ratata.” ⁸ E mbata kin ə, ne tuji lo je ki toi isi ngəmi-e kin a buki-naa dāe ti p̄əti ndō kare ba. Adi e koy, ki kuwə ndoo yo, ki bo bo, ningə por a ɔ-e tō. Tado Bābe Luwə ki gangi ta dāe ti e NJe tōgi[☆].»

⁹ Lo kin ti, ngar je ki njé sange kaya ti, ki njé koo maji rōde sie, a noj je, a uwai ndoo yoe, loki a ooi sa por ki ɔ-e su ki taa. ¹⁰ A ai say, mbata bəli kō ki isi inge kin, ningə a əli əi nā:

☆ 18:8 4-8: 4: EJay 48.20; Jərəmi 50.8; 51.6, 45; 5: Kilə ngirə ne je 18.20-21; 6: Pa je 137.8; Jərəmi 50.29; 7-8: EJay 47.7-9

«Kõ ri ə to be ə! kõ ri ə to be ə!
 I Babilon, be bo ki boy, ki nje tõi!
 Kadi kadi-kare ba be par ə ta ki gangi osi doi ti be a?»

¹¹ Njé njiyə ra gati dōnangi ti ne, nõi ki mbata lie nim, uwəi ndoo yoe nim tō, tado dāw kare ka ndogi sode ne gati je lode al. ¹² Ne gati je, ki or je, ki la je, ki mbal ki gate e ngay je, ki madi-kosi je, ki le je, ki kibi ki kər pir pir je, ki kibi je ki ndoy, ki kagi je ki bayde əti maji je, ki ne je ki rai-de ki ngangı kadi je, ki kagi je ki gatide e ngay je, ki ningə kasi je, ki gindi je, ki ne je təli mbal je ki ndole, ¹³ ki kadi kagi ndir tay je, ki yibi kagi je ki əti maji, ki nom kagi je ki əti maji, ki nduji kagi je ki əti maji, ki kasi, ki yibi, ki nduji, ki gəme je, ki mangı je, ki bati je, ki sində je, ki pusi rə je, ki bəə je, ki dangay je. ¹⁴ Kandi kagi ki ndili ndigi kuso ka ay say kadi ti. Ne kingə je ləi ki ne koo maji rə je ləi təli ne ki tuji kə, ningə dāw a ingə-de gogi al ratata. ¹⁵ Njé ra gati je ki rai gati kate me be ti kin ingəəi ne, əsi rəde ngərangi, tado bəli kə je ki isi inge kin. Nõi, uwəi ndoo yoe, ¹⁶ ningə əli əi nə: «Kõ ri ə to be ə! kõ ri ə to də be bo ti kin be ə! E ki kate ə kibi le, ki kibi ki kər pir pir, ki kər njir njir, ki or je, ki ningə ki gate e ngay je, ki madi-kosi je, rosi rəe. ¹⁷ Nə kəm kadi ki kare wa par ə ne kingə je kin pəti gotoi kə!»

Njé kuwə ngandi bato je, ki dije ki me bato ti, ki njé ra kilə də bato ti, ki njé ra gati də ba ti, əsi rəde ngərangi, ¹⁸ ningə loki ooi sa pore ki isi su ba, əli əi nə: «Dəw oo be bo ki əti bəl tə be bo kin be al bəy!» ¹⁹ Ōyi ba bur ki dode ti, ningə nõi, uwəi ndoo yoe, uni ndude ki taa əli əi nə: «Kõ ri ə to be ə! kõ ri ə to də be bo ti kin be ə! E ne kingə je lie ə dije pəti ki awi ki bato je də ba ti isi ingəi. Nə kəm kadi ki kare wa par ə ne kingə je kin pəti gotoi kə!»

²⁰ I dərə, ira rənəl də tuji ti ki inge kin! Səi dije lə Luwə, ki njé kaw kilə je, ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti, irai rənəl, tado ta ki Luwə gangı dəe ti kin, e səi je ə Luwə gangı ta adi səsi.

²¹ Lo kin ti nōō, malayka ki nje tõi kare un mbal ki to tə kəkirə mbal kusi ko be, ige ile ba, ningə əl ə nə: «E ki ka tõi kin ə, a igəi Babilon, be bo ki boy kin kadi iləi-e kə, kadi dāw a oo-e gogi al ratata. ²² Dəw a oo ndu kənde je, ki njé kosi pa je, ki njé kəl nal je, ki njé kəl təbi je, be ləi gogi al ratata. Dəw a ingə kadi ra ne madi, ə se a oo ndu mbal kusi ko al ratata. ²³ Dəw a oo por lambi ə be ləi al, taa dāw a oo ndu njé taa-naa sigi al tə, tado njé ra gati je ləi ə əi njé təba je ki əti bəl dōnangi ti ne, taa ki mbəli ki ra ləi ə, iḃuki-n gin dije ki dangı dangı ki dōnangi ti ne kə.» ²⁴ E Babilon ti ə məsi njé kəl ta ki ta Luwə ti, ki məsi dije lə Luwə, ki məsi dije pəti ki tijəi mindide dōnangi ti ne, ay titi.

19

Pa tətı rə ki ba me dərə ti

¹ Go ne je ti kin ba, m-o də ndu ki ba tə ndu kosi dije ki ngay be dərə ti ə nə: «Aleluya! Kaji, ki təba, ki tõi e ya Luwə ləje. ² Ta ki gangı lie e ta ki gangı ki rəjeti, e ta ki gangı ki dana, tado gangı ta də kaya dəne ti ki tuji lo ki dōnangi ti ne ki kaya ki ra ləne. Luwə ade igə kirə təl ki təl bəə kilə je lie.» ³ Ningə təli əli bəy əi nə: «Aleluya! Təji ki də Bəbe ti! Sa por be bo su ki də bəl je, ki də bəl je!» ⁴ *NGatəgi je ki kuti joo gide sə, ki ne je ki njé kisi kəm ki sə, əsi məkəsıde nangı nō Luwə ti ki Nje kisi də kimbər ngar ti, əsi kure, ningə əli əi nə: «Amen! Aleluya! Təji ki də Bəbe ti!»

Lo taa-naa lə NGon bati

⁵ Go ti, m-o ndu ta madi i ki də kimbər ngar ti be əl ə nə: «Həi təji də Luwə ti ləje, səi pəti ki səi bəə kilə je lie, səi ki səi njé bəl-e je, səi ngan je ki dije ki tõi.» ⁶ Ningə m-o də ndu ki ba tə ndu kosi dije ki ngay be. Ndu ka kin ba tə ka man ba ki isi lo be, taa ba tə ka ndangi ndi ki ba ki təgine ngay kam be tə, ə nə: «Aleluya! Həi təji də Bəbe ti, tado Luwə ləje ki Nje tõi pəti ində ngirə kəbe ləne. ⁷ Adi ji rai rənəl, ji tıləi kole ə j-iləi təji dəe ti, tado dəkagilo taa-naa lə NGon bati re ngata, ningə dəne lie ka isi də njane ti tə. ⁸ Adi-e kibi ki ndole ngay ki rai ki kulə le.» Kibi le ki əli tae, təji kilə ra je ki dana lə dije lə Luwə.

⁹ Malayka kare əl-m ə nə: «İndangi ta ə nə: NJé je ki bari-de lo taa-naa ti læ NGon bati əi njé rənəl je.» Ningə ilə ti bəy ə nə: «E kin ə e ta je ki rəjeti læ Luwə.»

¹⁰ M-osi nangi njae ti kadi m-əsi kure, nə əl-m ə nə: «O rəi kadi ira ne kin! Mi bəə kilə tə ĭ je ki ngakəi je ki ai də njade ti me ne ki rəjeti ki Kirisi tēē ki dəe, kin be tə. E Luwə ə səbi kadi əsi kure!» Tadə ne ki rəjeti ki Kirisi tēē ki dəe kin ə, adi dije kosi əli ta ki ta Luwə ti.

Rə ki tətə læ Kirisi ki e dəw ki Luwə mbəte

¹¹ Go ti, m-o dərə tēē tane, ningə sində ki nda ə tēē a. Dəw ki nje kale, təe nə NJe ka dana nim, Dəw ki rəjeti nim. E NJe gangi ta, ki NJe rə rə ki dana. ¹² Ka kəme je tēēi por bilim bilim, ningə ne je ki ndole ndole isi dəe ti ngay tə jəgi kəsi-gon, taa tə ki ndangi dəe ti e tə ki e ki karne ba par ə gər tə. ¹³ Ǿ kibi ngal ki məsi rosi, ningə təe nə «Ta læ Luwə.»

¹⁴ Asigar je ki dərə ti uni goe, isi də sində je ti ki nda, ningə əi kibi lə ki nda, ki ne ki majal əde al. ¹⁵ Kiyə kasigar ki tae ati soy soy, ki səbi də tīgə-n gin be je ki dangi dangi tēē tae ti. Ǿ be də dije ti ki dənangi ti ne ki təgi ki ngə tə gindi be. NJiyə də nju ti, tal-e mbasi mbasi me be mbore kandi nju ti, ki kasi wongi læ Luwə ki NJe təgi pəti e me ti. ¹⁶ NDangi tə kare kibi ti lie nim, njae ti nim əi nə: «NGar læ ngar je, Bəbe læ bəbe je.»

¹⁷ Go ti, m-o malayka kare a taa me kadi ti. Un ndune ki taa ki təgine, əl yəl je pəti ki isi nali dan nəl ti say ə nə: «İrəi, ikawi-naa ki mbata ne kuso ki bo læ Luwə! ¹⁸ İrəi usoi da ngar je, ki da ki bo je læ asigar je, ki da asigar je wa, ki da sində je ki njé kal-de je, da dije pəti, dije ki kare je, ki bəə je, ngan je, ki dije ki təgi je.»

¹⁹ Go ti, m-o da ki m-əl ta lie kəte, ki ngar je ki dənangi ti ne, ki asigar je ləde, kawi-naa mba kadi rəi ki nje kisi də sində ti əi ki asigar je ləne. ²⁰ Lo kin ti, uwəi da ka kin dangay ti, naa ti ki nje ngom ki nje kəl kə nə n-e nje kəl ta ki ta Luwə ti. NJe ngom ki nje kəl kə nə n-e nje kəl ta ki ta Luwə ti ki ra ne kəji je ləne ta kəm da ti, buki-n dije ki njé kaw ki ndaji læ da rəde ti nim, əsi məkəsəde nangi nə kagi yo ti lie nim, wale. Uwəi-de, buki-de joo pu kəm ba me dilə por ti, ki e por ne ki nje kə rigi rigi. ²¹ Kiyə kasigar ki tēē ta nje kisi də sində ti təl asigar je ləde pəti, adi yəl je pəti usoi dade ndani.

20

Bal ki dibi kare

¹ Go ti, m-o malayka kare ki ĭ dərə ti risi ki nangi, uwə lakəle ta wol be ki dəbəye goto nim, sən ki boy ngay nim jine ti. ² Uwə diragə, bigə li, ki e su ki bari-e *Sata, dəe-e ki sən ka kin kadi tə bal dibi kare. ³ Malayka un-e ilə wol be ti ki dəbəye goto, uti tae ki lakəle, ər ne tae ti landangi, kadi tə ingə rəbi buki-n dije wale al, biti kadi gin bal ki dibi kare gangi. Go ti ba, səbi kadi iyəi-e taa ngon dəkagilo ki ndəy be.

⁴ Go ti, m-o kimbər ngar je isi, ba adi njé kisi də ti təgi kadi gangii ta. Ningə m-o ndil dije ki ndə ki gangi dəde ki kiyə mbata ma naji læ Kirisi, ki ma naji ta læ Luwə kin tə, taa njé ki mbati kəsi məkəsəde nangi nə da ti nim, nə kagi yo ti lie nim, adi əi dije ki taai ndaji læ da nəde ti al nim, jide ti al nim kin. Dije kin təli isi ki dəde taa gogi, ningə a əi be ki Kirisi bal dibi kare. ⁵ NDəgi njé koy je ba, a təli isi ki dəde taa gogi al, biti kadi bal ki dibi kare kin gine gangi bəy taa. Lo kin ti, e kə taa ki dəsəy læ njé koy je lo koy ti. ⁶ NJé ke me kə taa ti ki dəsəy lo koy ti kin əi njé maji-kur, əi dije læ Luwə. Koy ki nje kə joo aw ki təgi dəde ti al. A əi njé kijə məsi kadi-kare læ Luwə əi ki Kirisi, ningə a əi be naa ti ki Kirisi bal dibi kare.

Rə tətə Sata

⁷ Loki bal ki dibi kare a asi ba, a əri *Sata kəy dangay ti lie, ⁸ ningə a aw kadi ədi gin be je ki dangi dangi ki də kum dənangi ki sə, adi e Gogi ki Magogi[☆]. A əsi njade naa ti kadi aw rə-n. Bayi-naa tə yangira ki ta ba bo ti be. ⁹ Uni lo ki dənangi ti ki ta tate, iləi-naa gəi gidi lo kisi dije læ Luwə ki be bo ki Luwə ndige, nə por a ĭ dərə ti kadi əsi dəde ti ə-de.

¹⁰ NGa ningə, su ki e nje kədi-de, a uni-e kadi iləi-e dilə por ti, me ne ti ki nje kə por rigi

☆ 20:8 Ejäkəl 38-39

rigi, go da ti əi ki nje ngom ki nje kəl kə nə n-e nje kəl ta ki ta Luwə ti. Lo kin ti, a ingəi kə ki dum kəl tae, kondə je ki kada je, ki də ɓal je ki də ɓal je.

Ta ki gangi ki dɔbɔy ti

¹¹ Go ti, m-o kimbər ngar ki bo ki nda, ki dɔw ki nje kisi dɔ ti. Dɔrɔ əi ki dɔnangi ayi-naa kə ta kəme ti, ki kadi dɔw a oo-de gogi al ratata. ¹² Ba m-o njé koy je, dije ki tɔgi ki ngan je ki du, ai taa nɔ kimbər ngar ti ka kin. Lo kin ti, makitibi je əi ki tɛɛ. Makitibi madi ki rangi kare e ki tɛɛ, ningə e makitibi kaji. Njé koy je ingəi ta ki gangi ki go lo kilə rade je ti ki rai. E ta ki gangi ki go lo ta ti ki ndangii me makitibi ti. ¹³ Ba bo təl ki njé koy je ki oyi mee ti adi gogi. Koy ki lo ki koo təli ki njé koy je ki ngəmi-de adi gogi. Ba dije pəti ingəi ta ki gangi ki go lo kilə rade je ti ki rai. ¹⁴ ɔyi koy əi ki lo ki koo buki-de dilə por ti. Dilə por kin ə e koy ki nje kə joo. ¹⁵ NGa ningə dɔw ki tɔe e ki ndangi me makitibi kaji ti al, a iləi-e dilə por ti kin tɔ.

21

Dɔrɔ ki sigi ki dɔnangi ki sigi

¹ M-o dɔrɔ ki sigi əi ki dɔnangi ki sigi, tado dɔrɔ ki kəke əi ki dɔnangi ki kəke gotoi kə, taa ba bo ka goto tɔ. ² Ningə m-o be bo ki ay njay, adi e Jorijaləm ki sigi əi dɔrɔ ti rə Luwə ti, tə dənə ki ra mandi maji isi-n dɔ njane ti isi nginə ngawne kam be. ³ Ba m-o ndu ta madi i ki dɔ kimbər ngar ti, əl ta ki tɔgine ə nə: «Oi lo kisi Luwə ə re isi dan dije ti kin. Luwə a isi dande ti, ningə əi je a əi dije lie. A isi dande ti tə Luwə ləde. ⁴ A bər man nɔ lay lay kəmde ti. Koy a goto, ndingə ndoo yo a goto, nɔ kuwə ndoo a goto, kə a goto, tado dɔrɔ ki dɔnangi ki kəke ki ne je ki me ti gotoi kə.»

⁵ Lo kin ti nɔɔ be, nje kisi dɔ kimbər ngar ti əl ə nə: «Ki basine kin, m-ra ne je pəti təkɪ sigi ngata.» Ningə təl əl-m ə nə: «ɪndangi ne je kin, tado ta je ləm e ta je ki rojeti, e ka kəm ta.» ⁶ Ba ilə dɔ ti ɔy ə nə: «Gin ta gangi ngata! Mi Alpa ki Omega, lo kilə ngirə ne ki lo təl ta ne. Dɔw ki kində ra-e ə, m-a m-ade man ki ngire e dɔ kaji ti kade ay kare. ⁷ Ningə dɔw ki nje tətɪ rə, m-a m-ade kadi-kare kin: mi m-a mi Luwə lie, ə e a e ngonm tɔ. ⁸ NGa ningə, njé me ndul je, ki njé naji ndude, ki njé ra ne je ki to ra al, ki njé təl dije, ki njé ra kaya je, ki njé ra mbəli je, ki njé kaw nɔ kagi yo je ti, ki njé ngom je, pəti, lo ləde e me dilə por ti, ki e por ki ɔ rigi rigi. Lo kin ə, e koy ki nje kə joo.»

Jorijaləm ki sigi

⁹ Malayka kare dan malayka je ti ki siri ki uwəi kəpi je ki siri ki rosi ki ne tuji lo je ki siri ki dɔbɔy ti jide ti, re əl-m ta ə nə: «ɪre, m-a m-tɔji nje nongi lə NGon bati, adi e dənə lie m-adi o-e.»

¹⁰ NDil tətɪ-m uwə-m, ɓa malayka aw səm taa dɔ mbal ti ki boy, ngal, ningə tɔji-m be bo ki ay njay, adi e Jorijaləm ki i dɔrɔ ti rə Luwə ti, risi nangi. ¹¹ Tɔɓa lə Luwə unji dɔe ti. Kunje to tə kunji mbal ki gate e ngay kin be, ndoy tə kunji mbal ki ɓari-e jasipi kin be, taa dɔw oo lo me ti tə bər be tɔ. ¹² NDogi bər ki gə gide ndəə nim, ngal nim. Ta kəy kur me ti e dɔgi gide joo. Ningə malayka je dɔgi gide joo ngəmi ta kəy je ki dɔgi gide joo ka kin. Ba ndangi tɔ gin koji lə ngan *Isirayəl je ki dɔgi gide joo, kare kare, ta kəy je ti ki dɔgi gide joo. ¹³ Kaw ki lo kibə kadi ti ta kəy e mitə, lo kur kadi ti ta kəy e mitə, jam dɔ be ti ta kəy e mitə, gin be ti ta kəy e mitə tɔ. ¹⁴ NDogi bər ki gə gidi kəy, ngire e ki kində dɔ mbal je ti dɔgi gide joo, ki tɔ njé kaw kilə je ki dɔgi gide joo lə NGon bati e ki ndangi titi, kare kare.

¹⁵ Malayka ki nje kəl-m ta ka kin uwə ne mbɔji ne jine ti, adi e gakira ki rai-e ki ɔr mba mbɔji-n be bo, ki ta kəye je, ki ndogi bər ki gə gide. ¹⁶ Be bo kin dame je ki sɔ asi-naa, adi ngale asi-naa ki tate. Malayka mbɔji be bo ka kin ki gakira ləne, asi kun nja dɔw dibi kuti gide joo (12.000). MBɔji ngale nim, tate nim, kawə ki taa nim, asi-naa. ¹⁷ MBɔji ndogi bər ki gə gidi be bo ka kin ɓa, ra ngal ji dɔw tɛɛ kosile ti ɓu ki kuti sɔ gide sɔ, tə ne mbɔji ne ki dije isi rai kilə. ¹⁸ Ne je ki indəəi ndogi bər ka kin e mbal ki ɓari-e jasipi, ningə be bo wa e ki kinde ki ɔr dɔrɔe, adi ndoy tə bər be. ¹⁹ Gin ndogi bər ki gə gidi be bo ka kin e ki ra rɔe ki mbal je ki dangi dangi ki gate e ngay, kadi ndole. Gine ki dɔsɔy e ki ra ki mbal ki ɓari-e

jasipi, ki kɔ joo e ki ra ki mbal ki bari-e sapir, ki kɔ mitə e ki ra ki mbal ki ndoy, ki bari-e agati, ki kɔ sɔ e ki ra ki mbal ki bari-e emərodi, ²⁰ ki kɔ mi e ki ra ki mbal ki bari-e onisi, ki kɔ mehe e ki ra ki mbal ki bari-e sarduwan, ki kɔ siri e ki ra ki mbal ki bari-e kirijoliti, ki kɔ jijoo e ki ra ki mbal ki bari-e bəril, ki kɔ jikare e ki ra ki mbal ki bari-e topaji, ki kɔ dɔgi e ki ra ki mbal ki bari-e kirijopiraji, ki kɔ dɔgi gide kare e ki ra ki mbal ki bari-e yaseti, ki kɔ dɔgi gide joo e ki ra ki mbal ki bari-e ametisiti. ²¹ Ta kəy je ki dɔgi gide joo lə ndogi bər, e mədi-kəsi je dɔgi gide joo tɔ. Ningə ta ndogi ki ra e ki ra ki mədi-kəsi kare par ki dəne. Ta mbalo ki be bo ti e ki ra ki ɔr ki dərɔe, adi dəw oo lo me ti tə bər be. ²² Dəw oo kəy lə Luwə me be bo ti kin al. Kəy ba, e Babe Luwə wa ki nje tɔgi pəti tɔ, NGon bati tɔ par. ²³ Be bo ka kin aw ki ndoo kadi ə se nay ki kadi oo-n lo al jagi, tado kunjji Luwə unji dəe ti, ningə NGon bati e lambi ki kadi oo-n lo. ²⁴ Gin be je ki dangi dangi njiyəi kunje ti, ə ngar je ki dənangi ti ne rəi ki ne kingə je ləde me ti tɔ. ²⁵ Ta kəy je ki kur me be bo ti kin a ai tagira ba ki ndo je pəti, dəw a uti-de al, tado lo a ndul me be ti kin al. ²⁶ NGa ningə, dije a rəi ki ne kingə je ki ne tɔba je lə gin be je ki dangi dangi me ti. ²⁷ Ne madi kare ki to nje a ur me ti al, taa dəw ki nje ra ne je ki to koo al, ki nje ngom a ur me ti al tɔ. E dije ki tɔde e ki ndangi me makitibi kaji ti lə NGon bati par ə a uri me ti[☆].

22

¹ Malayka tɔji-m man ba kaji, ki ndoy tə bər be ki isi ibə ki tɔgine lo kisi Luwə ti əi ki NGon bati. ² NGa ningə, dana ngadan be bo ti, ki dan ba ji man ti ki tɔ joo, kagi kaji ki tee ki kandine nja dɔgi gide joo me bal ti ki kare a noo. Nay kare ə tee ki kandine, nay kare ə tee ki kandine, ba mbie e ki kaji gin be je ki dangi dangi tɔ. ³ Ne madi ki kadi tə Luwə a man-e goto.

Kimbər ngar kisi Luwə əi ki NGon bati a e me be bo ti, ningə bəə kilə je lə Luwə a awi noe ti kadi tə ɔsi kure. ⁴ A ooi ta kəme, ningə tɔe a e ki ndangi nati noe ti. ⁵ Lo ki ndul a goto, dəw a aw ki ndoo kunjji lambi al nim, kunjji kadi al nim, tado Babe Luwə a buki kunjine dode ti, ningə a ɔi be ki dɔ bal je ki dɔ bal je.

Re Jəju Kirisi

⁶ Go ti, malayka əl-m ə nə: «Ta je kin e ta je ki rɔjeti, e ka kəm ta. Ningə Babe Luwə ki nje kadi gosi njé kəl ta je ki tae ti, ilə ki malayka ləne kadi tɔji bəə kilə je ləne ne je ki a rai ne basi adi-de gəri.»

⁷ Lo kin ti, Jəju əl ə nə: «Oi, m-a m-re basine, ningə dəw ki nje ngəm go ta je ki tee ta Luwə ti ki to me makitibi ti kin e nje rənəl.»

⁸ Mi Jə, m-o ne je kin ki kəm nim, ki mbim nim. Ningə go ko-e ti ki m-o ki kəm je, ki mbim je, m-osi nangi nja malayka ti ki tɔji-m ne je ka kin kadi m-ɔsi kure. ⁹ Nə e əl-m ə nə: «Onoi kadi ira ne kin. Mi bəə kilə tə i je, tə ngakɔi njé kəl ta je ki ta Luwə ti je, ki dije pəti ki njé ngəm go ta je ki me makitibi ti kin maji, be tɔ. E Luwə ə sɔbi kadi ɔsi kure.»

¹⁰ Ningə ilə ti bəy ə nə: «Ta je ki tee ta Luwə ti ki to me makitibi ti kin, onoi kadi ibɔyo adi to, tado dɔkagilo ki kadi ne je kin a rai ne e basi ngata.» ¹¹ NGa ningə kadi dəw ki nje ra majal, nay ki lo ra majal ti ləne, ə dəw ki nje ra ne je ki to ra al, nay ki lo ra-e ti tɔ; ningə dəw ki nje ra ne ki maji, nay ki lo ra ne ki maji ti, ə dəw ki ay njay, nay ki lo kay rone njay ti tɔ.

¹² Lo kin ti, Jəju əl ə nə: «Oi, m-a m-re basine! M-a m-re ki ne kigə go ji kadi m-adi dəw ki ra ki go kilə ti ki ra. ¹³ Mi Alpa ki Omega, mi ki Dɔsəy ki ki Dəbəy ti, mi Lo kilə ngirə ne ki Lo tɔl ta ne[☆].»

¹⁴ Nje rənəl je ə əi dije ki njé togi kibi je ləde kadi tə ingəi ta rəbi kuso kandi kagi koy al, ə kadi uri ki ta kəy me be bo ti. ¹⁵ Ningə kadi dije ki njé ra kilə lə bisi je, awi gidi be bo ti, naa ti ki dije ki njé mbəli, ki dije ki njé sangi-naa kaya ti, ki dije ki njé tɔl dije, ki dije ki njé kaw no kagi yo je ti, ki dije ki ngom nəl-de ki njé kəl ta ki ngom.

¹⁶ «Mi Jəju, m-ilə ki malayka ləm kadi ma naji ne je ki rɔjeti kin ki rə njé kaw-naa je ti. Mi dəw ki gin koji ti lə *Dabidi, mi NGawnde ki nje kibi gin lo ti.»

☆ 21:27 23-27: Ejay 60.19-20; 60.3-5; 60.11; 52.1; Ejəkəl 44.9 ☆ 22:13 12-13: Ejay 40.10; 62.11; Pa je 28.4; Jərəmi 17.10

¹⁷ NDil Luwə əi ki dāne ki nje ngaw əli əi nə: «frel!»

ə kadi dāw ki oo dā ndu ta je kin ə nə: «frel!»

Kadi dāw ki kində man ra-e, re, ə kadi dāw ki ge kay man kaji, ingə kare ki kanji ndogi tə.

Təl ta ta

¹⁸ Mi Jə m-ilə ndum dā ta je ti ki tēg ta Luwə ti ki to me makitibi ti kin be: Dāw ki ilə ne madi dā ti, Luwə a buki tuji je ki e ki kəl tae me makitibi ti kin dā kə ti lie. ¹⁹ A re dāw ər ne madi me ta je ti ki tēg ta Luwə ti ki to me makitibi ti kin təba, Luwə a ər ne maji ki səbi dəe kə me kagi koy al ti nim, me be bo ti ki ay njay nim. Adi e kagi koy al əi ki be bo ki ay njay ki e ki kəl ta ləde me makitibi ti kin[☆]. ²⁰ Ningə dāw ki nje kaw ki ndu dā ta je ti kin təki e ta je ki rəjeti əl ə nə: «Oyo, m-a m-re basine.»

Amen! Ire, Bəbe Jəju! ²¹ Kadi me-maji lə Bəbe Jəju e səsi naa ti pəti.

[☆] 22:19 Dətərənom 4.2; 13.1